This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

A 468372 DUPL

878
C7
V48
1724
V.6, pt.1

E Libris.
N. Elliot
Ball. Coll.
OXON

MARCI TULLII
CICERONIS
OPERUM
PARS SEXTA.

M. TULLII
CICERONIS
EPISTOLARUM
Libri XVI
AD FAMILIARES
SIVE OPERUM
PARS SEXTA.
AMSTELAEDAMI,
Apud Wetstenios, cIↄ Iↄcc.xxiv.

MARCI TULLII, CICERONIS OPERA

QVAE SVPERSVNT, OMNIA,

CUM ASCONIO & SCHOLIASTE VETERI;

Ac Notis Integris

P. VICTORII, J. CAMERARII, F. URSINI,

& Selectis

P. MANUTII, D. LAMBINI, J. GULIELMII,
J. GRUTERI, J. F. & J. GRONOVIORUM,
J. G. GRAEVII, & ALIORUM
QUAMPLURIMORUM,

Qui Aliquam Ciceronis Operum Partem
Animadverſionibus illuſtraverunt.

ISAACUS VERBURGIUS

COLLEGIT, DISPOSUIT, RECENSUIT,

Variantes Lectiones ubique appoſuit,

Paginas Aldinae Editionis, quas Nizolius & alii ſunt ſecuti, unà cum Alexandri Scot Sectionibus, Apparatui Latinae Locutionis reſpondentibus, ad utentis commodum ubique diligenter notavit.

CUM INDICIBUS ACCURATISSIMIS, INSIGNITER AUCTIS.

Volumen Sextum.

AMSTELAEDAMI,
Apud ROD. & GERH. WETSTENIOS.
MDCCXXIV.

John S. Lawrence Estate
9+
3-31-1925

SERIES OPERUM

PARTIS SEXTÆ.

Epiſtolarum, quæ vulgo dicuntur ad Familiares, Libri XVI. Pag. 1

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD FAMILIARES LIBRI XVI.

LIBER I. AD P. LENTULUM.

EPISTOLA I.

ARG. *P. Cornelio Lentulo Spintheri gentis patriciæ Ciliciam proconſulari imperio adminiſtranti ſcribit Cicero de officio ſuo erga ipſum in curanda regis Ptolemæi reductione: deinde quia rem non perficiat, excuſationem affert. eſt autem excuſatio multiplex, & quia rex ipſe a Pompeio reſtitui cupiat, & quia Pompejus idem cupere videatur; & quia conſulares totam rem odio habeant; poſtremo quia ipſe, cum Lentulo debeat, auctoritatis in cauſſa regia non ſatis habeat. Scripta eſt Cn. Cornelio Lentulo Marcellino, L. Marcio Philippo Coſſ.* [A. V. C. DCXCVII.] Hanc præceſſit ep. 4. Lib. V. Sequitur quæ proxime ſubjecta eſt.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

EGo omni officio, ac potiùs pietate erga te, [a] ceteris ſatisfacio omnibus: mihi ipſe numquam ſatisfacio. Tanta enim [b] magnitudo eſt tuorum erga me meritorum, [1] ut, qui tu, niſi perfecta re, de me non conquieſti: ego, quia non idem in tua cauſa efficio, vitam mihi eſſe acer-

a ſatisfacio cet. omnib. *MS.*
b eſt tuorum e. m. m. magnitudo. *MS.*

SI QUIS IN EPISTOLIS HISCE LEGENDIS RATIONEM TEMPORIS, QUO QUÆQUE SCRIPTA EST, QUAM VULGATUM ORDINEM SEQUI MALIT, IS INITIUM LEGENDI FACIAT AB EPISTOLA VII. LIBRI V. ET SEQUATUR DEINDE ORDINEM SINGULARUM EPISTOLARUM ARGUMENTIS ADSCRIPTUM. UBI TANTUM ANNUS EST ADSCRIPTUS, EA NON PERTINET AD ORDINEM HISTORICUM. UBI NE ANNUS QUIDEM, ISTIUS EPISTOLÆ TEMPUS OMNINO IGNORATUR.

EXponenda primum à nobis cauſſa eſt, cur titulum XVI primorum librorum mutaverimus, qui vulgo ab omnibus Familiarium

acerbam putem. In cauſa hæc ſunt. Ammonius, [a] regis legatus, apertè pecunia nos oppugnat. Res agitur per eoſdem [c] creditores, per quos, cùm tu aderas, agebatur. Regis cauſa, ſi qui ſunt, qui velint, [d] qui pauci ſunt, om-

c competitores. *Lamb.*
d qui tamen *alii.*

rium Epiſtolarum appellabantur, ne forte aliquis nos id temere feciſſe ſuſpicetur, ob idque malit uſitatum, & receptum jam errorem ſequi, quam vetus & legitimum nomen harum epiſtolarum comprobare. Nam cum nihil ſit in his libris immutatum, cujus non poſſimus ſi non veram, probabilem tamen aliquam cauſſam reddere: videmur quoque nobis hujus rei argumenta & rationes non contemnendas poſſe adducere, quæ falſo nomine has diu appellatas eſſe oſtendant, & conſilium noſtrum non reprehendi ſinant, qui id induxerimus. non autem id novandi cupiditate capti fecimus, ſed potius ſinceræ & incorruptæ vetuſtatis deſiderio moti, quam quotidie magis a novis quibuſdam inquinari & ludibrio haberi pati non poſſumus. Exiſtimo autem hos, ut hæc volumina ab aliis Ciceronis, & maximè ab his, quæ ad Atticum ſcripta ſunt, diſtinguerent, nomen illud excogitaviſſe: quod quam ſapienter fecerint, alii majoris auctoritatis viri judicabunt. Scimus ſane quoddam epiſtolarum genus familiare recte appellari & dici, cujus etiam generis nonnullæ hoc volumine epiſtolæ continentur, non tamen ob id omnes ita appellandæ, cum plurimæ ſint de gravibus & magnis rebus ſummo artificio ſcriptæ. Quod ſi ullis epiſtolarum voluminibus hic titulus conveniret, verius hoc nomine appellari poſſent illæ, quæ ad Atticum familiariter ſcriptæ ſunt: quæ licet & ipſæ ſæpe de publicis rebus agant, remiſſiore tamen & ſolutiore genere dicendi utuntur, & minore arte & ſtudio ſcriptæ ſunt, quomodo familiares inter ſe homines ſcribere conſueverunt. Hoc autem ab aliis diſertis & elegantibus viris animadverſum eſſe (quibus merito ſemper hoc nomen ſuſpectum fuit) compertum habemus. Movit autem nos maxime, ut id repudiaremus, quod in nullis manu ſcriptis paulo antiquioribus codicibus illud invenimus, ut omnino novum eſſe & nuper ortum confiteri neceſſe ſit. Nam in egregiæ & probatæ vetuſtatis exemplari, quod merito ſemper ſummæ auctoritatis apud nos fuit, nullum eſt hujus vocis veſtigium. Animadvertimus etiam, quod rem penitus confirmare videtur, a nullo unquam veterum auctorum, & non ignobilium Grammaticorum, qui crebro teſtimonium harum epiſtolarum adducunt, illas familiares appellari, ſed eo quem nos reſtituimus titulo & nomine. Hi ſunt, A. Gellius, Nonius Marcellus, Priſcianus, qui non has ſolum, verumetiam multos alios libros epiſtolarum a M. Tullio ſcriptarum citant, qui ab eo ſemper, ad quem miſſæ ſunt, cognomen accipiunt. Hoc autem tam notum unicuique eſſe poteſt, & tam facile ab illis, qui non obſervarint, poteſt perſpici, ut exemplis adducendis id comprobari neceſſe eſſe non putem. Unum tamen notandum fuit, cum liber ab eo, ad quem primæ epiſtolæ ſcriptæ ſint, appelletur, contineatque fere ſemper ad alios etiam miſſas literas, quomodo illæ poſteriores citandæ ſint: quod etiam ab illis diligenter obſervatum eſt. quod maxi-

omnes rem ad Pompejum deferri volunt. Senatus 3 religionis calumniam non religione, ſed malivolentia, & illius regiæ largitionis invidia comprobat. Pompejum & hortari, & orare, & jam liberiùs accuſare, & monere, ut

maxime eo loco declaratur, qui a Nonio Marcello adducitur e libro, qui ante nonus appellabatur, *Sed cura ut valeas, ne ego te jacente bona tua comedam.* ſic enim, inquit Nonius, Cicero ad Varronem epiſtola Pæti. ſunt enim hæc verba in epiſtola Pæti, id eſt, quæ ad Pætum miſſa eſt. Epiſtolæ autem ad Pætum miſſæ continentur in volumine ad Varronem, ſic appellato, quia primæ ejus libri epiſtolæ ad M. Varronem ſcriptæ ſunt; ut hoc præcipue loco, & multis etiam aliis (quæ nunc, ne longiores ulla neceſſitate ſimus, omittemus) ſcrupulum hunc quemadmodum veteres vitare ſoliti eſſent, appareat, & legitimum hunc eſſe titulum horum librorum amplius dubitari non debeat, cum ab optimis auctoribus ita citentur. nec debent nomine, in quo omnes comprehenduntur, ſublato, numeri notari librorum, tunc enim neceſſarii ſunt, cum ad eundem plures libri mittuntur, ut in multis ex his, qui vetuſtate amiſſi ſunt, accidit. nam non pauci fuere ad quos multa epiſtolarum volumina ſcripſerit, ut ad Cn. Pompejum, Cæſarem Dictatorem, Cæſarem Juniorem, ſiquidem ex lib. IX. epiſtolarum ad A. Hirtium a Nonio Marcello Ciceronis teſtimonium adducitur, & ex his qui reſtant, III ad Quintum Fratrem, XVI ad Titum Pomponium Atticum. in hoc etiam fidem priſcorum codicum nobiſcum habemus. Iis igitur ego & rationibus & auctoritatibus motus inveteratum & receptum jam errorem tollere non dubitavi. *Victorius.*

In Pal. primo Titulus ita concipitur: M. TULLII CICERONIS AD PUBLIUM LENTULUM LIBER PRIMUS INCIPIT, LEGE FELICITER: quaſi reliqui libri itidem ad Lentulum eſſent ſcripti: ideo in adverſa pagina bis notatur. *M. T. Ciceronis ad P. Lentulum libri quindecim.* in Pal. tert. *Marci Tullii Ciceronis Epiſtolarum familiarium Liber primus incipit.* Sed de inſcriptione non immeritò ambigitur: an *Epiſto a Familiares*, an *Epiſtolæ ad Familiares* rectè dicantur. Victorius, quod putaret hoc volumen ideò *Epiſtolarum Familiarium* appellatum, ut ab illo ad Atticum diſtingueretur, nec hanc inſcriptionem in ſuo ultimæ ac ſacroſanctæ ſenectutis libro inveniret; tum etiam quod à nullo veterum auctorum, puta à Gellio, Nonio Marcello, Priſciano, nobiliſſimis Grammaticis, qui crebro teſtimonia ex his epiſtolis advocant, eo nomine laudaretur, hunc titulum omnino abſtulit, contentus, ut à veteribus dictas contendit, edidiſſe eas nomine Epiſtolarum lib. XVI. Nos ut verum fateamur, hunc titulum in nullo noſtrorum (ſecundum excipio Palatinum) vidimus, neque in editione omnium principe: boniſque uſum Victorium argumentis, cur illi hoc nuperum novitatis nomen à Ciceronis Epiſtolarum volumine tollendum videretur. Ut verò vulgo, cui ſemper novitas & ſuſpecta & inviſa eſt (quanquam hæc novitatis ſuſpicio non merito in eum recidit, qui vetuſtati potiorem honorem habet) aliquid da-

ut magnam infamiam fugiat, non deſtitimus. Sed 4 planè nec precibus noſtris, 5 nec admonitionibus relinquit locum. Nam cùm in ſermone quotidiano, tum in ſenatu palàm ſic egit cauſam tuam, ut neque eloquentia majore quiſ-

daremus, retinuimus hanc illarum appellationem, ut Epiſtolarum ad Familiareis titulo prodirent, quandoquidem hæc non hodie aut heri nata & impoſita Epiſtolis nomina. nam exſtabant, teſte Tranquillo in Julio cap. 56. C. Cæſaris ad Ciceronem, item ad familiares, domeſticis de rebus Epiſtolæ. Sed ibi *Familiares* alii ſunt, quam hic. Etiam ipſe Cic. lib. XIII. Ep. 6. ad Atticum: *Epiſtolas mihi pronuntiabat verſiculis facetis, ad familiares miſſas à Corintho.* Ego quidem, quandoquidem nec exſtet in vett. libris hæc inſcriptio, nec illi, quibus deſtinatæ ac miſſæ ſunt, Ciceroni omnes fuerint familiares; non puto huic nomen illi à Tyrone factum; ſed ad diſcrimen alterius ab aliquo primum ſciolo excogitatum & adjectum; deinde à credulis receptum ac propagatum huc usque manaſſe; cum Victorio ergo removendum. *Gebhardus.*

1. *Ut qui tu, non niſi perfecta re.*] Ita malebat Gruterus noſter, quia in Pal. primo & editione Venetâ, quæ prodiit Anno 1468. *cum.* dein quia in ipſius factum *jam qui*, quod & prius fuiſſe, *ut*, & Palatini ſec. indicant lituræ. denique ita fuiſſe in Med. lib. annotat Egnatius & ex ſuo Victorius. al. *ut*, *quia tu.* vulgò, *quoniam.* Gebhardus. Non auſim hic ſubſcribere Grutero immutanti lectionem vulgatam. *Qui* hic nullum habet locum, nec habere poteſt, ſi recte attenderis; ſed neceſſario *quia* legendum, aut *cum*, quod cum in aliis, tum in meo quoque libro vetuſto, quem ſecundum appello, extat. Sed in primo *quia* ſcribitur. Crediderim excidiſſe in uno codice, ex quo multa deſcripta ſunt exempla, ex τῷ *quia* litteram ultimam, inde natam illam diverſitatem. Non ignoro *qui* interdum pro quia poni, ſed hic plane alienum eſt. Suavis autem eſt repetitio τὸ *quia*. *quia tu niſi perfecta re non conquieſti: ego, quia non idem in tua cauſſa efficio.* Grævius. Unde negativam ante τὸ *niſi* petierint, videant. Sed major altera ambiguitas. Attamen quum, varie paucis codicibus exſpatiantibus, fere omnes reliqui habeant aut *qui* aut *quoniam*, quis non videat eos, in quibus legitur *qui*, ab librariis corruptos eſſe, non adſequentibus veterem notam *qm*, ex quibus tribus lineolis literam *m* denotantibus finxerunt ideo *ui*, quum ſit ſolita innuere τὸ *quoniam?* Hinc illis, ubi legitur *qui*, adjunctis numero eorum ubi legitur *quoniam*, ſane hoc vocabulum & multitudine teſtium & antiquitate videtur vincere, & Ciceronis quoque conſuetudine, qui τὸ *quia* ſæpius non ſic iterat, ſed mutat, ut reſtituimus 1 Invent. 11. niſi in philoſophicis verſans. *Gronov.*

2. *Regis legatus.*] Nam rex aberat: quia, cum exercitum, Sibyllæ verſibus interdictum, deſperaret, petiit, ut a Pompeio, duobus tantum lictoribus comitato, reſtitueretur. quod cum non impetraſſet, verito ſenatu, ne Pompeji potentia nimium augeretur; abjecta ſpe, Epheſum ſe contulerat, relicto Hammonio legato. diſceſſiſſe eum ab urbe, antequam tribuni pl. magiſtratum inirent, id

quiſquam, neque gravitate, [e] nec ſtudio, nec contentione agere potuerit, cum ſumma teſtificatione tuorum in ſe officiorum, & amoris erga [f] te ſui. Marcellinum tibi [g] eſſe iratum ſcis. Is, hac regia cauſa excepta, ceteris in rebus ſe acerrimum tui defenſorem fore oſtendit. Quod dat, accipimus: quod inſtituit referre de religione, &

e neque *MS. Grav.*
f ſe tui *MSS. Gul.* P. B.
g iratum eſſe ſcies. *MS.*

id eſt, ante IIII. Idus Dec. apud Nonium Feneſtellæ verba ſignificant. Dio diſceſſiſſe ſignificat, non modo poſt initum a tribunis pl. magiſtratum, ſed etiam conſulatum gerentibus Marcellino & Philippo, id eſt poſt Kal. Jan. Ego aſſentior Feneſtellæ, & quod antiquior, quam Dio, (nam eum noviſſimo Tiberii principatu periiſſe Plinius ait) & quod in rebus Romanis major homini Romano, præſertim Romæ viventi, habenda fides eſt. ipſe etiam Cicero, cum hæc Idibus Jan. ſcriberet, regem ab urbe multo ante profectum oſtendere videtur his verbis: *In rebus multo ante, quam profectus es, ab ipſo rege, & ab intimis; ac domeſticis Pompeji clam exulceratis.* P. Manut. *Regis* Ptolemæi Auletæ, de quo Strabo lib. 17. & Dion lib. 39. plura ſcribunt. *Corradus.*

3. *Religionis calumniam.*] Sibyllæ verſus Ægypti regem cum exercitu reduci vetabant: cujus oraculi verba apud Dionem lib. 39. hæc ſunt: Si rex Ægypti, auxilio indigens aliquo, venerit, amicitiam quidem ei ne denegaveritis; ne tamen eum multitudine aliqua juveritis: ſin aliter; & labores, & pericula habebitis. Eam ſententiam Lucanus lib. 6. expreſſit his verbis:

Haud equidem immeritò Cumanæ carmine vatis
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Heſperius miles ripaſque æſtate tumentes.

Narrat Dio, C. Catonis tribuni pleb. opera, qui reductionem regis impedire conabatur, oraculum illud eſſe patefactum, ſenatu non invito, cui largitio illa regis odioſa erat. Nam, quod ad Sibyllæ verſus attinet, probabat eos quidem ſenatus, verum non tam religione, quam illius regiæ largitionis invidia. Et Cicero ipſe, qui reductionem regis, Lentuli gratia, vehementer cuperet, *Calumniam religionis* appellat, id eſt, malitioſam & fictam de Sibyllinis verſibus orationem: ut, exercitu adempto, quaſi jubente Sibylla, reſtituendi regis curam ſuſcipere nemo vellet. Itaque *religioſos homines* cum ironia vocat epiſt. 7. quaſi per ſpeciem religionis alia cogitantes. *P. Manut.* Significat falſum prætextum religionis, ſeu cum impeditur aliqua res per ſpeciem religionis. Ut hic Cicero cauſſam falſam ſeu prætextum religionis vocat *Calumniam*, ita etiam ea voce utitur Lib. IV. ad Attic. ep. 3. *Metellus calumnia dicendi tempus exemit.* Id eſt argumento orationis falſo ac fictitio. Sic Lib. II. ad Q. Fratrem ep. 2. *Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt.* Id eſt falſo impedimento dilata. Item in Frag. Lib. II. de Rep. *Carneades optimas cauſſas ingenii calumnia ludificari ſolebat.* Adde Sueton. Calig. c. 16. Juſtin. Lib. XLII. c. 1. *J. F. Gronov.* Vopiſc. in Aurel. c. 19. *Meminiſtis P. C. me in hoc ordine ſæpe dixiſſe jam tum, quum primum nunciatum eſt Marcommannos ir-*

John S. Lawrence Estate
4+
3-31-1925

SERIES OPERUM

PARTIS SEXTÆ.

Epiſtolarum, quæ vulgo dicuntur ad Familiares, Libri XVI. Pag. 1

John S. Lawrence Estate
9+
3-31-1925

SERIES OPERUM
PARTIS SEXTÆ.

Epiſtolarum, quæ vulgo dicuntur ad Familiares, Libri XVI. Pag. 1

Eo die nos quoque multa verba fecimus: maximéque viſi ſumus ſenatum commemoratione tuæ voluntatis erga illum ordinem commovere. Itaque poſtridie placuit, ut breviter ſententias diceremus. videbatur enim reconciliata nobis voluntas ſenatus eſſe : [20] quod tum dicendo , tum ſingulis appellandis rogandiſque perſpexeram. Itaque cùm ſententia prima Bibuli pronuntiata eſſet, ut tres legati regem [o] reducerent: ſecunda Hortenſii, ut tu ſine exercitu reduceres: tertia Volcatii, ut Pompejus reduceret : poſtulatum eſt, [21] ut Bibuli ſententia divideretur. Quatenus de religione dicebat, [22] cuique rei [p] jam ob-

o ducerent MSS. Grut.

p clam MS. Grut. quia jam. edd. Vet.

cellino Coſſ. ut Dion etiam narrat, qui cum de reductione Ptolemæi regis egiſſet, adjungit, *ταῦτα μὲν ἐπί τε Λευκίου Φιλίππου, καὶ ἐπὶ Γναίου Μαρκελλίνου ὑπάτων ἐγένετο. Victorius.* Veneti *Lucii Conſulis*, ſed & Marcellinus cognomento fuit Lentulus , ut de hac ſcriptura quærendo cur tempus conſumere velimus cauſſa non eſſe videatur. Tempora autem eſſe rerum earum , de quibus ſcribuntur iſtæ epiſtolæ, apparet annum, qui ſecutus fuerit revocationem Ciceronis, quam Coſſ. habuiſſe accepimus Cn. Lentulum Marcellinum & L. Marcium Philippum. *Camerar.*

19. *Tribuni plebis.*] Si cum conſule altercatur, nimirum eſt in ſenatu. itaque falſa videri poteſt Valerii doctrina : cujus hæc ſunt lib. 2. cap. 1. *Tribunis pl. intrare curiam non licebat : ante valvas, poſitis ſubſelliis, decreta patrum examinabant.* Quod refellunt exempla prope innumerabilia : quorum unum afferam ex epiſt. 5. *In ſenatu a Catone aſpere , & acerbe , omnium magno ſilentio , eſt accuſatus.* Verum ad priſca fortaſſe tempora Valerius reſpexit ; cum præſertim dicat, *Non licebat:* &, *Examinabant :* tamquam conſuetudine mutata. nam, cum tribuni pl. ſenatores non erant , tunc iis non licuiſſe curiam intrare, ratio magis probat. poſtea, niſi ſenatorii eſſent ordinis , non videntur petiiſſe tribunatum. quod Suetonius in Auguſto docet his verbis : *In locum demortui tribuni pl. candidatum ſe petitorem oſtendit, quamquam patricius, necdum ſenator.* Et infra: *Comitiis tribuniciis , ſi deeſſent candidati ſenatores , ex equitibus Romanis creavit , ita ut , poteſtate tranſacta , in utro vellent ordine manerent.* Id Gellius quoque comprobare videtur lib. XIV. cap. 8. *P. Manut.*

20. *Quod tùm dicendo, tùm ſing.*] Mſ. Gruteri & Stewech. *dicendis*, annotatque Gulielmius ſuſpicari ſe elapſam, aut intercidiſſe vocem, *ſententiis.* & vero item annotatum ab Egnatio , alibi legi , *cùm ſententiis dicendis :* cum in Medicæo legeretur , *cùm dicendo.* Gebh.

21. *Ut Bibuli ſententia divideretur.*] Gulielm. ex vet. cod. auctoritate inductum volebat *ſententia :* tum quia præceſſiſſet etiam *ἀπὸ κοινοῦ* repetenda. *Idem.*

22. *Cui rei.*] Ita ſcribit, quia ſcil. Senatus, ut ſupra dixit, calumniam illam religionis comprobarat ; vel illud e fatis Sibyllinis jactatum,

obſiſti non poterat, [23] Bibulo aſſenſum eſt: de tribus legatis, frequentes [24] ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortenſii ſententia, cùm [25] Lupus, tribunus plebis, quòd ipſe

ſtatum, etſi multis ſuſpectum eſſet, pro vero oraculo agnoverat, eique parendum decreverat. *J. F. Gronov.*

23. *Bibulo aſſenſum eſt, de tribus legatis.*] Rutilii exſtant quædam in has epiſtolas annotationes, in quibus & hic locus diſtinctione explicatur. Legit enim *De tribus legatis* a novo initio, ut fiat, iviſſe in alia omnia frequentes de parte ſententiæ Bibuli, qua tres decernerentur legati, qui regem reducerent. Quod enim quidem plane probat. *Camer.*

24. *Ierunt in alia omnia.*] Neque hoc, neque illud *diſceſſionem facere*, quod ſequitur, ſatis intelligitur, niſi ex ratione ſenatus Romani. Conſules quum obſervaſſent inſigniores ſententias, pronunciabant, ut in eam *fieret diſceſſio*, quæ ipſis optima eſſet viſa. Imperabatur autem diſceſſio his verbis: *Qui hoc cenſetis, illuc tranſite; qui omnia alia in hanc partem, qua ſentitis.* Quæ verba exſtant apud Feſtum, & Plin. Lib. II. ep. 14. Si juſtus numerus Senatorum in eandem partem cum auctore ſententiæ diſceſſiſſet, fiebat in eam S. C. Sin autem major pars diſſenſiſſet, & non ſecuta fuiſſet diſcedentem, dicebantur *iviſſe frequentes in alia omnia.* E Senatu deinde hæc locutio tranſlata eſt ad omnes alias ſententias. Huc pertinet quoque iſta locutio *pedibus ire in alicujus ſententiam*, quæ frequens eſt apud Salluſtium, Livium & alios; atque hinc diſcimus *pedarii ſenatores* qui ſint appellati, nempe qui nunquam dicebant ſententiam novam, ſed tranſibant tantum in alicujus ſententiam. Cic. Lib. I. ad Attic. ep. 19. *Eſt etiam illud ſenatus conſultum ſumma pedariorum voluntate, nullius noſtrum auctoritate factum.* Hinc denique *ire in alia omnia*, pro non adſentiri, improbare ſententiam alicujus. Sic Lib. X. ep. 12. *Qui cum gratia effeciſſet, ut ſua ſententia prima pronunciaretur, frequens eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſceſſit.* J. F. Gronov. Ita & Lacedæmonii interdum cum populo agebant, ut docet elegans apud Thucyd. locus Lib. I. p. 58. edit. 1587. Quot autem modis aſſenſio fieret docet Caſaub. ad Sueton. Auguſt. c. 36. Alludit ad hunc morem Prudent. contra Symmach. Lib. I. verſ. 613. Adde Crinitum de Honeſt. Diſcip. Lib. XV. c. 7. Varro in Hippocyon. dixit *pedarios equites.* p. 254. edit. 1601. qui mihi videntur eſſe, qui equis & abſque iis pugnant, atque adeo nihil commune habent cum pedaneis ſenatoribus. *Cuper.*

25 *Lupus.*] Obſcurus hic locus eſt: neque enim apparet cauſſa hæc, an occaſio tantum fuerit poſtulati tribunicii; & ſi cauſſa, quæ cauſſa hujus cauſſæ. Suſpicor autem rem invidioſe magis (ut Oratorum mos eſt in iis, quibus adverſantur) quam ſimpliciter a Cicerone propoſitam. Et accipiendum, non quaſi omnino tribunus pl. jus vindicet ante Conſules, quod abſurdum verba ſonant; ſed quia quam Conſules tertiam fecerant ſententiam (ſatis oſtendentes eo ſe non valde inclinare, & ſperantes ex duabus prioribus utique alteram victuram, ita ut ad tertiam non perveniretur) quia igitur, quam illi tertiam fecerant ſententiam, eadem erat relatio tribuni pl.

q *alii* contendere *malè*. ipſe de Pompejo retuliſſet, q intendere cœpit, 26 antè ſe oportere diſceſſionem facere, quàm conſules. Ejus orationi vehementer ab omnibus reclamatum eſt. erat enim 27 iniqua & nova. Conſules neque 28 concedebant, neque valde 29 repugnabant. diem conſumi volebant: id quod eſt factum. Perſpiciebant enim in Hortenſii ſententiam 30 multis partibus plures ituros: quamquam apertè Volcatio r aſſentirentur. Multi 31 rogabantur, atque idipſum conſulibus 32 invitis. 33 nam ii Bibuli ſententiam

P. R. r *aſſ.* multi, atque id ipſ. *alii.*

pl. Lupi, hic contendiſſe videtur, quoniam de prima ſententia conceſſiſſet ipſe Conſulibus, & ea irrita eſſet; nunc oportere ſe diſceſſionem facere, & præponi relationem tribuni, qui eſſet magiſtratus P. R., ſententia Hortenſii nihil aliud tum, quàm conſularis viri. *J. F. Gronov.*

26. *Ante ſe oportere diſceſſionem facere, quàm conſules.*] Veneti, *quam Conſulares.* Cujus ſcripturæ cum rationem nullam reperire poſſim, priorem retinendam cenſeo, præſertim quæ ſenſum convenientem complecti videatur. Ad ſententiæ enim Hortenſii mentionem, qua decerneretur regis Lentulo reductio, intendere Lupus ſuam cœpit de Pompejo relationem. Voluitque prius explicari ea, de quibus ipſe, quam de quibus conſules retuliſſent. *Camer.*

27. *Iniqua & nova.*] Quia ſemper Conſulum jus fuit ſententiam primam, poſtremam pronunciare, quamcunque libuiſſet: atque hæc eorum præcipua vis & poteſtas in Senatu. *J. F. Gronov.*

28. *Concedebant.*] Sc. ſui juris ſuæque dignitatis cauſſa. *Idem.*

29. *Repugnabant.*] Libidinis ergo, & voluntatis ſuæ, & in præſenti cauſſa, ne ſtatim Hortenſianam ſententiam, a qua abhorrebant, pronunciandam haberent. *Idem.*

30. *Multis partibus plures.*] Amant hanc periphraſin veteres pro eo quod eſt ſimplicius *multo plures.* Sic Lib. VIII. ep. 9. *Turpe tibi erit, Patiſcum Curioni decem Pantheras miſiſſe, te non multis partibus plures.* Sic *multis partibus malle*, pro magis velle, Lib. III. de Fin. *Quis eſt tam effrenatis cupiditatibus, ut eandem illam rem, quam adipiſci ſcelere quovis velit, non multis partibus malit ad ſeſe ſine facinore, quam illo modo pervenire.* Sic Lib. V. De Finib. *Vitam omnibus partibus plus habere veri, quam mali.* Vid. Cæſ. Lib. III. de Bello Civ. c. 80. & 84. *Idem.*

31. *Rogabantur.*] A tribuno Lupo ſcil. de diſceſſione facienda. *Idem.*

32. *Invitis.*] Quod credibile eſt & ipſos & factionem illorum demonſtraſſe Lupo & Lupinæ factioni obſtrependo. *Idem.*

33. *Nam ii Bibuli ſententiam valere cupierunt.*] Lambinus oggeſſit nobis ex MSS. tribus, *nam ei*, quod eſt in Pall. plerisque. Verùm cum conſpiciatur in membranaceo Grut. *nam enim Bibuli &c.* diſpiciant cordatiores num fuerit initio: *enim Bibuli*, ut poſtea acceſſerit illud *nam*, non ferentibus hominibus vocabulum *enim* inchoare ſermonem. *Gebhard.* Apud Livium tamen leges Lib. XXXIV. c. 32. *Enim*

tiam valere cupierunt. [34] Hac controverſia uſque ad noctem [35] ducta, ſenatus dimiſſus: & ego eo die caſu apud Pompejum cenavi: nactuſque tempus hoc magis idoneum, quàm umquam antea, quòd poſt tuum diſceſſum, [36] is dies honeſtiſſimus nobis fuerat in ſenatu: ita ſum cum illo locutus, ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere: quem ego ipſum cùm audio, prorſus eum libero omni ſuſpicione cupiditatis. cùm autem ejus familiares omnium ordinum video, perſpicio, id quod jam omnibus eſt apertum, totam rem iſtam jampridem à certis hominibus, non invito rege ipſo conſiliariiſque ejus, eſſe [37] corruptam. Hæc ſcripſi a. d. XVI. kal. Febr. ante lucem. Eo die ſenatus erat futurus. Nos in ſenatu, quemadmodum ſpero, dignitatem noſtram, ut poteſt in tanta hominum perfidia & iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur eſſe conſecuti, ut nequid agi cum populo aut ſalvis auſpiciis, aut ſalvis legibus, aut denique ſine vi poſſit. De his rebus pridie, quàm hæc ſcripſi, [38] ſenatus auctoritas graviſſi-

Enim ut jam ita ſint hac, quid ad vos Romani? ad quem locum videndus vir ſummus J. F. Gronov. *Verburg.*

34. *Hac controverſia uſque ad noctem ducta.*] Venet. *Hac controverſia uſque ad noctem ducta*, pereleganti ellipſ. verbi ſubſtantivi. *Camerar.*

35. *Ducta.*] Ultro citroque jactata & agitata: ut *ſerram ducere* pro ligitare dicebant. Vide IV. Obſerv. c. 5. *J. F. Gronov.*

36. *Is dies primus honeſtiſſimus nobis &c.*] Veneti *primus* non habent. Et neſcio quo pacto diligentius cogitanti, ſuſpectum verbum illud mihi viſum. *Camer.* *Is dies &c.* Id eſt, auditus fueram ab applaudentibus, aſſurgentibus, acclamantibus, mirificas dantibus ἐπισημασίας vel ſignificationes favoris. *J. F. Gronov.* Non eſt in Pall. tert. quart. Peck. Gruter. ed. Ven. primâ illa vox *primus*, eamque non agnoſcit Lamb. unus tamen è Pall. habet *is prius dies honeſtiſſimus.* Gebhard.

37. *Corruptam.*] Id eſt, eſſe factionem comparatam, quæ ad Pompejum rem deferri velit: eſſe non amplius integram, inclinatam, exulceratam, ut ſupra locutus eſt. *J. F. Gronov.*

38. *Senatus auctoritas .... tamen eſt perſcripta.*] Auctoritas ſenatus interdum eſt idem quod ſenatus conſultum, ut Lib. XI. ep. 7. *conſervanda auctoritas ſenatus*, & Lib. XV. ep. 2. *Cum veſtra auctoritas interceſſiſſet, ut ego regem Ariobarzanem, Euſeben, & Philoromæum tuerer &c.* Id quod in eadem ep. vocat *veſtrum ſenatus conſultum.* Interdum autem a ſenatus conſulto differt. Nam quum tantus ſenatorum numerus non adeſſet, ut S. C. poſſet fieri, aut alio-

s *alii* interceſſerat. interceſſerit *MS.*

viſſima [s] interceſſit: cui cùm Cato, & Caninus interceſſiſſent, tamen eſt perſcripta. Eam ad te miſſam eſſe arbitror. De ceteris rebus quidquid erit actum, ſcribam ad te: & 39 ut quàm rectiſſimè agantur 40 omnia, mea cura, opera, diligentia, gratia providebo. Vale.

EPISTOLA III.

ARG. *Commendatitiæ litteræ pertinent ad morale genus. non enim a geſta gerendave re ſumitur argumentum; ſed ea ſcribuntur, quæ magna ex parte ſuadet humanitas, quæque in commendando plurimum habere ponderis exiſtimamus. Perfecta autem commendatio tribus fere conſtat partibus. nam & amicitia cum eo, qui commendatur, & rei æquitas, & ſtudium noſtrum oſtenditur. Hic amicitia cum Trebonio declaratur in eo loco*, Multos annos utor valde familiariter: *rei æquitas in eo*, Quæ T. Ampius de ejus re decreverit: *ſtudium commendantis in clauſula*, Ut intelligat noſtram commendationem non vulgarem fuiſſe. [A. V. C. DCXCVII.] Hanc præceſſit proximè ſuperior, ſequitur quæ ſtatim ſubjecta eſt.

M. T. C. P. LENTULO S. D.

P. IV. AULO Trebonio, qui in tua provincia magna negotia, & ampla & expedita habet, multos annos utor

t valdè

alioqui Trib. pl. interceſſiſſet, illud quod viſum eſſet præſentibus ſenatoribus tamen perſcribebatur, ut ſenatorum voluntas ac judicium ea de re exſtaret, idque dicebatur *auctoritas*, & *perſcripta auctoritas*, ut hic & ep. 7. *Ea, quæque de ea ſcripta eſt auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe.* Liv. lib. IV. c. 57. *Si quis intercedat ſenatus conſulto, auctoritate ſe frui contentum.* Eodem modo Cicero Lib. III. ad Attic. ep. 26. *J. F. Gronov.* E loco ex epiſtolis ad Atticum a Celeb. Gronovio adducto, patet eos fuiſſe dictos *uti auctoritate ſenatus*, qui rem ſuſcipiebant ſenatui probatam & placitam, etſi de ea ob interceſſionem Tribunorum & alia quædam impedimenta ſolenne ſenatus conſultum fieri non potuiſſet. Vid. Sigonium ad Livii locum ſupra indicatum. Adde omnino Dionem Caſſium Lib. XLI. p. 153. *Ἀγανακτησάντων δὲ ἐπὶ τούτῳ τῶν ἄλλων, καὶ ψηφισαμένων τὴν ἐσθῆτα ἀλλάξασθαι, κῦρος μὲν οὐδὲ τοῦθ' ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἔλαβεν· ἡ μέντοι γνώμη συνεγράφη.* i. e. *Hanc rem aliis indigne ferentibus, & decernentibus veſtem eſſe mutandam, per eos ſtetit, quo minus hoc quoque ratum eſſet; verum ſententia eſt perſcripta.* Lib. V. Fam. ep. 2. *Jam ſenatus conſultum, quod eo die factum eſt, ea præſcriptione eſt, ut &c.* Ita legit Manutius, mihi magis arridet *perſcriptione*. Cuper.

39. *Ut quàm rectiſſimè agantur omnia, mea curâ, operâ*] Ita Victorius, cui ſecundas ferunt Pal. quart. Veneta ed. Peckii liber: ita ut non improbi optimorum librorum Pal. tert. Gruteriani ſcript. *ut quam rectiſſimè agantur omnia meâ cum cura, opera &c.* vulgò *omni mea curâ &c.* Gebh.

40. *Omni mea.*] Gruteri editio *omnia*, ſed melius *omni*, & effi-

cacius

[t] valdè familiariter. Is cùm antea ſemper & [41] ſuo ſplendore, & noſtra, ceterorumque amicorum commendatione [42] gratiſſimus in provincia fuit: [v] tum hoc tempore propter tuum in me amorem, noſtramque neceſſitudinem, vehementer confidit his meis litteris, [43] ſe apud te gratioſum fore: quæ ne ſpes eum fallat, vehementer rogo te; commendoque tibi ejus omnia negotia, libertos, procuratores, familiam: inprimiſque, ut, quæ [44] T. [x] Ampius de ejus re decrerit, ea comprobes, omnibuſque rebus eum ita tractes, [45] ut intelligat, [y] meam commendationem non vulgarem fuiſſe. Vale.

t *alii omittunt* valdè.
v tamen *MS.*
x Appius *MS.*
y noſtram *alii.*

EP.

cacius. id eſt, omni adhibita cura, ita ut nihil curæ, &c. reliquum faciam, vel nulli curæ, &c. parcam. *J. F. Gronov.*

41. *Suo ſplendore.*] Sæpe *Splendorem* Cicero tribuit equitibus Romanis, ut ep. 26. lib. 12. *Magnam ex eorum ſplendore & obſervantia capies voluptatem.* & epiſt. 27. ejuſdem libri: *Sex. Aufidius ſplendore equitis Romani nemini cedit.* In oratione pro Roſcio Amer. *Equeſtrem ſplendorem* nominat. Eſt autem ſplendor in equite, dignitas non ex aliquo magiſtratu parta, ſed ex ipſo ordine, qui fuit in civitate honeſtiſſimus. probatur ipſo interprete Cicerone; cujus hæc ſunt in oratione pro Cœlio: *Objectus eſt pater varie, quod aut parum ſplendidus ipſe, aut parum pie tractatus a filio diceretur. De dignitate, Cælius notis ac majoribus natu etiam ſine mea oratione tacitus facile ipſe reſpondeat. De dignitate* dixit, cum ad illud, *Parum ſplendidus*, reſponderet. ex quo apparet, ſplendorem & dignitatem in equite idem eſſe. *P. Manut.*

42. *Gratiſſimus in provincia fuit.*] Repoſui codicem unum MS. ſecutus, *gratioſiſſimus in provincia fuit*; atque ita ſine dubio legendum, etiamſi nulli codices hanc lectionem confirmarent. Nam ceteri omnes habent, *gratiſſimus*. Lambin. Pro *gratiſſimus* in vetere apud me libro, cujus bonitatem in plurimis perſpexi, ſcriptum eſt *gratioſiſſimus*, quæ lectio videtur multo melior, quàm ea quæ vulgo circumfertur. *Urſinus.*

43. *Se apud te gratioſum fore.*] Unus liber Gulielmii *gratiorem*: quod non diſplicet. ſic tamen nullus Palatinorum. in quibus etiam nuſpiam comparet Fulvii ac Lambini *gratioſiſſimum* ſupra. *Gebhard.*

44. *Quæ T. Ampius.*] T. Ampius Balbus, qui Gabinio & Piſone Coſſ. in Cilicia Prætor fuit, niſi plane fallimur. *Corradus.* Multis locis in his epiſtolis, ubi erat Appius, Ampius repoſuimus, ut penultima noſtra in librum ac C. Memmium caſtigatione docuimus. Secuti autem ſumus veterum codicum fidem. Manutius poſtea argumento non inſulſè excogitato, antiquam ſcripturam confirmavit. Delector autem plurimum, cum video aliquos novis rationibus veteres animadverſiones meas comprobare. *Victorius.*

45. *Ut intelligat noſtram commendationem.*] In Venetis *Noſtram* omiſſum. Et quidem fieri poteſt, ut aliquis addiderit, qui vereretur ne parum, ſine pronomine, res clara futura eſſet. Cum tamen illo omiſſo oratio ἐμφατικωτέρα eſſe videatur. *Camerar.*

45. Cum

EPISTOLA IV.

ARG. *Negotialis eſt uſque ad illud*, Ego neque de meo ſtudio. *Narrat quid actum in ſenatu, quid promiſerint tribuni pl. quæ ſit opinio populi Romani, qua ſenatus in eum voluntate: quod ad popularem rationem attinet, nihil timendum, vi tamen excepta: ſuum ſtudium in regia cauſſa, aliorum injurias, magiſtratuum imbecillitatem oſtendit: poſtremo de ſenatu, populoque Romano ſpem optimam affert.* [A. V. C. DCXCVII.] Hanc præceſſit ſuperior, ſequitur quæ proxime ſubjecta eſt.

M. T. C. S. D. P. LENTULO PROCOS.

a Die *alii.* b exagitata *MS.* c magna vanitate *MS.*

[a] AD. XVI. kal. Febr. 46 cùm in ſenatu pulcherrimè ſtaremus, quòd jam illam ſententiam Bibuli de tribus legatis pridie ejus diei fregeramus; 47 unumque certamen eſſet relictum, ſententia Volcatii: res ab adverſariis noſtris [b] 48 extracta eſt 49 variis calumniis. cauſam enim frequenti ſenatu, [c] 50 in magna varietate, magnaque invidia eorum, qui à te cauſam regiam alio transferebant, obtinebamus. Eo die acerbum habuimus Curionem: Bibulum multo juſtiorem: pæne etiam amicum. 51 Caninius, & Cato negarunt ſe legem ullam ante comitia

46. *Cum in ſenatu pulcherrimè ſtaremus.*] Neſcio quid velint Pal. tert. & Gruterian. illo *extaremus.* Gebhard. Facile ſcies, ſi inſpexeris paterna, vel ad Plauti Bacchides 3, 3, 42. vel ad Livium 45, 51. *Gronov.*

47. *Unum certamen*] Id eſt, & ſola jam nobis Vulcatii ſententia obſtaret, expugnanda eſſet. Sic Virg.
Et certamen erat Corydon cum Thyrſide magnum. J. F. Gronov.

48. *Extracta eſt.*] Id eſt, eluſa, fruſtratui habita. Vid. ad Liv. XXII, 18. & ibidem in addendis. Perinde eſt ac ſi diceret: *dies exemtus eſt.* J. F. Gronov.

49. *Variis calumniis.*] Senatores cum eam rem, de qua ſententiam rogabantur, perfici nollent, longa oratione, ut diem conſumerent, utebantur. jus enim erat, ut ſententiam rogati, dicerent ante, quidquid vellent alius rei, & quoad vellent. quod in libro de officio ſenatorum Capito ſcriptum reliquit. Hac igitur poteſtate, improbo, aſtutoque conſilio rem extraxerunt Lentuli adverſarii, cum alius alia diceret, ut diem eximerent: quod eſt factum. *Varias calumnias* vocat Cicero varias cauſſas ficte inductas, varia figmenta, cum nihil verum, nihil ex animo loquerentur, ſed tantum ut rem ducerent, diemque dicendo extraherent. ſic 2. lib. II. ad Fratrem: *Per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta eſt.* P. Manut.

50. *In magna varietate.*] Veneti, atque etiam alii: *Non magna varietate*, quæ quidem lectio certe probatur mihi magis quàm altera illa, *magna varietate.* Camerar.

51 *Caninius & Cato negarunt.*] Faciunt huc Feneſtellæ quædam ex

An-

mitia eſſe laturos. Senatus haberi ante kalendas Feb. per [52] legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt: neque menſe Feb. toto, niſi perfectis, aut [53] rejectis legationibus. Hæc tamen opinio eſt populi Romani, à tuis invidis, atque obtrectatoribus nomen inductum fictæ religionis, nam tam ut te impedirent, quam ut nequis [54] propter exercitus cupiditatem [55] Alexandriam vellet ire. Dignitatis autem tuæ nemo eſt, [d] quin exiſtimet habitam eſſe rationem ab ſenatu. Nemo eſt enim, qui neſciat, quò minùs diſceſſio fieret, per adverſarios tuos eſſe factum: qui nunc [e] [56] populi nomine, re autem vera, ſceleratiſſimo [57] latrocinio, ſi quæ conabantur agere, ſatis proviſum [f] eſt, ut ne quid ſalvis auſpiciis, aut legibus, aut jam ſine vi agere [g] poſſint. Ego neque de meo ſtudio, neque de nonnullorum injuria ſcribendum mihi eſſe arbitror. Quid enim aut me oſtentem? qui ſi vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar tuorum meritorum aſſecutus: aut de aliorum injuriis querar? quod

P. B. d qui *MS.*
e pop. Rom. *alii.*
f eſt mihi *MS.*
g poſſim *aut* poſſent *alii.*

Annalium ejus libro XVII. laudata Nonio Marcello in voce *Rumor.* Gulielmius. *Gebhard.*

52. *Legem Pupiam.*] Quæ comitialibus diebus haberi ſenatum vetabat. ad Q. Fr. ep. 2. lib. II. *Per obtrectatores Lentuli res calumniâ extracta eſt. conſecuti ſunt dies comitiales, per quos ſenatus haberi non poterat.* Et epiſt. 12. *Comitialibus diebus Appius interpretatur, non impediri ſe lege Pupia, quo minus habeat ſenatum; &, quod Gabinia ſanctum ſit, etiam cogi, legatis quotidie ſenatum dari.* P. Manut.

53. *Rejectis.*] In aliud tempus dilatis. Menſe autem Februario poſtulata & legationes Provinciarum audiri ſolitas confirmat Cic. in Verrem I, 35. lib. II. cap. 31. item ad Atticum I. ep. 14. *J. F. Gronov.*

54. *Propter cupiditatem.*] Quia ambitio potentium tum temporis maxime optabat magnum imperium, validum exercitum, ſplendidum triumphum; atque ea de cauſſa excitarent ſæpe bella, ubi non eſſent; ne exardeſcerent ad rem Alexandrinam affectandam, quia cum exercitu conjuncta eſſe videbatur. *Idem.*

55. *Alexandriam.*] Scribendum *Alexandream.* Ita enim poſcit illorum temporum ſcribendi conſuetudo, quam cum in aliis veteribus monumentis obſervavi, tum in denario argenteo M. Lepidi, in quo inciſum eſt ALEXANDREA, ſive ALEXSANDREA. *Urſinus.*

56. *Populi nomine.*] Ita ſcrib. Voce *Romani* carere poſſumus. id eſt, per tribunos pl. ſubornatos, & factionem eorum, viliſſimam plebis partem, P. R. nomen præferentem. Vid. Obſerv. III. c. II. *J. F. Gronov.*

57. *Latrocinio.*] Quippe quo non tantum magiſtratui provinciali Lentulo, ſed & Senatui jus ſuum eripiebatur. *Idem.*

h in hac præf. *MS.* i ea exc. *MS.*

quod ſine ſummo dolore facere non poſſum. 58 Ego tibi h à vi, hac præſertim imbecillitate magiſtratuum, præſtare nihil poſſum. i vi excepta, poſſum confirmare, te & ſenatus, & populi Romani ſummo ſtudio, amplitudinem tuam retenturum. Vale.

EPISTOLA V.

ARG. *Miſta ex negotialibus moralibuſque ſententiis: ſed ſi cauſſa, cur ſcripta ſit, animadvertatur; negotialis eſt. interdum autem negotii narrationem antecedit, ſæpe ſequitur officii ſignificatio; quod in his ad Lentulum epiſtolis perſpicuum eſt. Scribit de C. Catonis lege promulgata, de ſtatu regia cauſſa, de ſuo, Seliciique conſilio.* [A. V. C. DCXCVII.] Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur quæ ſtatim eſt ſubjecta.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

k mihi *abeſt a MS. Grut.* l Te autem vid. *alii.* m meam ſalutem. *Gebhard.* P. V. n ſenatorum à *MS.* o ſint *MS.*

TAMETSI k mihi nihil fuit optatius, quàm ut primum abs te ipſo, deinde à ceteris omnibus, quàm gratiſſimus erga te eſſe cognoſcerer: tamen afficior ſummo dolore, ejuſmodi tempora poſt tuam profectionem conſecuta eſſe, ut & meam, & ceterorum erga te 59 fidem & benivolentiam abſens experirere. l Te videre, & ſentire, eandem fidem eſſe hominum in tua dignitate, quam ego in m mea ſalute ſum expertus; ex tuis litteris intellexi. Nos cùm maximè conſilio, ſtudio, labore, gratia, de cauſa regia niteremur, ſubitò exorta eſt nefaria Catonis promulgatio, quæ noſtra ſtudia impediret, & animos n à minore cura ad ſummum timorem traduceret. Sed tamen in hujuſmodi perturbatione rerum quamquam omnia o ſunt metuenda, nihil magis, quàm

58 *Ego tibi a vi.*] Ipſi ut nunc legitur emendavimus. præter enim antiquorum codicum fidem verba, quæ ſequuntur, ita legi debere oſtendunt, (*vi excepta.*) Vis autem non tantum a Trib. pleb. fieri poterat, ſed etiam a privatis hominibus. Id autem per ſe planum eſt, & a Cicerone declaratur, cum inquit, ad Q. Fratrem de Clodio: *Qui etiam privatus eadem manu poterit conciones concitare.* Veriuſque vis appellari poteſt, quæ a privatis fit, quam quæ a magiſtratu. Qui enim publicam perſonam gerunt, quamvis contra leges faciant, recte tamen atque ordine ſe illa facere multis perſuadent: quod Cicero etiam paulo ſupra declarat. cum inquit: *Qui nunc populi Romani nomine, re autem vera ſceleratiſſimo latrocinio.* Victorius.

59. *Fidem & benevolentiam.*] Quum referuntur ad *meam*, retinent ſuam nativam ſignificationem: ſi ad *ceterorum*, notat perfidiam & malignitatem. *J. F. Gronov.*

quàm perfidiam timemus: & Catoni quidem, (quoquo modo [60] ſe res [p] habeat) profectò reſiſtimus. De Alexandrina re, cauſaque regia, tantum habeo polliceri, me tibi abſenti, tuiſque præſentibus [q] cumulatè ſatisfacturum. Sed vereor, ne aut [61] eripiatur cauſa regia [r] nobis, aut deſeratur: quorum utrum minùs velim, non facile poſſum [s] exiſtimare. Sed, ſi res coget, eſt quiddam tertium, quod neque Selicio; [t] nec mihi diſplicebat: ut neque jacere regem pateremur, [v] nec, nobis repugnantibus, ad eum deferri, ad quem propè jam delatum [x] exiſtimatur. A nobis agentur omnia diligenter: ut nec, ſi quid obtineri poterit, non contendamus: nec, ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe videamur. [62] Tuæ ſapientiæ magnitudiniſque animi eſt, omnem amplitudinem, & dignitatem tuam in virtute, atque in rebus geſtis tuis, atque in tua gravitate poſitam exiſtimare. Si quid ex iis rebus, [63] quas tibi fortuna largita eſt, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id majori illis fraudi, quàm tibi futurum. A me nullum tempus prætermittitur de tuis rebus & agendi & cogitandi: utorque ad omnia Q. Selicio: [64] neque enim prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide majorem eſſe judico, neque

[65] aman-

p *alii* habent. *alii* habuerit.
q cumul. omnino ſat. *MS.*
r a nobis *alii.*
s æſtimare *MS.*
t neque *MSS.*
v neque *iidem MSS.*
x eſſe exiſt. *MS.*

60. *Se res habeat) profecto reſiſtemus.*] Veneti: *ſe res habet, reſiſtimus.* Alii ita verbis, abſolutiore ſenſu: *Et Catoni quidem quoquomodo ſeſe res habeat, profecto reſiſtemus.* Camerar.

61. *Eripiatur a nobis cauſa regia.*] Veneti: *Eripiatur cauſa regia nobis.* Atque illa quidem locutio non eſt aliena, ſed lectio tamen Veneta mihi valde arridet. *Idem.*

62. *Tua ſapientia magnitudiniſque animi eſt, &c.*] Mirifice codex antiquus Nicol. Seælſi ab aliorum lectione diſcrepat: *Tua ſapientia, magnitudiniſque animi eſt, omnem amplitudinem & dignitatem tuam in virtute, & in gravitate tua, atque in rebus geſtis tuis, quas tibi fortuna largita eſt, poſitam exiſtimare: quibus ſi quid hominum invidia detraxerit, id majori illis fraudi, quam tibi futurum ſcias.* Græv.

63. *Quas tibi fortuna elargita eſt.*] Vide, quæ diximus ep. 3. Lib. 11. Significatur autem copia; quo Lentulus æquiore animo ferat, ſi quibus rebus abundat, de iis aliquid detrahatur. *P. Manut.*

64. *Neque enim prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide majorem eſſe.*] Sic editio princeps, Victorii, Pall. tert. quart. Grut. Peckianus: adeo ut mirari ſubeat deficientium à veſtigiis mſſ. vulgo: *Quo neque prudentiorem quemquam ex tuis, neque fide majore eſſe.* Gebhard. Etiam Livius dicit *majorem gloria Scipionem*, quum in aliis locis *magna & majore gloria* vel *fama eſſe.* J. F. Gronov.

65 *Aman-*

65 amantiorem tui. Hîc quæ agantur, quæque acta ſint, z ex *MS.* ea te, z & litteris multorum, 66 & nuntiis cognoſcere arbitror: quæ autem poſita ſunt in conjectura, quæque mihi videntur fore, ea puto tibi à me ſcribi oportere.

a *alii* ad. 67 Poſteaquàm Pompejus apud populum a a. d. IIX Idus Febr. cùm pro Milone diceret, 68 clamore, convicioque P. B. jactatus eſt, in ſenatuque a Catone aſperè, & 69 acerbè nimium, magno ſilentio eſt accuſatus: viſus eſt mihi ve-

65. *Amantiorem tui.*] Procul dubio poſt hæc verba debet incipi nova epiſtola, & valde probabilis eſt hæc ſententia Manutii. *J. F. Gronov.*

66. *Et nuntiis cognoſcere arbitror.*] Veneti: *Cognoſce*, ſed noſtra lectio certè retineri poteſt. Quam hoc loco cum Veneta non facile commutarim. *Camerar.*

67. *Poſteaquam Pompejus.*] Mſſ. Pall. itemque Grut. novam hinc ordiuntur Epiſtolam: ſed Egnatius annotat in Medic. partem hanc eſſe ſuperioris, continuatque præcedenti Victorius, Lamb. Manut. *Gebhard.*

68. *Clamore, convicioque jactatus eſt.*] Mendoſe, ut opinor, in Medicæo codice legitur *jactus* pro *jactatus*: contra ac eodem hoc in libro *jactata* pro *jacta* in illo loco: *Ea fundamenta jactata eſſe.* Has autem maculas in optimis etiam exemplaribus indicaſſe utile eſſe exiſtimo, ne omnibus in rebus illis fides habeatur. Quam male autem his diebus & in ſenatu, & ad populum, acceptus ſit Pompejus, uberius a Cicerone exponitur in epiſtola ad Q. Fratrem, cujus initium eſt: *Scripſi ad te antea:* ex qua etiam facile perſpicitur exitium illius Re'p. non potuiſſe longe abeſſe, quæ permitteret optimum & fortiſſimum civem a petulantiſſimis, & flagitioſiſſimis hominibus tantopere vexari: & in qua turbide, ac tumultuoſe maximæ res agerentur. *Victor. Clamore, convicioque jactatus eſt.* Sic quidem prima editio: ſed adnotatum ad eam ab Egnatio, legi in Medic. *jactus eſt*, neque aliter aut Grut. aut Pall. quatuor. adeò ut *jaci convicio* eſſet *peti:* ſicut Propertius forma agendi dixit: *In noſtrum jacies verba ſuperba caput.* atque ipſe Tullius ad Atticum Lib. II. Ep. 29. *Qui cum ſe omnium ſermonibus ſentiet vapulare.* Gebhard. Videtur igitur iſta concordia innuere Ciceronem dixiſſe *tactus eſt.* metaphora ab gymnaſio petita, ubi pares flaveſcebant tactu arenæ, ut loquitur Ovidius alludens Græcum vocabulum ἁφήν. Vide librum III. Obſervationum patris cap. 18. ut *tactus* hoc loco ſit undiquaque adſperſus & vituperatus. *Gronov.*

69. *Acerbe nimium, magno ſilentio eſt accuſatus.*] Alii: *Omnium magno ſilentio*, quæ haud dubiè lectio vera eſt. *Camer.* Revocavi ſcripturam quatuor Pall. uniuſque Grut. & Peckii, nec non editionis primogeniæ, Victorii. tanto quidem magis quòd eam eſſe lectionem fermè omnium mſſ. ſuorum indicaverit Lamb. poſtea invectum eſt libris, *omnium magno ſilentio.* Paull. Manut. præfert, *&* *acerbè, nimium magno ſilentio:* quæ diſtinctio minus adpoſita videtur. *Gebhard.*

70 *Noſti*

vehementer eſſe perturbatus. Itaque Alexandrina cauſa, quæ [b] nobis adhuc integra eſt, (nihil enim tibi detraxit ſenatus, niſi id, quod per eandem religionem dari alteri non poteſt) videtur ab illo planè eſſe depoſita. Nunc id ſperamus, idque molimur, ut, cùm rex intelligat, ſeſe [c] id, quod cogitabat, ut à Pompejo reducatur, aſſequi non poſſe: &, niſi per te ſit reſtitutus, deſertum ſe atque abjectum fore, proficiſcatur ad te. quod ſine ulla dubitatione, ſi Pompejus paullum modò oſtenderit ſibi placere, faciet. Sed 70 noſti hominis tarditatem & taciturnitatem. Nos tamen nihil, quod ad eam rem pertineat, prætermittimus. Ceteris injuriis, quæ propoſitæ ſunt à Catone, facilè, ut ſpero, [d] reſiſtemus. Amicum ex conſularibus neminem tibi eſſe video, præter Hortenſium, & Lucullum: ceteri ſunt partim obſcuriùs iniqui, partim non diſſimulanter irati. Tu fac animo forti, magnoque ſis: ſpereſque, fore ut, fracto impetu leviſſimi hominis, tuam priſtinam dignitatem & gloriam conſequare.

b quando nobis. *MS.*

c *alii omittunt.* id.

d *alii* reſiſtimus.

EPISTOLA VI.

ARG. *Moralis tota, excepta prima ſententia, quæ negotialis eſt. Conſolationem Cicero adhibet dolori ſuo, eam ſcilicet, quam ſperat in Lentuli quoque dolore poſſe aliquid proficere. Et, quia valet ad conſolandum amoris ſignificatio: & amoris indicium dolor eſt: orditur a dolore ſuo. quia vero conſolationis duæ quaſi viæ ſunt, ratio & exemplum, non modo ut fieri debere, quod ſuademus, verum etiam ut factum eſſe oſtendatur: utraque via progreditur: argumentatur enim a ſpe, quam in conſiliis amicorum, & in ipſa die ponit: exemplum vero ſumit a ſimilitudine ſuorum temporum. Tertius hortationis locus eſt:*

70. *Noſti hominis tarditatem & taciturnitatem.*] Simulationem Pompeji, & conſuetudinem in occultanda voluntate, modeſtè deſcribit. non enim videri vult ejus ingenium & mores carpere, quem optime de ſe meritum negare non poterat. præterea fungitur officio boni viri, cum inter amiciſſimos ſuos, Lentulum, & Pompejum, quantum in ipſo eſt, amicitiam conſervat. itaque, cum ad Q. Fr. ſcriberet, libere ſuum ſenſum aperuit. *Pompejus*, inquit, *noſter in amicitia P. Lentuli vituperatur.* Naturam ejus oſtendit epiſt. ult. Lib. III. ad eundem: *Velit, nolit, ſcire difficile eſt.* Et ad Att. epiſt. 10. lib. IV. *Nos hic cum Pompejo fuimus. multa mecum de rep. ſane ſibi diſplicens ut loquebatur. ſic eſt enim in hoc homine dicendum.* Cœlius autem epiſt. I. lib. VIII. *Solet aliud ſentire, & loqui.* Ejuſdem tarditatem idem oſtendit epiſt. 4. *Cum, ex Gallia, coactus eſſet dicere Pompejus, ſe legionem abducturum, ſed non ſtatim ſub mentionem, & convicium obtrectatorum.*

71 Sed

eſt: quod ipſum ad minuendum dolorem pertinet. eſt enim cum laude conjuncta cohortatio. delectamur autem laudibus, & quodammodo languentes excitamur. Concluſio eſt, qua ſpe quadam animum recreat, omnium ſtudiorum officiorumque promiſſio. [A. V. C. DCXCVII.] Hanc præceſſit ſuperior epiſtola, ſequitur ep. 3. Lib. v.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

QUÆ gerantur, accipies ex Pollione: qui omnibus negotiis non interfuit ſolùm, [e] 71 ſed præfuit. Me in ſummo dolore, 72 quem in tuis rebus capio, 73 maximè ſcilicet conſolatur ſpes, quod valde ſuſpicor, fore, ut infringatur hominum improbitas, & conſiliis tuorum amicorum, & ipſa die; [f] quæ debilitat [g] cogitationes & inimicorum, 74 & proditorum. Facilè ſecundo loco me conſolatur recordatio meorum temporum: quorum imaginem video in rebus tuis. Nam etſi minore in re violatur tua dignitas, 75 quam [h] mea afflicta ſit: tamen eſt

[e] ſed & *Lamb.*

[f] *vulgò* qua debilitantur.

[g] & eorum *MS.*

P. VI.

[h] mea ſalus *alii*, *malè*.

71. *Sed præfuit.*] Auget ſententiam, ut in oratione in Piſonem; *Omnibus conſiliis, quæ ad me opprimendum parabantur, non interfuiſti ſolum, verum etiam crudeliſſime præfuiſti.* Particula autem, *Sed*, interdum negat, ac tollit quod dictum eſt, *ut non dives, ſed inops*: interdum auget ut hic. nam qui præeſt, etiam intereſt. Uſus Latinæ linguæ poſtulabat, *Sed etiam*: verum unica particula, *Sed*, pro *Sed etiam*, nonnumquam Cicero contentus eſt. *P. Manut.*

72. *Quem in tuis rebus capio, maximè ſcilicet.*] Ita omnes Pall. nam Grut. *maximè ſalutem.* H. Stephanus libro II. Schediaſm. prodidit legi: *Quem ex tuis, &c.* Gebh.

73. *Maxime ſcilicet conſolatur ſpes.*] Puto Ciceronem ſcripſiſſe, *maxime conſolatur*, atque his verbis additum fuiſſe gloſſema *ſcilicet ſpes*, quod poſtea (ut videtur) in ſeriem receptum a librariis fuit: ut id credam facit liber collatus a doctiſſimo viro cum codice manuſcripto, a quo abeſſe hæc duo verba cognovi. *Urſinus.* *Scilicet* alibi per ironiam negat, ut in oratione pro Rabirio, perduellionis reo: *Scilicet tibi graviorem dolorem patrui tui mors attulit, quam C. Graccho fratris.* Et Terentius: *Id populus curat ſcilicet.* Et Virgilius: *Scilicet is ſuperis labor eſt.* Hic affirmat, non negat, ut epiſt. 21. lib. IX. *Privatas cauſſas, & eas tenues, agimus ſubtilius; capitis, aut animæ, ſcilicet ornatius.* Epiſt. 15. lib. XV. *Ex interitu reip. nullam ſpem ſcilicet mihi proponebam, ex reliquis magnam.* Epiſt. ult. lib. I. ad fratrem: *Si levare potes communem caſum miſericordia hominum; ſcilicet incredibile quiddam aſſequeris.* Epiſt. 10. ad Att. Lib. XIII. *Hoc nullam ad partem valet ſcilicet.* P. Manut.

74. *Et proditorum.*] Alii: *Perditorum*, alii εἰδικωτέρως, *Proditorum tuorum.* Camerar.

75. *Quam mea ſalus afflicta ſit.*] Veneti *eſt*, rectius, ut videtur. Ac ſæpe deprehendimus has duas formas, ſeu hos modos, *eſt* & *ſit*, a librariis permutatos fuiſſe. *Idem.*

76. *Stu-*

eſt tanta ſimilitudo, ut ſperem, te mihi ignoſcere, ſi ea non timuerim, quæ ne tu quidem umquam timenda [i]duxiſti. Sed præſta te eum, qui mihi à teneris (ut Græci dicunt) unguiculis es cognitus. Illuſtrabit (mihi crede) tuam amplitudinem hominum injuria. A [k]me omnia ſumma in te [76]ſtudia, officiaque expecta. [77]non fallam opinionem tuam. Vale.

i eſſe dux. *edd. vet.*
k me autem *alii.*

EPISTOLA VII.

ARG. *Reſpondet ad ea, quæ Lentulus quæſierat. Et quamquam moralia quædam admiſcentur: tamen, quia reductio regis præcipua ſcribendi cauſſa fuit, (id enim ſpectandum eſt) inter negotiales epiſtolas referatur. Dividitur in partes octo. Prima eſt, de ſuo in primis erga Lentulum amore: altera, de amicorum fide: tertia, de Alexandrina cauſa: quarta, de ſuis in republ. capeſſenda conſiliis, & hominum conſularium invidia: quinta, cohortatio ad gloriam atque conſtantiam: ſexta, de reip. ſtatu: ſeptima, de Tulliæ filiæ ſuæ Craſſipedisque nuptiis: octava, & ultima, de Lentuli filio Pompejo, & Craſſo iterum coſ.* [A. V. C. DCXCVIII.] Hanc præceſſit ep. 12. Lib. v. ſequitur quæ ſtatim ſubjecta eſt.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

LEGI tuas litteras, quibus ad me ſcribis, gratum tibi eſſe, quòd crebrò certior per me fias de omnibus rebus, & meam erga te benivolentiam facilè perſpicias: quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere neceſſe eſt, ſi volo is eſſe, quem tu me eſſe voluiſti: al-

76. *Studia officiaque.*] Recte conjunguntur. poteſt enim & ſine officio ſtudium, & ſine ſtudio officium eſſe: cum animi ſtudium ſit, officium opera probetur; & ſtudium ſine officio parum proſit, officium ſine ſtudio langueat. ſic epiſt. ſequenti: *De conſularibus nemini poſſum aut ſtudii erga te, aut officii eſſe teſtis.* Epiſt. 5. Lib. v. *Homo omnium meorum in te ſtudiorum & officiorum maxime conſcius.* Ad Att. epiſt. 14. lib. xv. *Ex omnibus, mi Dolabella, ſtudiis in me, & officiis, quæ ſumma ſunt, hoc ſcito mihi & ampliſſimum videri, & gratiſſimum eſſe.* P. Manut.

77. *Non fallam opinionem tuam.*] Simile illud, quod, augendæ copiæ gratia, ſubjungam, epiſt. 10. lib. III. *Omnia volo a me & poſtules, & expectes, vincam meis officiis cogitationes tuas.* Et apud Nonium in fragmento Ciceronis epiſtolæ ad Cæſarem juniorem: *Poſthac, quod voles a me fieri, ſcribito. vincam opinionem tuam.* Quæ ſcilicet eò pertinent, ut oſtendatur, morale quiddam eſſe, & decere in primis, epiſtolas claudere ſignificatione benevolentiæ. *Idem.*

 78. Qui

alterum facio libenter; ut, quoniam intervallo locorum & temporum [l] dijuncti ſumus, per litteras tecum quàm ſæpiſſimè colloquar. Quod ſi rariùs fiet, quàm tu exſpectabis, id erit cauſæ, quòd non ejus generis meæ litteræ ſunt, ut eas audeam temerè committere. Quoties mihi certorum hominum [m] poteſtas erit, quibus rectè dem, non prætermittam. Quòd ſcire vis, qua [n] quiſque in te fide ſit & voluntate: difficile dictu eſt de ſingulis. Unum illud audeo, quod anteà tibi ſæpe ſignificavi, nunc quoque, re perſpecta & cognita, ſcribere: vehementer quoſdam homines, & eos maximè, [78] qui te & maximè debuerunt, & plurimum juvare potuerunt, invidiſſe dignitati tuæ: ſimillimamque in re diſſimili, tui temporis nunc, & noſtri quondam fuiſſe rationem: ut, quos tu reipublicæ cauſa læſeras, palàm te oppugnarent: quorum auctoritatem, dignitatem, voluntatemque defenderas, non tam [o] memores eſſent virtutis tuæ, quàm laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perſcripſi ad te anteà, cognovi Hortenſium percupidum tui, ſtudioſum Lucullum: [79] ex magiſtratibus autem L. Racilium & fide & animo ſingulari. Nam noſtra propugnatio ac defenſio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui fortaſſe pleriſque officii majorem auctoritatem habere videatur, quàm ſententiæ. Præterea quidem de conſularibus nemini poſſum aut ſtudii erga te, aut officii, aut amici animi eſſe teſtis. Etenim Pompejum, qui mecum ſæpiſſimè, non ſolùm [p] à me provocatus, ſed etiam ſua ſponte de te communicare ſolet, ſcis, temporibus illis [80] non ſæpe in ſenatu

fuiſſe

l diſjuncti *vulgo.*

m *alii* facultas.

n fide quisque in te *alii.*

P. B.

o immemores *MSS.*

p me provocante *MS.*

78. *Qui te & maximè debuerunt, & plurimum juvare potuerunt.*] Editionum prima; *Qui & te amare maximè debuerunt, & plurimum juvare.* neque aliter Pal. tert. reliqui adhærent vulgatis: niſi quod ſec. *qui & te max.* quartus verò: *qui & maximè deb.* omiſſo *te. Gebh.*

79. *Ex magiſtratibus autem L. Racilium & fide & anima ſingulari.*] Sic mſſ. omnes tam noſtri quam Lambiniani. ut ne dicam de edit. principe, & Vatic. vulgò: *L. Rutilium & fide & animo in te ſingulari.* At *τὸ in te*, quod adeò neceſſarium videbatur Lamb. dudum, non expreſſum Manutio video; deletumque à nobis auctoritate omnium mſſ. *Idem.*

80. *Non ſæpe in Senatu.*] Erat enim ad urbem extra mœnia ſimulatione curæ provincialis: Hiſpaniam enim provinciam regebat abſens per tres legatos: ſed ex pacto triumvirorum Senatum per ſuos

C vi-

fuiſſe. Cui quidem litteræ tuæ, quas proximè miſeras, [81] quod facilè intellexerim, perjucundæ fuerunt. mihi quidem humanitas tua, vel ſumma potiùs ſapientia, non jucunda ſolùm, ſed [q] etiam admirabilis viſa eſt. Virum enim excellentem, & tibi tua præſtanti in eum liberalitate devinctum, nonnihil ſuſpicantem, propter aliquorum opinionem ſuæ cupiditatis, [r] te ab ſe abalienatum, illa epiſtola retinuiſti. qui mihi cùm ſemper tuæ laudi favere viſus eſt, etiam ipſo ſuſpicioſiſſimo [82] tempore [s] Caniniano: tum verò, lectis tuis litteris, perſpectus eſt à me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis, & commodis cogitare. Quare ea, quæ ſcribam, ſic habeto, me, cum illo re ſæpe communicata, de illius ad te ſententia atque auctoritate ſcribere: Quoniam ſenatusconſultum nullum exſtat, quo reductio regis Alexandrini tibi adempta ſit: eaque, quæ de ea [t] ſcripta eſt, auctoritas, cui ſcis interceſſum eſſe, ut nequis omninò regem reduceret, tantam vim habet, ut magis iratorum hominum ſtudium, quàm conſtantis ſenatus [v] conſilium eſſe videatur: [83] te perſpicere poſſe, qui Ciliciam [84] Cyprumque teneas, quid efficere, & quid conſequi poſſis:

q & *Lamb.*

r abs te al. *aut* vel abs te al. *MSS.*

s *alii* Catoniano.

P. VII.

t *alii* perſcripta.

v conſultum *Guliel.*

e vicino obſidebat, & oppreſſum habebat clementi jugo, ſic ut ſæpe erumperet timefacta libertas, & frenum morderet. *J. F. Gronov.*

81. *Quod facile intellexerim.*] Nota erat Lentulo Pompeji taciturnitas & ſimulatio: unde illud epiſt. 5. *Noſti hominis tarditatem, & taciturnitatem.* propterea Cicero, ne dubiam ſequi conjecturam. videatur, hoc addit: *Quod facile intellexerim.* Quaſi dicat: nec enim ſuæ voluntatis, ut ſolet, obſcura ſigna dedit. infra: *Perſpectus eſt a me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis & commodis cogitare.* P. Manut.

82. *Tempore Caniniano.*] Ita omnes fere libri & explicatores ad Caninii tribuni plebis adverſationem retulerunt. In Aldinis tamen annotatur *Catoniano* in aliis exemplis reperiri. *Camer.*

83. *Te perſpicere poſſe, qui Ciliciam &c.*] Rutilius ait in veteribus ita eſſe: *Arbitror te perſpicere poſſe*, quæ ſcriptura, ſi eſt vera, omnia fuerint plana. Sed certè fieri poteſt, ut etiam verbum *arbitror*, in illa vetera exempla Rutiliana de alicujus explicatione irrepſerit: nam ſine hoc non ſolum ſenſus evidens eſt hujus loci, ſed etiam oratio elegans. Hæc enim ſunt, quæ Cicero vult illum exiſtimare de ſententia Pompeji a ſe ſcribi, poſſe inquam perſpicere, quid efficere & conſequi poſſit. *Idem.*

84. *Cyprumque.*] Poſt legem Clodiam, Piſone & Gabinio coſſ. latam, Cyprus inſula a Lentulo ſimul cum Cilicia eſt adminiſtrata. & quia Cyprus & Cilicia Ægypto propinquæ ſunt, ideo longe melius, quam Cicero, & Pompejus, qui Romæ erant, perſpicere Lentulus poterat, quid efficere, & quid confici poſſet. *P. Manut.*

x res tibi *Lamb.* poſſis: &, ſi [x] res facultatem habitura videatur, ut Alexandriam, atque Ægyptum tenere poſſis; eſſe & tuæ & noſtri imperii dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum claſſe, atque exercitu proficiſci Alexandriam: ut, cùm eam pace, præſidiiſque firmaris, Ptolemæus redeat in regnum: ita fore, y & per *Lamb.* ut [y] per te reſtituatur, quemadmodum ſenatus initio cenſuit: & ſine multitudine reducatur, quemadmodum homines religioſi Sibyllæ placere dixerunt. Sec hæc ſententia ſic & illi & nobis probabatur, ut ex eventu homines de tuo conſilio exiſtimaturos videremus: ſi cecidiſſet ut volumus, & optamus; omnes te & ſapienter, z ſi *MSS.* & fortiter: [z] ſin aliquid eſſet offenſum; eoſdem illos & cupidè & temerè feciſſe dicturos. Quare quid aſſequi poſſis, non tam facile eſt nobis, quàm tibi, [85] cujus propè in conſpectu Ægyptus eſt, [86] judicare. Nos quidem hoc ſentimus: ſi exploratum tibi ſit, poſſe te illius a dubium ſit *vett. edd.* regni potiri; non eſſe cunctandum: ſi [a] dubium; non eſſe conandum. Illud tibi affirmo, ſi rem iſtam ex ſententia geſſeris, fore, ut abſens à multis; cùm redieris, ab omnibus collaudere. offenſionem eſſe periculoſam propter interpoſitam auctoritatem, religionemque video. b ut te ad. *MS.* Sed [b] ego te, ut ad certam laudem adhortor, ſic à dimicatione deterreo: redeoque ad illud, quod initio ſcripſi, totius facti tui judicium non tam ex conſilio tuo, P. B. quàm ex eventu homines eſſe facturos. Quòd ſi hæc c *ita Victor.* *vulgo* eſſe *abeſt.* ratio rei gerendæ, periculoſa tibi [c] eſſe videbitur, placebat illud, ut, ſi rex amicis tuis, [87] qui per [d] provinciam at-

d Phœnicen, *Gron.*

85. *Cujus prope in conſpectu Ægyptus eſt, judicare.*] Expeditiſſima hæc Memmii conjectura confirmata eſt ab omnibus tum Lambin. mſſ. accedunt jam noſtri omnes & Gruteri. Vatic. verò: *Cujus propè in conſpectu Ægyptus eſt. uos quidem judicari hoc ſentimus.* Gebhard.

86. *Judicare. Nos quidem &c.*] Hunc nos locum ita aliquando putavimus legendum: *Judicavimus. Id quidem tu, nos hoc &c.* Id eſt, quidem tu videbis ἐλλειπτικῶς. *Camerar.*

87. *Qui per provinciam, atque imperii tui provincias ei credidiſſent.*] Per provinciam Ciliciam, cujus proconſul vocabatur, & reliquas ejus imperii partes. nam præter Ciliciam, aliquot ejus imperio diœceſes Aſiaticæ parebant, ut Lycaonia, Pamphylia, Phrygiæ majoris pars ultra Mæandrum. Cicero tres amplius habuit cum eandem provinciam regeret: ut ipſe ſcripſit ad Servilium epiſt. 67. lib. XIII. *Credidiſſent*, pro, *pecunias ei mutuas dediſſent.* magnam enim

atque imperii tui provincias ei credidiſſent, fidem ſuam præſtitiſſet; & auxiliis eum tuis, & copiis adjuvares. 18 eam eſſe naturam & [e] regionem provinciæ tuæ, ut illius reditum vel adjuvando confirmares, vel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid cauſa, quid tempus ferat, tu facillimè, optiméque [f] perſpicies: quid nobis placuiſſet, ex me potiſſimùm putavi te ſcire oportere. Quòd mihi de noſtro ſtatu, de Milonis familiaritate, de levitate, & imbecillitate Clodii gratularis: minimè miramur, te tuis, ut egregium artificem, præclaris operibus lætari: quamquam eſt incredibilis hominum per-

[e] *alii* rationem.

[f] *alii* proſpicies.

enim pecuniæ vim Ptolemæus, a quibus potuerat, mutuatus erat; ut multorum deinde animos largitione ad ſuam cauſſam adjungeret. *P. Manut.* *Qui per provinciam imperii tui pecunias ei credidiſſent.* Sic in omnibus excuſis libris nulla varietate legitur: in Mediceo ita ſcriptum eſt: *Qui per provinciam atque Imperii tui provincias ei credidiſſent.* mendoſe prorſus & negligenter. Eſt tamen accurate videndum, ex hac tam iniquinata ſcriptura, an aliquid boni erui poſſit: ſi enim locus conjecturæ detur, ita libenter legerem: *Qui per provinciam, atque imperium tuum pecunias ei credidiſſent.* nam ſæpe ſic loquitur, ut etiam in hac Epiſtola, *cum aliquantulum ex provincia, atque ex imperio laudis acceſſerit.* P. Victorius. Secutus ſum codices manuſcriptos, in quibus ita ſcriptum eſt, quemadmodum edendum curavimus: *qui per provinciam tuam atque imperii tui provincias pecunias ei credidiſſent.* Neque vero eſt quod cuiquam hæc ſcriptura abſurda videatur. Nam aliquando plures provinciæ uni attribuebantur, quemadmodum Ciliciæ tres διοικήσεις Aſiaticæ erant attributæ. ſic igitur Ægypto provinciæ aliæ provinciæ erant attributæ, fortaſſe Cilicia & Cyprus, cui rei argumento ſunt verba illa, ſupra hac eadem epiſtola: *qui Ciliciam Cyprumque teneas*, &c. Jam quin vulgata ſit corrupta, nemini erudito dubium eſt, quæ talis eſt, *qui per provinciam imperii tui*, &c. Lambinus. Lego, *amicis ſuis, & per Ciliciam*, cujus interpretatio eſt τὸ *provinciam:* ſi rex, inquit, ab amicis ſuis per Ciliciam, & alias imperii tui provincias (velut Lycaoniam, Pamphyliam, Phrygiæ majoris partem) fide ſua obligata, pecuniis acceptis exercitum coegiſſet, & per ſe repetere Ægyptum cœpiſſet. Si quis omnino malit, *amicis tuis*, intelligendi ſunt publicani & negotiatores legati ſive Romani in provincia. *J. F. Gronov.*

18. *Eam eſſe naturam & regionem provinciæ tuæ.*] *Rationem* pro *regionem* libentius legerem: primum quia ita in veteribus libris invenitur; deinde quod ſimilis error in Lucretii quoque verſum invaſit lib. I.

Nam tibi de ſumma cæli ratione Deumque
Diſſerere incipiam, &c.

Male enim prius *regione* pro *ratione*, ut eſt à Giſanio ſuper eo verſu notatum. *Urſinus.*

19. Quos

perverſitas (graviori enim verbo uti non libet) qui nos, 89 quos favendo in communi cauſa retinere potuerunt, invidendo [g] abalienarunt: quorum malivolentiſſimis obtrectationibus nos ſcito de vetere illa noſtra, diuturnaque ſententia propè jam eſſe depulſos, non nos quidem ut noſtræ dignitatis ſimus obliti, ſed ut habeamus rationem aliquando [h] etiam ſalutis. Poterat utrumque [i] præclarè, ſi eſſet fides, ſi gravitas in hominibus [k] conſularibus. ſed tanta eſt in pleriſque levitas, ut eos non tam conſtantia in republica noſtra delectet, quàm ſplendor offendat. Quod eo libentiùs ad te ſcribo, qui non ſolùm temporibus [l] iis, quæ per te ſum adeptus, 90 ſed etiam olim naſcenti propè noſtræ laudi, dignitati, virtutique

[g] *alii* abalienaverunt.

[h] & *MS.*

[i] præc. fieri, ſi etiam *MSS.*

[k] conſ. eſſet. *Iidem.*

[l] his *MS. Grut.*

89. *Quos favendo in communi cauſa.*] Veneti: *fovendo.* Significat autem hoc verbum θεραπείαν, ut: *Fovit eâ vulnus lympha longævus Iäpis.* Itaque, ſi hoc verum eſt, ſe ἀθεράπευτον dicit a quibuſdam a cauſa alienatum Cicero. *Camerar.*

90. *Sed etiam olim naſcenti prope noſtræ laudi, dignitati, virtutique præfuiſti.*] Hic reddenda a nobis ratio eſt cur locum, qui antea in omnibus impreſſis codicibus nulla mendi ſuſpicione legebatur, ut mutilum notaverimus, duabus ſubtractis dictionibus. Noſtrum conſilium fuit, optime lector, (quod omnibus probari cupio) ut quantum per nos fieri poſſit, ſinceram Ciceronis ſcripturam reſtitueremus. quod ſicubi in locos mancos incidimus, tutius nobis viſum eſt, eos ut in antiquis & probatis exemplaribus invenimus, ſcribere, quam ut a quibuſdam (mea quidem ſententia, parum in alienis ſcriptis modeſtis) ſuppleti ſunt: qui operam dabant ut nullus locus eſſet è quo non aliquis ſenſus eliceretur: putabantque hoc eſſe officium correctoris, nihil jacere pati. a quorum opinione, jampridem a doctis viris damnata & rejecta, nos longe diſſentimus, diverſumque penitus inſtitutum ſecuti ſumus: omnes enim locos, qui contra veterum codicum fidem a recentioribus grammaticis ſuppleti ſunt, quos nos veteribus veſtigiis hærentes corrigere non potuimus, in antiquam lectionem retraximus, ne quis verba illa pro legitimis Ciceronis accipiens fallatur, & ut induſtria ſtudioſorum habeat in quo ſe exerceat, quæranturque antiquiora, & integriora exemplaria, ſi ulla fortaſſe adhuc latent, quæ veram lectionem retineant. Hic autem locus, de quo nunc loquimur, ut vides, legitur in melioribus codicibus: deſidereturne aliud præter verbum, quo ſuperiores dictiones necti debent, doctiores diligentius animadvertent. ſcimus autem nonnullos pro *præfuiſti*, legere *faviſti:* quæ res auget etiam ſuſpicionem, vel potius me in hac opinione confirmat, ut ea quæ nos delevimus verba, nova ſint, & ab aliquo ſuppleta. cum enim non ſatis bene firmà ſcriptura eſt, aliquid fere ſemper vitii ſubeſt. *Victorius.* Veneti: *Sed jam olim.* Alii, quod mihi non improbatur, *ſed & jam olim.* Camer. Benè monuit Victorius ac Manutius locum eſſe ſuſpectum vitii:

æfuiſti : ſimul quòd video, [m] non, ut antehac m non multum MS.
., novitati eſſe inviſum meæ : in te [n] enim ho- n autem homine hominum MS.
ninium nobiliſſimo ſimilia invidorum vitia per-
11 quem tamen illi eſſe in principibus facilè ſunt
evolare altiùs certe noluerunt. Gaudeo tuam
m fuiſſe fortunam. multùm enim intereſt, utrùm
ninuatur, an ſalus deſeratur. Me meæ tamen ne P. VIII.
œniteret, tua virtute perfectum eſt. Curaſti
ıt plus additum ad memoriam nominis noſtri,
. demptum de fortuna videretur. 93 Te verò mo-
neo

vetuſtis quippe codd. ſolum extare, *dignitatique virtuti:* ſto veſtigio vocis ſequentis. & verò eodem etiam modo in Pal. pr. ſec. quart. nam tert. diſertè præfert ſpatium itterarum ferè duodecim inter *ſed* & *noſtra*, habetque *digni- rtutique ſimul quod &c.* quemadmodum primitus fuiſſe in edic. ſcribit Manutius. Editio prima exhibet *dignitatique : faviſti.* neque aliter membranæ Gruteri, niſi quod illæ ıla *virtuti faviſti :* quomodo etiam fuiſſe in Erfordienſi adnotatum Gulielmio. Vatic. *Sed jam olim naſcenti propè udi dignitatique * ſimulque. quod video.* Latet monſtrum llo *virtuti.* obſtetricatum eum fuiſſe laudi ſuæ virtutique cere voluit, ſed quâ figurâ, neſcio. Lamb. mirè ſolitus ıſſ. ſuos, totus hic eſt in Angeronæ ſacris. *Gebhard.* Id igi- in voce *virtuti* videtur latere, conſidera, an ſit *inſerviiſti.* eſt Tullianæ loquutionis. Infra III, 13. *Sic quum de tuis is agebatur, inſerviebam honori tuo*, vel ſimplex *ſerviiſti*, quens ei fuit. Vulgata lectio petita eſt ex principio epiſto- ntis. *Gronov.*

uem tamen ille eſſe.] Sic Pall. tres. Grut. Ven. quart. *eſſe illi*, ıon abhorream ab *tametſi*, quod exemplaribus quibuſdam dudum adnotatum eſt aliis. *Gebhard.*

uam demptum de fortuna videretur.] Sic Victorii editio, Lamut. neque ſecus Pall. omnes, niſi quod ſecund. *adeptum.* n quoque hanc habet editio prima, cod. Gruterian. Vatic. es, *quam ademptum.* Ceterum ut curioſis ſemel ſatisfaciam, mſſ. noſtris heic exſtare *demptum*; alibique etiam legi *redemptum, comptum :* item *conſumpſi, contempſi.* aliaque : ıs egregiè Joſephus Caſtalio Decuria I. cap. I. Obſerv. in . *Idem.*

e vero moneo cum beneficiis.] Nos receptam lectionem hoc nſervavimus : veterem autem (quamvis eam non probe- ılumus tamen teſtatam relinquere : in antiquioribus enim ribus libris, *beneficentiis* pro *beneficiis* legimus. Eſt autem nc auctorem hoc nomen : verum beneficentia potius illi eſt limur) animi virtus & quædam bonitas naturæ, quæ opi- alios juvare, & beneficia in homines conferre delectatur. ntias ab eo beneficia collata appellari, non memini me *Victor.*

94. Quan-

neo cùm beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à pueritia inſlammatus fuiſti, omni cura, atque induſtria conſequare: magnitudinemque animi tui, quam ego ſemper ſum admiratus, [o] ſemperque amavi, ne umquam inflectas cujuſquam injuria. Magna eſt hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria conſulatus tui. Hæc profectò vides quanto expreſſiora, quantoque illuſtriora futura ſint, cùm aliquantum ex provincia, atque ex imperio, laudis acceſſerit. 94 Quamquam te ita gerere volo, quæ per exercitum, atque imperium gerenda ſunt, ut hæc multo ante meditere, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, ſentiaſque id, quod quia ſemper ſperaſti, non dubito quin [q] adeptus, intelligas, te facillimè poſſe obtinere ſummum, atque altiſſimum gradum civitatis. 95 Quæ quidem mea cohortatio, ne tibi inanis, aut ſine cauſa ſuſcepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex noſtris eventis communibus admonendum putarem, ut conſiderares, in omni reliqua vita, quibus crederes, quos caveres. Quòd ſcribis te velle ſcire, qui ſit reipublicæ ſtatus: ſumma diſſenſio eſt, ſed contentio diſpar. Nam qui plus opibus, armis, potentia valent, 96 profeciſſe [r] tantum mihi videntur ſtultitia, & inconſtantia adverſariorum, [s] ut etiam auctoritate jam plus valerent. Itaque, perpaucis adverſantibus, omnia, quæ ne per populum quidem ſine ſeditione 97 ſe aſſequi arbitrabantur, per ſenatum conſecuti ſunt. nam

&

[o] ſemper quæ *alii.*

[q] apertius *alii.*

[r] tandem *Gul.* è *MSS.* & *Lamb.*

[s] & *Lamb.* P. B.

94. *Quanquam te*] Plerique Mss. *quam.* Lege: *Quare te ita.* J. F. Gronov.

95. *Qua quidem mea cohortatio &c.*] Celeb. Græviùs e codice Scælſ. protulit: *Qua quidem mea cohortatione tibi inanis atque ſuſpecta ſit, quod quidem ſine cauſſa videretur, illa mea oratio me movet.*

96. *Perfeciſſe tantum mihi videntur.*] Veneti: *profeciſſe.* Ut alibi: *Multum profeci; ſed quantum non plane, quia longe abſum, ſcio.* Camerar.

97. *Se aſſequi poſſe arbitrabantur.*] Vox *poſſe* nullum habet locum in Pall. aut Grut. aut adeo editione vetuſtiſſimâ. *Gebhard.* Id ego prorſus non contemnendum puto, ſed certe advertendum, quum etiam illa memorabilis Naugeriana apud Antonium Juntam verbo *poſſe* careat, ut reor, utique ex auctoritate librorum vett. *Adſequi* nunc uſurpat pro *adſecuturos fuiſſe.* ut III, 6. *Qua ne ab iis quidem fieri ſolerent, qui brevi tempore ſibi ſuccedi putarent.* IX, 2. *Proficiſci ad te ſtatim dixit.* Itaque expuli. *Gronov.*

98. *Quo*

ſtipendium Cæſari decretum eſt, & decem legati: &, lege Sempronia ſuccederetur, facilè perfectum eſt. od ad [t] te breviùs ſcribo, quia me ſtatus hic reipubli- non delectat: ſcribo tamen, ut te admoneam, quod , litteris omnibus à pueritia deditus, experiendo en magis, quàm diſcendo, cognovi; tu, rebus tuis gris, diſcas, neque ſalutis noſtræ rationem haben- nobis eſſe ſine dignitate, neque dignitatis ſine ſa- . 98 Quod mihi de filia & de Craſſipede gratularis, oſco humanitatem tuam: ſperoque, & opto, nobis c conjunctionem voluptati fore. 99 Lentulum no- m eximia ſpe, ſummæ virtutis adoleſcentem, cùm rís artibus, quibus ſtuduiſti ſemper ipſe, tum in nis imitatione tui fac erudias. nulla enim erit hac ſtantior diſciplina: quem nos, & quia tuus, & quia lignus eſt filius, & quia nos diligit, ſemperque dile- , in primis amamus, carumque habemus.

[t] *ſic Gebh. alii* te eo.

EPISTOLA VIII.

R. G. *Deſperata jam reductione regis, queritur de ſtatu rerum* *mnium; ut ex eo Lentulus de ſua ratione meditetur. itaque no-* *lem epiſtolam eſſe dicamus: quandoquidem ad Alexandrinum ne-* *m tota fere narratio ſpectat. quiddam tamen quaſi conſolationis* r, *cum ait:* Sunt quidem certe in amicorum noſtrorum pote- : *& cum ſubjungit infra:* Pompejum tibi valde amicum eſſe iovi. *Poſtremo claudit epiſtolam ſpe ſupplicationum, & officii ſui ione: ut Lentuli dolorem, amiſſa regis reſtituendi ſpe, aliqua m ex parte leniat.* [A. V. C. DCXCVIII.] Hanc præceſſit epi- ſuperior, ſequitur. ep. I. Lib. VII.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

E omnibus rebus, quæ ad te pertinent, quid actum, quid conſtitutum ſit, quid Pompejus ſuſceperit, opti-

. *Quod mihi de filia, & de Craſſipede gratularis.*] Cui Tulliam reditum ab exilio pridie nonas Aprilis deſpondit, mortuo jam, Quæſtura oſtendimus, C. Piſone. *Corrad.*

. *Lentulum noſtrum*] Naturalem hujus P. Lentuli filium, ptivum autem Manlii Torquati, ut lib. XXXIX. Dio narrat. Hunc Octaviano, victis reip. partibus, occiſum ait Plutarchus, falſo tatum, inani ſtudio laudis, ſe quoque Cæſaris necis cum Bru- & Caſſio participem fuiſſe; quod ipſemet fatetur ep. 14. Lib. . his verbis: *Ego me de rep. ita puto eſſe meritum, ut non provin- iſtius beneficium exſpectare debeam, ſed tantùm, quantum Caſſius, &*

optimè ex [1] M. Plætorio cognoſces: qui non ſolùm interfuit his rebus, ſed etiam præfuit: [v] nequè ullum officium erga te hominis amantiſſimi, prudentiſſimi, [x] diligentiſſimi prætermiſit. Ex eodem de toto ſtatu rerum communium cognoſces: quæ quales ſint, non facile eſt ſcribere. Sunt quidem certè in amicorum noſtrorum poteſtate, atque ita, ut nullam mutationem umquam hac hominum ætate habitura res eſſe videatur. Ego quidem, [y] ut debeo, & ut tute mihi præcepiſti, & [2] ut me pietas, utilitaſque cogit, me ad ejus rationes adjungo, quem

v neque enim ull. *MSS. Grut.*
x diligentiſſimique *alii.*
P. IX.
y & ut *alii.*

& Brutus, non ſolum illius facti, periculique ſocietate, ſed etiam hujus temporis ſtudio, & virtute. P. Manut. Editio pr. Pal. quart. *ſummâ virtute:* quod minus placet: illud magis: ſi diſtingueretur: *eximiâ ſpe ſummæ virtutis.* Nam in adoleſcentia tantum *ſpes virtutis*, non illa ipſa ſuis numeris. *Gebhard.*

1. *M. Plætorio.*] Quavis ſponſione contenderem *M. Plætorio* legendum eſſe, non ut quidam emendarunt *C. Plætorio:* ex veteribus enim libris cognoſcere facile poſſumus litterarum factam fuiſſe in hoc nomine ſcribendo a librariis tranſpoſitionem. *M.* autem *Plætorius* frequens eſt in veteribus denariis. *Urſin.* Antea legebatur *Emplatorio*, quod monſtrum verbi diutius ferre non potui, ſed recepi conjecturam Urſini, quod illa videretur manum Ciceronis exprimere. Neque eſt, quod quiſquam de hac ſcriptura dubitet, qui verba ſequentia ex Orat. pro Fonteio c. 12. probè expenderit: *Orandus erit nobis amicus meus M. Plætorius, ut eorum iratos animos atque horribiles impetus deprecetur.* Verburg.

2. *Ut me pietas utilitaſque cogit.*] Emendavimus olim, *ut me pietas:* neque tamen cauſas attulimus hujus caſtigationis, neque priſcæ ſcripturæ ullam mentionem fecimus: quare rectum viſum eſt, id nunc diligenter facere: maxime, cum interpretes etiam nonnulli horum librorum, ut quondam memini me legiſſe, de hac voce *dignitas*, ambigant, & de diæta neſcio quæ loquantur, ut qui & ipſi veterem lectionem odorati fuerant. Medicæus codex (jam enim de illo dicendum eſt, ut minus depravato, vel potius ut omnium optimo) *ut me dictas*, habet: quare parvo, & ſatis uſitato errore ſublato, legendum exiſtimavi, *me pietas:* has enim literas veteres librarii ſæpe inter ſe commutabant, ut in eodem exemplari in Epiſtola ad Memmium, *An dotius libenter te Athenis*, pro *potius.* & ad Tironem, *A portu Corcyreorum ad Caſſiodem*, pro *Caſſiopem.* ſicque multis aliis locis. Reliqua, ut puto, perſpicua ſunt. ſæpe enim utitur hac voce, cum loquitur de Lentulo hoc, ad quem nunc ſcribit, & Cn. Magno auctoribus ſuæ ſalutis, & quibus pene debebat quæ filii parentibus, cunctique homines Diis immortalibus debent. Vulgata lectio probari nullo pacto poteſt: necdum enim hoc, quod Cicero narrat ſe facere, quod adjungat ſe ad rationes Pompeji, augeat dignitatem illius, vehementer eam minuit,

quem [2] tu in meis rationibus tibi eſſe adjungendum putaſti. Sed te non præterit, quàm ſit difficile, [3] ſenſum in republica, præſertim rectum & confirmatum, deponere. Verumtamen ipſe me [4] conformo ad ejus voluntatem, à quo honeſtè diſſentire non poſſum: neque id facio, [5] ut forſitan quibuſdam [a] videar, [b] ſimulatione. tantùm enim animi inductio, & mehercule amor erga Pompejum apud me valet, ut, quæ illi utilia ſunt, & quæ ille vult, ea mihi [6] omnia jam & recta & vera vi-

z *alii omittunt* tu.

a videor *alii.*

b diſſimulatione *MSS.*

minuit, niſi dignitas eſt, rectum ſenſum in Republica deponere, & ad voluntatem alterius ſe accommodare, quod prorſus nemo unquam dicet. Sed id aperte oſtendit, cum infra inquit, *Dignitatem quidem illam conſularem fortis & conſtantis Senatoris, nihil eſt quod cogitemus.* P. Victor. *Ut me pietas, militaſque cogit.* Veneti: Alii *dignitas militaſque*, quam Venetorum mutationem ſcripturæ nondum eſt, ut omnino prabare poſſimus. *Camerar.*

3. *Senſum in republica.*] Quod ſemel imbiberis & ſtatueris de forma, jure, cauſſa, commodo reip., præſertim ſi bene longaque die ſic imbutus ſis, id mutare & ejurare. *changer des maximes.* xv Att. 7. *Valde mihi placebat quum ſenſus ejus de rep., tum ſcribendi cura.* 10 Philipp. 2. *Quis eſt iſte tuus ſenſus, Brutos ut non probes, Antonios probes?* J. F. Gronov.

4. *Conformo ad ejus voluntatem.*] Præſto me conſentientem & concordem. *conformare* & *formare* idem. 1 de Fin. 7. *Ad majora quædam natura nos genuit & conformavit.* Utrumque autem idem quod *fingere.* Dixit igitur *conf. ſ. ad vol. alicujus*, ut Orat. 1, 8. *Omnes enim qui probari volunt, voluntatem eorum, qui audiunt, ad eamque & ad eorum arbitrium & nutum totos ſe fingunt & accommodant.* III. Orat. 45. *Verba ſicut molliſſimam ceram ad noſtrum arbitrium formamus & fingimus.* Idem. Sic recte Mentelianus; & N. Scælſi vetus liber. Reliqui quos vidi ipſe, & Guilielmius, & Gebhardus, & Victorius evolverant, perperam *confirmo.* quod miror placuiſſe Gebhardo, qui & recepit, & expoſuit, Ciceronem animos & robur ſumſiſſe contra adverſarios & æmulos, quod longe à Ciceronis ſententia abhorret. dicit enim ſe omnia facere quæ Pompejo placere videret, quamvis difficile ſit eam ſententiam, quam de optima forma & ratione reip. gerendæ imbiberit in teneris annis, exuere; nihilominus tamen ſe componere ſe totum ad illa probanda faciendaque quæ Pompejus probaret faceretque. *Accommodare ſe ad nutum voluntatemque ejus*, ut alibi, *ut, quæ illi utilia ſunt, & quæ ille vult ea ſibi omnia jam & recta & vera videantur*, ut ſtatim in hac ipſa epiſtola loquitur. *Conformare* idem Ciceroni quod *formare.* 1. de Nat. Deorum: *Mundum non ædificatum, ſed a natura conformatum puto.* Id. 1. de Fin. *Ad majora quædam nos natura genuit & conformavit.* Grævius.

5. *Ut forſitan quibusdam videor.*] *Videar* Veneti. Alii non minus, ut opinor, rectè, *videtur.* Camerar.

6. *Omnia jam & recta & vera videantur.*] Pal. quart. *omnia jam & directa.* Gebhard.

videantur. Neque (ut ego arbitror) errarent, ne adverſarii quidem ejus, ſi cùm pares eſſe non poſſent, pugnare [c] deſiſterent. Me quidem etiam illa res conſolatur, 7 quòd ego is ſum, cui vel maximè concedant omnes, ut vel ea defendam, quæ Pompejus velit, vel taceam, vel etiam, id quod mihi maximè lubet, ad noſtra me ſtudia referam litterarum: quod profectò faciam, ſi mihi per ejuſdem amicitiam licebit. Quæ enim propoſita fuerant nobis, cùm & honoribus ampliſſimis, & laboribus maximis 8 perfuncti eſſemus, dignitas in ſententiis dicendis, libertas in republica capeſſenda; ea ſublata tota: ſed nec mihi magis, quàm omnibus. Nam aut aſſentiendum eſt [d] nulla cum gravitate paucis, aut fruſtra diſſentiendum. Hæc ego ad te ob eam cauſam maximè ſcribo, ut jam [e] de tua quoque ratione meditere. Commutata tota ratio eſt ſenatus, judiciorum, rei totius publicæ. otium nobis exoptandum eſt: quod ii, qui potiuntur rerum, præſtaturi videntur, ſi [f] quidam homines patientiùs eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam conſularem fortis, & conſtantis ſenatoris, nihil eſt quòd cogitemus. amiſſa eſt 9 culpâ eorum, qui à ſenatu & ordinem conjunctiſſimum & hominem clariſſimum [g] abalienaverunt. Sed, ut ad ea, quæ conjunctiora rebus tuis ſunt, revertar; Pompejum tibi

c deſinerent *MS. Grut.*

d his nulla. *MSS.*

e tu quoque de tua. *Græv.*

f quidem *Lamb.* P. B.

g *alii* abalienarunt.

7. *Quod ego is ſum.*] Quod mihi vel maxime concedere oportet. Vid. not. ad Senec. VII. de Benef. 24. *J. F. Gronov.*

8. *Perfuncti eſſemus.*] *Perfunctus eſſe* dicitur, qui ad exitum alicujus rei, ſive optabilis ea ſit, ſive contra, jam pervenit. prioris generis exemplum hoc eſt: *Perfungi honoribus ampliſſimis.* & Lib. III. de Orator. *Qui annus ei primus ab honorum perfunctione aditum omnium conceſſu ad ſummam auctoritatem dabat, is ejus omnem ſpem, atque omnia vitæ conſilia morte pervertit.* Et Sulpicius epiſt. 5. Lib. IV. *Omnibus bonis prope perfunctum eſſe.* Poſterioris generis plura & apud hunc noſtrum, & apud alios exempla ſuppeditant. *Defungi*, valet idem, ſed hoc differt, quod in malam partem ſemper, ut mea memoria eſt, accipitur: quo modo Cœlius epiſt. 1. Lib. VIII. uſus eſt: *Et hoc mendacio ſi qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, optavi.* P. Manut.

9. *Culpa eorum, &c.*] Catonem ſignificat: qui publicanis, queſtis in ſenatu, ſe cupiditate prolapſos, nimis magno publica conduxiſſe, ut locatio induceretur, poſtularant, adverſatus eſt, & ita equites a ſenatu alienavit, & concordiam ordinum a Cicerone in conſulatu conſtitutam, opinione falſus, diſſolvit. Qua de re plura epiſtolarum ad Attic. Libro I. *Lambin.*

amicum eſſe cognovi: [10] &, eo tu conſule, ego perſpicio, omnia, quæ voles, obtinebis: rebus me ſibi ille affixum habebit: neque à me quæ ad te pertineat, negligetur. Neque enim ie ſim ei moleſtus: [11] cui jucundum erit etiam ipſum, quòd me eſſe gratum videbit. Tu veta perſuadeas, nullam rem eſſe [h] minimam, : pertineat, quæ mihi non carior ſit, quàm omnes. [12] idque cùm ſentiam, ſedulitate mihiatisfacere poſſum: [13] re quidem ipſa ideo mihi acio, quòd nullam partem tuorum meritorum ò referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia poſſum. Rem te valde bene geſſiſſe rumor ſpectabantur litteræ tuæ: de quibus eramus Pompejo locuti: quæ ſi erunt allatæ, noſtrum exſtabit in conveniendis magiſtratibus & ſe-[i] [14] Cetera, quæ ad te pertinebunt, cùm s contenderimus, quam poſſumus, minùs ta-:mus, quàm debemus.

h *alii* vel minim.

i excitabunt *Lamb.*

EPI-

, *tu conſule.*] Sic eſt in edit. Victorii Vatic. Pal. tert. *Et* rt. cum edit. prima: *ut eo tu conſule:* additum poſtea ad ;rut. *& eo in conſule.* Gebhard.

jucundum erit etiam propter idipſum.] Puto adverbium additamentum alicujus, qui locum voluerit gloſſemate *Urſinus.*

ue cùm ſentiam, ſedulitate mihimet ipſe ſatisfacere poſſum.] tus. nam prima editio interjectâ negatione, *non poſſum.* & in Pal. quart. à manu alterâ, cum prius fuiſſet; *id, quaiam.* quod & in aliis Pall. quorum præterea pr. habet, *:m mihi me ipſum ſatisfacere non poſſim.* ſecund. *id quacuniam ſed utilitatem. mihi me ipſum ſatisf. non poſſum.* nec :er. membranæ: quibus exterius adnotatum *deficit tex-l quacunque ſentiam ſedulitatem meam me ipſum ſatisf. non* ulielmius adnotavit ex veſtigiis cod. Stewechiani elici: *ique ſentiam: ſedulitate mihi me ipſum ſatisfacere non poſſe.*

quidem ipſa ideò mihi non ſatisfacio.] Gulielm. voces, *mihi cio* planè gloſſam exiſtimat, ideoque delet. haberi tamen is mſſ. teſtor: in ſolo quarto plura verba erant; ſed adeò :raſa, ut mea acie deprehendi nequiverint. *Idem.*

ra, quæ ad te pertinebunt.] Veneti: *Ceteraque, quæ,* adinctione, pleniore, ut videtur, ſenſu. Rutilius etiam jicit ſcripturam, ſed nimis, ut vereor, mutatam. ('t

EPISTOLA IX.

ARG. *Sine dubio moralis eſt epiſtola, ob eam maxime c*
ſcripta, ut id, quod factum eſt, recte factum oſtendatur. qu
enim Lentulo, cur cum inimicis, Cæſare, Appio, Vatinio, i
tiam Cicero redierat, atque ita, ut Vatinium, quem accuſavert
tea, defenderit, ac laudarit, cauſſas exponit conſilii ſui. Tot
ejus excuſatio quinque potiſſimum rationibus nititur: primum,
cum & Pompejo plurimum debeat, & mirificam Cæſaris erg
fratremque ſuum liberalitatem ſit expertus, ad eorum ſe ration
invitus adjungat, a quibus honeſte diſſentire non poſſit: deinde q
eum ſenſum non tam alliciatur beneficiis, quam compellatur in
cum ei cives improbi nocere ſtudeant, boni etiam invideant: te
co, quod, habendam eſſe non modo dignitatis, verum etiam ſalu
tionem, exſulii ſui calamitate doctus, intelligat: tum, qu
Pompejo ac Cæſare, optime utroque de republ. merito, conjun
eorum cauſſa paulliſper ſententiam mutare, turpe non ſit: idque
mat ſapientiſſimorum hominum auctoritate, qui perpetuam in
gubernanda ſententiam numquam laudaverint: poſtremo, quod i
nihil contra Lentuli voluntatem commiſiſſe crediderit; cujus a
noverit tum ſibi amiciſſimum, tum nulla in ceteros malevolentia
ſum. Extrema pars epiſtolæ negotia continet, de ſuis ſcriptis, c
tuli rebus domeſticis, de Q. Fratris negotio, de Appii cupiditat
ciæ adminiſtrandæ, de publicanis. [A. V. C. DCXCIX.] Han
ceſſit ep. 16. Lib. VII. ſequitur proxime ſubjecta.

[15] M. T. C. P. LENTULO IMPERATORI S

k e quibus *MS.*

PERJUCUNDÆ mihi fuerunt litteræ tuæ; [k] c
intellexi te perſpicere meam in te pietatem:
enim dicam benivolentiam, cùm illud ipſum gr
mum & ſanctiſſimum nomen pietatis levius mihi
ritis erga me tuis eſſe videatur? Quòd autem tibi
mea erga te ſtudia ſcribis eſſe, facis tu quidem
dantia quadam [l] amoris, ut etiam grata ſint ea,
prætermitti ſine nefario ſcelere non [m] poſſunt. Tib
tem multo notior atque illuſtrior meus in te a
eſſet, ſi hoc tempore omni, [16] quo dijuncti fuim

P. X.

l amoris in me tui. *MS. Græv.*
m poſſint *alii.*

15. M. TULLIUS CICERO P. LENTULO IMP TORI S. D.] Sic edidit Manutius, qui adfixum hac in re ſ habet tenentem amplius auctoritatem editionis primæ: Pal. Gruteriani. Erphord. PRO COS. IMP. *Gebhardus.*

16. *Quo dijuncti fuimus.*] Ita Veneti. Alii *ſejuncti*. Ita en teres, ut videtur, *s* littera omiſſa, quæ pronunciatione exc tur: quam tamen nos ferè retinuimus, præſenti ſervientes c tudini. *Camerar.*

unà, & Romæ fuiſſemus. Nam in eo ipſo, quod te oſtendis eſſe facturum, quodque & in primis potes, & ego à te vehementer exſpecto: in ſententiis ſenatoriis, & in omni actione, atque adminiſtratione reipublicæ floruiſſemus. De qua oſtendam equidem paullo pòſt, qui ſit meus ſenſus, & ſtatus: & reſcribam tibi ad [n] ea, quæ quæris: ſed certè & ego te auctore, amiciſſimo, & ſapientiſſimo, & tu me conſiliariò, fortaſſe non imperitiſſimo, fideli quidem, & benivolo certè, uſus eſſes: quamquam tua quidem cauſa te eſſe imperatorem, provinciamque bene geſtis rebus [17] cum exercitu victore obtinere, ut debeo, lætor. Sed certe qui tibi ex me fructus debentur, [18] eos uberiores & præſentiores præſens capere potuiſſes. In eis verò ulciſcendis, quos tibi partim inimicos eſſe intelligis propter tuam propugnationem ſalutis meæ, partim invidere propter illius actionis amplitudinem & gloriam; mirificum me tibi comitem præbuiſſem: quamquam ille peremnis inimicus amicorum ſuorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus, in te potiſſimùm fractam illam & debilitatam vim ſuam contulit, [o] noſtram vicem ultus eſt ipſe ſeſe. eſt enim ea conatus, quibus patefactis, nullam ſibi in poſterum, non modò dignitatis, ſed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etſi mallem in meis rebus [p] expertum, quàm etiam in tuis, tamen in moleſtia gaudeo eam fidem

n *alii* omnia.

o *alii* noſtra vice.

p eſſe exp. *alii.*

17. *Cum exercitu victore obtinere.*] Haud aliter editio prima, Victorii: Lamb. Pal. tert. Grut. verò: *Victor obtinere.* Pal. quart. *victoria obtinere.* ut liquidiſſimè gloſſam agnoſcas. Nihil autem uſitatius quam *exercitus victor* apud claſſicos: ſic Ovidius *currum victorem* dixit l. IV. Triſt. El. 2.

Hos ſuper in curru Cæſar victore veheris. Gebhard.

18. *Eos uberiores & præſtantiores præſens capere potuiſſes.*] Veteres codices *præſentiores* habent, ut nos ſcripſimus. Mirum eſt quam multis locis hanc vocem *præſentem* in *præſtantem* mutaverint: credo non putantes Latine hoc ſignificatu dici: ſed (ut opinio mea eſt) peccarunt: ſæpe enim eam apud hunc legimus, ut in Epiſt. ad Catonem 4. 13. *Vir cum benevolentia, & fide erga pop. Rom. ſingulari, tum præſenti magnitudine, & animi, & conſilii.* etſi in eum etiam locum idem error invaſerat, quem nos ſuſtulimus; vulgati enim codices *præſtanti* habebant. In procemio quoque Oratoris: *Et in præſentibus rebus, magna ſunt ea, quæ ſunt optimis proxima.* etſi ibi etiam vulgati & communes codices, *præſtantibus.* Videtur præterea non parum elegantiæ retinere geminatio illa ejuſdem dictionis, alio & alio ſignificatu poſitæ. *Victorius.* *Præſentiores*

 præ-

P. B. dem [q] cognoſſe hominum, [19] non [r] ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram. De qua ratione tota jam videtur mihi exponendi tempus dari, ut tibi reſcribam ad ea, quæ quæris.

q cognoſcere *edd. vett.*
r tam *MS.*

[20] Certiorem te per litteras ſcribis eſſe factum, me cum Cæſare & cum Appio eſſe in gratia: [21] teque id non reprehendere adſcribis. Vatinium autem ſcire te velle oſtendis, quibus rebus adductus defenderim [s] & laudarim. Quod tibi ut planiùs exponam, altiùs paullo rationem conſiliorum meorum repetam, neceſſe eſt. Ego [t] me, Lentule, initio rerum, atque actionum [v] tuarum, non ſolùm meis, ſed etiam reipublicæ reſtitutum putabam: &, quoniam tibi incredibilem quendam amorem, & omnia in te ipſum ſumma, ac ſingularia ſtudia deberem, reipublicæ, quæ te in me reſtituendo multùm adjuviſſet, eum certè me animum merito ipſius [22] debere arbitrabar, quem antea tantummodò communi officio civium, non aliquo erga me ſingulari beneficio debitum præſtitiſſem. Hac me mente fuiſſe, & ſenatus ex me, te conſule, audivit, & tu in noſtris ſermonibus collocutionibuſque ipſe vidiſti. Etſi jam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebatur animus, cùm, te agente de reliqua noſtra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut [w] obſcura in me ſtudia cernebam. Nam neque de monumentis meis ab iis adjutus es, à quibus debuiſti: neque de vi nefaria, qua cum

s atque *MS.*
t me hercule. *MSS.*
v mearum *MS.*
w obſcuriora *MS.*

præſens. Veneti. Alii *præſtantiores.* Annotavit Victorius alibi quoque permutatas a librariis has dictiones. *Camerar.*

19. *Non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognoram.*] Suſpicatur Gruterus illa, *quam maximo dolore cognoram*, eſſe pannum in purpurâ interpretis videlicet additamentum non neceſſarium, ignorantis vim vocis *mercede.* Gebhard. *Magna mercede.* Id eſt gravi damno. Sic in Orat. pro Domo: *Data merces eſt erroris mei magna Pontifices.* Liv. Lib. VIII. c. 39. *Minime id quidem mirum eſſe, ſi impio bello, & contra fœdus ſuſcepto, infeſtioribus meritò Diis quam hominibus, nihil proſpere agerent: expiandum id bellum magna mercede tuendumque eſſe.* Silius Lib. VII. *Imbelles magna mercede piabunt Erroris rabiem.* J. F. Gronov.

20. *Certiorem te per litteras &c.*] Hic alterius eſt initium epiſtolæ in MS. Scælſ. duobus Grævii & Menteliano.

21. *Teque non reprehendere adſcribis.*] Veneti ita. Alii *ſcribis.* Venetorum lectionem rectam puto. *Camerar.*

22. *Debere arbitrabar.*] Alii: *Debere oportere arbitrabar.* Et mox pro *reſarciendis* alii *ſarciendis.* Idem.

23. Tamen

cum fratre eram domo expulſus, neque hercule in iis ipſis rebus, quæ quamquam erant mihi propter rei familiaris naufragia neceſſariæ, [23] tamen à me minimi putabantur in meis damnis, [24] ex auctoritate ſenatus ſarciendis, eam voluntatem, quam exſpectaram, præſtiterunt. Quæ cùm viderem (neque enim erant obſcura) non tamen tam acerba [x] mihi hæc accidebant, quàm erant illa grata, quæ fecerant. Itaque quamquam & Pompejo plurimùm, te quidem ipſo prædicatore, ac teſte, debebam, & eum non ſolùm beneficio, ſed [y] amore etiam, & perpetuo quodam judicio meo diligebam: tamen non reputans, quid ille vellet, in omnibus meis ſententiis de republica priſtinis permanebam. Ego ſedente Cn. Pompejo, [25] cum, ut laudaret P. Sextium, introiiſſet in urbem, dixiſſetque teſtis Vatinius, me fortuna, & felicitate C. Cæſaris commotum, illi amicum eſſe cœpiſſe: dixi, me eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis, victoriiſque anteferre: dixique [26] eodem teſte, alio loco, eoſdem eſſe, qui Bibulum exire domo prohibuiſſent, & qui me coegiſſent. tota verò interrogatio mea nihil [z] habuit, niſi reprehenſionem illius tribunatus: in [a] quo omnia dicta ſunt libertate, animoque maximo, de vi, de

P. XI.

x mihi abeſt a quibuſdam MSS.

y more alii.

z ſic Lamb. alii habuit aliud, niſi.

a quæ alii.

23. *Tamen à me minimi putabantur.*] Pall. duo Stewech. *minimè putab.* Grut. *minimi imputabantur.* Lælio: *Quod ille minimè putabat*, vulgò excuſum eſt; cum codex Cujacii *minimi* exhibeat, cap. 3. medio. *Gebhard.* Diſtingue: *Tamen a me minimi putabantur in meis damnis.* Significat quod in fama & exiſtimatione paſſus ſit, ſibi gravius fuiſſe, quam ruinas tectorum. nam ad τὸ *reſarciendis* intelligendum ex ſuperiore: *neque hercle in iis ipſis rebus reſarciendis.* J. F. Gronov.

24. *Ex auctoritate ſenatus ſarciendis.*] Expreſſimus quod habuit Lamb. probavitque ex Stewechiano Gulielmius ipſe ex Pall. Vat. Grut. editione prima. poſt publicati: *reſarciendis.* Gebhard.

25. *Cum ut laudaret P. Seſtium, introiſſet in urbem.*] Veneti: *Cum ut laudaret P. Seſtium intr.* & hanc lectionem Rutilius probat. *Camerar.* Non prætereunda hæc fuerat lectio, quam reperit in Medic. Egnatius, ediditque Victor. Man. Lamb. exſtatque item in Vatic. Gruteri verò, *cum ut laudaret Pompejum Sextum.* Vulgò ut & Pall. duo, cum tribus Gulielm. *cum ut laudaret Pompejum, P. Sextius introiſſet.* Gebhard. *Laudaret* Laudatione judiciali. Sueton. Octav. 56. II Verr. 4 & 5. *J. F. Gronov.*

26 *Eodem teſte*] Quum iterum alio in judicio teſtis Vatinius adverſus clientem meum eſſet. *Idem.*

de auſpiciis, de [27] donatione regnorum. Neque verò hac in cauſa modò, ſed conſtanter ſæpe in ſenatu, quin etiam, Marcellino & Philippo conſulibus, nonis April. mihi eſt ſenatus aſſenſus, ut [28] de agro Campano, frequenti ſenatu, idibus Maiis [29] referretur. [30] Num potui magis in arcem illius cauſæ invadere, aut magis obliviſci temporum meorum; meminiſſe actionum? Hac à me ſententia dicta, magnus animorum motus eſt factus, [b] cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum numquam putaram. Nam hoc [31] ſenatusconſulto in meam ſententiam facto, Pompejus, cùm mihi nihil oſtendiſſet ſe eſſe offenſum, in Sardiniam, & in Africam profectus eſt, eoque itinere Lucam ad Cæſarem venit. ibi multa de mea ſententia queſtus eſt [c] Cæſar, quippe qui etiam Ravennæ Craſſum antè vidiſſet, ab eoque in me eſſet incenſus. Sanè moleſtè Pompejum id ferre conſtabat: quod ego cùm audiſſem ex aliis, maximè ex meo fratre cognovi: quem cùm in Sardinia Pompejus paucis pòſt diebus, quàm Luca diſceſſerat, conveniſſet: Te, inquit, ipſum cupio: nihil oportunius potuit accidere; niſi cum [d] Marco fratre diligenter egeris, [e] dependendum tibi eſt, quod mihi pro illo [32] ſpopondiſti. Quid multa? queſtus eſt graviter: ſua merita com-

[b] tum *alii.*

P. B. [c] Cæſari *MS.*

[d] M. Cicerone fr. *ed. vet.*

[e] defendendum. *Grut.*

27. *Donatione regnorum.*] Titulo Regis & ſocii dato externis Dynaſtis pro pecunia. Sueton. Jul. c. 54. *J. F. Gronov.*

28. *De agro Campano.*] Ut agri Campani vectigal lege Julia ablatum, in magna pecuniæ inopia, & annonæ caritate R. P. reſtitueretur. *Corrad.* Quem Cæſar invitis omnibus bonis diviſerat & aſſignaverat ærario fraudato. *J. F. Gronov.*

29. *Referretur.*] Et ſic rurſus ea res, quam Cæſar pro confecta habebat, in deliberationem mitteretur. *Idem.*

30. *Num potui magis in arcem illius cauſæ invadere, aut magis obliviſci temporum meorum, meminiſſe actionum?*] Elegantior Veneta, & magis conſentanea, niſi fallor, lectio totiús hujus loci, iſta: *Num potui magis in arcem illius cauſa invadere, aut magis obliviſci temporum meorum, meminiſſe actionum &c.* Camerar. Prætuli hanc ſcripturam, ut animoſiſſimam, ex Lambin. Pal. tert. Medic. Vatic. Stewech. alias eſt in Pal. quart. *Nec.* Grut. *Nam.* in vulgatis edit. prima *non*; illud vero & poſt *meorum* evanuit in tribus mſſ. *Gebhard.*

31. *Senatusconſulto in meam ſententiam facto.*] Quum mea ſententia viciſſet; quum ſicut ego cenſueram, decreſſet Senatus, ut rurſus ageretur de agro Campano. *J. F. Gronov.*

32. *Spopondiſti.*] Receperat enim Pompejo Quinctus Cicero, ſi Marcus frater in patriam ab exſulio revocaretur, operam eum daturum, ut Cæſaris acta a ſenatu confirmarentur, nec omnino quid-

commemoravit: quid egiſſet ſæpiſſimè de actis Cæſaris cum ipſo meo fratre, quidque ſibi is de me recepiſſet, in memoriam redegit: ſeque, quæ de mea ſalute egiſſet, voluntate Cæſaris egiſſe, ipſum meum fratrem teſtatus eſt: cujus cauſam dignitatemque mihi ut commendaret, rogavit, ut eam [f] ne oppugnarem, ſi nollem, aut non poſſem tueri. Hæc cùm ad me frater [g] pertuliſſet, & cùm antè tamen Pompejus ad me cum mandatis Vibullium miſiſſet, ut integrum mihi de cauſa Campana ad ſuum reditum reſervarem: collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi republica collocutus ſum: ut mihi tam multa pro ſe perpeſſo, atque perfuncto, concederet, ut officium meum, memoremque in benemeritos animum, fidemque fratris mei præſtarem: eumque, quem bonum civem ſemper habuiſſet, bonum virum eſſe pateretur. In illis autem meis actionibus ſententiiſque omnibus, quæ Pompejum videbantur offendere, certorum hominum, quos jam debes ſuſpicari, ſermones referebantur ad me: qui cùm illa [h] ſentirent in republica, quæ ego agebam, ſemperque ſenſiſſent: me tamen non ſatisfacere Pompejo, Cæſaremque inimiciſſimum mihi futurum, gaudere ſe ajebant. Erat hoc mihi dolendum: ſed multo illud magis, quòd inimicum meum, (meum autem? immò verò legum, judiciorum, otii, [i] patriæ, bonorum [k] omnium) ſic amplexabantur, ſic in manibus habebant, ſic fovebant, ſic me præſente oſculabantur: [l] non illi quidem, ut mihi ſtomachum facerent, quem ego funditus perdidi, ſed certè ut facere ſe [m] arbitrarentur. Hîc ego, quantum humano conſilio efficere potui, [33] circumſpectis rebus meis omnibus, rationibuſque ſubductis, ſummam feci cogitationum mearum om-

f non MSS.

g retuliſſet MS. Grut.

h *alii* ſentiant.

P. XII.

i pudicitiæ MS.

k omnium *abeſt a quibusd MSS.*

l nonnulli quid. *MS. Grut.*

m arbitrabantur. *alii.*

quidquam, quod aut ipſi Pompejo, aut Cæſari diſpliceret, eſſe facturum. docent hoc ea, quæ ſequuntur. *P. Manut.*

33. *Circumſpectis rebus meis omnibus, rationibuſque ſubductis.*] Ita in melioribus editionibus omnibus ac mſſ. Pal. tamen quart. *rebus meis, omnibuſque rationibus ſubductis*, non abſurdè. Vulgò omiſſum eſt *meis*, habet nihilominus Victorius, Pall. Grut. Vatic. Lamb. *Gebbard.* Non impetro a me, ut velut contemnendum ſilentio prætaream, quod in MS. Græviano exſtat *circum inſpectis*, ſive decompoſitum eſſe velimus, quod genus magis amaviſſe adverto veteres, quam nos putamus, inprimis Ovidio eis gaudente, ſive diverſas voces ut *inſuper imponere* apud Livium 21, 1 & ſæpius. *Gronov.*

 34. Sicut

omnium: quam tibi, ſi potero, breviter exponam. Ego, ſi ab improbis & perditis civibus rempublicam teneri viderem, 34 ſicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis alias accidiſſe, 35 non modo præmiis, quæ apud n nimium Vict. me [n] minimùm valent, ſed ne periculis quidem compulſus ullis, quibus tamen moventur etiam fortiſſimi viri, ad eorum cauſam me adjungerem: ne ſi ſumma o alii illorum. quidem [o] eorum in me merita conſtarent. Cùm autem in republica Cn. Pompejus princeps eſſet, vir is, qui hanc potentiam & gloriam maximis in rempublicam meritis præſtantiſſimiſque rebus geſtis eſſet conſecutus. p cujus dign. MS. [p] cujuſque ego dignitatis ab adoleſcentia fautor, in prætura autem & in conſulatu adjutor etiam [q] exſtitiſſem: q adſtitiſſem. MS. cùmque idem auctoritate, & ſententia per ſe, conſiliis, & ſtudiis tecum me adjuviſſet: meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum: non putavi famam inconſtantiæ mihi pertimeſcendam, ſi quibuſdam in ſententiis paullùm me immutaſſem, meamque voluntatem

34. *Sicut & meis temporibus ſcimus, & nonnullis aliis accidiſſe accepimus.*] Expunximus hinc olim extremam vocem, freti auctoritate meliorum codicum, qui nullum ipſius veſtigium retinebant: in Mediceo *accipiſſe* legitur, non *accidiſſe.* unde (quemadmodum arbitror) fluxit verbum illud *accepimus:* parvus enim ille error cauſſa fuit majoris erroris. peccaverat librarius quod *p*, pro *d*, poſuerat; quemadmodum etiam ad Terentium in illo loco, *Obviam nobis prodeas:* Scriptum enim in eadem eſt, *propeas.* contra ac ſupra illum in *dietas* feciſſe docuimus, ubi *d*, pro *p*, ſcripſerat. Hoc autem animadvertiſſe, non penitus inutile eſſe arbitrati ſumus. nam & huic loco lucem affert, & ſuperiorem illum confirmat. *Victorius.* Conſentit Mediceo meus primus, in quo *accidiſſe* recte ſcribitur, & *accepimus* non extat. ſed & pro *meis temporibus* in illo exaratum inveni: *Cinneis temporibus.* quod non improbem; aut lege *Cinnanis*, ut apud Flor. IV, 2. *Cinnana rabies.* Intelligit illud tempus, quo Cinna revocato Mario urbem occupavit, de quo vide Appianum I de bello civili, & Velleium Paterculum II, 20. *Grævius.*

35. *Non modò præmiis.*] Ita quoque in Mediceo legitur, ut Manutii emendarunt: quod eo etiam libentius adnotavi, ut paulatim perſpiciatur, nihil in aliis ſinceri eſſe, quod non hic quoque legatur, multaquè in aliis multis fœde & mendoſe ſcripta eſſe, quæ hic non reperiantur. *Victor.* Miror quiſnam intruſerit illud, *non modò non præmiis*, quod in nullo reperi mſſ. Pal. neque Grut. neque editione principe. aberatque à cod. Stewechii. excluſit denique Lambin. Victorius verò non ſolùm hoc admiſit, ſed etiam pro *minimum*, *nimium:* neſcio quibus fiduciis. *Gebhard.*

36. *Vetus*

tem ad ſummi viri, [r] de meque optimè meriti dignitatem aggregaſſem. In hac ſententia [s] complectendus erat mihi Cæſar, ut vides, [t] in conjuncta & cauſa & dignitate. Hîc multum valuit cùm 36 vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi, & Q. fratri cum Cæſare fuiſſe, tum 37 humanitas ejus, ac liberalitas, brevi tempore & litteris, & officiis perſpecta nobis & cognita. vehementer etiam res ipſa publica me movit, quæ mihi videbatur, contentionem, præſertim maximis rebus à Cæſare geſtis, cum illis viris nolle fieri: &, ne fieret, vehementer recuſare. Graviſſimè autem me 38 in hac mente impulit & Pompeji fides, quam de me Cæſari dederat; & fratris mei, quam Pompejo. Erant prætereà hæc animadvertenda in civitate, quæ ſunt apud Platonem [v] noſtrum ſcripta divinitus: 39 Quales in republica principes eſſent, tales reliquos ſolere eſſe cives. Tenebam memoria, nobis conſulibus, ea fundamenta jacta ex kalendis Januariis confirmandi ſenatus, ut neminem mirari oporteret, nonis Decembris tantum vel animi fuiſſe in illo ordine, vel auctoritatis. Idemque memineram, nobis privatis uſque ad Cæſarem & Bibulum conſules, cùm ſententiæ noſtræ magnum in ſenatu pondus haberent, unum ferè ſenſum fuiſſe bonorum omnium. Poſteà 40 cùm tu Hiſpaniam citeriorem cum

r deque me *MS.*
s petendus *MS.* P. B.
t *vulgo abeſt* in. *malè.*
v noſtrum *à quibusd. MSS. abeſt.*

36. *Vetus amicitia*] Quæ tanta fuit, ut Q. Catulus, & Cn. Piſo, neque precibus, neque gratia, neque pretio Ciceronem impellere potuerint, uti per Allobroges, aut per alium indicem C. Cæſar in conjuratione Catilinæ nominaretur. *Corrad.*

37. *Humanitas ejus, ac liberalitas.*] *Humanitas* poteſt eſſe in vultu & verbis, nullis præterea officiis: *liberalitas* ſine officio numquam eſt. utraque laude Cæſar excelluit. infra: *Sic enim te exiſtimare velim; cum a vobis, mea ſalutis auctoribus, diſceſſerim, neminem eſſe, cujus officiis me tam eſſe devinctum non ſolum confitear, ſed etiam gaudeam.* P. Manut.

38. *In hac mente impulit.*] Veneti ita rectius quam alii *in hanc mentem*; eſt enim illud in hoc propoſito. *Mens immota manet, lacrima volvuntur inanes.* Camer.

39. *Quales in Rep. Principes eſſent.*] Gulielmius videtur inclinaſſe in ſcripturam cod. Stewechiani; *Qualis in Repub. princeps ſit.* ſed contra eam tendunt Pall. præter tertium, in quo; *Qualis in Rep. Princeps eſſet.* error ille provenit à ratione ſcribendi. *qualis* enim antiquis, *qualeis.* Gebhard.

40. *Cum tu Hiſpaniam citeriorem &c.*] P. Lentulum opinor Hiſpaniam obtinuiſſe, non ex prætura, ut quidam putant, ſed Quæſtorio

cum imperio obtineres, neque reſpublica conſules haberet, ſed mercatores provinciarum, & ſeditionum ſervos, ac miniſtros: [41] jecit quidam caſus caput meum, quaſi certaminis cauſa in mediam contentionem, diſſenſionemque civilem. Quo in diſcrimine cùm [42] mirificus ſenatus, incredibilis Italiæ totius, ſingularis omnium bonorum

ſtorio imperio extra ordinem ex S. C. ut ex ipſius Lentuli denario intelligere poſſumus: in quo inſcriptum eſt, P. LENT. P. F. L. N. Q. S. C. conſtat autem eum denarium Oſcæ percuſſum fuiſſe, quæ eſt Hiſpaniæ urbs, in qua argentum ſignatum a Quæſtore fuiſſe veriſimile eſt. *Urſinus.*

41. *Jecit caſus quidam.*] Iniqua quædam fortuna comparavit, ut de meo capite ac ſalute, tumultu excitato, certaretur & partes exiſterent, dum improbi me perditum, boni ſalvum cupiunt. Forte: *quaſi certaminis cauſſam.* J. F. Gronov.

42. *Mirifica ſenatus, incredibilis Italiæ totius, ſingularis omnium bonorum conſenſus.*] Verba illa, *mirifica* & *conſenſus* non cohærent inter ſe, ut patet: omnes tamen vetuſti codices hanc lectionem retinent, quam etiam in impreſſis quibuſdam invenias. etſi in aliis qui facilitatem, & claritatem ſecuti ſunt, *conſenſio* repoſuerunt, pro *conſenſus*, proculdubio planam, & apertam lectionem, niſi vetuſtorum codicum auctoritas repugnet. Videant igitur eruditi viri quomodo hunc locum tueantur. Scimus nos quandoque veteres grammaticos in libris Ciceronis quoſdam locos notaſſe, in quibus ſolœciſmus ineſſe videretur: in orationis enim curſu ea quandoque vox exit, quæ parum reſpondet ſuperiori ſtructuræ, an hujuſmodi ſit locus accurate animadvertendum eſt. *Victor.* Quid de hoc loco ſenſerimus, facile qui vult, intelliget, tuto (ut arbitramur) in omnem partem: nam veterem ſcripturam propoſuimus, quid ſcrupuli in illa eſſet (etſi omnibus apertum erat) indicavimus: quomodo etiam labes facta eſſe poſſet, expoſuimus: lectionem illam ſecuti ſumus, quam etiam qui nunc nos accuſant, antea probaverant: niſi enim ita feciſſent, in ſuum certe librum eam non conjeciſſent: quæ illis (ut opinor) diſplicere cœpit, poſteaquam viderunt me quoque ab ipſa non penitus abhorrere. Nam quod mendacii me arguunt quod dixerim omnes vetuſtos codices illam retinere: ridiculum eſt: quomodo enim ipſe omnes videre potui? quod ſi poſſem, etiam nollem: neque enim mihi honeſtum eſſe puto omnem ætatem in veteribus libris excutiendis conſumere, & operam meam majoribus in rebus utilem eſſe poſſe exiſtimo. Utinam potius tantum ſtudium in his rebus non poſuiſſem, quantum olim poſui. Non loquor de Ciceronis libris, in quibus purgandis expoliendiſque omnem operam ab omnibus præclare collocari judico, ſed de aliis longe minoribus auctoribus, in quibus caſtigandis puer olim, judicio peccans, multum diuque laboravi. Omnes igitur, quos vidi ſcilicet, & perſpexi, qui nec pauci omnino fuere, nec, quemadmodum cotidie magis apparebit, peſſimi. *Idem* in poſteriorib.

43. Non

norum conſenſus in me tuendo exſtitiſſet: 43 non dicam, quid acciderit (multorum eſt enim & varia culpa:) tantum dicam brevi, non mihi exercitum, ſed duces defuiſſe. In quo, ut jam ſit in iis culpa, qui me non defenderunt: non minor eſt in iis, qui reliquerunt: P. XIII. 44 &, ſi accuſandi ſunt, ſi qui pertimuerunt; magis etiam reprehendendi, ſi qui ſe timere ſimularunt. Illud quidem certè noſtrum conſilium jure laudandum eſt, w qui meos cives & à me conſervatos, & me ſervare cupientes, ſpoliatos ducibus, 45 ſervis armatis objici noluerim: declararique maluerim, quanta vis eſſe potuiſſet in conſenſu bonorum, 46 ſi iis pro me ſtante pugnare licuiſſet;

w *alii* quòd *mali*.

43. *Non dicam quid acciderit.*] Sic habent omnes libri: ſed legendum videtur, *non dicam per quos acciderit*, vel, *qui acciderit*. Supra autem ibi, *ſingularis bonorum omnium conſenſio*, noſtri quoque libri veteres fere omnes habent *conſenſus*, pro *conſenſio*, ut Victorius teſtatur ſe in ſuo antiquiſſ. reperiſſe. nos tamen *conſenſio* retinuimus: quod & Manutius magis probat, & in aliis veteribus comparere affirmat. *Lambin.*

44. *Et ſi accuſandi ſunt, ſi qui pertimuerunt; magis etiam reprehendendi, ſi qui ſe timere ſimularunt.*] Egregie hic locus emendatus in noſtra editione exhibendus fuit: in aliis omnibus; *accuſandi ſunt, qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi, qui ſe timere ſimularunt.* at vivaciorem illam lectionem duxi huc ex editione Victorii, adnotatur quoque ex Medic. ab Egnatio Ven. Pall. Grut. Stewechiano, Vaticano. Lambino denique. *Gebhard.*

45. *Servis armatis objici noluerim.*] Sæpe hoc Cicero gloriatur. in oratione quidem pro Sextio ſic: *Te patria, obteſtor, & vos penates, patriique dii, me veſtrarum ſedium templorumque cauſſa, me propter ſalutem meorum civium, quæ mihi ſemper fuit vita mea carior, dimicationem cædemque fugiſſe.* Servos autem ſignificat, quos ſibi conciliaverat Clodius, collegiorum nomine: de quibus in oratione in Piſonem: *Collegia, non ea ſolum, quæ ſenatus ſuſtulerat, reſtituta ſunt, ſed innumerabilia quædam nova, ex omni fæce urbis & ſervitio conſtituta.* Et in eadem paullo poſt: *Pro Aurelio tribunali delectus ſervorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi umquam nec facere, nec pati turpe duxit.* Et pro domo: *Cum in Aurelio tribunali conſcribebas palam non modo liberos, ſed etiam ſervos, ex omnibus vitiis concitatos, vim tum videlicet non parabas.* Et pro Sextio: *Iiſdem conſulibus inſpectantibus, ſervorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio, nomine collegiorum, cum vicatim homines conſcriberentur, decuriarentur, ad vim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur.* Et poſt reditum ad Quir. *Ego, cum homines in tribunali Aurelio palam conſcribi centuriarique vidiſſem, armis decertare pro mea ſalute nolui.* P. Manut.

46. *Si iis pro me ſtante pugnare licuiſſet.*] Sic emendavimus ex vetuſtis codicibus. Quo loco Medicæus cod. ille, inquam, omnium

licuiſſet; cùm afflictum excitare potuiſſent. Quorum quidem animum tu non perſpexiſti ſolùm, cùm de me ageres, ſed etiam confirmaſti atque tenuiſti. Qua in cauſa (47 non modò non negabo, ſed etiam ſemper & meminero, & prædicabo libenter) uſus es quibuſdam nobiliſſimis hominibus, fortioribus in me reſtituendo, quàm fuerant iidem in *tenendo: qua in ſententia ſi conſtare voluiſſent, ſuam auctoritatem ſimul cum ſalute mea recuperaſſent. 48 Recreatis enim bonis viris conſula-

tu

* *ita edd. vett alii* tuendo.

mnium probatiſſimus, & integerrimus *liquiſſet* per *q* ſcribit; ſæpe enim invenias in antiquis exemplaribus has literas inter ſe commutari, & viciſſim alteram pro altera capi, ut in hoc ad Memmium epiſt. Q. Valerii ſic locus ille legitur: *Quare Cuſpianorum omnium commendationis cauſſam hac tibi epiſtola exponendam putavi: relicuis epiſtolis tantum faciam*, &c. eodem libro in epiſt. ad Serv. *Quod relicum eſt, velim augeas tua in eum beneficia, &c.* Eſt autem hæc omnino commodior & verior lectio: non enim pugnarunt; quamvis parati eſſent & vellent pugnare pro ſalute Cic. duces enim defuerunt. Utitur etiam hac eadem locutione in lib. ad Sen. epiſt. ad Caton. cum eandem fere ſententiam exponeret, *Mitto quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempeſtates, & ſubieris, & multo etiam magis, ſi per me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris.* Victorius. *Libuiſſet* unius litteræ mutatione libentius legerem, veteribus etiam libris non repugnantibus. *Urſinus.* Valde eſt in diverſis exemplaribus varia hujus loci ſcriptura, ut eum, quin alicubi corruptus ſit, dubitari non poſſit; quidnam rectiſſime legamus quærendum eſſe videatur. Aliqui igitur *pugna reſtitiſſent.* Veneti: *Si iis pro me ſtante pugnare licuiſſet.* Alii ſimiliter, ſed pro *licuiſſet*, *libuiſſet.* *Stare* autem ſignificat & alibi *ſalvum eſſe* & *incolumem.* Ut Lib. VI. ad Attic. *Non quo ullum periculum videam ſtante modo Pompejo, vel etiam ſedente, valeat modo &c.* Et Virgil. *Trojaque nunc ſtares, Priamique arx alta maneres.* Aliquibus etiam in libris hanc ſcripturam reperimus: *Si ii, pro me ſtante pugna, non reliquiſſent.* Ut Ovid. *Pro Troja ſtabat Apollo.* Et mox *quam fuerant iidem in tuendo.* Veneti rectius, ut videtur tenendo. *Cam.* Emendatio Victorii ex optimo codice Bibliothecæ Medicææ, quæ item conſpicitur in Vatic. Stewech. præterea ad oram editionis primæ manu Bapt. Egnatii, addito, legere ſe literâ unâ adhuc mutata, *libuiſſet:* quam lectionem exſtare ajunt in libro Politiani. Vulgati: *Si ii pro me ſtante pugna non deſtitiſſent.* ſed Pal. tert. editio prima: *ſi hi pro me ſtante pugna non reliquiſſent.* quart. ac Grut. *pro me ſtante pugna reſtitiſſent.* Gebhard.

47. (*Non modo non &c.*)] Parentheſis hæc dudum erat ab aliquo ingenioſiori diffixa in Grut. quam poſteà ſuo libro commiſit Gulielmius, non ſine loci totius luce; ut argueret Lambinum nimis præcipitem mutandi ſequentia *te uſum eſſe quibuſdam*, animadverſa quoque ingenio Henrici Stephani Schediaſ. Lib. 11. cap. 26. *Gebh.*

48. *Recreatis enim bonis viris conſulatu tuo.*] Nos quia horum codicum

tu tuo, & conſtantiſſimis, atque optimis actionibus tuis excitatis, Cn. Pompejo præſertim ad cauſam adjuncto, cum etiam Cæſar, rebus [y] maximis geſtis, ſingularibus ornatus, & novis honoribus, ac judiciis ſenatus, ad auctoritatem ejus ordinis adjungeretur; [z] nulli improbo civi locus ad rempublicam violandam eſſe potuiſſet. Sed attende, quæſo, quæ ſunt conſecuta. 49 Primùm illa furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam

y variis & max. *MS.*

z nullo *MS. Grut.*

dicum probitatem multis modis perſpectam habemus, nihil fere in illis invenimus quod penitus contemnamus. Quæ tamen non tuto viſi ſumus poſſe recipere, & tamen digna putavimus, ut de his lectorem admoneremus, conſervata priore ſcriptura, huc conferemus, quemadmodum hunc locum: ſic enim in antiquis legitur: *Recreati enim boni viri conſulatu tuo, & conſtantiſſimis atque optimis actionibus tuis excitati, &c.* ut poſſint alii majoris ingenii, & eruditionis viri rem diligenter conſiderare. Quod ſi negligentiæ librariorum tribuendum ſit, mirum profecto eſt accuratum alioquin hominem, qualis fuit, qui librum Medicæum ſcripſit (ut alios taceam) quater in eodem tractu peccaſſe, & cum ſemper ſeptimo caſu quatuor nomina ſcribere debuiſſet, ne ſemel quidem recte reddidiſſet. *Victorius.*

49. *Primum illa furta muliebrium religionum.*] Nos *furia* legimus: non tamen in hac parte ab antiquis codicibus adjuti ſumus: eſt enim in illo etiam probatiſſimo idem error. ſed cum ſit unius tantum literæ facienda parva immutatio, ſententiaque hujus loci valde illuſtretur, cum ante nullus commodus ſenſus eliceretur, ſperavimus, ſi perverſionem illam correxiſſemus, in reprehenſionem non caſuros. cum enim hic manifeſto de Clodio agatur, quem ſæpe furiam appellat, digno illius flagitiis nomine, cur non hic quoque ita appellet? In epiſtola ad Q. Fratrem de Clodio agens ſic inquit: *Aut ullum ad illam furiam verbum reſcriberet.* Quod autem dicit *furia religionum*, ut generandi caſum, hæc vox furia ſuſtineat, idem facit in oratione in L. Piſonem, cum illum *furiam ſociorum* appellat. Nam quod ſequitur, *Impunitatem ſcelerum eorum ſententiis*, vetuſti codices habent, *Impunitatem ſtillorum ſententiis*, pro *Impunitatem eſt*, quæ ſcriptura ſemper eſt in Medicæo, ut in melioribus Plauti, & Terentii codicibus ſuppreſſa *e* litera: quod cum nonnulli fortaſſe non intellexiſſent, ex illis verbis *ſtillorum*, *ſcelerum* fecerunt, de ſuoque *eorum* addiderunt, & alia quædam quæ mirifice hunc locum perturbarunt. quibus ſublatis, locoque omnibus maculis diligenter purgato, ſententia ejus, quamvis occultior, ignota eſſe non poterit ſtudioſis, & his præcipue, qui accurate hiſtoriam illorum temporum, & earum maxime rerum, quæ ad ſe pertinebant, a Cicerone ſæpius ſcriptis ſuis explicatam didicerint. *Victor.* Mirifice delector veris Ubaldini laudibus, gaudeoque non parum, mecum illum ſentire. Quod ſi antea hanc lectionem ſequebar, nunc eam valde diligo, poſtquam illum audivi acerrimi judicii hominem ipſam quoque ſuo ingenio ex-

nam deam, [50] quàm tris ſorores; [51] impunitatem eſt illorum ſententiis aſſecutus, qui [52] (cùm tribunus plebis pœnas à ſeditioſo civi per bonos viros judicio perſequi vellet) exemplum præclariſſimum in poſterum vindicandæ ſeditionis de republica ſuſtulerunt: iidemque poſteà, non meum monumentum (non enim illæ manubiæ meæ, ſed operis locatio mea fuerat) monumentum verò ſenatus, hoſtili nomine, & cruentis inuſtum litteris eſſe paſſi ſunt. Qui me homines quòd ſalvum eſſe voluerunt, eſt mihi gratiſſimum: ſed vellem non ſolùm ſa-

P. B.

excogitaſſe. Cum autem quibuſdam non inſulſis (ut opinor) rationibus eam confirmaſſem, non magis ipſam vi earum, quam illius unius teſtimonio, veram eſſe puto. *Idem.* in poſter. Rutilius *ille fur* verum eſſe ariolatur, ſed Veneti locum emendarunt *illa furia.* Alii autem maluerunt, *ille furia mulieb.* ut illic *ſcelus.* Paulo poſt etiam recte, niſi fallor, in Venetis legitur: *Impunitatem eſt ſcelus.* Camerar. Dictum ut Terentio: *Primum jam de amore hoc comperit.* ſic Gulielmius; aſpernatus Lambini Victoriique conjecturas, quibus nihil opus eſt, hac noſtra interpunctione traducta ex membranis Gruterianis; optimis vetuſtiſſimiſque. *Gebhard.* *Furiam muliebrium religionum* appellat Clodium propter violatum sacrum bonæ deæ. Iterum Lib. III. ep. 4. *Cæſaris conſilium probo, quod tibi veniam non dedit, uti ad illam Furiam verbum reſcriberes.* J. F. Gronovius. Nec tamen illa tanti ſunt, ut periodum pulcherrime ab Victorio conſtitutam turbent; nec omiſit pater cum in privatis ſcholis eam nobis commendare, tum publice prædicare & confirmare, quod vide ad Livium 29, 12. *Gronov.*

50. *Quam tris ſorores.*] Vid. Perizon. Animadverſ. Hiſt. c. III. p. 109. & ſequentibus.

51. *Impunitatem eſt illorum ſententiis adſecutus.*] Reducendam duxit ex Vatic. Gulielmius hanc lectionem, inventam Victorio in membranis Medicæis, niſi quod ibi littera unâ minus; *impunitatem ſtillorum &c.* & verò Pal. pr. etiam diſertè habet *impunitatem ſtilorum ſententiis.* ceteri *impunitatem ſcelerum ſententiis aſſecutus.* ut & prima editio. aliæ, *imp. ſcelerum eorum ſententiis.* Gebhard.

52. *Cum tribunus pleb. pœnas à ſeditioſo civi per bonos viros judicio perſequi vellet.*] Ita ſcripſi potius ex Vatic. Pall. edit. primâ, alioque vet. cod. quàm vulgò: *cive &c. in judicio.* ſed mirum & portentum ne ſileam ad priora: Pal. tert. Grut. habent; *cum tyrannus P. Lentulo*; pro, *cùm tribunus pleb. pœnas.* Gebhard. Receptam a Gebhardo lectionem tuentur duo mei, & Amſterodamenſis: ſed & ſimul portentum lectionis, quod ex Palatino tertio & Gruteri codice Gebhardus attulit. Mentelianus vero: *Cum T. Annius tribunus plebis.* Quam lectionem veram eſſe exiſtimo, & ex illa ortum illud monſtrum *tyrannus.* Ex PL. vero pro *plebis P. Lentulo.* Credibile enim eſt Ciceronem tribuni plebis nomen expreſſiſſe. *Gravius.* Miror illud portentum hic annotari. Nam non aliter ac-

tis meæ, quemadmodum medici; 53 ſed, ut aliptæ, m virium & coloris rationem habere voluiſſent.

54 Nunc,

lit epiſt. 2. ubi quum vulgo habeatur *Caninii tribuni pl.* in Græ-o codice notavit pater *Canini tiranni publio lentuli*, & mox *lu-irannus publio lentulus* pro *Lupus trib. pl.* quod non ambigo quin t in pluribus MSS. *Gronov.*

. *Sed, ut aliptæ, etiam virium.*] Sic mſſ. Pall. Grut. Stewech. o princeps. Pal. tert. *& virium. & coloris.* Vulgati ferè trans-is vocibus *ſed etiam ut aliptæ, virium.* minimum quidem iſtud ſed tamen dicendum fuit, ne quis fortè queratur alia a nobis ata, quàm quæ etiam indicaremus. Et tamen haud pauca emen-mus in auctore iſto, ſecuti auctoritatem mſſ. & Victor. & Ma-& Gulielmii, & Palatinæ Bibliothecæ; quorum puduit memi-:, præſertim ſi exſtarent ad eandem etiam faciem in editione ıa inſigni priore. Ergo ſemel dixiſſe ſufficiat: infinita eſſe ata (à me in Tuſculanis, & hiſce Lib. XVI. Epiſt. à CL. Gru-in opere toto) quorum non ſollicitè reddimus rationem; ſed amen ut id fecerimus præeuntibus apertè aut mſſ. pluribus, aut s impreſſis notæ ſelectioris: hoc eſt, quibus præfuit Robertus hanus, quibus Victorius, quibus Paull. Manutius. nam Lam-ſanè fides nobis admodum ſuſpecta; ideoque haud temerè ipſi ſumus credere: niſi quatenus exemplaria noſtra convenirent ejus codicibus calamo exaratis. *Gebhard.* *Aliptæ* genus ſer-um, quos inter lautiora miniſteria habebant veteres, Lib. VII. :4. *Ille autem, qui ſciret ſe nepotem, bellum tibicinem habere, & onum unctorem, diſceſſit a me, ut mihi videbatur, iratior.* Inter s corporis veteres habebant, quam vocabant *inſolationem:* ea lex erat, ut aut nudi in ſole ambularent, quod dicebant *uti aſſo*, hoc eſt ſicco; aut oleo uncti, idque dicebant *uti ſole o.* Vid. Lib. XII. ep. 6. ad Atticum, ubi in exponendo errat utius. Qui autem ungebant eos dicebantur *aliptæ*, ſive *uncto-ut* videre eſt apud Celſum Lib. I. c. I. Faciebant id tum ſa-tis, tum vivi coloris cauſſa, & ideo hic Cicero: *Vellem non n ſalutis meæ, quemadmodum medici, ſed ut aliptæ, etiam virium oloris rationem habere voluiſſent.* Hoc autem ſignificat, vellem, qui mihi patriam reddiderunt, ſeu ab exilio me revocave-:, non tantum reddidiſſe mihi patriam, ſed & reſtituiſſe om-bona in priſtinum ſplendorem. *J. F. Gronov.* De re vide Ar-. Lib. I. Adv. Gentes & ibi Elmenh. Adde Prima Scaligera-.17. in voce *Balineorum*, nec non Meurſ. Lib. I. Critici Ar-iani. Perſius Sat. IV.

——— ——— *uncta vixiſſe patella*

Semper & aſſiduo curata cuticula ſole &c.

vetus Scholiaſtes: *Curata cuticula, ſcilicet a chromatariis. Nam matarii dicuntur colorarii, vel qui toto die in arena ſunt, vel in ſole. tiqui enim inungebant ſe, & in ſole erant, ut oleum corpus im-ret.* Adde omnino Caſaubonum ad dictum Perſii locum, & Franc. ncum Confut. Animadv. Antonii Cercoëtii pag. 182. Atque hinc licandus Terent. Adelph. Act. IV. ſc. 2. verſ. 46. *Cuper.*

[54] Nunc, ut Apelles Veneris caput & ſumma pectoris politiſſima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: ſic quidam homines in capite meo ſolùm elaborarunt; reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt. In quo ego ſpem fefelli non modò invidorum, ſed etiam inimicorum meorum: qui de uno acerrimo & fortiſſimo viro, meoque judicio, omnium magnitudine animi & conſtantia præſtantiſſimo, Q. Metello, Lucii filio, [a] quondam falſam opinionem acceperunt: quem poſt reditum dictitant fracto animo & demiſſo fuiſſe. Eſt verò probandum, qui & ſumma voluntate ceſſerit, & egregia animi alacritate abfuerit, neque ſanè redire curarit, cum ob id ipſum fractum [b] fuiſſe: in quo cùm omnes homines, tum M. illum Scaurum, ſingularem virum, conſtantia & gravitate [55] ſuperaſſet. Sed, quod de illo acceperant, aut [c] etiam ſuſpicabantur, de me idem cogitabant, abjectiore animo me futurum: cùm reſpublica majorem etiam mihi animum, quàm umquam habuiſſem, daret: [56] quæ declaraſſet, ſe non potuiſſe me uno civi carere: [d] cùmque Metellum unius tribuni plebis rogatio, me univerſa reſpublica, duce ſenatu, comitante Italia, [57] promulgantibus omnibus, referente conſule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, [e] hominibus, incumbentibus, omnibus denique ſuis viribus [f] recuperaſſet. Neque verò ego mihi poſteà quidquam aſſumpſi: neque hodie aſſumo, quod quemquam malivolentiſſimum jure poſſit offendere. tantùm

a *alii* quandam.

b fuiſſe animo. *alii*.

c quidem & *MS*.

d cum Q. Met. *alii*.

P. XIV.

e hominibuſque *alii*.

f *alii* recuperaviſſet.

54. *Nunc*] Pro, *Sed*, ut libro primo de Divin. *Quæ quidem multo plura evenirent, ſi ad quietem integri iremus: nunc onuſti cibo & vino, confuſa & perturbata cernimus.* Et in prooemio Tuſc. 3. *Nunc parvulos nobis natura dedit igniculos.* & alibi ſæpe. Græci quoque νῦν pro ἀλλὰ crebro uſurpant. *P. Manut.*

55 *Superaſſet.*] Nam Scaurus in legem Appulejam juravit, Metellus jurare noluit, etiamſi ſtatutum eſſet, ut ei, qui non juraſſet; aqua & igni interdiceretur. *J. F. Gronov.*

56. *Quæ declaraſſet ſe non potuiſſe me uno civi carere.*] Sic rectè Lamb. nam Pall. Grut. Stewech. Vatic. princeps editio Victoriique inducunt τὸ *jam.* porro *civi* non *cive.* Pal. tert. Vatic. Stewech. editio Victor. In Vatic. alias eſt, *quòm declararet ſe non.* inde Victorius: *cum declaraſſet ſe non.* Pal. tert. cum Grut. *quæ declaraſſet ſe jam non.* Gebhard.

57. *Promulgantibus omnibus*] In libro manuſcripto additum eſt *Tribunis plebis:* quod tamen neceſſarium non videtur, cum ſupra dixerit *unius Tr. pl.* Urſin.

58. *Quaſi*

tum enitor, ut neque amicis, neque etiam alienioribus, opera, conſilio, labore deſim. Hic meæ vitæ curſus offendit eos fortaſſe, qui ſplendorem & ſpeciem hujus vitæ intuentur: ſollicitudinem autem & laborem perſpicere non poſſunt. Illud verò non [g] obſcurè queruntur in meis ſententiis, quibus ornem Cæſarem, [58] quaſi deſciſſem à priſtina cauſa. Ego autem cùm illa ſequor, quæ paullo antè propoſui, tum hoc non in poſtremis, de quo cœperam exponere. Non offendes eundem bonorum ſenſum, Lentule, quem reliquiſti: qui confirmatus conſulatu noſtro, [h] nonnumquam poſtea interruptus, afflictus ante te conſulem, recreatus abs te totus eſt: nunc ab iis, à quibus tuendus fuerat, derelictus: idemque non ſolùm fronte, atque vultu, quibus ſimulatio facillimè ſuſtinetur, declarant ii, qui tum noſtro illo ſtatu optimates nominabantur; ſed etiam [i] ſenſu ſæpe jam tabellaque docuerunt. Itaque tota jam ſapientium civium, qualem me & eſſe & numerari volo, & ſententia & voluntas mutata eſſe debet. Id enim jubet idem ille Plato, [59] quem ego vehementer auctorem ſequor, [60] tantum contendere in republica, quantum probare tuis civibus poſſis: vim neque parenti, neque pa-

g obſcure *MS. Grut.*

h nunquam *MSS. Grav.*

i ſententia *alii.*

58. *Quaſi deſciverim à priſtinâ cauſa.*] Alii *deſtiterim*, alii *deſciſcerem*. Camer. Ita malui cum Victorio & Manutio; præſertim cum annotet Egnatius in aliis membranis exſtitiſſe *deſciſcerem à priſtina cauſa*; accedatque Vatic. *quaſi deſciſcerim priſtina cauſa:* denique Pal. pr. *deſciſcerem* reſcribens. ceteri mſſ. etiam editio princeps: *deſiſterem* vulgò *deſiſterim priſtinâ cauſa*. porrò Pal. tert. pro, *quibus ornem Cæſarem*, refert *coronem*. item pro *priſtina prima*. Gebhard. Sed vere ex hac & quæ ab aliis ſimiliter collecta eſt varietate elicitur grata veteribus brevitas *deſciſſem*, ut vidit pater & ſequutus ſum. *Gronov.*

59. *Quem ego vehementer auctorem ſequor.*] In editione principe; poſtea Victorii hunc ordinem video; deinde in Gruteriano ac Vaticanam Palat. tert. *quem ego vehementer ſequor*, omiſſo vocabulo *auctorem*. Gebhard.

60. *Tantum contendere in republica &c.*] Platonis verba ſunt in Critone: Πανταχοῦ ποιητέον ἃ ἂν κελεύσι ἡ πόλις τε καὶ ἡ πατρὶς· ἢ πείθειν αὐτὴν, ᾗ τὸ δίκαιον πέφυκε. βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε μητέρα, οὔτε πατέρα, πολὺ δὲ τούτων ἔτι την πατρίδα. Idem dixit in epiſtola longa ad Dionis propinquos: Πατέρα δὲ ἢ μητέρα οὐχ ὅσιον ἡγοῦμαι προσβιάζεσθαι, μὴ νόσῳ παραφροσύνης ἐχομένους· βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν, ὅταν ἄνευ φυγῶν, καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν, μὴ δυνατὸν ᾖ γίνεσθαι τὴν ἀρίστην. *P. Manut.*

 61. Alii.

patriæ afferre oportere. Atque hanc quidem ille ca ſibi [61] ait non [k] attingendæ reipublicæ fuiſſe : quòd offendiſſet populum Athenienſem propè jam deſipie ſenectute, [l62] cúmque eum nec perſuadendo, nec cc

k tangendæ. *Grut.*

l tum eum *alii.*

P. B.

61. *Ait*] Non hoc ait in eodem dialogo, ſed in epiſto Perdiccam, quam Ficinus Dionis eſſe putat. Subſcribemus (verba; in quibus de ſeniore jam populo, veteribuſque inſtitu ſuefacto, non de deſipiente mentio fit. ſed videlicet Cicer hoc eſt, in Græcis convertendis, ut verba non numeret tamquam appendat. quod ipſemet in procemio libri de pe oratore profitetur. Ἐὰν δέ τις ἀκούσας ταῦτα εἴπῃ, Πλατω ἔοικε, προσποιεῖται μὲν τὰ δημοκρατίᾳ ξυμφέροντα εἰδέναι· ἐξ ἐν τῷ δήμῳ λέγειν καὶ συμβουλεύειν αὐτῷ τὰ βέλτιστα, οὐ π ἀναστὰς ἐφθέγξατο πρὸς ταῦτ᾽ εἰπεῖν, ὅτι Πλάτων ὀψὲ ἐν τ πρίδι γέγονε, καὶ τὸν δῆμον κατέλαβεν ἤδη πρεσβύτερον εἰθισμένον ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν, πολλὰ καὶ ἀνόμοια τῇ ἐκείνου βουλῇ πράττειν· ἐπὶ πάντων ἂν ἥδιστα, καθάπερ πατρὶ συνεβ αὐτῷ, εἰ μὴ μάτην μὲν κινδυνεύειν ᾤετο, πλέον δὲ οὐδὲν ποι *P. Manut.*

62. *Cumque eum nec perſuadendo, nec cogendo*] Hunc locum, valde quidam ſuſpectum habent, nullam in optimis exempla varietatem habere cognovi. quod ſi cogitemus, quum Cic. de rone inquit: *Cumque eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſ diſſet*, a ſe Platonem intellexiſſe (ab aliis enim, qui cogere dubitaſſent, regi potuiſſet) omnis ſcrupulus evelletur. De ſ tem uno Platonem locutum eſſe, ſuperiora verba declarant. I lectus totius loci etſi apertus eſt, a me tamen breviter expon Cum populus Athenienſis jam deſiperet ſenectute, deque via diſceſſiſſet, neceſſe erat ei qui ipſum corrigere vellet, aut illi rectum eſſe intelligeret ei perſuadere, aut vim affer invitum cogere : in quorum neutro ſibi elaborandum eſſe exiſtimabat : cum rationes illum contempturum eſſe exiſtim ac ſe fruſtra omnem operam in ea repoſiturum eſſe arbitrar Imponere autem neceſſitatem patriæ nefas eſſe judicaret : cuju cauſſam ipſe reddit accuratiſſime, partim in epiſtola ad Perdic in qua hæc ſunt : Οὐ πώποτε ἀναστὰς ἐφθέγξατο πρὸς ταῦτ᾽ ὅτι Πλάτων ὀψὲ ἐν τῇ πατρίδι γέγονε· καὶ τὸν δῆμον κατέλαβε πρεσβύτερον, καὶ εἰθισμένον ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν, πολλὰ καὶ μοια τῇ ἐκείνου ξυμβουλῇ πράττειν. ἐπεὶ πάντων ἂν ἥδιστα καθ πατρὶ συνεβούλευεν αὐτῷ, εἰ μὴ μάτην μὲν κινδυνεύειν ᾤετο, δ᾽ οὐδὲν ποιήσειν. partem in priore epiſtola ad Dionis propin quæ qui ſcire volent, apud auctorem ipſum quærent. *Victor. cum nec perſuadendo*, &c. Sic hunc locum emendandum eſſe bitror, levi immutatione facta. Alii autem ſic, *cum eum perſuadendo, ſed cogendo*, &c. Alii hunc locum non tange neque quidquam in eo mutantes, legunt paulo poſt, *quem ſuaderi*, pro, *cum perſuaderi.* Lambinus. Vetus codex N. Sc *Cumque eum nec perſuadendo, nec rogando, nec cogendo regi poſſ diſſet.* quod non temere reſpuendum. A multis enim, quo tio

do regi poſſe vidiſſet, cùm perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quòd, neque deſipiente populo, neque integra re mihi ad conſulendum, capeſſeremne rempublicam, [m] implicatus tenebar. Sed lætatus tamen ſum, quòd mihi liceret in eadem cauſa & mihi utilia, & cuivis bono recta, defendere. Huc acceſſit commemoranda quædam & divina Cæſaris in me fratremque meum liberalitas: qui mihi, quaſcumque res gereret, tuendus eſſet. Nunc in tanta felicitate, tantiſque victoriis, etiam ſi in nos non is eſſet, qui eſt, tamen [n] ornandus videretur. Sic enim te exiſtimare velim, [63] cùm à vobis, meæ ſalutis auctoribus, diſceſſerim, neminem eſſe, cujus officiis me tam eſſe devinctum non ſolùm confitear, ſed etiam gaudeam. Quod quoniam tibi expoſui, facilia ſunt ea, quæ à me de Vatinio & de Craſſo requiris. Nam de Appio quod ſcribis, ſicuti de Cæſare, te non reprehendere: gaudeo conſilium tibi probari meum. De Vatinio autem, primùm reditus interceſſerat in gratiam per Pompejum, ſtatim ut ille prætor eſt factus, cùm quidem ego ejus petitionem graviſſimis in ſenatu ſententiis oppugnaſſem, neque tam illius lædendi cauſa, quàm defendendi atque ornandi Catonis. pòſt autem, Cæſaris, ut illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta. Cur autem laudarim, peto à te, ut id à me neve in hoc reo, neve in aliis [o] requiras: ne tibi ego idem reponam, cùm veneris: tametſi [p] poſſum vel abſenti. Recordare enim, quibus laudationem ex ultimis terris miſeris, nec hoc pertimueris. nam à me ipſo laudantur & laudabuntur iidem. Sed tamen defendendi Vatinii fuit etiam ille ſtimulus, de quo in judicio, cùm illum defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunucho paraſitus ſuaderet militi: P. XV.

Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Phædriam in --

Tro-

m implicatè. *MS.*

n memorandus *MS. Grut.* inornandus *ed. vet.*

o quæras *alii, malè.*

p *alii* licet.

donibus nullis umquam expugnaveris, precibus aufertur quod volumus. *Grævius.*

63. *Cum a vobis, meæ ſalutis auctoribus, diſceſſerim.*] Hac formula gaudet Cicero uti, pro eo quod vulgo dicimus, vobis exceptis, aut poſt vos, ſic Lib. VI. ep. 13. *Omnes Cæſaris familiares habeo implicatos conſuetudine & benevolentia, ſic ut, cum ab illo diſceſſerint, me proximum habeant.* J. F. Gronov.

Tromittamus comeſſatum: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam; tu hujus contra denique
64 *Par pro pari referto, quod eam mordeat.*

Sic petivi à judicibus, ut, quoniam quidam nobiles homines, & de me optimè meriti, nimis amarent inimicum meum; meque inſpectante ſæpe eum in ſenatu modò ſeverè ſeducerent, modò familiariter atque hilarè amplexarentur: quoniamque illi haberent ſuum Publium, darent mihi ipſi alium Publium, in quo poſſem illorum animos, mediocriter laceſſitus, leviter repungere. Neque ſolùm dixi: ſed etiam ſæpe facio, 65 diis hominibuſque approbantibus. Habes de Vatinio, cognoſce q de Craſſo. Ego cùm mihi cum illo magna jam gratia eſſet, quòd ejus omnes graviſſimas injurias, communis concordiæ cauſa, voluntaria quadam 66 oblivione contriveram, repentinam ejus defenſionem Gabinii, quem proximis ſuperioribus diebus acerrime oppugnaſſet, tamen, r ſi ſine ulla mea contumelia ſuſcepiſſet, tuliſſem:

q nunc de MS.

r ſi à quibusd. abeſt.

64. *Par pari referto.*] In Mediceo codice, *par pro pari* legitur; quemadmodum Paulus in vetere exemplari ſe reperiſſe teſtatur: id nos etiam antea adnotaramus: ſed cum neque in Terentio, quem olim Politianus cum vetuſtiſſimo & probatiſſimo illo Petri Bembi contulerat, ita legeretur: neque in altero perantiquo, quem domi habeo, ullum veſtigium hujus lectionis reperiretur, nihil immutare auſus ſum, magiſque Terentii librorum teſtimonio ſua in re ſtandum eſſe cenſui, quam aliorum, qui ſæpe in alieno negotio negligentes eſſe conſueverunt. animadverteram præterea Ciceronem libro XVI. ad Atticum vel potius Atticum ipſum ita locutum eſſe, *Provide, ſi cui quid debetur, ut ſit unde par pari reſpondeatur.* Cognovi tamen poſtea ſtudio ac diligentia amicorum, vetuſtum Terentii exemplar, quod in Vaticana bibliotheca eſt, *par pro pari*, habere. & ipſe quoque in alio, quod in divi Marci Florentiæ eſt, eandem ſcripturam inveni: quare quamvis alii aliter emendarint, hanc veram eſſe puto Terentiani carminis reſtitutionem. *Victor.*

65. *Diis, hominibuſque approbantibus.*] Sine ulla cujusquam reprehenſione, ſic epiſt. 4. Lib. II. ad Q. Fr. *Vatinium, a quo palam oppugnabatur Sextius, arbitratu noſtro concidimus, diis hominibuſque plaudentibus* Contra epiſtola I. Lib III. ad eundem: *Probe premitur Gabinius: niſi noſter Pompejus, diis hominibuſque invitis, negotium invertit.* P Manut

66 *Oblivione contriveram.*] Pal pr *contererem*, ſec. Grut. *conteram.* Stewechii mſſ *comcruceram*, Gruterus aliquando fuit ſuſpicatus *contexeram*, Gebhard.

76. Re-

ſed, cùm me diſputantem, non laceſſentem [s] læ- exarſi, non ſolùm præſenti, [t] credo, iracundia, ea tam vehemens fortaſſe non fuiſſet) ſed, cùm ım illud odium multarum ejus in me injuriarum, ego [v] effudiſſe me omne arbitrabar, 67 reſiduum inſciente me fuiſſet, omne repentè apparuit. ļuidem tempore ipſo quidam homines, & iidem quos [w] ſæpe nutu ſignificationeque appello, cùm ximum fructum cepiſſe dicerent ex libertate mea, e tum denique ſibi eſſe viſum reipublicæ, qualis n, reſtitutum, cùmque ea contentio mihi magnum foris fructum tuliſſet: gaudere ſe dicebant, mihi m inimicum, & eos, qui in eadem cauſa eſſent, uam amicos futuros. Quorum iniqui ſermones ad me per homines honeſtiſſimos perferrentur: uc Pompejus ita contendiſſet, ut nihil umquam, ut cum Craſſo redirem in gratiam, Cæſarque teras maxima ſe moleſtia ex illa contentione affe- oſtenderet: habui non temporum ſolùm rationem ɔrum, ſed etiam naturæ. [y] Craſſuſque, ut quaſi ı populo Romano eſſet noſtra gratia, pænè à meis s in provinciam eſt profectus. Nam 68 cùm mihi con-

s *ita Gron. alii* laceſ-ſiſſet
t ut credo. *MS Grut.*
v effugiſſe *idem.*
w ſæpe ſignifica-tione *Grut.* P. B.
x meorum *abeſt a MS.*
y Craſſus quoque *Gulielm.*

Reſiduum tamen inſcientem me fugiſſet.] Teretem hanc lectio- : adeo ſuavem auribus, revocavi ex Pal. pr. ac Medicæo pri- : editione: cum in ceteris fere omnibus reſtaret *inſciente me* :• præter tertium; in quo hic complexus multis modis ab ſcedit, ut noto: *Exarſi non ſ. præſenti crede iracondia. Nam* *hementer ſ. n. ſ. ſ. incl. i. o. m. e. i. m. i. quod ego effugiſſe me eſſe* *reſ. t inſciente me fudiſſet omne rep. a.* vulgò: *inſciente me*, Gebhard. *Inſciente me fuiſſet* Amſtelodamenſis, cum mul- s & quidem melioribus libris & editionibus. Miror Geb- n recepiſſe & commendaſſe tanquam lectionem valde ſua- uribus, quæ in quibuſdam libris, etiam ſecundo meo, ex- *ſcientem me fugiſſet.* ſi ſuavis ea ſcriptura eſt auribus, valde tamen eſt & moleſta Latinitati: ſtulte enim dicitur, *hoc* *em me fugit*, perinde ac *hoc ignorans ignoravi.* Ideo reſtitui, Gebhardus deleverat, lectionem. Nec video ſolœciſmum, in hoc complexu ſe reperiſſe putat Manutius. Hic enim or- . *cum incluſum illud odium, reſiduum inſciente me fuiſſet, om- ne apparuit*, (quamvis) *me illud omne effudiſſe putarem.* Ni- ıtius. *Illud* commode etiam in iſto, quem Cicero tenuit, ver- ı ordine inſeritur. *Grævius.*

Cum mihi condixiſſet.] Id eſt ultra ſe invitaſſet, & denunci- e mihi convivam futurum; ſic quoque accipitur apud Gel- ib. x. c. 24. *Sacerdotes quoque P. Romani, quem condicunt in*

 diem

condixiſſet, cenavit apud me in mei generi Craſſipedis hortis. Quamobrem ejus cauſam, quod te ſcribis audiſſe, magna illius commendatione ſuſceptam, 69 defendi in ſenatu, ſicut mea fides poſtulabat. Accepiſti, qui-
z alii quam. bus rebus adductus, z quamque rem cauſamque defenderim: quique meus in republica ſit pro mea parte capeſſenda ſtatus. De quo ſic velim ſtatuas, me hæc eadem ſenſurum fuiſſe, ſi mihi integra omnia ac libera fuiſſent. Nam neque pugnandum arbitrarer contra tan-
a alii etſi. tas opes: neque delendum, a etiam ſi id fieri poſſet, ſummorum civium principatum: neque permanendum
b ſua MS. in b una ſententia, converſis rebus, ac bonorum volun-
c mutatis alii. tatibus c immutatis: ſed temporibus aſſentiendum. Num-
d præſtantius. MS. quam enim d præſtantibus in republica gubernanda viris laudata eſt in una ſententia perpetua permanſio: 70 ſed ut navigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum
P. XVI. tenere 71 non queas: cùm verò id poſſis mutata velificatione aſſequi, ſtultum eſt eum tenere cum periculo curſum, quem ceperis, potiùs quàm, eo commutato, 72 quò

diem tertium. Non enim intelligit alium condictum quam ad cœnam Saliarem & Auguralem, qua Salii aut Augures epulabantur. Sueton. Claud. c. 21. *Daturus gladiatorium munus edixerat, velut ad ſubitam condictamque cœnulam invitaſſe populum.* Adde Tib. XLII. *J. F. Gronov.*

69. *Defendi in ſenatu*] Fortaſſe contra Attejum, & reliquos Trib. pleb. atque adeo Coſſ. Craſſum accuſantes, quod dirarum obnuntiationem neglexiſſet. Lege epiſtolam VIII. Lib V. Niſi forte ſupplicationes aliquas intelligat, quas petiiſſet Craſſus, capta Zenodotia Imperator appellatus *Corrad.*

70 *Sed ut navigando tempeſtati obſequi artis eſt, etiamſi portum tenere non queas.*] Totum hunc locum ita lego, *Sed ut in n. t. obſequi artis eſt, & ſi portum t. n. queas, cum id poſſis mutata velificatione aſſequi, ſtultum eſt.* hujus autem lectionis auctorem habeo partim librum manuſcriptum, a quo abeſt adverbium *vero*; partim conjecturam viri doctiſſimi, qui *etiam* in *&* mutandum putat. *Urſin.* Victorius quidem *in*, quod alias τῷ *navigando* præſuebatur, expunxit, nec videtur adeò neceſſarium, cùm mſſ. quoque titubent, aliuſque *ut* aliuſque *in* ſemoveat. dein vulgò *tandem:* pro quo Lamb. *tamen*, ut & Pal. tert. Grut. Vatic. editio prima. paullò ſuperius tres mſſ. *bonorum voluntatibus mutatis*, non *immutatis.* Gebhard. Non auſculto hic Victorio, & qui eum ſequuntur expungentes τε *in*, quod in omnibus extat MSS. quos ego conſului. Nec video rationem cur inſolens ellipſis hic admittenda ſit. *Græv.*

71 *Non queas.*] Temere mutarunt aliqui hoc in *nequeas.* Nam ſimiliter Cicero Terentiæ: *Ad te vero & ad noſtram Tulliolam non queo ſine lacrimis ſcribere.* Et alibi ſæpius. *Camerar.*

72. Quo

72 quò velis, tandem pervenire: ſic, cùm omnibus nobis in [e] adminiſtranda republica propoſitum eſſe debeat id, quod à me ſæpiſſimè dictum eſt, cum dignitate otium: non idem ſemper dicere, 73 ſed idem ſemper ſpectare debemus. Quamobrem, ut paullo ante poſui, ſi eſſent omnia mihi ſolutiſſima, tamen in republica non alius eſſem, atque nunc ſum. Cùm verò in hunc ſenſum & alliciar beneficiis hominum, & compellar injuriis, facilè patior, ea me de republica ſentire, ac dicere, 74 quæ maximè cùm mihi, tum etiam reipublicæ rationibus putem conducere. Apertiùs autem hæc ago, ac ſæpius, quòd & Quintus frater meus legatus eſt Cæſaris, & nullum meum minimum dictum, non modò factum, pro Cæſare interceſſit, quod ille non ita illuſtri gratia exceperit, ut ego eum mihi [f] devinctum putarem. Itaque ejus omni & gratia, quæ ſumma eſt, & 75 opibus, quas intelligis eſſe maximas, ſic fruor, ut meis. Nec mihi aliter potuiſſe videor hominum perditorum de me conſilia frangere, niſi cum præſidiis iis, quæ

e adminiſtratione reip. *Guliel.*

f devictum. *MS.*

72. *Quo velis tandem pervenire.*] Veneti *tamen*, quod probatur mihi, ut: *Tu tamen interea calido mihi ſanguine pœnas Perſolves.* Camerar.

73 *Sed idem ſemper ſpectare debemus.*] Alii *præſtare debemus*, nempe culpam, ſive τοιῦτό τι. Sed prior lectio, ut puto, vera eſt. *Idem.*

74 *Quæ maximè cum mihi, tum etiam Reip. rationib. putem conducere.*] Alibi non certe elegantiorem ſcripturam hac reperi: *Quæ maxime mihi, tum multum etiam Reip.* Camer. Lamb. *quæ cùm mihi maximè.* ſed nihil ad Pal. tert. Stewech. editionem primam, quæ cudunt: *Quæ maximè cum mihi, multum etiam.* Grut. verò: *Quæ mihi maximè, cùm multum etiam reip.* neutra ſpernenda ad vulgatam. *Gebh.* Liber Amſtelodam. *Quæ maxime tum mihi, multum etiam reip. rationibus putem conducere.* Mentel. *Quæ maxime cum mihi, multum & reip. rationibus p. c.* Meus ſecund. *Quæ maxime cum mihi, multum etiam r. r. p. c.* Illud *tum* plerique libri ignorant. Ex varietate hac lectionum conjicio hunc locum ſic eſſe conſtituendum: *Quæ cum maxime mihi, multum etiam reip. rationibus putem conducere. Cum maxime* Ciceroni aliiſque ſcriptoribus elegantibus eſt, in præſenti, hoc tempore, ut notavi nuper ad Suetonium. quod cum ignorarent aut deſcriptores aut correctores, mutatum eſt in *cum mihi maxime*, dein tranſpoſita ſunt verba, tandem & *tum*, quod reſponderet τῷ *cum*, interſerunt. Nullus dubito viros doctos, ſi accurate hunc locum perpenderint, mecum eſſe ſenſuros. *Græv.*

75 *Opibus.*] Pecuniis. Nam & pecuniam ingentem Cæſar Ciceroni poſt reditum ab exſilio mutuam dederat, VII. ad Att. 3. Male Man. *J. F. Gronov.*

quæ ſemper habui, [g] nunc etiam potentium benivolentiam conjunxiſſem. His ego conſiliis, ſi te præſentem habuiſſem, ut opinio mea fert, eſſem uſus eiſdem. novi enim temperantiam & moderationem naturæ tuæ; novi animum, [h] tum mihi amiciſſimum, tum [i] nulla in ceteros malivolentia ſuffuſum: contraque cùm magnum & excelſum, tum [k] etiam apertum & ſimplicem. Vidi ego quoſdam in te tales, quales tu eoſdem in me videre potuiſti. Quæ me moverunt, moviſſent eadem te profectò. Sed, [l] quocumque tempore mihi poteſtas præſentis tui fuerit, tu eris omnium moderator conſiliorum [m] meorum. tibi erit eidem, cui ſalus mea fuit, etiam dignitas curæ. 76 Me quidem certè tuarum actionum, ſententiarum, voluntatum, rerum denique omnium ſocium comitemque habebis: neque mihi in omni vita res tam erit ulla propoſita, quàm ut quotidie vehementiùs te de me optimè meritum eſſe lætere.

Quòd rogas, ut mea tibi ſcripta mittam, quæ poſt diſceſſum tuum ſcripſerim: ſunt orationes quædam, quas 77 Menocrito dabo: 78 neque ita multæ; ne pertimeſcas. 79 Scripſi etiam (nam ab orationibus 80 dijungo me

g hanc *MS.*
h tuum mihi tum *MS.*
i non ulla *alii.*
k & *MS.*
l quoque *MS.* P. B.
m meorum *deeſt in MS. Grut.*

76 *Me quidem certè tuarum actionum.*] Stewech. liber, *tuarum certè actionum* Pal. quart. *Me quidem ceterarum tuarum:* neſcio quam bene In rem ferè Propert. *Te ſocium vitæ, te corporis eſſe licebit; Te dominum admitto rebus, amice, meis &c.* Et Apol. lib. I. Κεῖνος ὀπάων πρωθήβης ἰών τε φορεὺς φύλακός τε βίοιο. Paullò ante ex duob. mſſ malim: *Tibi erit eidem, cui ſalus mea fuit, etiam dignitas curæ.* Et paullò poſt ex Grut. *neque in omni mihi vitâ res tam erit ulla propoſita* Gebh.

77. *Menocrito*] Lentuli liberto. uſitatius nomen eſt, *Menocratis*, quam *Menocriti*: ſed libri veteres in *Menocrito* conſentiunt. *P. Manut.*

78. *Neque ita multæ; ne pertimeſcas.*] Sic habent meliores codices omnes Stewech. Vatic. Grut. Palat. tert. nam quart. totus à bliteo interpolatus conjunctim, *ut ne pertimeſcas.* Cui hæc lectio non liquet, neget meridiem liquere: mihi elegantiſſima & germaniſſima videtur vulgò, *ut pertim.* paullò poſt ſcripſi *dijungo* ex Victorii edit. Pal tert. Vatic. ſicut, *delectarunt*, ex omnibus mſſ. ac libris. Vulgò *disjungo* & *delectant.* Gebh.

79. *Scripſi etiam carmina quædam, nam, &c.*] Hæc duo verba, *carmina quædam*, in nullis reperiuntur antiquis exemplaribus: in illoque probatiſſimo alia nova manu a recentiori aliquo & audaci (ut puto) repoſita ſunt: qui cum longum hunc ſententiæ tractum non perciperet, putavit ea verba deeſſe & parum conſiderate inculcavit. Eſt autem locus κατὰ παρένθεσιν legendus ab illa

è, referoque ad manſuetiores Muſas, quæ me
è, ſicut jam à prima adoleſcentia n delectarunt) n *alii* de-
gitur Ariſtoteleo more, quemadmodum quidem lectant.
tres libros in diſputatione ac dialogo de Ora-
quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles. Ab-
t enim à communibus præceptis, ac omnem an-
ım, & Ariſtoteleam, & Iſocrateam rationem
am complectuntur. Scripſi etiam verſibus 81 tres
de temporibus meis, quos jam pridem ad te mi-
, ſi eſſe edendos putaſſem. Sunt enim teſtes, &
, ſempiterni meritorum erga me tuorum o meæ- o meæque
ietatis. 82 Sed quia verebar, non eos, qui ſe læ- in te *alii*.
ſos

tione *etiam* uſque ad *ſcripſi*, poſt quam vocem quod ſequi-
m in *igitur* commutandum eſt, ſicque nihil diſcrepabit lo-
optimis codicibus: elegantemque admodum ſententiam
feret. Similis huic locutio eſt in ultimo libro ad Atticum:
o ſapienter (*nunc demum enim reſcribo his literis, quas mihi convento Antonio Tyburti*) *ſapienter igitur, quod manus de-*
Poſſem hujus ſtructuræ plura exempla adferre, præcipue
ud Ariſtotelem, quæ ſæpe adeo conturbant noſtros expoſi-
qui hæc nec diligenter curant, nec poſſunt, etiamſi velint,
nt in barbaris illis interpretationibus corrupta & confuſa,
endum ſit, tam bona ingenia in tam depravatis libris eſſe
ı, quæ tamen Græci enarratores diligenter notant. Fortaſſe
eum qui hunc contaminare auſus eſt, fefellit vox ea *Muſas*,
ıon crederet ille niſi de poëmatibus dici: quod adeo falſum
id longius confutare non oporteat. Sed quia ſemper Cicero
ſibus faciendis ſe libenter exercuit, infra narrat quid eo
re numeris ſcripſerit: dicit enim ſe tres libros ſcripſiſſe de
ribus ſuis. nam illud *Carmina quædam* tam otioſe dictum
lignum videbatur elegantia Ciceronis, nec tam accurata ſua-
erum expoſitione, qua in epiſtola utitur. *Victorius*. Victo-
etiam hoc loco ſuam emendationem mihi plane probat.
ar.

Dijungo me fere.] Alii *disjungor interdum*, quorum utrum
ero factum ſit, non facile dictu. *Idem.*

Tres libros de temporibus meis.] De exſulio, atque etiam re-
in his enim Lentulum, optime de ſe meritum, nominavit.
it etiam verſibus tres libros de conſulatu ſuo; ſed antequam
n exſulium: quod epiſt. 3. Lib. II. ad Att. & de Divin.
. oſtendit. hic autem Cicero commemorat, quæ poſt diſceſ-
Lentuli, id eſt, poſt exſulium ſuum, ſcripſerat: Epiſt. 6.
I. *Novitate meorum temporum.* P. Manut.

Sed quia verebar.] Ita Veneti, alii omittunt *quia*. At ego
r, ne aliquis, qui metueret ne vitioſe locutus Cicero videre-
ſubtraxerit conjunctionem, quo facto nihil opus fuit. *Camer.*
at. intelligit, *non miſi*. alioqui locum eſſe mancum. Ego
de-

p arbitrabantur. *Gruter.* ſos p arbitrarentur (etenim id feci parcè & molliter,
eos, quos erat infinitum bene de me meritos omne
minare. Quos tamen ipſos libros, ſi quem, cui
committam, invenero, curabo ad te perferendos.
que iſtam quidem partem vitæ conſuetudiniſque nc
totam ad te defero. Quantum litteris, [83] quantum
P. XVII. diis, veteribus noſtris delectationibus, conſequi po
q arbitrio tuo. *Gulielm.* mus, id omne q ad arbitrium tuum, qui hæc ſen
amaſti, libentiſſime conferemus. Quæ ad me de
rebus domeſticis ſcribis, quæque mihi commen
[84] ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admon
r poſſim. *alii.* rogari verò ſine magno dolore vix r poſſum. Quòd
Quinti fratris negotio ſcribis, te priore æſtate, q
morbo impeditus in Ciliciam non tranſieris, conſi
non potuiſſe; nunc autem omnia facturum, ut cc
cias: id ſcito eſſe ejuſmodi, ut frater meus verè ex
met, adjuncto iſto fundo, patrimonium fore ſuum
te conſtitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, &
Lentuli tui noſtrique ſtudiis & exercitationibus,
lim quàm familiariſſimè certiorem, & quàm ſæpiſ
facias: exiſtimeſque, neminem cuiquam neque ca
rem neque jucundiorem umquam fuiſſe, quàm te
hi: idque me, non modò ut tu ſentias, ſed ut om
gentes, etiam ut [85] poſteritas omnis intelligat, eſſe fa
s dictabat. *MS.* rum. Appius in ſermonibus anteà s dictitabat: po

C

delendum puto τὸ *quia*, nec rationem reddi quare non miſ
ſed quare non putarit edendos. *Sed verebar non eos*, id eſt,
edendos putavi, qui verebar. *J. F. Gronov.*

83. *Quantum ſtudiis veteribus, &c*] In libro qui eſt apud me
nuſcriptus, rectius, ut opinor, legitur, *quantum ſtudiis vete
noſtris delectationis conſequi poterimus.* Urſinus.

84. *Ea tantæ mihi curæ ſunt, ut me nolim admoneri.*] Locus
rectorum flagitio corruptus, liquet mihi ex libris mſſ. in Stew
(ſicut in Pal. quart. fuiſſe raſuræ veſtigia dicunt) *ea, ut ante,
curæ ſint, & me velim admoneri.* Pall. prim. ſec. (licet hic quc
ſubierit manus poparum librariorum) *ea & ante mihi curæ ſint
me velim admoneri, rogari verò ſine magno dolore vix poſſim.* ſicu
Gruteri tert. *ea, ut ante mihi curæ ſint, & me nolim admoneri.*
quid ſtatuam ἐπέχω· lubeat prius alios inſpectare, cernere h
pugnam. *Gebhard.*

85. *Poſteritas omnis intelligat.*] Ex ſcriptis, quæ duratur
poſteros ſpero. Diſtingue autem: *ſed ut omnes gentes etiam
omnis poſteritas intelligat.* Conſtruendum enim: *ſed etiam, ut o
gentes, ut omnis poſter.* J. F. Gronov.

86.

iam in ſenatu palàm, ſeſe, ſi licitum eſſet, † 86 le- † *alii* le-
ıriatam ferre, ſortiturum eſſe cum collega pro- gemque.
ı: ſi curiata lex non eſſet, 87 ſe paraturum cum
col-

ıgem curiatam.] Nam Conſuli, ſi *legem curiatam* non habet, ; rem militarem non licet. Hoc Egnatio præceptori meo, ıue omnia, atque adeo me ipſe, acceptum refero. *Corrad.* ex eſt quæ a populo curiatim congregato fertur in comi-: hinc curiata dicebantur. Ferebatur autem de adoptione, io militari. Nemo ſui juris poterat arrogari & in alienam m ſe dare, niſi lege curiata populo volente & jubente. tiam Procoſ. aut qui in provinciam mittebatur, poterat tarem attingere, niſi lege curiata imperium ei eſſet com- vid. P. Manut. not. & Caroli Sigonii libell. de Lege cu- ıtra Grucchium. *Græv.*

· *paraturum cum collegâ.*] Cum hic nonnihil mendi appareat, modis corrigere aggreſſi ſunt. Quidam pro ſe *paraturum*, *n* legunt. Nam ſæpe apud Livium dicunt Conſules inter ſe s partiri. Alii *ſe pacturum*, longius adhuc a vetere ſcriptura ius. Nos cum in priſcis omnibus exemplaribus *ſeparatu-* nerimus, diligentius re conſiderata, *ſe paraturum* legi de- cavimus: nulla alia re antiquam lectionem variantes, niſi una duas dictiones fecimus, primam ſyllabam, quæ male hæſerat, & per ſe ſtare debebat, ab illa abſcindentes. equens ſit apud Livium hic modus dicendi, cum de divi- ovinciarum agitur, ſeu de alia re quam Senatus arbitrio n permittit, nihil neceſſe eſt dicere: cum facile ſit cuili- ma exempla invenire. Ut tamen qui hoc non animad- oc onere levetur, ex multis quædam hic apponemus: li- . *Quo die magiſtratum inierunt Coſſ. Senatus in Capitolio eſt decretumque omnium primum, ut Coſſ. ſortirentur, compara- ter ſe, ut Clodius comitia perficeret.* Libro XXVI. *Inter ſe nt Clodius, Fulviuſque, utri obſidenda Capua, utri ad pro- obſidione patriam, Romam veniendum eſſet.* In initio Lib. *Servilius Cæpio, & Cn. Servilius Geminus Coſſ. (ſextus de- annus belli Punici erat) quum de Repub. belloque & provin- natum retuliſſent: cenſuerunt patres, ut Coſſ. inter ſe compa- irenturve, uter Brutios adverſus Annibalem, uter Etruriam m provinciam haberet.* In eodem libro juxta finem: *Pa- jurati (ita convenerat) cenſuerunt, uti Coſſ. provincias inter rent, ſortirenturve, uter Italiam, uter claſſem navium* L. Mandabat igitur Senatus ut provincias Coſſ. vel in ſortem ıt, vel inter illos conveniret, & ſua voluntate ipſi con- , uter utram haberet: utique illos ſolitos hoc verbo in finitis auctoritatibus certum eſt. Quin etiam in antiquis n libris ita locus hic Salluſtii in Jugur. legitur, *Poſt Auli citusque noſtri fugam fœdam, Metellus & Silanus Coſſ. de- vincias inter ſe paraverant: Metelloque Numidia evenerat.* o *ſe paraturum* veram legitimamque eſſe hujus loci lectio- nem

collega, tibique ſucceſſurum, 88 legemque curia
v ſibi neceſſe *vulgo.* conſuli ferre opus eſſe, v neceſſe non eſſe: ſe, quon
ex ſenatuſconſulto provinciam haberet, 89 lege Corn
x quod *Lamb.* 90 imperium habiturum, x quoad in urbem introi
Ego, quid ad te tuorum quiſque neceſſariorum ſcri
neſcio, varias eſſe opiniones intelligo. 91 ſunt qui pu
poſſe te non decedere, quòd ſine legé curiata tibi

nem putem. Quamvis autem in ſuperioribus Livii exemplis *parare* ſit, Cicero vero hic *parare* dixerit, non tamen dubitar eſt, quin eandem rem ambo intelligant. quam enim præpo nem Livius cum verbo conjunxit, Cicero nomini attribuit. I enim, *cum collega:* ut idem profecto ſignificet, parum va ſermone, dicere *Conſules inter ſe comparare*, & *Conſulem parar collega.* Victor. Victorius *ſe paraturum*, alii *pacturum*, alii *partiturum*, alii *comparaturum.* Camerar. *Partiturum* vulgò, tamen extitiſſe quidam in Politiani libro notant; & Egnatius primæ impreſſionis impegit, ex aliquo veteri codice. *Gebhar paraturum cum collega.* Se conventurum cum collega de parte provinciæ adminiſtrandæ. Feſtus: *Parare inter ſe dicebatur, cum ſortitio fiebat a magiſtratibus P. R. uter ſtratus utramque rem agere deberet, aut inter ſe compararent bus lege mandatis.* Id eſt inter ſe conveniebant, nam utru verbum, *parare* & *comparare* in hunc ſenſum eleganter uſurp Caſſius Hemina, vetus Hiſtoricus, in Fragm. apud Diomed. I *Paſtorum vulgus ſine contentione conſentiendo præfecerat æqualite perio Remum & Romulum, ita ut de regno pararent inter ſe.* Ita legendum pro *pares eſſent inter ſe.* Liv. Lib. VIII. *Conſules inter ſe provincias juſſi.* Vide Obſerv. meas Lib. I. c. 10. *J. F.*

88. *Legemque Curiatam conſuli &c.*] Alii *Sibi neceſſe non eſſe.* & Rutilius & Egnatius probant & explicant: mihi tamen etiam utrum verius ſit conſiderandum videtur. *Camerar.*

89. *Lege Cornelia.*] Qua cautum erat, ut quibus poſt magiſt ex S. C. imperium prorogatum eſſet, illud non minore jure, Procos. donec in urbem revertiſſent, haberent, etſi lex C non eſſet lata. *J. F. Gronov.*

90. *Imperium.*] Sine armis: quibus uti non poterat, niſi q riata lege imperium accepiſſet. de triumpho igitur, cum hæ pius diceret, minime laborare videbatur. quod confirman verba epiſt. 16. Lib. IV. ad Att. *Appius ſine lege ſuo ſumptu in ciam cogitat.* Et epiſt. 2. Lib. III. ad Q. Fr. *Appius ſine lege c confirmat ſe Lentulo noſtro ſucceſſurum.* Imperium tamen c quoque lege Appius accepit: quo uſus, re militari proſpere ſupplicationes adeptus eſt, ut epiſt. ult. Lib. III. videtur triumphaturus fuiſſe, niſi a Dolabella reus factus eſſet, ut 20. Lib. III. & epiſt. 6. Lib. VIII. Ad imperium quod attine de epiſt. 1. Lib. I. *Cenſet enim etiam ex iis, qui cum imperio P. Manut.*

91. *Sunt qui putent poſſe te non decedere.*] Alii *te non poſſe.*

tur : ſunt etiam , qui , ſi decedas , à te relinqui
:, qui provinciæ præſit. Mihi non tam de jure cer-
eſt (quamquam ne id quidem valde dubium eſt)
a, illud ad tuam ſummam amplitudinem , dignita- P. B.
, libertatem , qua te ſcio libentiſſimè frui ſolere ,
nere, te ſine ulla mora provinciam ſucceſſori con-
re , præſertim cùm ſine [y] ſuſpicione tuæ cupiditatis [y] præſum-
poſſis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque meum tione. *MS.*
eſſe, & quid ſentiam , oſtendere , & quod fece-
defendere. Scripta jam epiſtolà ſuperiore, [z] accepi [z] offendi.
litteras de publicanis : [92] quibus æquitatem tuam *Guliel.*
potui non probare. [93] felicitate quidem, vellem ,
equi potuiſſes, ne ejus ordinis, quem ſemper or-
, rem aut voluntatem offenderes. [a] Equidem non [a] Tandem *MS.*
iam tua decreta defendere : ſed noſti [b] conſuetudi- [b] conſue-
. hominum. ſcis, [94] quàm graviter inimici ipſi illi tudines.
Scævolæ fuerint. Tibi tamen ſum auctor , ut ſi *MS.*
qui-

ſcio, an hoc *poſſe* inculcatum ſit. Hoc enim Cicero ſentire
ur, non oportere Lentulum decedere quibusdam videri , idio-
quodam eleganti , qualia propemodum & Virgiliana hæc :
ſe carminibus promittit ſolvere mentes &c. Camerar.

. *Quibus æquitatem tuam non potui non probare.*] Videtur alterum
delendum eſſe. *J. F. Gronov.*

. *Felicitate quidem , vellem , conſequi potuiſſes.*] Puto recte per τα-
ιν legi poſſe , *Facilitate quidem , quod vellem.* Veneti : *Feli-*
quidem vellem , id videtur alienius. *Camerar.* Lego : *Fe-*
te quadam , vellem conſequi. Vellem ſic faviſſet tibi Fortuna,
eceſſe non fuiſſet aliquid abs te ſtatui , quo illi aut vectiga-
ua deteriora , aut gratiam contemtam putarent. *Felicitate*
m , ut Floro , *quadam Fortunæ induſtria.* J. F. Gronov. Ad-
potius Victorio , Lambino , Manutio , ita edentibus , quàm
certus jactarer , accedente proximè Pal. tertio , optimo codi-
Felicitate autem quid vellem : nec differebat quart. ut ex raſura
ci poteſt. Grut. *felicitatem autem quid vell.* Vatic. ut ex ſuis
e notat Manut. *felicitatem quidem vellem conſequi potuiſſes.*
i, ut editio princeps : *facilitate autem quid vell.* noſtrum om-
liquidiſſimum eſt. *Gebhard.* Si cum attentione adſpiciantur
a ab Victorio & Corrado, patebit utrumque hæſiſſe in con-
ra paterna *felicitate quadam* , dum hic plane in exponendo
ſis vocibus utitur , Victorius autem ſcribit , felicitate aliqua
ulus conſequi potuiſſet. Sed vulgata ſunt vere Ciceronis.
Sulla 30. *ut ea , quæ geſſi , caſu magis & felicitate , quam virtu-*
conſilio geſta eſſe videantur. Gronov.

. *Quàm graviter inimici ipſi illi Q. Scævolæ fuerint.*] Cujus
ſtor Rutilius Ruffus damnatus eſt, quod cum Prætore conſen-
ſerit

quibus rebus poſſis, eum tibi ordinem aut reco
c eſt ſi *MS.* aut mitiges. Id [c] etſi difficile eſt, tamen mihi
eſſe prudentiæ tuæ. Vale.

EPISTOLA X.

ARG. *Unam hanc ſubeſſe cauſſam video cur hanc epiſtola ſerit, ut certiorem faceret Valerium de gratiis Lentulo, Cil. conſuli, a ſe per litteras ejus nomine diligenter actis. nam c cationes meræ ſunt, familiarem conſuetudinem & mutuam b tiam indicantes. Actio igitur gratiarum, & joca ipſa, q condita eſt epiſtola, ad morale genus pertinent. nam & joc ſubjecit moribus Ariſtotelei Rhetoricorum lib.* I. *& Cicero in trad tiorum doctrina facetias quoque perſecutus eſt.* [A. V. C. DC Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur ep. II. Lib. VII

M. T. C. L. VALERIO, JURISCONSULTO

d *alii* uno *peſſimè.* 95 CUR enim tibi hoc [d] non gratificer, neſcio ſertim cùm his temporibus 96 audacia pro ſa

ſerit ſuo, ne publicani aliquid agerent in provincia ſua A Scævola ipſe ſolus novem menſes præfuit. *Corrad.* Elega minato provocabulo δικτικῶ ſeu ἱμφατικῶ Pall. o. Victor. cod. Stewech. Gruterianus tamen: *Ipſi & illi Q. Scæv.* Ha te legebant duo. Pall. præſtantiſſimi, tert. quartus; *Tan deſinam tua decreta defendere.* paullò poſt ſcripſi ex omnibus mero octo; editionibus dein melioribus; *ut ſi quibus reb* vulgò *ſi* omiſſum. *Gebhard.*

95. *Cur enim tibi hoc non gratificer, neſcio.*] Cogitandum e ratius, an hujus parvæ epiſtolæ principium deſit: nam omnino, ſi diligenter prima verba examines, aliquid de arguunt enim quædam dicta eſſe, quibus illa reſpondeant autem parum apta ſunt initio literarum. quod ſi nonnul jecturis, quæ ex paucorum horum verſuum ſententiis, & etiam non importune duci poſſunt, fides habenda eſt, majorem partem ejus amiſſam eſſe, & eam quæ conſerv magis extremo quam principio litterarum propinquam fuiſ me tamen latet multos credere nihil deſiderari, à verbo *riſconſulto*, quod in epiſtolæ inſcriptione eſt, regi ſenſum cturam conſequentium verborum, ut familiariter cum eo j faceteque hominem irrideat, qui ſe juriſconſultum haberi & lari vellet, cum non eſſet fortaſſe valde juriſconſultus. quia hoc mihi parum ſatisfacit, nolui, quin meam de hac re ſen notam facerem, prætermittere. eſt enim opinio illa comm & nulla auctoritate aut teſtimonio confirmata: & prima i ba, in quibus jocus ineſſe debebat, nullam in ſe leporis ra aut ſpeciem habere videntur. *Victorius.* Jam accurate olim re diſputavimus, totque argumentis ſententiam noſtram

liceat uti. Lentulo noſtro egi per litteras tuo nomine gratias diligenter. Sed tu velim [97] deſinas jam noſtris litteris uti, & nos aliquando reviſas: & ibi malis eſſe, [98] ubi aliquo numero ſis, quàm iſtic, ubi [99] ſolus ſapere videare. Quamquam qui [c] iſtinc veniunt, partim te [1] ſuperbum eſſe dicunt, quòd nihil reſpondeas: partim contumelioſum, quòd [2] malè reſpondeas. Sed jam cupio tecum coràm jocari. Quare fac, ut quàm primùm venias,

c iſtinc nunc ven. *alii, malè.*

mavimus, ut nihil nunc addere poſſimus, neque etiam neceſſarium eſſe exiſtimemus. Nam quod putant nonnulli, ſe exemplis iis (quibus declararunt aliarum quoque epiſtolarum initia ex titulis pendere) quod volunt comprobaſſe, nullam vim habet: neque enim nos id negamus: ſed quod tunc docuimus, ſententiam illam frigidam eſſe arbitramur. nunquam autem nobis obſcurum fuit, quosdam ſenſus in principiis epiſtolarum ex titulis pendere: nam ille etiam hujuscemodi eſt, CURIUS M. CICERONI SUO SAL. S. V. B. *ſum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri.* Illud denique ſuſpicionem nobis hanc movit, quod totam epiſtolam ante ad exitum perveniſſe videmus, quam aliquid epiſtola dignum in ea expoſitum ſit. Aliud denique eſt quod hic deſideramus, & quod facit ut non parvam partem ipſius amiſſam eſſe credamus. *Idem.* in poſterioribus.

96. *Audacia pro ſapientia.*] Vivimus eo ſeculo, quo ſapiens habetur, qui plurimum audet. Ludit in vocabulo *ſapientiæ.* nam J. C. *κατ' ἐξοχὴν Sapientes.* de amicit. c. 1. & 2. 11. de Off. 11. Sic Lælius ſapiens, M. Cato ſapiens 11. Verr. 2. Pro Mur. 11. *& ab ipſis cautis J. C. eorum ſapientiam compilavit.* J. F. Gronov.

97. *Deſinas literis noſtris uti.*] Commendatitiis. deſinas abeſſe & procul vagari meis commendationibus. *Idem.*

98. *Ubi aliquo numero ſis.*] Ludit rurſum in verbis; nam *aliquo numero eſſe* eſt in dignatione eſſe, & eſſe ubi plures ſint ſimiles tibi. *Idem.*

99 *Solus ſapere.*] Significat eum ibi eſſe, ubi nulli ſunt alii JC. nam JC., ut dictum, ſapientes. *Idem.*

1. *Superbum eſſe, quod nihil reſpondeas.*] Liv. XXIII, 12. *Nunc interroganti Senatori, pœniteatne me ſuſcepti belli? ſi reticeam, aut ſuperbus aut obnoxius videar.* Florus ſuperbiam vocat Tarquinii, quod ſine voce papaverum capita excutiens reſpondit. 1, 7. Sed ludit rurſus Tullius. Nam *reſpondere* JC. dicuntur, pro jus dictare conſulentibus. unde *reſponſa prudentum* in Juris Inſtit. Pro Mur. 13. Suet. Calig. 34. Sic *quod nihil reſpondeas*, eſt, quod non conſulatis, utpote cum in provincia Cilicia eſſet, non Romæ. At Cicero Juris artem dicit prudentiam, quæ neque extra Romam uſquam, neque Romæ rebus prolatis, quicquam valeat: pro Mur. d. l. Lib. VII. ep. 16. ſimilis jocus. *Idem.*

2. *Quod male reſpondeas.*] Et hic ſimilibus ludit. nam *male reſpondere* poteſt intelligi reſponſum inhumanum dare, reſponſare: ſed & *male reſpondet*, qui non ad dictum diem præſto eſt. 1 Verr. 1. 11.

nias, neque in 3 Apuliam tuam [f] accedas, ut poſſimus ſalvum [g] veniſſe gaudere. Nam illò ſi veneris, 4 tanquam Ulyſſes, cognoſces tuorum neminem. Vale.

f *alii* concedas.
P. XVIII.
g te veniſſe. *alii*, *male*.

1. 11. Fin. 16. item qui reliquatur & non ſolvit debita. Vid. Obſerv. 11. 4. Male Manut. *J. F. Gronov.*

3. *Apuliam tuam.*] Vel quod hæc ei patria eſſet, vel quod ibi prædia & poſſeſſiones haberet. Videtur autem eo tempore ibi peſtilentia fuiſſe graſſata. *Idem.*

4. *Tanquam Ulyſſes, cognoſces tuorum neminem.*] Aliqui *Agnoſces* propemodum auſi fuerunt ſcribere. Jocari enim Ciceronem in hoc, quod Valerium ſuperbum ſuos deſpecturum dicat: nam ſuos non ignoraſſe Ulyſſem, ut Homerus auctor ſit. Sed non poteſt eſſe magnopere dubium, quin de Latina fabula locus aſſumptus ſit. Et apud Homerum tamen non homines modo, ſed totam inſulam Ithacæ ignotam fuiſſe Ulyſſi legitur. *Camerar.* *Cognoſces tuorum neminem*; quaſi ſignificet omnes periiſſe. *J. F. Gronov.*

M. TULLII CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
CURIONEM ET CETEROS,
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I.

ARG. *Diſtribuitur hoc argumentum in quatuor partes, morales omnes: in ſingulis enim tum officii tum amoris quædam elucet ſignificatio. Negotii prorſus abeſt mentio. quæ ſit autem cujuſque partis ſententia, videamus. In prima, accuſante Ciceronem Curione, quia raro admodum litteras mitteret, ita ſe purgat ut culpam a ſe remotam in eum transferat: officiumque ſuum, ſi non contemni a Curione ſenſerit, in eo genere pollicetur. In ſecunda, abeſſe tamdiu Curionem dolet, quod ejus conſuetudine careat; lætatur, quod abſens maximam laudem conſequatur. In tertia, cum in excitando & acuendo plurimum valeat, ſi laudes eum quem cohortere; aditum ſibi aperit ad cohortandum laudatione propoſita. Et quoniam natura bona ſummas res gerentibus adjumento maxime ſunt, laudandi materiam capit ab animi ingeniique præſtantia: quæ cum omnibus cognita ſit, expectationem concitatam non tueri turpiſſimum eſt: excuſantur enim, quibus deſunt inſtrumenta naturæ: at quibus abunde adſunt, vitio datur, niſi voluntatem cum natura conjungant, & aliquid magna laude dignum aut gerant, aut* co-

conetur ſaltem. Nec mirum, laudari eum a natura, cum & in libro de claris Oratoribus ita ſcriptum Cicero reliquerit : Curio, a magiſtris parum inſtitutus, naturam habuit admirabilem ad dicendum. *In quarta, cum & ipſe Curioni & ei Curio plurimum debeat, modeſte petit, ut imitetur ſuam conſuetudinem in præſtanda meritorum memoria, ſeque jam tam ſeneſcentem complectatur ac foveat officiis ſuis. Scripta videtur, Calvino & Meſſalla Coſſ.* [A. V. C. DCC.] Hanc præceſſit ep. II. Lib. VII. ſequitur proxime ſubjecta.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

QUAMQUAM me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo, tamen non tam mihi moleſtum fuit accuſari abs te officium meum, quàm jucundum requiri : præſertim cùm in quo accuſabar, culpa vacarem : in quo autem deſiderare te ſignificabas meas litteras, præ te [h] ferres perſpectum mihi quidem, ſed tamen dulcem & optatum amorem tuum. Equidem neminem prætermiſi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim. etenim 5 quis eſt tam [i] ſcribendo impiger, quàm ego? A te verò 6 bis, terve [k] 7 ſummum, & [l] eas perbreves accepi. Quare, ſi iniquus es in me judex, condemnabo eodem [m] ego te crimine : ſin me id facere noles, te mihi æquum præbere debebis. Sed de

h fers *MS. Gravii.*

i *alii* in ſcrib.

k *alii* ad ſummum.

l eas quidem perbr. *MS.*

m ego *abeſt* à *MS. Grut.*

5. *Quis eſt tam in ſcribendo impiger, quam ego? a te vero bis terve ad ſummum.*] Veteres codices ambas has dictiones *ſcribendo* & *ſummum* ſine præpoſitionibus habent, ut etiam ad Appium, *Committere ut negligens ſcribendo fuiſſe videar. Summum* ſæpe invenias adverbialiter ſine præpoſitione, ut in epiſtola ad Meſcinium in bonis codicibus, *Excepto uno, aut ſummum altero.* Ad Atticum Lib. XII. etiam in vulgatis recte: *Scies igitur fortaſſe cras, ſummum perendie.* Item Lib. XIII. *Exſpectabam hodie, aut ſummum cras, ab eo tabellarios.* Victorius.

6. *Bis, terve ſummum.*] Ita Victorius mavult, alii: *Bis terve ad ſummum.* Et mox Veneti : *Sic ad nos corformatus revertare*, ubi libri noſtri *confirmatus*, cui lectionem Venetam cur præferam, non video. *Camerar.*

7. *Summum.*] Cicero, Livius, & alii eleganter locuti amant ita dicere ſine præpoſitione, eodem tamen ſenſu quo vulgus ad ſummum. Liv. Lib. XXI. *Uno aut ſummum altero prælio arcem & caput Italiæ in manu habituros.* Lib. XXXI. c. 2. *Aut ſummum juvenes tres connixi arborem unam evellebant.* Lib. XXXIII. *Aut ſummum trium, in ea re non civitatis culpam eſſe.* J. F. Gronov. Cic. Lib. XII. ad Attic. ep. 44. *Scies igitur cras, ſummum perendie.* Adde Hadrianum Cardinalem de Sermone Latino non procul à fine. *Cuper.*

de litteris hactenus. [8] non enim vereor, ne non ſcrib
do te expleam: præſertim ſi in eo genere ſtudium me
non aſpernabere. Ego te abfuiſſe tamdiu à nobis [9] &
lui, quòd carui fructu jucundiſſimæ conſuetudinis;
lætor, quòd abſens omnia cum maxima dignitate
conſecutus: [10] quòdque, in omnibus tuis rebus, m
P. B. optatis fortuna reſpondit. Breve eſt, quod me tibi pı
cipere meus incredibilis in te amor cogit. tanta eſt
ſpectatio [11] vel animi vel ingenii tui, ut ego te [12]

8. *Non enim vereor, ne non ſcribendo te expleam.*] Non dubi inquit, quin ſcribendo te expleam. nam &, *Non vereor*, explc tam, minimeque dubiam opinionem ſignificat: & ſequentes negationes, *Ne non*, vim habent affirmandi. Sic epiſt. 6. *Non verear, ne tua virtus opinioni hominum non reſpondeat.* Et epiſt *Non ſum veritus, ne ſuſtinere tua beneficia non poſſem.* Et in V rem: *Non vereor, ne hoc officium meum P. Servilio judici non bem.* P. Manut.

9. *Et dolui, quòd carui fructu jucundiſſimæ conſuetudinis; & lat* Ita ſcribo ex editione Victorii; & ferè omnib. Pall. nam *dolui* ha Vict. Pal. pr. Vatican. & τὸ *tuæ* ignorant quinque Pall. ſex Ma Grut. aliique; vulgo: *& doleo quod c. fr. jud. conſ. tuæ; & la* Gebhard.

10. *Quodque, in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna reſpon Breve*] Sunt qui exiſtiment ſe ſolos hunc locum recte diſtinxi qui vereor ne decepti ſint: ego enim ſenſum, qui ex priore terpunctione eliciebatur, veriorem eſſe puto: Cum enim cauſ ſupra diligenter reddidiſſet, cur unam & eandem ob rem dive de cauſis & dolorem & voluptatem cepiſſet: addidit, ſe præte abſentia illius lætatum eſſe, quod omnibus in rebus felix fortu tuſque fuiſſet, adeo ut nihil a fortuna poſtulare potuerit, qu ipſi proſperum eveniret, quin illa Curioni cumulate largita ſit: enim eſt *reſpondere optatis.* nam particula *que* ſi accurate perpen tur, manifeſto oſtendit, cum ſuperiore ſententia hanc part conjungi debere. Quia tamen magna in re leviter Cicero ill admonere vult, ne ferocis animi adoleſcens ægre ferret (iniq enim animo ea ætas reprehenſiones accipere conſuevit), ic *breve* eſſe dicit, & ſe propter admirabilem amorem illud retic non poſſe affirmat. Quid autem ſit ſtatim exponit, poſtqu benevolentiam illius ſibi reconciliavit, & ſpiritus nobiliſſ. ac leſcentis aliquantulum mitigavit. *Victorius.* Hic locus perper antea interpunctus diſtrahebat ſenſum, quem nos diſtinctionil immutatis, tanquam in ſuam ſedem reduximus. eſt autem h *Quod me facere meus in te amor cogit, ut tibi præcipiam, id faci breviter, quando omnibus tuis in rebus meis optatis fortuna reſpon* P. Manut.

11. *Vel animi vel ingenii.*] Tam præclara exſpectant homines te & ob iſtum animum ſenſumque de rep. & ob facundiam. L 39, 40. *in hoc viro tanta vis animi ingeniique fuit.* J. F. Gronov.

12. C

ſecrare obteſtarique non dubitem, ſic ad nos [n] confor- matus revertare, ut, quam exſpectationem tui concitaſti, hanc ſuſtinere ac tueri poſſis. Et, quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam [o] ulla numquam delebit oblivio, te rogo, ut memineris, quantæcumque tibi acceſſiones fient & fortunæ & dignitatis, eas te non potuiſſe conſequi, niſi meis [13] puer olim fideliſſimis atque amantiſſimis conſiliis paruiſſes. Quare hoc animo in nos eſſe debebis, ut ætas noſtra jam ingraveſcens in amore atque in adoleſcentia [p] conquieſcat. Vale.

n *alii* conſirmatus.

o *alii* nulla unq.

p conq. tuâ. *alii*.

EPISTOLA II.

ARG. *De Curionis patris interitu ſignificat, ac ſe illi parentis loco futurum pollicetur. Verum cui credibile videatur, ad Curionem in Aſiam de patris ejus obitu tantulam epiſtolam eſſe conſcriptam? mihi quidem non ſit veriſimile. itaque libenter & hanc & eam quæ ſequitur epiſtolam conjunxerim, argumento etiam poſtulante: nam ea munera*

12. *Obſecrare obteſtarique.*] *Obſecrare*, majorem habet vim, quam, *rogare*, aut *orare*. itaque ſecundo loco ponitur; ut in oratione poſt red. ad Quir. *Pro mea vos ſalute non rogavit ſolum, verum etiam obſecravit.* Et in Verrem: *Cum multis lacrumis orare, atque obſecrare.* Eſt autem, *obſecrare*, quaſi, ob ſacra rogare: *obteſtari*, ut ait Donatus, precari, cum mentione earum rerum, per quas petimus. ut in Verrem: *Deos, deaſque omnes imploro, atque obteſtor.* Et hic, *Te obteſtari*, eſt, *per te ipſum precari.* Cum, *obſecro*, junctum, modo ſequitur, ut hic; modo antecedit, ut ad Atticum: *Idque ut facias, te obteſtor, atque obſecro.* P. Manut.

13. *Puer olim.*] Quis credat, qua nos ætate *pueros* appellamus, ea in ætate Curioni præcepta Ciceronem dediſſe? ego *puerum* hic vocari arbitror, poſt ſumptam virilem togam, quæ, prætexta depoſita, ſumebatur abſoluto ætatis anno XVI. quo anno, a magiſtris diſcedentes, in forum una cum parentibus prodibant. Ac, ne novum, & inuſitatum videatur, ut annum ingreſſi XVII. *pueri* nominentur, recitabo locum ex epiſtola Cornificii, Lib. XII. *Puer egregius præſidium ſibi primum, & nobis, deinde ſummæ reip. comparavit.* De Octaviano loquitur: qui, cum exercitum pro rep. privato conſilio comparavit, annum undeviceſimum agebat: ut in Taciti hiſtoria Lib. XIII. notavimus. Non diſtinxit ſcilicet nomen *pueri*, & *adoleſcentis*. nam in alia ad eundem epiſtola *adoleſcentem* vocat: *Perſcriberem Cæſaris Octaviani conatum; de quo multitudini fictum ab Antonio crimen videtur, ut in pecuniam adoleſcentis impetum faceret.* Et Phil. 4. *Laudo, laudo vos, Quirites, cum gratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis, vel pueri potius.* P. Manut.

 14. *Gra-*

munera declarari a Rupa liberto, id eſt, oſtendi & promitti popu Curio filius exoptabat, quæ ipſe poſtea, in urbem reverſus, patri n tuo daret. in quo tamen veterum librorum conſenſu deterreor, qu ſententia mea plane omnes diſcrepant. [A. V. C. DCC.] Hanc p ceſſit proxime ſuperior, ſequitur quæ ſtatim ſubjecta eſt.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

14 GRAVI teſte privatus ſum amoris ſummi erga mei, patre tuo, clariſſimo viro: qui cùm laudibus, tum verò te filio ſuperaſſet omnium fortuna ſi ei contigiſſet, ut te antè videret, 15 quàm q à vita cederet. Sed ſpero noſtram amicitiam non egere te bus. Tibi patrimonium dii fortunent. Me certè ha bis, cui r & carus æquè ſis & jucundus, ac fuiſti pa

q *alii* e.

r *alii delent* &.

EPISTOLA III.

ARG. *Excuſat libertum Rupam, quia munera populo non miſerit: quod ei Curio mandaverat. totum conſilium de dandis mu ribus improbat, & quia nihil expediant male affecta reipub. & divitias potius quam virtutem oſtendant. Summam, ait, expecta nem de ejus virtute ingenioque concitatam: quam ſi ſuſtinuerit fore præſtantius omnibus muneribus. Concludit ſignificatione bene lentiæ ſuæ. Tota moralis eſt epiſtola: diſſuadet enim a muner dandis.* [A. V. C. DCC.] Hanc præceſſit proxime ſuperior, quitur ep. 12. Lib. VII.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

16 RUPÆ ſtudium non defuit declarandorum mu rum tuo nomine: ſed nec mihi placuit, nec qu

14. *Gravi teſte*] Curionem enim adoleſcentem in gratiam patris Cicero ſua auctoritate reduxerat; qua de re ſcriptum eſt Phil. 2. *P. Manut.*

15. *Quam a vita diſcederet.*] Sic Veneti & alii. atque in no præpoſitionem temere mutatam in *quia* judico. *Camer.*

16. *Rupa ſtudium non defuit.*] *Nempe ſtudium non defuit*, fere omnibus excuſis libris. Alii pejus adhuc *ſtudium meum* leg Quomodo enim poteſt ſtudium ſuum in eo negotio non defu dicere, cum id ſibi non placuiſſe oſtendat, ſeque cum aliis auc rem fuiſſe ne fieret? Erat hic certe locus valde obſcurus: ego men mihi videor in antiquo Mediceo codice veram lectionem periſſe. Deleta erat in eo prima hujus epiſtolæ dictio, ut null omnino veſtigium ejus ſupereſſet, aliaque manu repoſitum *nem* Sed quia in veteribus codicibus ante ſingulos libros notata in

quam tuorum, quidquam te abſente fieri, quod tibi, cùm veniſſes, non eſſet integrum. [17] Equidem quid ſentiam; aut ſcribam ad te poſtea pluribus, [18] aut, ne ad eam meditere, imparatum te offendam, coramque [19] contra iſtam rationem, meam dicam: ut aut te in [s] meam ſententiam adducam: aut certè teſtatum apud animum tuum relinquam, quid ſenſerim: ut, ſi quando (quod nolim) [20] diſplicere tibi conſilium tuum cœperit, poſſis

s noſtram MSS.

P. XIX.

initia omnia epiſtolarum, quæ eo volumine continentur, cum titulis etiam & eorum qui ſcribunt, & ad quos miſſæ ſunt, ut facilius, credo, lector invenire poſſet quas vellet, indicem illum aſpexi, in quo ſic eſt *M. Cicero S. D. Curioni. Rupa ſtudium*, Quam puto eſſe ſinceram, & incorruptam lectionem. *Rupa* enim nomen eſſe arbitror liberti ipſius Curionis, quem ille cum mandatis Romam miſerat, quorum unum fuerat, ut declararet munera ſuo nomine: quod cum ab eo factum non fuiſſet, excuſat illum nunc Cicero, docetque per *Rupam* non ſtetiſſe quominus quod imperatum erat, faceret: ſummum enim in illo ſtudium fuiſſe, ut id negotium conficeretur: ſe tamen, aliosque ſuos conſilio impediviſſe, ut poſtea accurate exponit. *Victorius.* Quum antea ſcriptum eſſet *Nempe ſtudium*, torſerunt ſe hoc loco explicatores, aliquid ut exprimere poſſent, quod conſentaneum videretur. In antiquo manuſcripto exemplo animadvertimus hinc novum alterius epiſtolæ initium duci, & ſcriptum *Nuper ſtudium.* Victorius & ipſe hinc novam epiſtolam orditur, ſed *Rupa ſtudium non &c.* legit *Camer.* Solus Pal. primus hanc lectionem præfert: nam tert. *id ſuper ſtudium non d.* Grut. *ſuper ſtudium.* Mirè hanc (nam veriſſima eſt) indagatus eſt Victorius; eum ſecuti, Lambinus aliique, diſſimulant. Vulgò peſſimè: *nempe ſtudium meum non defuit.* Gebhard. Fropono verba illuſtris Joſephi Scaligeri, credens negligi quia vulgo ignorantur, ad Catullum car. 96. [Latini veteres raro adſpirabant. Sic apud Ciceronem *Xenopontejus*, apud eundem *Rupa ſtudium*, pro *Rupha*. Rufus Græco ὑποκοριστικῷ detortum Ῥοῦφις. Lucius Λουκᾶς.] Quæ certe plus illuſtrant, quam ullius poſt ejus ætatem notæ. *Gronov.*

17. *Equidem quid ſentiam aut ſcribam.*] Sic optimus cod. Med. Sic Vatic. ſic Victorius edidit. Grut. Pal. tert. *equidem ſententiam.* Stewech. *equidem ſentiam.* notat præterea in aliis binis ſuis legi Gulielmius, *equidem meam ſententiam.* Vulgò: *meam quidem ſententiam aut ſcribam.* Gebhard.

18. *Aut ne ad ea.*] Sic legendum, ſcilicet plura, quæ ſcribere poteram, quæque ſcripturus eſſem, ſi ſcriberem. Aut etiam non ſcribam quid de iſtis muneribus ſentiam, ut venias ad me non præmeditatus, non commentatus, nec habeas quicquam cogitati, quo ſententiam meam oppugnes. *J. F. Gronov.*

19. *Contra iſtam rationem.*] Iſtud genus ambitionis, plebem muneribus demulcendi quid mihi videatur, tibi exponam. *Idem.*

20. *Diſplicere.*] Putat Cicero futurum, ut aliquando Curionem pœ-

t *alii* breviter. poſſis meum recordari. ᵗBrevi tamen ſic habeto, in eum ſtatum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis, quæ tibi natura, ſtudio, fortuna data ſunt, faciliùs omnia, quæ ſunt ampliſſima in republica, conſequi poſſis, quàm muneribus: quorum neque facultatem quiſquam admiratur (eſt enim copiarum, non virtutis) neque quiſquam eſt, quin ſatietate jam defeſſus ſit. Sed aliter, atque oſtenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem ſententiæ meæ. Quare omnem hanc diſputationem in adventum tuum differo. Summa ſcito in exſpectatione te eſſe, eaque à te exſpectari, quæ à ſumma virtute ſummoque ingenio expectanda ſunt: ad quæ ſi es, ut debes, paratus: (quod ita eſſe confido) plurimis maximiſque muneribus & nos amicos, & cives tuos univerſos, & rempublicam afficies. Illud cognoſces profectò, mihi te neque cariorem neque jucundiorem eſſe quemquam.

EPISTOLA IV.

ARG. *Epiſtolarum genera tria ponit; unum, negotiale; alterum, jocoſum; tertium, ſeverum: quorum nullo ſibi nunc uti licere demonſtrat, ut oſtendat ſe, cum nullum ſcribendi ſuppetat argumentum, facere coactum, quod fecit etiam in ſuperioribus litteris, ut eum hortetur ad amplectendam remp. in magnis difficultatibus conſtitutam: cujus officii cauſſam confert in benevolentiam ſuam. Nihil habet epiſtola, quod morale non ſit.* [A. V. C. DCC.] Hanc præceſſit ep. 18. Lib. VII. ſequitur quæ proxime ſubjecta eſt.

M. T. C. C. CURIONI S. D.

EPISTOLARUM genera multa eſſe non ignoras: ²¹ſed unum illud certiſſimum, cujus cauſa inventa

res

pœniteat eorum ſumptuum, quos in his muneribus fecerit. nec aliter cecidit. nam, cum, præſtituta die, creditoribus ſuis Curio ſatisfacere non poſſet, intercalationem, id eſt prorogationem temporis, a Pontificibus petiit: quam cum non obtinuiſſet, addixit ſe, ſuamque ſententiam Cæſari, deſerto reipub. patrocinio, epiſt. 9. Lib. VIII. *P. Manut.*

21. *Sed unum illud certiſſimum.*] *Certum* cum ſit quod Græcis dicitur σαφὲς, non dubium eſt, quin hoc loco *certiſſimum genus* ſit, de quo minime eſt ambigendum, an illud pertineat ad epiſtolarum genera. Ita prope explicat H. Steph. Schediaſm. Lib. II. c. 5. *Verburg.*

22. *Tuarum*

ipſa eſt, ut certiores faceremus abſentes, ſi quid[v] eſt res
t, quod eos ſcire, aut noſtra, aut ipſorum intereſſet. ipſa *MS.*
us generis litteras à me profectò non [x] expetis. x *alii* ex-
uarum enim rerum domeſticarum habes & ſcripto- pectas.
& nuntios. In meis autem rebus nihil eſt ſanè
i. Reliqua ſunt epiſtolarum genera duo, quæ me
nopere delectant: unum familiare & jocoſum;
rum ſeverum & grave. Utro me minùs deceat
non intelligo. Jocerne tecum per litteras? civem
ercule non puto eſſe, qui temporibus his ridere poſſit. P. B.
gravius aliquid ſcribam? quid eſt, quod poſſit gra-
r à Cicerone ſcribi ad Curionem, niſi de republica?
tque [23] in hoc genere hæc mea cauſa eſt, ut neque[y] y *alii*
, quæ [z] non ſentio, velim ſcribere. Quamobrem, Atqui.
niam mihi nullum ſcribendi argumentum relictum z *alii* quæ
utar ea clauſula, qua ſoleo, teque ad ſtudium ſum- nunc.
laudis cohortabor. Eſt enim tibi gravis adverſaria
ſtituta & parata, incredibilis quædam exſpectatio:
m tu una re facillimè vinces, ſi hoc ſtatueris, qua-
laudum gloriam [a] adamaris; quibus artibus eæ lau- a admira-
comparantur, in iis eſſe laborandum. In hanc ris. *MS.*
tentiam ſcriberem plura, niſi te tua ſponte ſatis in-
itum eſſe confiderem: & hoc, quidquid attigi, non
i inflammandi tui cauſa, ſed teſtificandi amoris mei.
le.

EPISTOLA V.

ARG. *Remp. domeſticis malis laborare ſignificat: Curioni gra-tur quod abſit, vel quia civiles miſerias non videat, vel quod ſit ubi magnam ex recte factis laudem conſequatur. Poſtremo hor-r eum ad ſuſcipiendam remp. ejus maxime patrocinio indigentem.*
.V.C. DCC.] Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur ep. 17.
. V.

M.T.C. C. CURIONI S.P.D.

HÆc negotia [b] quomodo ſe habeant, ne epiſtola b quomo-
quidem narrare audeo. tibi, etſi ubicumque es (ut docunque
ſcripſi *MS.*

22. *Tuarum enim rerum domeſticarum habes ſcriptores.*] *Domeſticos* bet antiquus liber, pro *domeſticarum*: & ita opinor ex loco ſi-ili legendum eſſe. *Urſinus.*
23. *In hoc genere.*] In hoc de rep. argumento eleganter Cice-

ſcripſi ad te antea) 24 in eadem es navi: tamen qu abes, gratulor: vel quia non vides ea, quæ nos; quòd excelſo & illuſtri loco ſita ſit laus tua, in plı morum & ſociorum & civium conſpectu: quæ nos nec obſcuro nec vario ſermone, 25 ſed & clari ma & una omnium voce perfertur. Unum illud neſc gratulerne tibi, an timeam, quòd mirabilis eſt exſpec tio reditus tui: non [c] quò verear, ne tua virtus opini hominum non reſpondeat: ſed mehercule, ne, ci veneris, non habeas jam, quod cures: ita ſunt om debilitata jam [d] propè & exſtincta. Sed hæc ipſa neſc rectene ſint litteris commiſſa. quare cetera cognoſces aliis. Tu tamen, ſive habes aliquam ſpem de repul ca, ſive deſperas: ea para, meditare, cogita, q eſſe in eo [e] civi, ac viro debent, qui ſit rempublic afflictam & oppreſſam, miſeris temporibus ac perd moribus, in veterem dignitatem ac libertatem vin caturus.

c quod *alii*.

d *alii* & propè.

P. XX.

e *ita Lamb. alii* cive.

EPISTOLA VI.

ARG. *Artificioſa commendatio, a ſummo erga Milonem ſtu deprompta. Partes multæ ſunt, omnes ad impetrandum accommod Rei magnitudinem oſtendit: in Curionem officia modeſte commemor Curionis in ſe amplificat, & in referenda gratia parem volunta pollicetur. Atque hæc quaſi procemii loco ſunt. Narratio aute quæcumque ad impetrandum valent, omnia comprehendit: ſumma te*

ro uſurpat, *In hoc genere*, pro, *In hoc*, ut epiſt. 1. *Si in eo gen ſtudium meum non aſpernabere.* Et epiſt. 6. *Propter excellentem ip in eo genere vel gratiam, vel diligentiam.* P. Manut.

24. *In eadem es navi.*] Omnibus, eodem navigio vectis, id periculum impendet. ergo, *In eadem navi*, *In eodem periculo.* I que frequens Latini ſermonis uſus obtinuit. Livius Libro XLI *Imperatores*, inquit, *monendi ſunt, primum a prudentibus, & p prie rei militaris peritis, & uſu doctis; deinde ab iis, qui hoſte qui temporum opportunitatem vident, qui in eodem velut navi participes ſunt periculi.* Tale illud in epiſtola ad Cornificium L XII. *Una navis eſt jam bonorum omnium: quam quidem, nos mus operam, ut rectam teneamus, utinam proſpero curſu: ſed, q cumque venti erunt, ars noſtra certe non aberit.* P. Manut.

25. *Sed & clariſſimâ & una omnium voce perfertur.*] Sic cum La bin. & pleriſque mſſ. volui. Victorius tamen edidit: *ſed & clariſſi & unâ, unâ omnium voce perfertur*; cui ferè in omnibus acce Pal. prim. *ſed & clariſſimâ & unâ & unâ omnium voce perf.* quart. *clariſſimâ & unâ omnium & vivâ voce perf.* Gebhard.

26. (

tantis cupiditatis oſtenditur in eo. Ego omnia ſtudia : *cupiditas autem honeſtæ rei*, *quia ſubjungitur*, Non officii ſolum fructum, ſed etiam pietatis laudem. *Et quoniam aliena minus quam noſtra nobis curæ ſunt*, *occurrit huic ſuſpicioni*, *cum inquit*, Neque vero cuiquam ſalutem ac fortunas ſuas. *Petimus interdum quæ fieri vix poſſunt : at Cicero*, *cum dixerit jam*, Peto id quod maxime cupio, quod cupere debeo, quod mihi tanti eſt ut in eo omnia mea poſita eſſe decreverim, *ſubjungit*, Poſſe te intelligo id quod tantopere cupio. *Auget etiam commendationem*, *cum de conſenſu ſtudioque bonorum adjungit* ; *ideo dixit illa*, Habemus hæc omnia, bonorum ſtudium, *& quæ ſequuntur. Poſtremo loco neque nos immemores*, *neque eum cui petimus*, *aut ingratum fore promittimus*, *adjuncta ejus laude*, *ut non ſolum velle amicorum cauſſa*, *ſed etiam poſſe videatur : quod utrumque attigit Cicero. nam de ſe ipſo cum dixiſſet*, Si me memorem, ſi gratum, *deinde poſuit*, De ipſo T. Annio. *Quod ſi res non amico tantum*, *ſed nobis etiam dignitatem aut commodum afferat*, *plus omnino habet ponderis commendatio. dixit igitur :* Mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adjunxeris. *Concluſio optima*, *id nobis fore gratiſſimum*, *& id eum a quo petimus præſtare poſſe. Quæ qui omnia diligenter attendet*, *profecto artem ſibi aliquam ad commendandum componet : quando hæc*, *ſi non omnia*, *pleraque certe*, *mutatione leviſſima*, *ad varios uſus transferri facile poſſunt.* [A. V. C. DCC.] Hanc præceſſit ep. 14. Lib. VII. ſequitur ep. 18. Lib. V.

M. T. C. C. CURIONI S.P.D.

NONDUM erat auditum, te ad Italiam adventare, cùm 26 Sextum Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te litteris miſi. Sed tamen cùm appropinquare tuus adventus putaretur, & te jam ex Aſia Romam verſus profectum eſſe conſtaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur, ne nimis citò mitterem, cùm has quàm primum ad te perferri litteras magnoperè vellemus. Ego ſi mea in te eſſent officia ſolùm, Curio, tanta, quanta magis à teipſo prædicari, quàm à me ponderari ſolent : verecundiùs à te, ſi qua magna res mihi petenda eſſet, contenderem. Grave eſt enim homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe benè meritum putet : ne id, quod petat, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potiùs quàm beneficii loco numerare videatur. Sed quia tua in me, vel nota omnibus, vel ipſa novitate meorum temporum cla-

26. *Cum Sex. Villium.*] Ita eſt in manuſcripto. Manutius autem fecit *Sex. Julium.* mihi placeret *Servilium.* Urſin.

27. *In*

f *alii delent benef.* — g *ſic MSS. Grut. alii beneficia non. P. B.* — h vel non *Aldus.* — i in *alii delent.* — k poſſit *vulgo.* — l *ita MS.*

clariſſima & maxima [f]beneficia exſtiterunt: eſtque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere, non dubitavi id à te per litteras petere, quod mihi omnium eſſet maximum maximéque neceſſarium. Neque enim ſum veritus, ne ſuſtinere tua in me vel innumerabilia [g]non poſſem: cùm præſertim conſiderem, nullam eſſe gratiam, quam [h]non vel capere animus meus in accipiendo, vel [i]in remunerando cumulandoque illuſtrare [k]poſſet. Ego omnia mea ſtudia, omnem operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis conſulatu fixi & locavi: ſtatuique in eo me non officii ſolùm fructum, ſed etiam pietatis laudem debere quærere. Neque verò cuiquam ſalutem, ac fortunas ſuas tantæ curæ fuiſſe umquam puto, quantæ mihi ſit honos ejus, [27] in quo omnia mea poſita eſſe decrevi. Huic te unum tanto adjumento eſſe, ſi volueris, poſſe intelligo, ut nihil ſit præterea nobis requirendum. Habemus hæc omnia: bonorum ſtudium conciliatum ex tribunatu, propter noſtram (ut ſpero te intelligere) cauſam; vulgi ac multitudinis, [28] propter magnificentiam munerum liberalitatemque naturæ: juventutis, & gratioſorum in ſuffragiis [l]ſtudia, propter ipſius excellentem in eo genere, vel gratiam, vel

27. *In quo omnia mea ſtudia poſita eſſe decrevi.*] Nos dictionem illam *ſtudia* ex vetuſtis codicibus & re ipſa vacare judicavimus, ideoque delevimus. Dicit autem omnia ſua ſe in Milone decreviſſe poſita eſſe, id eſt, omnes ſuas fortunas, & omnem vitæ ſuæ ſtatum ita voluiſſe in illo poſita eſſe, ut ex illo penderent, quemadmodum in Tuſculanarum Lib. v. *Qui autem poteſt eſſe celſus & erectus, & ea quæ homini accidere poſſunt, omnia parva ducens (qualem ſapientem eſſe volumus) niſi omnia ſibi in ſe poſita eſſe cenſebit?* Eadem ratio eſt vocis illius *Beneficia* quam paucis ſupra verſibus non neceſſario in oratione ſitam (intelligebatur enim) omiſimus; ſed nec ea etiam in veteribus libris erat: verum multa his ſimilia, quæ per ſe patebunt, ſi quis acute attendere volet, tranſibimus, ne videamur ex minutis omnibus animadverſionibus ambitioſe laudem velle aucupari, & lectorum ingeniis penitus diffidere, quorum ſperamus majorem partem, indicata tantum antiqua & incorrupta lectione, reliqua per ſe cognituram; ambarum ſaltem lectionum collatione facta. *Victorius.*

28. *Propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturæ.*] Sic Grut. Pall. ſec. tert. quart. ad marginem; quint. edit. prima, Stewech. Peckii *libertatem.* alias quart. in textu: *liberalitatemque neceſſariæ juventutis.* Gebhard.

29. *Atque*

vel diligentiam: noſtram ſuffragationem, ſi minùs potentem, [m] at probatam tamen, & juſtam, & debitam, & propterea fortaſſe etiam gratioſam. Dux nobis & auctor opus eſt, & eorum ventorum, quos propoſui, moderator quidam & quaſi gubernator: qui ſi ex omnibus unus [n] optandus eſſet; quem tecum conferre poſſemus, non haberemus. Quamobrem, ſi me memorem, ſi gratum, ſi bonum virum, vel ex hoc ipſo, quòd tam vehementer de Milone [o] laborem, exiſtimare potes: ſi dignum denique tuis beneficiis judicas: hoc à te peto, ut ſubvenias huic meæ ſollicitudini, ut huic meæ laudi, vel (ut veriùs dicam) [p] propè ſaluti tuum ſtudium dices. De ipſo T. Annio tantum tibi polliceor, te majoris animi, gravitatis, conſtantiæ, benivolentiæque erga te, ſi complecti hominem volueris, habiturum eſſe neminem. Mihi verò tantum decoris, tantum dignitatis adjunxeris, ut eundem te facilè agnoſcam fuiſſe [q] in laude mea, qui fueris in ſalute. Ego, ni te videre ſcirem, cùm ad te hæc ſcriberem, quantum officii ſuſtinerem, [r] quantoperè mihi eſſet in hac petitione Milonis omni, non modò contentione, ſed etiam dimicatione elaborandum, plura ſcriberem. Nunc tibi omnem rem atque cauſam, meque totum, commendo 29 atque trado. Unum hoc ſic habeto: ſi à te hanc rem [s] impetraro, me pænè plus tibi, quam ipſi Miloni debiturum. non enim mihi tam mea ſalus cara fuit, in qua præcipuè ſum ab illo adjutus: quàm pietas erit, in referenda gratia, jucunda. eam autem 30 unius tui ſtudio me aſſequi poſſe confido. Vale.

m *alii* ac

n *alii* exoptandus.

o *alii* laboro.

p *alii* propriæ.

P. XXI.

q & in *alii.*

r *alii* quantoque opere.

s *alii* impetro.

EPI-

29. *Atque trado.*] Auget commendationem. nam, *tradere*, eſt alicujus poteſtati committere, ut agat in re tradita quidquid velit. epiſt. 5. Lib. VII. *Totum denique hominem tibi trado.* Et epiſt. 1. Lib. XVI. *Ei te totum trade.* Et ad Q. Fr. epiſt. 3. Lib. II. *Domum ad eum ſtatim venimus, eique nos totos tradidimus.* P. Manut.

30. *Eam autem unius tui ſtudio.*] Sic in oratione pro Marcello loquitur: *Quis non intelligit, ex unius tui vitam pendere omnium?* Etſi *tuo unius ſtudio* in veteribus etiam libris invenio. *Corradus.* Affirmat audacter Laurentius Vallenſis, legi debere *tuo unius*, quod ita ratio Grammatices poſtulet. Ego autem video Varronem Libro III. Rei ruſticæ dixiſſe de villa: *At, quum hæc ſit communis univerſi populi, illa ſolius tui.* Bern. Rutil. Cur pater meus *tuo* crediderit ſcripſiſſe Ciceronem, rationes edidit ad Plautinam Pſeudolum act. 1. ſcen. 1. in principio. *Grenov.*

31. Ex

EPISTOLA VII.

ARG. *Cum eſſet Cicero proconſul in Cilicia, ex M. Cœlii aliorumque litteris, tribunum pl. deſignatum eſſe Curionem cognovit, eiqu hac epiſtola, tribunatum pl. jam ingreſſo, gratulatus eſt. poſt gratulationem ſequitur cohortatio, tum reip. tum etiam amicitiæ debita timebat enim Cicero, quod evenit, ne Curio, mutata ſententia, a optimatibus deficeret. proponit igitur ei temporum vim, rerum varieta tem, incertos exitus, flexibiles hominum voluntates: ſuadet, ne cuju conſilium ſequatur, ſe ipſum audiat, ſibi obtemperet. Poſtremo rogat ne quid ſibi temporis prorogari in provinciæ adminiſtratione patiatur Serv. Sulpicio, M. Marcello Coſſ.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſ ſit ep. 10. Lib. VIII. ſequitur ep. 32. Lib. VII.

M. T. C. PROCONSUL, C. CURIONI, TRIBUNO PL. S. D.

SERA gratulatio reprehendi non ſolet, præſertim ſ nulla negligentia prætermiſſa eſt. longè enim abſum audio ſerò. Sed tibi & gratulor, &, ut ſempiterna laudi tibi ſit iſte tribunatus, exopto; teque hortor, u omnia gubernes & moderere prudentia tua; ne te au ferant aliorum conſilia. Nemo eſt, qui tibi ſapientiù ſuadere poſſit teipſo: numquam labere, ſi te audies Non ſcribo hoc temere: cui ſcribam, video: novi ani mum, novi conſilium tuum. [t]non vereor, nequid ti midè, nequid ſtultè facias, ſi ea defendes, quæ ipſi recta eſſe ſenties. Quod in id reipublicæ tempus no incideris, ſed veneris (judicio enim tuo, non caſu i ipſum diſcrimen rerum contuliſti tribunatum tuum) pro fectò vides, quanta vis in republica temporum ſit quanta varietas rerum, quàm incerti exitus, quàn flexibiles hominum voluntates: quid inſidiarum, qui [v]vanitatis in [x]vita, non dubito, quin cogites. Se amabo te, cura, & cogita nihil novi, ſed illud idem quod initio ſcripſi: tecum loquere; & te adhibe in con ſilium: te audi: tibi obtempera. [y]alteri qui melius dar conſilium poſſit, quàm tu, non facilè inveniri poteſt tibi verò ipſi certè nemo melius dabit. Dii immortales cur ego [z]non adſum, vel ſpectator laudum tuarum, ve particeps, vel ſocius, vel [a]miniſter conſiliorum? jar [b]etſi hoc minimè tibi deeſt, ſed tamen efficeret magni tudo, vis amoris mei, conſilio te ut poſſem juvar Scribam ad te plura aliàs. paucis enim diebus eram mi ſum

t non enim *MS.*

P. B.

v *alii* varietatis.

x vita ſit *Lamb.*

y alter *MSS. Grut.*

z abſum *MSS. Grut.*

a magiſter *MS.*

b *alii* tametſi.

ſurus domeſticos tabellarios: ut, quoniam ſanè feliciter 31 & ex mea ſententia rempublicam geſſimus, unis litteris 32 totius æſtatis res geſtas ad ſenatum perſcriberem. De ſacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, [c] quamquam difficili in re atque cauſa, cognoſces ex iis litteris, quas [d] Tharaſoni, liberto tuo, dedi. Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benivolentia, meaque item in te ſingulari, rogo, atque oro, ne patiare quidquam mihi ad hanc provincialem moleſtiam temporis prorogari. Præſens tecum egi, cùm te tribunum plebis iſto anno fore non putarem: itemque petivi ſæpius per litteras: ſed tum quaſi à ſenatore nobiliſſimo; tum adoleſcente gratioſiſſimo; nunc à tribuno plebis, & 33 à Curione tribuno: non ut decernatur aliquid novi, quod ſolet eſſe difficilius, ſed ut ne quid novi decernatur: & 34 ut ſenaticonſultum & leges defendas: eaque mihi conditio maneat, qua profectus ſum. [e] Hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. Vale. P. XXII.

c *alii* quamque.
d *ſic edit. vet. alii* Thraſoni.
e *alii* Hæc.

EPISTOLA VIII.

ARG. *Acceptis Cœlii litteris, quæ Lib.* VIII. *prima leguntur, & cum litteris commentario rerum urbanarum, in quem omnia ſine de-*

31. *Ex mea ſententia Remp. geſſimus.*] *Rem geſſimus* magis placet, ut eſt in antiquo. *Urſinus.*

32. *Totius æſtatis.*] Pindeniſſum tamen non æſtate, ſed Saturnalibus, id eſt, XIV. Kal. Jan. in ſuam poteſtatem redegit: quod Attico ſcripſit epiſt. 20. Lib. V. verum res æſtate geſtas appellat, quod *æſtiva* vocarentur, quæcumque æſtate cœpta eſſent, licet ante hiemem non perfecta. ſic epiſt. 9. libro tertio *æſtiva, confecta, non niſi Pindeniſſo capto*, ſignificat: cum tamen deditio Pindeniſſi Decembri menſe facta ſit. *P. Manut.*

33. *A Curione tribuno.*] Pondus eſt in nomine Curionis: quaſi poteſtatem tribuniciam augeret animi ingeniique præſtantia. tale illud epiſt. 18. *Et quæſtor eſt, & quæſtor tuus.* Et epiſt. 2. Lib. V. ad Att. *Cum Hortenſius veniret, & infirmus, & tam longe Hortenſius.* Et epiſt. 2. Lib. I. ad Fr. *Remp. funditus amiſimus, adeo, ut Cato adoleſcens, nullius conſilii, ſed tamen civis Romanus, & Cato, vix vivus effugeret.* P. Manut.

34. *Ut Senaticonſultum & leges defendas.*] Veneti ſine cauſa, ut puto, ita pro *ſenatusconſultum* repoſuerunt. Non quod hanc formam veteribus uſitatam fuiſſe ignorem, ſed quia illa eſt notior. *Commer.* Frementibus Magiſtellis produxi hanc lectionem ex editione Victorii ac Pal. pr. Vatic. ut ſæpe Livius. vulgò *Senatus conſultum.* Gebhard.

35. *Va-*

delectu operarius neſcio qui, a Cœlio conductus, retulerat, ineptam [illegible] *cero ſedulitatem reprehendit in colligendis leviſſimis rebus. Tum ſermonibus cum Pompejo habitis, quod Cœlius quæſierat, cum Pomp*[illegible] *laude reſpondet; atque ut ei ſe det, hortatur. Addit de ſuo in pr*[illegible] *vinciam itinere. Clauſula commendatio eſt rerum ſuarum; in qu*[illegible] *bus hoc præcipue laborat, ne ſibi annuum provinciæ tempus proroget*[illegible] *ſed ea conditio maneat qua profectus eſt.* [A. V. C. DCCIL.] Ha[illegible] præceſſit ep. 2. Lib. XIII. ſequitur ep. 2. Lib. VIII.

M. T. C. PROCONSUL, M. COELIO S. D.

QUID? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, ut mil[illegible] gladiatorum compoſitiones, ut 35 vadimonia dil[illegible] ta, f & 36 Chreſti compilationem mitteres, & ea, qu[illegible] [illegible] n[illegible]

f ut MSS.

35. *Vadimonia dilata.*] Vadimonium eſt ſponſio ſiſtendi ſe cer[illegible] die in judicio, quam diem apud Prætorem actione edita act[illegible] exigebat a reo, quod dicebant *vadari reum*, & quod reus præſt[illegible] bat, dicebatur *vadimonium promittere.* Cic. in Orat. pro Quintio *Se jam neque vadari amplius, neque vadimonium promittere.* Gelli[illegible] Lib. VII. c. I. *Interrogavit quiſpiam ex more, in quem diem locum que vadimonium promitti juberet.* Id eſt, quando & ubi reus jud[illegible] cio ſiſtere ſe deberet. Vid. Sueton. Calig. c. XXXIX. Hinc *differ vadimonia* eſt non ſiſtere ſe ad diem dictam, de qua convener[illegible] inter partes, ut in judicio adeſſent. Cicero pro Quintio: *Cum va dimonia ſæpe dilata eſſent, & cum aliquantum temporis in ea re eſſ conſumptum, neque quidquam profectum eſſet, venit ad vadimoni*[illegible] *Nævius.* Denique *deſerere vadimodium* eſt non comparere ad die[illegible] neque excuſare, quod qui faciunt, litem perdunt, ut non uno lo co in eadem pro Quintio Oratione videre eſt. Et II. Catilinari[illegible] *Exercitum collectum ex ſenibus deſperatis, ex ruſticis, mendiculis,* [illegible] *decoctoribus, ex iis, qui vadimonia deſerere quam iſtum exercitu*[illegible] *maluerint.* Hinc proverbialiter de re magna, lucroſa, plurimiq[illegible] facienda, *res ob quam vadimonium deſerere velis*; item promiſſione[illegible] *ob quas vadimonia deſerere poſſis.* J. F. Gronov. Adde Gronoviu[illegible] ad Liv. Lib. III. c. 13. ubi legitur: *Tot vadibus accuſator vadat*[illegible] *eſt reum*, & vide omnino Salmaſium de Modis Uſur. p. 694. [illegible] ſeq. Et Obſerv. ad Jus Attic. p. 813. Græcè *vadimonia deſeri* [illegible] *ἐρήμους δίκας* vocat Theophr. in Characteribus, ubi videndus Ca ſaubonus, ut & Papin. Lib. XXXI. §. litem. D. De Neg. Geſtis, [illegible] Paulus L. II. D. Judic. Sol. Apud Athenienſes, ſi quis dicta di[illegible] in judicio non adfuiſſet, mille drachmæ adverſario erant ſolven dæ. Apud Romanos quoque actio in deſerentes dabatur, niſi vi[illegible] major interveniſſet. Sen. Lib. IV. de Benef. c. 39. *Vadimonium pro mittimus, tamen deſerti non in omnes datur actio deſerentes, vis maj*[illegible] *excuſat.* Cuper.

36. *Chreſti compilationem.*] Vel ut Chreſtum compilaverint, i[illegible] eſt, fraudaverint fures: vel ut Chreſtus fur alios compilaveri[illegible] *Compilare aliquem*, beſtelen. I de Nat. D. 31. *Alii omnia, quæ po*[illegible] *ſunt, fana compilant.* J. F. Gronov.

37. C[illegible]

nobis, cùm Romæ ſumus, narrare nemo audeat? Vide, quantum tibi meo judicio tribuam: (nec mehercule injuria. *πολιτικώτερον* enim te adhuc neminem cognovi) ne illa quidem curo mihi ſcribas, quæ maximis in rebus reipublicæ geruntur quotidie, niſi quid ad me ipſum pertinebit. ſcribent alii: multi nuntiabunt. perferet multa etiam ipſe rumor. Quare ego nec præterita nec præſentia abs te, ſed ut ab homine longè in poſterum proſpiciente, futura exſpecto, ut ex tuis litteris, [37] cùm formam reipublicæ viderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim. Neque tamen adhuc habeo, [g] quod te accuſem. neque enim fuit, quod tu plus providere poſſes, quàm quivis noſtrùm, in primiſque ego, qui cum Pompejo complures dies nullis in aliis, niſi de republica, [38] ſermonibus verſatus ſum: quæ nec poſſunt ſcribi, nec ſcribenda ſunt. Tantum habeto, civem égregium eſſe Pompejum, & ad omnia, quæ providenda ſunt in republica, & animo & conſilio paratum. Quare da te homini. complectetur, mihi crede. Jam iidem illi & boni & mali cives videntur, qui nobis videri ſolent. Ego cùm Athenis [39] decem ipſos dies fuiſſem, multumque mecum [40] Gallus noſter Caninius, pro-

g quo *MS.*

37. *Cum formam reip. viderim.*] Id eſt, ſtatum reipublicæ deſcriptum. *Forma* proprie dicitur architectis deſcriptio futuri ædificii, vulgo *ichnographia*, *delineatio*. Hinc *deformare*, eſt delineare. Vitruv. Lib. I. cap. I. *Architectus graphidis peritus ſit, ut deformare poſſit lineis imitationem quam velit ædificiorum.* vid. Buchner. ad Plin. Lib. IX. ep. 39. *Græv.*

38. *Sermonibus verſatus ſum, quæ*] Generis mutatio, per intellectum *τῶν de negotiis, quæ.* Vid. Obſerv. III, 2. *J. F. Gronov.*

39. *Decem ipſos dies.*] Sic dicunt eleganter pro decem plenos vel integros dies. Sic in Bruto: *Qui L. Marcio, M. Manlio Coſſ. mortuus eſt annis* LXXXII. *ipſis.* Eodem libro: *Triennio ipſo minor quam Antonius.* Vide etiam pro Cæcina c. 10. & ad Attic. Lib. III. ep. 21. Lib. VI. ep. 8. & Lib. V. ep. 11. *Idem.*

40. *Gallus Caninius.*] Quem reum defenderat, Pompeji rogatu, iterum conſulis. epiſt. I. Lib. VII. vide quæ Valerius Lib. IV. c. 2. de hoc, ut arbitror, Caninio ſcripſit. Alii, contra veteres omnes libros, etiam illum Mediceum, quem plurimi faciunt, legunt, *C. Caninius*, & epiſt. I. Lib. VII. offenſi fortaſſe Caninii cognomine ante nomen gentis poſito: cum tamen hujus generis exempla non deſint. dixit enim Cic. ad Att. epiſt. 12. Lib. VIII. & epiſt. 47. Lib. XIII. & epiſt. 15. Lib. VIII. *Gallo Fabio, Balbi Cornelii:* & epiſt. 4. Lib. II. ad fr. *Macer Licinius.* Et in Lælio, *Pa-*

 pum

P. B. proficiſcebar inde pridie nonas Quintilis, cùm hoc ad te litterarum dedi. Tibi cùm omnia mea commendatiſſima eſſe cupio, tum nihil magis, quàm ne tempus nobis provinciæ prorogetur. in eo mihi ſunt omnia. [h] Quod, quando, & quomodo, & per quos agendum ſit, tu optimè conſtitues. Vale.

h *alii* Quid.

EPISTOLA IX.

ARG. *Gratulatur de parta ædilitate, Hirro dejecto: in quem facete jocatur. ſuam in Cœlium benevolentiam, ejus in ſe merita demonſtrat. Moralis epiſtola.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit epiſt. 8. Lib. VIII. ſequitur ep. 8. Lib. III.

M. T. C. COELIO RUFO, ÆDILI CURULI DESIGNATO, S. D.

41 PRIMUM tibi, ut debeo, gratulor, lætorque cùm præſenti, tum etiam ſperata tua dignitate, ſeriùs, non negligentia mea, ſed [k] ignorantia rerum omnium. in his enim ſum locis, quò, & propter 42 longinquitatem & propter latrocinia, tardiſſimè omnia perferuntur. Et cùm gratulor, tum verò quibus verbis tibi gratias agam, non

i *alii* plurimum.
k *Victor.* ignoratione.

pum Æmilium. Et Livius Lib. XLV. *Paullus Æmilius coſ.* cum tamen *Gallus*, *Papus*, *Paullus*, cognomina fuerint, non prænomina. ut omittam, quod epiſt. 8. Lib. VI. veteres libri habent, *T. Furſanio Poſthumio*, non, *T. Furſanio Poſthumo.* nec deſunt hujus generis alia. *P. Manut.*

41. *Primum.*] Primum gratulatur, deinde gratias agit. ſed hic, *Primum*, poſuit; nec intulit, *Deinde:* ſententiam tamen abſolvit in eo; *Et cum gratulor; tum vero, quibus verbis tibi gratias agam, non reperio.* Eodem modo epiſt. 23. Lib. VII. cum dixiſſet, *Primum ipſas ego muſas numquam tanti approbaſſem: Deinde*, prætermiſit; nec tamen imperfectam ſententiam reliquit. Et epiſt. 11. libro octavo, ad Atticum & 18. libro duodecimo ad eundem: & in Lucullo: *Primum intereſt.* Et apud Terentium; *Primum jam de amore hoc comperit.* Quam conſuetudinem, Græce dictam ἀνανταπόδοτον, qui ignorant, *Plurimum*, pro *Primum*, hic reponunt: contra veteres libros, eos quidem, quorum ego ope in hoc explanandi & corrigendi munere nunc utor. nec ab his diſcrepat Mediceus. *Idem.*

42. *Longinquitatem.*] *Longinquitas* & de locis dicitur, ut hic, & de tempore, ut libro ſecundo de Fin. *Qui autem voluptate vitam effici beatam putabit, qui ſibi is conveniet, ſi negabit voluptatem creſcere longinquitate?* Et Tuſc. 5. *Sin forte, longinquitate producti, dolores vehementius eum torquent, quam ut cauſſa ſit, cur ferantur: quid eſt*

reperio, 43 quòd ita factus ſis, ut dederis nobis,
emadmodum ſcripſeras ad me, quem ſemper ridere
:mus. Itaque cùm primùm audivi, ego ille ipſe
s ſum, ſcis quem [l] dicam: egique omnes illos ado- l dico
ntes, 45 quos ille jactitat. difficile eſt loqui. 46 Te MSS.
m contemplans abſentem, & quaſi tecum coràm
erer, *Non adepol, quantam egeris rem, neque quan-*
facinus feceris. 47 Quod quia præter opinionem
. acciderat, referebam me ad illud: *Incredibile hoc*
tu objicitur. repentè verò [n] inceſſi omnibus lætitiis. m alii
uo cùm objurgarer, quòd nimio gaudio pænè deſi- *factum.*
pe- n immerſi *alii.*

ndem, dii boni, quod laboremus? Additur interdum, *Temporis*,
epiſt. Sulpicii Lib. IV. *Nullus dolor eſt, quem non longinquitas*
ris minuat atque molliat. Et Cæſar Libro primo de Bel. Civ.
n res ejus moram temporiſque longinquitatem timebat. P. Manut.

. *Quod ita factus ſis.*] E veteribus libris erutum eſt, & ſane
gi debet: quemadmodum enim ſupra ei gratulatus erat, quod
atem adeptus eſſet, ita nunc ipſi gratias agit Cicero, quod
dilis *factus* ſit, id eſt, cum inimici ſui ignominia: dejecerat
Hirrum Coelius ædilitate, & induſtria ſua ut ille repulſam
etur effecerat. ita frequenter loquitur Cicero, ut in Piſonem:
mitto, ut ſit factus uterque noſtrum. Victorius. *Quod ita factus*
ſempe ædilis, alii: *quod ita factum.* Camer.

. *Quemadmodum ſcripſeras.*] Epiſt. 3. Lib. VIII. quum ſcripſi-
Si ſic tota vita riſus nobis deeſſe non poterit. Corradus.

. *Quos ille jactitat.*] In ambabus ſuis editionibus Manutii
tbat; in iis tamen qui antea excuſi erant, & in manuſcriptis,
vidimus, *jactitat* legitur. Quid illi ſecuti ſint, non video,
pſi expoſuerunt. cupio a doctioribus cogitari an melius legi
actitat, ut in eodem pene verbo ludat. Mihi ſane hæc lectio
nenter placet, quamvis in nullo manuſcripto codice eam in-
rim. *Victorius.*

. *Te autem contemplans.*] Hos tres verſus è vetere libro ita
iptos, uti puto ſuis numeris non eſſe prorſus redditos, ita
ndo de Cæcilii vel alterius Poëtæ fabula ſumptos:

autem contemplans abſentem, & quaſi tecum coram loquerer:
n adepol quantam egeris rem; neque quantum facinus
ceris, ſed quia præter opinionem id mihi acciderat, referebam me
ad illud:
Incredibile hoc factu' objicitur.
Repente vero inceſſi omnibus lætitiis.
quo quum objurgarer, quod nimio gaudio pene deſiperem ita me
defendebam:
Ego voluptatem animi nimiam.

uid quæris? & quæ ſequuntur. ita enim totus locus deſcriben-
videtur. *Corradus.*

. *Quod quia præter opinionem.*] Alii *quia*, ut inculcatum, in-

perem: ita me defendebam: 48 *Ego voluptatem animi nimiam.* 49 Quid quæris? 50 dum illum rideo, pænè ſum factus ille. Sed hæc pluribus: multaque alia & de te, & ad te, cùm primùm ero aliquid otii nactus. Te verò,

P. XXIII. mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modò inimicorum, ſed etiam 51 invidorum meorum: ut eos partim ſcelerum ſuorum, partim etiam ineptiarum pœniteret. Vale.

EPI-

ducunt, alii pro *quod* repoſuerunt *ſed.* Quorum neutrum fieri oportuiſſe exiſtimo. Nam ad Cæcilianarum literarum particulas hæ Ciceronianæ reſcribuntur, ut orationem verbis deficere, & intellectu perficiendam eſſe apparere poſſit. Sed mox pro *incredibile hoc factum* cum multis exemplis conſentientibus legemus *factu.* Camerar.

48. *Ego voluptatem homini nimiam.*] Hic locus varie legitur: alii enim pro *homini*, *habui* legunt: alii etiam aliis modis, quos non neceſſe eſt omnes enumerare. In antiquis exemplaribus ſane *homini* eſt: *animi* tamen legendum puto. Eſt autem verſiculus non totus Trabeæ Poëtæ Comici; in Tuſcul. vero integer eſt; ſententia certe ejus non deſideratur: *Ut ille, qui voluptatem animi nimiam ſummum errorem eſſe arbitratur.* Item Lib. II. de Finibus: *Nam & ille apud Trabeam voluptatem animi nimiam lætitiam dicit, eandem quam ille Cæcilianus qui omnibus lætitiis lætum eſſe ſe narrat.* Exiſtimo autem hoc loco verſiculum Cæcilii intelligere, quem Cicero in hac ipſa epiſtola integrum ponit, hunc ſcilicet:

Repente vero inceſſi omnibus lætitiis.

Hæc autem tota pene verſibus epiſtola contexta eſt: nam illa etiam verba, *Non ædepol quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris.* arbitror eſſe ex aliquo Poëta: ſed quia confuſa citantur, non facile numeros in illis invenias: verba tamen ipſa diverſa a pedeſtri ſermone videntur. *Victorius.* Rutilius *habui* mavult, alii *homini* exhibent. Sed Victorius *animi* reponendum eſſe mihi probat. *Camerar.* Verſus Trabeæ:

Ego voluptatem animi nimiam, ſummum errorem eſſe puto.

Errat autem Rivius, qui ex neſcio quo vetere codice ſic legendum cenſet, *Ego voluptatem hominum nimiam:* quamvis me quoque in uno codice Memmiano ita ſcriptum reperiſſe non negem: *hominum*, inquam, pro *animi.* Errant æque qui vel *homini* vel *habui* legunt. *Lambin.*

49. *Quid quæris?*] Ubi ſatis verborum effluxit, nec tamen omnino videmur, quod volumus explicaſſe, ad hanc interrogationem confugimus, *Quid quæris?* & ad exitum ſtatim ſententia perducitur. *P. Manut.*

50. *Dum illum rideo.*] Hirrum, quem Cicero & Cœlius nota quadam ſoliti erant *illum* appellare: ut non deſit jocus in *illo*, pro *Hirro:* & in *illo*, pro illo Cæciliano. *Corrad.*

51. *Invidorum.*] Hirrus præcipue diſcribitur, qui competitor Ciceronis fuerat in auguratu. epiſt. 3. & 6. Lib. VIII. Et ad Attic. epiſt. 19. Lib. V. *P. Manut.*

52. Ti

EPISTOLA X.

ARG. *Queri videtur de tabellariis litteras non perferentibus, revera Cœlium negligentiæ leviter accuſat: deinde res a ſe in Amano monte geſtas & Pindeniſſi oppugnationem exponit: rogat, ne quid ſibi temporis ad provinciale munus prorogetur. de rep. tum præſentia tum futura etiam exſpectare ſe dicit.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 8. Lib. III. ſequitur ep. 10. Lib. VIII.

M. T. C. IMP. M. COELIO RUFO, ÆDILI CURULI DESIGN. S. D.

52 TU vide, quàm ad me litteræ non perferantur. non enim poſſum adduci, ut abs te, poſteà quàm ædi-

52. *Tu vide, quam ad me literæ non perferantur.*] Quidam emendarunt, *Tu vide, quam temere, cum ad me literæ non perferantur:* ſecus prorſus quam in antiquis exemplaribus eſt. Cum autem lectionem illam vulgatam contemnerent, aliam commenti ſunt, ut ſibi viderentur, commodiorem. Nos nihil ab optimis libris declinavimus; eſt autem in illis, *Tu vide quam ad me literæ non perferantur*, quam lectionem cenſeo ſequendam eſſe. Vide quam non perferantur literæ, negligentia ſcilicet tabellariorum, aut aliquo caſu. non enim perſuaderi ſe poſſe dicit nullas a Cœlio literas datas, poſtquam Ædilis declaratus eſt: docetque interim tempus quod ſine ejus literis egit. Miratur igitur non mediocriter cur hoc accidat, quaſique attentiorem & diligentiorem vult facere Cœlium in dandis liter's, cum nullæ ad eum perferantur. *Victorius.* Alii: *Vide quam timide.* Annotatum in Aldinis quodam in libro veſtigia ſcripturæ videri indicare in archetypo fuiſſe *temerè:* in quodam hoc totum commiſſum fuiſſe, ut ita ſcriberetur: *Tu vide quam ad me literæ &c.* De qua quidem lectione ſenſus erat apertus. Sed ex illa tamen etiam elici poſſit aliquis, ſi poſterioris *quam* loco, *quum* reponamus, ut hoc κατὰ ἀποσιώπησιν dicat Cicero, videndum Cœlio, quam timidè literas ad illum mittere debeat, cum non videantur reddi. Sed hac fortaſſe exquiſitione nihil opus fuerit, cum alteram lectionem ſimpliciorem ſequi liceat. Quod autem mox ita legitur: *Quia quod ſperabam de nihilo*, ita rectè emendarunt, ut opinor. *De te, quia quod ſperabam; de Hillo (balbus enim ſum) quod non putaram.* Nam & hanc cauſam addit, cur Cœlium neglexiſſe literas ad ſe mittere non arbitretur Cicero, quia acciderit de honore ipſius, quod ſperarit, ut Ædilis deſignaretur. De Hirro autem, quem balbutiens Hillum vocat, quod non putarit, hæc confirmant Cœliana, ſic enim ille: *Hoc ideo ſcripſi, quod ſcio te acriter propter Hirrum nuncium noſtrorum comitiorum exſpectaturum. Et ſpero te celeriter & de nobis quod ſperaſti, & de illo quod vix ſperare auſus es, auditurum.* Non enim Hirrus non modo non prælatus Cœlio in petitione fuit, ſed repulſam etiam tulit. Quod ſi

ædilis es factus, nullas putem datas: præſertim cùm eſſet tanta res, tantæ gratulationis; 53 de te, quia quod ſperabam; 54 dein Hillo, (balbus enim ſum) quod non putaram. Atqui ſic habeto, nullam me epiſtolam accepiſſe tuam poſt comitia iſta præclara, quæ me lætitia extulerunt; ex quo vereor, ne idem 55 eveniat in meas lit-

ſi verba, ut ſupra a nobis, recte diſtincta fuerint, quæ ſuſpicio mendi relinquatur non video. *Camer.* Manut. ex vet. *Quamobrem ipſe ait ſe malle, quare.* potius videtur delenda negatio. *Vide quam perferantur*, eſt, vide ut non perferantur, vel, quam non perferantur, id eſt, quam male perferantur. *J. F. Gronov.*

53. *De te, quia quod ſperabam, de nihilo, balbus enim ſum.*] Hic locus valde mihi ſemper obſcurus viſus eſt: quare fieri etiam poteſt ut mendo non vacet: id ego neque negare neque affirmare auſim, cum tamen omnes fere impreſſos codices, cunctos certe manu ſcriptos eandem lectionem retinere videam, nolui aliquid contra tot librorum conſenſum ſtatuere: aliiſque eruditioribus de hoc decernendum relinquere ſatius eſſe duxi. Qui nuper Venetiis has epiſtolas ediderunt, *de Hillo* emendarunt, hanc ſecuti rationem & conjecturam, ut puto, ut de *Hirri* repulſa agat, qui cum Ciceronis quondam competitor fuiſſet, graves cum illo poſtea inimicitias geſſit, de quo eſt in epiſtolis Cœlii, ut magnam lætitiam Cicero cœperit, illum etiam a Cœlio victum & ædilitate dejectum eſſe, appelletque nunc eum *Hillum* more balborum, qui linguæ vitio *r* literam exprimere nequeunt, & pro illa, *l* proferunt; quemadmodum apud Ariſtophanem Alcibiades inducitur, qui naturæ vitio in hoc peccabat: adjungit enim ſtatim Cicero, *Balbus ſum, quod non putabam.* Lepidum ſane commentum, nec inepte excogitatum, quibus placuerit, poterunt ita intelligere & emendare. Nobis magis acute quam vere expoſitum videtur: fit enim nimis multarum literarum immutatione, vel potius totius vocis perverſione. Quod ſi liceret tantum ſibi in corrigendis libris permittere, nihil tam depravatum eſſet, quod non ita poſſet concinnari, ut ex eo aliquid commodæ ſententiæ eliceretur; ſed id parum tutum eſt, ſæpiuſque in malum vertit. Nonnullas quoque conjecturas quæ hanc emendationem, ut violentam, ita etiam non veram eſſe arguerent adferre poſſem: quas tamen omittam, ne videar aliorum induſtriam velle inſectari, cum nihil ego quod magis ſenſum hujus loci illuſtret, maculaſque, ſi quæ ſunt, abluat, adferam. *Victorius.* Reſpondet illis verbis epiſt. 4. Lib. VIII. *Spero te celeriter & de nobis, quod ſperaſti, & de illo, quod vix ſperare auſus es, auditurum.* Corradus.

54. *De nihilo. Balbus enim ſum, quod non putaram.*] Hæc eſt omnium mſſ. lectio; quam ut integrum affirmare non audemus: ita aliorum conjecturæ codicum ſcripturam præferre tutius viſum. emendarunt alii: *De Hillo (Balbus enim ſum) quod.* Gulielm. ariolabatur, *dein, Hillo.* Gebhard.

55. *Eveniat in meas literas.*] Accidat meis. ſic *expetere in aliquem* Plaut. Amph. III, 2, 5. *J. F. Gronov.*

56. *Sed*

litteras. Equidem numquam domum miſi unam epiſtolam, quin eſſet ad te altera: nec mihi eſt te jucundius quidquam, nec carius. [56] Sed balbi non ſumus: ad rem redeamus. Ut optaſti, ita eſt. velles enim, ais, tantummodò ut haberem negotii, quòd eſſet ad laureolam ſatis. Parthos times, quia diffidis copiis noſtris. ergo ita accidit. Nam Parthico bello nuntiato, locorum quibuſdam anguſtiis & natura montium fretus, ad Amanum exercitum adduxi, ſatis probè ornatum auxiliis, & quadam auctoritate apud eos, qui me non norant, nominis noſtri. Multum eſt enim in his locis: *Hiccine eſt ille, qui urbem? quem ſenatus?* noſti cetera. Cùm veniſſem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo communis eſt, diviſus aquarum devortiis, Caſſius noſter, quod mihi magnæ voluptati fuit, feliciter [57] ab Antiochea hoſtem rejecerat. Bibulus provinciam acceperat. P. B. Intereà cum meis copiis omnibus vexavi Amanienſes, hoſtes ſempiternos. multi occiſi, capti: reliqui diſſipati: caſtella [o] munita improviſo adventu [p] capta & incenſa. Ita [58] victoria juſta [59] imperator appellatus apud

[o] *alii* minuta.
[p] capta ſunt *MS.*

[56]. *Sed balbi non ſumus.*] Sic ludit, quia ſequitur, *rem* & *redire:* quaſi balbi ad rem redire metuant, quod pronunciare non poſſunt. Terent. Adelph. II, I, 3. *Mitte iſta, atque ad rem redi.* J. F. Gron.

[57]. *Ab Antiochea.*] *Antiochea* eſt in veteribus libris, quomodo in antiquis quoque monumentis ſcriptum reperitur, atque eadem ratione, qua *Alexandrea* pro *Alexandria:* extat etiam apud me æreus nummus, in quo inciſum eſt, GENIO ANTIOCHEÆ. *Urſinus.* Ante admonitionem Urſini jam Naugerius apud Lucam Antonium Juntam ſic ediderat, quod in Victoriana Roberti Stephani mutatum ſequente Lambino & Gothofredo, donec reditum ad prius ab Gebhardo, & reliquis omnibus, qui deinceps Ciceroni præfuerunt. Horum omnium non intelligo iniquam conniventiam, ut quum huic loco ita fuerint dediti, infra epiſt. 17. omnes omnino edant *magnus Antiochiæ metus eſſet.* Ego nihil pronuncio ſine MSS. *Gronov.*

[58]. *Victoria juſta Imperator appellatus ad Iſſum.*] Ad Att. de eadem re ſcripſit, uberiuſque aliquanto totum hoc negotium narravit: quo in loco ſeipſum quoque luſit facetiſſime. eſt autem Lib. V. epiſt. 20. Antipater poëta ſcripſit Epigramma, quod incidi voluit in ſepulcho Perſarum, qui in eo prælio pro Rege ſuo pugnantes ab Alexandro cæſi ſunt, in quo etiam *Iſſum* appellavit: quia autem id elegantiſſimum eſt, placuit mihi hic illud ſcribere:

Ἰσσοῦ ἐπὶ προβολῇσιν ἁλὸς παρὰ κῦμα Κυλίσσης
Ἄγριον, αἱ Περσῶν κείμεθα μυριάδες·
Ἔργον Ἀλεξάνδροιο Μακηδόνος· οἵ ποτ' ἄνακτι
Δαρείῳ πυμάτην οἶμον ἐφεσπόμεθα. *Victorius.*

q loco, ſæpe ut. *Gron.*
r *ita Lamb. alii* abduxi.

apud 60 Iſſum (quo in q loco ſæpe, ut ex te audivi 61 Clitarchus tibi narravit, Dareum ab Alexandro eſ ſuperatum) r adduxi exercitum ad infeſtiſſimam Cilici partem. Ibi quintum viceſimum jam diem aggeribu vineis, turribus oppugnabam oppidum munitiſſimun 62 Pindeniſſum, 63 tantis operibus, tantoque negoti ut mihi ad ſummam gloriam nihil deſit, 64 niſi nom

O

59. *Imperator appellatus.*] Gratulatione & acclamatione militu Philipp. XV. *At ſi quis Hiſpanorum aut Gallorum aut Thracum mi aut duo millia occidiſſet, non eum, a conſuetudine qua increbruit, i peratorem appellaret Senatus?* Alioqui imperator dicitur is, cui belli neceſſitatem, ſive conſuli, ſive prætori, ſeu alio nomi magiſtratus, P. Romanus exercitum mandavit, ut apud Liv. Lib. XX *Si non deûm irâ, nec fato, ne culpa perivimus ad Cannas, cujus ta dem ea culpa fuit? militum an imperatorum?* Et poteſtas illa rege di exercitum dicebatur *imperium.* Salluſt. de Catilin. *Sibi manu tum imperium, exercitum, bellum optabat.* J. F. Gronovius. Im ratores, qui in libera republica creabantur a Græcis etiam αὐ κράτορες appellati ſunt, ut videre eſt apud Themiſtium Orat. p. 194. & ita αὐτοκράτορες Χαλκιδέων, pro ducibus Chalcidenſi apud Theonem Sophiſtam. c. 11. p. 15. Non bene de hac vo agit Iſidor. Orig. Lib. IX. c. 3. nec Petr. de la Sena in Gym Neapol. p. 125. *Cuper.*

60. *Iſſum.*] Urbem non procul ab Amonicis pylis poſitam: 4. Lib. XV. & Curtius, & Strabo. *Corrad.*

61. *Clitarchus.*] Hiſtoricus, Alexandri comes in Perſica ex ditione, ut ait Plinius Lib. VI. cap. 31. Dionis filius, teſte Pli Lib. X. cap. 49. nominatur a Curtio Lib. IX. bis, a Cicerone L I. de Legibus, haud magna cum laude, ab Athenæo libro quar Ejus probatum eſſe ingenium, fidem vituperatam, oſtendit Qu ctilianus Lib. X. cap. I. *P. Manut.*

62. *Pindeniſſum.*] Incognitum Romæ nomen oppidi: quod epiſt. 20. Lib. V. ad Att. perſpicitur. *Idem.*

63. *Tantis opibus, tantoque negotio.*] Veneti & alii *tantis operib* quod haud ſcio an nemo dubitaturus ſit jam verum eſſe. Mox *ſerius* reponit Rutilius & Veneti, *ſpiſſius.* Camerar. *Opibus* eſt omnibus mſſ. Pall. duobus Gulielm. editione primâ, atque Vic rii: præfertque Manut. ex illo Virgilii, *tanta pugnatur opum* vulgò *operibus.* Gebhard. *Operibus* legit Sueton. Jul. c. 33. *Ma mis obſeſſum operibus.* J. F. Gronovius.

64. *Niſi nomen oppidi.*] Magnum, & celebre. hinc ad Attic ſcribens ita queritur: *Qui malum, iſti Pindeniſſæ? qui ſunt? quies: nomen audivi nunquam. Quid ego faciam? non potui Cilicia Ætoliam, aut Macedoniam reddere.* Corradus. Putat Brodæus I III. Miſcell. c. 6. totum hoc eſſe jocoſe ſcriptum, quaſi Cic per *ſummam gloriam* intellexerit, ut *Pindeniſſenus* appellaret quemadmodum alii nomen invenere ab oppidis captis. Mihi placet. *Verburg.*

65.

oppidi: quod ſi, ut ſpero, cepero; tum verò litteras publicè mittam. Hæc ad te [s]in præſenti ſcripſi, ut ſperes, te aſſequi id, quod optaſſes. Sed, ut redeam ad Parthos, hæc æſtas habuit hunc exitum ſatis felicem. Ea, quæ ſequitur, magno eſt in timore. Quare, mi Rufe, vigila: primùm ut mihi ſuccedatur: ſin id erit, ut ſcribis, &, ut ego arbitror, [t]ſpiſſius; illud, quod facile eſt, nequid mihi temporis prorogetur. De republica ex [v]tuis, ut antea tibi ſcripſi, cùm præſentia, tum etiam futura magis exſpecto. Quare ut ad me omnia quàm diligentiſſime perſcribas, te vehementer rogo. Vale.

s veſperi. in *alii.*

t *alii* ſerius.

v tuis litteris *alii.*

EPISTOLA XI.

ARG. *Ita ſollicitus eſt, quidnam de ſucceſſione provinciarum Romæ decernatur, ut omnino ſibi deeſſe verba confirmet. miro enim urbis deſiderio tenetur. Pantheras ludorum cauſſa promittit. De ſtatu reip. diligentiſſimas a Cœlio litteras poſtulat. L. Paullo, C. Marcello Coſſ.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 9. Lib. III. ſequitur ep. 54. Lib. XIII.

M. T. C. IMP. M. COELIO, ÆDILI CURULI, S. D.

PUTARESNE umquam accidere poſſe, ut mihi verba deeſſent: neque ſolùm iſta veſtra oratoria, ſed hæc etiam levia noſtratia? Deſunt autem propter hanc cauſam, quòd mirificè ſum ſollicitus, quidnam de provinciis decernatur. Mirum me deſiderium tenet urbis, incredibile meorum, [65] atque in primis tui: ſatietas autem provinciæ: vel quia videmur eam famam conſecuti, ut [66] non tam acceſſio quærenda, quàm fortuna metuenda ſit: vel, quia totum negotium non eſt dignum viribus noſtris, qui majora onera in republica ſuſtinere & P. XXIV.

65. *Atque in primis tui: ſatietas autem provinciæ.* Hæc lectio ut mihi non ſatis placet, ita nullam habeo quam magis probem: niſi ex vetere libro *ante*, non *autem* legamus, ut ſit: *Satietas provinciæ me tenet ante omnia.* Quidam deſcribunt, *Acta:* quam bene, ipſi viderint. In alio libro vetere totus hic locus ſic legebatur: *Atque in primis ſatietas provinciæ.* Corradus.

66. *Non tam acceſſio.*] Hoc eſt, quod Scipionem monet Hannibal apud Liv. XXX, 30. *Non tantum ad id, quod data pace habere jam potes, ſi prælio vincas, gloriæ adjeceris, quantum ademeris, ſi quid adverſi eveniat.* Vide & Orat. II. de Provinc. Conſ. 14. *J. F. Gronovius.*

x *alii* poſſimus & ſoleamus. y mandatu *alii.*

& x poſſim, & ſoleam: vel quia belli magni timor i: pendet, quod videmur effugere, ſi ad conſtitutam di decedemus. De pantheris, per eos, qui venari ſole: agitur y mandato meo diligenter: ſed mira paucitas & eas, quæ ſunt, valdè ajunt queri, quòd nihil 67 c quam inſidiarum in mea provincia, niſi ſibi, fiat. I que conſtituiſſe dicuntur in Cariam ex noſtra provin decedere. Sed tamen 68 ſedulò fit, & in primis à I tiſco. Quidquid erit, tibi erit: 69 ſed quid eſſet, pla neſciebamus. Mihi, mehercule, magnæ curæ eſt æ litas tua. 70 ipſe dies me admonebat. 71 ſcripſi enim h ipſis Megalenſibus. Tu velim ad me de omni reipub cæ ſtatu quàm diligentiſſimè perſcribas. ea enim certiſ ma putabo, quæ ex te cognoro. Vale.

EPISTOLA XII.

ARG. *Sollicitudinem ſuam demonſtrat ob res urbanas. Litte a Cœlio petit de omni ſtatu reip. addit de Diogenis & Philonis i nere. hortatur, ne provinciales honores urbanis magiſtratibus præfer ſuam indicat ad urbem redeundi cupiditatem.* [A. V. C. DCCII Hanc præceſſit ep. 19. hujus libri, ſequitur ep. 11. Lib. III.

M. T. C. IMP. M. COELIO, ÆDILI CURULI, S. I

SOLLICITUS equidem eram de rebus urbanis: 72 i tumultuoſæ conciones, 73 ita moleſtæ 74 Quinqu tr

67. *Cuiquam inſidiarum.*] Ludit eleganter, & ſuæ laudis aliqu admiſcet, quaſi hæ feræ doleant ſe non ſentire ſolas felicitate provinciæ præſide Cicerone, & cum latronem aut inſidiatore nemo ibi metuat ob vigilantiam & juſtitiam proconſulis, ſ tranquillis eſſe non licere, ſed inſidiis patere venantium. *J.F.Gr*

68. *Sedulo fit.*] Formula excuſandi negligentiam. Plaut. Me: II, 3, 126. *At tu excuſato te fuiſſe ſedulo.* Cato de R. R. 2. *Si mino opus non apparet, dicit villicus ſedulo ſe feciſſe.* x. Att. ep. *Idem:*

69. *Sed quid eſſet, planè neſciebamus.*] Sic eſt in omnibus an quioribus editionibus, ac melioribus codicibus. vulgò: *ſed, q planè eſſet, neſciebamus.* Gebhard.

70. *Ipſe dies me admonebat.*] Sic Veneti, alii *ipſa dies.* Sed n videtur diſcrimen eſſe in generis diverſitate, id quod Grammat quidam tradidere. *Camerar.*

71. *Scripſi enim hæc ipſis Megalenſibus.*] Non. Aprilis, quo Matri deûm ſacra fiebant quæ *Megalenſia* dicebantur. *Corrad.* I *Megalenſiis* repoſui, libris omnibus repugnantibus atque in t

afferebantur, nam citeriora nondum audiebamus. tamen nihil me magis ſollicitabat, quàm in his mo- s non me, ſi quæ ridenda eſſent, ridere tecum. enim multa, ſed ea non audeo ſcribere. Illud mo- leſtè

ſola ratione & veritate fretus. Nam *Megalenſes* & *Megalenſia* *galenſibus*, neque Græce neque Latine dici poteſt. *Lambin.*

Ita tumultuoſæ conciones, ita moleſtæ Quinquatriis adfereban- Vetuſti codices *Quinquatrus*, generandi caſu: ſi enim *Quin-* *iis* eſſet; ſignificaret (ut puto) diem, quo adlatæ eſſent ad ion quo geſtæ illæ res. Intelligere autem eum diem quo *con-* illæ *tumultuoſæ* habitæ ſunt, declarat vox illa *citeriora:* dicit ſe nondum audiſſe quæ poſt eum diem in urbe geſta ſunt. rea potius apud bonos auctores *Quinquatrus* invenias quam *quatria*, ſic enim ſemper apud Sext. Pompejum, & Nonium ellum, qui hanc vocem diligenter interpretantur, ſcriptum Nonius etiam de forma vocabuli accurate diſputat. Nam l apud Tacitum, Lib. XIV. *Miro tamen certamine procerum de- ntur ſupplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatria, s apertæ inſidiæ eſſent, ludis annuis celebrarentur:* mendum nam in vetuſto codice, qui in divi Marci Bibliotheca eſt, *quatrus* eſt, non *Quinquatria.* Idem quoque non multo ante n in vulgatis libris, *Placuit ſolertia tempore etiam adjuta, do Quinquatruum feſtos dies apud Baias frequentabant.* Victor. , c. i. m. *Quinquatrus.*] Sive *conciones moleſtæ* & non tantum *tu- uoſæ* à Cicerone appellatæ ſunt, ſive *Quinquatrus* ipſæ *mo-* appellatæ ſint, quod eo potiſſimum die turbidæ & nefariæ ciones habitæ ſint, neceſſario intelligimus diem, quo res illæ næ geſtæ ſunt, non quo Ciceroni in provinciam allatæ. Non n lectionem illam ullo pacto probamus, quæ in impreſſis antea . Docuimus enim olim bonos ſcriptores potius hoc genere in nomine uſos eſſe quam neutro; caſtigavimuſque locum Taciti in hac voce corruptus erat. Cicero etiam ad Cornificium in- :: *Quinquatribus frequenti ſenatu cauſſam tuam egi.* Idem in erioribus.

3. *Ita moleſtæ Quinquatrus afferebantur.*] Alii *Quinquatriis*, Vi- ius *Quinquatrus* repoſuit. *Camerar.* Ita Vict. & poſt eum nb. (qui tamen uno in ſuo reperiri teſtatur *Quinquatres*) Pal. Vaticanus, nam ceteræ: *Quinquatriis.* Gebhard. Adde librum Obſervationum patris cap. XI. *Gronov.*

4. *Quinquatrus.*] Quinque dies feſti fuerunt, Minervæ dicati. id. Lib. III. Faſt.

Una dies media eſt, & fiunt ſacra Minervæ,
Nomina quæ a junctis quinque diebus habent,

ro. *Quinquatrum diem* ait appellatum, quod erat poſt diem ntum Id. Mart. id eſt, XIV. Kal. Apr. & quamquam ex Ovi- conſtet, *quinquatrus* fuiſſe quinque dies: tamen, cum Cice- *quinquatrus* nominat, non ſemper eos omnes dies, ſed inter- m primum dumtaxat eorum ſignificat, ut epiſt. 25. Lib. XII. & Attic. Lib. IX. ep. 9. *P. Manut.*

leſtè fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuaru
P. B. litterarum. Quare etſi, cùm tu hæc leges, ego jam a
nuum munus confecero : tamen obviæ mihi velim ſi
litteræ tuæ, quæ me erudiant de omni republica, :
hoſpes planè veniam. hoc meliùs, quàm tu, facere n
mo poteſt. Diogenes tuus, homo modeſtus, 75 à n
z Adiatorigem *Manut.* cum Philone Peſſinunte diſceſſit. 76 iter habebant
[z] Dejotarum regem : quamquam omnia nec benign
a facilia *MSS.* nec [a] copioſa cognorant. 77 Urbem, urbem, mi Ruf
cole, & in iſta luce vive. Omnis peregrinatio (qu
ego ab adoleſcentia judicavi) obſcura & ſordida ii
quorum induſtria Romæ poteſt illuſtris eſſe. Quod cù
probè ſcirem, utinam in ſententia permanſiſſem! Cu
una mehercule ambulatiuncula, atque uno ſermo
b veſtro *MS.* [b] noſtro, omnes fructus provinciæ non confero. Spe
me 78 integritatis laudem conſecutum. 79 non erat min

75. *A me cum Philone Peſſinunte diſceſſit.*] Si colligas recte, Pe
ſinus urbs non potuit fuiſſe pars provinciæ Tullianæ, atque id
nec Tullius inde Diogenem a ſe dimittere; ut omnino crediderii
dediſſe *Peſſinunta.* ad illam urbem ſcilicet, vel illic aliquod neg
tium pariter curaturus, vel quod eſſet in itinere iſto ſita. *Gron.*

76. *Iter habebant ad Dejotarum Regem.*] Ita Veneti & alii. Se
mirum de *Laio*, quod eſt in aliis; illud factum, cùm Dejota
præſertim nomen non ſit inuſitatum in ſcriptis Ciceronianis: qua
remus de hoc diligentius. *Camerar.* *Dejotarum*, Regem Armeni
quidem Minoris ab Senatu appellatum, ſed Gallogræciæ Tetra
cham. Ceterum quum hoc loco, & *Dejotarum*, & *Laium*, &
Hyacton, & *Ithacum*, atque *Latoregem* legamus, videndum for
ſit, an poſſimus legere *Brogitarum*, cui per ſyngrapham a nonnu
lis Romanis pecuniæ fuerant creditæ. Cicero præterea de ſi
Dejotaro nunquam illa ſcripſiſſet verba : *Quamquam omnia nec b
nigna nec copioſa cognorant.* Quid ſi *Lathurum* legamus, ut Ptol
mæum ſic a patre, qui *Lathurus* dicebatur, vocatum interpret
mur : cum quo Cœlius neſcio quid negotii, ex epiſt. IV. Li
VIII. habuiſſe videtur. *Corrad.*

77. *Urbem, mi Rufe, cole.*] In antiquis exemplaribus repeti
eſt vox illa *Urbem*, eleganter profecto, majore eorum verboru
vi. Quam figuram, cum multis locis ea Cicero uſus ſit, impe
tia librariorum ſæpe ſuſtulit : alteram enim earum dictionum v
care arbitrantes, erroremque priorum (ut putabant) corrigere ſt
dentes, graviter ipſi peccaverunt. *Victorius.*

78. *Integritatis.*] Abſtinentiæ: quia ne teruncio quidem provi
ciæ ſumptui fuit: quod ipſe, non ſine quadam inani gloria, ve
tamen ad Atticum ſcripſit epiſt. 16. 17. 20. 21. Lib. V. & hic epi
1. 3. 4. 5. Lib. XV. *P. Manut.*

79. *Non erat minor ex contemnenda.*] *Contempta* habent aliqu

ex contemnenda, quàm ex conſervata provincia. [80] Spem triumphi? Inquis. [81] ſatis glorioſè triumpharem, ſi non eſſem quidem tamdiu in deſiderio rerum mihi cariſſimarum. Sed (ut ſpero) propediem te videbo. tu mihi obviam mitte epiſtolas te dignas. Vale.

EPISTOLA XIII.

ARG. *De litterarum infrequentia quaſi molli brachio Cœlium reprehendit: eundem excuſat, culpa in tabellarios translata: laudat etiam ob earum quas proxime accepit prudentiam & humanitatem. Amicitiam cum Ap. Claudio & amicitiæ cauſſas commemorat. Quod Cæſarem Curio, qui cum optimatibus antea ſentire videbatur, cœpit defendere, exitum agnoſcit conjecturæ ſuæ. Decedere e provincia, expleto anno, ſibi ait eſſe conſtitutum; miroque ſe teneri deſiderio urbis, ſuorum, Cœlii potiſſimum; quem ædilem videre cupiebat. Negotialis fere tota eſt epiſtola: morale principium & quod concludit. nam quæ narrat de Appii erga ſe ſuaque in illum benevolentia, propter occaſionem inducta ſunt Appii a Dolabella accuſati: de quo vide epiſt. 9. lib.* VIII. *cui Cicero reſpondet.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 57. Lib. XIII. ſequitur ep. 18. hujus libri.

M.T.C. IMP. M. COELIO, ÆDILI CURULI, S.D.

RARAS tuas quidem (fortaſſe enim non perferuntur) ſed ſuaves accipio litteras: [82] vel quas proximè acce-

veteres libri, quamvis *contemnenda* ferri etiam poſſit. *Urſinus.* Quatuor MSS. quos ego evolvi, *erat.* Referendum autem ad *laudem integritatis* jam vidit Manutius. Itaque Ciceroni tot codicum lectionem reſtitui; altera enim paucorum librorum friget. *Gravius.*

80. *Spem triumphi? Inquis. ſatis glorioſè triumpharem, ſi non eſſem quidem in deſid.*] Alibi hanc reperi ſcripturam, quæ mihi percommoda viſa eſt: *Spes triumphi, inquis; ſatis glorioſe triumpharem: non eſſem quidem tamdiu in deſiderio rerum mihi cariſſimarum.* Ἐλλειπτικῶς enim hoc, quod fortaſſe Cœlius dicturus eſſet, tangit, ſpem eſſe ex provincia bene geſta triumphi, quæ nulla potuiſſet eſſe, illa neglecta, &c. *Camerar.*

81. *Satis glorioſe.*] Pro omni triumpho duco, non tam diu abeſſe a meis. *eſſe in deſiderio ſuorum*, abeſſe a ſuis. Deſiderium, abſentia. Petron. 70. *deſiderium exſtincti non poſſe fœminam pati.* J. F. Gronovius.

82. *Vel quas proxime.*] Uſus elegans particulæ, hac vi, *ne de aliis dicam, ut alia taceam.* Ter. And. III, 2, 9. *Vel hoc quis non credat qui te norit, abs te eſſe ortum.* Virg. II. Æn. 406.

Vel cum ſe pavidum contra mea jurgia fingit. J. F. Gronov.

83. *De-*

ceperam, quàm prudentis? quàm multi & officii & conſilii? Etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, ut tu admonebas: tamen confirmantur noſtra conſilia, cùm ſentimus, [c] prudentibus, fideliterque ſuadentibus idem videri. Ego Appium (ut ſæpe tecum locutus ſum) valdè diligo: meque ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe, ut ſimultatem [83] depoſuimus, ſenſi. Nam & honorificus in me conſul fuit, & ſuavis amicus, & ſtudioſus ſtudiorum etiam meorum. [84] Mea verò officia ei non defuiſſe tu es teſtis: quoniam κωμικὸς μάρτυς (ut opinor) occidit Phania: & mehercule etiam pluris eum feci, quòd

c pruden- ter *MS.*

P. XXV.

83. *Depoſuimus.*] Auctore Pompejo, cujus filio Appii filia nupſerat. id ex Quinctiliani lectione cognovimus, qui recitat hæc verba Ciceronis ex libro epiſtolarum incerto ad M. Brutum: *Ego cum in gratiam redierim cum Ap. Claudio, & redierim per Cneum Pompejum.* P. Manut.

84. *Mea verò officia ei non defuiſſe, tu es teſtis: quoniam κωμικὸς μάρτυς (ut opinor) accidit Phania.*] Eraſmus vir doctiſſimus noſtris temporibus, & πολυγραφώτατος, locum hunc corruptum eſſe cenſet, corrigitque, οἰκικὸς μάρτυς, vel οἴκοθεν μάρτυς, id eſt *domeſticus teſtis*, cum nullibi apud Græcos auctores (ut videtur) hoc proverbium legiſſet. Nos in antiquis exemplaribus Græcas has voces nulla varietate ſcriptas animadvertimus, ſed recte admodum & integerrime, quod raro accidit in Latinis vetuſtis codicibus. Vix enim poterant qui linguæ illius rudes eſſent, ut erant illarum ætatum librarii, tam accurate characteras illos effingere ut non aliquid peccarent: Proverbiumque hoc apud Suidam reperimus in dictione ἔμφασις. Cum enim locum ex hiſtoria Polybii adduceret, hæc verba ipſius ponit: καὶ προσκατίψευσαι τ᾽ ἀνδρὸς κωμικόν τινα μάρτυρά προσεπισπασάμενος ἀνώνυμον. Nihil igitur amplius de horum verborum integritate dubitandum eſt, cum apud Græcos etiam auctores hoc proverbium inveniatur: potius quærenda eſt ſententia & vis ipſius: etſi ex verbis Polybii, quæ a Suida accepimus (nec enim integram hiſtoriam præclariſſimi illius Viri habemus), videtur de his proferri ſolitum qui aliquod mendacium ficto aliquo teſte confirmare volebant. Nam quod alii *comicum teſtem* opportunum intelligunt & in tempore advenientem, alii autem aliter exponunt, cum nullo hæc auctore dicant, mirari non debent, ſi paucos admodum ſuæ ſententiæ comites habent. *Victor.* Suſpicatus aliquando ſum legendum *occidit Phania*, qui, ut notum eſt libertus fuiſſet Appii. Neque non blanditur nunc quoque nobis illa opinio. Sed κωμικὸς μαρτὺς quis? De hoc nonnihil Victorius ſed quod tamen titubare videtur. Ac fieri poteſt, ut Cicero in nomine Appiani liberti luſerit. Nam Phaniæ, ut Soſiæ, comicarum perſonarum uſitata fuere nomina. Ac poteſt fieri, ut vel de glorioſo teſte proverbio uſus fuerit, vel qui ad teſtificationes eſſent prompti, ut illi in Pœnulo; ut de fucato teſte proverbium acci-

rect

quòd te amari ab eo ſenſi. Jam me Pompeji totum eſſe ſcis. Brutum à me amari intelligis. Quid eſt cauſæ, cur mihi non in optatis [d] eſt complecti hominem, florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, [85] propinquis, affinibus, amicis; collegam meum præſertim, & in ipſa collegii laude & ſcientia ſtudioſum mei? Hæc eò pluribus ſcripſi, [86] quòd mihi ſignificabant tuæ litteræ, ſubdubitare, qua eſſem erga illum voluntate. Credo, [87] te audiſſe aliquid. falſum eſt, mihi crede, ſi quid audiſti. [88] Genus inſtitutorum, & rationum mearum, diſſimilitudinem nonnullam habet cum illius adminiſtratione provinciæ. Ex eo quidam ſuſpicati fortaſſe ſunt animorum contentione, non [e] opinionum diſſenſione, [89] me ab eo diſcrepare. Nihil autem feci umquam, neque dixi, quod contra illius exiſtimationem eſſe vellem. Poſt hoc negotium autem, &

d ſit *Lamb.*

e voluntatum *alii.*

reddè poſſe videatur. *Camerar.* Adde paterna in obſervationibus ad Eccleſiaſticos ſcriptores cap. 2. *Gronov.* Vide Rhodigin. Lect. Antiq. Lib. VI. c. 17.

85. *Propinquis.*] Cognatos ſignificari, manifeſtum eſt; cum ſequatur, *Affinibus*; ut in oratione pro Plancio: *Cum illo maximis vinculis & propinquitatis & affinitatis conjunctus.* Et Cæſar libro ſecundo bell. Gall. *Propinquitatibus affinitatibuſque conjuncti.* Quibus ex locis, differre *Affinitatem* a *Propinquitate*, conſtat. Rurſus *affinitatem* video propinquitatis nomine interdum appellari, ut in oratione pro Quinctio: *Si pietate propinquitas colitur; qui affinem prodit, impius ſit, neceſſe eſt.* Et alibi. *P. Manut.*

86. *Quod mihi ſignificabant tuæ litteræ, ſubdubitare.*] Mediceus codex, *Quod nihil ſignificabant.* Quare animadvertendum eſt, an melius legi poſſit, *Quod nonnihil ſignificabant:* hoc intellectu, ut dicat Cicero, in Cœlii epiſtolis quædam verba eſſe quæ obſcure ſignificent hanc ſuſpicionem in animo illius reſidere, de alienata voluntate ipſius erga Appium. Dictio illa *mihi* non magnam ullam vim habere videtur eo in loco: nam ſi id ſignificabant literæ Cœlii, non magis Ciceroni quam omnibus aliis qui eas legiſſent, ſignificabant. nec tamen firmitudinem aliquam hoc argumentum habet: quare de tota re nihil adfirmamus. *Victorius.*

87. *Te audiſſe aliquid.*] Quaſi acta ejus in provincia ſucceſſor reſcidiſſem, & ſic ei me parum æquum & benevolum demonſtraſſem. *J. F. Gronov.*

88. *Genus inſtitutorum.*] Eſt quædam diverſitas inter meum & illius propoſitum atque inſtitutum in regenda provincia. VI. Att. I. *Idem.*

89. *Me ab eo diſcrepare.*] Me bonum eſſe in illius invidiam, & aliter facere, quam ille fecit, non quod ita faciendum putem, ſed quod cupiam illi dare dolorem. *Idem.*

90. Con-

& temeritatem noſtri Dolabellæ, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. Erat in eadem epiſtola veternum civitatis. gaudebam ſanè, & 90 congelaſſe noſtrum amicum lætabar otio. Extrema pagella pupugit me tuo chirographo. Quid ais? 91 Cæſarem non defendit Curio? quis hoc putaret præter me? nam ita f vivam putavi. Dii immortales! quàm ego riſum noſtrum deſidero! Mihi erat in animo, quoniam jurisdictionem confeceram: 92 civitates locupletaram: publicanis, etiam ſuperioris luſtri reliqua, ſine ſociorum ulla querela, conſervaram: privatis, ſummis, infimis fueram jucundus: proficiſci in Ciliciam nonis Maji: &, cùm g 93 prima æſtiva attigiſſem, 94 militaremque rem collocaſſem, decedere ex ſenatusconſulto. Cupio te ædilem videre, miroque deſiderio me urbs afficit, & omnes mei, tuque in primis. Vale.

f *alii* in via.

P. B

g *alii* primum.

EPISTOLA XIV.

ARG. *Commendat Fabium a quinque rebus, probitate, doctrina, ingenio, modeſtia, amicitia ſua. De rebus Romanis litteras exſpectat.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 14. Lib. XV. ſequitur ep. 58. Lib. XIII.

M. T. C. IMP. M. COELIO, ÆDILI CURULI, S. D.

h MARCO FABIO, viro optimo & homine doctiſſimo, familiariſſimè utor, mirificéque eum diligo

h *alii* MARCO *non habent.*

90. *Congelaſſe noſtrum Amicum.*] Curionem Tribunum plebis adeo nihil movere, nullas rogationes novas ferre, nihil certaminis ſuſcipere adverſus potentes, ut videatur defixus vel immobilis factus, inſtar aquæ congelatæ vel conglaciatæ. *J. F. Gronov.*

91. *Cæſarem nunc defendit Curio.*] Secutus ſum libros vulgatos, & hiſtoriæ rationem. Nam ex libro VIII. epiſt. licet intelligere, *Curionem defendiſſe Cæſarem*, & iis acriter reſtitiſſe qui Cæſarem ex provincia retrahere conarentur. Hæc eo ſcripſi, quod quidam ſecuti nonnullos codices manuſcriptos mendoſos, legunt, *Cæſarem non defendit Curio?* Lambin.

92. *Civitates locupletaram: publicanis etiam &c.*] Alii: (*nam publicanis etiam ſuperioris luſtri reliqua, ſine ſociorum ulla querela conſervata ſunt.*) quam ſcripturam nonnullis conjecturis ducor, ut veram exiſtimem. *Camerar.* Nihil ipſe ab iis accipiendo, meos accipere vetando, quæ decem proximis annis ſuffurati fuerant Græculi magiſtratus; reddere cogendo, ære alieno liberando, v. Att. ep. 21. VI. Att. 2. *J. F. Gronov.*

93. *Prima æſtiva attigiſſem.*] Initium æſtivorum feciſſem. Vide 1 Obſ. 7. *Idem.*

94. *Militaremque rem collocaſſem.*] Vide num rectius ſit in antiquo libro, *militemque in ea collocaſſem.* Urſin.

95. *Ejus*

ligo, cùm propter ſummum ingenium ejus ſummamque doctrinam, tum propter ſingularem modeſtiam. 95 Ejus negotium ſic velim ſuſcipias, ut ſi eſſet res mea. Novi ego vos magnos patronos. 96 hominem occidat oportet, qui veſtra opera uti velit. ſed in hoc homine nullam [i] accipio excuſationem. 97 Omnia relinques, ſi me amabis, cùm tua opera Fabius uti volet. Ego res Romanas vehementer exſpecto & deſidero: in primisque, quid agas, ſcire cupio. nam jamdiu, propter hiemis magnitudinem, nihil novi ad nos afferebatur. Vale.

i excipio accuſ. MSS.

EPISTOLA XV.

ARG. *Si quis Cœlii tres epiſtolas legerit, quibus Cicero reſpondet, undecimam, tertiam decimam, decimam ſeptimam libri octavi; is magnopere noſtram interpretationem non deſiderabit. Epiſtolæ capita ſunt hæc, de ſupplicationibus ſuis, de filiæ & Dolabellæ nuptiis, de ſua ſollicitudine ob civiles diſcordias, de rationibus quibus adductus C. Cœlium, quæſtorem ſuum, provinciæ præpoſuerit; de Ser. Ocella in adulteriis deprehenſo, de rebus ab ædili Cœlio geſtis, de ſuo ad urbem reditu. Tota negotialis epiſtola: reſpondet enim ad ea quæ Cœlii litteræ ſignificaverant. nam rationes de quæſtore provinciæ præpoſito, quis non videt ad negotiale genus pertinere?* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 13. Lib. III. ſequitur ep. 12. Lib. VIII.

M. T. C. IMP. M. COELIO, CURULI AEDILI, S. P. D.

NON potuit accuratiùs agi, nec prudentiùs, quàm actum eſt à te cum Curione de ſupplicatione: &, [k] me-

95. *Ejus negotium.*] De Herculanenſi fundo a Q. Fabio fratre proſcripto, epiſt. 25. Lib. IX. *Corrad.*

96. *Hominem occidat oportet &c.*] Paſſeratius in Prælectionibus in Propert. Lib. II. Eleg. 17. hujus loci ſenſum non videtur cepiſſe, quum componat eum cum aliis e Cicerone petitis locis, ſed alium ſenſum conſtituentibus. Dicit autem Cicero, magnos patronos nil curare præter magnas cauſſas, reliquas ſuſque deque habere, quare metuendum eſſe, ne Fabii commoda poſtponantur rebus aliis majoris momenti. Verum nihil eſſe, quòd Cœlius dicturus eſſet ſe gravioribus negotiis impeditum fuiſſe, ac propterea Fabium neglexiſſe, quoniam Cicero nullam eſſet accepturus excuſationem. *Verburg.*

97. *Omnia relinques.*] Quicquid aliud erit negotii, ſepones, & in alium diem differes. Ut ap. Ter. *rebus relictis*, And. II, 4, II. Haut. Epid. IV, 2, 35. *alienatis rebus.* Virg. VIII. Æneid.
Tollite cuncta, inquit, cœptoque auferte labori. J. F. Gronov.

k hercle *MS.* [k] mehercule, confecta res ex ſententia mea eſt, c
celeritate, tùm quòd is, [l] qui erat iratus, compet
l qui mihi. *Lamb.* tuus, & idem meus, aſſenſus eſt ei, qui ornavit
P. XXVI. noſtras divinis laudibus. Quare ſcito me ſperare
quæ ſequuntur: ad quæ tu te para. Dolabellam à
gaudeo primùm laudari, deinde etiam amari. Nam
quæ ſperas Tulliæ meæ prudentia [98] temperari poſ
ſcio, [99] cui tuæ epiſtolæ reſpondeant. Quid ſi me
legas, [1] quam ego tum ex tuis litteris miſi ad Appiu
Sed quid agas? [2] ſic vivitur. Quod actum eſt, dii
probent. Spero fore jucundum generum nobis; m
tumque in eo tua nos humanitas adjuvabit. Reſpubl
me valde ſollicitat: faveo Curioni: [3] Cæſarem honeſt

98. *Temperari.*] Imminui & mutari. Sidonius v, 7. *Temp Lucumonem noſtrum Tanaquil ſua.* J. F. Gronov.

99. *Cui tuæ epiſtolæ reſpondeant.*] *Reſpondere* valet hic, conſent convenire. ſimilitudinem enim ſignificat. Epiſt. 5. *Non quo ver ne tua virtus opinioni hominum non reſpondeat.* De Univerſita *Dextra dextris reſpondent.* Lib. III. de Fin. *Quid poſterius pr non convenit? quid ſequitur, quod non reſpondeat ſuperiori.* In c tore: *Forenſibus noſtris rebus etiam domeſtica littera reſpondeb* Virgilius Æn. Lib. I. *Dictis reſpondent cetera matris.* Quæ ſign catio cum & his & aliis exemplis notiſſima ſit, fugit eos tam qui legendum putant, *Reſpondeam:* errore puerili: quo enim feretur, *Ea?* quod ad, *Reſpondeant*, ſpectare, niſi qui prorſu litteris cæci ſint, omnes vident. *P. Manut.*

1. *Quam ego tum ex tuis miſi ad Appium.*] Iterum delevi gloſſ *litteris* ex Pal. tert. & Stewechiano. *Gebhard.* Nimis pro imperi nec deprehendi etiamnum codicem tertium ex Palatinis tanti e Itaque ſequor conſentientia judicia præcedentium & Cl. Græv nixa, ut opinor, pluribus & melioribus MSS. Alioqui Gebha favere poſſent verba libri III. epiſt. I. *Idque me puto non invita M nerva eſſe facturum; quam quidem ego ſi forte de tuis ſumpſero, ſolum Pallada, ſed etiam Appiada nominabo.* Gronov.

2. *Sic vivitur.*] Ut modo oderimus aliquem, modo amem Petron. *Quod hodie non eſt, cras erit, ſic vita truditur.* J. F. Gr

3. *Cæſarem honeſtum eſſe cupio.*] Sic vetuſti codices ut nos eme davimus, eadem ſententia & ſignificatione qua Brutus & Caſſ de Antonio in epiſtola ad eum miſſa dicunt: *Nos in hac ſenten ſumus, ut te cupiamus in libera rep. magnum & honeſtum eſſe.* Vict Victorius ita probat legendum, verum alii: *honeſtiſſimum.* Et mo *At omnium fere exemplum*, Veneti & alii quoque libri, *exemp* Camerar. Eſt in honore, in dignitate & ſplendore, in magiſt tu eſſe. Sic Lib. XI. ep. 2. *Quod velle te probare vix quiſquam c dere poſſe videtur, qui nos ſalvos & honeſtos velit.* Eodem L ep. 3. *Nos in hac ſententia ſumus, ut te cupiamus etiam in lib rep. magnum atque honeſtum eſſe.* J. F. Gronov.

4. P

eſſe cupio: pro Pompejo [m] emori poſſum. ſed tamen ipſa republica nihil mihi eſt carius: in qua tu non valde te jactas. [n] diſtrictus enim mihi videris eſſe, quod & bonus civis & bonus amicus es. Ego de provincia decedens quæſtorem Cœlium 4 præpoſui provinciæ. Puerum? inquies. At quæſtorem: at nobilem adoleſcentem: 5 at omnium ferè exemplo: neque erat [o] ſuperiore honore uſus, quem præficerem. [p] Pomtinius multò antè 6 diſceſſerat. à Quinto fratre impetrari non poterat: quem tamen ſi reliquiſſem, dicerent iniqui, non me planè poſt annum, ut ſenatus voluiſſet, [q] de provincia deceſſiſſe: quoniam alterum me reliquiſſem. Fortaſſe etiam illud adderent, ſenatum eos voluiſſe provinciis præeſſe, qui anteà non præfuiſſent: fratrem meum triennium Aſiæ præfuiſſe. Denique nunc ſollicitus non ſum: ſi fratrem reliquiſſem, omnia [r] timerem. Poſtremò non tam mea ſponte, quàm potentiſſimorum duorum exemplo, 7 qui omnes Caſſios Antonioſque complexi

m *alii* mori.
n diſtractus *MS.*
o ſuperior honore ullus. *Lamb.*
p Pomtinius. *Græv. ed.*
q ex provincia. *alii.*
r certe tim. *MS.*

4. *Præpoſui provinciæ.*] V. C. Nic. Scælſi, meus prim. & Mentel. *propoſui provinciæ.* non male, de hoc loquendi genere pluribus egi ad Juſtinum. *Grævius.*

5. *At omnium fere exemplum.*] Emendavimus *exemplo*, ut eſt in antiquis codicibus. Ad Attic. Lib. VII. de hac eadem re agens ſic inquit, *Hoc melius, & hujus rei plura exempla.* Item in eadem hac epiſtola: *Poſtremo non tam mea ſponte quam potentiſſimorum duorum exemplo.* Intelligit autem Pompejum & Cæſarem, ut ex epiſtola ad Atticum ſupra citata declaratur: *Pompejus eo robore vir, his radicibus, Q. Caſſium ſine ſorte delegit, Cæſar Antonium.* Quod autem hic *at quæſtorem, &c.* in vetuſto codice *ad quæſtorem, ad nobilem, ad omnium, &c.* legitur ſecundum veterem ſcripturam propter affinitatem harum literarum: ſic enim in hoc exemplari pluribus locis reperias, ut contra *at* pro *ad* in epiſtola ad Salluſtium, in hoc eodem volumine: *At quem intelligebat ejus belli periculum ſpectare.* & aliis infinitis locis. *Victorius. Exemplo.*] nonnulli ſe ita hunc locum, qui mendoſus erat, caſtigaſſe ajunt: de quo cum illis non pugnamus: neque tamen furti nos reos agere ſtatim oportebat, præſertim cum in omnibus manuſcriptis nullo diſcrimine, quemadmodum legi debet, ſcriptum invenerimus. Præter antiquorum codicum fidem ita illam tractavimus, ut diu nos diligenterque de ea quæſiviſſe planum omnibus fecerimus. *Idem.* in poſterioribus.

6. *Diſceſſerat, a Quinto fratre.*] In libello variarum lectionum, qui additus eſt editioni Grævii, reperies in codice quodam veteri ita haberi: *Diſceſſerat a Quinto fratre, unde impetrari non poterat.* Quod non de nihilo videtur. *Verburg.*

7. *Qui omnes Caſſios Antonioſque complexi ſunt.*] Sunt qui in

 ſenſu

plexi ſunt, hominem adoleſcentem non tam allicer
lui, quàm alienare nolui. Hoc tu meum conſi
laudes neceſſe eſt. mutari enim non poteſt. De O
F. B. [8]parum ad me planè ſcripſeras: & in actis non
Tuæ res geſtæ ita notæ ſunt, ut trans montem T
s de matrimonio *alii*. rum etiam [9]de [s]Matrinio ſit auditum. Ego, niſi

• ✱ ſenſu horum verborum tradendo non parum decepti ſint:
enim narrat Cicero, ſe idcirco Cœlium præpoſuiſſe provi
quod vellet ſibi gratiam reliquorum ejuſdem familiæ concili
neque arbitratur Pompejum & Cæſarem id conſilium in præfi
dis Quæſtoribus ſequutos fuiſſe: ſed inquit ſe id pène feciſſe
ctum exemplo potentiſſimorum virorum, qui Quæſtores ſuos o
ratione qua potuerunt, ornarunt & illorum gratiam omni b
volentiæ genere iniverunt: id enim eſt *complexi ſunt*, ut pa
ante cum de Appio Claudio ſermo eſſet: *Quid eſt cauſſa cur*
non ſit in optatis, complecti hominem florentem ætate, opibus,
Niſi enim Quæſtorem & ipſe præpoſuiſſet, timebat illum iratu
qui iniquo animo tuliſſet ſe honorem illum a Cicerone impet
non potuiſſe quem antea Quæſtores Caſſius & Antonius a
Proconſulibus & Impp. accepiſſent. Quod autem Caſſios &
tonios numero multitudinis dixit, non novum eſt apud Cic
nem, ſed uſitatum & elegans: ut in epiſt. ad Pætum 127. *It*
te cum video, omnes mihi Granios, omnes Lucilios, vere ut di
Craſſos quoque & Lælios videre videor. Sed etiam doctiſſimu
politiſſimus ſcriptor Plato in Symp. *καὶ ὁρῶν αὖ Φαῖδρος*, A
θωνας, *Ἐρυξιμάχυς*, *Παυσανίας*, *Ἀριςοδήμυς*, *Σωκράτην*
αὐτὸν τί δεῖ λέγειν. Hanc eſſe ſententiam hujus loci inde et
intelligi poteſt, quod epiſtola ad Q. Thermum Prop. quæ pe
tima hujus libri eſt, Cicero magnopere ei ſuaſit, ut provir
præficeret Quæſtorem: docens id rectum eſſe & fieri debe
oſtendenſque, niſi ita feciſſet, multas fortaſſe moleſtias ac p
cula illum ſibi conciliaturum eſſe: quod Quæſtor ignominia
fectus merito illi ſemper iratus erit, & nactus aliquam occa
nem nocendi, cum ſibi id jure poſſe facere videatur, nunquan
lam dimittet. *Victorius.*

8. *Parum plane.*] Quia Cœlius, ubi deprehenſus eſſet Oce
ſignificare noluerat. vide epiſt. 10. libro octavo. *P. Manut.*

9. *De Matrinio ſit auditum.*] Vetuſti codices omnes *de Matri*
quam lectionem magis probo: præter enim vetuſtorum codi
auctoritatem, quomodo poteſt conjugium inter res geſtas nu
rari? Quod ſi de nuptiis illius ageret, non tam frigide hanc
tetigiſſet: nam & clarius totam rem narraſſet, & quod m
erat, ei gratulatus fuiſſet. Innuit autem (ut puto) negoti
ipſius quoddam, de quo etſi tunc aliquis ſermo fuit, poſtea
men cito obſcuratum eſt, cum dignum non eſſet quod in hiſtc
traderetur. De *C. Matrinio* quodam equite Rom. meminit Cic
in Oratione VII. in Verrem. *Victorius.* Rutgerſ. Var. lect.
cap. 3. legit *M. Atrutinio.* adde & Manutium. *Gravius.*

10.

me Eteſiæ morabuntur, celeriter (ut ſpero) vos videbo. Vale.

EPISTOLA XVI.

ARG. *Tribus annis epiſtolæ Ciceronis ad Cælium datæ ſunt, prima, ſecunda, tertia, M. Marcello, Ser. Sulpicio Coſſ. quarta, quinta, ſexta, ſeptima, octava, L. Paullo, C. Marcello Coſſ. nona, L. Lentulo, C. Marcello Coſſ. Hæc ultima reſpondet iis litteris quibus tum Cælius obſecraverat, ne ſe cum Pompejo conjungeret, ſed in oppidum aliquod bello vacuum recederet donec armis civilis contentio dijudicaretur. Negotialis eſt epiſtola, quia de itione ad Pompejum diſſerit, quod Cælius diſſuaſerat. C. Marcello, L. Lentulo Coſſ.* [A. V. C. DCCIV.] Hanc præceſſit ep. 2. Lib. IV. ſequitur ep. 19. Lib. V.

M. T. C. IMP. M. COELIO, AEDILI CURULI, S. P. D.

MAGNO dolore me affeciſſent tuæ litteræ, niſi jam & ratio ipſa depuliſſet omnes moleſtias, & diuturna deſperatione rerum obduruiſſet animus ad dolorem novum. Sed tamen quare acciderit, ut ex meis superioribus litteris id ſuſpicarere, quod ſcribis, neſcio. quid enim fuit in illis, præter querelam temporum, quæ non animum meum magis ſollicitum haberet, quàm tuum? Nam non eam cognovi aciem ingenii tui, quod ipſe videam, te id ut non putem videre. Illud miror, adduci potuiſſe te, qui me penitus noſſe deberes, ut me exiſtimares, aut tam improvidum, qui ab excitata fortuna ad inclinatam & propè jacentem [t] deſciſcerem: aut tam inconſtantem, ut collectam gratiam florentiſſimi hominis effunderem, à meque ipſe deficerem, &, quod initio, ſemperque fugi, civili bello intereſſem. Quod eſt igitur meum triſte conſilium? ut diſcederem fortaſſe in aliquas ſolitudines? noſti enim non modò ſtomachi mei, cujus tu ſimilem quondam habebas, ſed etiam oculorum, in hominum inſolentium [v] indignitate, faſtidium. Accedit etiam moleſta hæc pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor. Eo ſi onere carerem, quamvis parvis Italiæ latebris contentus eſſem. [10] Sed incurrit hæc noſtra laurus non ſolùm in oculos, ſed jam etiam in vo- P. XXVII.

t deſiſterem *MSS.*

v dignitate *alii.*

10. *Sed incurrit hæc noſtra laurus non ſolum in oculos &c.*] Quid ſi

voculas malivolorum. Quod cùm ita eſſet, nil tan umquam de profectione, niſi vobis approbantibus, gitavi. Sed mea prædiola tibi nota ſunt. in his mihi ceſſe eſt eſſe, ne amicis moleſtus ſim. [11] Quod aut in maritimis facillimè ſum; moveo nonnullis ſuſpi ne

ſi legatur? *ſed & incurrit.* quaſi duabus jam allatis rationib tertiam hanc adjiciat, quod honorem ſuum ac gloriam invi eſſe civibus ſentiat. *Laurum* vero dici propter laureatos faſ qui imperatoribus eiſque quibus eſſet (ut Ciceroni) decretus tri phus, dabantur: quos ipſos per Campaniam diu geſtavit. au res Plutarchus, aliique. *Bernard. Rutilius.*

11. *Quod autem in maritimis facillime ſum, moveo nonnullis ſu cionem.*] Sic in meo libro ſcribi volui, quia in antiquis codic ita ſcriptum inveni, & eum ſenſum quem ita collocata verba ſe ferrent, meliorem judicavi. In aliis cunctis impreſſis: *Q autem in maritimis ſum, facile moveo. Quod in maritimis fac me ſim*, id eſt, quod in maritimis prædiis libenter maneo, q valde delector villis meis, quæ mari propinquæ ſunt: id e ſignificat *facillime ſum*, Lib. II. de Orat. 209. *Quod & dici o tiſſime poſſunt, & audiri facillime*, id eſt, cum delectatione ſuavitate. Lib. XIII. ad Atticum: *Locum habeo nullum, ubi j lius eſſe poſſim quam Aſtura.* Qui autem me vident in mariti eſſe, non exiſtimantes me id facere inductione animi, ne ſcientes me mirificam capere voluptatem ex his meis villulis, ſpicantur me id facere quod navigationem expectem & hinc a lare cupiam. nec tamen illi hoc ſtulte cogitabant, & rationem bebat hæc ipſorum ſuſpicio. Quod autem facillime in mariti eſſe conſueverat Cicero, cum cauſſa etiam ipſe faciebat; i juxta mare villæ in mediterraneis locis poſitis præponebantur, ut Græci dicunt, παραθαλάσσια, vel παράλια χωρία magni a mabantur. Id etiam confirmat Plutarchus, graviſſimus ſcript in Sympoſ. Lib. I. cap. 4. Qui inquit uſurpari a multis in ſer ne hanc ſententiam, Ambulationem juxta mare & navigatio juxta terram ſuaviſſimam eſſe: cujus rei ipſe cauſſam quoque dit: ἀκούω οὖν πολλῶν λεγόντων ὅτι πλοῦς μετὰ ὁ παρὰ γῆν, περίπα δὲ ὁ παρὰ θάλασσαν ἥδιστός ἐστι. Ad quam ſententiam arbi mur nos reſpexiſſe doctiſſimum poëtam Virgilium Lib. II. Geo corum, cum inquit, ſermonem cum Mecœnate habens:

Ades, & primi lege littoris oram.

Declaravit enim iis verbis ſe illum ad rem jucundam invit Aſtura autem Ciceroni villa maritima erat, ut Plutarch. quo in Cicerone his verbis docet: πυθόμενοι δὲ τὰς προγραφὰς ἔγ σαν εἰς Ἄστυρα μεταβῆναι χωρίον παράλιον τοῦ Κικέρωνος. Vic *Facillime eſſe* quid ſit norunt qui Plautum legerunt: & ſic ex Lambin. cum Manut. extatque in Vatic. in Pall. aliàs omn fere, *ſum facillime.* At in quart. tert. ſec. Stewech. Mitall. *vet.* alias, *quod autem in maritimis ſum, facile moveo nonnullis* Gebhard.

12.

, velle me navigare: quod tamen fortaſſe non nol-
ſi poſſem ad otium. nam ad bellum quidem [12] quî
enit? præſertim contra eum, cui ſpero me ſatis-
ſe; [13] ab eo, cui tamen ſatisfieri nullo modo po-
? Deinde ſententiam meam tu facillimè perſpicere
iſti jam ab illo tempore, cùm in Cumanum mihi
àm veniſti. [14] non enim te celavi ſermonem T.
ii: [15] vidiſti, quàm abhorrerem ab urbe relinquen-
x Cùm audiſſem, nonne tibi affirmavi, quidvis me x *alii*
s perpeſſurum, quàm ex Italia ad bellum civile Quod cum
rum? Quid ergo accidit, cur conſilium mutarem?
nne omnia potiùs, ut in ſententia permanerem?
Cre-

Qui convenit.] Quam conſultum? quam credibile eſt? ſup- *ad bellum*, in quo me ſtare oporteret contra eum. *J. F. v.*

Ab eo cui] Et in quo ſtandum mihi eſſet ab eo, vel ab artibus, nempe Pompejo, apud quem tamen veniendo nul- gratiam inibo, quia ſerius veni. I Inv. 3. *A mendacio contra ſtare.* Brut. 79. *Nemo contra civium perditorum popularem tur- amque dementiam a Senatu & bonorum cauſſa ſtetit conſpectius.*

Non enim te celavi ſermonem T. Ampii: vidiſti, quam abhorrerem.] hic locus antea manifeſto corruptus eſſet, a me eſt, quem- dum in noſtris vides, reſtitutus. quod tamen diligentia s, quam induſtria ulla mea factum eſt: veterem enim ſcri- m repoſui, quam ne parva quidem immutatione facta, in ceo reperi: illam cur rejicerem nihil erat. Si qua in hoc obſcuritas eſt, ea ab hiſtoria naſcitur, quam ignorari mirum i non debet. *Victorius.* Omiſere aliqui, temere ut videtur, *nem*; alii fortaſſe non ſine cauſa illud quod ſequitur, *Sed non-* eneti libri ita: *Non enim calavi te ſermonem T. Ampii. Vi- quam &c.* In Aldinis etiam annotatur talis lectio, *Sermonem audiviſſem.* In tanta diverſitate neſcio, an nemo, nos qui- nihil poſſumus ſtatuere. *Camerar.* Balbi, ad quem ſcribit VI. epiſt. 12. haud dubie minacem, & immoderatum de bello e gerendo. unde Cæſariani hunc T. Ampium *Tubam belli ci- poſt victoriam* appellabant. *J. F. Gronov.* Rectè ex Med. t Victor. nec longè diſſentit liber Vatican. in Pal. ſec. erat *nem tam pii vidiſti*; ſicut ex Medic. notat Manut. ſed cum ſic r in Stewech. & aliis non amplius de veritate periclitandum T. Ampium ait idem Tull. Lib. VI. Ep. 12. *Belli civilis tubam atum fuiſſe.* vulgò inſubidè nimis, *celavi. ſed nonne tum provi- mam abb.* in quâ tamen conjecturâ quam ſibi placet Manutius! *rd.*

Vidiſti, quam abhorrerem ab urbe relinquenda, cum audiſſem. tibi, &c.] Sic diſtinguendum. *J. F. Gronov.*

Nonne omnia potius, ut in ſententia permanerem.] Sic legen- dum

Credas hoc mihi velim, quod puto te exiſtimare, e his miſeriis [17] nihil y aliud quærere, niſi ut homine aliquando intelligant, me nihil maluiſſe, quàm pacem ea deſperata, nihil tam fugiſſe, quàm arma civili: Hujus me conſtantiæ puto fore, ut numquam pœniteat Etenim memini, in hoc genere gloriari ſolitum eſſe fa miliarem noſtrum, Q. Hortenſium, quòd numquan bello civili interfuiſſet. Hoc noſtra laus erit illuſtrior quòd illi tribuebatur ignaviæ: de nobis id exiſtimar poſſe non arbitror. Nec me iſta terrent, quæ mihi à te ad timorem fidiſſimè atque amantiſſimè proponuntur Nulla eſt enim acerbitas, quæ non omnibus, hac orbi: terrarum perturbatione, impendere videatur: quam quidem ego à republica, meis privatis & domeſticis incommodis libentiſſimè, vel iſtis ipſis, quæ tu me mones, ut caveam, redemiſſem. Filio meo, quem tibi carum eſſe gaudeo, ſi erit ulla reſpublica, [18] ſatis amplum patrimonium relinquam in memoriâ nominis mei. ſin autem nulla erit: nihil accidet ei ſeparatim à reliquis civibus. Nam quòd rogas, ut reſpiciam generum meum, adoleſcentem optimum, mihique cariſſimum: an dubitas, cùm ſcias, quanti cùm illum, tum verò Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementiſſimè ſollicitet? & eò magis, quòd in communibus miſeriis, hac tamen oblectabar ſpecula; Dolabellam meum,

y *vulgo* aliud me.

P. B.

dum, *cur in ſent. perm.* non, ut vulgo, *ut in ſent. permanerem.* quamvis omnes libri reclament. ſic enim loquimur, *Omnia acciderunt cur hoc vel illud facerem.* Et ſupra proxime ſic loquitur, *quid ergo accidit, cur conſil. mut.* Lambin. Miror quid Lambinum permoverit ut hic contra omnium librorum fidem pro *ut* voluerit ſcribi *cur.* Non enim libri ſoli, ſed & ratio ei adverſatur. Quomodo enim aliter loqueretur Cicero, *Quid ergo accidit, cur conſilium mutarem? Nonne omnia potius* acciderunt, *ut in ſententia permanerem?* Grævius.

17. *Nihil aliud me quærere.*] Harum ærumnarum unum me fructum putare. Suſpectum tamen, quia in MSS. deeſt *τὸ me.* Forte: *me his in miſeriis*, id eſt, me ſic afflictando me, & querendo & ſubducendo, non quærere occaſionem elabendi ex Italia, ſed hoc unum. *J. F. Gronov.*

18. *Satis amplum patrimonium relinquam in memoriâ nominis mei.*] Non debui attendere faſtidio Lamb. hanc lectionem à Vict. editam rejicientis, cùm eam præſtari videam à Pall. pr. tert. quint. Grut. nam reliqui duo, *in memoriam*, ſicut & editionum prima, præferunt. vulgò: *ſatis amplum patronum relinquam memoriam.* Gebh.

19. *Ab*

meum, vel potiùs noſtrum, [z] fore [19] ab iis moleſtiis, [20] quas liberalitate ſua contraxerat, liberum. Velim quæras, quos ille dies ſuſtinuerit, in urbe dum fuit: quàm acerbos ſibi, quàm mihi ipſi ſocero non honeſtos. Itaque neque ego hunc Hiſpanienſem caſum exſpecto, de quo mihi exploratum eſt ita eſſe, ut tu ſcribis: nec quidquam aſtutè cogito. Siquando erit civitas, erit profectò nobis locus. ſin autem non erit: in eaſdem ſolitudines tu ipſe (ut arbitror) venies, in quibus nos conſediſſe audies. [21] Sed ego fortaſſe vaticinor: & hæc omnia meliores habebunt exitus. Recordor enim deſperationes eorum, qui ſenes erant, adoleſcente me. Eos ego fortaſſe nunc imitor & utor ætatis vitio. Velim ita

z *alii* videbam fore.

19. *Ab iis moleſtiis.*] Ab ære alieno: cujus cauſſa, ut creari tribunus pleb. poſſet, plebejus poſtea factus eſt, legemque de tabulis novis promulgavit, de quo queritur Cicero in epiſt. 23. libro undecimo ad Atticum his verbis: *O dii, generumne noſtrum potiſſimum, ut hoc, vel tabulas novas?* Dio etiam hoc aperte narrat Lib. XLII. *P. Manut.* A vexantibus creditoribus, propter æs alienum, cui eum immodici ſumtus illigarant. ceſſabant enim judicia bello civili. *J. F. Gronov.*

20. *Quas libertate ſua contraxerat.*] Sic legendum cenſent viri docti, rejecta vulgata lectione *liberalitate*: referentes hoc ad accuſationem Appii, qua Dolabella, ejus accuſator, Pompejum, Brutum, Lentulum offenderat. quibus aſſentior. Et vero ſic habet codex unus manu[illegible] longe omnium optimus. *Lambinus.*

21. *Sed ego fortaſſe vaticinor.*] Recte hoc verbum declarat Paulus, eodemque & ipſe intellectu accipiendum puto: quam autem vim hic habet *vaticinor*, eandem in Phormione par huic aſſimileque verbum habet *ariolor*. Potuiſſet hoc aliquos fallere, quod & rarior eſt hic ſignificatus hujus verbi, & ſenes etiam oraculis divinationibusque gaudent, & ipſi res futuras divinare libenter ſolent, quod lepidiſſimus poeta Ariſtophanes in ſua Comœdia docuit, cum inquit: ὁ δὲ γέρων σιβυλλιᾷ. Sed, ut diximus, verus ille ſenſus eſt. nam inquit ſtatim: *Recordor enim deſperationes eorum, qui ſenes erant adoleſcente me*: & quæ ſequuntur. Ariſt. autem Lib. II. de Arte dicendi, quo loco mores & ſtudia omnium ætatum refert, appellat ipſos δυσέλπιδας, quod nihil umquam boni ſperent, aut vix omnino *ægreque ſperent*: quod duabus de cauſis fieri affirmat, quas ipſe acutiſſime, quemadmodum alia omnia, excogitavit. *Victorius.* Sumitur *vaticinari* pro eo, quod dicitur vulgo errare, falli, quod vates plerumque ſunt fallaces, & homines ſimplices ludibrio & quæſtui habent. In Orat. pro Sextio: *Eos autem, qui dicerent dignitati eſſe ſerviendum, reip. conſulendum, ſubeunda pro patria pericula, mortem oppetendam, vaticinari atque inſanire dicebat.* Ita *hariolor* apud Terent. in Andr. II, 1. vſ. 48. & Phorm. III, 2, 7. *J. F. Gronov.*

ceperam, quàm prudentis? quàm multi & officii & conſilii? Etſi omnia ſic conſtitueram mihi agenda, ut tu admonebas: tamen confirmantur noſtra conſilia, cùm ſentimus, [c] prudentibus, fideliterque ſuadentibus idem videri. Ego Appium (ut ſæpe tecum locutus ſum) valde diligo: meque ab eo diligi ſtatim cœptum eſſe, ut ſimultatem [83] depoſuimus, ſenſi. Nam & honorificus in me conſul fuit, & ſuavis amicus, & ſtudioſus ſtudiorum etiam meorum. [84] Mea verò officia ei non defuiſſe tu es teſtis: quoniam *κωμικὸς μάρτυς* (ut opinor) occidit Phania: & mehercule etiam pluris eum feci, quòd

c pruden-ter *MS.*

P. XXV.

83. *Depoſuimus.*] Auctore Pompejo, cujus filio Appii filia nupſerat. id ex Quinctiliani lectione cognovimus, qui recitat hæc verba Ciceronis ex libro epiſtolarum incerto ad M. Brutum: *Ego cum in gratiam redierim cum Ap. Claudio, & redierim per Cneum Pompejum.* P. Manut.

84. *Mea verò officia ei non defuiſſe, tu es teſtis: quoniam κωμικὸς μάρτυς (ut opinor) accidit Phania.*] Eraſmus vir doctiſſimus noſtris temporibus, & πολυγραφώτατος, locum hunc corruptum eſſe cenſet, corrigitque, *οἰκικὸς μάρτυς*, vel *οἴκοθεν μάρτυς*, id eſt *domeſticus teſtis*, cum nullibi apud Græcos auctores (ut videtur) hoc proverbium legiſſet. Nos in antiquis exemplaribus Græcas has voces nulla varietate ſcriptas animadvertimus, ſed recte admodum & integerrime, quod raro accidit in Latinis vetuſtis codicibus. Vix enim poterant qui linguæ illius rudes eſſent, ut erant illarum ætatum librarii, tam accurate characteras illos effingere ut non aliquid peccarent: Proverbiumque hoc apud Suidam reperimus in dictione ἔμφασις. Cum enim locum ex hiſtoria Polybii adduceret, hæc verba ipſius ponit: *καὶ προσκατέψευσαι τ' ἀνδρὸς κωμικόν τινα μάρτυρα προσεπισπασάμενος ἀνώνυμον.* Nihil igitur amplius de horum verborum integritate dubitandum eſt, cum apud Græcos etiam auctores hoc proverbium inveniatur: potius quærenda eſt ſententia & vis ipſius: etſi ex verbis Polybii, quæ a Suida accepimus (nec enim integram hiſtoriam præclariſſimi illius Viri habemus), videtur de his proferri ſolitum qui aliquod mendacium ficto aliquo teſte confirmare volebant. Nam quod alii *comicum teſtem* opportunum intelligunt & in tempore advenientem, alii autem aliter exponunt, cum nullo hæc auctore dicant, mirari non debent, ſi paucos admodum ſuæ ſententiæ comites habent. *Victor.* Suſpicatus aliquando ſum legendum *occidit Phania*, qui, ut notum eſt, libertus fuiſſet Appii. Neque non blanditur nunc quoque nobis illa opinio. Sed *κωμικὸς μάρτυς* quis? De hoc nonnihil Victorius, ſed quod tamen titubare videtur. Ac fieri poteſt, ut Cicero in nomine Appiani liberti luſerit. Nam Phaniæ, ut Soſiæ, comicarum perſonarum uſitata fuere nomina. Ac poteſt fieri, ut vel de glorioſo teſte proverbio uſus fuerit, vel qui ad teſtificationes eſſent prompti, ut illi in Pœnulo; ut de fucato teſte proverbium accipi recte

quòd te amari ab eo ſenſi. Jam me Pompeji totum eſſe ſcis. Brutum à me amari intelligis. Quid eſt cauſæ, cur mihi non in optatis [d] eſt complecti hominem, florentem ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, [85] propinquis, affinibus, amicis; collegam meum præſertim, & in ipſa collegii laude & ſcientia ſtudioſum mei? Hæc eò pluribus ſcripſi, [86] quòd mihi ſignificabant tuæ litteræ, ſubdubitare, qua eſſem erga illum voluntate. Credo, [87] te audiſſe aliquid. falſum eſt, mihi crede, ſi quid audiſti. [88] Genus inſtitutorum, & rationum mearum, diſſimilitudinem nonnullam habet cum illius adminiſtratione provinciæ. Ex eo quidam ſuſpicati fortaſſe ſunt animorum contentione, non [e] opinionum diſſenſione, [89] me ab eo diſcrepare. Nihil autem feci umquam, neque dixi, quod contra illius exiſtimationem eſſe vellem. Poſt hoc negotium autem, &

d ſit *Lamb.*

e voluntatum *alii.*

rectè poſſe videatur. *Camerar.* Adde paterna in obſervationibus ad Eccleſiaſticos ſcriptores cap. 2. *Gronov.* Vide Rhodigin. Lect. Antiq. Lib. VI. c. 17.

85. *Propinquis.*] Cognatos ſignificari, manifeſtum eſt; cum ſequatur, *Affinibus*; ut in oratione pro Plancio: *Cum illo maximis vinculis & propinquitatis & affinitatis conjunctus.* Et Cæſar libro ſecundo bell. Gall. *Propinquitatibus affinitatibuſque conjuncti.* Quibus ex locis, differre *Affinitatem* a *Propinquitate*, conſtat. Rurſus *affinitatem* video propinquitatis nomine interdum appellari, ut in oratione pro Quinctio: *Si pietate propinquitas colitur; qui affinem prodit, impius ſit, neceſſe eſt.* Et alibi. *P. Manut.*

86. *Quod mihi ſignificabant tuæ litteræ, ſubdubitare.*] Mediceus codex, *Quod nihil ſignificabant.* Quare animadvertendum eſt, an melius legi poſſit, *Quod nonnihil ſignificabant:* hoc intellectu, ut dicat Cicero, in Cœlii epiſtolis quædam verba eſſe quæ obſcure ſignificent hanc ſuſpicionem in animo illius reſidere, de alienata voluntate ipſius erga Appium. Dictio illa *mihi* non magnam ullam vim habere videtur eo in loco: nam ſi id ſignificabant literæ Cœlii, non magis Ciceroni quam omnibus aliis qui eas legiſſent, ſignificabant. nec tamen firmitudinem aliquam hoc argumentum habet: quare de tota re nihil adfirmamus. *Victorius.*

87. *Te audiſſe aliquid.*] Quaſi acta ejus in provincia ſucceſſor reſcidiſſem, & ſic ei me parum æquum & benevolum demonſtraſſem. *J. F. Gronov.*

88. *Genus inſtitutorum.*] Eſt quædam diverſitas inter meum & illius propoſitum atque inſtitutum in regenda provincia. VI. Att. I. *Idem.*

89. *Me ab eo diſcrepare.*] Me bonum eſſe in illius invidiam, & aliter facere, quam ille fecit, non quod ita faciendum putem, ſed quod cupiam illi dare dolorem. *Idem.*

90. *Con-*

g Epiphanea *Manut.*

bis, [g] Apamea præſidium deduci non oportuiſſe, 30 videbam idem ceteros exiſtimare: moleſtéque ferebam, de ea re minùs commodos ſermones malivolorum fuiſſe. Parthi tranſierint, necne, præter te, video dubitare neminem. itaque omnia præſidia, quæ magna & firma paraveram, commotus hominum non dubio ſermone, dimiſi. Rationes 31 mei quæſtoris, nec verum fuit me tibi mittere, 32 nec tamen erant confectæ. eas nos Apameæ deponere cogitabamus. 33 De præda mea, præter quæſtores urbanos, [h] id eſt, populum Romanum, teruncium nec attigit, nec tacturus eſt quiſquam. Laodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, ut & mihi, & populo cautum ſit ſine vecturæ periculo. Quod ſcribis ad me 34 de drachmis CCCLIII, nihil eſt quod in iſto genere cuiquam poſſim commodare. Omnis enim pecunia ita tractatur, ut præda, à præfectis; quæ [i] autem mihi attributa eſt, 35 à quæſtore curetur. Quòd quæris, quid exiſtimem de legionibus, quæ decretæ ſunt in Syriam: anteà dubitabam, venturæne eſſent: nunc mihi non eſt dubium, quin, ſi anteà auditum erit, otium eſſe in Syria, venturæ non ſint. Marium quidem ſucceſſorem [k] tandem video eſſe venturum, propterea quòd ſenatus ita decrevit,

P. B.

h *quatuor ſeqq. voces abſunt a MSS.*

i haud. *MS.*

k *alii* tardè.

30. *Videbam idem cæteros exiſtimare.*] *Certos* habet vetus liber: & fortaſſe non male. *Urſin.*

31. *Mei quæſtoris.*] Non C. Cœlii, ſed Meſcinii. quod ex ep. 20. Lib. V. & 26. Lib. XIII. cognoſcitur. *P. Manut.*

32. *Nec tum erant confecta.*] Omnes libri veteres habent, *nec tamen erant confecta:* atque ita edidit P. Victorius. Porro non celabo lectorem, principium hujus epiſtolæ mihi non videri integrum. nam cum infra aliquot poſt verſibus dicat ſe uni epiſtolæ reſpondiſſe, venire ad alteram, videtur eſſe legendum, *binas litteras*, ſeu *litteras binas.* Lambin.

33. *De præda mea.*] Manubiis, manubiali pecunia, quæ ex præda vendita redacta erat. *J. F. Gronov.*

34. *De drachmis* CCCLIII.] Veneti CCCLƆƆƆ. De qua notatione numerorum aliquid traditur in libello Priſciani de Ponderibus & Numeris. *Camer.*

35. *A quæſtore.*] Utrum L. Meſcinio Rufo, ad quem ſunt epiſtolæ tres ultimæ lib. V. quique nominatur epiſt. 26. lib. XIII. & 6. lib. XVI. an C. Cœlio Caldo, ad quem ſcribit epiſtolam ultimam hujus libri, & quem epiſt. 15. nominat. Meſcinium omnino ſignificari puto, qui rationes provinciæ cum M. Mindio fratre, & cum ſcriba Ciceronis adminiſtravit. nam C. Cœlius ſero admodum in provinciam venit, ut ex epiſt. ult. cognoſcitur. *P. Manut.*

36. *De*

vit, ut cum legionibus iret. Uni epiſtolæ reſpondi: venio ad alteram. [l]Petis, ut Bibulo te quàm diligentiſſimè commendem: in quo mihi voluntas non deeſt: ſed locus eſſe videtur tecum expoſtulandi. Solus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo ſunt, certiorem me numquam feciſti, quàm valdè Bibuli voluntas à me ſine cauſa abhorreret. Permulti enim ad me detulerunt, cùm magnus Antiochiæ [m]metus eſſet, & magna ſpes in me, atque in exercitu meo, ſolitum dicere, quidvis ſe perpeti malle, quàm videri eguiſſe auxilio meo. quod ego officio quæſtorio te adductum, reticere [36]de prætore tuo, non moleſtè ferebam: quamquam, quemadmodum [n]tractarere, audiebam. Ille autem, cùm ad Thermum de Parthico bello ſcriberet, ad me litteram numquam miſit; ad quem intelligebat, ejus belli periculum pertinere. Tantùm de auguratu filii ſui ſcripſit ad me: in quo ego miſericordia commotus, & quòd ſemper amiciſſimus Bibulo fui, dedi operam, ut ei quàm humaniſſimè [o]ſcriberem. Ille ſi omnibus eſt malivolus (quod numquam exiſtimavi) minùs [p]offendor in me: ſin autem à me eſt alienior; nihil tibi meæ litteræ proderunt. Nam, ad ſenatum quas Bibulus litteras miſit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, ſibi ſoli attribuit. ſe ait curaſſe, [37]ut cum quæſtu populi pecunia permutaretur. quòd [q]autem meum erat proprium, ut [38]alariis Tranſpadanis uti negarem, id etiam po-

[l] Petis a me *alii.*
[m] *alii* tumultus.
[n] tractare *MS.*
P. XXIX.
[o] reſcriberem *Lamb.*
[p] offendit me *MS.*
[q] autem *alii delent.*

36. *De prætore tuo.*] Atqui M. Bibulum *Procoſſ.* vocat. ep. 1. & 3. lib. XIII. ſed, auctore Aſconio, Veteres omnem magiſtratum cui pareret exercitus, *Prætorem* appellarunt. *Corrad.*

37 *Ut cum quæſtu populi pecunia permutaretur.*] *Permutare pecuniam* eſt transſcribere de loco in locum, ſive ſolvere in hoc loco, ut in alio reddatur, quod lingua vulgari dicimus door wiſſel overmaken. Sic Lib. III. ep. 5. *Ubi per paucos dies, dum pecunia accipitur, quæ mihi ex publica permutatione debetur, commorabor.* Lib. V. ad Attic. ep. 13. Ego præter rationem Philogoni, permutationis ejus, *quam tecum feci, edidi.* Vide etiam earundem epiſtolarum Lib. XI. ep. 1. & 22. Lib. XII. ep. 24, & 26. *J. F. Gronov.*

38. *Alariis Tranſpadanis.*] H. Rhabod. Schelius Notis ad Hyginum Gromaticum de Caſtrametat. Rom. pag. 66. & ſequentibus, prolixius hanc rem exequitur, & primus docuit alarum veteris reipublicæ, & quæ poſt Marium quæque deinde ſub Cæſaribus primis fuerunt diſcrimen. Is enim vir Illuſtriſſimus & ſummi ingenii ac doctrinæ, has Notas ſuppreſſo nomine, aut notis tantum indicato, edidit. *Gravius.*

39. E-

populo ſe remiſiſſe ſcribit. quod [r] verò illius erat ſolius; id mecum communicat: 39 *Equitibus auxiliariis*, inquit, *cùm amplius frumenti poſtularemus.* Illud verò puſilli animi, & ipſa malivolentia jejuni, atque inanis, quòd 40 Ariobarzanem, [s] quia ſenatus per me regem appellavit, mihique commendavit, iſte in litteris non regem, ſed regis Ariobarzanis filium appellat. *Hoc animo qui ſunt, deteriores fiunt rogati.* Sed tibi morem geſſi: litteras ad eum ſcripſi, quas cùm acceperis, facies quod voles. Vale.

r nec *alii.*

s quem *alii.* quia eum *Lamb.*

EPISTOLA XVIII.

ARG. *Lætitiam ſuam exponit quod ei grata eſſe intelligat officia ſua, laudat ejus in adminiſtranda provincia clementiam & integritatem, ſuadet ut decedens præficiat provinciæ quæſtorem potius quam legatos. L. Paullo, C. Marcello Coſſ.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 13. hujus libri, ſequitur ep. 10. Lib. III.

M. T. C. IMPERATOR 41 Q. THERMO PROPRÆTORI, S. D.

OFFICIUM meum erga Rhodonem, ceteraque mea ſtudia, quæ tibi ac tuis præſtiti, tibi homini gratiſſimo,

39. *Equitibus auxiliariis egere ſe, inquit, cum amplius frumenti poſtularemus.*] In nullis vidi antiquis codicibus duas has dictiones *egere ſe*, quæ in excuſis omnibus viſuntur: & ſane puto additas eſſe temere ab aliquo, qui non intelligeret verba eſſe ex epiſtola Bibuli ad Senatum: eæ autem totum hunc locum pervertunt, ſi accurate attenteque legas. Hæc enim ſunt illa verba, quibus quod ſuum erat cum Cicerone ille communicaverat, de quo nunc Cicero queritur. Cum ſcripſiſſet enim Bibulus *poſtularemus*, indicabat ſe in eo deſiderio non ſolum fuiſſe: vox autem illa *inquit* declarat eſſe quæ circa ſunt verba, Bibuli: quæ majoribus literis ſcripſimus, ut diſtincta a ſermone Cic. facilius intelligerentur, nec amplius quenquam fallerent. *Victor.* Pro *frumenti* ſcriptum eſt in vetere libro *ſupplementi*; & ita neceſſario videtur ſcribendum ex loco ſimili in epiſt. 3. Lib. III. ad Appium. *Cenſebant enim omnes fere ut in Italia ſupplementum meis & Bibuli legionibus ſcriberetur.* Urſin.

40. *Ariobarzanem.*] Cappadociæ regem. epiſt. 2. Lib. XV. & oratione pro lege Manilia. Hunc poſtea C. Caſſius, interfecto jam Cæſare, auxilia ſibi & M. Bruto negantem, occidit. Dio Lib. XLVII. *P. Manut.*

41. Q. THERMO PROPRÆTORI] Non Bithyniæ, ſed Aſiæ, Helleſponti certe quidem, & Epheſi, atque reliquarum urbium

tiſſimo, grata eſſe vehementer gaudeo: mihique ſcito in dies majori curæ eſſe dignitatem tuam: quæ quidem à te ipſo integritate & clementia tua ſic amplificata eſt, ut nihil addi poſſe videatur. Sed mihi, magis magiſque quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum conſilium, quod initio Ariſtoni noſtro, ut ad me venit, oſtendi: P. B. graves te ſuſcepturum inimicitias, ſi adoleſcens potens & nobilis à te ignominia affectus eſſet, & hercle ſine dubio erit ignominia. habes enim neminem honoris gradu ſuperiorem. Ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipſo vincit viros optimos hominesque innocentiſſimos, legatos tuos, quòd & quæſtor eſt, & quæſtor tuus. Nocere tibi iratum neminem poſſe perſpicio: ſed tamen tris fratres, ſummo loco natos, promptos, non indiſertos, te nolo habere 42 iratos, jure præſertim, 43 quos video deinceps tribunos plebis per triennium fore. Tempora autem reipublicæ qualia futura ſint, quis ſcit? mihi quidem turbulenta videntur fore. Cur ego te velim incidere in t terrores tribunicios, præſertim cùm ſine cujuſquam reprehenſione v 44 quæſtoriis 45 legatis quæſtorem poſſis anteferre? Qui ſi dignum ſe majoribus ſuis præbuerit (ut ſpero, & opto) tua laus ex aliqua parte fuerit. ſin quid offenderit: ſibi totum, nihil tibi offenderit. Quæ mihi veniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar, quòd in Ciciliam proficiſcebar, exiſtimavi me x ad te oportere ſcribere. Tu, quod egeris, id velim di approbent. Sed, ſi me audies, vitabis inimicitias, & poſteritatis otio conſules. Vale.

t timores *MS.*

v *alii* quæſtoris.

x ad te *alii delent.*

EPI-

[illegible], de quibus Cicero ad ipſum ſcribens Lib. XIII. meminit. ſed & *prætorem Epheſium* vocat alibi. *Corradus.*

42. *Iratos, jure præſertim.*] Alibi reperi ſcriptum *inimicos.* Camerar.

43. *Quos video deinceps.*] *Videre videor* eſt in antiquo libro, quomodo legendum opinor. *Urſin.*

44. *Quæſtoriis legatis.*] Qui antehac quidem Quæſtores fuere, nunc tamen ſunt tantummodo legati: ut merito Cos. præcedat, qui in præſens Quæſtor eſt. Sic Legatus Quæſtorius Cic. 1 Verr. 21. J. F. *Gronov.*

45. *Legatis quæſtorem poſſes.*] Veneti & alii, *Legatis Quæſtoriis. Quæſtorem poſſ.* Alii, *legatis Quæſtoris, Quæſt.* Sed hiſtoriâ ignotâ hæc explicari vix poſſunt. *Camerar.*

46. *Quam*

EPISTOLA XIX.

ARG. *Oſtendit aptiorem ſibi quæſtorem obtingere non potuiſſe, & hortatur ut maturet in provinciam venire antequam ipſe decedat: pollicetur autem quæcumque ad eum ornandum conferre poterit. Paullo & Marcello Coſſ.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 25. Lib. IX. ſequitur ep. 12. hujus libri.

M. T. C. IMP. C. COELIO. L. F. C. N. CALDO, QUÆSTORI DES. S. D.

CUM optatiſſimum nuntium accepiſſem, te mihi quæſtorem obtigiſſe, eo jucundiorem mihi eam ſortem ſperabam fore, quo diutiùs in provincia mecum fuiſſes. y Magni enim videbatur intereſſe, ad eam neceſſitudinem, [46] quam nobis ſors tribuiſſet, conſuetudinem quoque accedere. Poſteà quam mihi nihil neque à te ipſo, neque ab ullo alio de adventu tuo ſcriberetur: verebar, ne id ita caderet, (z quod etiam nunc vereor) ne antè, quàm tu in provinciam veniſſes, ego de provincia decederem. Accepi autem à te miſſas litteras, in a Cilicia, cùm eſſem in caſtris, a. d. x. kal. Quintiles, ſcriptas humaniſſimè: quibus facilè & officium & ingenium tuum perſpici poſſet. ſed neque unde, neque quo die datæ eſſent, atque quo tempore te exſpectarem, ſignificabant: nec is, qui attulerat, à te acceperat, ut ex eo ſcirem, quo ex loco, & quo tempore, eſſent datæ. Quæ cùm eſſent incerta, exiſtimavi tamen eſſe faciundum, ut ad te ſtatores meos, & lictores cum litteris mitterem: quas ſi ſatis opportuno tempore accepiſti, gratiſſimum mihi feceris, ſi ad me in Ciliciam quàm pri-

y Magis *MS. GulIel.* P. XXX.

z quoniam *MS. Grut.*

a Ciliciam *edit. vet.*

46. *Quam nobis fors tribuiſſet.*] Sic Veneti: alii *ſors*, quod non ſine cauſa erat mutandum. Cum neque obſcurum ſit, ſorte provincias, id eſt, functiones quaſdam reip. diſtribui ſolitas, & hoc loco etiam *ſortem*, exordium hujus epiſtolæ confirmet. *Camerar.* Hanc lectionem longè optimam tradidit nobis Pal. pr. Vatic. Victorii editio. vulgò *ſors.* ſed Pall. pr. ſec. tert. Grut. *accidere* non *accedere* quod mihi ob cauſam intimam placebat magis. paullò poſt legendum, *poſtea quàm mihi* ex Pall. o. Grut. editionum antiquiſſimis optimiſque Ven. & Vict. vulgò, *poſtea cum.* Gebhard. Interior fuit puto patri meo, ut neutrum ex primis admitteret; eamque publicavit in notis ad Taciti librum III. Annal. cap. 32, quem ſecutus ſum. *Gronov.*

47. Quod

primùm veneris. Nam quod ad me Curius, conſobrinus tuus, mihi (ut ſcis) maximè neceſſarius; 47 quod item C. Virgilius, propinquus tuus, [b] familiariſſimus noſter, de te accuratiſſimè ſcripſit: valet id quidem apud me multum, ſicuti debet [c] hominum amiciſſimorum diligens commendatio: ſed tuæ litteræ, de tua præſertim dignitate, & de noſtra conjunctione, maximi ſunt apud me ponderis. Mihi quæſtor [d] optatior obtingere nemo potuit. 48 Quamobrem quæcumque à me ornamenta ad te proficiſcentur, ut omnes intelligant, à me habitam eſſe rationem tuæ majorumque tuorum dignitatis. Sed [e] id faciliùs conſequar, ſi ad me in Ciliciam veneris: quod ego & mea, & reipublicæ, & maximè tua intereſſe arbitror. Vale.

b familiaris. *MS.*
c hominum *abeſt a MS.*
d te opt. *Lamb.*
e *alii* id jam.

47. *Quod item C. Virgilius.*] Præivit mihi hanc lectionem Pall. ſec. in quem illata eſt à manu ſecunda. recepi eò lubentius, quod vidi eandem allibuiſſe Lambino: atque exſtare in omnibus Pall. Grut. ipſiſque Gulielmianis, non *Virginius* ſed *Virgilius.* Vatic. *quod idem C. Virginius.* Gebhard.

48. *Quamobrem, quæcunque à me ornamenta ad te proficiſcentur; elaborabo ut omnes.*] Nos a veteribus codicibus noſtram accepimus ſcripturam, quam caſtiorem putamus ſine *elaborabo*, ut ſi intellexeris *quæcunque*, id eſt, omnia, nullus ſcrupulus reſtet: pollicetur enim Cicero univerſa ſe in illum effuſurum eſſe ornamenta, ſic enim poſtulare & illius & majorum ſuorum dignitatem. *Victorius.* Omnes libri manuſcript. & Menm. & alii noſtri habent, *ad te proficiſcentur.* nihil muto tamen. Nam ſic locutus eſt epiſt. I. Lib. III. Intelligo, omnia quæ a me profecta ſunt in te, tibi accidiſſe gratiſſima. Præterea nulli habent *elaborabo*, nec ullum aliud verbum in ejus locum. unde ſuſpicor legendum *quæque*, pro *quæcunque*. Nam ſublato verbo *elaborabo*, ferri non poteſt *quæcunque*. Lambin. In Venetis & aliis quibuſdam libris *elaborabo* non legitur, ut *quæcunque* ſignificet, niſi fallor (eſt enim hoc uſitatius) omnia. *Camerar.* Sic caſtigavit Victorius ex ſuis, adſtipulantibus noſtris omnibus: & ut omnes intelligant illud *elaborabo* eſſe ſuppoſititium: Grut. ad marginem pro illo ſubjicit, *faciam.* Gebhardus.

P. B.

M. TULLII CICERON

EPISTOLAR

LIBER TERTIU

AD

APPIUM CLAUDIUM PULC

EPISTOLA I.

ARG. *Totus hic ad Appium, P. Clodii fratrem eſt: prima ſex epiſtolæ Ser. Sulpicio, M. Marcello Paullo, C. Marcello. octava ante ſeptimam collocar. ſcripta ſit Octobri menſe ante devictos Amanienſes: mo ſignificatur, ex quo patet, ſcriptam eſſe Sulpici Coſſ.* [A. V. C. DCCII.] *quinque reliqua ſcriptæ ſ gerentibus Paullo & Marcello. Primam epiſtolam Phan berto, dedit: eoque brevitatem excuſat, quod a Liber ac diligentiſſimo poſſet Appius omnem reip. ſtatum opt Suam in Appium benevolentiam declarat: eumque ta Clodiam gentem, ſibi adhuc, propter contentiones P. Clo cam, ſecum in gratiam reducat. Laudat alterum ejus cem, ut Phaniam tamen pluris facere videatur. Valer tum non ſine joco commendat.* Hanc præceſſit ep. 2. I tur proxime ſubjecta.

M.T.C. APPIO PULCHRO IMP.

SI ipſa reſpublica tibi narrare p modo ſeſe haberet, non fac cognoſcere poſſes, quàm ex Phania: ita eſt homo non mo [1] verum etiam [2] [a](quod juv quapropter ille tibi omnia explanabit. id [b] 8

a æquus, & q. vidi, curioſus. *MS.*
b enim mihi & *Lamb.*

APPIO] Ejus App. Clodii filio, qui cum P. Se conſul fuerat, anno urbis DCLXXIV. Obiit Pharſalicam, ut auctor eſt Valerius libro primo cap. diatum ab hac gente Lucii prænomen, ob turpem lium vitam, Suetonius oſtendit. *P. Manut.*

aptius, & ad reliquas res [c] providentius. De c prudentius MS.
:em benivolentia erga te, etſi potes ex eodem
:ognoſcere; tamen videntur etiam aliquæ meæ
3 Sic enim tibi perſuade, cariſſimum te mihi
ım propter multas ſuavitates ingenii, officii, hu-
ſ tuæ; tum quod ex tuis litteris, & ex [d] mul- d multârum generation. ſerm. MS. Grut.
:rmonibus intelligo, omnia, quæ à me pro-
ıt in te, tibi accidiſſe gratiſſima. Quod cùm ita
iciam profectò, ut longi temporis uſuram, qua
; , 4 intermiſſa noſtra conſuetudine, & gratia,
&

m, quod vidi, etiam curioſus.] Nos ex vetuſtis codici-
m etiam (quod juvet) curioſus legimus: ſæpe enim malum
indicat curioſitas. Non igitur ſic curioſum Phaniam
i, ſed ea curioſitate præditum quæ delectet & ametur.
m hujus erroris quaſi anſam dediſſe antiquam ſcriptu-
ic enim & fere omnibus locis hoc verbum per
ıtum *v* ſcriptum eſt in veteribus his codicibus: quod
rii non intelligerent, mendum ineſſe ſuſpicantes, locum
uinarunt: legitur autem in epiſtola ad Meſcinium in
codice ſic etiam locus ille: *Ivitque me tibi cum ſummam
m, tum etiam tuas litteras profuiſſe.* Item ad A. Tor-
Nec eos quos adiviſti. ſicque infinitis aliis locis. Ne
im, rationem hujus orthographiæ nunc non eſt operæ
nquirere, & fortaſſe totum hoc culpæ librariorum aſ-
n eſt: tantum admonere placuit, ne ea quenquam am-
ret in errorémque induceret, qui hoc non animadvertiſ-
quodnam hujus loci fatum eſt? nunc enim vidimus in
iam, vitio librariorum corruptam dictionem eſſe, quam
s, & *vivet* ejus loco temere poſitum. Quis igitur poſſet
rditam horum negligentiam ferre? *Victorius.* In qui-
notatus erat ſigno locus, qui indicaret mendum, ſed
quod juvet repoſuit. *Camerar.* *Verum etiam quod juget*
ævil. Sed non de nihilo eſt ſcriptura quam in per-
o ſe reperiſſe ſcribit Sebaſt. Corradus: *Ita eſt homo non
us, verum etiam æquus, &, quod vidi, curioſus.* Acce-
bro ille vetus codex N. Scelſi: *Ita eſt homo non modò
num etiam, quod vidi, æque curioſus.* quam lectionem
ndam duxerim. Exiſtiment eruditiores. *Grævius.*
juvet.] Utiliter & in rebus dignis curioſus; Eſt enim
ambiguum, & ſæpe in vitio ponitur, & ambiguè. Or.
13. Suet. Oct. 27. *J. F. Gronov.*
tibi perſuade, cariſſimum te mihi eſſe.] Animoſiſſimam
nem produco ex Pal. tert. quint. cui ſi diſplicet,
è beta languidiorem habet. vulgò *ſic n. tibi perſuade.*

iſſa noſtra conſuetudine, & gratia.] Optimi codices Pall.
n. ne veſtigium habent duarum vocum *& gratia*: quas

& crebritate, & magnitudine officiorum meorum ſarciam: idque me [5] (quoniam tu ita vis) puto [6] non [c] invita Minerva eſſe facturum: [7] quam quidem ego, ſi fortè [8] de tuis ſumpſero, non ſolùm Pallada, ſed etiam Ap-

c inventa *Steph.*

tamen neceſſarias eſſe res monet. verùm illud *celebritate* longius præferrem illi *crebritate*, ſi melioris commatis codex accederet: ſolis Peck. Pal. quint. editione primâ, ejus lectionis patronis. ceterum miror cur Victorius aut Robertus Stephanus ediderit *non inventâ Minerva*: doceat me quiſpiam iſtorum ſatageorum. Sed Μαψιλάκας Διὸς Κόρινθος. Gebhard.

5. *Quoniam tu ita vis.*] Tibi placet officiis coli amicitiam noſtram: quod ſi tibi non placeret, facerem invita Minerva. qui ſi efficies, ut idem tuis quoque propinquis placeat; (tacite Appium hortatur, ut reliquos Clodios, ob veteres cum P. Clodio inimicitias infenſos, ſibi reconciliet) eandemque Minervam, quam abs te non invitam habeo, ab ipſo accipiam: ego plane hoc non Minervæ magis, quam tibi, referam acceptum, & jure eam non tam Pallada, ut vocatur, quam Appiada, de tuo nomine, nuncupabo. Jocum autem Cicero quæſivit in nominibus ſimiliter deſinentibus. In Mediceo libro Græcis litteris majuſculis, ΠΑΛΛΑΔΑ, ſcriptum eſt. *P. Manut.*

6. *Non invita Minerva*] Haud imperite, cum benevolentibus Diis, atque adeo non infeliciter. ſimul alludit ad vulgare proverbium, quo & utitur I Off. 31. & XII. fam. ep. 21. & quod ipſe Minervæ, ut patronæ ac peculiaris Deæ, conſilio Catilinariam conjurationem extinxiſſe videri volebat, dedicaveratque in Capitolio ſignum: ΑΘΗΝΑ ΡΩΜΗΣ ΦΥΛΑΚΙ. Vide Plutarch. in Cic. Vit. Unde & inimici objiciebant, quaſi gloriaretur Minervam omnes eum artes docuiſſe, ut apparet ex Declam. ſub nomine Salluſtii. Sed latet ἀλληγορικόν τι. Nam ſi priora inſpicias, *non invita Minerva* eſt approbante ipſa Rep. quaſi adderet, quod prius non poteram, quum tu hoſtem Reip. & bonorum fratrem tuum foveres. Ille autem tum, quum hæc ſcribebantur, jam periverat, quippe A. V. C. DCCI. Pompejo III. ſine collega a Milone occiſus. Sed hoc ne nimium pateret, offenderetque Appium, ſubjungit, quæ ſequuntur: ad quæ ſi referas *τὸ non invita Minerva*, explicari poteſt; non ſine literis noſtris, & tacite promittit, ſe eum honoraturum dedicatione alicujus ſcripti, perinde ut Appius ad Ciceronem de Auguratu ſcripſerât. *J. F. Gronov.*

7. *Quam quidem.*] Minervam: & videtur ſuam illam urbis cuſtodem ſignificare; ſit tamen conjectura, non judicium. *Corrad.*

8. *De tuis ſumſero.*] Ambiguum relinquit, monumentis intelligi velit, an literis vel ſcriptis. Erat monumentum Claudiorum in foro, in quo eſſent ſtatuæ Dearum, &, ut videtur, inter illas Minervæ, quæ *Appiades* dicebantur. Ovidius III. de Arte, vſ. 452. *Appiadeſque Deæ.* & I de Arte, vſ. 81. de Remedio, vſ. 660. Convenit etiam intelligere *literis.* Quaſi enim ſibi domi non eſſet Minerva, ſed contra curta ſcribendi ſuppellex, dicit ſe ab Appio Minèrvam mutuam ſumturum, hoc eſt, ex illius ſcriptis animum, &

Appiada nominabo. Cilix, libertus tuus, anteà mihi minùs fuit notus: ſed ut mihi reddidit à te litteras, plenas & amoris & officii, mirificè ipſe ſuo ſermone ſubſecutus eſt humanitatem litterarum tuarum. Jucunda mihi ejus oratio fuit, cùm de animo tuo, de ſermonibus, quos de me haberes quotidie, mihi narraret. Quid quæris? Biduo factus eſt mihi familiaris: ita tamen, ut Phaniam valde ſim deſideraturus: quem cùm Romam remittes, quod (ut putabamus) celeriter eras facturus, omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari à me voles, mandata des velim. [f] L. [9] Valerium, jureconſultum, valde tibi commendo: ſed ita etiam, ſi non eſt jureconſultus. [10] Meliùs enim ei cavere volo, quàm ipſe aliis ſolet. Valde hominem diligo. eſt ex meis domeſticis atque intimis familiaribus. omnino tibi agit gratias: ſed idem ſcribit, meas litteras maximum apud te pondus habituras. Id eum ne fallat, te etiam atque etiam rogo. Vale. P. XXXI. f Lentulum jureconſ. MS. Grut.

EPI-

& facultatem ſcribendi (ut Poetæ ex Homero, quaſi quodam Helicone) acccepturum, & deinde Deam, quæ ſubminiſtraverit ingenium ſibi, non Pallada, ſed Appiada vocaturum, quippe quam Appio deberet. *J. F. Gronov.*

9. *Valerium juriſconſultum . . non eſt jureconſultus.*] Veneti etiam loco priore *jureconſultum*, quam ſcripturam hodie multi eruditi uſurpant, ſine ratione, ut exiſtimo. Non quod ne ſciam in pronuntiando apud veteres *s* liqueſcere ſolitum, & hinc fieri poſſe, ut de hoc etiam vocabulo defluxerit. Sed ego de integritate verbi loquor. Conſulti enim certè alicujus rei periti, de qua conſuli & reſpondere ſolerent, dicti fuere, ut contra *inconſulti* dubii & ignari; Maro: *Inconſulti abeunt.* Juris igitur conſulti, ſicut *eloquentia conſulti*, verum eſt. *Camerar.* Hac varietate primum oblectatum eſſe opinor Gebhardum, dum nec Victorianas editiones ſolas probare, quæ bis *jure conſ.* habent, nec Manutianas & Lambini, quæ utroque loco *juriſconſ.* extulerunt, penitus vult, & eum ſequuntur hodiernæ. Quod vere eſt nugari. Sequutus ſum vetuſtiores, &, ut reor, ſanctiores. *Gronov.*

10. *Melius enim ei cavere.*] *Caveri* legitur in lib. MS. & fortaſſe melius quam in vulgatis. *Urſinus.* Sed male. Hoc enim Cicero dicit: ego volo ei cavere, ne ſi non Juriſconſultus eſſe appareat hoc ei ſit fraudi apud te & dedecori. Notiſſimum enim eſt proprie Juriſconſultos dici *cavere alicui*, cum provident conſilio ſcriptove ſollemnibuſque formulis inſtruendo, ne quis in contrahendo decipiatur. Ovid. lib. de Arte Am.

Illo ſæpe loco capitur conſultus amore,
Quique aliis cavit, non cavet ipſe ſibi. Grævius.

 11. *Quod*

EPISTOLA II.

ARG. *Ciliciam provinciam ſortitus rogat Appium ut eam ſibi quam maxime aptam explicatamque tradat, quo ſit ei, cum ſucceſſerit, facilior & commodior adminiſtratio.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ſuperior epiſtola, ſequitur proxime ſubjecta.

M. T. C. PROCONSUL, APPIO PULCHRO, IMP. S. D.

g etiam meam accid. *MS.*

h apertam *alii.*

P. R.

l mihi eſſe *alii.*

CUM & contra voluntatem meam, & præter opinionem g accidiſſet, ut mihi cum imperio in provinciam proficiſci neceſſe eſſet, in multis & variis moleſtiis, cogitationibuſque meis, hæc una conſolatio occurrebat, [11] quòd neque tibi amicior, quàm ego ſum, quiſquam poſſet ſuccedere: neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam mihi quàm maximè h aptam explicatamque tradere. Quod ſi tu quoque eandem de mea voluntate erga te ſpem habes, ea te profectò numquam fallet. A te maximo opere [12] pro noſtra ſumma conjunctione, tuaque ſingulari humanitate, etiam atque etiam quæſo & peto, ut, quibuscumque rebus poteris, (poteris autem plurimis) proſpicias, conſulas rationibus meis. Vides, ex ſenatusconſulto provinciam l eſſe habendam. ſi eam ([13] quoad ejus facere potueris) quam expeditiſſimam mihi tradideris, fa-

11. *Quod neque tibi amicitior.*] Antiqua hæc lectio, ſed an ideò minus Ciceroniana? ſic eſt in Pall. pr. ſec. tert. Grut. eamque ipſam, niſi fallor, prodit ac ſtabilit Juretus lib. IV. Miſcell. ad Symmach. Ep. 5. vulgò, *Amicior*, ſic epiſt. ſec. Pall. ſec. tert. Grut. *nec te amicitiori potuiſſe provinciam tradere.* ſic epiſt. 5. iidem codd. *neminem potuiſti nec mihi amicitiorem &c.* Gebhard.

12. *Pro noſtra ſumma conjunctione.*] Jure, *Summa*, dixit: quia conjungebantur & collegio, cum eſſet uterque augur, & benevolentia, poſt gratiam reconciliatam. itaque dixit epiſt. ſequenti, *Succeſſori conjunctiſſimo & amiciſſimo.* Et epiſt. 4. *Collegii conjunctio non mediocre vinculum mihi quidem attuliſſe videtur ad voluntates noſtras copulandas.* P. Manut.

13. *Quoad ejus facere potueris.*] Quid ſequar hic, hæreo. Pal. pr. *quoad vis facere potueris.* ſec. à manu ſecundâ, quart. quint. *quod equidem fac. p.* à quibus paullulum mutant Pock. edit. prima *quod quidem fac.* tert. *quod aquè fac.* Grut. *quà ejus fac.* quæ mihi omnium videtur ſinceriſſima: nam *quoad ejus* gloſſema eſt. Gebhard.

14. *Q. Fabius*

facilior erit mihi quaſi decurſus mei temporis. Quid in eo genere efficere poſſis, tui conſilii eſt. Ego te, quod tibi veniet in mentem mea intereſſe, valde rogo. Pluribus verbis ad te ſcriberem, ſi aut tua humanitas longiorem orationem [k] exſpectaret; aut id fieri noſtra amicitia pateretur; aut res verba deſideraret, ac non [l] pro ſe ipſa loqueretur. Hoc velim tibi perſuadeas, ſi rationibus meis [m] proviſum eſſe intellexero, magnam te ex eo & perpetuam voluptatem eſſe capturum. Vale.

k *alii* expeteret.
l *alii* per.
m a te prov. *Lamb.*

EPISTOLA III.

ARG. *Significat ſe Brundiſium veniſſe; cum Fabio, Appii legato, locutum eſſe; antequam ab urbe diſcederet nihil a ſenatu decretum, Sulpicio conſule repugnante ut ſuis Bibulique legionibus in Italia ſupplementum ſcriberetur. Petit idem quod in proxima epiſtola, ut Appius in tradenda provincia commodet ſibi quam maxime poteſt, præcipue, ne numerum militum imminuat.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit epiſtola ſuperior, ſequitur ep. I. Lib. VIII.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

A. D. XI kalendas Junias Brundiſium cùm veniſſem; [14] Q. Fabius, legatus tuus, mihi præſtò fuit, eaque me [n] ex tuis mandatis monuit, quæ non [o] modò mihi, ad quem pertinebant, ſed univerſo ſenatui venerant in mentem, præſidio firmiori opus eſſe ad iſtam provinciam. Cenſebant enim omnes ferè, ut in Italia ſupplementum meis & Bibuli [15] legionibus ſcriberetur. Id cùm [p] Sulpicius, conſul, paſſurum ſe negaret, multa nos quidem queſti ſumus: ſed tantus conſenſus ſenatus fuit, ut maturè proficiſceremur, parendum ut fuerit: ita-

n tuo mandatu. *Lamb.*
o modo *abeſt à MSS.*
p *alii* Ser. Sulp.

14. *Q. Fabius Legatus tuus.*] Nolui immutare hanc lectionem: licet pr. edit. Vict. Pall. pr. tert. Grut. Vatic. totidemque Guliel. ingerant *Q. Fabianus.* illud *Q. Fabius* propugnant Pall. ſec. quart. quint. ipſe Cicero Epiſtolâ ſequenti: ubi *Q. Fabii Virgiliani* meminerit. *Gebhard.*

15. *Legionibus.*] Plutarchus cum Cicerone in Ciliciam iviſſe narrat duodecim millia peditum, duo millia & ſexcentos equites. quamquam in equitum numero ſuſpicor eſſe mendum. non enim cum duabus legionibus tantus videtur equitatus eſſe potuiſſe. niſi ſi ſexcenti Romani, reliqui omnes auxiliarii, extra ordinem, metu ſcilicet Parthici equitatus: qui poſt Craſſi necem imminere Romanis provinciis videbatur. *P. Manut.*

itaque fecimus. Nunc, quod à te petii litteris iis, quas Romæ tabellariis tuis dedi, velim tibi curæ ſit, ut, quæ ſucceſſori conjunctiſſimo & q amiciſſimo commodare poteſt is, qui provinciam tradit, ea 16 pro noſtra r conſociatiſſima voluntate, cura, ac diligentia tua comple-

q amantiſſimo *MS.*
r conſtantiſſima *Lamb.* *Manut.*

16. *Pro noſtra conſtantiſſima voluntate erga te.*] Diverſam ab hac lectionem habent vetuſti codices: qua ſcilicet in noſtris libris vides elegantiorem profecto & veriorem. Neſcio enim quomodo conſtantiſſimam voluntatem erga Appium dicere poſſit, quæ magnis ſimultatibus interrupta ſit. Nam *conſociatas* eorum inter ſe *voluntates* poſt reconciliatam gratiam recte poteſt appellare. Quidam totum hunc locum immutaverunt, rati fortaſſe parum Latinam vocem eſſe *conſociatas*; qui quantum decepti ſint, nihil attinet dicere. *Victorius.* Hanc lectionem contra Manutium ſic defendit id. in poſterioribus: Multis modis probari poteſt, veriorem,ælioremque eſſe antiquam lectionem a nobis reſtitutam: non enim loquitur tantum Cicero de voluntate ſua erga Appium, ſed de mutuis animis: & hoc majorem vim habet ad perſuadendum Appio quod vult, ſi oſtendat animos ipſorum inter ſe conjunctos eſſe, nec ſe ullo pacto dubitare de voluntate ipſius & animi propenſione erga ſe: nam reſpondet hæc vox ſuperiori *conjunctiſſimo.* Et aliis etiam in locis Cic. hæc verba copulavit tertio libro de Finib. *Ad civilem communitatem conjuncti & conſociati ſumus.* Si acute perpendantur ſuperiora verba, declarabunt *conſociatiſſima* legi debere: nam & *conjunctiſſimo* & *amiciſſimo* conveniunt animis mutuis, ac paribus voluntatibus: quod incluſum quoque eſt in ea voce *conſociatiſſima*, minime vero in *conſtantiſſima:* nam in vulgata lectione eſt *erga te*, ut de voluntate tantum Ciceronis erga Appium intelligi oporteat, non de Appii quoque erga Ciceronem: nam ſi ſine verbis illis *erga te* legatur, falſum omnino eſſet; quamvis ita quoque non valde verum ſit: nam dubitari non poteſt, quin graves inter illos inimicitiæ fuerint. Quamvis autem Cicero oſtendere poſtea conetur voluntatem ſuam erga illum imminutam non eſſe, parcius tamen loquitur, neque quemadmodum hic facit, conſtantiſſimam illam appellat, ſed *conſtantem*, & adjungit *conſcientia:* aliis enim aliter videbatur. In vetere lectione *noſtra* complectitur etiam voluntatem Appii: in vulgata vero Ciceronis tantum: Quanto magis hæc officia expectari debeant ab illis, quorum voluntates tuis reſpondent, & cum tuis conſociatæ & conjunctæ ſunt, quam ab illis, qui, quamvis tu illos diligas, parem erga te animum non habeant, apertum eſt. Addo etiam minime hic accommodatum fuiſſe verbum *conſtantiſſima*, & prius quam Appium hortari aut impellere poſſet (ſi ita locutus eſſet) ad id quod ſtudebat, læſurum fuiſſe: cum negare non poſſet ſimultates inter eos interceſſiſſe: nam exprobraſſet culpa illius factum fuiſſe, quod amicitia interrupta eſſet, ſi affirmaſſet voluntatem ſuam erga illum conſtantiſſimam fuiſſe. Infra autem ubi ita loquitur ſe purgat, & aperte culpam hujus incommodi in illum

plectare: ut omnes intelligant, nec me benivolentiori cuiquam ſuccedere, nec te [s]amiciori potuiſſe provinciam tradere. [t]Ex iis litteris, quarum ad me exemplum miſiſti, quas in ſenatu recitari voluiſti, ſic intellexeram, permultos à te milites eſſe dimiſſos: ſed mihi [v]Fabius idem demonſtravit, id te cogitaſſe facere: ſed, cùm ipſe à te diſcederet, integrum militum numerum fuiſſe. Id ſi ita eſt: pergratum mihi feceris, ſi iſtas exiguas copias, quas habuiſti, quàm minimè imminueris: [17]qua de re ſenatusconſulto, quæ facta ſunt, ad te miſſa eſſe arbitror. Equidem pro eo, quanti te facio, quidquid feceris, approbabo. Sed te quoque confido [x]ea facturum, quæ mihi intelliges maximè eſſe accommodata. Ego [18]C. [y]Pomptinum, legatum meum, Brundiſii exſpectabam: eumque ante kalendas Jun. Brun-

P. XXXII.
s amicitiori MS.
t Nova ep. MS. Græv.
v Fabianus MS.
x ea eſſe ed. Græv.
y Pontinium ead. ed.

illum transfert: inquit enim, *Itaque conſcientia meæ conſtantis erga te voluntatis reſcripſi tibi ſubiratus.* Vox autem ipſa *conſociatiſſima* nemini moleſta aut ſuſpecta eſſe debet, qua Cicero multis in locis uſus eſt. Horatius *diſſociari* oppoſito ſenſu dixit in epiſtola ad Quintum:

Continui montes niſi diſſocientur opaca
Valle

Quare cum in optimis ea exemplaribus reperiatur, & huic ſententiæ valde accommodata ſit, non video cur debeat repudiari. *Conſtantiſſima.*] Veneti & alii *conſociatiſſima*, quod vocabulum, etſi eſt perelegans, tamen illud quoque tueri videtur hunc locum ſuum. *Camerar.*

17. *Quâ de re Senatusconſulto quæ facta ſunt.*] Ita quatuor Pall. Grut. Stewech. ita tamen ut aurib. meis non ingrata accidat primi Palat. collocatio: *quâ de re quæ facta ſunt ſenatusconſulto ad te miſſa eſſe arbitror.* vulgò *Senatus conſulta*, in quam lectionem Pal. quart. interpolatus eſt. *Gebhard.*

18. *C. Pontinium legatum.*] Prætorium, ac triumphalem, hunc Πομπτῖνον, & Πομπτῖνον Græci libri nominant: ex Latinis alii *Pomptinum*, alii *Pomitinum*; nonnulli, quos ſecutus ſum, *Pontinium*, ut inter Romanas gentes, quæ in *ius* deſinebant, agnoſcatur. Ciceronis, Ciliciæ proconſulis, quæſtores fuere L. Meſcinius, Cn. Voluſius, C. Cœlius; legati, Q. Cicero ejus frater, C. Pontinius, M. Annejus, L. Tullius; tribunus mil. Q. Fufidius; præfectus evocatorum, Antonius; præfectus fabrûm, Q. Lepta; ſcriba, M. Tullius; accenſus, Pauſanias; interpres, M. Marcilius. de quæſtore Meſcinio, epiſt. 19. & 20. lib. v. epiſt. 26. lib. XIII. epiſt. 6. lib. XVI. De Voluſio, epiſt. 11. lib. v. ad Att. De Cœlio, qui paucis diebus ante, quam Cicero decederet, in provinciam venit, epiſt. 19. lib. II. & ad Att. epiſt. 5. lib. VI. De leptis, epiſt. 4. lib. XV. De tribuno mil. epiſt. 12. lib. XIII. De

Brundiſium venturum arbitror. Qui cum veneri
19 quæ primum navigandi nobis facultas data erit, ut
mur. [z] Vale.

z Vale *abeſt a MSS. & ep. continuatur.*

EPISTOLA IV.

ARG. *Exſpectari a ſe ſcribit L. Clodium cum Appii mandat ſuum ſtudium atque officium in omnibus rebus pollicetur. cauſſas qu bus ad eum diligendum adducatur commemorat. Negotiale principium reliqua fere moralia.* [A.V.C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. I. Li VIII. ſequitur ep. I. Lib. XIII.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

PRIDIE nonas Jun. cùm eſſem Brundufii, litter tuas accepi: [a] quibus erat ſcriptum, te L. Clodi mandaſſe, quæ illum mecum loqui velles. Eum ſan exſpectabam, ut ea, quæ à te afferret, quàm primùi cognoſcerem. Meum ſtudium erga te & officium tametſi multis jam rebus ſpero tibi eſſe cognitum; t men in iis maximè declarabo, quibus plurimum ſignif care [b] potuero, 20 tuam mihi exiſtimationem & dign tatem cariſſimam eſſe. Mihi & Q. Fabius Virgilianus & C. Flaccus, Lucii filius, & diligentiſſimè M. Octa vius, Cnæi filius, demonſtravit, me à te plurimi fie ri: quod egomet [c] multis argumentis jam anteà judica ram, maximéque illo libro augurali, quem ad me a mantiſſimè ſcriptum, ſuaviſſimum miſiſti. 21 Mea in t omnia [d] ſumma neceſſitudinis officia conſtabunt. Nan cùn

a *alii* in quibus.

b potero *MSS.*

P. B.

c plurimis *MS.*

d *alii* ſummæ.

præfecto evocatorum, epiſt. 6. h. libro. De præfecto fabrûm epiſt. 7. h. libro. De ſcriba, epiſt. 20. lib. V. De accenſo, ep 7. h. lib. De interprete, epiſt. 54. lib. XIII. *P. Manut.*

19. *Qua primùm navigandi nobis facultas data erit, utemur.*] Li quidiſſima lectio hæc erat in Pall. prioribus quatuor. in Pec. Gru ter. ac Stewech. item Vaticano: quam à Victorio quoque inventam atque editam video. vulgatum alias, *Qui cum venerit, cùm primùm navigandi nobis facultas data erit, eâ utemur.* aliqui mſſ. *quàm pri mùm:* æquè malè. *Gebhard.*

20. *Tuam mihi exiſtimationem.*] Merito hoc promittit: erat enim in poteſtate ſucceſſoris, ſi vellet, deceſſorem graviter onerare & lædere acta ejus reſcindendo, quod & fecit Cicero, dum juſtitiæ ſtudet, ſed quam leniſſime poterat. *J. F. Gronov.*

21. *Mea in te omnia ſ. n. officia conſtabunt.*] Hoc eſt, nihil in illo officiorum genere a me deſiderabis. Sermo eſt a rationibus pecu niarum petitus: nam cum redduntur & accipiuntur rationes, ſ ac

e ipſum, ex quo tempore tu me diligere cœpiſti, lie pluris feci: tum acceſſerunt ᵉ etiam conjunctio-ceſſariorum tuorum. duo enim duarum ætatum i facio, Cn. Pompejum, filiæ tuæ ſocerum, M. Brutum 23 generum tuum. ᵍ Collegiique con-), præſertim 24 tam honorificè à te approbata, ediocre vinculum mihi quidem attuliſſe ʰ videa-d voluntates noſtras copulandas. Sed ⁱ & ſi Clo-convenero, ex illius ſermone ad te ſcribam plura: operam dabo, te ut quàm primùm videam. ſcribis, tibi manendi cauſam eam fuiſſe, ut me nires, 25 id mihi, ne mentiar, gratum eſt. Vale.

e *MSS. delent* etiam.

f meum *MSS. Grut.*

g Collegii quoque *alii.*

h *alii* videtur *malè.*

i *alii delent* &.

EPISTOLA V.

G. *Agit Appio gratias quod operam dederit ut ſibi quam è expeditam provinciam traderet: deinde rationem exponit itine-, quo certius de congreſſu ſtatuere Appius poſſit.* [A. V. C. DCCII.]

a & expenſa rectè congruunt, tum proprie dicitur ratio re. Adde Obſervata mea ad Senec. de Tranq. Anim. c. VI. leganter transfertur ad alia. Plin. Lib. I. ep. 5. *Mihi & ten-diquid & quieſcendi illo auctore ratio conſtabit.* Lib. II. ep. 4. *nda eſt noſtra liberalitas in aliis, in te vero facile ratio con-etiamſi modum exceſſerit.* Et Cicero Lib. VII. ep. I. *Modo conſtiterit fructus otii tui.* J. F. Gronov. *Mea in te omnia ſum-uditudinis officia conſtabunt.*] Omnia tibi officia præſtabo quæ ti poterunt ab amiciſſimo homine. Sic ſæpe Cicero. Sermo ciniis petitus eſt. Nam cum redduntur ac excutiuntur ratio-in ſingula æra ac titulos inquiritur: quod ſi accepta & ex-recte congruerint *conſtare ratio* dicitur. Nam ſi res ſecus ſe, tum quaſi labat ac corruit. *A. Buchnerus.* quem vide ad Plin. ep. 20. & J. Lipſ. ad Tacit. 1 Ann. c. 26.

Et M. Brutum, generum tuum. Collegiique conjunctio.] In qui-m pereleganter, ut videtur, ſcriptum inveni: *Et meum Bru-generum tum, Collegii quoque conjunctio.* Camerar.

Generum tuum.] Poſtea Porciam, Catonis Uticenſis, avun-i, filiam, duxit uxorem, Appii filia dimiſſa: quod ex epi-ad Atticum intelligitur. *P. Manut.*

Tam honorifice a te approbata.] Cui præſertim tutum, honori-& luculentum teſtimonium dederis, libro De augurali diſci-mihi dicato. *J. F. Gronov.*

Id mihi, ne mentiar, gratum eſt.] Ex libri manuſcripti corrupta legendum puto, *id mihi vehementer gratum eſt.* Urſin.

26. Se-

DCCII.] Hanc præceſſit epiſtol. 3. Lib. VIII. ſequitur epiſt[illegible] Lib. VIII.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

TRALLES veni a. d. VI kalen. Sextiles. ibi mihi præſtò fuit L. Lucilius cum litteris mandatiſque tui quo quidem [k] hominem neminem potuiſti, nec mi [l] amiciorem, nec (ut arbitror) ad ea cognoſcenda, qu ſcire volebam, aptiorem prudentioremve mittere. Eg autem & tuas litteras legi libenter, & audivi [m] Luciliu diligenter. Nunc, quoniam & tu ita ſentis, (ſcrib enim, quæ [n] de noſtris officiis ego ad te ſcripſerim, e tibi jucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repeti ſint, non neceſſaria te putaſſe) & re vera, confirma amicitia, & perſpecta fide, commemoratio officioru [o] ſupervacua eſt; eam partem orationis prætermittam [p] tamen agam, ut debeo, gratias. Animadverti enim & didici ex tuis litteris, te omnibus in rebus habuiſ rationem, ut mihi conſuleres, reſtitueresque, & [q] pra parares quodammodo omnia, quò mea ratio facilior & [26] ſolutior eſſe [r] poſſet. Hoc tuum officium cùm m hi gratiſſimum eſſe [s] dicam, ſequitur illud, ut te exiſti mare velim, mihi magnæ curæ fore, atque eſſe jam primùm, ut ipſe tu, tuique omnes; deinde ut etiam reliqui ſcire poſſint, me tibi eſſe amiciſſimum. Quo quibus adhuc non ſatis eſt [t] perſpectum, ii mihi noll magis, nos hoc animo eſſe, quàm non intelligere vi dentur. Sed profectò intelligent. [27] neque enim obſcu ris perſonis, nec parvis in cauſis res agetur. Sed hæ fieri meliùs, quàm dici, aut ſcribi volo. Quòd itine run

k homine *alii.*
l amiciorem *MS. Grut.*
m Lucium *MSS.*
n *alii non habent* de.
P. XXXIII.
o *ſic MSS. Grut. alii* ſupervacanea.
p tibi tamen *alii.*
q repares *Lamb.*
r videretur *MS. Grut.*
s *alii* ducam.
t perſpicuum *alii.*

26. *Solutior eſſe poſſet.*] Alii, *eſſe videretur.* quamvis autem ill clauſula ſit elegantior, tamen & hæc reperitur in ſcriptis Ciceronianis. Paulo poſt, *prope Cal.* verius judico, quod alibi legitur *pridie Cal.* Camerar. *Solutior.*] Sine impedimento. ſic epiſtola 9 lib. primo: *Si mihi eſſent omnia ſolutiſſima:* pro ſi meam voluntaten nulla res impediret. Quod autem hic dixit, *Mea ratio facilior ac ſolutior*, ep. 2. *Facilior erit quaſi decurſus mei temporis.* P. Manut.

27. *Neque enim obſcuris perſonis.*] Proprie *obſcuris perſonis.* In theatrum enim veniunt hiſtriones larvas induti, quæ quos ſignificent, ignorant ſpectatores. Ubi occaſio erit demonſtrandi, qui tibi vere faveat, quis ſimulet: partes geremus, quas omnes facil intelligent eſſe amici. *J. F. Gronov.*

28. Quo

num meorum ratio te nonnullam in dubitationem videtur adducere, viſurusne me ſis in provincia: ea res ſic [v] ſe habet. Brundiſii cùm loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum ſermonem, ut dicerem, me libenter ad eam partem provinciæ primùm eſſe venturum, quò te maximè velle arbitrarer. tunc mihi ille dixit, [x] 28 quòd claſſe tu velles decedere, 29 per fore accommodatum tibi, ſi ad [y] illam maritimam partem provinciæ [z] navibus acceſſiſſem. Dixi me eſſe facturum: itaque feciſſem, niſi mihi L. Clodius noſter Corcyræ dixiſſet, minimè id eſſe faciendum: te Laodiceæ fore ad meum adventum. Erat id mihi multo brevius, multoque commodius, cùm præſertim te ita malle arbitrarer. Tua ratio poſtea eſt commutata. Nunc, quid fieri poſſit, tu facillimè ſtatues. ego tibi meum conſilium exponam. 30 Prope kal. Sextil. puto me Laodiceæ fore: perpaucos dies, dum pecunia accipitur, quæ mihi 31 ex publica permutatione debetur, commorabor. Deinde iter

v *alii delent* ſe.
x claſſe te velle *alii.*
y *alii* Sidam.
z navibus *abeſt à MS. Grut.*

P. B.

28. *Quod claſſe tu velles decedere, per fore.*] Id eſt, quoniam claſſe tu velis decedere. Sed σολοικίζει, nam *dixit quod velles*, pro *dixit te velle*, Latinum non eſt. Senſus eſt, dixit me ſerviturum commodo tuo, ſi acceſſiſſem ad maritimam provinciæ partem, quoniam tibi conſtitutum eſſet mare tranſire. *Per fore accommodatum tibi* eleganti tmeſi, pro, *Peraccommodatum*, ut 1 Orat. 47. *nobis vero iſta pergrata ſunt perque jucunda.* J. F. Gronov.

29. *Et per fore accommodatum, ſi ad illam maritimam partem provinciæ navibus acceſſiſſem.*] Sic hunc locum reperio in Pall. quatuor. Grut. edit. primâ & Victor. tribus Gulielmianis. pro *illam*, conjectura, ex ſequenti epiſtola ductus, quiſpiam emendavit *Sidam* al. pr. *eam*. ceterùm Guliel. *maritimam partem provinciæ* pro gloſſâ ducebat; volebatque trigam illam vocabulorum ab hoc eloquentiæ omni abjugatam: ſed & τὸ *navibus* ignorarunt Pall. tert. quart. at Grut. *in navibus*. Gebhard.

30. *Propè kal. Sextil. puto me Laodiceæ fore.*] Miror quibus fiduciis alii fecerint *pridie*, cùm hoc exſtet in editionum primariâ, Victorii, Pall. tribus, Grut. Peck. propono tamen penſitandam optimi codicis primi lectionem cordatioribus; *propter Kal. Sextil.* nam mihi ſalivam movet. *Gebhard.* MS. *propter Kalend. Sextil*, id eſt circiter vel prope. *J. F. Gronov.*

31. *Ex publica permutatione debetur.*] Tacent hic omnes interpretes, ſaltem recentiores, nam Hubertinus & Aſcenſius neſcio quid habent de literis cambii Ciceroni a ſenatu datis. Videtur, ne longis ambagibus differam ſententiam, Cicero non tantum Laodiceæ pecuniam e permutatione, ſed e publica quidem permutatione accepiſſe. Id eſt quum Laodicenſes tributi aut vectigalis nomine Pop.

iter faciam [32] ad exercitum, ut circiter idus Sextil. putem me ad Iconium fore. Sed ſi quid nunc me fallit in ſcribendo (procul enim [a] aberam ab re ipſa, [b] & à locis) ſimul ac progredi cœpero, [33] quàm celerrimè potero, & quàm creberrimis litteris faciam, ut tibi nota ſit omnis ratio dierum, atque itinerum meorum. Oneris tibi imponere nec audeo quidquam, nec debeo. Sed, quod tuo commodo fieri poſſit, [34] utriuſque noſtrúm magni inter ** quàm decedas. Quam facultatem ſi

a *alii* abſum. b *alii* & locis.

Pop. Rom. debuerint pecuniam, permutatio eſt facta nomine publico, atque ex ea pecunia tantum Ciceroni in provinciam proficiſcenti datum eſt, quantum ei debebatur ad inſtrumenta itineris, aut quamcunque aliam ob cauſſam. Argentum de publico dari docet, præter alios, ipſe Cicero Verr. IV. c. 5. *Neminem, qui cum poteſtate aut legatione in provinciam eſſet profectus, tam amentem fore putaverunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico; &c.* Verburg.

32. *Ad exercitum.*] Quem Appius reliquerat, cujus mentio fit epiſt. 2. Sic ad Att. epiſt. 15. Lib. V. *Iter Laodicea faciebam ad III. non. Sext. in caſtra in Lycaoniam.* Quamquam, ſi Plutarcho credimus, duas legiones Cicero ipſe in Ciliciam transjecit. *P. Manut.*

33. *Quàm celerrimè potero, & quàm creberrimis litteris faciam.*] Prætuli hanc lectionem quam obtulit Pal. quint. benignitas, eò magis quòd eam cernam ex Medic. cod. primæ editionis oræ ab Egnatio adjectam: Nam ceteri miras turbellas mihi hic dant. Pall. ſec. tert. Stewech. *& quam creberrimis* non habent. quart. verò, *quàm celerius pot.* ſicut & prima edit. Vict. & Pal. pr. ſuffragantur vulgatis: *quam celerrimis potero & quàm creberrimis litteris f.* Gebhard.

34. *Utriuſque noſtrum magni intereſt, prius uti te conveniam quam decedas.*] Locus in antiquis omnibus, quos vidi, codicibus mancus eſt: ſic enim in illis legitur *magni in te quam decedas*, nos tamen, quia ſatis commode reſtitutus eſt (etſi fortaſſe non vere) nihil à vulgatis permutavimus: officio tamen noſtro convenire putavimus rem ſilentio non præterire. ſuſpiciones, quibus ducti non eſſe hanc legitimam hujus loci lectionem putavimus (præter antiquorum exemplariorum fidem & auctoritatem) quia minutæ ſunt, ſilebimus: unuſquiſque in hoc ſuum judicium ſequatur. *Victorius. Prius ut te conveniam quam decedas.* Alii, *ante te videre quam decedas*; quorum ſane utrum alteri præferam non poſſum conſtituere. *Camerar.* In antiquis libris hæc verba, *Intereſt prius ut te conveniam* non ſunt, ſed in unius perveteris libri margine ita ſcriptum invenimus, *Intereſt, ut te videam ante quam decedas*; quæ lectio ita placet, ut eam pene legitimam putem *Corradus.* Mirum eſt ab nullo contemplante veterem ſcripturam, prout ab Victorio & Gebhardo producta eſt, lenius ita ſuppleviſſe *ſed quod commodo fieri poſſit utriuſque noſtrum, ante videam te, quam decedas.* Ita non addo, ſed demo, quod ſupplendi cauſa prave forſan alii addiderunt. Ultima

ſi quis caſus eripuerit, mea tamen in te [c] omnia officia conſtabunt, non ſecus ac ſi te vidiſſem. Tibi de noſtris rebus nihil ſum antè mandaturus per litteras, quàm deſperaro coràm me tecum agere poſſe. Quòd te à Scævola petiiſſe dicis, ut, dum tu abeſſes, ante adventum meum, provinciæ præeſſet; eum ego Epheſi vidi: fuitque mecum familiariter triduum illud, quod ego Epheſi commoratus ſum: nec ex eo quidquam audivi, quod ſibi à te mandatum diceret. Sanè vellem [d] potuiſſet obſequi voluntati tuæ. non enim arbitror noluiſſe. Vale.

c *alii delent* omnia, *alii* officia.

d potuiſſe, *Victor.*

EPISTOLA VI.

ARG. *Oſtendit congreſſum a ſe expetitum, ab Appio vitatum: ſe tamen ei fore amiciſſimum. quædam addit de ſuo itinere, ut Appius conſtituat quo loco eum convenire poſſit.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 1. Lib. xv. ſequitur ep. 8. Lib. VIII.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

CUM meum factum cum tuo comparo, etſi non magis mihi faveo in noſtra amicitia tuenda, quàm tibi: tamen multo magis meo facto delector, quàm tuo. Ego enim Brundiſii quæſivi ex Phania, cujus mihi videbar & fidelitatem erga te perſpexiſſe, & noſſe locum, quem apud te is teneret; quam in partem provinciæ maximè putaret te velle, ut in ſuccedendo primùm venirem. Cùm ille mihi reſpondiſſet, nihil me tibi gratius facere poſſe, quàm ſi ad [e] Sidam navigaſſem: etſi minus dignitatis habebat ille adventus, & ad multas res mihi minùs erat aptus, tamen ita me dixi facturum. Idem ego cùm L. Clodium Corcyræ conveniſſem, hominem ita tibi conjunctum, ut mihi, cum illo cùm loquerer, tecum loqui viderer; dixi ei, me ita facturum eſſe, ut in eam partem, quam Phania rogaſſet, primùm venirem. Tunc ille mihi cùm gratias egiſſet, magnopere à me petivit, ut Laodiceam protinus

P. XXXIV.

e Siciliam *MS. Grut.*

tima litera τῶ *videam* in omnibus MSS. apparet degenerans ob tres lineas in præpoſitionem. Hoc autem ordine Tullius lib. II. ep. 2. dixit *ſi ei contigiſſet, ut te ante videret, quam a vita diſcederet.* GRONOV.

35. Pri-

nus irem: te in 35 prima provincia velle eſſe, ut quàm primùm decederes: quin, niſi ego ſucceſſor eſſem, quem tu cuperes videre, te anteà, quàm tibi ſucceſſum eſſet, deceſſurum fuiſſe: quod quidem erat conſentaneum cum iis litteris, quas ego Romæ acceperam: ex quibus perſpexiſſe mihi videbar, quàm feſtinares decedere. Reſpondi Clodio, me ita eſſe facturum, ac multo quidem libentiùs, quàm ſi illud eſſet faciendum, quod promiſeram Phaniæ. Ita & conſilium mutavi, & ad te ſtatim mea manu ſcriptas litteras miſi; quas quidem ex tuis litteris intellexi ſatis maturè [f] ad te eſſe perlatas. Hoc ego meo facto valde delector. nihil enim potuit fieri amantius. Conſidera nunc viciſſim tuum. Non modò ibi non fuiſti, ubi me quàm primùm videre poſſes, ſed eò diſceſſiſti, quò ego te ne perſequi quidem poſſem triginta diebus, 36 qui tibi ad decedendum lege (ut opinor) Cornelia conſtituti eſſent. ut tuum factum, qui, quo animo inter nos ſimus, ignorant, alieni hominis, (ut leviſſimè dicam) & fugientis congreſſum; meum verò conjunctiſſimi & amiciſſimi eſſe videatur. Ac mihi tamen antè, quàm in provinciam venirem, redditæ ſunt à te litteræ: quibus etſi te Tarſum proficiſci demonſtrabas, tamen mihi non dubiam ſpem mei conveniendi afferebas: cùm interea, credo equidem, malivoli homines (37 latè enim patet hoc vitium, 38 & eſt enim in multis) ſed tamen probabilem

[f] ad te deeſt in MS.

P. B.

35. *Prima provincia.*] In aditu, & in prima regione provinciæ. Sic *primam fabulam* pro initio fabulæ dixit Terentius in Prol. Adelph. *Adoleſcens eſt, qui lenoni eripuit meretricem in prima fabula.* Huic contrarium *ultima provincia* pro extrema regione vel parte provinciæ. Lib. v. ad Attic. ep. 16. *Appius, ut audivit nos venire, in ultimam provinciam ſe conjecit.* Sic *ultimæ ædes* pro poſtrema parte ædium apud Terent. Heaut. v. 1. *Eſt mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro.* J. F. Gronov.

36. *Qui tibi ad decedendum.*] Alii, *ad ſuccedendum*; poſſeque teneri recte utrumvis exiſtimo. *Camerar.*

37. *Late enim patet hoc vitium, & eſt in multis.*] Veneti, et alii, duplicata parentheſi, ita: *Latè enim patet hoc vitium, eſt enim in multis.* quod & eſſe verum credo. *Idem.*

38. *Et eſt enim in multis.*] Non auſus ſum diſcedere à Victorio, Pall. ſec. quart. quint. Primus *vitium eſt enim in multis:* non tamen improbandam judico lectionem cod. Peck. *latè enim patet hoc vitium, & in multis.* Gebhard.

39. Fe-

bilem materiam nacti ſermonis, ignari meæ conſtantiæ, conabantur alienare à te voluntatem meam: qui te [39]forum Tarſi agere, ſtatuere multa, decernere, judicare, dicerent, cùm poſſes jam ſuſpicari, tibi eſſe ſucceſſum: quæ ne ab iis quidem fieri ſolerent, qui brevi tempore ſibi [g]ſuccedi putarent. Horum ego ſermone non movebar. quin etiam (credas mihi velim) ſi quid tu ageres, levari me putabam moleſtiâ: & ex annua provincia, quæ mihi longa [h]videtur, propè jam undecim [i]menſium provinciam factam eſſe gaudebam, ſi abſenti mihi unius menſis labor detractus eſſet. Illud (vere dicam) me movet, in tanta militum paucitate abeſſe tris cohortes, quæ ſint pleniſſimæ: nec me ſcire ubi ſint. Moleſtiſſimè autem fero; quod, te ubi viſurus ſim, neſcio: eoque ad te tardiùs ſcripſi, quòd quotidie te ipſum exſpectabam: cùm interea ne litteras quidem

k uſ-

g *alii* ſucceſſum iri.
h videretur *alii.*
i menſum *MS. opt.*

39. *Forum Tarſi agere.*] Dicebantur Magiſtratus Romani in provinciis *forum agere*, cum certo anni tempore, plerumque hiberno in certum locum evocaſſent ex omni provincia homines juris dicendi, & controverſiarum dirimendarum cauſa. Sic Lib. V. ad Attic. ep. 16. *Appius, ut audivit nos venire, in ultimam provinciam ſe conjecit, Tarſum uſque: ibi forum agit.* Et Lib. VI. ep. 2. *Tuaque id magis faceres, ſi adeſſes, atque hoc foro, quod egi ex idibus Februariis Laodiceæ, &c.* Idem dicebant, *conventum agere* Lib. V. in Verrem: *Ex iis oppidis, in quibus conſiſtere prætores & conventum agere ſolent.* Liv. Lib. XXXI. c. 29. *Sic Siculorum civitatibus Syracuſas, aut Meſſanam, aut Lilybæum indicitur concilium. Prætor Romanus conventus agit: eo imperio evocati conveniunt, excelſo in ſuggeſtu ſuperba jura reddentem, ſtipatum lictoribus vident.* Optimè omnium explicuit Theophilus interpres Græcus Inſtitit. Lib. I. Tit. 6. 4. *Et quid eſt conventus? eſt certum tempus ſtatumque litium dirimendarum gratia inventum. Nam Romani, cum totum fere annum bellis gerendis occuparentur, certo quodam tempore, cum hiems eos in caſtris eſſe prohiberet, omiſſis armis judiciis vacabant, &c.* J. F. Gronov. Adde Feſtum in voce *Conventus.* Quemadmodum autem Romani hiberno tempore forum agebant, ita apud Athenienſes a menſe Boedromione uſque ad Munichionem lege agendi tempus mercatores habebant, quia per illud ſpatium domi manebant ut plurimum, nec navigabant. Vid. Salmaſ. de Mod. Uſur. p. 691. Apud Gruter. in Inſcript. XXII. Cl. 3. legitur. *Conventus Carthaginenſis.* Immo poſtea conventum nonnunquam egêre Imperatores. Spartian. in Hadriano: *Tarracone hiemavit, ubi ſumtu ſuo ædem Auguſti reſtituit, omnibus Hiſpanis Tarraconem in conventum vocatis.* De conventibus quoque intelligendus Velleius Lib. II. c. 117. *Juriſdictionibus agendoque pro tribunali ordine trahebat æſtiva.* Cuperus.

40. *Præ-*

k unas alii. k ullas accepi, quæ me docerent, quid ageres, aut ubi te viſurus eſſem. Itaque virum fortem, mihique in primis probatum, Antonium, 40 præfectum evocatorum, miſi ad te, cui, ſi tibi videretur, cohortes traderes: ut, dum tempus anni eſſet idoneum, aliquid negotii gerere poſſem. In quo, tuo conſilio ut me ſperarem eſſe uſurum, & amicitia noſtra, & litteræ tuæ fecerant: quod ne nunc quidem deſpero. Sed planè, quando, aut ubi te viſurus ſim, niſi ad me ſcripſeris, ne ſuſpicari quidem poſſum. Ego, ut l me tibi amiciſſimum eſſe, & æqui, & iniqui intelligant, curabo. De tuo in me animo iniquis ſecus exiſtimandi videris nonnihil loci dediſſe. id ſi correxeris, mihi valde gratum erit. Et, ut tu habere rationem poſſis, quo loco me, ſalva lege Cornelia, convenias, 41 ego in provinciam veni pridie kal. Sext. Iter in Ciliciam facio per Cappadociam. caſtra movi ab Iconio pridie kalendas Sept. Nunc tu & ex diebus, & ex ratione itineris, ſi putabis me eſſe conveniendum, conſtitues, quo loco id commodiſſimè fieri poſſit, & quo die. Vale.

l me quidem tibi *MS.*

P. XXXV.

EPISTOLA VII.

ARG. *Querelam Appii refellit; contraque ipſe queritur, & extollit virtutem contra inanem arrogantiam nobilitatis; ſe tamen ei fore amiciſſimum confirmat.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 7. Lib. VIII. ſequitur ep. 14. Lib. XV.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

PLURIBUS verbis ad te ſcribam, cùm plus otii nactus ero. Hæc ſcripſi ſubitò, cùm Bruti pueri Lao-

40. *Præfectum evocatorum.*] Milites erant emeriti, ſubito ex agris in militiam evocati: quos Cicero ex S. C. in provincia contraxerat: ut epiſt. 4. libro decimoquinto. Craſtinum evocatum in prima acie contra Pompejanos procurrentem nominat Cæſar Lib. III. bel. Civ. Evocatos etiam Antonius habuit in Murinenſi certamine, epiſt. 30. lib. x. & Octavianus, Dio Lib. 45. *P. Manut.* *Evocati* erant emeriti maximam partem; qui expletis ſtipendiis in gratiam Ducum aut Conſulum militiam ſumebant, & ut auctor eſt Dio, vites inſtar Centurionum gerebant. erant immunes operum & munium. iis præerat *Præfectus*, ut ex hoc loco apparet. vid. Lipſ. de Milit. Rom. lib. I. dial. 8. *Gravius.*

41. Ego

Laodiceæ me conveniſſent, & ſe Romam properare dixiſſent. Itaque nullas iis, præterquàm ad te, & ad Brutum, dedi litteras. [42] Legati Appiani mihi [43] volumen à te, plenum querelæ iniquiſſimæ, reddiderunt, quòd

41. *Ego in provinciam veni prid. Kal. Sex.*] Laodiceam quæ non erat in Appii provincia, ſed inter τρεῖς διοικήσεις Aſiaticas Ciceroni attributas: & ideo Ciceronem Appius ſalva lege Cornelia poterat convenire. *Corradus.*

42. *Legati Appiani mihi volumen, &c.*] Magna ſemper varietate ſcriptus eſt hic locus, cum nonnulli *Apamæani* pro *Appiani* legerent: ſed falſo, ut puto: nam & *Appiani* ubique habent veteres codices, & hos populos eſſe provinciæ, cui Cicero præerat, docet Plinius lib. v. cap. 29. his verbis: *Alter conventus a Synnada accipit nomen: conveniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni, Dorylæi, Midai, Julienſes, & reliqui ignobiles populi* xv. Cum igitur vetuſtiſſimorum codicum lectio ratione & optimorum auctorum teſtimonio confirmetur, non video cur temere mutanda ſit. *Victorius.* Al. *Appiani* hic & paullo poſt: quæ lectio viris doctis magis probatur. etſi utraque defendi poteſt: quod in Ciceronis provincia utrique eſſent populi. *Corradus.* Victorius *Appiani* probat; atque haud ſcio an potius *Apamenſes*, ut alibi τὺς Ἀπαμέας, dicturus fuerit. Et mox, *ac Ceſonio*, idem legit *accenſo meo.* Et *ἀγωνία* mox, non etiam ἐξοχὴ, illumque etiam locum plane, niſi fallor, emendavit & explicavit. *Camerar.* *Legati Apameani* legendum videtur, libris quibuſdam MSS. invitis, aliis approbantibus: non, *legati Appiani*, ut ſcriptum eſt in nonnullis antiquis. Quanquam *Appianos* quoque in eadem provincia fuiſſe, ex Plinio intelligere licet, lib. v. cap. 29. *Lambin.* Sed nos ſequimur Victorium, cum quo faciunt omnes noſtri & Palatini codices. *Grævius.*

43. *Volumen.*] Litteras *Volumen* appellat, non quod involutæ clauderentur, (plicabantur enim epiſtolæ, involvebantur autem libri) ſed quod earum longitudo ſpeciem voluminis efficeret. itaque ſubjecit, (ut unas litteras hic *volumen* appellari conſtet) *Eadem epiſtola petebas.* ſic epiſt. 30. lib. XII. *Non te epiſtolis; ſed voluminibus laceſſerem.* pro, ita longis, ut voluminum inſtar eſſent. Alibi vero *epiſtolarum volumina* nominat, quia deſcriptæ multæ, circa lignum eſſent involutæ. ad Att. Lib. IX. epiſt. 9. *Evolvi volumen epiſtolarum tuarum.* Ad Tironem, epiſt. 17. lib. XVI. *Tuas epiſtolas vis referri in volumina.* Et Tuſculanas quæſtiones *volumina* appellat: Plinius quoque ſuos nat. hiſt. libros; *volumina:* Ovidius quindecim libros Metamorphoſeos, *ter quinque volumina.* *Umbilicos* ligna illa, quæ voluminibus abſolutis adderentur, ideo dicta, quod umbilici noſtri formam imitarentur, Porphyrio ſcriptum reliquit. inde natum, *ad umbilicum ducere*; pro abſolvere: quod Horatius de ſuis jambis dixit: *pervenire ad umbilicum*, Martialis. Hujusmodi autem umbilicos non modo ligneos, verum etiam oſſeos, corneoſve ornamenti gratia interdum fuiſſe, idem Porphyrio auctor eſt: pingi etiam ſolitos,

quòd eorum 44 ædificationem litteris meis impediſſem. Eadem autem epiſtola petebas, ut eos quàm primùm, ne in hiemem inciderent, ad facultatem ædificandi, liberarem: & ſimul [m] peracutè querebare, quòd eos tributa exigere vetarem, priùs, quàm ego, re cognita, permiſiſſem. genus enim quoddam fuiſſe impediendi, cùm ego cognoſcere non poſſem, niſi cùm ad hiemem me ex Cilicia recepiſſem. Ad omnia accipe: & cognoſce æquitatem expoſtulationis tuæ. Primùm, cùm 45 ad me aditum eſſet ab iis, qui dicerent, à ſe intolerabilia tributa exigi: quid habuit iniquitatis, me ſcribere, ne facerent, antequàm ego rem, cauſamque cognôſſem? Non poteram, credo, ante hiemem. ſic enim ſcribis. Quaſi verò ad cognoſcendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint. Tam longe? inquis. Quid? cùm dabas iis litteras, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quo minùs ante hiemem ædificarent, non eos ad me venturos arbitrabare? Tametſi id quidem fecerunt ridiculè. quas enim litteras afferebant, ut opus æſtate

m peraccuratè *MSS. Grut.*

P. B.

Martialis. Extremæ partes, quod, extra volumen eminentes, cornuum ſimilitudinem præ ſe ferrent, *cornua* vocabantur: quibus ornamentum aliquod addi ſolitum, oſtendit Ovidius, cum librum ſuum elegia prima Triſtium ſic alloquitur:

Candida nec nigrâ cornua fronte geras.

Nec geras candida cornua, quæ fortunæ ſunt indicia lætioris, cum ſit atrata frons, qualem in calamitate noſtra decet eſſe. Eſt enim *frons libri*, exterior voluminis pars: *frontes* vero cum appellantur, exterior, & interior: itaque dixit idem proximo inferiore verſu,

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes.

Et Catullus:

Cui dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?

Martialis quoque *pumicatam* libri *frontem* dixit libro primo. *P. Manut.*

44. *Ædificationem.*] Monumenti vel templi in honorem Appii, quaſi Appius quidam ſervator & Deus provinciæ fuiſſet: ut fieri ſolebat. v. Att. 21. *nullos honores mihi, niſi verborum, decerni ſino, ſtatuas, fana, τέθριππα prohibeo.* Suet. Tib. 26. Oct. 52. *J. F. Gronov.*

45. *Ad me aditum eſſet.*] Quum me conveniſſent, quum apud me nonnulli queſti eſſent. Cæſar 1 Civ. 87. *Quaſcumque poſtea controverſias inter ſe milites habuerant, ſponte ad Cæſarem in jus adierunt.* Sen. Hercul. Fur. 733. *Aditur illo Gnoſſius Minos foro.* Idem.

46. *A*

æſtate facere poſſent, eas mihi poſt brumam reddiderunt. Sed ſcito, & multo plures eſſe, qui de tributis recuſent, quàm qui exigi velint: & me tamen, quod te velle exiſtimem, eſſe facturum. De Appianis hactenus. 46 A Pauſania, Lentuli liberto, [n] accenſo meo, audivi, cùm diceret, te ſecum eſſe queſtum, quòd tibi obviàm non prodiſſem. Scilicet contempſi te: nec poteſt fieri [o] me quidquam ſuperbius. Cùm puer tuus ad me ſecunda ferè vigilia veniſſet, iſque te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiaſſet, incertumque, utra via, cùm eſſent duæ: altera Varronem, tuum familiariſſimum, altera Q. Leptam, præfectum fabrûm meum, tibi obviam miſi. mandavi utrique eorum, ut antè ad me excurrerent, ut tibi obviam prodire poſſem. Currens Lepta venit, mihique nuntiavit, te jam caſtra prætergreſſum eſſe. confeſtim Iconium veni. cetera jam tibi nota ſunt. An ego tibi obviam non prodirem? primùm, Appio Claudio? deinde, imperatori? deinde, more majorum? deinde, quod caput eſt, amico? præſertim cùm in iſto genere 47 multo etiam ambitioſius facere ſoleam, quàm honos meus & dignitas poſtulat. Sed

n & a Cæſonio *MS.*

o *alii delent* me.

46. *A Pauſania, Lentuli liberto, accenſo meo.*] Nos ſcripſimus, *accenſo meo*; non tamen ſic penitus eſt in antiquis: nonnihil enim mendi hunc locum occupavit: ibi enim *a Pauſania Lentuli Liberto acceſſo meo* ſcriptum eſt. vulgata lectio omnino depravata eſt *ac Cæſonio*: de uno enim tantum loquitur, ut ex ſequentibus verbis manifeſto colligitur. Volui antiquam ſcripturam omnibus proponere, ut ſiquis noſtram non probaret, comminiſcatur aliam, ſi poteſt, meliorem: nullius enim induſtriæ invidemus: pollicemurque ſemper notum facturos, ſi quando ab antiqua ſcriptura diſceſſerimus: cupio enim ſi minus ingenium at fidem & ingenuitatem noſtram commendari. Alii *in acceſſu meo* legunt: quod minus placet. Niſi enim *Pauſanias* aliquo Ciceroni miniſterio conjunctus eſſet, vix mihi veriſimile videtur Appium cum eo tam libere queſtum eſſe de Ciceronis injuriis: ſed quia hæ tenues conjecturæ ſunt, totam hanc rem eruditiori judicio relinquemus. Quod autem *accenſi*, Conſules & Prætores ſequi ſoliti eſſent in caſtra, & cur ſic appellati, quia ab antiquis Grammaticis docte & diligenter declaratum eſt, nihil attinet repetere. *Victorius.* Accenſi munus libertis deferri ſolitum, indicat epiſt. 16. ad Atticum libro quarto. in qua Antiochus Gabinius quidam, A. Gabinii libertus & accenſus nominatur, & ep. 1. lib. 1. ad Q. frat. *P. Manut.*

47. *Multo etiam ambitioſius facere ſoleam.*] Scilicet ad quærendam gratiam, ſeu favorem, ſive apud populum, ſive apud ſingulos. Nam *ambitio* in hac ſignificatione nihil aliud eſt quam captatio gra-

Sed hæc hactenus. Illud idem Pauſania dicebat, te dixiſſe: Quidni? Appius Lentulo, Lentulus Appio P. XXXVI. proceſſit obviam: Cicero Appio noluit? Quæſo, etiamne tu has ineptias, homo (mea ſententia) ſummâ prudentiâ, multâ etiam doctrinâ, plurimo rerum uſu, 48 addo urbanitate, quæ eſt virtus, ut Stoici rectiſſimè putant; ullam 49 Appietatem, aut Len-

gratiæ & favoris. Sic Lib. V. ep. 20. *Sane moleſte tuli non illa beneficia potius tua ambitioni reſervata eſſe, quam mea, qui ambitione illa nihil uterer.* Lib. VI. ep. 6. *Cæſar cedit multorum juſtis & officio incenſis, non inanibus aut ambitioſis voluptatibus.* Liv. Lib. III. *Et ultro querente pauca petitore, quod jus ſibi pridie per ambitionem dierum non eſſet.* J. F. Gronov. *Ambitioſius* non eſt ſtudioſius, ut Manutius exponit, ſed humilius, indecentius, ut apud Sueton. Aug c. 25. *Nec poſt bella civilia, aut in concione, aut per edictum, ullos militum commilitones appellabat, ſed milites. Ac ne a filiis quidem, aut privignis ſuis, imperio præditis, aliter appellari paſſus eſt: ambitioſius id exiſtimans, quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut ſua domuſque ſuæ majeſtas poſtularet.* Ambitioſa enim ſunt quæ favoris parandi cauſſa fiunt. Salluſt. Jugurth. *Neque facto ullo neque dicto abſtinens quod modo ambitioſum foret.* Hæc quoniam plerumque ſunt blanda nimis & humilia, inde *ambitioſus* eſt humilis, blandus, adulatorius: ut apud Juſtin. XII, 15. *ambitio vulgi* eſt, quod lib. XIII, 3. dicit *adulationem vulgi.* Græv.

48. *Addo urbanitatem, quæ eſt virtus, ut Stoici rectiſſime putant.*] Multum huic nomini tribuiſſe Stoicos oſtendit etiam Plutarchus in commentario, quo declaravit, quomodo deceat adoleſcentes legere poetas: diverſam enim & penitus contrariam vim apud illos habere ἀστεῖον nomen alteri quod eſt ἀμαθὴς, intelligitur ab eo qui locum eum Plutarchi accurate animadvertit: differit autem quemadmodum Stoïci nihil commune eſſe judicarent virtuti ac vitio: & quemadmodum Urbanus apud illos (ita autem vocabant virtute præditum) omni culpa vacaret, & omnes res recte facere poſſet. Imperitus autem (id erat apud illos vitioſus) omnibus criminibus obnoxius eſſet, & in omni ſemper negotio laberetur. Verba ipſius hæc ſunt: Πολλὰ πάνυ τοῖς Στωϊκοῖς χαίρειν φράζουσι μήτε τι φαῦλον ἀρετῇ προσεῖναι, μήτε κακίᾳ χρηστὸν ἀξιοῦσιν· ἀλλὰ πάντως μὲν καὶ ἐν πᾶσιν ἁμαρτωλὸν εἶναι τὸν ἀμαθῆ, περὶ πάντα δὲ ἂν κατορθοῦν τὸν ἀστεῖον. Hæc adnotaſſe mirifice utile eſſe credo ad hujus loci perſpicuitatem, qui aliter obſcuriſſimus eſſet. *Victorius. Urbanitatem* omnes Pall. prætuli tamen lectionem Victorianæ impreſſionis & Vatic. cod. ut maxime concinnam atque elegantem. *Gebhard.*

49. *Appietatem.*] Productione nominis fit ſonitus auribus ingrat[illegible] [illegible] ipſa res, nomini ſubjecta, deformatur. Appius au[illegible] Ciceronis nomen, præ ſuo Lentulique contempſerat. [illegible]m irridet Cicero, Claudiæ familiæ inſitam, ut ex [illegible]toria, & his maxime Taciti verbis libro I. *Tiberium Ne-*

Lentulitatem, valere apud me plus, quàm ornamenta virtutis exiſtimas? Cùm ea conſecutus nondum eram, quæ ſunt hominum opinionibus ampliſſima: [50] tamen iſta veſtra nomina numquam ſum admiratus: viros [p] eſſe, qui ea vobis reliquiſſent, magnos arbitrabar. Poſtea verò, quàm ita & cepi & geſſi maxima imperia, [51] ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam [q] acquirendum putarem: ſuperiorem quidem numquam, ſed parem vobis me ſperavi eſſe factum. Nec, mehercule, aliter vidi exiſtimare, vel Cn. Pompejum, quem omnibus, qui umquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipſi antepono. Tu ſi aliter exiſtimas, nihil errabis, [52] ſi paullo diligentiùs (ut quid ſit [r] *εὐγένεια*,

p eos *Grav. & alii.*
q *alii* acquirendam deeſſe put.
r excellentia *MS.*

Neronem, maturum annis, ſpectatum bello, ſed vetere atque inſita Claudia familia ſuperbia. P. Manut.

50. *Tamen iſta veſtra nomina nunquam ſum admiratus.*] Hoc eſt, veſtram nobilitatem. Cic. pro Planc. *Qui favent nobilitati, qui id putant eſſe pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominibus ducuntur.* Plin. lib. III. epiſt. 3. *Quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta ſuſtineat.* Ovid. ep. Phyllidos ad Demophoonta:

Credidimus blandis, quorum tibi copia, verbis.
Credidimus generi, nominibusque tuis.

Sic enim hunc locum emendat Gronovius, quem vide IV. Obſerv. 15. & N. Heinſium in notis ad hunc locum. *Græv.*

51. *Ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendum putarem.*] Noſtram hanc lectionem magis probatum iri puto eandem cum antiqua: *nihil eſſe adquirendum*, id eſt, me omnia jam adeptum eſſe & conſecutum, ut nihil amplius ad honorem & gloriam acquirere debeam. Illis enim aliquid *ad honorem* & *gloriam* adhuc acquirendum eſt, qui nondum plene & honorem & gloriam adepti ſunt, quamvis multum in eis proceſſerint. Communis lectio *ut m. n. n. ad h. n. ad g. acquirendam deeſſe put.* durior & confuſior. *Victor.*

52. *Si paullo diligentius, & quid ſit ἐξοχὴ, quid ſit εὐγένεια intelligas, &c.*] Nos noſtram lectionem *ut q. ſ. εὐγ. q. ſ. nob.* a veteribus libris accepimus, ne parva quidem immutatione facta: exiſtimamus autem hanc eſſe non paullo meliorem: certe locus planus eſt & clarus, cum ante obſcuriſſimus plurimis mendis eſſet. Vocis illius Græcæ ἐξοχὴ nullum veſtigium eſt in antiquis codicibus. Uſurpat eam ſane Cicero ad Attic. lib. IV. *ἐξοχὴ in nullo eſt: pecunia omnium dignitatem exæquat.* Non tamen nobilitatem intelligit, dicit enim candidatos ita inter ſe pares ut nulla re alii alios excedant: ſi enim ulla erat generis inæqualitas, eam pecunia adæquabat. Credebat Appius nobilitatem eſſe non poſſe ubi non eſſet *εὐγένεια*, qui familiæ ſuæ antiquitatem & ſplendorem jactaret in contemptum Ciceronis novitatis. Aliter ſentit Cicero, qui ſibi licet, obſcuris parentibus orto, poſtquam honores adeptus eſſet

νεια, quid ſit nobilitas intelligas) Athenodorus, 53 Sandonis filius, quid de his rebus [s] dicat, attenderis. Sed, ut ad rem redeam, me tibi non amicum modò, verùm etiam amiciſſimum exiſtimes velim. profectò omnibus meis officiis efficiam, ut ita eſſe verè poſſis judicare. Tu autem ſi id agis, ut minùs mea cauſa, dum ego abſim, debere videaris, quàm ego tua laborarim: libero te iſta cura. *παρ᾽ ἐμοί γε καὶ ἄλλοι, Οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιςα δὲ μητίετα Ζεύς.* Si autem naturâ es *Φιλαίτιος*, illud non perficies, quo minùs tua cauſa velim. hoc aſſequere, ut, quam in partem tu accipias, [t] minùs laborem. Hæc ad te ſcripſi liberiùs, fretus conſcientia officii mei, benivolentiæque: quam à me

s dixerit *MS. Grut.*

t minime *MS.* P. B.

fet & geſſiſſet ſumma imperia, nihil neque ad honorem neque ad gloriam deeſſe putabat ut nobiliſſimis hominibus par eſſet dignitate: de qua re ſi ille aliter exiſtimet, recte facturum illum dicit, ſi paullo diligentius animadverterit, quid *Athenodorus* Stoicus de his rebus judicet. Poteſt enim aliquis *εὐγένειαν* habere, nec tamen nobilis eſſe, cum plerique ex bonis & illuſtribus parentibus nati, inertiſſimi flagitioſiſſimique repeiiantur, quos verè nemo *nobiles* appellare poſſet. Qui enim recte intelligunt, & non vulgi opinionibus ducuntur, virtutem eſſe quæ veram *nobilitatem* faciat, & non claros natales, putant: multitudo autem decipitur, quæ credat omnes ex clariſſimis familiis ortos debere *nobiles* dici, cum potius *εὐγενεῖς* appellandi ſint, *nobiles* autem ſolum illos eſſe exiſtimandum eſt, qui egregiis ſuis factis dignitatem gloriamque ſibi paraviſſent, etiamſi eorum majores ignoti fuiſſent. Meminit autem *Athenodori Sandonis*, Plutarchus in vita Publicolæ his verbis: *Τῦτον δε ἄνδρα Μῆκιον ὁμοῦτι πάντων Σκαιόλαν Α'θηνόδωρος ὁ Σάνδων ἐν τῷ πρὸς Ο'κταβίαν τὴν Καίσαρος ἀδελφὴν καὶ Ο'ψίγονον ὠνομάσθαι φησὶ*, quem puto eundem eſſe cum hoc de quo hic Cicero. Præterea Strabo lib. XIV. qui *Athenodoros* duos Tarſenſes fuiſſe tradit in Stoicorum diſciplina claros, quorum unus Cordylion appellatus ſit, qui cum M. Catone vixit domique ejus obiit, alter vero *Sandonis*, quem etiam Cananitam vocatum eſſe docet a pago quodam. Hunc autem Cæſarem Auguſtum erudiviſſe, magnoſque honores apud eum conſecutum eſſe. vixit autem ad extremam uſque senectutem. Plura autem de hoc narrat, quæ cum ad hunc locum nihil faciant, omittemus. *Victor.*

53. *Sandonis filius.*] Patris nomen adjunxit, ut eum diſtingueret ab altero Athenodoro, ejus æquali. nam, ut ait Strabo lib. IV. Athenodori duo fuere: quorum alter, qui Cordilio vocatus eſt, cum M. Catone vixit, & apud eum obiit; alter vero, Sandonis filius, quem & Cananitam a quodam vico appellant, Cæſaris Auguſti præceptor fuit. De hoc ipſo Athenodoro Suidas mentionem facit: & idem Sandonem Philoſophum nominat, hujus, opinor, Athenodori patrem. *P. Manut.*

54. Ap-

me certo judicio ſuſceptam, quoad tu voles, conſervabo. Vale.

EPISTOLA VIII.

ARG. *Refellit ea quæ Appius objecerat; probatque ſi quid fecerit, quod Appius inique factum ſuique deformandi conſilio interpretaretur; ipſumque Appium aut imprudentem ſignificat, qui ſermonibus non proborum hominum crediderit, aut nimis aſtutum, qui ea quæ ipſi in mentem veniant aliis attribuat. Agit gratias quod ſcripſerit diligenter de rebus urbanis, ſeque omnia Ciceronis mandata curaturum promiſerit; in quibus id præcipue rogat ne ſibi provincia prorogetur. addit de ſuis rebus, de itinere Amanum verſus: item de Parthis, falſum fuiſſe. de rebus Appii, de ſuis, de tota repub. creberrimas litteras poſcit.* [A.V.C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 9. Lib. II. ſequitur ep. 10. Lib. ejuſdem.

M.T.C. PROCOS. 54 APPIO PULCHRO S.D.

ETSI, quantum ex tuis litteris intelligere potui, videbam, te hanc epiſtolam, 55 cùm ad urbem eſſes, eſſe lecturum, refrigerato jam leviſſimo ſermone hominum provincialium: tamen, cùm tu tam multis verbis ad me 56 de improborum v oratione ſcripſiſſes, faciendum mihi putavi, ut tuis litteris brevi reſponderem. Sed 57 prima duo capita epiſtolæ tuæ, tacita mihi quodam-

v moratione *Lamb.*

54. APPIO PULCHRO.] Vulgò addunt IMPERATORI: quod ego in ſolo tertio inveni: ceteri omnes ignorant hunc titulum. *Gebhard.*

55. *Cum ad urbem eſſes.*] Antea, *Iſſes:* nos, *Eſſes. Eſſe* autem *ad urbem* dicebantur, qui cum poteſtate provinciali aut nuper e provincia revertiſſent, aut nondum in provinciam profecti eſſent. ſic enim ſcripſit Aſconius: eoque modo Cicero, Salluſtius, & alii ejuſdem ætatis locuti. ſolebant autem, qui ob res in provincia geſtas triumphum peterent, extra urbem exſpectare, donec, lege lata, triumphantes urbem introire poſſent. Et de triumpho Appium cogitaſſe, ex epiſt. 10. cognoſcitur; ne triumpharet, accuſatione Dolabellæ factum eſt, epiſt. 6. libro octavo. *P. Manut.*

56. *De improborum oratione, &c.*] Amſtelodam. quoque, *improborum moratione.* Grævii vero primus, *improborum adhortatione.* Mentel. *improborum moderatione.* forſan legendum, *de improborum ratione*, hoc eſt conſiliis, rebus, quæ agunt. lib. 1. epiſt. 9. *mea ratio fuit alia.* ibid. ep. 8. *Hæc ad te ſcribo ut de tua ratione quoque meditere.* Illud *orum* ex præcedenti voce *improborum* vitio librarii adhæſit ſequenti *ratione*, hinc in nonnullis etiam *m* ſupereſt, indeque natæ tot monſtroſæ lectiones. *Grævius.*

57. *Prima duo capita epiſtolæ tuæ.*] Hoc eſt duas priores partes

 quæ

dammodo relinquenda ſunt. Nihil enim habent, quod aut definitum ſit, aut certum: niſi me vultu, taciturnitate ſignificaſſe, tibi non eſſe amicum, idque 58 pro tribunali, cùm aliquid ageretur, & nonnullis in conviviis intelligi potuiſſe. Hoc totum nihil eſſe, poſſum intelligere: ſed cùm ſit nihil, ne quid dicatur quidem intelligo. Illud quidem ſcio, meos multos, & illuſtres, & ex ſuperiore & ex æquo loco ſermones habitos cum tua ſumma laude, & 59 cum magna x ſollicitudine, ſignificatione noſtræ familiaritatis, ad te y verè potuiſſe deferri. Nam, quod ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius, aut juſtius, quàm ut ſumptus egentiſſimarum civitatum minuerem, ſine ulla imminutione dignitatis tuæ, præſertim ipſis civitatibus poſtulantibus? Nam mihi totum genus legationum, tuo nomine proficiſcentium, notum non erat. Apameæ cùm eſſem, multarum civitatum principes ad me detulerunt, ſumptus decerni legatis nimis magnos, 60 cùm ſolvendo civitates non eſſent. Hîc ego multa ſimul cogitavi. primùm te hominem, non ſolùm ſapientem, verùm etiam (61 ut nunc loquimur) urbanum, non arbitrabar genere

x *alii non habent* ſollicitudine.
y *alii delent* verè.
P. XXXVII.

quæ de diverſis partibus agunt. Sueton. Claud. cap. 3. *Quo certius cognoſcatur, capita ex ipſius epiſtolis poſui.* Sic *capita legum* ſunt paragraphi de alia re ad idem negotium pertinente. Inferius in hac epiſtola: *diligentiſſime ſcriptum caput eſt.* hoc eſt, illa pars edicti tui de imminuendis ſumtibus. *Grav.*

58. *Pro tribunali, cum aliquid ageretur.*] Pro rebus, quæ dicuntur *agi pro tribunali*, vulgus diceret *in tribunali.* Paulo inferius. *Idque arbitror me Synnadis pro tribunali multis verbis diſputaviſſe.* Plin. Lib. II. Ep. 10. *Sedeo pro tribunali, ſubnoto libellos, conficio tabulas.* Flor. Epit. Liv. LVII. *Scipio ampliſſima munera, ſibi ab Antiocho rege miſſa, cum celare aliis Imperatoribus regum munera mos eſſet, pro tribunali ſe accepturum eſſe dixit.* J. F. Gronov.

59. *Cum magna ſollicitudine, ſignificatione.*] Sic MSS. lege, *Sollicitaque.* in quibus & luculente & diligenter ſignificarem. Sic apud Senecam, *vir cum cura dicendus*, de Prov. c. 5. *Idem.*

60. *Cum ſolvendo non eſſent.*] Cum ea tributa ſolvere non poſſent. ad Atticum epiſtola decima lib. XIII. *Magius ſolvendo non erat.* Off. lib. II. *In pecuniis creditis occultat ſuum gaudium, ne videatur non fuiſſe ſolvendo.* P. Manut.

61. *Ut nunc loquimur.*] Non quod, *Urbanus*, novum eſſet verbum, cum eo Plautus quoque non ſemel uſus eſſet; ſed quod nova ſignificatio. quod enim peregrini homines ab urbanis morum elegantia & lepore vincebantur; inde cœptum Ciceronis ætate, *urbanus homo* dici, pro eo, cujus in factis aut dictis nihil odio-

genere iſto legationum delectari: idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis diſputaviſſe: primùm, Appium Claudium, ſenatui, populoque Romano, non [z]Myndenſium teſtimonio, ([a]in ea enim civitate mentio facta eſt) ſed ſua ſponte, eſſe laudatum: deinde me iſta vidiſſe multis accidere, ut eorum cauſa legationes Romam venirent; ſed his legationibus non meminiſſe ullum tempus laudandi, aut locum dari: ſtudia mihi eorum placere, quòd in te benè merito grati eſſent: conſilium [b]totum videri minimè neceſſarium. Si autem vellent declarare in eo officium ſuum, laudaturum me, ſi qui ſuo ſumptu functus eſſet officio: conceſſurum, ſi legitimo: non permiſſurum, ſi infinito. Quid enim reprehendi poteſt, niſi quod addis, viſum eſſe quibuſdam edictum meum, quaſi conſultò ad iſtas legationes impediendas eſſe accommodatum? Jam non tam mihi videntur injuriam facere ii, qui hæc diſputant, [62] quàm ſi cujus aures ad hanc diſputationem patent. Romæ compoſui edictum: nihil addidi, niſi quod publicani me rogarunt, cùm Samum ad me veniſſent, ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. Diligentiſſimè ſcriptum caput eſt, quod pertinet ad minuendos ſumptus civitatum: quo in capite ſunt quædam nova, ſalutaria civitatibus: quibus ego magnopere delector. Hoc verò, ex quo ſuſpicio nata eſt, me [c]exquiſiſſe aliquid, in quo te offenderem, [63] translatitium eſt. Neque enim eram tam deſipiens, ut pri-

z Midænſium *Rubenius.* Iſindenſium *Gronov.*
a *alii* de.
b tuum *MS. Grut.*
c exquiſiviſſe *alii.*

odioſum, nihil inconditum, nihil turpe notaretur. epiſtola etiam proxima urbanitatem in Appio laudavit. *P. Manut.*

62. *Quia ſi cujus aures.*] Diverſe in diverſis exemplis hic locus ſcribitur. In Venetis, *quam ſi cujus aures.* Alibi, *quam ſi is, cujus.* Alibi, *quam hi, quorum.* Camerar.

63. *Translatitium eſt.*] Proprie eſt, quod crebro de uno loco in alterum transfertur. Id uſurpabant præcipue de capitibus ſive partibus edictorum, quæ omnibus fere eodem ſenſu iisdemque verbis repetita inſerebantur, & ſic ex uno in aliud transferebantur. Dicit igitur Cicero, quod Appius ſe lædi putet in edicto Ciceronis, non ab ipſo exquiſitum & inventum, ſed translatitium eſſe; id eſt ex aliis transſumptum, atque in aliis poni ſolere. Sic Lib. 1. in Verrem: *In re tam uſitata ſatis oſtendere omnes antea jus ita dixiſſe: & hoc vetus edictum translatitiumque eſſe.* Hinc accipitur eadem notione, qua alias dicimus vulgare, receptum, ſolemne, quod paſſim occurrit. Petron. *Intelligebamque me non translatitia deformitate eſſe inſignitum.* Idem: *Nec Giton me tralatitia propinatione*

P. B. privatæ rei cauſa legari putarem, qui & tibi non privato, & pro re non privata ſua, ſed publica; non in privato, ſed in 64 publico orbis terræ d conſilio, id eſt, in ſenatu ut gratias agerent, e mittebantur: neque cùm edixi, ne quis injuſſu meo proficiſceretur, excluſi eos, qui me in caſtra, & qui trans Taurum perſequi non poſſent. Nam id eſt maximè in tuis litteris f irridendum. Quid enim erat, quòd me perſequerentur in caſtra, Taurumve tranſirent, cùm ego Laodicea uſque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum diœceſium, quæ cis Taurum ſunt, omniumque earum civitatum magiſtratus legationeſque convenirent? Niſi fortè poſtea cœperunt legare, quàm ego Taurum transgreſſus ſum, quod certè non ita eſt. Cùm enim Laodiceæ, cùm Apameæ, cùm Synnadis, cùm Philomeli, cùm Iconii eſſem; quibus in oppidis omnibus 65 commoratus ſum: omnes jam iſtius generis legationes erant conſtitutæ. Atque hoc tamen te ſcire volo, me de iſto ſumptu legationum aut minuendo, aut remittendo decreviſſe nihil, niſi quod principes civitatum g à me poſtulaſſent: ne in h 66 venditionem tributorum, & illam 67 acerbiſſimam exactionem (quam tu non ignoras) capitum atque oſtiorum 68 inducerentur ſumptus minimè neceſſarii. Ego autem cùm hoc ſuſcepiſſem, non ſolùm

d *alii* concilio.
e mittebant *MSS.*
f *alii* ridendum.
g manè poſtul. *MSS. Grut.*
h indictionem *Lamb.*

natione dignum judicavit. Add. Budæum in Pand. p. 579. *J. F. Gronov.*

64. *Publico orbis terræ conſilio.*] Oratione 4. in Antonium: *Senatum, id eſt orbis terræ conſilium, delere geſtit.* Et in eundem 7. *Turpe eſt, ſummo conſilio orbis terræ, præſertim in re tam perſpicua, conſilium intelligi defuiſſe.* P. Manut.

65. *Commoratus.*] *Biduum Laodiceæ, quatriduum Apameæ, triduum Synnadis, totidem Philomeli.* ſic enim ſcripſit ad Catonem epiſt. 4. lib. xv. aliter tamen ad Att. ep. 16. & 20. lib. v. Commoratus autem, quia jus in iis opidis dixit. *qua jurisdictione nihil æquabilius, nihil lenius, nihil gravius eſſe potuiſſe*, ſcripſit ad Attic. ep. 20. lib. v. *Idem.*

66. *Venditionem tributorum.*] Id eſt locationem & redemtionem, quum univerſa ſumma tributi præſens ſumitur a publicanis ad haſtam invitatis. *J. F. Gronov.*

67. *Acerbiſſimam exactionem capitum.*] Hinc ad Atticum ita ſcribit v, 16. *Audivimus nihil aliud niſi imperata ἐπικεφάλαια ſolvere non poſſe.* Corrad.

68. *Ne in illam inducerentur ſumtus.*] Ne, propter ſumtus minime neceſſarios, illæ per ſe ſatis graves exactiones onerarentur. ne in eas

ſolùm juſtitia, ſed etiam miſericordia adductus, ut levarem miſeriis perditas civitates, & perditas maximè per magiſtratus ſuos, 69 non potui [i] in illo ſumptu non neceſſario negligens eſſe. Tu, cùm iſtiuſmodi ſermones ad te delati de me ſunt, non debuiſti credere. Si autem hoc genere delectaris, ut, quæ tibi in mentem veniant, aliis attribuas: genus ſermonis inducis in amicitiam minimè liberale. Ego ſi in provincia detrahere de tua fama umquam cogitaſſem, 70 non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum [k] tuum Brundiſii, neque ad præfectum fabrûm Corcyræ, quem in locum me venire [l] velles, retuliſſem. Quare potes, do-

i *Victor.* *delet.* in

P.XXXVIII.

k *alii omittunt* tuum.

l nolles *MS.*

eas ſumtus inutiles imputarentur. II. Agrar. 26. *Hic ager omnis, quoquo pretio emtus erit, tamen ingens pecunia vobis inducetur.* I Verr. 41. *Pecuniam grandem, quemadmodum in rationem inducerent.* infr. ep. 10. *J. F. Gronov.*

69. *Non potui in illo ſumtu non neceſſario negligens eſſe.*] Non potui eſſe facilis ac liberalis in decernendo hoc ſumtu, ſive permittendo, ut hunc, qui minime neceſſarius eſt, ſumtum facerent. *Negligens* hic rara & exquiſita ſignificatione accipitur pro prodigus, effuſus in ſumtus, cui opponitur *diligens*, hoc eſt frugalis, parcus. Suet. Galb. 14. *His diverſo vitiorum genere graſſantibus adeo ſe abutendum permiſit & tradidit, ut vix ſibi ipſe conſtaret: modo acerbior parciorque, modo remiſſior ac negligentior quam conveniret principi electo, atque illius ætatis.* Sicut *acerbior* hic opponitur *remiſſior*, ſic *parcior* opponitur *negligentior*. Horum vitiorum ſibi contrariorum exempla ſtatim ſubjicit; negligentiæ quidem quod a comitibus donari gratias, vectigalia, & immunitates paſſus ſit. Ibid. cap. præcedenti: *Ordinario diſpenſatori breviarium rationum offerenti paropſidem leguminis pro ſedulitate ac diligentia porrexiſſe.* diligentia hic eſt frugalitas, parſimonia, propria patrisfamilias virtus, qui *diligentes* dicuntur, hoc eſt frugi. Cic. IV. in Verr. *Diodorus homo frugi ac diligens, qui ſua ſervare vellet.* Plaut. Amphit. III. 3.

Recte loquere & proinde ut diligentem decet uxorem. Grævius.

70. *Generum tuum Lentulum.*] Tres igitur Appius generos habuit. nam de duobus Cn. Pompeji filio, & M. Bruto, mentionem fecit epiſt. 4. Retulit autem ad eum Romæ. Sed mihi ſuſpectus locus eſt. cur enim ad hunc potius retulit, qui nuſquam præterea nominatur, quam ad reliquos generos? auget ſuſpicionem diſſenſio veterum librorum: nam Lentuli mentionem plerique non habent. *P. Manut.* *Non ad generum tuum Lentulum*] Vetus liber non habet *Lentulum*: & certe poteſt eſſe gloſſema. *Urſinus.* *Non ad generum tuum libertum Brundiſii.*] Sic Ms. Videtur leg. *non ad Phaniam tuum libertum Brundiſii*, ſupra ep. 6. Nam Lentulus ille gener Appii nuſquam alibi commemoratur. Vide & Manutium. *J. F. Gronov.* Aſſentior Urſino. Nam nec mei MSS. agnoſcunt

doctiſſimis hominibus auctoribus, quorum ſunt 71 de amicitia gerenda præclariſſimè ſcripti libri, genus hoc totum orationis tollere, *diſputabant, ego contra diſſerebam. dicebant: ego negabam.* An mihi de te nihil eſſe dictum umquam putas? ne hoc quidem, quòd, cùm me Laodiceam venire voluiſſes, Taurum ipſe tranſiſti? Quòd iiſdem diebus meus conventus erat Apameæ, [m] Synnadis, Philomeli: tuus Tarſi? Non dicam plura; ne, in quo te objurgem, id ipſum videar imitari. Illud dicam, ut ſentio. ſi iſta, quæ alios loqui dicis, ipſe ſentis: tua ſumma culpa eſt. ſin [n] autem alii tecum hæc loquuntur: tua tamen, quòd audis, culpa nonnulla eſt. 72 Mea ratio in tota amicitia noſtra conſtans & gravis reperietur. 73 Quòd ſiqui me aſtutiorem fingit: 74 quid poteſt eſſe callidius, quàm, cùm te abſentem ſemper defenderim, cùm præſertim mihi uſum venturum non arbitrarer, ut ego quoque abſens à te defendendus eſſem; nunc committerem, ut tu jure optimo me abſentem

m Synnade *MSS.*

n *alii delent.* autem.

agnoſcunt *Lentulum.* & rationes Manutii ſatis oſtendunt hic ulcus eſſe, quod poſſet tolli hac, quam iniit Fulvius, ratione. *Gravius.*

71. *De amicitia gerenda.*] Colenda. ut *graves inimicitias geſſiſſe,* dixit in Cæcil. 30. pro Dejot. 11. *inimicitias horum more gerere potes.* J. F. Gronov.

72. *Mea ratio.*] Eodem modo ep. 5. *Tua ratio poſtea eſt commutata.* Et ep. 9. lib. 1. *Mea ratio fuit alia. Mea*, inquit, *ratio conſtans & gravis reperietur:* pro, nihil inconſtanter aut leviter commiſi: perpetuam quandam in tota amicitia noſtra conſtantiam & gravitatem ſervavi: cum tua ratio neque conſtans fuerit, id quod ex vitato congreſſu poſſum ſuſpicari; neque gravis, cum credideris Phrygum & Lycaonum malevolis de me ſermonibus. epiſt. 10. in extremo. *P. Manut.*

73. *Quod ſi qui me aſtutiorem fingit: quid poteſt eſſe callidius.*] Sic ante Lambin. prima editio ac Victorii: *qui* pro *quis* ut paullò ſuprà: *ſi qui ſuo ſumtu functus eſſet officio*, ex Pall. ſec. Grut. Vatican. jam *callidius* eſt in primo, quart. quint. in Peck. Grut. in ſec. tert. *calidius.* puto antiquâ ſcripturâ non geminante liquidas has ſæpius. vulgò *incallidius* nimis frivolum. Ceterum paullò pòſt eſt in Pall. ſec. *cum præſertim mihi uſum venturum non arbitrarer.* quod valde probo: Sic Plaut. Ciſtell. *ſi quis uſus venerit.* Item Bacch. *Aufugero herclè, ſi magis uſus venerit.* Terent. Heaut. *Non uſus veniet ſpero*, aut ſi nolis ſic accipere, accipe ut idem Afer Phorm. *Nec cum hujuſmodi umquam uſus venit, ut conflictares malo.* Pal. tert. *uſu venturum.* Gebhard.

74 *Quid poteſt eſſe callidius.*] Sic Veneti, εἰρωνικῶς, ut apparet. Et mox: *Si aut legatorum tuorum quiſpiam, aut præfectorum, aut Tribunorum militum, male dicit*, aſſentior Venetæ lectioni, *Si aut lega-*

ſem deſerere poſſes? Unum genus excipio ſermonis, in quo perſæpe aliquid dicitur, 75 quod te putem nolle dici: ſi aut legatorum tuorum o cuipiam, 76 aut præfectorum, aut tribunorum militum malè p dicitur: quod tamen ipſum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut gravius diceretur, aut q in pluris, quàm mecum Corcyræ Clodius eſt locutus: cùm in eo genere maximè quereretur te aliorum improbitate minùs felicem fuiſſe. Hos ego ſermones, quòd & multi ſunt, & tuam exiſtimationem, ut ego ſentio, non offendunt, r laceſſivi numquam, ſed non valde repreſſi. Si quis eſt, qui neminem bona fide in gratiam putet redire poſſe: non noſtram is perfidiam coarguit, ſed indicat ſuam; ſimulque non de me is pejùs, quàm de te exiſtimat. 77 Sin autem quem mea inſtituta in provincia non delectant; 78 & quadam diſſimilitudine inſtitutorum meorum ac tuorum lædi ſe putat, cùm uterque no-

o quippiam *MS.* *Grut.*
p dicit *MS.* *idem.*
q *ita MSS.* *alii* impurius. P. B.
r non laceſſ. unquam *MS.* *Grav.*

legatorum tuorum cuipiam, aut præfectorum, aut tribunorum militum, male dicitur. Nam & alibi quaſi interpretationem reperi, *de legatorum tuorum quopiam.* Paulo poſt, *Et impurius*, Victorius probat *in plures.* Camerar.

75. *Quod te putem nolle dici.*] Legendum eſſe, *quod te putem non nolle dici* declarat id quod ſequitur non longe admodum, ibi, *Hos ego ſermones, quod & multi ſunt, & tuam exiſtimationem, ut ego ſentio, non offendunt, laceſſivi nunquam, &c.* Nam hæc verba, *quod te putem non nolle dici*, hanc vim habent, de quo te putem non laborare, ſi dicatur, quia ſcilicet exiſtimationem tuam non lædat. Quod ſi liceret libris conſentientibus reponere, *quod te putem non valde nolle dici*, vel ſic, *quod te putem non nimium nolle dici, &c.* multo magis probarem. *Lambin.*

76. *Aut præfectorum.*] Quorum unus Scaptius habuit turmas equitum, quibus incluſum in curia Senatum Salamine obſedit, ut fame Senatores quinque necarentur. *Corrad.*

77. *Sin autem quemquam mea.*] Veneti, *ſin autem quem*, de quo vereor ne illud ſit factum. Et mox *limitavit*; Veneti *limabit*, alii *elimavit.* Camerar.

78. *Et quadam diſſimilitudine inſtitutorum meorum ac tuorum lædi ſe putat.*] Si accurate perſpicies, bone lector, hunc locum videbis *te putat* legi debere, te, inquam, o Appi: de illo enim agitur: & quidam ſuſpicabantur, nullam aliam ob rem tanta continentia & æquitate uti in provincia Ciceronem, niſi ut Appii furta & improbitatem argueret, demumque ut exiſtimationem illius violaret. quos tamen Cicero ipſe diligenter refellit & in his epiſtolis & ad Atticum. Nihil enim aliud ſignificat totus ille locus ad Cœlium, lib. II. epiſt. 13. *Genus inſtitutorum & rationum mearum, &c.* & ille ad Atticum, lib. VI. ep. I. *Hanc nonnulli ami-*

noſtrûm rectè fecerit, ſed non idem uterque ſecutus ſit: hunc ego amicum habere non curo. Liberalitas tua, ut hominis nobiliſſimi, latiùs in provincia patuit.
79 Noſtra ſi [s] anguſtior (etſi de tua prolixa, beneficaque natura [t] limavit aliquid poſterior annus, propter quandam triſtitiam temporum) non debent mirari homines, cùm & naturâ ſemper ad largiendum ex alieno fuerim reſtrictior, & temporibus, quibus alii moventur, iiſdem ego [v] movear: *me eſſe acerbum ſibi, ut ſim dulcis mihi.* De rebus urbanis quòd me certiorem feciſti, cùm per ſe mihi gratum fuit, tum quòd ſignificaſti, tibi omnia mea mandata curæ fore. In quibus unum illud te præcipuè rogo, ut cures, ne quid mihi ad hoc negotii aut oneris accedat, aut temporis: Hortenſiumque, 80 noſtrum collegam, & familiarem, roges, ut, ſi umquam 81 mea cauſa quidquam aut ſenſit, aut fecit, de hac quo-

[s] anguſtior erit *alii.*
[t] limitabit *MSS. Guliel.*
[v] moneat *MS. Guliel.*

amici Appii ridicule interpretantur, qui me idcirco putant bene audire velle ut ille male audiat, & recte facere non mea laudis ſed illius contumeliæ cauſſa. Victor. *Te putat* legendum ſuſpicor, ita poſtulante ſententia. *Urſinus. Lædi ſe putat* habent omnes libri & MSS. & vulgati. puto autem, obſcure, & (ut ita dicam) oblique ſignificari Appium ipſum. Atque idcirco quidam legendum putant, *lædi te putat*: quæ lectio multo planior ac facilior eſſet. *Lambinus.*

79. *Noſtra ſi anguſtior (etſi de tua prolixa beneficaque natura limavit aliquid poſterior annus.*] Pro *limavit* alii habent *elimabit*, alii *limitavit*. Vetuſti hic codices nonnihil mendi continent: quod tamen, ut puto, facile tolli poteſt: ſic enim in illis legitur, *limavit abit*, *&c.* Sunt autem (ni fallor) quatuor ultimæ litteræ bis repetitæ: cum fortaſſe librarius eandem dictionem ut diverſam imperite bis ſcripſiſſet: credo enim in aliquo exemplari *limabit* ſcriptum fuiſſe: olim autem (nam ſæpe *b* pro *v* ponebant, ut ex vetuſtis lapidibus colligitur) quempiam fortaſſe, ne id aliquem falleret putaretque eſſe futuri temporis, ſupra extremam partem illius dictionis *limabit*, *avit* ſcripſiſſe: quod librarius qui inde deſcripſit, ut reſtitutum & neceſſarium verbum accepit, prioremque dictionem integram ſcripſit. ita nimia & curioſa diligentia non parum peccati admiſit. *Limitavit* autem omnino puto mendoſum eſſe. *Limitare* enim eſſe exiſtimo limites & terminos collocare: *limavit* autem hic minuit μεταφορικῶς omnes inutiles ſumptus quaſi conterendo. *Victorius.*

80. *Noſtrum collegam*] Collegam Appii & Ciceronis in auguratu: quod legitur in proœmio libri de claris orat. & Philip. 2. *P. Manut.*

81. *Mea cauſſa quidquam aut ſenſit.*] In meam gratiam ſtatuit, animo ſuo probavit, aut cenſuit in Senatu. *J. F. Gronov.*

82. *In*

quoque ſententia bima decedat: qua mihi nihil poteſt eſſe x inimicius. De noſtris rebus quòd ſcire vis: Tarſo, nonis Octobr. Amanum verſus profecti ſumus. Hæc ſcripſi poſtridie ejus diei, cùm caſtra haberem [82] in agro Mosheſtiæ. Si quid egero, ſcribam ad te: [83] neque domum umquam ad me litteras mittam, quin adjungam eas, quas tibi reddi velim. De Parthis quòd quæris, fuiſſe nullos puto. Arabes qui fuerunt, admiſſo Parthico ornatu, dicuntur omnes revertiſſe. Hoſtem eſſe in Syria negant ullum. Tu velim ad me quàm ſæpiſſimè, & de tuis rebus ſcribas, & de meis, & de omni reipublicæ ſtatu. de quo ſum ſollicitus eo magis, quòd ex tuis litteris cognovi, Pompejum noſtrum in Hiſpaniam iturum. Vale.

x *MSS.* inimicitius.

P. XXXIX.

EPISTOLA IX.

ARG. *Appii litteris, humaniſſime ſcriptis, humaniſſime & ipſe reſpondet: gratulatur de triumphi ſpe: hortatur ad abſolutionem librorum*

82. *In agro Moſheſtiæ.*] Græci hanc urbem Μόψυ ἑςίαν appellant: hanc intelligit Cicero lib. I. De divinatione, *Amphilochus & Mopſus Argivorum Reges fuerunt, ſed iidem augures, iique urbes in ora maritima Ciliciæ Græcas condiderunt.* Appianus in Syriacis Ἑςίαν Μόψυ appellat, ἀλλὰ καὶ τόνδε Σέλευκος ὁ Ἀντιόχυ τοῦ Γρυπῦ παῖς ἐπιςρατεύσας ὅντινπερ θεῖον παρείλετο τὴν ἀρχὴν· βίαιος δὲ καὶ τυραννικώτατος ὢν ἐν Ἑςία Μόψυ τῆς Κιλικίας κατεπρήσθη κατὰ τὸ γυμνάσιον. Nos quia ſcimis ſæpe Romanos Græca nomina locorum aliquantulum diverſe a Græca voce appellaſſe, & cum ſic in antiquis codicibus inveniremus, ne tantulum quidem ab illis deflectere voluimus. *Victorius.* *Mopſuheſtia* Urbis a Mopſo vate conditæ, etſi *Moſheſtia* etiam legitur. *Corradus.* *In agro Mosheſtiæ.* Victorius, Med. Pal. pr. ſecundus verò & Peck. *Moſchetia.* tert. *moſeſtia.* quart. quint. *Moſyeſtia.* alii ut Victor. & Lamb. *Mopſuheſtia*; ſicut dudum ante illos natos emendarat Egnatius. *Gebhard.* Huic varietati quum accedat Grævianus *in agro heſtia*, non adderem ut hoc loco fit ab viris doctis, & paſſim in depravationibus locorum contigit, ſed demerem; & quum Stephanus ac nummi hinc probent deductum gentile Μοψεάτης, opinarer & ipſam urbem quoque Mopſian vel Mopſean dictam fuiſſe nonnullis, & nunc etiam Tullio. Certe non alienum eſt, quod in paſſione Tarachi & Andronici legimus eſſe *factum in Siſcia civitate*, ubi Cl. Bigotius etiam legi jubebat *Mopſueſtia.* Gronov.

83. *Neque domum unquam ad meos literas mittam.*] Veneti idiotiſmo eleganti, *ad me literas.* Ut: *eamus ad me, ibi proximum eſt, ut mutes.* Et: *eamus ad me omnes.* Et in I. de Orat. *Quem rure non longe apud ſe eſſe audio.* Camerar.

rum auguralium : petit ut ſupplicationem ſibi decernendam curet [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 59. Lib. XIII. ſequitur ep. 11. Lib. II.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

VIx tandem legi litteras dignas Appio Clodio, plenaſ humanitatis, officii, diligentiæ. Adſpectus videlicet urbis tibi [84] tuam priſtinam urbanitatem reddidit. Nam, quas ex itinere antè, quàm ex Aſia egreſſus es, ad me litteras miſiſti, unas de legatis à me prohibitis

y alii Apamæorum. proficiſci, alteras de [y] Appianorum ædificatione impedita, legi perinvitus. Itaque, conſcientia meæ conſtantis erga te voluntatis, reſcripſi tibi ſubiratus. Iis verò litteris lectis, quas Philotimo, [85] liberto meo, dediſti, cognovi, intellexique, in provincia multos fuiſſe, qui nos, quo animo inter nos ſumus, eſſe nollent: ad urbem verò ut acceſſeris, vel potiùs ut primùm tuos videris, cognoſſe te ex iis, qua in te [z] abſentem fide, qua

z abſente *alii.* in omnibus officiis tuendis erga te obſervantia & conſtantia fuiſſem. Itaque quanti illud me æſtimare putas, quod eſt in tuis litteris ſcriptum: ſi quid inciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etſi vix fieri poſſit, tamen te [a] parem mihi gratiam relaturum? Tu verò facilè facies. nihil eſt enim, quòd ſtudio & benivolentia vel amore potiùs, effici non poſſit. Ego, etſi [b] & ipſe ita judicabam, & fiebam crebrò à meis per litteras certior: tamen maximam lætitiam cepi ex tuis litteris de ſpe minime dubia & planè explorata triumphi tui: neque verò ob eam cauſam, quò ipſe facilius conſequerer: (nam id quidem ἐπικούρειον eſt) ſed, mehercule, quòd tua dignitas atque amplitudo mihi eſt ipſa cara per ſe. Quare quoniam plures tu habes, quàm ceteri, quos ſcias in hanc provinciam proficiſci, quòd [86] te adeunt ferè omnes, ſi quid velis: gratiſſimum mihi feceris,

a perenni mihi gratia. *MS. Grut.*
b *alii delent* &. P. B.

84. *Tuam priſtinam urbanitatem reddidit.*] Alii: *voluntatem*, & in fine reperi alicubi additam blandiſſimam clauſulam hoc modo: *Vale mi delectiſſime omnium.* Camerar.

85. *Liberto meo.*] Libertum ſuum vocat quod ejus uxoris libertus eſſet. id quod oſtendit ep. 4. & 5. lib. II. ad Att. aut duo Philotimi fuerunt, unus Ciceronis, alter Terentiæ libertus. *P. Manut.*

86. *Te adeunt fere omnes, ſi quid velis.*] Te rogant quæſitum num quid velis, num quid habeas ibi quod nunciari conficive velis,

ceris, ſi ad me, ſimulatque adeptus eris, quod & tu confidis, & ego opto, litteras miſeris. [87] Longi ſubſellii (ut noſter Pompejus appellat) judicatio, & mora, ſi quem tibi item unum alterumve diem abſtulerit, (quid enim poteſt ampliùs?) tua tamen dignitas ſuum locum obtinebit. Sed, ſi me diligis, [c] ſi à me diligi vis, ad me litteras, ut quàm primùm lætitia afficiar, mittito. Et velim, reliquum quod eſt promiſſi, ac muneris tui, mihi perſolvas. Cùm ipſam cognitionem juris augurii conſequi cupio, tum mehercule tuis incredibiliter ſtudiis erga me muneribuſque delector. Quòd autem à me tale [d] quiddam deſideras, ſanè mihi conſiderandum eſt, quonam te remunerer potiſſimùm genere: nam profectò non eſt meum, qui in ſcribendo (ut ſoles admirari) tantum induſtriæ ponam, committere, ut negligens [e] ſcribendo fuiſſe videar: præſertim cùm id non modò negligentis, ſed etiam ingrati animi crimen futurum ſit. Verùm hæc videbimus. Illud, quod polliceris, velim pro tua fide diligentiaque, & pro noſtra [88] non inſtituta, ſed jam inveterata amicitia, cures, enitare, ut ſupplicatio nobis quàm honorificentiſſimè, quàmprimumque decernatur. Omnino ſeriùs miſi litteras, quàm vellem: in quo cùm difficultas navigandi fuit odioſa, [89] tum ipſum diſceſſum ſenatus incidiſſe credo

c & ſi MS.

d quid MS.

e alii in ſcrib.

F. XI.

lis. Erat propria & ſolemnis formula qua utebantur abituri offerentes ſuam operam & miniſterium ad quævis officia. Nihil frequentius apud Comicos. *Vale. Num quid vis? Si* vero idem eſt quod *num.* Flor. III, 3. *Conſulentes ſi quid ad uxores ſuas mandarent.* Terent. Heaut. III. 4, 5. *Viſam ſi domi ſit.* Sic & a Græcis εἰ ſæpe accipitur, ut multis exemplis pridem docti viri oſtenderunt. *Grævius.*

87. *Longi ſubſellii.*] Senatus, ut quidem ego ſentio. Nam, ut ſenatores omnes ſedere poſſent in ſenatu, neceſſe erat ut *longa* eſſent *ſubſellia*, qualia in ſenatu Veneto conſpicimus. *Corradus.* Dicitur de re ad quam judicandam multis opus eſt judicibus; quia ut prætor & magiſtratus majores in tribunali, ſic judices in ſubſelliis ſedentes judicabant. Cicero in Orat. pro Cluent. *Is, quaſi non eſſet ullo modo ferendum, ſe ex judicio deſcendiſſe victum, rem a ſubſelliis in roſtra detulit.* h. e. a judicibus ad populum. *J. F. Gronov.*

88. *Non inſtituta.*] F. *non inſtituta jam, ſed inveterata.* Idem.

89. *In ipſum diſceſſum ſenatus.*] Diſcedebat ſenatus Aprili menſe, cujus fere dies omnes vel ludis dabantur, vel feſti erant, vel comitiales, quibus haberi ſenatum non licebat. id quod ex antiquis

f alii in litteras. g MSS. delent. Sed.

credo [f] litteras meas. [g] Sed id feci adductus auctoritate & conſilio tuo: idque à me rectè factum puto, quòd non ſtatim, ut appellatus imperator ſim, ſed aliis rebus additis, æſtiviſque confectis, litteras miſerim. Hæc igitur tibi erunt curæ, quemadmodum oſtendis: meque totum, & mea, & meos commendatos habebis. Vale.

EPISTOLA X.

ARG. *Appium Dolabella, reverſum e Cilicia, de majeſtate & de ambitu accuſaverat, eodemque tempore Tulliam, Ciceronis filiam, uxorem duxerat, M. Cœlio, Ciceronis & Dolabellæ amiciſſimo, eas nuptias conciliante; de quibus libro octavo ep. 6, 13. Id factum a ſuis inſciente ſe, conatur Cicero probare, & in hanc ſententiam multa colligit. Præterea, ſuſpicante Appio impeditas a Cicerone legationes, quæ Romam ad ſuam laudem ire decreviſſent, multis verbis hanc ei ſuſpicionem ſtudet adimere. Mittit etiam commentarium de rebus a ſe perfectis atque inſtitutis in provincia, quæ ad Appii abſolutionem pertinerent. Auguratur in extremo, cenſuram ei delatum iri: quod evenit.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 18. Lib. II. ſequitur ep. 25. Lib. IX.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

h nobis *MS. Grut.*

CUM eſt [h] ad nos allatum de temeritate eorum, qui 90 tibi negotium faceſſerent, etſi graviter primo nuntio commotus ſum, quòd nihil tam præter opinionem meam accidere potuit: tamen, ut me collegi, cetera mihi facillima videbantur, quòd & in te ipſo maximam ſpem, & in tuis magnam habebam: multaque mihi veniebant in mentem, quamobrem 91 iſtum laborem

quis dierum faſtis, quos a nobis explanatos edidimus, licet intelligere. erant autem inter ludos, qui dabantur Aprili menſe, Megalenſes, quos ædiles curabant. Romani vero ab iiſdem ædilibus Septembri menſe dabantur: quorum item cauſſâ ſenatum diſceſſiſſe, ex iis verbis conjicio, quæ ſunt libro primo de Orat. *Dici memini, ludorum Romanorum diebus L. Craſſum, quaſi colligendi ſui cauſſa, ſe in Tuſculanum contuliſſe. veniſſe eodem Q. Mucius dicebatur, & M. Antonius.* P. Manut.

90. *Tibi negotium faceſſerent.*] Te accuſarent. *Negotium* & pro re ſimpliciter capitur, ut alibi, & pro re moleſta ac difficili, ut cum additur verbum *Faceſſere.* quid autem accuſatione moleſtius ac durius? In Verrem: *Cum audiſſent ei negotium faceſſitum.* Pro Cluentio: *Si cui forte negotium faceſſetur. Faceſſere periculum*, in eadem ſententia dixit in Divinatione: *Exhibere negotium*, libro III. Off. *Idem.*

91. *Iſtum laborem.*] Hoc eſt hanc injuriam, moleſtiam. Terent. And.

laborem tibi etiam honori putarem fore. Illud planè moleſtè tuli, quòd certiſſimum & juſtiſſimum triumphum, hoc invidorum conſilio eſſe tibi ereptum videbam. Quod tu ſi tanti facies, quanti ego ſemper judicavi faciendum eſſe: facies ſapienter, & ages victor ex inimicorum dolore triumphum juſtiſſimum. 92 Ego enim planè video fore, nervis, opibus, ſapientia tua, vehementer ut inimicos tuos pœniteat intemperantiæ ſuæ. 93 De me tibi ſic, conteſtans omnes deos, promitto, atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quam pro [i] ſalute) in hac provincia, cui tu præfuiſti, rogando, deprecatoris; laborando, propinqui; 94 auctoritate, cari hominis (ut ſpero) apud ci-

[i] ſalute tua *MS*.

And. v. 2, 29. *Nonne te miſeret mei tantum laborem capere ob talem filium*, hoc eſt, tantam moleſtiam, ut Donatus exponit. Plura notavi ad Juſtinum. *Græv.*

92. *Ego enim plane video fore nervis opus ſapientiaque tua.*] Noſtra lectio accepta eſt ex vetuſtis codicibus, quam nos longè meliorem putamus: id enim vulgata verba mihi videntur ſignificare, quod non eſſe ſatis accommodatum ſenſui arbitror. *Video* tibi *opus fore nervis ſapientiaque tua*, id eſt, judico te omne ſtudium tuum, & laborem ponere debere, ut inimici tui doleant ſe tibi moleſtos fuiſſe: quaſi dicat, niſi enim omnibus viribus conarere, non eos pœniteret, id eſt, non poſſes illos ulciſci: quod nullo modo mihi placet. Nos ſic hunc locum intelligimus, Ego plane & perſpicue video fore ut vehementer doleant inimici tui, ſe in te tam petulantes fuiſſe: atque id quidem exiſtimo fretus potentia, copiis & *ſapientia tua*: eos enim in te *nervos* & *opes video* ut poſſis dignitatem tuam tueri, & illos, quod tibi moleſti fuerint, facile ad pœnitentiam reducere. *Victorius.*

93. *Conteſtans omnes deos.*] E vetuſtis pariter exemplaribus eruimus, meliore profecto ſententia. Metaphora a litibus ſumpta, quæ *conteſtata* dicebantur cum verba illa pronunciata eſſent *teſtes eſtote*. *Conteſtans* citanſque teſtes cunctos deos, nec enim deos orare, ſed potius in teſtimonium vocare oportebat. *Victorius. De me tibi ſic conteſtans omnes deos promitto*, eſt in editionum principe, invenitque Victorius in ſuis. ceterùm ſic expreſſe Grut. Pall. ſec. tert. quint. ob compendium ſcriptionis *conſtans*. alii *obteſtans*, alii *teſtans* utrique malè. ſic Cicero alibi in Verrem: *Deos hominesque conteſtans clamare cœpit*. Idem pro Flacco: *Quum ego te Flacce cœlum terramque conteſtans flens flentem obteſtabar*. Rectè autem hunc locum ex Feſto interpretatus eſt Victorius. *Gebhard.*

94. *Autoritate cari hominis.*] Sic eſt in omnib. noſtris mſſ. & editionib. ſolùm in Pal. ſecundo eſt à manu ſecunda *clari hominis*, quod improbandum non dicerem, modò numeroſiore & firmiore ſe teſte tueretur. Clarum apud ſuos provinciales ſe fuiſſe, jactat Cœlio lib.

P. B.

civitates; gravitate, imperatoris ſuſcepturum officia atque partes. Omnia volo à me & poſtules & exſpectes: vincam meis officiis cogitationes tuas. Q. Servilius perbreves [k] mihi à te litteras reddidit, quæ mihi tamen nimis longæ viſæ ſunt. Injuriam enim mihi fieri putabam, cùm rogabar. Nollem accidiſſet tempus, in quo perſpicere poſſes, quanti te, quanti Pompejum, quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi, quanti Brutum facerem: quamquam in conſuetudine quotidiana perſpexiſſes, ſicut perſpicies: ſed, quoniam accidit, ſi quid à me prætermiſſum [l] erit, commiſſum facinus, & admiſſum dedecus confitebor. [m] [95] Pomtinius, qui à te tractatus eſt præſtanti ac ſingulari fide; cujus tui beneficii ſum ego teſtis, præſtat tibi memoriam, benivolentiamque, quam debet: qui, cùm maximis rebus ſuis coactus à me invitiſſimo deceſſiſſet; tamen ut vidit intereſſe tua, [n] conſcendens jam navem, Epheſo Laodiceam revertit. Talia te cùm ſtudia videam habiturum eſſe innumerabilia, planè dubitare non poſſum, quin tibi [o] amplitudo iſta ſollicitudo futura ſit. [96] Si verò efficis, ut cenſores creentur; &, ſi ita geſſeris cenſuram, ut & debes, & potes: non tibi ſolùm, ſed tuis omnibus video in perpetuum ſummo te præſidio futurum. Illud pugna & enitere, ne quid nobis temporis prorogetur: ut, cùm hîc tibi ſatisfecerimus, iſtic quoque noſtram in te benivolentiam navare poſſimus. Quæ de hominum atque ordinum omnium erga te ſtudiis ſcribis ad me, minimè mihi miranda & maxi-

k *alii delent* mihi.

l *alii* fuerit.

m Pontinius *ed. Grav.*

n conſcenſa jam nave *MSS.*

o *alii* amplitudini. *malè.*

lib. 11. ep. 10. *quadam auctoritate apud eos, qui me non norant nominis noſtri. Multum eſt n. in his locis: Hiccine eſt ille, qui urbem? quem ſenatus? noſti cetera.* Gebhard.

95. *Pontinius.*] C. Pontinius, Ciceronis legatus, prætorius, qui de Allobrogibus triumphaverat, Appio ipſo conſule adjuvante, epiſtola decima ſexta libro quarto ad Atticum: *Erit cum Pontinio Appius conſul.* P. Manut.

96. *Si verò efficis, ut cenſores creentur.*] Nondum apud me pervicit auctoritas Lambini ut hanc ſcripturam Victorii (quæ eſt in a. Pall. Grut. tribus Gulielmianis, editionum primâ) cum ipſo rejicerem. quid cauſæ? certè vulgatæ neque volam neque veſtigium invenio, ſicut & illud *invitiſſimè* in ſolo quarto Pall. exſtat, quod anteponit longe noſtro; in quo ſpero doctiorum neminem rivalem habiturus eſt. Prior lectio vulgò ſic concepta eſt: *Si verò effeceris ut cenſor creeris.* Gebhard.

97. Nu

maximè jucunda acciderunt: eademque ad me perſcripta ſunt à familiaribus meis. Itaque capio magnam voluptatem, cùm tibi, cujus mihi amicitia [97] non ſolùm ampla, ſed etiam jucunda eſt, ea [p] tribui, quæ debeantur: tum verò remanere [q] etiam nunc in civitate noſtra ſtudia, propè omnium conſenſu, erga fortes & [r] induſtrios viros: quæ mihi ipſi una ſemper tributa merçes eſt laborum & vigiliarum mearum. Illud verò mihi permirum accidit, tantam temeritatem [s] fuiſſe in eo adoleſcente, cujus ego ſalutem duobus capitis judiciis ſumma contentione defendi: ut, tuis inimicitiis ſuſcipiendis, obliviſceretur patroni omnium fortunarum ac rationum ſuarum: præſertim cùm tu omnibus, vel ornamentis, vel præſidiis redundares; illi (ut leviſſimè dicam) multa deeſſent. cujus ſermo ſtultus & puerilis erat jam anteà ad me à M. Cœlio, familiari noſtro, perſcriptus: de quo item ſermone multa ſcripta ſunt abs te. Ego autem citiùs [t] cum eo, qui tuas inimicitias ſuſcepiſſet, veterem conjunctionem diremiſſem, quàm novam conciliaſſem. [v] Neque enim de meo erga te ſtudio dubitare debes: neque [x] id eſt obſcurum cuiquam in provincia, nec Romæ fuit. Sed tamen ſignificatur in tuis litteris ſuſpicio quædam, & dubitatio tua: de qua alienum tempus eſt mihi tecum expoſtulandi; purgandi autem mei neceſſarium. Ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento, quò minùs Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, ſi te palàm odiſſem, minùs, quod tibi obeſſet, facere? [98] ſi [y] clam, magis apertè inimicus eſſe? Quòd ſi eſſem ea

P. XLI.
p tribui video *alii*.
q *alii* etiamnum.
r induſtrioſos *MSS.*
s fuiſſe adoleſcenti. *MS.*
t *alii* ab eo.
v Nec *MS.*
x enim id. *MS.*
y ſic jam magis *MS.*

97. *Non ſolum ampla, ſed etiam jucunda eſt.*] *Amplum eſſe* dicitur eleganter pro eſſe alicui honorificum, honeſtum, ſervire alicui ad gloriam. Sic in Verrem Lib. II. c. 43. *At, credo, Sthenius hoc ſibi amplum eſſe putavit, eligere e civium Rom. numero, ex amicorum atque hoſpitum ſuorum copia, quem cognitorem daret.* Liv. Lib. V. *Sibi quoque amplum eſſe urbem a ſe captam frequentari.* Lib. XXVIII. *Non quia idem Reip. utile eſt, ſed quia tibi amplum & glorioſum cenſes eſſe.* J. F. Gronov.

98. *Si clam, magis aperte inimicus.*] Si quis eſt, qui ſe veteribus ita libris addixerit, ut locum conjecturæ nullum relinquat; legat hic, *Sic jam magis aperte inimicus eſſem.* nam ita diſerte ac plane in antiquioribus libris, etiam in illo Mediceo, ſcriptum eſt. Sin perquirenda veritas eſt, & licet a mendoſis incorrupta diſtinguere: dubitandum, opinor, non erit, quin hic pro, *Sic jam,* re-

ea perfidia, qua ſunt ii, qui in nos hæc conferunt: tamen ea ſtultitia certè non fuiſſem, ut aut in obſcuro odio apertas inimicitias; aut, in quo tibi nihil nocerem, ſummam oſtenderem voluntatem nocendi. 99 Ad
P. B. me adire quoſdam memini, qui dicerent, nimis magnos ſum-

reponatur, *Si clam*; pro *Eſſem*, *Eſſe*. quod olim a ſingulari viro, Petro Daneſio Pariſienſi, Epiſcopo Vaurenſi, quem ab adoleſcentia mea dilexi vehementer & colui, acute animadverſum ita probavi, ut imprimi voluerim. neque hæc poſtea conjectura hominibus eruditis, cum & ipſi has epiſtolas emendarent, diſplicuit. *P. Manut.*

99. *Ad me adire quoſdam memini, nimirum ex Epicteto, qui dicerent.*] Tres hæ dictiones, *nimirum ex Epicteto*, quas nos repoſuimus, in omnibus ſunt antiquis exemplaribus, etſi eas nonnulli conati ſunt delere linea circumducta, tanquam vacent: quod ſemper nonnulli facere conſueverunt, ut omnia a ſe non intellecta improbent, & expungant, homines parva eruditione, & nullo judicio præditi. Verba omnino hæc incorrupta ſunt, & ſententiam etiam Ciceronis non parum adjuvant. cum enim totam rem diligentius explicet, & locum etiam ipſum, unde ad ſe venerant, narrent: majorem fidem verbis ſuis comparat: & cum tam longe domo veniſſe oſtendit, arguit rem de qua queſtum venerant, non parvum ipſis detrimentum attuliſſe, quæ coegerit eos tam longe a ſuis finibus ad proconſulem adire. Eſt autem *Epictetus* Phrygia minor, quaſi poſterius juſto & antiquo regno adnexa. Strabo lib. XII. *Φρυγία τε γὰρ ἡ μὲν καλεῖται μεγάλη ἧς ὁ Μίδας ἐβασίλευσε, ἧς μέρος οἱ Γαλάται κατέσχον, ἡ δὲ μικρὰ ἡ ἐφ' Ἑλλησπόντῳ, καὶ ἡ περὶ τὸν Ὄλυμπον, ἡ καὶ Ἐπίκτητος καλουμένη.* quo nomine alibi etiam idem auctor eandem provinciam appellat: ſed certam rem non oportet pluribus teſtibus confirmare. *Victorius.* Mirantur nonnulli quod dixerim, in omnibus quos vidi manuſcriptis, tria hæc verba eſſe, cum ipſi in nullis invenerint: quod tamen ſine cauſa faciunt: illa enim merito admirationem movere debent, quorum cauſa obſcura eſt, & facile explicari non poteſt: hujus rei ratio proclivis & aperta eſt, quia tantæ vetuſtatis ac probitatis codices nacti non ſunt. Quod ſi illi qui & eruditi ſatis & diligentes ſunt, ea repudiarunt poſtquam a me declarata & confirmata ſunt, mirantur librarios imperitos & negligentes homines, quamvis in libris unde exſcribebant invenerint, ea reliquiſſe? Omnes qui neſcirent *Epictetum* regionem eſſe, monſtra verba illa putarent. Cur autem tantopere diſplicere debeant non video, nec ipſi aliquid afferunt. Num barbara ſunt, & parum Cicerone digna? aut illarum ſententia abſurda eſt? Atqui docebo aliis in locis, cum de ſimili re ageret, Ciceronem eodem pacto locutum eſſe: nam de puritate harum vocum ambigi non poteſt. In Verrem, LXXXI. *De qua expugnatione cum legati ad C. Neronem in Aſiam, Samo veniſſent:* eandem enim vim hic habet *Samo*, quod ſupra *ex Epicteto*. Neque ego tam impudens

ſumptus legatis decerni: quibus ego non tam imperavi, quàm cenſui, ſumptus legatis quàm [1] maximè ad legem Corneliam decernendos. Atque in eo ipſo me non perſeveraſſe, teſtes ſunt rationes civitatum, in quibus, quantum quæque voluit, legatis tuis [2] datum induxit. Te autem quibus mendaciis homines leviſſimi onerarunt? non modò ſublatos ſumptus, ſed etiam à procuratoribus eorum, qui jam profecti eſſent, repetitos &

dens aut ſtultus eſſem qui hæc fingerem quæ facile redargui poſſunt: ſemper enim præ me tuli ex duobus maxime hæc exemplaribus accepiſſe, quorum alterum eſt in Divi Marci, alterum in nobiliſſima Medicex familiæ bibliotheca: illa autem omnibus diei horis ab unoquoque videri ac tractari poſſunt. Conferebam jam hunc libellum quum Lodovicus Faber ac Donatus Janoctius, humaniſſimi atque eruditiſſimi viri, hunc induſtria ſua ac diligentia laborem meum adjuvare volentes, ut qui his ingenuis literis valde delectantur & mihi honorique meo amiciſſimi ſunt, ad me ſcripſerunt, ſe quoque hæc ſæpe ſuis ſedibus injuſte exturbata verba in duobus manuſcriptis exemplaribus reperiſſe, qui ſunt optimi ac liberaliſſimi hominis Joannis Gaddii, quod mihi audire jucundum fuit: illa enim Romæ poſita in illuſtri ac ſtudioſis hominibus ſemper aperta atque hoſpitali domo, fidem meam defendent, & me ab omni crimine vindicabunt. *Idem, in poſteriorib.* Verba illa, quæ ex ſuis vetuſtis libris aſſuit Victorius, *nimirum ex Epicteto*, cùm neque in Pall. Grut. Gulielm. ed. pr. neque Lambini libris compareant, nefas duxi inducere hûc; cùm re verâ videantur pannum in purpurâ. At illam ſubſequentem tuentur Pall. tres, quatuor, Grut. Stewech. Victorii editio: *quantum quæque voluit, legatis tuis datum induxit:* quanquam magis probem Pal. pr. & Peck. ſcripturam: *quantum quæque voluit legatis tuis datum, indixit.* Pal. quint. non abſurdè, *quantum quæque voluit legatis tuis, mandatum induxit.* Gebhard.

1. *Ad legem Corneliam.*] Qua L. Sylla in decernendis ſumptibus omnes Aſiæ civitates pro portione in provincias deſcripſit. *Corradus.*

2. *Datum induxit.*] Sic videtur legendum, atque interpungendum, ſententia optima, *Quantum quæque civitas voluit legatis tuis datum* tantum in rationes *induxit*, id eſt, tantum in tabulas publicas expenſum retulit. Sic loquitur lib. 1. accuſ. *Tutores pecuniam prætori ſi pupilla nomine dediſſent, grandem præſertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodùm ſine periculo ſuo dare poſſent, non videbant.* Non diſſimulabo tamen, pleroſque libros veteres habere *indixit.* quod ſi probabimus, diſtinctionis nota poſt *datum* erit locanda, hoc modo: *quantum quæque voluit leg. tuis datum, indixit.* Atque hanc lectionem æque probo atque ſuperiorem: & fortaſſe recta & vera eſt. *Indicere* autem poſitum pro imperare. quo modo ſæpe uſurpant Latini, cum dicunt *indicere tributum.* Lamb.

& ablatos : eamque cauſam multis omnino non eundi fuiſſe. Quererer tecum, atque expoſtularem, ni (ut ſuprà ſcripſi) purgare me tibi hoc [z] tuo tempore, quàm accuſare te mallem: idque putarem eſſe rectiùs. Itaque nihil de te, quòd credideris de me; quamobrem non debueris credere, pauca dicam. Nam ſi me virum bonum; ſi dignum his ſtudiis, eaque doctrina, cui me à pueritia dedi; ſi ſatis magni animi, non minimi conſilii in maximis rebus perſpectum habes: nihil in me, non modò perfidioſum, & inſidioſum, & fallax in amicitia, ſed ne humile quidem, aut jejunum debes agnoſcere. Sin autem me aſtutum & occultum [a] lubet fingere: quid eſt, quod minùs cadere in ejusmodi naturam poſſit, quàm aut florentiſſimi hominis aſpernari benivolentiam, aut ejus exiſtimationem oppugnare in provincia, cujus laudem domi defenderis? aut in ea re animum oſtendere inimicum, in qua nihil obſis? aut id eligere ad perfidiam, quod ad [b] indicandum odium apertiſſimum ſit: ad nocendum, leviſſimum? Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis eſſem, cùm te ex fratre meo, ne tunc quidem, cùm tibi propè neceſſe eſſet eas agere partes, inimicum mihi fuiſſe [c] cognoſſem? Cùm verò reditum noſtrum in gratiam uterque expetiſſet: quid in conſulatu tuo fruſtrà mecum egiſti, quod me aut facere aut ſentire voluiſſes? Quid mihi mandaſti, cùm te Puteolis proſequerer, in quo non exſpectationem tuam diligentia mea [d] vicerim? Quòd ſi id eſt maximè aſtuti, omnia ad ſuam utilitatem referre: quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quàm hominis nobiliſſimi atque honoratiſſimi conjunctio: cujus opes, ingenium, liberi, affines, propinqui, mihi magno, vel ornamento, vel præſidio eſſe poſſent? Quæ [e] tamen ego omnia in expetenda amicitia tua, non aſtutia quadam, ſed aliquá potiùs ſapientia, ſecutus ſum. Quid? illa vincula, quibus quidem libentiſſimè adſtringor, quanta ſunt? ſtudiorum ſimilitudo, ſuavitas conſuetudinis, delectatio vitæ atque victus, ſermonis ſocietas, [3] litteræ interiores. Atque hæc

z toto *alii*.

a juvat *MSS.*

b indurandum *MSS. Grut.*

c *alii* cognoviſſem.

P. XLII.

d *alii* vincerem?

e tamen *abeſt a MSS.*

3. *Literæ interiores.*] Dicuntur pro exquiſita & non vulgari eruditione, quæ ſecretior eſt, & ex penetrali doctrinæ hauſtâ. Sic Lib. VII. ep. 31. *Opus eſt hoc limatulo & politulo tuo judicio; & illis in-*

hæc domeſtica. Quid illa tandem popularia? reditus illuſtris in gratiam? in quo ne per imprudentiam quidem errari poteſt, ſine ſuſpicione perfidiæ: 4 ampliſſimi ſacerdotii collegium? in quo non modò amicitiam violari apud majores noſtros fas non erat, 5 ſed ne cooptari quidem ſacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio eſſet inimicus. Quæ ut omittam tam multa, atque tanta: quis umquam tanti quemquam fecit, aut facere potuit, aut debuit, quanti ego Cn. Pompejum, ſocerum tuæ filiæ? Etenim ſi merita valent: patriam, liberos, ſalutem, dignitatem, memetipſum mihi per illum [f] reſtitutum puto. ſi conſuetudinis jucunditas: quæ fuit umquam amicitia conſularium in noſtra civitate conjunctior? ſi [g] illa amoris atque officii ſigna: quid mihi ille non commiſit? quid non mecum communicavit? quid de ſe in ſenatu, cùm ipſe abeſſet, per quemquam agi maluit? quibus ille me [h] rebus non ornatiſſimum voluit ampliſſimè? qua denique ille facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam pro Milone, [i] adverſante interdum actionibus ſuis? quo ſtudio providit, 6 ne quæ me illius temporis invidia attingeret, cùm me conſilio, tum

f reſtitutæ *MS.*

g *alii* ulla. P. B.

h in rebus non ornatum *alii.*

i *ita Lamb. alii* adverſantem.

interioribus litteris meis, quibus me ſæpe verecundiorem in loquendo facis. Pro eodem dicit alibi *reconditas literas.* Lib. XV. Famil. ep. 21. *Multa erant & recondita literæ, vis non erat.* Sic etiam in Bruto, ubi utrumque conjungit: *Erant in eo plurimæ literæ, nec eæ vulgares, ſed interiores quædam ac reconditæ.* J. F. Gronov.

4. *Ampliſſimi ſacerdotii.*] Auguratus. fuit enim uterque augur. ep. 4. & libro ſecundo ep. 13. *Ampliſſimum* autem vocat *ſacerdotium*, non quia ceteris præſtaret; nam ea quidem dignitas pontificatus maximi fuit; ſed quod eſſet inter ampliſſima. Pontificatum autem maximum vere *ſacerdotium ampliſſimum* vocat Phil. 13. Augures autem inter ſacerdotes fuiſſe, indicat Plinius lib. VIII. cap. 28. his verbis: *Artem auguriæ fecere apud Romanos: & ſacerdotum collegium vel maxime ſollemne eſt.* P. Manut.

5. *Sed ne optari quidem ſacerdotem licebat.*] Quod Aldus, Lambinus, & poſt eos celeb. Grævius in MSS. repererunt, jure merito Ciceroni reddidi, contra injuſtam Gebhardi ſententiam. Quis enim neſcit *cooptare* proprium eſſe verbum in eligendis ſacerdotibus atque auguribus, qui in demortui ſacerdotis aut auguris locum alium in collegium ſuum adſumebant, ſive cooptabant? ep. 5. ad Brutum: *Ciceronem noſtrum in veſtrum collegium cooptari volo.* Quem locum, & alia hanc loquendi conſuetudinem illuſtrantia, adduxit illuſtriſſ. Spanhemius. Diſſert. XII. De Præſt. & Uſu Numiſm. p. 367. editionis meæ. *Verburg.*

6. *Ne qua me illius temporis invidia attingeret.*] Quum nonnulli P. Clo-

k detexit *MS. Grut.*

l Hujusmodi *MS. Grut.*

m intelligebam. *MSS. Grut.*

n placaret *Iidem.*

tum auctoritate, cùm 7 armis denique [k] texit ſuis? quibus quidem temporibus hæc in eo gravitas, hæc animi altitudo fuit, non modò ut Phrygi alicui, aut Lycaoni, quod tu in legatis feciſti; ſed ne ſummorum quidem hominum malivolis de me ſermonibus crederet. [l] Hujus igitur filius cùm ſit gener tuus, cùmque, præter hanc conjunctionem affinitatis, quàm ſis Cn. Pompejo carus, quàmque jucundus, [m] intelligam: quo tandem animo in te eſſe debeo? cùm præſertim eas ad me is litteras miſerit, quibus, etiam ſi tibi, cui ſum amiciſſimus, hoſtis eſſem, [n] placarer tamen: totumque me ad ejus viri, ita de me meriti, voluntatem nutumque converterem. Sed hæc hactenus. pluribus enim etiam fortaſſe verbis, quàm neceſſe fuit, ſcripta ſunt. Nunc ea, 8 quæ à me profecta, quæque inſtituta ſunt, cognoſce.

* *Non pauca deſiderantur, quæ fortaſſis ab ipſo Cic. detracta ſunt.* *

Atque hæc agimus, & agemus magis pro dignitate, quàm

P. Clodium meo conſilio interfectum dicerent, & T. Munatius Plancus, Quintuſque Pompejus ſe mihi diem dicturos minarentur. *Corradus.*

7. *Armis denique texit ſuis.*] Exercitum eo tempore Pompejus in urbe habuit, ne quid reſpubl. ei commiſſa detrimenti caperet. quam rem, ut novam & injuſtam, accuſat Cæſar his verbis libro tertio de Bell. Civ. *Non nullos ambitus Pompeja lege damnatos, illis temporibus, quibus in urbe præſidia legionum Pompejus habuerat, in integrum reſtituit.* Quod autem ait, *Texit*, explanatur hic locus epiſtola Balbi lib. IX. ad Att. in qua ſunt hæc: *Mihi placet, te ad eum ſcribere, & ab eo præſidium petere, ut petiſti a Pompejo temporibus Milonianis.* Præſidium autem illud Cicero petiit metu plebis ob Clodii necem concitatæ. *P. Manut.*

8. *Quæ a me profecta, quæque inſtituta ſunt, cognoſce. Atque hæc agimus.*] Ante hæc verba *Atque hæc agimus* ſcripſimus *multa deſunt*: quis enim non videat hunc locum eſſe mutilatum & decurtatum: deſiderarique explicationem eorum omnium beneficiorum quæ Cicero in Appium contulerit, quæque conferre inſtituiſſet? Non erimus in hoc longiores, ſatis enim rem ſignaſſe fuit: ſiquis nobis felicior locum hunc ex antiquiore & minus lacero exemplari reſtituere potuerit, is a me & ſtudioſis omnibus magnam gratiam inierit. *Victorius.* Mediceus codex *profecta* habet, & alii etiam non melius, quorum auctoritatem ſecuti ita & nos legimus. Hujus autem nominis in hoc loco vis aperta eſt: quo etiam ſenſu accepit in epiſtola ad Catonem, cum inquit, *A me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficii loco non pono, ſed in veri teſtimonii & judicii.* Incluſam autem illud in ſe habet alterius verbi vim, quod quidam malunt: nam niſi perfecta & abſoluta eſſent, non recte

quàm pro periculo tuo. Te enim (ut ſpero) propediem cenſorem audiemus: cujus magiſtratus officia, quæ ſunt maximi animi ſummique conſilii, tibi diligentiùs & accuratiùs, quàm hæc, quæ nos de te agimus, cogitanda eſſe cenſeo. Vale.

EPISTOLA XI.

ARG. *Gratulatur Appio quod abſolutus eſſet de majeſtate, eundemque fore exitum judicii de ambitu confirmat. Cn. Pompejum & M. Brutum effert laudibus, quod egregiam Appio fidem ac benevolentiam praſtitiſſent. ſuam operam pollicetur ad eos notandos qui teſtimonium in Appium pretio dixerant. Subjungit de ſtatu reip. de auguralibus Appii libris, de ſuis litteris cum aliqua benevolentia ſignificatione. Poſtremo adhortatur ut in cenſura gentilem ſuum imitetur App. Claudium Cæcum. Miſta eſt epiſtola, moralis, ubi gratulatur & hortatur; negotialis, ubi de teſtibus, de auguralibus libris, de Tullio, de litteris agit.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 12. Lib. II. ſequitur ep. 5. Lib. XV.

M. T. C. APPIO PULCHRO, (UT SPERO) CENSORI, S. D. P. XLIII.

CUM eſſem in caſtris ad fluvium Pyramum, redditæ mihi ſunt uno tempore à te epiſtolæ duæ, quas ad me ° Q. Servilius Tarſo miſerat. Earum in altera ° Q. abeſt a MSS. dies erat adſcripta nonarum Aprilium: in altera, quæ mihi recentior videbatur, dies non erat. Reſpondebo igitur ſuperiori priùs, in qua ſcribis ad me de abſolutione majeſtatis. de qua, etſi 9 permultùm antè certior factus

recte dici poſſent *profecta*, ſed adhuc eſſent *inſtituta* & inchoata. Sed hæc minuta & puſilla ſunt: illud momenti majoris, quod noſtram animadverſionem iidem non probant, qua judicavimus, quædam paullo poſt deeſſe. Illa autem mirifice nobis placet, & (ut audio) aliis doctis & ingenioſis viris: nam quod illi arbitrantur in commentario de iis rebus egiſſe Ciceronem quem ad Appium miſerit, hoc verum eſſe nullo pacto credere poſſum: nam ſtatim inquit, *atque hæc agimus, & agemus &c.* quaſi commentarius inter hæc & ſuperiora verba inculcari poſſet, aut de commentario in his epiſtolis unquam Cicero locutus ſit. *Idem.* in poſterioribus. *Quæque inſtituta ſint cognoſce.*] Rutilius intelligere ſe annotavit ad hunc locum, multa abeſſe. Victorius planè ita eſſe confirmat. *Camerar.*

9. *Permultum ante.*] Reſpuunt hoc aures meæ, cum Latini ſermonis conſuetudo, *Permulto ante*, requirere videatur. quamquam, Valla quid ſcripſerit, non me fugit, ſed in antiquis fero omnia, (quam-

factus eram litteris, nuntiis, fama denique ipſa (nihil enim fuit clarius: [10] non quò quiſquam aliter putaſſet; ſed nihil de inſignibus ad laudem viris [11] obſcurè nuntiari ſolet) tamen eadem illa lætiora fecerunt mihi tuæ litteræ: non ſolùm quia planiùs loquebantur, & uberiùs, quàm vulgi ſermo; ſed etiam quia magis videbar tibi gratulari, cùm de te ex teipſo audiebam. Complexus igitur ſum cogitatione te abſentem: epiſtolam verò oſculatus, [12] etiam ipſe mihi gratulatus ſum. Quæ enim à cuncto populo, à ſenatu, à judicibus, ingenio, induſtriæ, virtuti p tribuuntur: quia mihi ipſe aſſentor fortaſſe, cùm ea eſſe in me fingo: mihi quoque ipſi tribui puto. Nec tam glorioſum exitum tui judicii exſtitiſſe, ſed tam pravam inimicorum tuorum mentem fuiſſe mirabar. [13] De ambitu verò quid intereſt, inquies, an de majeſtate? [14] Ad rem nihil. alterum enim non attigiſti, [15] alteram auxiſti. [16] Verumtamen eſt majeſtas (ut Sulla vo-

p attrib. *MSS.*

(quamquam, mendoſa non eſſe, quis præſtat?) non omnia tamen imitor. *P. Manut.*

10. *Non quod quisquam aliter.*] Veneti, *quo.* Non autem dubium eſt, quin & *quo*, *quia*, & *Eo*, *Ideo* apud Ciceronem plurimis in locis valeat. *Camerar.*

11. *Obſcurè nuntiari ſolet.*] Peck. *nunciare*, quod probabat Guliel. referebatque ad famam. quod in nullo omnium noſtrorum mſſ. reperi; prima editio illud agnoſcit. *Gebhard.*

12. *Et jam mihi ipſe.*] Ita leg. jamque non modo, ut cujus amico tibi res grata eveniſſet, ſed ut cui ipſimet, lætitia affectus ſum. *J. F. Gronov.*

13. *De ambitu vero.*] Dices forſan, majeſtatis abſolutus ſum, ſed adhuc de ambitu periclitor: quid intereſt, in ambitu hæream, an in majeſtatis crimine? Reſpondet Cicero παρὰ προσδοκίαν· ad ſummam rei nihil intereſt: nam utriuſque idem erit exitus: abſolveris ambitus perinde, ut abſolutus es majeſtatis. *Idem.*

14. *Ad rem nihil: alterum enim non attigiſti, alter. auxiſti.*] *Alterum*, ambitum, de quo nondum abſolutus es. *Alteram*, majeſtatem, de qua te abſolutum ſcribis. *Auxiſti*, tantum abeſt ut minueris. *Corrad.* Repoſui libris omnibus reclamantibus *ad te nihil*, pro *a. rem n.* Hoc enim ſignificat, quod ad Appium attinet, nihil referre utrum ſit abſolutus majeſtatis, an de ambitu: quia utrumque crimen æque falſo ei illatum ſit, cum majeſtatem populi R. auxerit, crimen ambitus non attigerit: ſed, quod ad rem & crimina ipſa attinet, intereſſe: quia crimen majeſtatis ſit obſcurum: ambitus vero ita apertum, ut aut accuſetur reus improbe, aut defendatur. *Lambin.*

15. *Alteram auxiſti.*] Majeſtatem vero P. R. adeo non minuiſti, ut

voluit) ne in quemvis impunè declamare liceret. Ambitus verò ita apertam vim habet, ut aut accuſetur improbè, aut defendatur. quî enim facta [q]aut non facta largitio ignorari poteſt? Tuorum autem honorum curſus, cui ſuſpectus umquam fuit? Me miſerum, qui non affuerim! quos ego riſus excitaſſem? Sed de majeſtatis judicio duo mihi illa ex tuis litteris jucundiſſima fuerunt: unum, quòd te [17] ab ipſa republica defenſum ſcribis: quæ quidem, etiam in ſumma bonorum & fortium civium copia, tueri tales viros deberet: nunc verò eò magis, quòd tanta penuria eſt in omni, vel honoris, vel ætatis gradu, ut tam orba civitas tales tutores complecti debeat: alterum, quòd [18] Pompeji & Bruti fidem benivolentiamque mirificè laudas. Lætor virtute & officio, cùm tuorum neceſſariorum, meorum amiciſſimorum: [r] tum alterius, omnium ſæculorum & gentium principis, alterius, jampridem juventutis, celeriter (ut ſpero) civitatis. De mercenariis teſtibus à ſuis civitatibus [19] notandis, niſi jam factum aliquid eſt per Flaccum, fiet à me, cùm per Aſiam decedam. Nunc ad alteram epiſtolam venio. Quòd ad me [20] quaſi formam communium temporum, & totius reipublicæ miſiſti expreſſam: prudentia litterarum tuarum

P. B. q nec ne facta *edit. Steph.*

r *vulgo* tum maximè.

ut etiam auxeris; vel, Tuam ipſius majeſtatem auxiſti, poſtquam judicio majeſtatis abſolutus es. *J. F. Gronov.*

16. *Veruntamen eſt majeſtas.*] Videat adverſarius tuus, ne ipſe majeſtatis reus ſit: nam hujus legis caput eſt, ne viros honeſtos liceat contumelioſe compellare. Atque in ea re Auguſtus diſcipulus Sullæ fuit. Tac. I. A. 72. *Primus Auguſtus cognitionem de famoſis libellis ſpecie legis ejus tractavit: tam tenui principio dira illa peſtis irrepſit.* Idem.

17. *Ab ipſa Rep.*] Ab omnibus magiſtratibus & bonis. hi enim Remp. & patriam præſentant. Liv. V. 4. *At nos tanquam cum civibus agere volumus, agique tanquam cum patria nobiſcum æquum cenſemus.* Idem.

18. *Pompeji & Bruti.*] Unam ex duabus Appii filiis uxorem duxerat Cn. Pompeji filius, alteram M. Brutus. ep. 4. Brutus vero & laudavit reum Appium, & defendit. illud ex Diomede, hoc ex libro de claris Orat. conſtat. *P. Manut.*

19. *Notandis.*] Infamia, pſephiſmate, vel SC. aut decreto civitatum. Vide me ad Liv. XXVII, 25. *J. F. Gronov.*

20. *Quaſi formam.*] Translata verba, ne aſperitatem habeant alieno loco, molliuntur præpoſitis adverbiis, *Quaſi*, *Tamquam*, *Veluti*, & ſimilibus. *Forma* eſt ad cujus exemplar aliquid fit, ut ædi-

s leniora *MS.* rum valdè mihi eſt grata. Video enim & pericula [s] leviora, quàm timebam, [21] & majora præſidia, ſi quidem (ut ſcribis) omnes [t] vires civitatis ſe ad Pompeji ductum applicaverunt. tuumque ſimul promptum animum, & alacrem perſpexi ad defendendam rempublicam, mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quòd in ſummis tuis occupationibus mihi tamen reipublicæ ſtatum per te notum eſſe voluiſti. [22] Nam [23] augurales libros ad commune utriuſque noſtrum otium ſerva. Ego enim, à te cùm tua promiſſa per litteras flagitabam, ad urbem te otioſiſſimum eſſe arbitrabar. nunc tamen, ut ipſe polliceris, pro auguralibus libris, orationes tuas confectas omnes exſpectabo. [24] Tullius, cui mandata ad me [v] dediſti, non convenerat me: nec erat jam quiſquam mecum tuorum, [25] præter omnes meos, qui ſunt omnes tui. Stomachoſiores meas litteras quas dicas eſſe, non intelligo. bis ad te ſcripſi, me purgans diligenter; te leviter accuſans in eo, quòd de

t viros *MS.*

P. XLIV.

v *Victor.* dederas.

ædificium. ſed *forma* transfertur ad multas res, & uſurpatur ita ſæpe, ut jam in proprii fere verbi naturam tranſierit: itaque nihil interdum, molliendi cauſſa, Cicero præponit, ut epiſt. 8. lib. II. *Abs te futura expecto: ut ex tuis litteris cum formam reip. viderim, quale ædificium futurum ſit, ſcire poſſim.* P. Manut.

21. *Et majora præſidia.*] Videtur hic aliquid deeſſe, quod reſpondeat ſuperiori illi *quam timebam:* ut hoc totum ſic legi debere videatur, *video enim & pericula leviora quam timebam, & majora præſidia quam ſperabam.* Lambinus.

22. *Nam.*] Alibi, *Nam*, cauſſam rei antecedentis demonſtrat, hic ad aliam ſententiam transjicit. ut ep. 9. lib. I. *Nam de Appio quod ſcribit.* & ep. 16. lib. II. *Nam, quod rogas, ut reſpiciam generum meum.* Et ep. 32. lib. VII. *Nam, de judiciis quod quereris, multo laboro minus.* P. Manut.

23. *Augurales libros.*] Quos Appius de jure augurali ad Ciceronem ſcripſerat ep. 4. & 9. ad Attic. autem lib. X. ep. 7. *Auguria*, inquit, *me incitant ex quadam ſpe non dubia, non hac collegii noſtri ab Appio, ſed illa Platonis de tyrannis.* Feſtus in verbo *Solliſtimum.* Idem.

24. *Tullius.*] Non videtur hic eſſe L. Tullius legatus, de quo ep. 3. lib. XV. & ad Att. ep. 4. 11. 21. lib. V. ſed potius ex familiaribus Appii, quod Ciceronis verba demonſtrant. fuere igitur quinque Tullii, præter Ciceronem noſtrum. hic familiaris Appii, & L. Tullius legatus, & M. Tullius ſcriba, de quo ep. 20. lib. V. & L. Tullius Montanus, de quo ep. 50. ad Attic. lib. 12. *P. Manut.*

25. *Præter omnes meos.*] Contubernales, vel de cohorte mea. *J. F. Gronov.*

26. Fu-

de me citò credidiſſes: quod genus querelæ mihi quidem videbatur eſſe amici. Sin tibi diſplicet, non utar eo poſthac. Sed ſi, ut ſcribis, hæ litteræ non [26] fuerunt diſertæ, ſcito meas non fuiſſe. Ut enim Ariſtarchus Homeri verſum negat, quem non probat: ſic tu (libet enim mihi jocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum. Vale, & in cenſura, ſi jam es cenſor, (ut ſpero) de [27] proavo multùm cogitato tuo.

EPISTOLA XII.

ARG. *Gratulatur Appio de abſolutione ambitus: excuſat filiæ nuptias, quam accuſator Appii Dolabella uxorem duxerat: ſeque ait ea cauſſa diligentiorem ad benevolentiam declarandam eſſe factum.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 13. Lib. VIII. ſequitur ep. 6. Lib. XV.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. D.

GRATULABOR tibi ˣprius: (ita enim rerum ordo postulat) deinde ad me convertar. Ego verò vehementer gratulor de judicio ambitus: neque id, quod nemini dubium fuit, abſolutum eſſe te; ſed illud, quod,

ˣ primum *MS. Grav.*

26. *Fuerunt diſertæ.*] Ludit in hoc vocabulo, quod & facundos, & expreſſos, apertoſque & ſimplices ſignificat. Liv. XXXIV. 59. *diſerte latæ conditiones.* J. F. Gronov.

27. *Proavo.*] App. Claudio Cæco, qui cenſor aquam Claudiam in urbem perduxit, anno urbis CDXLI. ſed is antiquior, quam proavus. parum enim ſubtiliter Cicero temporum rationem examinat. Quid, quod idem in hujus App. Cæci mentione non ſolum ab hiſtoria diſcrepat, cum appellet hic proavum, qui longiore diſtat intervallo, ſed ipſe etiam ſibi non conſtat: nam quem in hac epiſtola proavum, in oratione de haruſpicum reſponſis abavum Clodii vocat. *Ne id quidem ſentis*, inquit, *conniventes illos oculos abavi tui magis optandos fuiſſe, quam hos flagrantes ſororis?* Fuit autem App. Cæcus P. Clodii non proavus, aut abavus, ſed tritavus: quod ex faſtis maxime Capitolinis licet colligere. ſimilis ἀνιστορησία Ciceronis in oratione pro domo cognoſcitur: *C. Atinius*, inquit, *bona Q. Metelli avi tui, Q. Metello conſecravit.* Metellum Macedonicum (hunc enim ſignificari, ex Plinio lib. VII. c. 44. & epitome Liviana lib. LIX. cognovimus) avum appellat Q. Metelli Nepotis, qui tum conſul erat, cum proavus ejus non avus fuerit. nam Macedonici filius Balearicus genuit Nepotem, patrem hujus Nepotis, quem Cicero appellat: quod Pedianus in commentario Cornelianæ, & faſti etiam Capitolini, declarant. *P. Manut.*

quod, quo melior civis, quo vir y clarior, quo fortior amicus es, quoque plura virtutis & induſtriæ ornamenta in te ſunt, eo mirandum eſt magis, nullam ne in tabellæ quidem latebra fuiſſe abſconditam malivolentiam, quæ te impugnare auderet. Non horum temporum, non horum hominum atque morum negotium! nihil jam ſum pridem admiratus magis. De me autem ſuſcipe paulliſper meas partes, & eum te eſſe finge, qui ſum ego: ſi facilè inveneris quod dicas, noli ignoſcere hæſitationi meæ. Ego verò velim mihi Tulliæque meæ (ſicut tu amiciſſimè & ſuaviſſimè optas) z proſperè evenire ea, quæ, a me inſciente, facta ſunt à meis: 28 ſed ita cecidiſſe, ut 29 agerentur eo tempore, 30 ſpero omnino 31 cum aliqua felicitate, & opto.

y induſtrior *MS.* illuſtrior *Guliel.*

P. B.

z perſæpe *MS. Grut.*

a me *delet idem MS.*

28. *Sed ita cecidiſſe.*] Scribendum cenſeo: *& ita cecidiſſe.* Sic enim cohæret oratio: proſpere ea evenire volo, & ſic cecidiſſe ſpero & opto. ubi adverſativa particula locum non habet. *J. F. Gronovius.*

29. *Agerentur eo tempore.*] Quo tu cum illo colliſus es, ita ut viceris, quo facilius fore ſpero, ut me medio & interprete redeatis in gratiam. *Idem.*

30. *Spero omnino cum aliqua.*] Ms. membr. *omnimodis.* Eleganter. Lucr. I, 683. *Ignis enim fovet omnimodis, quodcunque crearet.* Lib. II. 493. *omnimodis expertus eris.* & 704. *Nec tamen omnimodis connecti poſſe putandum eſt, Omnia.* Sic Cic. II. Fin. 26. *hoc etſi multimodis reprehendi poteſt.* Idem.

31. *Cum aliqua felicitate.*] Ex ſpe, te & Dolabellam reconciliandi. *Corrad.* Non hoc ſolum Cicero dicit, ſed latius felicitatem vult patere. Spero felix futurum hoc conjugium cum in aliis rebus, tum in hoc etiam ut in gratiam redeas cum Dolabella. Stewech. cod. habet *facilitate.* quod exponi poteſt ut facile & ſuaviter vivant in hoc conjugio. *Facile* enim *vivere* dicebantur qui ex animi ſententia ſine moleſtiis cum ſumtuum tolerandorum, tum aliarum rerum vivebant. Terent. Adelph. III. 4.

Quam vos facillime agitis, quam eſtis maxime
Potentes, divites, fortunati, nobiles.

Port. apud Ælium Donatum in vita Terentii:

Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.

Cic. VI. ad fam. 5. *Res & fortuna tua mihi maxime curæ ſunt, quæ quidem quotidie faciliores mihi & meliores videntur.* hoc eſt magis magiſque ex ſententia procedunt. Idem II ad fam. 15. *Quod autem in maritimis ſum facillime, moveo nonnullis ſuſpicionem, velle me navigare.* hoc eſt, quod ibi libentiſſime & maxime ex animi ſententia vivam. Sic recte hunc locum correxit Victorius, cui male repugnat Lambinus. Liv. XXIII. 11. *Res veſtræ meliores faciliore ſque erunt, magiſque ex ſententia*, optime ex MSS. ſic emendat

opto. verumtamen plus me in hac ſpe, tua [b] ſapientia & humanitas conſolatur, quàm opportunitas temporis. Itaque, quemadmodum expediam exitum hujus inſtitutæ orationis, non reperio. neque enim triſtius dicere quidquam debeo ea de re, quam tu ipſe [32] ominibus optimis proſequeris. neque non me tamen mordet aliquid: [33] in quo unum vereor, ne tu parùm perſpicias ea, quæ geſta ſunt, ab [c] aliis eſſe geſta, quibus ego ita mandaram, ut, cùm tam longè abſuturus eſſem, ad me ne referrent: agerent, quod probaſſent. In hoc autem mihi illud occurrit. Quid tu igitur, ſi affuiſſes? Rem probaſſem. de tempore, nihil te invito, nihil ſine conſilio egiſſem tuo. Vides [d] ſudare me, jamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam. Leva me igitur hoc onere. numquam enim mihi videor tractaſſe cauſam difficiliorem. Sic habeto tamen: niſi jam tunc omnia negotia cum ſumma tua dignitate diligentiſſimè confeciſſem, tametſi nihil videbatur ad meum erga te priſtinum ſtudium addi poſſe: tamen, [34] hac mihi affinitate renuntiata, non majore equidem ſtudio, ſed acriùs, apertiùs, ſigni-

b patientia *Grut.*

c *alii* illis.

d ſuadere *MSS. malè.*

dat Gronov. quem ibi vide. vulgo legitur *feliciores.* Hic tamen vulgata lectio videtur præferenda. *Grævius.*

32. *Ominibus optimis proſequeris.*] Eſt perſonæ vel rei alicui favere ac gratulari acclamationibus, quibus ei fauſta ominamur & optamus. Suet. Auguſt. c. 98. *Forte Puteolanum ſinum prætervehentes vectores nautæque de nave Alexandrina fauſta omina & eximias laudes congeſſerant.* Tacit. Lib. xv. Annal. *Simul populus effigiem Agrippinæ gerens circumſiſtit auream, feſtisque in Cæſarem ominibus clamitat, &c.* J. F. Gronov.

33. *In quo unum vereor, ne tu parum perſ.*] Omnia, quæ videre contigit exempla, *non vereor* habent: de quo, ut apparet, alius ſenſus exiſtit, nempe confidere ſe, quod perſpiciat Appius hæc ab illis vel aliis geſta, &c. *Camerar.* *In quo unum modo vereor.* Veterum librorum, quos ego vidi, conſenſus movet me, ut de manuſcripta lectione non dubitem, quæ *modo vereor* habet, pro eo quod eſt in vulgatis, *non vereor.* Urſin. *Unum non vereor, ne tu parum.* Una res leviorem curam meam facit, quod non dubito, quin ſatis intelligas, Tulliam eſſe deſponſatam Dolabellæ me abſente & ignorante, quum ut id fieret, reperto commodo genero, Terentiæ & amicis Romæ relictis permiſiſſem. *J. F. Gronov.*

34. *Hac mihi affinitate nunciata.*] Alii, *affinitate noſtra renunciata*, ut in epiſtola Sulpitiana: *Poſteaquam mihi renunciatum eſt de obitu Tulliæ F. tuæ.* Camerar.

ſignificantiùs dignitatem tuam defendiſſem. 35 Decedenti mihi, & jam imperio annuo terminato, ante diem III nonas Sextiles, cùm ad Sidam navi accederem, & mecum Q. Servilius eſſet, litteræ à meis ſunt redditæ. dixi ſtatim Servilio (etenim videbatur eſſe commotus) ut omnia à me majora exſpectaret. quid multa? benivolentior tibi, quàm fui, nihilo ſum factus: diligentior ad declarandam benivolentiam multò. Nam, ut vetus noſtra ſimultas anteà ſtimulabat me, ut caverem, ne cui ſuſpicionem fictè reconcilatæ gratiæ darem: ſic affinitas [e] novam curam mihi affert cavendi, ne quid de ſummo meo erga te amore detractum eſſe videatur. Vale.

P. XLV.

e nova *alia edd.*

EPISTOLA XIII.

ARG. *Agit Appio gratias, quod ſupplicationem ſibi decernendam ſtudioſe curaverit. Gratulationem autem dividit in quatuor partes; in officia ſua, quibus meritum ſe eſſe oſtendit, ut Appius in re ſimili parem operam benevolentiamque navaret; in Appii benignitatem, qui acceptam gratiam quaſi cum fœnore reddiderit; in ejusdem laudem, quod ea ſtudia, quæ a talibus viris proficiſcantur, virtuti tantum tribui ſolita ſint, ideoque rebus omnibus anteponenda videantur; in remunerandi voluntatem, ſive poſſit in publicis rebus ſive in privatis gratum animum oſtendere. Abſoluto gratulationis officio pauca ſubjungit de dolore ſuo ex inimicitiis Appii & Dolabellæ: ſe tamen eos reconciliandi curam ſuſcepiſſe, nihilque de ſuo priſtino in Appium ſtudio, ob novam Dolabellæ affinitatem, detractum eſſe confirmat. Poſtremo loco, epiſtolæ brevitatem cum Appii laude excuſat.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 11. Lib. XV. ſequitur ep. 15. Lib. II.

M. T. C. APPIO PULCHRO S. P. D.

QUASI divinarem, tali in officio fore mihi aliquando expetendum ſtudium tuum: ſic, cùm de tuis rebus geſtis agebatur, inſerviebam honori tuo. Dicam tamen verè, plus, quàm acceperas, reddidiſti. Quis enim ad me non perſcripſit, te non ſolùm 36 auctoritate orationis, ſententia tua, quibus ego à tali viro contentus,

35. *Decedenti.*] Primus deceſſionis dies fuit, III. Kalend. Sext. ut apparet ex ep. 6. & ad Attic. epiſt. 15. lib. V. epiſt. 3. lib. VI. *P. Manut.*

36. *Auctoritate, oratione, ſententia tua.*] Sic videtur ſcripſiſſe Cicero. Juvit enim Ciceronem Appius & ipſa auctoritate, ſive gravitate ac dignitate ſua, qua quoſdam commovit, & oratione, id

tus eram; ſed etiam opera, conſilio, domum veniendo, conveniendis meis, 37 nullum onus officii cuiquam reliquum feciſſe? Hæc mihi ampliora multò ſunt, quàm illa ipſa, propter quæ hæc laborantur. Inſignia enim virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt: talium virorum tanta ſtudia aſſequi ſola virtus poteſt. Itaque mihi propono fructum amicitiæ noſtræ, ipſam amicitiam: qua nihil eſt uberius, præſertim in iis ſtudiis, quibus uterque noſtrûm devinctus eſt. Nam tibi me profiteor & in republica ſocium, de qua idem ſentimus; & in quotidiana vita conjunctum, 38 cum iis artibus, ſtudiiſque, quæ colimus. 39 Velim ita fortuna tuliſſet, [f] quanti ego omnes tuos facio, [g] uti tu meos facere poſſes: quod tamen ipſum, neſcio qua permotus animi divinatione, non deſpero. Sed hoc nihil ad te: noſtrum eſt onus. Illud velim ſic habeas, quòd intelliges, hac re novata, additum potiùs aliquid ad meum erga te ſtudium, cui nihil videbatur addi poſſe, quàm quidquam eſſe detractum. Cùm hæc ſcribebam, cenſorem jam te eſſe ſperabam. eo brevior eſt hæc epiſtola, &, ut adverſus magiſtrum morum, modeſtior. Vale.

[f] ut quanti *MSS.*
[g] tanti *MSS. iidem.* P. B.

id eſt, multis verbis diſputando, & denique cenſendo & decernendo. II. Or. 37. *Imminuit enim & Oratoris auctoritatem, & orationis fidem.* Infr. lib. IV. ep. 6. *Non oratio ſolum tua & ſocietas pæne ægritudinis, ſed etiam auctoritas conſolatur.* J. F. Gronov.

37. *Nullum onus officii cuiquam reliquum feciſſe.*] Optimus codex, *nullum munus officii cuiquam reliquum feciſſe.* quod etiam extat in margine Lambinianæ. ſic ſcripſit Tullius. Inferius in lib. V. ep. 14. *Tum fratrum tuorum, quos æque atque te ſumma benevolentia ſum complexus, ſingularis pietas amorque fraternus, nullum me patitur officii erga te ſtudiique munus aut tempus prætermittere.* Ep. ult. ejusdem lib. *Si te intelligerem plus conatum eſſe ſuſcipere reip. cauſſa muneris, quam quantum præſtare potuiſſes.* Idem de Senectute, *ad omne officii munus inſtruere.* Ibid. *Quidam ſenes nullum officii aut omnino vitæ munus exequi poſſunt.* Id. de Am. *Multos modios ſalis ſimul edendos eſſe, ut amicitiæ munus expletum ſit.* Error inde ortus: Primam litteram abſorpſerat præcedens vox *nullum.* unde *unus* in *onus* tranſiit. *Grævius.*

38. *Quam his artibus ſtudiiſque colimus.*] Sic Ms. Grævii. & videtur multo elegantius. Quis enim neſcit bonis artibus & ſtudiis vitam coli & ornari. *J. F. Gronov.*

39. *Velim ita fortuna tuliſſet.*] Magis placeret, *vellem ita fortuna tuliſſet,* eſt enim uſitatior forma aliquid optandi. *Urſin.*

M. TULLII CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER QUARTUS,
AD
SER. SULPICIUM.

EPISTOLA I.

ARG. *Satis patebit hujus epiſtolæ argumentum, ſi lector ſciat ſcriptam eſſe cum Cæſar pulſo ex Italia Pompejo, bellum contra legatos ejus in Hiſpaniam pararet L. Lentulo, C. Marcello Coſſ. ante menſem Majum, quod ſequenti cognoſcitur epiſtola. Reſpondet Sulpicio congreſſum petenti: in quo ſuam voluntatem cum ejus voluntate conſentire demonſtrat, ſed eam eſſe rationem temporum ut remedium exſtinctæ reipubl. nullum afferre poſſint. Negotiale argumentum. moralia quædam interjecta, ut de Sulpicii laude, de utriuſque in patriam ſtudio, de dolore ex amiſſa reip. ſalute.* [A. V. C. DCCIV.] Hanc præceſſit ep. 15. Lib. XVI. ſequitur ep. 16. Lib. VIII.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

CAjus Trebatius, familiaris meus, ad me ſcripſit, [a] te ex ſe quæſiſſe, quibus in locis eſſem: moleſtéque [b] te ferre, quòd me propter valitudinem tuam, cùm ad urbem acceſſiſſem, non vidiſſes: & hoc tempore velle te mecum, ſi propiùs acceſſiſſem, de officio utriuſque noſtrûm communicare. Utinam, Servi, ſalvis rebus, (ſic enim eſt dicendum) colloqui potuiſſemus inter nos! profectò aliquid opis [c] occidenti reipublicæ tuliſſemus. Cognoram enim jam abſens, te hæc mala multò antè [d] providentem, defenſorem pacis, & in conſulatu tuo & poſt conſulatum fuiſſe. Ego autem cùm conſilium tuum probarem, & idem ipſe ſen-

a te exquiſiſſe. *MS*, b te *delet Lamb.*

c menti *MS.*

d prævidentem *alii.*

ſentirem, nihil proficiebam. [1] Serò enim veneram: ſolus eram: [2] rudis, etſi videbar, in cauſa, incideram in hominum pugnandi cupidorum inſanias. Nunc, quoniam nihil jam videbimur opitulari poſſe reipublicæ, ſi quid eſt, in quo nobiſmetipſis conſulere poſſimus, non ut aliquid ex priſtino ſtatu noſtro retineamus, sed ut quàm honeſtiſſimè lugeamus: nemo eſt omnium, quîcum potiùs mihi, quàm tecum, communicandum putem. Nec enim clariſſimorum virorum, quorum ſimiles eſſe debemus, exempla; neque doctiſſimorum, [3] quos ſemper coluiſti, [4] præcepta te fugiunt. Atque ipſe anteà ad te ſcripſiſſem, te fruſtrà in ſenatum, P. XLVI.

1. *Serò enim veneram: ſolus eram: rudis (etſi videbar) in cauſa:*] Sic ſcripſi quia in quinque Pall. *etſi* non *eſſe:* diſtinctionem verò præivit Pal. tert. haud ſecus prima editio. vulgatur, *rudis eſſe videbar.* Paullò poſt ex quatuor Pall. Grut. Stewech. Peck. emendavi: *videbimur opitulari poſſe*, cùm editum ſit, *videmur poſſe opitulari.* Denique *nemo eſt hominum* legunt Pall. ſec. ac quint. *Gebhard.* Sic quidem ex quinque Palatinis edidit Gebhardus, invito Cicerone: quem quis ita ſcripſiſſe credat, qui ejus quidem ſermone aures habet imbutas. ne dicam & in veterrimis meis membranis clare legi, *rudis eſſe videbar*, & ſenſum hanc ſcripturam poſtulare. Illi, inquit, qui bellum volunt, me dicunt eſſe rudem in cauſſa, neſcire veras cauſſas hujus rei ac diſſidii inter Pompejum & Cæſarem, quia ignorem quid interea temporis, dum Ciliciæ præfui, Romæ geſtum ſit. *Grævius.*

2. *Rudis.*] Quattuor cauſſas colligit, cur pacem ſuadens nihil profecerit: primum, quod ſero venerit, ita jam aucta diſcordia, ut ſedari vix poſſet: deinde, quod optimæ ſententiæ ſocios non habuerit: tum, quia parum auctoritate valuerit, quod in publica cauſſa, cum ſero veniſſet, rudis eſſe videretur: poſtremo, quod in homines pugnandi cupidos inciderit. ſignificat autem maxime L. Lentulum conſulem, Domitium Ahenobarbum, Scipionem Pompeji ſocerum: quos etiam tacite carpit ep. 14. & lib. VI. ep. 21. lib. IX. ep. 6. lib. XVI. ep. 10. & ad Att. ep. 11. lib. VIII. *P. Manut.*

3. *Quos ſemper coluiſti.*] Quorum libros diligentiſſime legiſti. ſic enim interpretor. aut, ſi quid hoc ad homines ipſos potius, quibus ob doctrinæ præſtantiam Sulpicius honorem ſemper habuerit, referre malit; valde non contenderim: modo illud, *Præcepta*, ſic accipiatur, non quæ e ſermonibus viventium, ſed quæ ex doctiſſimorum libris accepta ſint. *Idem.*

4. *Præcepta te fugiunt.*] Quinque Pall. ac Grut. *præcepta fugiunt* omiſſo *te.* quod non temerarium eſt, ut hic *Fugere* eſſet evanuiſſe atque inutile eſſe à vino fugiente atque mortuo: quod omnem ſuam virtutem & acrimoniam exſpiravit. Sed nihil propter naſutiores mutem. *Gebhard.*

tum, ſive potiùs in conventum ſenatorum eſſe venturum, ni veritus eſſem, ne ejus animum offenderem, qui à me, ut te [e] 5 imitarer, petebat. Cui quidem ego, me cùm [f] rogaret, ut adeſſem in ſenatu, eadem omnia, quæ à te de pace, & de [g] Hiſpanis dicta ſunt, oſtendi me eſſe dicturum. [h] 6 Res vides quo modo ſe habeat: orbem terrarum, imperiis diſtributis, ardere bello: urbem ſine legibus, ſine judiciis, ſine jure, ſine fide, relictam direptioni & incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil poteſt, non modò quid ſperem; ſed vix jam quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentiſſimo, videtur utile eſſe, nos colloqui; quamquam 7 longiùs etiam cogitabam ab urbe diſcedere, cujus jam etiam nomen invitus audio: tamen propiùs accedam. [i] Trebatioque mandavi, ut, ſi quid tu eum velles ad me mittere, ne recuſaret: idque ut facias, velim: aut, ſi quem tuorum [k] fidelium voles, ad me mittas: ne aut tibi exire ex urbe neceſſe ſit, aut mihi ac-

e invitarem *alii.*
f rogaſſet *alii.*
g *ita Lamb.*
h *alii* Rem.
i *alii* Trebatio.
k fidelium *delet Guliel.*

5. *Imitarer.*] Cicero pluribus in locis ad Atticum (id quod & epiſtola hæc ſatis arguit) ad Cæſaris primum Romam adventum in Senatum ab ipſo habitum veniſſe *Servium Sulpicium* oſtendit: &, quod Cicero non leviter queritur, filium ad circumſedendum Pompejum Brunduſii miſiſſe. ad Atticum: *Quid S. Servii filius? quot in his caſtris fuerint, quibus Pompejus circumſederetur?* Et ſubjecta epiſtola: *Sed erit injuſtiſſimus Servius, qui filium miſit ad affligendum Cn. Pompejum, aut certe capiendum.* Et lib. x. *Cæſar mihi ignoſcit per litteras, quod non venerim ſeſeque in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod ſcribit, ſecum Tullium & Servium queſtos eſſe, quia non idem quoque ſibi, quod mihi remiſiſſet. homines ridiculos, qui quum filios miſiſſent ad Cn. Pompejum circumſedendum, ipſi in ſenatum venire dubitarent.* Bern. Rutil.

6. *Rem vides, quo modo ſe habeat.*] Perditum reip. ſtatum demonſtrat, ut confirmet quod dixit, nihil jam eſſe, licet colloquantur, in quo reip. opitulari poſſint. Notandus Latini ſermonis uſus: *Rem vides, quo modo ſe habeat:* pro, vides, quo modo ſe res habeat: ut apud Cœlium, ep. 8. lib. VIII. *Noſti Marcellum, quam tardus.* & ad Att. ep. 21. lib. XIV. *Noſti virum, quam tectus.* Sic Terentius in Ad. *Illum, ut vivat, optant.* & Plautus in Aul. *Tu me, & ego te, qualis ſim, ſcio.* & Cæſar lib. I. bell. Gal. *Rem frumentariam, ut ſatis commode ſupportari poſſet, timebant.* P. Manut. *Rem vides quomodo.* Antiptoſis. Vid. not. ad Senec. IV. de Benef. 32. *J. F. Gronov.*

7. *Longius.*] Formiis enim, aut prope, fuit initio belli civilis. ep. 10. lib. XVI. *Italiæ regiones deſcriptæ ſunt, quam quiſque partem tueretur: nos Capuam ſumpſimus.* Et ep. 11. *Ego adhuc ora maritima præſum a Formiis.* Et ad Att. ep. 11. lib. VII. *P. Manut.*

8. Quin

accedere. Ego tantum tibi tribuo, [l] quantum mihi fortaſſe arrogo: ut exploratum habeam, [8] quidquid nos communi ſententia ſtatuerimus, id omnes homines probaturos. Vale. l tantum Guliel. & MSS. P. B.

EPISTOLA II.

ARG. *Relicta urbe a Pompejo, occupata jam a Cæſare Italia; quæſierat a Cicerone per litteras Sulpicius, quid agendum cenſeret in tanta rerum omnium perturbatione. Modeſte Cicero reſpondet cum Sulpicii laude; explicatque ſententiam ſuam, hoc modo, Si recta quærantur, ſatis patere, quid agendum ſit, ſi utilia non item. nam cum rectum videretur, pro communi libertate contra Cæſarem arma capere; tamen id quam expediret, obſcurum erat: cum Cæſaris cauſſa firmior, Pompeji eſſet honeſtior. Concludit, eſſe longius ab urbe diſcedendum, in qua manere vel turpe ſit, ſi probentur ea quæ fiunt; vel, ſi non probentur, periculoſum: ac ſibi captum jam conſilium eſſe de itione ad Pompejum oſtendit.* [A. V. C. DCCIV.] Hanc præceſſit ep. 16. lib. VIII. ſequitur ep. 16. lib. II.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

AD. [m] III kal. Majas, cùm eſſem in Cumano, accepi tuas litteras: quibus lectis, cognovi, non ſatis prudenter feciſſe [9] Philotimum; qui, cùm abs te [n] mandata haberet, ut ſcribis, de omnibus rebus, ipſe ad me non veniſſet, litteras tuas miſiſſet: quas intellexi breviores fuiſſe, quòd eum perlaturum putaſſes. Sed tamen, poſtquàm litteras tuas legi, [10] Poſtumia tua me convenit, & Servius noſter. His placuit, ut tu in Cumanum venires: [11] quod etiam mecum ut ad te ſcriberem m MSS. XVI. aut XIII. n mandatum MSS.

8. *Quicquid nos communi ſententia ſtatuerimus.*] Probatur mihi lectio, quæ in margine Lambinianæ editionis notatur ex veteribus codicibus, *quidquid nos de communi ſententia ſtatuerimus.* nec improbabunt qui Latine ſciunt. *Gravius.*

9. *Philotimum.*] Libertum Terentiæ Ciceronis. ep. 3. lib. VIII. ep. 18. lib. XIV. & ad Att. ep. 5. lib. VI. *P. Manut.*

10. *Poſtumia.*] Uxor Sulpicii, de qua Suetonius in Julio ſic: *Pronum & ſumptuoſum in libidines fuiſſe conſtans opinio eſt, plurimaſquè & illuſtres feminas corrupiſſe, in quibus Poſtumiam Ser. Sulpicii, Lolliam A. Gabinii, Tertullam M. Craſſi, Cn. Pompeji Muciam.* Hoc nomen cum originem inde duxerit, quod, qui poſt humatum parentem naſcerentur, *Poſtumii* dicebantur, tamen in antiquis nummis, & lapidibus Capitolinis ſine aſpirandi nota ſcriptum eſt. *P. Manut.*

11. *Quod etiam mecum, ut ad te ſcriberem, egerunt.*] Rectè ſic Victorii

rem egerunt. Quòd meum conſilium exquiris: id eſt tale, ut capere faciliùs ipſe poſſim, quàm alteri dare. Quid enim eſt, quod audeam ſuadere tibi, homini ſumma auctoritate ſummaque prudentia? Si, quid rectiſſimum ſit, quærimus; perſpicuum eſt. ſi, quid maximè expediat; obſcurum. ſin ii ſumus, qui profectò eſſe debemus, ut nihil arbitremur expedire, niſi quod rectum, [o] honeſtumque ſit; non poteſt eſſe dubium, quid faciendum nobis ſit. Quòd exiſtimas, meam cauſam conjunctam eſſe cum tua: certè ſimilis in utroque noſtrûm, cùm [p] optimè ſentiremus, error fuit. Nam omnia utriuſque conſilia ad concordiam ſpectaverunt: [q] qua cùm ipſi Cæſari nihil eſſet utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. Quantum nos fefellerit, & quem in locum res deducta ſit, [r] vides. Neque solùm ea perſpicis, quæ geruntur, quæque jam geſta ſunt, ſed etiam, qui curſus rerum, qui exitus futurus ſit. Ergo aut probare oportet [s] ea, quæ fiunt: aut intereſſe, etiam ſi non probes: [t] quorum altera mihi turpis, altera etiam periculoſa ratio videtur. Reſtat, ut diſcedendum [v] putem. In quo reliqua videtur eſſe deliberatio, quod conſilium in diſceſſu, [12] quæ loca ſequamur. Omnino cùm miſerior res nuṁquam accidit, tum ne deliberatio quidem difficilior. Nihil enim conſtitui poteſt, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, ſi videbitur, ita [x] cenſeo facias: ut, ſi habes jam [y] ſtatutum, quid tibi agendum putes, in quo [13] non ſit conjunctum con-

o honeſtiſſimumque *MSS.*
p *alii* idem.
q quanquam *MSS. Grut.*
r optime vides *MS.*
s ea *omittunt MSS.*
P. XLVII.
t *ita optimi MSS. alii* quarum.
v putem *abeſt a MSS.*
x ſentio *MSS.*
y factum *MSS.*

Victorii editio & Pall. pr. fueratque ſic quoque in quarto, ut ex liturâ conſtat; nec aliter Grut. Peck. Vatic. nempe *quod mecum egerunt*, notat, *quod me orarunt.* ut Terent. Adelph. *quid, quod tecum egi, Syre.* Gebhard.

12. *Qua loca ſequamur.*] Pro ad quæ loca contendamus. Sic infra ep. 8. *Si enim libertatem ſequimur, qui locus hoc dominatu vacat.* Hoc eſt, ſi eo contendimus, ubi libertas, ſeu libera reſpublica eſt. Sic Virgil. *Italiam ſequimur ventis.* Et Val. Flacc. initio: *Scythici qua Phaſidis oras Auſa ſequi.* J. F. Gronov.

13. *Non ſit conjunctum.*] Satis plane ſignificat, ſi velit Sulpicius ad Pompejum tranſire, colloquendum eſſe: alioqui non oportere: ſibi enim captum jam eſſe conſilium. id cognoſcitur ex ep. 13. lib. x. ad Att. *Servium*, inquit, *exſpecto, nec ab eo quidnam* [illegible]. Cum in eadem paullo ante ſcripſerat, ſe de Hiſpania cogitare. *P. Manut.*

14. Qu-

conſilium [z] tuum cum meo, ſuperſedeas [a] hoc labore itineris. ſin autem eſt, quod mecum communicare velis, ego te exſpectabo. Tu, quod tuo commodo fiat, quàm primùm velim venias, ſicut intellexi & Servio & Poſtumiæ placere. Vale.

z *alii* meum cum tuo.
a hoc *deeſt in MSS.*

EPISTOLA III.

ARG. *Sulpicium, Achaia, poſt victum in Pharſalia Pompejum, a Cæſare præpoſitum, conſolatur in dolore, quem ex reipub. calamitate capiebat. Scripta eſt poſt bellum Africanum. Apparet enim Cæſarem in urbe commorari, Pompejanarum partium metu liberatum: quod certe non ante bellum in Africa geſtum conſecutus eſt, perpetuo enim victoria curſu Pompejum, Ægyptios, Pharnacem ſuperavit: inde Romam profectus, paullo poſt in Africam contra Scipionem & M. Catonem contendit: quibus devictis, ad urbem rediit, cum tertium conſul eſſet; ibique tam diu permanſit donec in Hiſpaniam, ubi magnas copias a Pompeji liberis contractas eſſe audiebat, eundum neceſſario judicavit. Videtur autem Sulpicius in Achaia permanſiſſe uſque ad exitum Hiſpanienſis belli. quod ex eo ſuſpicor, quia quo tempore ad Ciceronem litteras conſolatorias miſit, quæ infra leguntur, eodem Cæſar ex Hiſpania lenire Ciceronis dolorem ex interitu filiæ ſuſceptum, per litteras conatus eſt. epiſt.* 20. *lib.* XIII. [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 4. Lib. VII. ſequitur ep. 68. Lib. XIII.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

VEHEMENTER te eſſe ſollicitum, & in communibus miſeriis præcipuo [14] quodam dolore angi, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quamquam minimè miror, [15] & meum quodammodò agnoſco: doleo tamen, te, ſapientia præditum [16] propè ſingulari, non tuis bonis delectari potiùs, quàm alienis malis laborare. Me quidem, etſi nemini concedo, qui majorem ex pernicie,

14. *Quodam.*] Ita loquimur, cum ſingulare quiddam notamus, ut ep. 4. lib. II. *Eſt enim tibi gravis adverſaria conſtituta & parata, incredibilis quædam exſpectatio.* Et in oratione de provinciis: *Quod magni cujusdam hominis & perſapientis videtur.* Et lib. II. de Orat. *Craſſi reſponſum excellentis cujuſdam ingenii & ſingularis.* P. Manut.

15. *Et meum quodammodo agnoſco.*] Accipio non maſculino genere, ut intelligatur *dolorem*, quod vult Manutius: ſed neutro, ut ſit aliquid mei moris. Plaut. Trin. III, 2, 5. *Neque meum eſt, neque facere didici.* Bacch. V. 2, 34. *Tu tuum facito, ego quod dixi, haud mutabo.* J. F. Gronov.

16. *Prope ſingulari.*] Cur addit, *Prope*, ne viro gravi, verborum quaſi lenocinia reſpuenti, nimium aſſentari videatur. Sic Acad.

cie, & peſte reipublicæ moleſtiam traxerit: tamen multa jam conſolantur, maximéque conſcientia conſiliorum meorum. 17 Multò enim antè, tamquam ex aliqua ſpecula, proſpexi tempeſtatem futuram: neque id ſolùm mea ſponte, ſed multò etiam magis, monente & denuntiante te. Etſi enim abfui [b] magnam partem conſulatus tui: tamen & abſens cognoſcebam, quæ eſſet tua in hoc peſtifero bello cavendo & prædicendo ſententia, & ipſe affui primis temporibus tui conſulatus, cùm accuratiſſimè monuiſti ſenatum, collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quæ [c] meminiſſent: & [d] ſcirent, cùm ſuperiores, nullo tali exemplo anteà in republica cognito, tam crudeles fuiſſent; quicumque poſtea rempublicam oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam, quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant: ſed aliquid, atque adeò multa addunt & [e] afferunt de ſuo. Quare meminiſſe debes, eos, qui auctoritatem & conſilium tuum non ſunt ſecuti, ſua ſtultitia occidiſſe; cùm tua prudentia ſalvi eſſe potuiſſent. Dices: Quid me iſta res conſolatur 18 in tantis te-

b per magn. *MS.*

P. B.

c imminerent *MS.*

d ſentirent *MSS.*

e offerunt *MS.*

Acad. 4. *Omitto ipſum Ariſtotelem, meo judicio in Philoſophia prope ſingularem.* Valet autem; *Singularis*, interdum minus quam incredibilis, interdum plus: minus, ut ep. 54. lib. XIII. *In longa apparitione ſingularem & prope incredibilem patris Marcilii fidem cognovi.* Plus, ut lib. I. de Orat. *Antonii incredibilis quadam, & prope ſingularis, & divina vis ingenii.* P. Manut.

17. *Multo enim ante.*] Quatuordecim annis ante cum eſſet conſul. Id clariſſime oſtendit ep. 4. ad Att. lib. X. *Præclara*, inquit, *conſcientia ſuſtentor, cum cogito me de rep. aut meruiſſe optime, cum potuerim, aut certe numquam niſi divine, cogitaſſe; eaque ipſa tempeſtate everſam eſſe rempubl. quam ego quatuordecim annis ante proſpexerim.* Idem.

18. *In tantis tenebris & quaſi perpetuis reipublicæ.*] Nos emendavimus *parietinis:* ſunt autem *parietinæ* parietum ruinæ, muri ſemiconſumpti, ut in epiſtola ad C. Memmium, *Peteremque ut neſcio quid illud Epicuri parietinarum ſibi concederes.* In tertio libro Tuſcul. *Magiſque me moverant Corinthi ſubito aſpecta parietinæ, quam ipſos Corinthios.* Etſi eo quoque loco mendoſi ſunt vulgati codices: habent enim *parietum ruinæ*, pro *parietinæ:* manu tamen ſcripti antiquiores veram lectionem retinent. No. Marcellus Siſennæ hunc locum adducit ex hiſt. lib. III. *Poſt villarum macerias, ac parietinas quinque cohortes in inſidiis reliquit.* Appellat autem *parietinas* Cic. Reipub. μεταφορικῶς quaſi ruinas & reliquias. quæ ne videretur dura, & parum verecunda translatio, particula illa *quaſi* mitigat. verecundior eſt certe ea ipſa quam protulit Servius,

tenebris, & [19] quaſi parietinis reipublicæ? Eſt omnino [f] vix conſolabilis dolor: tanta eſt omnium rerum amiſſio & deſperatio recuperandi. Sed tamen & Cæſar ipſe ita de te judicat; & omnes cives ſic exiſtimant: quaſi lumen aliquod, exſtinctis ceteris, elucere ſanctitatem, & prudentiam, & dignitatem tuam. Hæc tibi ad levandas moleſtias magna eſſe debent. Quòd autem à tuis abes; id eo leviùs ferendum eſt, quòd eodem tempore à multis & magnis moleſtiis abes: quas ad te omnes perſcriberem, niſi vererer, ne ea cognoſceres abſens, quæ quia non vides, mihi videris [g] meliore eſſe conditione, quàm nos, qui videmus. Hactenus exiſtimo noſtram conſolationem rectè adhibitam eſſe, quoad certior ab homine amiciſſimo fieres iis de rebus, quibus levari poſſent moleſtiæ tuæ. [20] Reliqua ſunt in te ipſo, neque mihi ignota, nec minima ſolatia, [h] ut quidem ego ſentio, multò maxima: quæ [i] ego experiens quotidie, ſic probo, ut ea mihi ſalutem afferre videantur.

P. XLVIII. Te autem ab initio ætatis memoria teneo ſummè omnium doctrinarum ſtudioſum fuiſſe, omniaque, quæ à ſapientiſſimis ad benè vivendum tradita eſſent, ſummo ſtudio curaque didiciſſe: quæ quidem vel optimis rebus & uſui & delectationi eſſe poſſent. his verò temporibus habemus aliud nihil, in quo acquieſcamus. Nihil faciam inſolenter: neque te, tali vel ſcientia, vel [k] natura præditum, hortabor, ut ad eas te referas artes, qui-

f res *MSS.*

g *alii* melioris eſſe conditionis.

h & ut *Lamb.*

i *alii* ego ipſe.

k ſapientia *MSS.*

vius, qui dixit *cadavera oppidum.* Eſt autem in antiquo illo quem omnium optimum invenimus, *partetinis*; ut ſi *t* in *i* permutes, nihil deſideretur: quia rarior eſt vox, ideo tam facilem lapſum, & tam parvum erratum nulli hactenus animadverterunt. Quidam autem *parricidiis* reponere auſi ſunt: quam recte, judicent doctiores. *Victorius.*

19. *Quaſi parietinis reip.*] Translatione eleganti *parietina* dicuntur, quaſi rudera, ruinæ, reliquiæ deſtructæ & laceratæ reipublicæ. Nam parietinæ propriè ſunt rudera parietum, ſive ædificiorum deſtructorum. Ipſe Cic. lib. XIII. ep. I. *Peteremque ut neſcio quid illud Epicurei parietinarum ſibi concederes.* Et lib. III. Tuſcul. Quæſt. *Magiſque me moveant Corinthi ſubito adſpectæ parietinæ, quam ipſos Corinthios.* J. F. Gronov.

20. *Reliqua.*] Non dubito, quin ſtudia Philoſophiæ ſignificet: cum inferat, *Quæ ego ipſe experiens quotidie ſic probo, ut ea mihi ſalutem afferre videantur.* Everſa enim rep. Philoſophiæ ſtudia longo intervallo intermiſſa revocavit: quod ipſe confirmat in procemio. Tuſc. I. & lib. III. Off. & alibi. *P. Manut.*

21. *Lit-*

quibus à primis temporibus ætatis ſtudium tuum dediſti. Tantùm dicam, quod te ſpero approbaturum, me, poſteà quàm illi arti, cui ſtudueram, nihil eſſe loci neque in curia neque in foro [1] viderem, omnem meam curam atque operam ad philoſophiam contuliſſe. Tuæ ſcientiæ excellenti ac ſingulari non multò plus, quàm noſtræ, relictum eſt loci. Quare non equidem te moneo: ſed mihi ita perſuaſi, te quoque in iiſdem verſari rebus, quæ, etiam ſi minùs prodeſſent, animum tamen à ſollicitudine abducerent. Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primiſque hac, in qua ego me ſcripſi acquieſcere, ita verſatur, ut excellat. A me verò ſic diligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini. mihique ab eo gratia refertur: in quo ille exiſtimat, quòd facilè appareat, cùm me colat & obſervet, tibi quoque in eo ſe facere gratiſſimum. Vale.

1 *alii* videnim.

EPISTOLA IV.

ARG. *Excuſanti Sulpicio, quod ſæpius uno exemplo litteras miſiſſet, culpamque conferenti tum in eorum qui eas acciperent, negligentiam, aut improbitatem, tum in orationis inopiam, qua ipſe laboraret, reſpondet Cicero, primam ſibi excuſationis partem probari, alteram omnino falſam videri: ſe enim ipſum non admodum eſſe verborum inopem, qui tamen ſibi & ſubtilitate & elegantia ſcribendi Sulpicium anteponat. Cauſſas probat, quibus Achajæ adminiſtrationem Sulpicius recuſandam non putaverat. Narrat ſenatus officium, ſuppliciter de reditu M. Marcelli Cæſarem rogantis: quo impetrato, gratias a ſe Cæſari actas eſſe demonſtrat. De ſuo Philoſophiæ ſtudio ejuſque fructu, de Servii filii probitate ac doctrina quædam addit. Concludit, eum eſſe ſtatum reip. ut ea quæ Romæ fiant, audire ſit optabilius quam videre. Negotialis eſt epiſtola, tum alias ob cauſſas, tum quia reditum Marcello Cæſaris liberalitate conceſſum ſignificat. Cæſare* III. *M. Æmilio Lepido Cos. devictis in Africa Pompeji partibus.* [A.V.C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 27. Lib. VII. ſequitur ep. 9. hujus Libri.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

ACCIPIO excuſationem tuam, qua uſus es, cur ſæpius ad me [21] litteras uno exemplo dediſſes: ſed acci-

21. *Litteras uno exemplo dediſſes.*] Iiſdem verbis ſcriptas. Exemplum veteribus eſt quod nos *copiam* dicimus. Cic. in epiſtolis ſæpe dixit, *ex litteris cognoſces quarum exemplum ad te miſi.* Salmaſ. confutat. animadv. Herald. cap. 4. quem vide. *Grav. Uno exemplo* Et

cipio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui epiſtolas accipiant, fieri ſcribis, ne ad nos perferantur. [m] illam partem excuſationis, qua te ſcribis orationis paupertate (ſic enim appellas) iiſdem verbis epiſtolas ſæpius mittere, [22] nec noſco, nec probo. Et ego ipſe, quem tu per jocum (ſic enim accipio) divitias orationis habere dicis, me non eſſe verborum admodum inopem agnoſco: εἰρωνεύεσθαι enim non neceſſe eſt: ſed tamen idem (nec hoc εἰρωνευόμενος) facilè cedo tuorum ſcriptorum [23] ſubtilitati & elegantiæ. Con-

m illam *deeſt in MS.* P. B.

Eſt iiſdem verbis ſcriptas ſæpius mittere. Sic lib. v. ep. 9. *Literas ad ſenatum noſtris de rebus geſtis, quæ exemplo miſeram, infra tibi perſcripſi.* lib. VII. ep. 18. *Quis ſolet eodem exemplo dare plures, qui ſua manu ſcribunt.* lib. VI. ep. 8. *Ego, etſi coram de te cum Furafano ita loquar, ut tibi literis meis ad eum nihil opus ſit; tamen, quoniam tuis placuit te habere meas literas, morem eis geſſi: earum dein literarum exemplum infra ſcriptum eſt.* lib. IX. ep. 16. *De quo etiam tu mihi antea ſcripſeras bis quidem eodem exemplo.* J. F. Gronovius. Adde Hadrian. Cardinal. de Serm. Latino. p. 114.

22. *Nec noſco, nec probo.*] Cur hæc lectio cedere debuerit vulgaræ, *nec agnoſco nec probo*, ignoro. Sic certe præter omn. Pall. editio princeps & Victorii. *Gebhardus.* Accedunt his Grævii & Amſtelodam. quoque membranæ. *Noſcere excuſationem* eſt admittere, accipere excuſationem, pro quo *noſcere cauſſam* dixit XI. ad Att. 7. *Quod te excuſas, ego vero & tuas cauſſas noſco, & mea intereſſe puto te iſtic eſſe.* De hoc loquendi genere vid. Gronov. IV. de Pec. Vet. c. 3. *Gravius.*

23. *Subtilitati & elegantiæ.*] *Subtilitas* in ſententiis, *elegantia* in verbis. *ſubtilitas* autem a Dialectica maxime ſumitur, quam Sulpicius egregie cognovit: eoque maxime adjumento & Scævolæ & ceteris omnibus juriſconſultis antecelluit. hoc enim ei teſtimonium tribuitur in lib. de claris Orat. quo in libro ſubtilitas etiam ejus & elegantia nominatur his verbis: *Adjunxit & litterarum ſcientiam, & loquendi elegantiam; quæ e ſcriptis ejus, quorum ſimilia nulla ſunt, facillime perſpici poteſt: cumque dicendi cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo; Galli, hominis acuti & exercitati, promptam in agendo & in reſpondendo celeritatem ſubtilitate diligentiaque ſuperavit.* Quinctilianus etiam, Sulpicium ex tribus orationibus inſignem famam conſecutum eſſe, lib. x. ſcriptum reliquit. Alibi *Subtilitas* non idem valet; ſed venuſtas potius quædam eſt orationis, & naturalis quaſi color, nullo adhibito artis pigmento: qualis apud nos eſt Cæſaris ſermo, apud Græcos Lyſiæ. itaque lib. 3. de Orat. *ſubtilitatem quidem illi Cicero tribuit, acumen autem Hyperidi.* Et in Bruto illud: *Lyſias egregie ſubtilis ſcriptor atque elegans:* ſic accipio, non ut acutum ſcriptorem Lyſiam dici putem, ſed ut purum, ut venuſtum, ut politum, ut plane Atticum. *P. Manut.*

24. *Achai-*

Conſilium tuum, quo te uſum ſcribis, hoc [24] Achaicum negotium non recuſaviſſe, cùm ſemper probaviſſem, tum multo magis probavi, lectis tuis proximis litteris. Omnes enim cauſæ, quas commemoras, juſtiſſimæ ſunt, tuaque & auctoritate & prudentia digniſſimæ. Quòd aliter cecidiſſe rem exiſtimas, atque opinatus ſis: id tibi nullo modo aſſentior. Sed quia tanta perturbatio & confuſio eſt rerum: ita perculſa & proſtrata fœdiſſimo bello jacent omnia, [25] ut is [n] cuique locus, [26] ubi ipſe ſit, ut ſibi quiſque; miſerrimus eſſe videatur: propterea & tui te conſilii pœnitet; & nos, qui domi ſumus, tibi beati videmur: at contrà nobis, non tu quidem vacuus moleſtiis, ſed præ nobis beatus. Atque hoc ipſo melior eſt tua, quàm noſtra, conditio, quòd tu, quid [o] doleat, ſcribere audes: nos, ne id quidem [p] tutò poſſumus: nec id victoris vitio, quo nihil [27] moderatius, ſed ipſius victoriæ, quæ civilibus bellis ſem-

n *ita Lamb. alii* quique.
o *alii* doleas.
p tutè *MSS.*

24. *Achaicum negotium.*] Achajæ adminiſtrandæ curam, a Cæſare mandatam. quamquam opinor ei majorem Græciæ partem eſſe commiſſam, licet Achajæ nomine provincia vocaretur. nam in ep. I. & 4. lib. VI. & ep. 18. 21. 22. lib. XIII. *video Sulpicium Athenis præeſſe:* quæ non Achajæ urbs, ſed inter Achajam & Macedoniam fuit. in ſexta vero ejuſdem libri epiſtola, *Brutum*, ait, *Galliæ*, *Sulpicium Græciæ præfecit.* vide infra ep. 12. *P. Manut.*

25. *Ut is cuique locus ſit, ubi ipſe ſit &c.*] Multo elegantior Veneti libri ſcriptura: *Ubi ipſe ſit, ut ſibi quiſque miſerrimus eſſe videatur.* Etſi erant omnia planiora, ſi legeretur: *Ut ibi quiſque.* Jam & hanc animadverti in aliquibus libris ſcripturam, *ut is cuique locus ubi ipſe ſit, utque ſibi quiſque miſer eſſe videatur.* Camerar. *Ut is cuique locus, ubi ipſe ſit, ut ſibi quiſque miſerrimus eſſe videatur.* Sic MSS. Lege, *& ſibi:* ita *miſerrimus* & ad locum & ad hominem eleganter refertur. *J. F. Gronov.*

26. *Ubi ipſe ſit, ut ſibi quiſque miſerrimus eſſe videatur.*] Ita editio princeps ac Victorii: ſic Pall. pr. ſec. tert. paululum abit quint. nam pro *ut*, *ac* habet. Stewech. Vatic. vulgò: *ubi ipſe ſit, miſerrimus eſſe videatur.* Gebhard.

27. *Moderatius.*] Sane in victoria ſe moderatiſſimum Cæſar præbuit: de quo Suetonius hæc: *Moderationem clementiamque tum in adminiſtratione, tum in victoria belli civilis admirabilem exhibuit: nec ulli periiſſe, niſi in prœlio, reperientur, exceptis duntaxat Afranio, & Fauſto, & L. Cæſare juvene. denique extremo tempore, etiam quibus nondum ignoraverat, cunctis in Italiam redire permiſit, magiſtratuſque & imperia capere.* Confirmat ipſe Cicero ſæpe in his epiſtolis, in hac quidem in extremo: *De reliquis nihil melius ipſo eſt.*

ſemper eſt inſolens. Uno te vicimus; quòd de Marcelli, collegæ tui, ſalute paullo antè, quàm tu, cognovimus: etiam mehercule, quòd, quemadmodum ea res ageretur, vidimus. Nam ſic [q] fac exiſtimes: poſt has miſerias, id eſt, poſtquam armis diſceptari cœptum eſt de jure publico, nihil eſſe actum aliud cum dignitate. Nam & ipſe Cæſar accuſata acerbitate Marcelli, (ſic enim appellabat) laudataque honorificentiſſimè & æquitate tua & prudentia, repentè præter ſpem dixit, ſe ſenatui roganti de Marcello, [28] ne hominis quidem cauſa negaturum. Fecerat autem hoc ſenatus, ut, cùm à L. Piſone mentio eſſet facta de Marcello; & cùm C. Marcellus ſe ad Cæſaris pedes abjeciſſet, cunctus [r] conſurgeret, & ad Cæſarem ſupplex accederet. Noli quærere. ita mihi pulcher hic dies viſus eſt, ut ſpeciem aliquam

q fas *MS*.

P. XLIX.

r *MSS. addunt* ſenatus.

eſt. in ſexta *liberalem* Cæſarem appellat. in ſeptima, *non paſſurum* ait, *ut injuria fieret*. in decima tertia: *Obtinemus ipſius Cæſaris ſummam erga nos humanitatem; ſed ea plus non poteſt, quam vis & mutatio omnium rerum atque temporum*. P. Manut.

28. *Ne hominis quidem cauſa negaturum*.] P. Victorius edidit *ne ominis quidem cauſſa neg*. Eam editionem ſecuti ſumus, ne optimo codici, quem ille ſecutus eſt, fidem derogaſſe videremur. Sed quamvis & ea omnia probemus, quæ ſcribuntur a viro illo doctiſſimo, & ita habeant libri aliquot manuſcripti, ut edidimus: hanc lectionem tamen non probo, cum multas alias ob cauſſas, tum maxime quod ea ſententia, quæ huic loco accommodata eſt, ex his verbis elici atque exprimi non poteſt. dicebat enim Cæſar ſe ſenatui pro Marcello deprecanti non negaturum; non ſolum ne negando Marcellum patria privaret, ſed ne male ominaretur. Quare ſic potius legendum videtur, *dixit ſe ſenatui, roganti de Marcello, ne ominis quidem cauſſa, non negaturum*. quo modo loquitur in orat. pro Roſcio Am. *Nolo in eos gravius quidquam, ne ominis quidem cauſſa, dicere*. Liceret etiam ſic legere, & fortaſſis rectiſſime, *dixit ſe ſenatui, roganti de Marcello, vel ominis quidem cauſſa non negaturum*. Lambin. Hanc lectionem tuentur quatuor Pall. Grut. tres Gulielmio conſulti: neque aliter priſca editio: particulam immiſcuit quintus, ex quâ tamen potius noſtræ lectioni pondus accedit; hoc modo: *ne de hominis quidem cauſa*. Victorii emendatio plus acuminis primo intuitu oſtendit, quàm veritas excuſſa præſtet: quippe volebat: *ne ominis quidem cauſa*. ſed in illo vetuſtiſſimo cod. ſolens aſpiratio neglecta erat, ut in innumeris. Lambinus ne eſſet ἀσύμβολος, multos futiles logos attulit. Videatur quoque Manutius: nam quæ volebamus contra Lambinum, ille præcepit. *Gebhard*. *Ne ominis quidem cauſſa*. Sic legend. Ne malum omen daret futuris actionibus, ſi qui Senatui roganti negaviſſet. *J. F. Gronov*.

 29. *Si*

quam viderer videre quaſi reviviſcentis reipublicæ. Itaque cùm omnes ante me rogati gratias Cæſari egiſſent, præter Volcatium (is enim, [29] ſi eo loco eſſet, negavit ſe facturum fuiſſe) ego rogatus mutavi meum conſilium. Nam ſtatueram, non mehercule inertia, ſed deſiderio priſtinæ dignitatis, in perpetuum tacere. Fregit hoc meum conſilium & Cæſaris magnitudo animi, & ſenatus officium. Itaque pluribus verbis egi Cæſari gratias: [s] meque metuo, ne etiam in ceteris rebus honeſto otio privarim; quod erat [t] unum ſolatium in malis. Sed tamen, [v] quoniam effugi ejus [x] offenſionem, qui fortaſſe arbitraretur, [30] me hanc rempublicam non putare, ſi perpetuò tacerem: [31] modicè hoc faciam; aut etiam intra modum: ut & illius voluntati & meis ſtu-

[s] neque *MS.*
[t] unicum *MSS.*
[v] *ita Gell. alii* quando.
[x] *ita Gell. alii* occaſionem.

29. *Si eo loco eſſet.*] An hoc dicit? ſi ea, qua Marcellus dignitate eſſet, negavit ſe in patriam rediturum: cum ep. 18. lib. XIV. ſimiliter dixerit: *Videte, quid alia faciant iſto loco feminæ.* Hoc mihi non probatur. non enim, quod ad dignitatem attinet, ſibi Marcellum Volcatius antepoſuiſſet, quippe qui conſul ante eum fuerat annis XIV. An, *Si eo loco eſſet*, ſi eſſet in ſenatu? ut ſe Cæſari, dum in ſenatu eſſet, gratias acturum negaverit. Ineptum hoc videtur, ubi enim magis, quam in ſenatu, ea de re, quæ in ſenatu agebatur, agi Cæſari gratias decuit? Puto igitur hoc dici: negavit ſe in patriam fuiſſe rediturum, ſi Marcellus fuiſſet; id eſt, ſi eadem, quæ Marcellus conſul, contra Cæſarem feciſſet; & ſi cum Pompejo poſtea adverſus eundem Cæſarem pugnaſſet, nec ſe, poſt victum Pompejum, victori crediſiſſet: quæ cum Marcellus feciſſet, inconſtantiæ videbatur eſſe, nec ſatis honorificum, beneficio ejuſdem Cæſaris, quem vehementer oppugnaverat, in patriam redire. Atque ad hanc ſententiam pertinet illud Plauti in Bacch.

Verum, ut ego opinor, ſi ego in iſtoc ſiem loco,
Dem potius aurum, quam illum corrumpi ſinam.

Et Catonis illud apud Rufinianum: *Si vos in eo loco eſſetis, quid aliud faceretis?* P. Manut.

30. *Me hanc remp. non putare.*] Me hanc remp. quæ nunc eſt in illius manibus, non habere pro rep., me præſentem ſtatum averſari & abominari. Vide notas ad Senec. de Tranq. animi cap. 10. *J. F. Grono .*

31. *Modice hoc faciam, aut etiam intra modum.*] Aulus Gellius lib. XII. c. 13. mentionem hujus loci fecit his verbis: *ſed poſtea in libro M. Tullii epiſtolarum ad Ser. Sulpicium, ſic dictum eſſe invenimus intra modum, ut intra Cal. dicunt, qui dicere citra Cal. nolunt.* Quem locum eo libentius adduxi quia oſtendit, quomodo veteres citare ſoliti ſint teſtimonia horum librorum: neque enim tunc Primus, Secundus, Tertius appellabatur: ſed liber nomen ſumebat ab eo, ad quem prima epiſtola ſcripta eſſet, quod nos vetu-ſtatis

ſtudiis ſerviam. Nam etſi à prima ætate me omnis ars & doctrina liberalis, & maximè philoſophia, delectavit: tamen [y] hoc ſtudium quotidie ingraveſcit, credo & ætatis maturitate ad prudentiam, & his temporum vitiis, ut nulla res alia levare animum moleſtiis poſſit. A quo ſtudio te abduci negotiis intelligo ex tuis litteris: ſed tamen aliquid jam noctes te adjuvabunt. Servius tuus, vel potiùs noſter, ſumma me obſervantia colit: cujus ego cùm omni probitate ſummaque virtute, tum ſtudiis doctrinaque delector. Is mecum ſæpe de tua manſione aut deceſſione communicat. Adhuc in hac ſum ſententia, nihil ut faciamus, niſi quod maximè Cæſar velle videatur. Res ſunt ejuſmodi, ut, ſi Romæ ſis, [z] nihil, præter tuos, delectare poſſit. De reliquis, nihil melius ipſo eſt. Ceteri, & cetera, ejusmodi, ut, ſi [a] alterutrum neceſſe ſit, audire ea malis, quàm videre. Hoc noſtrum conſilium nobis minimè jucundum eſt, qui te videre cupimus: ſed conſulimus tibi. Vale.

y ita hoc *Lamb.* *Grav.*

P. B.

z te nihil *alii.*

a alterum utrum *Gebh.*

EPISTOLA V.

ARG. *Eſt & hac Sulpicii epiſtola ſi non perfectæ certè admodum diligentis & elaboratæ conſolationis exemplum. Scripta eſt Cæſare Conſule* IV *ſine collega*, [A. V. C. DCCVIII.] *deviɛtis jam in Hiſpania Pompeji liberis: quod ex duabus ad Att. epiſtolis* 19 *&* 21 *lib.* XII. *licet conjicere: quod illa fere poſtrema hujus epiſtola verba declarant:* Noli committere, ut quiſquam te putet non tam filiam quam reip. tempora & aliorum victoriam lugere. *Id confirmatur epiſtola* 21. *lib.* XII. *ad Att. cujus initium eſt:* A Cæſare litteras accepi conſolatorias, datas Hiſpali. *Nam Hiſpalim Cæſar ivit poſt interfectum Cn. Pompejum, Magni filium, ut in libro de bello Hiſpanienſi*

ſtatis amatores obſervavimus. *Victor.* Ratio loquendi ſingularis, in qua particula *intra* ſignificat idem quod minus, ſic *intra modum* eſt etiam minus quam modus permittit, aut quam fieri poteſt, ut tamen nihil immodicè factum ſit. Sic ipſe Cicero utitur lib. IX. ep. ultima: *Epulamur non modo non contra legem, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto.* Florus lib. I. c. 3. *Citavere leges nefas, ſed abſtulit virtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit.* Dicit abſolutum eſſe Horatium, quia gloria ipſius & virtus major fuit illo facinore. Idem Lib. IV. c. II. de Cleopatra: *Regina ad pedes Cæſaris provoluta tentavit oculos ducis: fruſtra, nam pulcritudo intra pudicitiam principis fuit.* Quintil. Inſtitut. Lib. II. c. 3. *Scripta Hortenſii intra famam ſunt.* Id eſt minora quam ejus fama. Vide Obſerv. lib. I. c. 10. *J. F. Gronov.* Vopiſc. in Tacito: *Ipſe fuit vita parciſſima, ita ut ſextarium vini tota die non potaverit, ſæpe intra heminam,* id eſt minus quam heminam. *Cuper.*

nienſi ſcriptum eſt. Hanc præceſſit ep. 11. Lib. IX. ſequitur ep. 13. Lib. V.

SER. SULPICIUS M. T. CICERONI S. D.

POSTEA quàm mihi renuntiatum eſt de obitu Tulliæ, filiæ tuæ, ſanè [b] quàm, pro eo ac debui, graviter moleſtéque tuli, communemque eam calamitatem exiſtimavi. qui ſi iſtic affuiſſem: neque tibi defuiſſem, coramque meum dolorem tibi declaraſſem. Etſi [32] genus hoc conſolationis miſerum atque acerbum

b quàm *deeſt in MSS.*

32. *Et ſi genus hoc conſolationis minimum atque acerbum eſt.*] Nos, *miſerum* ſcripſimus, nonnihil a vetuſto codice adjuti: ſed tamen in illo hæc vox luxata eſt, *m·rum* enim legitur: nos mediam ſyllabam a librariis relictam putamus. Hanc etiam lectionem aut invenerunt in antiquo exemplari, aut certe excogitaverunt Germani; habent enim eam illorum codices Baſileæ anno MDXXVIII impreſſi. ut enim apparet ex multis lectionibus, quas in margine libri collocaverunt, unum quoddam egregium omnium epiſtolarum exemplar videntur illi habuiſſe, quodque plurimis locis cum noſtro concordet: & ut rem ut eſt exponamus, a nullo fere alio formis excuſo, eo excepto, ullam opem accepimus. Cum autem ejus ſæpe caſtigationes cum noſtra antiqua lectione congruere animadvertimus, fidentius ita emendare auſi ſumus. Eo autem ſtudio & diligentia illi optimis libris perquirendis ſe multos annos dediderunt, ut e tenebris non paucos eruerint, eaque liberalitate eruditos & ingenioſos viros, quorum opera in corrigendis libris uterentur, proſecuti ſunt, ut magnam utilitatem Latinæ linguæ attulerint, & ſi verum fateri volunt humaniorum ſtudiorum amatores, non aliunde tantum auxilii ipſorum ſtudiis ſuppeditatum eſt. Quicquid enim fere his temporibus aut emendatum exiit, aut reconditum latenſque in lucem prodiit, inde profectum eſt. Alii *durum* emendarunt: quod quia tam longe ab antiquis exemplaribus diſcedit, negligimus. Noſtra lectio valde ſententiæ congruit. Eſt enim *miſerum* ſane, cum ipſe conſolatione egeas, parique in luctu verſeris, officio quaſi cogi, aliorum lacrymas abſtergere. Quod autem nos emendaveramus *confieri* librariorum incuria in *confiteri* turpiter commutavit: ſed hic, & hujuſcemodi errores, quæſo ne nobis vitio dentur: nec enim præſentes impreſſioni adfuimus, & tanta eſt horum operariorum negligentia, ut nulla ſedulitas ſatis eſſe poſſit ad eorum peccata corrigenda. *Victorius. Genus hoc conſolationis miſerum atque acerbum eſt*, editio Victorii, Vatic. Pal. quintus ad marginem: quartus verò *miſerrimum.* ceteri omnes *minimum.* Mihi tamen placet inventum aliis *mirum.* ceterùm poſt ſtatim legit Pal. pr. *per quos ea confieri debet* ſicut in Medicæo reperit Victorius. ceteri, ſicut & tres Gulielmiani, *ea fieri deb.* Stewech. Pall. quart. quint. *debent.* Gebhard.

33. Qui

bum eſt: propterea quia, 33 per quos ea confieri debet, propinquos ac familiares, 34 ipſi pari moleſtia afficiuntur, neque ſine lacrymis multis id conari [c] poſſunt: uti magis ipſi videantur aliorum conſolatione indigere, quàm aliis poſſe ſuum officium præſtare: tamen quæ in præſentia in mentem mihi venerunt, decrevi 35 brevi ad te perſcribere: non quò ea te fugere exiſtimem; ſed quòd forſitan dolore impeditus minùs ea perſpicias. Quid eſt, quòd [d] tanto opere te commoveat tuus dolor inteſtinus? cogita, quemadmodum adhuc fortuna nobiſcum egerit: ea nobis erepta eſſe, quæ hominibus non minùs, quàm liberi, cara eſſe debent; patriam, honeſtatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adjungi potuit? aut [e] quî non in illis rebus exercitatus animus 36 callere jam debet, atque omnia minoris [f] æſtimare? 37 An illius vicem (credo) doles? Quoties in eam cogitationem

[c] queunt *alii.*
[d] *alii* tantopere.
P. L.
[e] *alii* quid.
[f] exiſtimare *Grav.*

33. *Qui per quos ea fieri.*] Veneti & alii verius *confieri*, id eſt *confici*, ut illud: *Nunc qua ratione quod inſtat Confieri poſſit paucis adverte docebo.* Camerar. *Per ques ea confieri debet.* Sic MS. hoc eſt confici. Cæſ. VII. de B. G. 58. *poſtquam id difficilius confieri animus vidit.* Plaut. Trin. II, 4, 7. *J. F. Gronov.*

34. *Ipſi pari moleſtia affic.*] Veneti *Id ipſi* ex antiqua ſcriptura habent pro *ii ipſi*, litera *d* interpoſita hiatus tollendi gratia, ut in *redeo*, *redhibeo*, *redarguo*, *redigo*, & Plauto *Mederga.* Sic etiam paullo poſt pro *oppidorum* in Venetis *oppidûm eſt*, & pro *laudem adipiſci*, *apiſci*. Antiquè omnia. *Camer.*

35. *Brevi.*] Modo rei, modo temporis brevitatem demonſtrat: hic rei, & ep. 9. lib. I. *Tantum dicam brevi.* & ep. 3. lib. II. *Brevi tamen ſic habeto.* Temporis autem brevitas indicatur ep. 6. lib. VI. *Ut ſpero, brevi gratulabimur.* Et lib. V. in Verrem: *Brevi poſtea eſt mortuus.* Et in epiſtola Pompeji lib. 8. ad Att. *Cum ille majores brevi copias habiturus ſit.* Plautus in Rudente: *Poſſe eum brevi fieri divitem.* P. Manut.

36. *Callere.*] Quaſi callo ex conſuetudine facto ſic obduruiſſe, ut novum dolorem jam non ſentiat. Proprie Plautus in Pſeud. *Plagis coſtæ callent.* Ad animum hic Cicero tranſtulit, ad ſtomachum autem ep. 2. lib. IX. *Diuturna conſuetudo callum jam obduxit ſtomacho meo.* Dicimus & *occalleo* ſimpliciter, ut ad Attic. ep. 18. lib. II. *Angor equidem, ſed jam prorſus occallui.* P. Manut.

37. *An illius vicem, credo, doles.*] Non video cur immutari ſcriptura debeat: habet enim recepta, quæ eadem eſt cum antiqua, idoneum & accommodatum ſenſum. Cum ſupra expoſuiſſet nihil eſſe quod magnopere lugere deberet, quod filiam amiſiſſet, ex perſona ipſius, quia majora commoda amiſerit, & tanta ut hoc additum non magnam vim ad dolorem afferre poſſit: nunc declarat

nem neceſſe eſt [g] & tu veneris, [h] & nos ſæpe incidimus, hiſce temporibus non peſſimè cùm iis eſſe actum, quibus ſine dolore licitum eſt mortem cum vita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad vivendum magno opere invitare poſſet? quæ res? quæ ſpes? quod animi ſolatium? Ut 38 cum aliquo adoleſcente primario conjuncta ætatem [i] gereret? Licitum eſt tibi (credo) pro tua dignitate ex hac juventute generum [k] diligere, cujus fidei liberos tuos te [l] tutò committere putares. An ut ea 39 liberos ex ſeſe pareret:

g *alii* ut.
h *iidem* *dolent* &.
i *alii* ageret.
k *alii* deligere *malè*.
l tute *MS.*

rat ex perſona filiæ nihil etiam eſſe cur tantum dolorem ſuſcipiat. Nihil enim illa aut non multum damni fecit, quod tam miſeris temporibus e vita diſceſſerit. *Victorius.* An doles id, quod illi contigit? verbum enim, *Vicem*, hoc videtur ſignificare, ubi cum verbo *Doleo*, conjungitur. ad Attic. ep. 6. lib. IV. *Illius vicem minime dolemus.* Alibi aliter accipitur, ut ep. 9. lib. I. *Noſtram vicem ultus eſt ipſe ſeſe.* pro, ultus eſt ipſe injurias nobis illatas: quod ipſi facere debuimus. *P. Manut.*

38. *Cum aliquo adoleſcente primario conjuncta.*] Divortium cum Tullia fecerat Dolabella antequam pareret. quod patet cum ex hoc loco, tum ex ep. 18. lib. VI. in quâ ſunt hæc: *Me Roma tenuit omnino Tulliæ meæ partus: ſed cum ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit, teneor tamen, dum a Dolabellæ procuratoribus exigam primam penſionem.* Scripſit tamen ad Dolabellam ep. 11. lib. IX. de filiæ morte cum amoris in eum ſignificatione non vulgari, (ob eam cauſſam opinor) quod temporis cauſſa, Cæſare dominante, apud quem gratioſus erat Dolabella, ſimulandum fuit. Notanda Pediani indiligentia, qui Tulliolam ſcripſit apud virum ſuum P. Lentulum ex partu deceſſiſſe: cum neque Lentulus inter Ciceronis generos quiſquam fuerit; & illa, ut Sulpicii verba oſtendunt, & ut ipſo teſte Cicerone probavimus, poſt divortium perierit. *P. Manut.* Hanc lectionem merito revocarunt ex antiquiſſimis membranis P. Victorius & Gebhardus, quam & quatuor codices illi quibus uſus ſum, firmant. Sic apud Sueton. in Dom. cap. 1. *Pubertatis ac primæ adoleſcentiæ tempus, tanta inopia, tantaque infamia geſſiſſe fertur.* quod perperam ſollicitat vir ſummus, malitque mutatum in *egiſſe*. Et in Veſpaſ. cap. ult. recte quoque MSS. *annum gerens ætatis ſexageſimum nonum.* pro quo a ſciolis ſubditum *agens*, æque ut in hoc Ciceronis loco. In omnibus enim aliis editionibus, præter has, quas dixi, legitur *ætatem ageret* contra fidem antiquorum librorum. *Gravius.*

39. *Pareret.*] Pepererat: ſed infans obiit: de quo ſic Cicero ad Att. ep. 16. lib. X. *Tullia mea peperit puerum* ἑπταμηνιαῖον, *quod* εὐτόκησεν, *gaudebam; quod quidem eſt natum, perimbecillum eſt.* Alii legunt *Pararet.* decem octo libri habent *Pareret:* unus omnino *Pararet.* mihi, *Pareret*, eſſe rectius, & librorum conſentientium auctoritas, & ſententia ipſa perſuaſit. Optandum (inquit) vi-

ret: quos cùm [m] florentes videret, lætaretur? qui rem à parente traditam per ſe tenere poſſent? honores ordinatim petituri eſſent in republica? in amicorum negotiis [n] libertate ſua [o] uti? Quid horum fuit, quod non priùs, quàm datum eſt, ademptum ſit? At verò [p] malum eſt liberos amittere. Malum, niſi hoc pejus ſit, hæc ſufferre & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem conſolationem [q] attulit, volo tibi commemorare, ſi fortè eadem res tibi minuere dolorem poſſit. Ex Aſia rediens, cùm ab Ægina Megaram verſus navigarem, cœpi regiones circumcirca proſpicere. poſt me erat Ægina: antè Megara: [40] dextra Piræcus: ſiniſtra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata, & diruta ante oculos jacent. cœpi egomet mecum ſic cogitare: [41] Hem! nos [r] homunculi indignamur, ſi quis noſtrûm interiit, aut occiſus

m florentis ætatis *MS.*
n liberalitate *P. Manut.*
o *vulgo* uterentur. *Guliel.* uſuri.
p *alii delent hoc* malum.
q attulerit *J. F. Gron.*
r homunciones *MSS. Lamb.*

videtur, ut filios pareret, quos aliquando cum florentes cerneret, lætaretur. *P. Manut.* *Lib. ex ſe pareret.* Non potui hic ſequi auctoritatem Victorii, cui tribuo plurimum. Is enim ex vitioſa Medicei aliorumque aliquot librorum ſcriptura hic *pararet* repoſuit. Cui ſubſcripſit Gebhardus, præfatus hanc lectionem præ ſe ferre duos Palatinos & primam editionem. Sed cum ei tam uſus adverſetur Latinæ linguæ, quam codices alii plurimi: illis enim ſeptendecim quos Manutius inſpexit, mei quatuor accedunt, qui omnes habent *pareret*, niſi quod Amſtelod. corrupte *pareretur:* non video cur paucis illis codicibus contra rationem certam & liquidam ſit adſtipulandum. *Grævius.*

40. *Dextra Piraeus.*] Pall. quart. quint. Stewech. *Pyrus*, unde Gulielmius *Pylus*, ex conjecturâ. Ceterum paullò ante Pall. pr. tert. quint. Grut. Stewech. *Megarem*, & *Megere.* reliqui duo *Megaron.* Gebhardus.

41. *Hem nos homunculi indignamur.*] Non pigebit rem parvi momenti notare: unuſquiſque ut vult, accipiat. Scias optime lector in illo Mediceo codice, quem omnium probatiſſimum judicamus, eſſe *Homuniculi:* quod fortaſſe erratum librarii putaremus, niſi in aliis antiquiſſimis exemplaribus vocem hanc legi accepiſſemus. Vidimus nos Terentianum codicem Angeli Politiani, illum inquam, quem ipſe olim Venetiis cum Petri Bembi codice contulit, ſuaque manu accuratiſſime emendavit, qui locum hunc in Eunucho ſic legit: *Ego homunicio non facerem?* exemplar ſane ipſum non vidi, fidem tamen habeo diligentiæ Politiani, manu enim ſua ſumma cura & ſtudio ſe id opus peregiſſe narrat. Mirifice autem laudat antiquitatem ejus codicis Politianus, literiſque ſimillimis earum, quibus quondam Piſanæ, nunc vero Florentinæ Pandectæ ſcriptæ ſunt, exaratum dicit: jam tumque optimæ Bembi indoli blanditur, & favet, quem etiam ſibi diligenter operam ſuam in ea

ciſus eſt, quorum vita brevior eſſe debet, cùm uno loco 42 tot s oppidûm cadavera projecta t jaceant? 43 Viſne tu te, Servi, cohibere, & meminiſſe, 44 hominem te eſſe natum? Crede mihi: cogitatione ea non mediocriter ſum confirmatus. Hoc idem, ſi tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. Modò uno tempore tot viri v clariſſimi interierunt: de imperio prætereà tanta deminutio facta eſt: omnes provinciæ conquaſſatæ ſunt. in unius mulierculæ animula ſi jactura facta eſt, x tanto opere commoveris? quæ ſi hoc tempore non diem ſuum y obiſſet, paucis poſt annis tamen ei moriendum fuit: quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hiſce rebus animum 45 ad cogitationem tuam avoca:

P. B.
s *ita MSS. non* oppidorum.
t *alii* jacent.
v cariſſimi *MS.*
x *alii* tantopere.
y *alii* obiiſſet.

collatione, quamvis pene puerum præſtitiſſe dicit: eaque de illo auguratur, quæ poſtea uberrime præſtitit: eſt enim vir is, qui propter egregias ſuas & admirabiles ingenii & animi dotes, & ab omnibus laudatur, & citra ullam aſſentationis ſuſpicionem laudari poteſt · ſed non capiunt hæ contractiores paginæ debitas tanto viro laudes. Si igitur ſic etiam optimus ille codex habet, diligentius res animadvertenda eſt: a grammaticis enim etiam hæ res conſideratæ in corruptis codicibus non inveniuntur, ut his duobus locis deleta erat hæc vox, niſi ex vetuſtis exemplaribus eruta eſſet. Sunt autem nonnulla in hac epiſtola aliquanto antiquiora, ut *Confieri*, etſi Virgilius etiam ea voce uſus eſt, & *Oppidûm*, pro oppidorum, quod item ab antiquo codice acceptum eſt: & infra *Apiſci*, pro adipiſci, quam vocem ſæpe & Lucretius & Tacitus uſurpant. *Victorius.*

42. *Tot oppidum cadavera projecta jacent.*] Ita ſolent ſcriptores tam Græci quam Latini adſimilare urbes corporibus humanis, & ea ratione dicuntur iſtæ *naſci*, *ægrotare*, *adoleſcere*, *ſeneſcere*, *mori*, *&c.* Plura huc facientia collegit Faber lib. I. Semeſtr. cap. 9. *Verburg.*

43. *Vis ne Tu te, Servi.*] Ita leg. non *tute*. An non debes compeſcere & auferre querelas. Vid. not. ad Sen. III. de Ira 38. *J. F. Gronov.*

44. *Hominem te eſſe natum.*] Pleonaſmo eleganti dicunt *hominem natum eſſe*, pro *hominem eſſe*, Sic. III. Tuſcul. c. 17. *Dupliciter te eſſe injuſtum, cum & alienum appetas, & mortalis natus conditionem poſtules immortalium*; perinde ac ſi dicerem, *qui mortalis cum ſis*. Rutilius Lupus Rhetor antiquus de figuris ſententiarum: *Nonne vehementiſſime admiraretur, ſi quiſquam non gratiſſimum munus arbitraretur, virum ſe natum.* Phædr. Fab. XLVII. *Vir natus quod rem feminarum tetigerit.* Idem.

45. *Ad cogitationem tuam avoca.*] Sic Pal. pr. Victorii editio. Pal. tres *ad cogitationem tuam advoca.* Pal. quart. *ad cognitionem tuam advoca.* vulgati, quod & ex alio vetuſtiore libro ad primam impreſſionem notavit Egnatius, habeturque in Vatic. *ac cogitationem*

ca: atque ea potius reminiſcere 46 quæ digna tuâ perſonâ ſunt: illam, quamdiu ei opus [z] fuerit, vixiſſe; unà cum republica fuiſſe: te patrem ſuum, prætorem, conſulem, augurem vidiſſe: adoleſcentibus primariis nuptam fuiſſe: omnibus bonis propè perfunctam eſſe: cùm reſpublica occideret, vita exceſſiſſe. Quid [a] eſt, quòd tu, aut illa, cum fortuna hoc nomine queri poſſitis? Denique noli te oblivîſci 47 Ciceronem eſſe, & eum, qui aliis [b] conſueris præcipere & dare conſilium: 48 neque imitari malos medicos, qui in alienis morbis pro-

[z] *alii* fuerat.

[a] *MSS. omittunt* eſt.

[b] *alii* conſueveris.

nem tuam avoca. Gebhard. Locus dubio procul corruptus. Meus perantiquus liber, *animum a cogitatione tua voca.* Mihi videtur *cogitationem* eſſe interpretationem τῦ *animum*, quæ cum in contextum verborum Sulpitii irrepſiſſet, adjectum eſſe, ut aliquis ſenſus ſit, τὸ *ad.* Sic vero Sulpitium ſcripſiſſe cenſeo, *etiam tu ab hiſce rebus animum tuum avoca.* Grævius.

46. *Quæ digna tua perſona ſunt.*] Vocabulo *perſona* Cicero & optimi quique veterum non tam ſubſtantiam intelligunt aut hominem, quam quidem qualitatem, conditionem, & ſtatum hominis: ita *dignum noſtrâ perſonâ* eſt dignum dignitate illa, quam habemus, aut eo munere, quod ſuſtinemus. Sic Cicero in Bruto: *Satis in eo fuiſſe orationis atque ingenii, quo magiſtratus perſonam, & conſularem dignitatem tueretur.* Orat. pro Sulla: *Hanc mihi ſi, propter res meas geſtas, imponis, in omni vita perſonam, vehementer erras.* II. De Leg. Agrar. *Vos mihi prætori biennio antè, Quirites, hoc eodem in loco perſonam hanc impoſuiſti.* Infra lib. VI. c. 6. *Nunquam niſi honorificentiſſime Pompejum appellat, at in ejus perſonam multa fecit aſperius.* J. F. Gronov.

47. *Ciceronem eſſe.*] Multis jam clarum virtutibus. vis major eſt in ipſo nomine, quam ſi dixiſſet, *Cogita qui ſis.* tale illud ep. 7. lib. III. *Appius Lentulo, Lentulus Appio proceſſit obviam.* Et ep. 2. ad Att. lib. V. *Cum Hortenſius veniret, & infirmus, & tam longe Hortenſius.* Et ep. 2. ad Q. Fratrem lib. I. *Cato adoleſcens nullius conſilii, ſed tamen civis Romanus, & Cato.* Et illud Cæſaris ad gubernatorem tempeſtati diffidentem: *Cæſarem vehis.* Lugere autem in funere & in reliquis calamitatibus, quo quiſque nobilior & præſtantior eſt vir, eo minus licet. itaque præclare Ennius:

Plebes in hoc regi anteſtat loco: licet
Lacrumare plebi, regi honeſte non licet. P. Manut.

48. *Neque imitari.*] Ita pendet hoc a verbo *Noli*, ut ex eo tamen eliciatur affirmatio: hoc modo: *neque velis imitari malos medicos.* nam quædam ex negatione & affirmatione compoſita, ut, *Nemo* ex *non* & *homo*, *Nolo* ex *non* & *volo*, in prima ſententiæ parte vim habent negandi, ut hic *Noli te oblivîſci Ciceronem eſſe:* in ſecunda affirmant, ut, *Neque imitari:* quod ita regitur (ut diximus) a verbo *Noli*, ut ſubaudiatur non ea pars quæ in eo verbo negat, ſed ea tantum quæ affirmat. Sic & Cicero locutus ep. 30. lib.

profitentur tenere ſe medicinæ ſcientiam, ipſi ſe curare non poſſunt: ſed potiùs, quæ aliis tute præcipere ſoles, [c] tute tibi ſubjice, atque apud animum propone. Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat ac molliat. Hoc te exſpectare tempus, tibi turpe eſt, ac non ei [d] rei ſapientia tua te occurrere. Quòd 49 ſi [e] qui etiam inferis ſenſus eſt: qui illius in te amor fuit, pietaſque in omnes ſuos, hoc certè illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ: da ceteris amicis, ac familiaribus, qui tuo dolore mærent: da patriæ; ut, ſi qua in re opus ſit, opera & conſilio tuo uti poſſit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis ſerviendum ſit: noli committere, ut quiſquam te putet non tam filiam, quàm reipublicæ tempora & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re ſcribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ diffidere. Quare, ſi hoc unum propoſuero, finem faciam ſcribendi. Vidimus aliquoties ſecundam pulcherrimè te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem [f] apiſci: fac aliquando intelligamus adverſam quo-

c *Græv. & alii* ea tute.

d rei *deeſt in MSS.*

e *alii* quis.

P. LI.

f *alii* adipiſci.

lib. II. *Noli imprudens eſſe, nec mihi moleſtiam exhibere.* nam particula *Nec*, reſpicit ad *Noli*, ſic tamen, ut, *Velis*, eliciatur, quod in *Noli* incluſum eſt. Horatius quoque affirmationem ex *Nemo*, eduxit in iis verſibus:

Qui fit Mæcenas, ut nemo, quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors objecerit, illa
Contentus vivat, laudet diverſa ſequentes?

hoc enim, *Laudet diverſa ſequentes*, cum referri neceſſe ſit ad *Nemo*: tamen affirmative ſumi, plane conſtat. *P. Manut.*

49. *Si qui inferis ſenſus eſt.*] Quia dubitabant veteres, an ſenſus rerum humanarum ad defunctos perveniret, creberrime his utebantur & ſimilibus formulis: *Si quis manium ſenſus eſt: ſi quis in morte ſenſus eſt: ſi quis etiam inferis ſenſus: ſi quis defuncti ſenſus eſt: ſi quid inferi ſentiunt:*

Si quis poſt funera ſenſus:

ſi quid habet ſenſus umbra: ſi manes poſt fata aliquid ſentiunt:

Nigras ſi quid ſapis inter arenas,

Propert.

—— *ſi ſentire datur poſt fata quietis*, Nemeſ. Eclog. I. Eurip. in Herc. Fur.

Ὦ φίλτατ', εἴ τις φθόγγος εἰσακούεται
Θνητῶν παρ' ᾅδῃ, σοὶ τάδ' Ἡρακλέης λέγω.

O amice, ſi qua vox mortalium auditur apud inferos, tibi hæc, Hercules, dico. Rithershuſius. Vid. Briſſon. VIII. de Form. *ſi qui* habet Vatic. Græv. prim. & Victor. ed. vulgo *ſi quis*. Græv.

50. *Et*

e te æquè ferre poſſe, neque id majus, quàm , tibi onus videri; ne ex omnibus virtutibus hæc ɔi videatur deeſſe. Quod ad [g] me attinet, cùm .quilliorem animo eſſe [h] cognoro, de iis rebus, îc geruntur, quemadmodumque ſe provincia ha- certiorem faciam. Vale.

g memet *MS.*
h *Grav.* cognovero.

EPISTOLA VI.

G. *Reſpondet Sulpicio conſolanti, dolorem ſuum lectis illius aliqua ex parte lenitum: ſed nemini umquam in ejuſmodi ca- plures, quam ſibi dolendi cauſſas, aut graviores fuiſſe: leva- tamen ſibi fore maximam, ſi ejus conſuetudine ſermonibuſque* *:at.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 18. lib. XVI. r ep. 10. hujus libri.

M. T. C. SER. SULPICIO S. D.

o verò, Servi, vellem, ut ſcribis, in meo graviſſi- .o caſu affuiſſes. Quantum enim præſens me ad- : potueris & conſolando, & propè æquè dolendo, ex eo intelligo, quòd, litteris [i] lectis, aliquan- ıcquievi. Nam & ea ſcripſiſti, quæ levare luctum ɔt, & in me conſolando, non mediocrem ipſe ı dolorem adhibuiſti. Servius tamen tuus omnibus is, quæ illi tempori tribui potuerunt, declaravit, :anti ipſe me faceret, & quàm ſuum talem erga nimum tibi gratum putaret fore: cujus officia, ju- iora [k] ſcilicet ſæpe mihi [l] fuerint; numquam tamen ɔra. Me autem non [m] oratio tua ſolùm, & ſocie- æne ægritudinis, ſed [n] etiam auctoritas conſolatur. ɔe enim eſſe exiſtimo, me non ita ferre caſum :n, ut tu, tali [o] ſapientia præditus, ferendum putas. ɔpprimor interdum, & vix reſiſto dolori, quòd ea olatia deficiunt, quæ ceteris, quorum mihi exem- ɔropono, ſimili in fortuna non defuerunt. Nam). Maximus, qui filium conſularem, clarum virum, ıagnis rebus geſtis, amiſit; & L. Paullus, qui [p] duo :m diebus; 51 & veſter Gallus, & M. Cato, qui ſummo

i tuis lectis *alii.*
P. B.
k licet *MSS.*
l fuerunt *alii.*
m ratio *MS.*
n etiam *deeſt in MSS.*
o ſcientia *MS.*
p *alii* duos.

. *Et noſter Gallus.*] Veneti & alii *veſter.* Cajum autem Sulpi- . ſignificari volunt. Et in libello de amicitia *Memineram Pau- videram Gracchum*, de eodem quidam legunt. *Camer.*

51. *Iis*

ſummo ingenio, ſumma virtute filium perdidit, [51] iis temporibus fuerunt, ut eorum [q] luctum ipſorum dignitas conſolaretur ea, quam ex republica conſequebantur. Mihi [r] autem, amiſſis ornamentis iis, quæ ipſe commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus: unum manebat illud ſolatium, quod ereptum eſt. Non amicorum negotiis, non reipublicæ procuratione impediebantur cogitationes meæ: nihil in foro agere [s] libebat: adſpicere curiam non poteram: exiſtimabam, id quod erat, omnes [t] me & induſtriæ meæ fructus & fortunæ perdidiſſe. Sed, cùm cogitarem, hæc mihi tecum, & cum quibuſdam [v] eſſe communia: & cùm frangerem jam ipſe me, cogeremque illa ferre toleranter, habebam quò confugerem, ubi conquieſcerem, cujus in ſermone & ſuavitate omnes curas doloreſque deponerem. Nunc autem, hoc tam gravi vulnere, etiam illa, [52] quæ conſanuiſſe videbantur, recrudeſcunt. Non

q *ita MSS. alii aliter.*

r autem *deeſt in MSS.*

s *ita MSS. alii* licebat.

t tuæ *MS.*

v *alii* aliis eſſe.

51. *Iis temporibus fuerunt, ut eos tum ipſorum dignitas conſolaretur.*] Nos emendavimus, *ut eorum luctum*, nec tamen hæc integra eſt lectio in antiquo exemplari, etſi ejus non parva veſtigia ſint. Sic enim ibi ſcriptum reperias, *ut corumlum, ipſorum dignitas conſolaretur*, omnino corrupte, niſi eam aliquantulum adjuves. Nos hanc veram eſſe hujus loci lectionem arbitrati ſumus. Quia tamen parva quadam licentia uſi ſumus, rectum nobis viſum eſt lectorem admonere, ut ſi hanc noſtram opinionem non probaverit, poſſit ipſe meliorem excogitare. Nos raro admodum tantum nobis tribuimus, ut aliquid quod non in vetuſtis codicibus invenerimus, receperimus: ſi quando tamen id accidet ut aliquantulum, non longe tamen a vetuſtis veſtigiis diſceſſerimus, ſemper ingenue fatebimur: ſæpe autem in optimis etiam & vetuſtiſſimis exemplaribus dictiones nonnullæ luxatæ & debilitatæ reperiuntur, ut infra etiam in hac ipſa epiſtola locus hic, quem nos non tamen ſoli ſic legimus, *Major mihi levatio adferri nulla poteſt.* Prior ſyllaba dictionis illius *levatio* defecerat, ut *vatio* tantum eſſet in bonis codicibus: hincque fortaſſe natus erat error, ut fere in omnibus impreſſis codicibus *ratio* legeretur. Sed quia hæc clara exiſtimavimus, rationemque omnem noſtram qua uſi ſumus, expoſuimus, non erimus longiores. *Victorius.*

52. *Quæ conſenuiſſe videbantur.*] Nos ſcripſimus cum antiquis exemplaribus *conſanuiſſe*, quæ omnino elegantior eſt locutio, ut maneat in translatione *vulnerum*, quod facit etiam in verbo *recrudeſcunt*. Victor. Veneti *conſanuiſſe*, atque ita alii quoque, ut ſit ſimile illi *maturuiſſe*. Camerar. *Quæ conſanuiſſe videbantur*, ex Medicæo Victorius: neque aliter quoque Politiani liber, & Va. omnes tamen Pall. ſicut & Grut. *conſenuiſſe*, quod quantus eſt defendit Manutius. Mihi tamen, pace ejus, vetuſtiſſimis libris adhæ-

enim, ut tum me à republica mæſtum domus ex-
ɔat, quæ levaret: ſic nunc domo mærens ad
ublicam confugere poſſum, ut in ejus bonis ac-
:am. Itaque & domo abſum, & foro, quod nec P. LII.
dolorem, quem [x] à republica capio, domus jam x è *MS.*
ılari poteſt, nec domeſticum reſpublica. Quo ma-
: exſpecto, teque videre quàm primùm cupio.
ıjor mihi levatio afferri nulla poteſt, quàm con-
ıo conſuetudinis, ſermonumque noſtrorum: quam-
. ſperabam, tuum adventum (ſic enim audiebam)
ɔpinquare. Ego autem cùm multis de cauſis te
:o quàm primùm videre: tum etiam, ut antè com-
emur inter nos, qua ratione nobis traducendum ſit
empus: quod eſt totum ad unius voluntatem ac-
nodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut per-
.ſe [y] videor) nec [z] à me alieni, & tibi amiciſſimi. y mihi videor *alii.*
l cùm ita ſit, magnæ eſt tamen deliberationis, quæ z mihi
ſit ineunda nobis, non agendi aliquid, ſed illius alieni *MS.*
ceſſu & beneficio quieſcendi. Vale. a conſenſu *alii.*

EPISTOLA VII.

.G. *Victis in Theſſalia Pompeji partibus, diverſum a reli- Pompeianis M. Marcellus conſilium cepit. nam neque ad Ca- victorem ſupplex voluit accedere; quod fortis animi fuit: neque eos adjunxit qui bellum in Africa renovandum putarunt: arbi- , cum integri pares non fuiſſent, fractos ſuperiores eſſe non poſſe. b eo factum ſapienter, belli exitus declaravit. locum igitur bello n Marcellus delegit, ubi, tanquam in exſulio, procul a patria ſer-*

:ere, & bonis rationibus præferre hanc libuit. Vetuſtiora vulnera pejoris conditionis ſunt, atque adeò deſperatæ ſa- videantur CL. Gruteri noſtri ſuſpiciones; diſputabimuſque le rebus aliquid, paucis poſt diebus. Giſanius in Obſervatio- ſuis Linguæ Latinæ citat *conſanaviſſe.* poſitumque vult pro ci. *Gebhard.* *Conſanuiſſe videbantur.* Duxiſſe cicatricem ac e dolere. Ulpian. lib. x. §. 1. D. Ædil. edicto: *Si homini ſit abſciſus, membrique quid laceratum, quamvis conſanuerit.* ‘aneſco ap. Ovid. vid. 11. Obſ. 21. *J. F. Gronov.*

Major mihi levatio afferri nulla poteſt.] Princeps hujus lectio- ctor eſt Egnatius, qui eam oræ primæ editionis adjecit; po- tmen eadem optimo Victorio in mentem fuiſſe: imo eam ıe eſſe codicis Vaticani, video ex excerptis And. Schotti. ſed). ſicut & Grut. & Stewech. *ratio.* niſi quod præterea Pal. pr. *ſfore nulla poteſt.* quod non diſpiciendum videbitur, ſi quis ıs indagetur. *Gebhard.*

ſerviente (in qua nihil jam leges, nihil mos majorum valeret), ab armis (in quibus victoria ſpes nulla, exitium eſſet exploratu ipſe vi·eret. quod conſilium in hac epiſtola nec probat Cicero ipſe, profligatis Pompeji partibus, in Italiam ſtatim redierit: reprehendit, ne virum gravem, hominem ſibi amiciſſimum, dentia damnare videatur. Utitur igitur via quadam, & ita M factum laudat, ut modum in eo requirat. ad perſuadendum hac: poſſe Marcellum, ſi Romam redeat, nullo negotio fortun obtinere: ſe quoque cum in eadem eſſet cauſſa, ad Cæſaris clem confugiſſe veniamque impetraſſe: inimico Cæſare, Marcellum n fore tutum; amico, debere illum Rhodo & Mitylenis Romam ponere: idem omnes qui eum diligant ſentire: habendam et familiaris rationem, qua ut ipſo præſente facile conſervari, ſente diripi ac diſſipari poſſit. Commemorat Marcelli fratris mas & dolorem ſuum: gratia ſe non abundare, ſed ad omn poſſit, paratum eſſe demonſtrat. Tota moralis eſt epiſtola. ſare III. M. Lepido Coſſ. poſt bellum Africanum. [A. V. C. DC Hanc præceſſit ep. 10. lib. VI. pars 2. ab *Antea miſiſſem*, ſ ep. 13. ejusdem libri.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

ETSI eo te adhuc conſilio uſum intelligo, ut prehendere non audeam, non quin ab eo ip ſentiam, ſed quòd ea te ſapientia eſſe judicer meum conſilium non anteponam tuo: tamen & citiæ noſtræ vetuſtas, & tua ſumma erga me b lentia, quæ mihi jam à pueritia tua cognita eſt hortata eſt, ut ea ſcriberem ad te, quæ & ſalu conducere arbitrarer, & non aliena eſſe ducer dignitate. Ego eum te eſſe, qui horum maloru tia multò antè videris, [b] conſulatum magnificen atque optimè geſſeris, præclarè memini: ſed etiam illa vidi, neque te conſilium civilis belli rendi, neque copias Cn. Pompeji, nec 54 genus tus, probare, 55 ſemperque [c] ſummè diffidere. ſententia me quoque fuiſſe, memoria tenere t tror. Itaque neque tu multùm interfuiſti rebus dis: & ego id ſemper egi, 56 ne intereſſem. Nor

b *alii* qui conſ.

P. B.

c ſummæ *Guliel & Grut.*

lis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, conſilio, auctoritate, cauſa, quæ erant in nobis ſuperiora: ſed lacertis, & viribus, quibus pares non eramus. Victi ſumus igitur: aut, ſi vinci dignitas non poteſt, fracti certè & abjecti. In quo tuum conſilium nemo poteſt non maximè laudare, quòd cum ſpe vincendi ſimul abjeciſti certandi etiam [d] cupiditatem: oſtendiſtique, ſapientem & bonum civem initia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema [e] libenter non perſequi. Qui non idem conſilium, quod tu, ſecuti ſunt, eos video in duo genera eſſe diſtractos. Aut enim renovare bellum conati ſunt, [f] hique ſe in Africam contulerunt: aut, quemadmodum nos, [g] [57] victori ſeſe crediderunt. Medium quoddam tuum conſilium fuit, qui hoc fortaſſe humilis animi duceres: illud, pertinacis. Fateor, à plerisque, vel dicam ab omnibus, ſapiens tuum conſilium; à multis etiam magni ac fortis animi judicatum. Sed habet iſta ratio, ut mihi quidem videtur, quendam modum: præſertim cùm tibi nihil deeſſe arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud eſſe, quod dubitationem afferret ei, penes quem eſt poteſtas, niſi quòd

d iniquitatem *MS.*

e *alii* non libenter.

f hi, qui *MS.*

g ſe victos eſſe *Lamb.*

56. *Ne intereſſem.*] Cum bellum ſuſciperetur. ideo dixit epiſt. 6. lib. 6. *Suſceptum bellum eſt, quieſcente me; depulſum ex Italia, manente me, quoad potui.* Et ep. 11. lib. XVI. *Ego adhuc ora maritima præſum a Formiis, nullum majus negotium ſuſcipere volui.* & ep. 11. ad Att. lib. VII. *P. Manut.*

57. *Se victos eſſe crediderunt.*] Nos legimus *victori ſeſe crediderunt*, alio verbi illius ſignificatu, & a Grammaticis notato, & ab optimis auctoribus uſurpato. *Eſt enim*, inquiunt, *credere, fidei ſe committere:* credunt enim ſe alicui, qui in illius poteſtatem ſe tradunt, & in ea loca deveniunt, ut in eorum arbitrio ſint: ſicut ii qui aut in Italiam redierant, aut in iis locis manſerant, quæ Cæſaris præſidiis tenerentur. Simili vel eadem potius ſententia uſus eſt ad Marium ſcribens: quamvis ibi *committere*, non *credere* dixerit. *Certe nihil fuit præterea, ſi te victori nolles, aut non auderes committere.* Nam eundem fere ſignificatum eſſe utriuſque verbi hoc præcipue Terentii loco in Eunuch. declaratur. Cum enim Pythias dixiſſet de virgine vitiata: *Quid facerem? ita ut juſti, ſoli credita eſt*, reſpondet Thais: *Sceleſta, ovem lupo commiſiſti.* Eſt autem hoc loco unius tantum litteræ peccatum in antiquis codicibus: *victore* enim, cum *victori* legi debeat, in illis eſt. Sæpe autem hæ vocales immutatæ in antiquis exemplaribus inveniuntur, ut nos alibi accuratius notabimus. *Victor.*

58. Cu-

quòd vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid ſentiam, nihil attinet dicere: cùm appareat, ipſe quid fecerim. Sed tamen ſi jam ita conſtituiſſes, ut abeſſe perpetuò malles, quàm ea,
P. LIII. quæ nolles, videre: tamen id cogitare deberes, ubicumque eſſes, te fore in ejus ipſius, quem fugeres, poteſtate: qui ſi facilè paſſurus eſſet, te carentem patria & fortunis tuis, quietè & [h] liberè vivere; cogitandum tibi tamen eſſet, Romæne & domi tuæ, [i] [58] cujuſmodi res eſſet; an [59] Mytilenis, aut Rhodi malles vivere. Sed cùm ita latè pateat ejus poteſtas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa ſit: nonne mavis ſine periculo domi tuæ eſſe, quàm cum periculo alienæ? Equidem, etiam ſi [k] oppetenda mors eſſet, domi atque in patria mallem, quàm in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes, qui te [l] diligunt, ſentiunt: quorum eſt magna, [60] pro tuis maximis clariſſimiſque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam diſſipari nolumus. Nam etſi nullam poteſt accipere injuriam, quæ futura perpetua ſit: propterea quòd neque is, qui tenet rempublicam, [m] patietur, neque ipſa reſpublica; tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Hi autem qui eſſent, auderem ſcribere, niſi te intelligere confiderem. Hîc [n] te unius ſollicitudines, unius etiam multæ & aſſiduæ lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, [61] deprecantur: nos cura & dolore proximi ſumus: precibus tardiores, quod jus [o] adeundi, cùm ipſi [p] deprecatore

h pacificè *MS*.
i cujus- cujusmodi *Lamb*.
k appetenda *MS*.
l intelligunt.
m pateretur *alii*.
n pro te *Lamb*.
o abeundi *MS*.
p *alii* deprecatore.

58. *Cujuſmodi res eſſet.*] Qualiſcunque ſtatus eſſet Reip. Cenſeo autem Ciceronem ſcripſiſſe: *cuicuimodi res eſſet.* Ut pro Sext. Roſc. 34. *Vereor enim cuicuimodi es, T. Roſci, ne ita hunc videar voluiſſe ſervare, ut tibi omnino non pepercerim.* Sic advocat Priſcian. lib. XIII. Lib. III. de Finib. 9. *his tamen omnibus eos antepono, cuicuimodi ſunt, qui ſummum bonum in animo atque in virtute poſuerunt.* nam in membranis *cuimodi.* vulgo *cujuſmodi.* J. F. Gronov.

59. *Mitylenis.*] Quo ſe contulerat a Pharſalica pugna. in Bruto: *vide enim Mitylenis virum.* Et Valerius Max. lib. IX. cap. II. & Seneca in libro de Conſolatione ad Albinam. & hic ep. 3. lib. VII. *P. Manut.*

60. *Pro tuis maximis.*] Alii *maximiſſimis*, ut *multiſſimis* ſuperlativo uno de alio facto. *Camerar.*

61. *Deprecantur.*] Tuam ſalutem a Cæſare precibus petunt. *Deprecamur*, vel cum expetimus aliquid, vel cum recuſamus. prior ſigni-

precatione eguerimus, non habemus. Gratia tantum poſſumus, quantum victi. Sed tamen conſilio, ſtudio, Marcello non q deſumus. 62 A tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati ſumus. Vale. q *alii* defuimus. P. B.

EPISTOLA VIII.

ARG. *Partes hujus epiſtolæ ſunt tres. In prima laudat Cicero Marcelli prudentiam & fortitudinem, ut ejus vel monendi vel confirmandi officium ideo videatur omittere, quia neceſſarium non putet: in ſecunda ſe paratum ad omnia pollicetur: in tertia ſtudet ei perſuadere ut omnino, quicunque ſtatus reipub. ſit, in patria vivat.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 10. lib. VI. ſequitur ep. 27. lib. VII.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

NEQUE monere te audeo, præſtanti prudentia virum; nec confirmare, maximi animi hominem, r 63 unumque fortiſſimum: conſolari verò nullo modo. Nam ſi ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari magis virtuti debeo, quàm conſolari dolorem tuum. ſin te tanta mala reipublicæ frangunt: non ita abundo ingenio, ut te conſoler, cùm ipſe me non poſſim. Reliquum eſt igitur, ut tibi me in omni re eum r *ita Victor.* *alii* virumque.

ſignificatio patet hic, & in oratione pro Marcello: *Cum*, inquit, *M. Marcellum, deprecantibus vobis, conſervavit.* Et ad Cornificium ep. 24. lib. XII. *Senatus legatos non ad pacem deprecandam, ſed ad bellum denunciandum miſerat, niſi legatorum nuncio paruiſſet.* Alterius exemplum ſignificationis unum illud pro Balbo, cum ſuppetant multa, recitabimus: *Quiddam de communi conditione omnium noſtrum, deprecandæ malevolentiæ cauſſa, deprecandum videtur.* P. Manut.

62. *A tuis reliquis non adhibemur.*] Sic dicunt ſimpliciter pro adhibere in conſilium. Sic lib. XI. ep. 7. *Cum adhibuiſſet domi meæ Lupus me & Libonem & Servium conſobrinum tuum, quæ mea fuerit ſententia, cognoſſe te arbitror.* Lib. VII. ep. 13. ad Trebatium juris conſultum: *Et tu non ſoles ad vim faciendam adhiberi.* Lib. II. ad Attic. ep. 4. *De muro imperavi Philotimo, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi videretur: cenſeo tamen adhibeas Vectium.* Vectius ille erat architectus, & quia de muro faciendo agitur, ſuadet Cicero, ut Atticus eum in conſilium vocet. *J. F. Gronov.* Vide Grævium ad Luciani Soloeciſt. §. 40.

63. *Unumque fortiſſimum.*] Sic lib. XV. ep. 16. *quamquam quicum loquor? cum uno fortiſſimo viro.* Philipp. II. 3. *Tanquam mihi cum M. Craſſo*

eum præbeam, præſtemque, 64 ut ad omnia, qu
velint, ita 65 adſim præſtò, ut me non ſolùm c
debere tua cauſa, ſed ea quoque, etiam quæ nor
ſim, putent. 66 Illud s tamen vel tu me monuiſſe
cenſuiſſe puta, vel propter benivolentiam tacere
potuiſſe: ut, quod ego facio, tu quoque t animu
ducas: ſi ſit aliqua reſpublica, in ea te eſſe op
judicio hominum reque principem, neceſſitate c
tem tempori: ſin autem nulla ſit, hunc tamen a
mum eſſe etiam ad exſulandum locum. Si enim
tatem ſequimur: qui locus hoc dominatu vacat
qualemcumque locum, v quæ eſt domeſtica ſede j
dior? Sed mihi crede, etiam is, qui omnia tene
vet ingeniis: nobilitatem verò, & x dignitates l
num, quantum ei res & ipſius cauſa concedit
plectitur. Sed plura, quàm ſtatueram. Redeo
ad unum illud, 67 me tuum z eſſe, fore cum tu
modò erunt tui: a ſi minùs, me certe in omnibus
ſatis noſtræ conjunctioni amorique facturum. Va

s tamen *non habet Lamb.*
t *alii* in anim. inducas.
v *alii* qui.
x *alii* dignitatem.
y ergo *abeſt a MS.*
z *alii non habent* eſſe.
a *alii* ſin.
P. LIV.

M. Craſſo contentio eſſet, non cum uno gladiatore nequiſſimo. Gronov.

64 *Ut ad omnia, quæ tui velint &c.*] Alii, *quæ tu veli quæ non poſſum, putem.* Sed utrovis modo legas, ſane f rius hoc perſcriptum eſſe accipiamus neceſſe eſt; nam debe non poſſit, certè in eo ſunt, debere omnia. *Camerar.*

65. *Ut adſim præſto, ut me non ſolum omnia debere tuâ; ſed quæ etiam, quæ non poſſim, putem.*] Emaculavi hunc locum, i gatis malè acceptum ope quinque Pall. Grut. editionum pr Victorianæ. nam *adſim* non *ſim* Pall. quatuor. prima editio deinde *quæ poſſim* nullibi comparent; cùm vulgò ſequi ame *tua cauſa.* denique ſuaſu eorundem omnium *etiam* immiſi, a te quoque Stewechiano; cùm vulgò omiſſum ſit. *Gebhard.*

66. *Illud tamen multum me monuiſſe, &c.*] Ego non longe tiquis codicibus pro *multum*, *vel tu* ſcripſi. Non enim eſ illis quidem integra & incorrupta hæc lectio: in una enim lapſus eſt librarius, duoque monoſyllaba in unam dictione junxit: *vultu* enim ſcripſit, cum *vel tu* foret ſcribendu hæc minuta; quæ tamen reſtituta, in tanto ſcriptore non fore arbitror. *Victorius.*

67. *Me tuum eſſe, fore cum tuis.*] Sic MSS. & elegans p ego corruptiſſimum & nihili. Senſus Marci fuit: me ad præſto fore etiam tuis. alludit enim ad id quod ſupra dixe *ad omnia, quæ tui velint, ita ſim præſto. ad nutum*, ut Or. ruſp. 28. *bonorum animus ad nutum noſtri ordinis expeditus j erit.* J. F. Gronov.

EPISTOLA IX.

ARG. *Et hic refellere omnia conatur quæ reditum in patriam diſſuadere Marcello videbantur. Moralis tota, iiſdem conſulibus.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 4. hujus libri, ſequitur ep. 12. lib. VI.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

ETSI perpaucis [b] antè diebus dederam [c] Q. Mucio litteras ad te pluribus verbis ſcriptas, quibus declaraveram, quo te animo cenſerem eſſe oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen, cùm Theophilus, libertus tuus, proficiſceretur, cujus ego fidem erga te, benivolentiamque perſpexeram, ſine meis litteris eum ad te venire nolui. [68] Iisdem igitur te rebus etiam atque etiam hortor, quibus ſuperioribus litteris hortatus ſum: ut in ea republica, quæcumque eſt, quàm primùm velis eſſe. Multa videbis fortaſſe, quæ nolis; non plura tamen, quàm audis quotidie. Non eſt porrò tuum, uno ſenſu ſolùm oculorum moveri: cùm [d] idem illud auribus percipias, quod etiam majus videri ſolet, minùs laborare. At tibi ipſi dicendum erit aliquid, quod non ſentias; aut faciendum, quod non probes. Primum tempori cedere, id eſt, neceſſitati parere, ſemper ſapientis eſt habitum. deinde non habet, [69] ut nunc quidem eſt, id vitii res. Dicere fortaſſe, quæ ſentias, non licet: tacere planè licet. Omnia enim delata ad unum ſunt. Is utitur conſilio, [70] ne ſuorum quidem, ſed

b diebus antè *MS.*
c nuncio litt. *MSS.*
d *alii delent* idem.

68. *Iſdem igitur de rebus.*] Cum in uno codice manuſcripto reperiſſem ſcriptum *Iiſdem igitur de te rebus*, ego *te de rebus* legendum eſſe judicavi. Jam *iſdem* pro *iiſdem* uſitatum fuiſſe veteribus ſcriptoribus, non ſemel admonuimus. *Lambinus.* *Iiſdem igitur de rebus etiam.* Sic MSS. ſine τοῦ *te* inter *rebus* & *etiam*. Lege: *Iiſdem igitur te rebus*, rationibus, argumentis. *J. F. Gronov.*

69. *Ut nunc quidem eſt.*] Præſentem rei ſtatum hoc loquendi genere veteres oſtendebant: quaſi dicerent quid futurum ſit, affirmare non licet: ſed, ut nunc quidem eſt, res ita ſe habet. ad Att. ep. 28. lib. XII. *Quæ ſi manebunt, quærenda eſt excuſatio ad Brutum: &, ut nunc eſt, manſura videntur.* Acad. lib. IV. *Ut quidem ſe nunc cauſſa habet.* Valet idem, *Quo modo nunc eſt:* quod ad Attic. ſcripſit ep. 2. lib. XIII. *P. Manut.*

70. *Ne ſuorum quidem ſed ſuo.*] Sic legendum, *ne ſuorum quidem, ſed*

ſed ſuo. Quod [e] non multo ſecus fieret, ſi is rempublicam teneret, quem ſecuti ſumus. [71] An, qui in bello, cùm omnium noſtrûm conjunctum eſſe periculum ſuo cerneret, certorum hominum minimè prudentium conſilio uteretur, [72] eum magis communem cenſemus in victoria futurum fuiſſe, [73] quàm incertis rebus fuiſſet? &, qui nec, te conſule, tuum ſapientiſſimum con-

e non deeſt in MS.

ſed ſuo, ut habent omnes libri: non (ut olim editum eſt, *ne ſuo quidem*, *ſed ſuorum*. Quod autem ſic olim editum eſt, mea nonnulla culpa eſt, qui cum amici cujuſdam mei, viri docti, conjecturam adſcripſiſſem ad marginem exempli, quod typographus ſecuturus eſſet, operis anſam peccandi præbuerim. Docti quidam tamen hanc lectionem probant, me diſſentiente. *Lambin.*

71. *An qui in bello cum omnium noſtrum conjunctum eſſet periculum ſuo.*] Nonnulli emendarunt, *conjunctum eſſe periculum ſuo cerneret.* Nos quamvis hanc lectionem ſecuti ſimus, fatemur tamen, etſi quædam ejus veſtigia ſint in antiquiſſimo & probatiſſimo illo codice, non tamen ſic omnino ibi legi. Ut autem eruditi poſſint, huicne, an vulgatæ magis credendum ſit, ſtatuere: hic cum fide antiquam exponemus. Sciant igitur e duabus dictionibus quæ immutatæ ſunt, priorem *eſſe* inquam, ita in antiquis legi, poſteriorem autem *cerneret* non integram in illis eſſe, ſed ejus tantum poſtremam ſyllabam, ſcilicet *et.* debeatne igitur ex hac ſyllaba divinari totam illam dictionem deeſſe, an hanc particulam abundare exiſtimandum ſit, ſuum unuſquiſque judicium conſulat. Nos, etſi hanc magis probaverimus (nec enim illam recepiſſemus niſi meliorem credidiſſemus) non tamen eam pertinaciter defendimus: in rebus enim incertis, nihil pro certo afferimus: quod autem in antiquis *eſſe* legitur, non *eſſet*, adjuvat hanc recentem lectionem. *Victorius.*

72. *Eum magis communem cenſemus in victoria futurum.*] *Comem* pro *communem* legebat amicus meus homo doctiſſimus, qui ſe hanc lectionem in antiquo libro reperiſſe affirmabat. *Urſin.* Dicitur *communem eſſe* de homine commodo inter cives, & patiente æquitatis, qui non omnia vult agi ſuo arbitrio, ſed libenter ſe aliorum voluntatibus accommodat. Sic Terent. in Heautont. *Quemquamne animo tam communi eſſe aut leni putas.* Sueton. Claud. *Sine ullo ſpectaculi genere communior aut remiſſior erat.* J. F. Gron. Adde Nepotem in vita Attici, & Mamertinum in Paneg. ad Julianum. Qui huic opponitur a Græcis *δύσκοινος* dicitur. Themiſt. Orat. 1. p. 23. *Cuper.*

73. *Quàm incertis rebus fuiſſet.*] Hanc ſcripturam prætuli ex Vaticano; cùm Victorius ediderit, *quàm incertis in rebus fuiſſet.* Pall. verò pr. quart. *quàm certis in rebus f.* reliqui, *ceteris in rebus.* Porrò paullo ante ex fide cujuſdam afferentis ex v. c. *eum magis comem cenſemus in victoria f. f.*) probat Urſinus; quæ eadem Gulielmii conjectura erat; ſed homines non poterant ſcire quid eſſet *communem eſſe.* Ego margaritam non muto glareâ. *Gebhard.*

74. Ut

lium ſecutus eſſet, nec, fratre tuo conſulatum ex
ɔritate tua gerente, [f] [74] vobis auctoribus uti volue- f *alii* nobis. P. B.
ɪunc omnia tenentem, noſtras ſententias deſidera-
n cenſes fuiſſe? Omnia ſunt miſera in bellis civili-
quæ majores noſtri ne ſemel quidem; noſtra ætas
pe jam ſenſit. ſed miſerius nihil, quam ipſa victo-
quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos
iores [g] impotentioreſque reddit: ut, [h] etiamſi na- g imprudentioresque *MS.*
tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. multa h etſi *MS.*
. victori eorum arbitrio, per quos vicit, [i] etiam in- i & *MS.*
, facienda ſunt. An tu non videbas mecum ſimul,
ı illa crudelis eſſet futura victoria? igitur tunc quo-
patria careres, ne, quæ nolles, videres? Non,
ies. ego enim ipſe tenerem opes, & dignitatem
n. At erat tuæ virtutis, in minimis tuas res po-
: de republica vehementiùs laborare. Deinde, qui
iſtius conſilii eſt? nam adhuc & factum tuum pro-
:: &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: fa-
ı, quòd & initium belli neceſſariò ſecutus ſis, &
ːma ſapienter perſequi nolueris: fortuna, quòd ho-
ɔ otio tenueris & ſtatum, & famam dignitatis tuæ.
c verò nec locus tibi ullus dulcior eſſe debet pa-
: nec eam diligere minùs debes, quòd deformior
ſed miſereri potiùs, nec eam, multis claris viris
tam, privare etiam adſpectu tuo. Denique, ſi
[k] magni animi [76] non [l] iſſe ſupplicem victori; vide k magnanimi *Lamb.*
ne l *ita MSS. alii* eſſe.

. *Vobis auctoribus uti voluerit.*] *Uti aliquo auctore* eſt multa fa-
de ſententia & auctoritate alicujus, ſive multum uti alicujus
lio. Cicero Philipp. VIII. *Pater quidem tuus, quo utebar ſane*
'e adoleſcens, homo ſeverus & prudens. In Orat. pro Cluent.
ɪrimum Scamandro reo tantum donis muneribuſque perfecerat,
auctore uteretur cupidiore, quam fides judicis poſtulavit. Sic
npliciter *uti aliquo* eſt frequenter cum aliquo converſari, con-
dinem habere. Lib. XI. ep. 28. *Quod Cæſar nunquam interpel-*
, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, ta-
'is uterer. Sic in Orat. pro Cœlio: *Utebatur hominibus impro-*
& optimis ſe viris deditum eſſe ſimulabat. J. F. Gronov.
. *Sæpe.*] Quater, contendentibus Sulla & Sulpicio, Cinna &
vio, Sulla rurſus & Mario, Cæſare & Pompejo. Phil. 8. *P.*
ut.
. *Non iſſe ſupplicem victori.*] Vereor, ne quis hunc locum ex
ıio mutaverit. nam & uſitatius erat, *Iſſe ſupplicem ad victorem,*
ıadmodum epiſtola 4. *ad Cæſarem ſupplex accederet*; & in meis
bus antiquis libris non *Iſſe*, ſed *Eſſe*, legitur. in uno tantum,

ne ſuperbi ſit, aſpernari ejusdem liberalitatem: &, ſi ſapientis eſt carere patria, duri non deſiderare: 77 &, ſi republica non poſſis frui, ſtultum eſt nolle privata. Caput eſt illud, ut, ſi iſta vita tibi commodior eſſe videatur, cogitandum tamen ſit, ne tutior non ſit. magna m gladiorum eſt licentia: ſed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi ſalus tua tantæ curæ eſt, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certè proximus ſim. Tuum eſt conſulere temporibus, & 78 incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

m *alii* gladiatorum. *peſſimè.*

P. LV.

EPISTOLA X.

ARG. *Deſiderari aliquot ad Marcellum epiſtolas, vel unam certè qua reditum impetratum ſignificet, facile poſſum ſuſpicari. gratulatum enim Marcello Ciceronem, quod ei Cæſar ignoviſſet, atque oſtendiſſe quemadmodum acta res eſſet, indicat ipſius Marcelli, quæ proxime ſequitur, epiſtola. Hic hortatur ut reditum maturet; cum id ad rem ejus familiarem valde pertineat. Cæſare* IV *Cos. ſine collega.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 6. hujus libri, ſequitur ep. 12. eodem hoc libro.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

79 ETSI nihil n erat novi, quod ad te o ſcriberem, magiſque litteras tuas, jam exſpectare incipiebam, vel te potiùs ipſum: tamen, cùm Theophilus proficiſceretur, non potui nihil ei litterarum dare. Cura igitur, ut quàm primùm venias. venies enim, mihi crede, exſpe-

n *alii* delent erat.

o *iidem* ſcrib. habebam.

Fuiſſe, ſcriptum video. ac mihi quidem vel *Eſſe*, vel *Fuiſſe*, magis placet, quam *Iſſe*. P. Manut.

77. *Et ſi rep. non poſſis frui, ſtultum eſt nolle privata.*] *Stulti ſit*, eſt in vetere libro; quæ lectio melius cum ſuperioribus conjungitur. *Urſin.*

78. *Incolumitati.*] Latius patet, quam *vitæ* nomen. nam incolumitate ſtatus rerum univerſus judicatur. Subjunxit autem, *Vitæ, & fortunis*, ut quæ unico nomine comprehenderat, duobus exprimeret: quo magis, re ante oculos propoſita, Marcellus moveretur. *P. Manut.*

79. *Etſi nihil novi, quod ad te ſcriberem, habebam.*] In Mediceo, quæ extrema hic eſt dictio, non legitur, nec alia pro illa reſtituitur, quod vitio librarii factum eſt, qui in exſcribenda epiſtola omiſit quod ante in capite libri, dum indicem faceret, poſuerat: ita enim legendum eſt, *Etſi nihil erat novi, quod ad te ſcriberem, magiſque litteras tuas*: & quæ ſequuntur. *Victorius.*

80. *In*

ſpectatus, neque ſolum nobis, id eſt, tuis, ſed prorſus omnibus. Venit enim mihi in mentem, ſubvereri interdum, ne te delectet tarda p deceſſio. Quòd ſi nullum haberes ſenſum, niſi oculorum, prorſus tibi ignoſcerem, ſi quoſdam nolles videre. ſed, cùm leviora non multo eſſent, quæ audirentur, quàm quæ viderentur: ſuſpicarer autem, multùm intereſſe rei familiaris tuæ, te quàm primùm venire, idque 80 in omnes partes valeret; putavi, ea de re te eſſe admonendum. Sed, quoniam quod mihi placeret, oſtendi: reliqua tu pro tua prudentia conſiderabis. Me tamen velim, quod ad tempus te exſpectemus, certiorem facias. Vale.

p *alii* diſceſſio.

EPISTOLA XI.

ARG. *De ſuo reditu a Cæſare impetrato Marcellus e Ciceronis litteris cognoverat. nunc ſe commotum Ciceronis auctoritate, ad reditum magnopere cohortantis, exſulandi conſilium abjeciſſe demonſtrat: quando tamen ſe daturus in viam ſit, non ſignificat.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 6. Lib. VI. ſequitur ep. 28. lib. VII.

M. MARCELLUS M. CICERONI S. D.

PLURIMUM valuiſſe apud me tuam ſemper auctoritatem, cùm in omni re, tum in hoc maximè negotio, potes exiſtimare. Cùm mihi C. Marcellus, frater amantiſſimus mei, non ſolùm conſilium daret, ſed precibus quoque me q obſecraret: non priùs mihi perſuadere potuit, quàm tuis eſt effectum litteris, ut uterer veſtro potiſſimùm conſilio. Res quemadmodum ſit acta, veſtræ litteræ mihi declarant. Gratulatio tua, etſi eſt mihi probatiſſima, quod r ab optimo ſit animo: tamen hoc mihi multo jucundius eſt, & gratius, quod in ſumma paucitate amicorum, propinquorum s ac neceſſariorum, qui verè meæ ſaluti faverent, te cupidiſſimum mei, ſingularemque mihi benivolentiam præſtitiſſe cognovi. Reliqua ſunt ejuſmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facilè, & æquo animo ca-

q oneraret *MS.* P. B.

r *alii non habent* ab.

s ac *deeſt in MS.*

80. *In omnes partes.*] Ad omnia. ut ep. 6. lib. II. ad Att. *Brundiſii jacere, in omnes partes moleſtum.* Et in epiſtola Vatinii, lib. V. *Me tibi in omnes partes defendendum putes.* Contrarium illud epiſt. 10. ad Att. lib. XIII. *Hoc nullam ad partem valet ſcilicet.* P. MANUT.

carebam. hoc verò ejuſmodi eſſe ſtatuo, ut ſine talium virorum & amicorum benivolentia, neque in adverſa, neque in ſecunda fortuna quiſquam vivere poſſit. Itaque in [81] hoc ego mihi gratulor. Tu verò ut intelligas, homini amiciſſimo te tribuiſſe officium, [t] re tibi præſtabo. Vale.

t *re deeſt in MS.*

EPISTOLA XII.

ARG. *Marcellum a Magio interfectum, ſuaque erga mortuum officia ſignificat.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 10. hujus libri, ſequitur ep. 14. lib. v.

[82] SER. SULPICIUS M. CICERONI S. D.

ETSI ſcio, non jucundiſſimum nuntium me vobis allaturum: tamen, [83] quoniam caſus & natura in [v] bonis dominatur, viſum eſt faciendum, quoquo modo res

v nobis *Grav.*

81. *Hoc mihi gratulor.*] Libri MSS. habent, *in hoc mihi gratulor.* Lambinus. Sic & omnes Palatini, & quibus ipſe uſus ſum quatuor libri. Eſt autem gratulari *in aliquo*, de aliqua re gratulari. Sic *accuſari* & *excuſari in aliquo*, eſt de aliqua re. Cic. II. ad Q. Fratr. ep. 2. *Primum me tibi excuſo in eo ipſo, in quo te accuſo.* Sic *qui in hac re diſputant* apud Terent. in prol. Andr. *Grævius.*

82. *Servius Sulpitius M. Cic. S. D.*] Inſcriptio poſterioris epiſtolæ Sulpitii hæc eſt in priſco illo codice: *Servius Ciceroni ſalutem pluribus verbis.* Conſiderent eruditi & ingenioſi viri, vacent ne hæc verba, quæ ipſi non accepimus, & ut parvi omnino momenti, & ut ſuſpecta, qui in nullis aliis epiſtolis hujuſcemodi aliquid vidimus: adnotavimus tamen, ut ſi quis ea probarit, poſſit in ſuum codicem reſtituere. *Victorius.*

83. *Quoniam caſus & natura.*] Quæ ſe recte habent verba, & fere in omnibus impreſſis eodem modo leguntur, quia nonnulli labefactare & pervertere auſi ſunt, non potuimus diſſimulare: hi enim pro *natura*, *fortuna* repoſuerunt, & contra veterum codicum fidem facientes, & nulla neceſſitate receptam lectionem immutantes. Loquitur enim ex opinione illorum, qui *naturam* non alicujus gratia, & certo propoſito ſibi fine, neque quod melius ita ſit, ſed temere & fortuito agere putabant: quam Ariſtoteles lib. II. Naturalis auſcultationis diligenter oppugnat. Qui fuerint hujus opinionis auctores & defenſores, Simplicius eo loco his verbis docet: Ταύτης δὲ δοκοῦσι τῆς δόξης τῶν μὲν ἀρχαίων φυσικῶν ὅσοι τὴν ὑλικὴν ἀνάγκην αἰτίαν εἶναι τῶν γινομένων φασὶν, καὶ τῶν ὑστέρων οἱ Ἐπικούρειοι. Sic etiam loquitur auctor Rhetoricorum ad Herennium, quiſquis fuerit, libro tertio, *In vituperatione ſi erunt hæc corporis commoda, male his uſum dicemus, quæ caſu & natura tanquam quilibet gladiator habuerit.* Etſi illinc quoque eam dictionem

res ſe haberet, 84 vos certiores facere. A. d. x x. kal. Jun. cùm ab Epidauro Piræeum navi advectus eſſem, ibi Marcellum, collegam noſtrum, conveni, eumque diem ibi conſumpſi, ut cum eo eſſem. Poſtero die cùm ab eo digreſſus eſſem eo conſilio, 85 ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque juriſdictionem abſolverem: ille,

x *alii* v.

nem delere conati ſunt, & in ejus locum *fortuna* ponere: verumtamen in antiquis, & in Aldinis etiam codicibus, *natura* legas. *Victorius.* Mediceus quoque liber *in bonis* habet. Nulla certa adferri poſſunt argumenta, quæ doceant hoc, aut illo modo neceſſario legi debere & utraque, quantum ego intelligo, lectio defendi poteſt. *Idem.* Veneti & alii *in nobis*, atque ita quidam emendarunt locum in orat. contra Rullum ad populum, ut ita facerent: *Non ingenerantur hominibus mores, tam a ſtirpe generis ac ſeminis, quam ex his rebus, quæ ab ipſa natura nobis & vitæ conſuetudine ſuppeditantur.* Camerar. *Caſ. & nat. in bon. d.*] Ant. Auguſtin. *in natura bonis* legendum exiſtimat: mihi tamen *nobis* pro *bonis* magis placet, deleta ſcilicet macula, quæ ex tranſpoſitione (ut videtur) litterarum inhæſit. *Urſinus. In nobis* Reperta eſt poſtea hæc lectio in antiquis libris, & recepta a Grutero, aliiſque. libri tamen Grævii, Amſtelod. & Mentel. omnes *in bonis.* Grævius.

84. *Vos certiores ut facerem.*] Secutus ſum libros pleroſque vulgatos. nam ſcripti omnes habent, *vos certiores facere:* quomodo edidit P. Victorius. Sed hoc loquendi genus ferri non poteſt, meo quidem judicio, *viſum eſt faciendum, vos facere certiores.* Itaque vel ita legendum ut habent illi vulgati libri, vel *ſi vos certiores facere* legi volumus, delenda vox *faciendum:* ut ita legatur, *viſum eſt, quoquo modo res ſe haberet, certiores vos facere.* Lambin. *Vos certiores facere.* Pendet ab eo, *Viſum eſt faciendum:* quam apte, alii judicent. uſitatius enim erat, *Vos certiores ut facerem:* aut, *Viſum eſt vos certiores facere.* quod alii quoque viderunt. *P. Manut.*

85. *Ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque juriſdictionem abſolverem.*] Provincia Sulpicii vocatur *Achaia* non modo ep. 4. hujus libri, verum etiam ep. 26. 27. 28. lib. XIII. ſed mirari aliquis poſſit, cur ep. 6. lib. VI. Sulpicius præeſſe Græciæ dicatur. Duplex *Achaia*, vetus illa bimaris, & hæc recentior Sulpicii provincia, veterem complexa: quam Cicero cum Græciam appellavit, reſpexit ad Græciam univerſam a Sulpicio adminiſtratam: quæ, poſt captam Corinthum, in provinciæ formam, ſimul cum ipſa Achaia, redacta eſt: ut in Achaia Pauſanias docet. *Achaiam* vero idem Cicero Sulpicii provinciam vocat; quia reliquæ ejus provinciæ partes a nobiliori nomen acceperunt; & quia, occaſione devictæ Achaiæ, totus ille terrarum tractus, ut diximus, in provinciæ formam eſt redactus. Sic & Cilicia, a Cicerone adminiſtrata, provinciæ nomen dedit: licet Aſiaticas aliquot diœceſes complecteretur. *Idem.*

ille, uti ajebat, [86] ſupra Majas [y] in Italiam verſus navigaturus erat. Poſtridie ejus diei, cùm ab Athenis proficiſci

[y] *alii delent* in

86. *Supra Majas Italiam verſus.*] Locus hic ſemper corruptus eſt habitus, multique multis modis eum corrigere aggreſſi ſunt: nos tantopere in hac re dubii ſumus, ut nihil aſſerere audeamus, faciliuſque, quid nobis non placeat, quam quid probemus pronuntiare poſſimus. In tanta autem obſcuritate, & veri ignoratione, vulgatam lectionem retinere, tutius nobis viſum eſt, quàm novam aliquam, & eam parum firmam, reponere. In omnibus enim manuſcriptis nulla varietate *Supra Majas* ſcriptum eſſe animadvertimus. quod quamvis non probemus (quid enim ſignificent ea verba, non intelligimus.) tamen niſi veriorem ſcripturam reſtitueremus, cur mutaremus, cauſa non fuit. Nonnulli nuper ita caſtigationem illam pervulgatam *Supra Maleas* amaverunt, ut ita ſcribere in libris, quos formis excuderunt, non dubitarint: nec eos ſane reprehendimus, quamvis imitati non ſimus. Audimus enim doctis viris hanc emendationem valde probari: in cauſa autem fuit, quod ſingulari potius numero animadvertimus locum illum appellari, promontoriumque *Malea* dici, & a Græcis, & a Latinis auctoribus. Navigationem autem fuiſſe quampiam valde celebrem, quam ὑπὲρ Μαλέας appellabant, plures auctores tradunt: ſic autem (niſi fallor) eam vocabant, quia ſi e Piræeo, exempli cauſa, in Italiam navigandum erat, duo erant curſus, unus quem ὑπὲρ Μαλέας dicebant, quia neceſſe eſſet id promontorium navibus ſuperare, qui erat ſane brevior, ſed pericula quædam continebat propter anguſtias illas. Tunc enim dicitur quis ſupra promontorium tranſmittere, quum non longinquum ab eo curſum tenet, ſed prope illud navigat: Alter autem, cum per pelagus aliquis navigat, & longe ſe removet a terra. Sunt autem inſulæ quædam e regione Maleæ promontorii non valde ab eo diſtantes, inter quas & promontorium, qui tranſibant, ὑπὲρ Μαλέας navigare dicebantur: quem curſum fortaſſe Marcellus tenere in ſua navigatione conſtituerat. Plut. in Arato valde hanc rem aperit: Ἀνήχθη μὲν οὖν ἀπὸ Μετώνης ὑπὲρ Μαλέας ὡς τῷ διὰ τοῦ πόρου δρόμῳ χρησόμενος· πρὸς δὲ μέγα πνεῦμα, καὶ πολλὴν θάλασσαν ἐκ πελάγους κατιοῦσαν ἐνδόντος τοῦ κυβερνήτου παραφερόμενος μόλις ἥψατο τῆς ἀδρίας πολεμίας οὔσης. Præterea Plinius junior in epiſtola ad Trajanum ſic de ea navigatione loquitur, *Nuntio tibi me Epheſum cum omnibus meis ὑπὲρ Μαλέας navigaſſe, quamvis contrariis ventis retentus.* Avunculus item ejus in hiſtoriæ naturalis lib. IV. cap. 14. hanc eandem rem videtur innuere de inſula Cythera loquens: *Hæc ſita eſt a Malea promontorio*, v. *mil. paſſ. ancipiti propter anguſtias ibi navium ambitu.* Cum autem Latini etiam homines Græcis verbis hanc navigationem appellare ſint ſoliti, quod teſtimonio Plinii in epiſtolis probatur, ſuſpicari poſſet aliquis etiam Sulpicium ὑπὲρ Μαλέας ſcripſiſſe, ſed imperitos poſtea librarios locum depravaſſe, cum in aliquo fortaſſe exemplari præpoſitionem illam Latina voce, quam ſignificat, declaratam legiſſent, unde poſtea creditum ſit *Maleas* numero multitudinis accuſandi

ſiciſci in animo haberem, [87] circiter hora decima noctis [z] P. Poſtumius, familiaris ejus, ad me venit, & mihi nuntiavit, M. Marcellum, collegam noſtrum, poſt cenæ tempus, à P. Magio [a] Cilone, familiare ejus, pugione percuſſum eſſe, & duo vulnera accepiſſe; unum in ſtomacho; alterum in capite, ſecundùm aurem: ſperare tamen eum vivere poſſe. Magium [88] ſeipſum interfeciſſe: poſteà ſe à Marcello ad me miſſum eſſe, qui hæc nuntiaret, [89] & rogaret, uti [90] cogerem medicos.

[z] P. *abeſt MSS.*

P. LVI.

[a] *ſic MSS. alii* Chilone.

ſandi caſu, ut præpoſitio illa requirit, dictum: & ſic locum tantopere paulatim contaminatum eſſe, ut nihil inquinatius fuerit. Hæc autem levis quædam eſt conjectura. Negari non poteſt locum valde perturbatum fuiſſe, ideoque nihil ſtatuere de eo tutum exiſtimavimus. Strabo tamen numero multitudinis *Maleas* appellat, ſed neſcio an potius urbem aliquam in ea regione eodem nomine appellatam intelligat. Hæc ejus e lib. VIII. verba ſunt: εἶτα Ὄνου γνάθος λιμένα ἔχουσα, εἶτα Βοῖα πόλις, εἶτα Μαλεαὶ, στάδιοι δ᾽ εἰς αὐτὰς ἀπὸ τῆς Ὄνου γνάθου πεντήκοντα, καὶ ἑκατόν. ἔστι δὲ καὶ Ἀσσωπος πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ. Præpoſitionem autem *In* ante vocem illam *Italiam* repoſuimus, quia eam in vetuſtioribus codicibus invenimus, & ita etiam locutum Hirtium obſervavimus de bello civili, cum ſcripſit, *ad Cordubam verſus.* quare non mirandum eſt etiam Sulpicium *In Italiam verſus* dixiſſe. *Victorius.* *Supra Maleas*, legendum eſſe, jampridem indicavit P. Victorius. eſt autem Μαλέα, ἄκρα πρὸς Πελοποννήσῳ, ut docet Stephanus. Itaque malim hic legi *ſupra Maleam*, &c. *Lambinus.* *Sub Kal. Junias* emendabat Octavius Pantagathus ex antiquæ ſcripturæ veſtigiis, ut dicebat. *Urſinus.* *Supra Majas in Italiam verſus*, omnes mſſ. tam noſtri quam aliorum. conjecturâ emendabat Victorius *ſupra Maleas.* Lamb. ne nihil novi ipſe inveniſſe videretur, *Maleam.* Pantagathus ex veſtigiis veteris, ut refert Urſinus, ſcripturæ *ſub Kalend. Junias*, quod mihi non placet. vulgò, nimis licenter, *ſupremo Majo.* Gebhardus.

87. *Circiter horâ decimâ.*] Ita Veneti, alii *horam decimam*, & mox *a Chilone*, alii *Cilone.* *Cilones* autem Latini dixere, imam frontem projectiorem qui haberent. *Camer.*

88. *Seipſum interfeciſſe.*] Quod eum commiſſi facinoris pœniteret. cauſſam necis Cicero ignorat ep. 10. lib. XIII. ad Att. Valerius hanc ponit lib. IX. cap. 11. quod cum eſſet Marcello Magius vetere conjunctus amicitia, eique in Pompejana militia comes fuiſſet; indignaretur aliquos ſibi amicorum ab eo præferri. *P. Manut.*

89. *Et rogaret uti cogerem medicos: coëgi &c.*] Mediceus & quique optimi codices *cogerem* non habent; quare cum hanc vocem retinuerim, viſum eſt mihi nunc antiquam lectionem notam facere, ſi forte ea melior eſſet, ut verbum illud potius intelligi bis debeat quam ſcribi. Animadverti enim aliis locis cum idem verbum repe-

cos. Coegi, & è veſtigio eò ſum profectus prima luce. Cùm non longè à Piræeo abeſſem, puer Acidini obviam mihi venit cum codicillis: in quibus erat ſcriptum, paullo ante lucem Marcellum diem ſuum obiiſſe. Ita vir clariſſimus ab homine deterrimo acerbiſſima morte eſt affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus eſt amicus, qui ei mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi. inveni duos libertos, & pauculos ſervos. reliquos ajebant profugiſſe,
91 metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus eſſet. Coactus ſum in eadem illa lectica, qua ipſe delatus eram, meiſque lecticariis in urbem

petitur, quemadmodùm hic *coëgi*, ſemel tantum poni: & quamvis prior ſententia ſine verbo imperfecta videatur, tamen abſolutam eſſe: intelligi enim idem verbum quod ſequitur eo tempore & perſona conformatum, quod conveniat ſuperiorum nominum ſtructuræ. Hujus ſermonis elegantis, ut arbitror, & familiaris plura exempla ſuppeterent, niſi ut deminutus, mancusque a recentioribus improbatus eſſet, & addito quod deſiderari credebant, ſuppletus atque corruptus: niſi tamen veteres libri & hic & aliis non paucis locis depravati ſunt, integer eſt ſermo & uſitatus. Nam ſi ipſis fides habenda eſt, ſic locus ille libri XVI. epiſt. ad Atticum dictus fuit: *De duobus primis præclare diſſeruit, de tertio pollicetur ſe deinceps, ſed nihil ſcripſit.* Necnon ille etiam in lib. XIII. *Varroni ſcribis te, ſimulac venerit: dati igitur jam ſunt.* & non ut vulgo leguntur in excuſis: prior enim ita ſuppletus eſt: *De tertio pollicetur ſe deinceps ſcripturum, ſed nihil ſcripſit.* Alter vero ſic, *Simulac venerit, ei daturum: dati igitur jam ſunt.* Qui hunc modum dicendi probarint, poterunt otioſam illam vocem delere, & ad fidem veterum codicum hunc etiam locum revocare: qui recepta lectione contenti ſunt, eam etiam in noſtro codice invenient. *Victorius.*

90. *Cogerem medicos.*] *Medicos cogere* eſt convocare, facere ut conveniant. Sic *cogere ſenatum.* lib. V. ep. 2. *Quam citò ſenatum illo die coëgerint.* Sic *cogere judices.* lib. II. ep. 2. *Sed heus tu, ecquid vides calendas venire, Antonium non venire, &c.* Pro quo *judicia cogere.* Sueton. in Tiber. *Conſulente prætore, an judicia majeſtatis cogi juberet.* J. F. Gronov.

91. *Metu perterritos, quod dominus.*] Tac. XIII. Ann. 32. *Factum & SC. ultioni juxta & ſecuritati, ut ſi quis a ſuis ſervis interfectus eſſet, iis quoque, qui teſtamento manumiſſi ſunt, eodem tecto manſiſſent, inter ſervos ſupplicia penderent.* Vid. D. ad SC. Silanianum, quod ſub Auguſto, Dolabella & Silano Coſſ. A. U. C. 762. factum: quodque ſub Nerone repetitum & productum etiam ad ſervos manumiſſos teſtamento: ſed id jus, ut ſervi, qui interfecto Domino iiſdem in ædibus fuiſſent, plecterentur, antiquius fuiſſe ex hoc loco patet. Exemplum apud Tac. XIV, 43. *J. F. Gronov.*

92. Re-

bem eum referre: ibique pro ea copia, quæ Athenis erat, funus ei ſatis amplum faciendum curavi. Ab Athenienſibus, locum ſepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod 92 religione ſe impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam conceſſerant. Quod proximum fuit, uti, in quo vellemus gymnaſio, eum ſepeliremus, nobis permiſerunt. Nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ locum delegimus, ibique eum combuſſimus: [b] poſteaque curavimus, ut iidem Athenienſes in eodem loco monumentum [c] ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quæ noſtra officia fuerunt, pro collegio, & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei præſtitimus. Vale. [d] D. pr. kal. Jun. Athenis.

b poſtea quoque *alii.*
c ei *deeſt in MSS.* P. B.
d Obiit *MS.*

EPISTOLA XIII.

ARG. *Primum cauſſas exponit, cur antea non ſcripſerit: ſecundo loco finem ei pollicetur exſulii ſui, ducta conjectura e Cæſaris animo, ex eorum ſermone & ſenſu qui apud ipſum plurimum valent, ex vulgi voluntate, ex ipſa repub. vehementer ad ejus ſalutem propenſa: tum ad officii partem quam vetus amicitia mutuaque benevolentiæ jura poſtulant, converſus, voluntatem ſuam duplici promiſſo oſtendit, in reditu primum ei conficiendo, deinde in re ſua familiari communicanda. Poſtremo, ut ſecundam fortunam ſperet, adverſam æquo animo ferat & hortatur & obſecrat. Tota moralis epiſtola, ſcripta C. Cæſare* III. *& M. Æmilio Lepido Coſſ.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 68. lib. XIII. ſequitur ep. 10. lib. VI. pars ſecunda, ab *Antea miſiſſem.*

M. T. C. P. 93 NIGIDIO FIGULO S. D.

QUÆRENTI mihi jamdiu, quid ad te potiſſimùm ſcriberem: non modò certa res nulla, ſed ne genus qui-

92. *Religione ſe impediri.*] Nam lex XII. Tabb. de Solonis legibus translata, ita habet: *In urbe ne ſepelito, neve urito.*

93 *Nigidio Figulo.*] De *Nigidio* ipſo, quæ legendo animadvertimus, hæc ſunt. Scripſit libros de Animalibus, ut oſtendit lib. III. Macrobius: & Plinius bis lib. XXIX. cap. 4. & 6. ejus utitur teſtimonio: librum de Extis, ut in Gellio lib. XVI. cap. 6. legimus: commentarios Grammaticos, ut idem Gellius lib. XIX. cap. 14. & Nonius prodidere: interpretatus eſt comœdias Terentii, teſte Donato. videtur etiam ſcripſiſſe de Deis, quantum ex Arnobio licet conjicere: qui ejus teſtimonio in mentione Matris deûm, Neptuni, Apollinis & Jovis utitur lib. III. Hæc de ſcriptis: de do-

quidem litterarum uſitatum veniebat in mentem. Unam enim partem, & conſuetudinem earum epiſtolarum, quibus, ſecundis rebus, uti ſolebamus, tempus [e] eripuerat: perfeceratque fortuna, ne quid [f] tale ſcribere poſſem, aut [g] omnino cogitare. Relinquebatur triſte quoddam, & miſerum, & his temporibus conſentaneum genus litterarum. id quoque deficiebat me: 94 in quo debebat eſſe aut promiſſio auxilii alicujus, aut conſolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. ipſe enim 95 pari fortuna abjectus, aliorum opibus 96 caſus meos ſuſtentabam, ſæpiuſque mihi veniebat in mentem queri,

e jam erip. *MS.*
f tale tibi *MSS.*
g animo. *MS.*

doctrina ſubjungam. Gellius Varronem & Nigidium *doctrinarum culmina* lib. XIX. cap. 14. appellat, & idem lib. XIII. cap. 24. *in diſciplinis doctrinarum omnium præcellentem* nominat; & lib. IV. c. 9. *hominem juxta M. Varronem doctiſſimum:* Macrobius autem *maximum rerum naturalium indagatorem*, lib. III. idem libro VI. *hominem omnium bonarum artium diſciplinis egregium.* Servius quoque Honoratus hæc de eo tradidit: *Nigidius Figulus ſolus poſt Varronem: licet Varro præcellat in theologia, hic in communibus litteris: nam uterque utrumque ſcripſerunt.* Nonius quoque, *Nigidius*, inquit, *ſtudiis bonarum artium præclariſſimus.* Nemo tamen illud melioribus extulit laudibus quam Cicero ipſe idem ejus amiciſſimus. nam in procemio libri de Univerſitate, *Fuit*, inquit, *vir ille cum ceteris artibus, quæ quidem digna libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inveſtigator & diligens earum rerum, quæ a natura involutæ videntur. denique ſic judico, poſt illos nobiles Pythagoreos, quorum diſciplina exſtincta eſt quodammodo, hunc exſtitiſſe qui illam renovaret.* Suetonius ait illum, cognita hora qua natus erat Auguſtus, affirmaſſe, dominum terrarum orbi natum. *P. Manutius in Argum. ep.* Vide quæ de hoc *Nigidio Figulo* notavit Jan. Rutgerſius Var. Lect. III, 16. ubi Fragmenta ejus collegit. *Grævius.*

94. *In quo debeat.*] Sic MS. id eſt, quippe in quo hoc agendum ſit mihi, ut aut opem aliquam tibi pollicear, aut ſolando minuam dolorem. *J. F. Gronov.*

95. *Pari fortunâ abjectus.*] Alii *afflictus.* Gruterianus codex *abictus* quaſi eſſet quodam *ictu* depreſſus ac proſtratus. Pal. quint. *adjectus.* Quid ſi *addictus?* nam illi planè ſuis exuti, ab alienis pendent opibus. *Gebhard. Pari fortuna adfectus*, MS. non *abjectus.* Sic alibi apud Ciceronem, *magna deſperatione adfectus*, *magna moleſtia adfectus*, *tot tantiſque difficultatibus adfectus.* J. F. Gronov.

96. *Caſus meos ſuſtentabam.*] Exciderat ſtatu illo, in quo eum induſtria ſua perpetuaque in rempub. merita collocarant: nunc ſuſtentari ſe dicit aliorum opibus, id eſt, eorum auctoritate, & gratia, quos, veteri ſibi neceſſitudine conjunctos, plurimum ob victoriæ ſocietatem poſſe apud Cæſarem intelligebat. hi porro erant potiſſimum, Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Poſtu-

queri, quod ita viverem, quàm gaudere, quod viverem. Quamquam enim [97] nulla meipſum privatim pepulit inſignis injuria: nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæſar detulerit: [98] tamen nihilominùs eis conficior curis, [h] ut ipſum, quod maneam in vita, peccare me exiſtimem. careo enim cùm familiariſſimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut diſtraxit fuga: tum omnibus amicis, quorum benivolentiam nobis conciliarat per me quondam, te ſocio, defenſa reſpublica, verſorque in eorum naufragiis, & bonorum direptionibus; [99] nec audio ſolùm, quod ipſum eſſet miſerum, ſed etiam [i] video, quo nihil eſt acerbius, eorum fortunas diſſipari, quibus nos olim adjutoribus illud incendium exſtinximus: &, in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipſius Cæſaris ſummam erga nos humanitatem. ſed ea plus non poteſt, quam vis, & mutatio omnium rerum, atque temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & conſuetudo aſſuefecerat; [k] cùm ceteris, ut quidem videor, tum mihi [l] ipſe diſpliceo. [1] Natus enim ad agendum ſemper aliquid

h *alii* ut hoc ipſ.

i *alii* ad*dunt* id ipſum.

P. LVII.

k tum *MS.*

l ipſi *alii.*

ſtuminus. ep. 12. lib. VI. Eadem translatio eſt, *Suſtentare caſus*, & *Suſtentare cadentem.* P. Manut.

97. *Nulla me privatim &c.*] Alii *perculit*, quod nequaquam diſplicet. *Camer.* *Nulla me pepulit injuria.* II. de Fin. 10. *nec ullum habet ictum, quo pellat animum, ſtatus hic non dolendi.* Liv. XXX, 14. *Eo fœdiora hæc videbantur Scipioni, quod ipſum in Hiſpania nullius forma pepulerat.* hoc eſt, commoverat, affecerat. *J. F. Gronov.*

98. *Tamen nihilominus eis conficior curis.*] Dictio illa *nihilominus* in antiquis diminuta eſt: pro *nihilominus eis* ibi *nihil eis* ſcriptum. Unde ridicule nonnulli *Achilleis* legi debere putarunt. Nos communem & receptam lectionem ſecuti ſumus, quia meliorem ipſi ex illis verbis excogitare non potuimus: rem tamen notare placuit, ut ſi quis velit, laboret in veritate requirenda, nec miretur, quare hic locus diverſis modis legatur. *Victorius.*

99. *Nec audio ſolum quod ipſum eſſet miſerum, ſed etiam id ipſum video.*] *Id ipſum* ſuſpicor abundare. *Urſin.*

1. *Natus ad agendum.*] Naturâ inclivis & ad hoc propenſus. Nam ad quod aliquis valde aptus eſt, & quaſi per naturam inclinatus, ad id eleganter *natus* dicitur. Sic Philipp. III. *O civem natum reip. memorem ſui nominis imitatoremque majorum.* Pro Ligar. *Africam omnium provinciarum arcem natam ad bellum contra hanc urbem gerendum.* Liv. lib. X. *Eſſe præterea viros natos militiæ, factis magnos*

quid dignum viro, nunc non modò agendi rationem nullam habeo, ſed ne cogitandi quidem: &, qui anteà aut obſcuris hominibus, aut etiam ſontibus opitulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctiſſimo, & ſanctiſſimo, & [m] maxima quondam gratia, & mihi certè amiciſſimo, ne benignè quidem polliceri poſſum. Ergo hoc ereptum eſt litterarum genus. Reliquum eſt, ut conſoler, & afferam rationes, quibus te à moleſtiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius conſolandi, in te ſumma eſt, ſi umquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquiſita quadam ratione & doctrina proficiſcitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid ſit forti & ſapienti homine dignum: quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid ſtudia, quid artes, quibus à pueritia floruiſti, à te flagitent, tu videbis. Ego, quod intelligere, & ſentire, quia ſum Romæ, & quia curo attendoque, poſſum; id tibi affirmo, te in iſtis moleſtiis, in quibus es hoc tempore, non diutiùs futurum: in iis autem, in quibus etiam nos ſumus, fortaſſe ſemper [n] fore. Videor mihi [o] perſpicere primùm ipſius animum, 2 qui plurimum poteſt, propenſum ad ſalutem tuam. Non ſcribo hoc temerè. Quo minùs familiaris ſum, hoc ſum ad inveſtigandum curioſior. Quo faciliùs, quibus eſt iratior, reſpondere triſtiùs poſſit, hoc eſt adhuc tardior ad te moleſtia liberandum. Familiares verò ejus, & ii quidem, qui illi jucundiſſimi ſunt, mirabiliter de te & loquuntur & ſentiunt. Accedit eòdem vulgi voluntas, vel potius conſenſus omnium. 3 etiam illa, quæ minimùm nunc quidem poteſt, ſed poſſit neceſſe eſt, reſpublica, [p] quaſcumque vires habebit, ab iis ipſis, quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) im-

m proxima quad. *MS. Grut.*

n non fore *MSS.*

o proſpicere. *MS. Grut.* P. B.

p *alii* quoſcunque viros.

magnos, ad verborum linguæque certamina rudes. Idem Lib. XXII. *Loca inſidiis nata*, pro valde apta ad inſidias ſtruendas. Eodem libro: *Loca nata ad equeſtrem pugnam*, pro in quibus haud dubie equites futuri ſint ſuperiores. *J. F. Gronov.*

2. *Qui plurimum poteſt.*] Cæſar, quem ſignificavit iiſdem verbis ep. 10. lib. VI. aliter autem ep. 7. hujus libri, *Penes quem eſt poteſtas:* & aliter quoque ep. 8. 9. *P. Manut.*

3. *Etiam illa, quæ minimum.*] Alii, rectius ut puto, *vel illa*, & mox pro *quoſcunque viros* Veneti habent *quaſcunque vires*, minime abhorrente ſenſu. *Camer.*

impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod [q] primò omiſeram. Nam & [r] complectar ejus familiariſſimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum ſunt: & [4] in ipſius conſuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clauſit, [5] inſinuabo: & certè omnes vias perſequar, quibus putabo ad id, quod volumus, [s] pervenire poſſe. In hoc toto genere plura faciam, quàm ſcribere audeo. Cetera, quæ tibi à multis prompta eſſe certò ſcio, à me ſunt paratiſſima. nihil in re familiari mea eſt, quod ego meum malim eſſe, quàm tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc ſcribo parciùs, quòd te, id quod ipſe confido, ſperare malo eſſe uſurum tuis. [6] Extremum illud eſt, ut te [t] [7] orem & obſecrem, animo ut maximo ſis: nec ea ſo-

q *alii* prius.
r *alii* amplector.
s *alii* perveniri.
t *vulgo* horter.

4. *In ipſius conſuetudinem &c.*] Subintelligitur pronomen *me*, & ſignificat hæc phraſis ſe gratum apud aliquem facere. Lib. III. in Verr. *Videtis ut moneat Apronium, quibus rebus ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli.* Liv. lib. XL. *Fraudis humana inſinuaverat ſuſpicio.* Virgil. *Tum vero tremefacta novis per pectora cunctis Inſinuat pavor.* Ubi Servius *inſinuat* dicit poni pro *inſinuatur.* *J. F. Gronov.*

5. *Inſinuabo.*] Pro *inſinuabor:* arte quadam aditum mihi aperiam ad intimam ejus familiaritatem. In Verrem lib. III. *Videtis, ut moneat Apronium, quibus rebus ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli.* quem locum eſſe depravatum nonnulli, fortaſſe hoc loquendi genere offenſi, exiſtimarunt. De orat. lib. I. *Quod ita nati eſſemus, ut & blandiri, & ſuppliciter inſinuare iis poſſemus, a quibus eſſet petendum.* Et Livius lib. XL. *Fraudis humana inſinuaverat ſuſpicio animis.* Quæ ſi quis omnia mendoſa putat, Virgilium ita canentem audiat:

Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Inſinuat pavor. ———

Quo loco, *Inſinuat*, pro *inſinuatur*, ait Servius. *P. Manut.*

6. *Extremum eſt ut te horter & obſecrem.*] Nos emendavimus *orem & obſecrem*, ſic enim fere eſt in antiquis exemplaribus, & eſt hæc Ciceronis familiaris locutio. *Victor.* Ea eſt in Mediceo libro ſcriptura, ut inde utraque lectio duci poſſit: neutram enim ille integram habet, & utriuſque non parva veſtigia retinet: ita enim habet, *ut te ortem & obſecrem.* quam olim veriorem eſſe cenſuerimus, quibuſque argumentis uſi, omnibus notum: nihil tamen decerno *Idem, in poſter.*

7. *Orem & obſecrem.*] Sic etiam MS. Grævianus, invito Manutio. Plus enim eſt *obſecrare*, quam *orare*. II. Verr. 17. *Quod ab eo pridie, multis lacrimis quum eum oraret atque obſecraret Heraclius, impetrare non potuerat.* Inferius X, 34. *Ego vos, P. C. oro atque obſecro.* J. F. Gronov.

ſolùm memineris, quæ ab aliis magnis viris acce
ſed illa etiam, quæ ipſe ingenio ſtudioque [v] pe
quæ ſi colliges: & ſperabis omnia optimè, &,
accident, qualiacumque erunt, ſapienter feres.
hæc tu meliùs, vel optimè omnium. Ego, quæ
here ad te intelligam, ſtudioſiſſimè omnia dilige
méque curabo: tuorumque triſtiſſimo meo ter
meritorum erga me memoriam [x] conſervabo. Vale

[v] *alii* reperiſti.

[x] reſervabo. *MS.*

P. LVIII.

EPISTOLA XIV.

ARG. *Victo in Pharſalia Pompejo, Cicero, deſperata reip ſa, in Italiam revertit, veniaque a Cæſare impetrata, non quidem priſtinam dignitatem ac libertatem loquendi recuperavi humaniſſime tamen ac liberaliſſime cum ab ipſo Cæſare, tum ejus maxime amicis ac familiaribus tractatus eſt. Eo tempore, Terentia, Publiam Virginem uxorem duxit. utrumque igitur bi teris gratulatus erat Plancius, de dignitate recuperata, dequ nuptiis. iis litteris Cicero reſpondens nullam ſibi priſtina di relictam eſſe partem oſtendit, eoque redactam eſſe rempub., ut vitus impendeat, ſi Cæſar in Africa Pompejanos vincat, vel ſi vincatur. De nuptiis autem, quod abſente ſe rem domeſtica rentia male curaſſet, ſibique a ſuis inſidiæ tenderentur, ideo ſ taſſe ait ut novæ neceſſitudinis fidelitatem quaſi præſidium haber tra veterum perfidiam. Tertio loco, ut exſulantem conſoletur ei præter communem fortunam timendum confirmat: ſe quidem conſilio, ſtudio, ejus rei, fama, ſaluti præſto futurum. in extremo, ut de ſuo ſtatu ſuiſque conſiliis diligentiſſime ſi Moralis epiſtola, ſcripta Cæſare III. M. Lepido Coſſ. cum in bellum gereretur.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 21. ſequitur ep. I. Lib. IX.

M. T. C. CN. PLANCIO S. D.

BINAS à te accepi litteras, Corcyræ datas: qu alteris mihi gratulabare, quòd audiſſes, me priſtinam dignitatem obtinere; alteris dicebas te quæ egiſſem, bene & feliciter [8] evenire. Ego a

8. *Evenire.*] De Publiliæ matrimonio, quam ſexagenari ginem duxit, dimiſſa Terentia, quia rem domeſticam ip ſente, negligenter adminiſtraverat; præter alias cauſſas commemorantur a Plutarcho. Quinctilianus lib. VI. cap. ſu, cum Cicero objurgaretur, quod virginem jam ſenex du reſpondiſſe ait, *Cras erit mulier.* Hoc & Q. Fufius Cale ut lib. 46. Dio narrat, in oratione ſua objecit. Sed & hanc

ſi dignitas eſt, bene de republica ſentire, & bonis viris probare quod ſentias: obtineo dignitatem meam. ſin autem in eo dignitas eſt, 9 quod ſentias, aut re efficere ſi poſſis, aut denique libera oratione defendere: ne veſtigium quidem ullum eſt y reliquum nobis dignitatis; agiturque præclarè, ſi noſmetipſos regere poſſumus, ut ea, quæ partim jam adſunt, partim impendent, moderatè feramus: quod eſt difficile in ejuſmodi bello; cujus exitus ex altera parte cædem oſtentat, ex altera ſervitutem. Quo in periculo nonnihil me conſolatur, cùm recordor, z hæc me tùm vidiſſe, cùm ſecundas etiam res noſtras, non modò adverſas, pertimeſcebam: a videbam, quanto periculo de jure publico diſceptaretur armis. Quibus, ſi viciſſent ii, ad quos ego pacis ſpe, non belli cupiditate adductus acceſſeram; tamen intelligebam, & iratorum hominum, & 10 cupidorum, & inſolentium, quàm crudelis eſſet futura victoria: ſin autem victi eſſent, quantus interitus eſſet futurus civium, partim ampliſſimorum, partim etiam optimorum. qui me hæc b prædicentem atque optimè conſulentem ſaluti ſuæ, malebant nimiùm timidum, quàm ſatis prudentem exiſtimari. Quòd autem mihi 11 de eo, quod egerim, gratularis; te ita velle certò ſcio: ſed ego

y *alii* reliſtum.

z hoc *alii*

a videbamque. *Grav.*

b prævidentem *alii.*

Tulliæ morte lætari videretur, ab eo dimiſſam, iidem Plutarchus & Dio prodiderunt. Publiliæ nomen fuiſſe, ex epiſtolis ad Attic. accepimus. P. *Manut.*

9. *Aut re efficere poſſe.*] In aliquibus exemplis *poſſe* omiſſum. In Veneto ita legitur: *Re efficere ſi poſſis.* Camer. *Si quod ſentias aut re efficere poſſis.* Secutus ſum in hoc loco reſtituendo veterem meum codicem, in quo ſic legitur. vulgo, ſuffragantibus duobus Palatinis, *quod ſentias aut re efficere, ſi poſſis.* in Amſtelodam. Mentel. & Stewech. eſt, *ſi quod ſentias aut re efficere poſſe.* quæ lectio non minus commoda eſt ac illa altera, ſi τὸ *ſi* deleatur. *Grævius.*

10. *Cupidorum.*] Epiſt. I. *Incideram in hominum pugnandi cupidorum inſanias.* ep. 6. lib. IX. *Vidi noſtros amicos cupere bellum.* ep. 10. lib. XVI. *Incidi in ipſam flammam civilis diſcordiæ: cui cum cuperem mederi, & , ut arbitror, poſſem, cupiditates certorum hominum impedimento mihi fuerunt.* & ep. 11. ad Attic. lib. VIII. *Ego me in hac omni cauſſa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non ſatisfacere.* Et in eadem in extremo: *ego condicionibus, illi armis diſceptare maluerunt.* P. Manut.

11. *De eo, quod egerim, gratularis.*] Accepta uxore Publilia: quam tamen Popiliam vocat Quintil. lib. VI. cap. 4. *Corrad.*

ego tam miſero tempore nihil novi conſilii cepiſſem;
F. B. niſi in reditu meo nihilo meliores res domeſticas, quàm rempublicam offendiſſem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, cariſſima [12] mea ſalus & meæ fortunæ eſſe debebant: cùm propter eorum ſcelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil inſidiis vacuum viderem, [13] novarum me neceſſitudinum fidelitate contra veterum perfidiam, muniendum putavi. Sed de noſtris rebus ſatis, etiam nimiùm multa. De tuis velim, ut eo ſis animo, quo debes eſſe. id eſt, ut ne quid tibi præcipuè timendum putes. Si enim ſtatus erit aliquis civitatis: quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore. Nam alteros tibi jam placatos eſſe intelligo: alteros numquam iratos fuiſſe. De mea autem in te voluntate ſic velim judices, me, quibuſcumque rebus opus eſſe intelligam: quamquam videam, qui ſim hoc tempore, & quid poſſim; opera tamen, & conſilio, ſtudio quidem certè, [14] rei, famæ, ſaluti tuæ præſtò futurum. Tu velim & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quàm diligentiſſimè certiorem. Vale.

EPISTOLA XV.

ARG. *Hortatur ut communem fortunam fortiter ferat, petit ut veterem benevolentiam conſervet, & quod petit idem de ſe ipſo pollicetur. Moralis.* [A. U. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 22. lib. VI. ſequitur ep. 29. lib. XIII.

M. T. C. CN. PLANCIO S. D.

c epiſtolas *MSS.* ACCEPI perbreves tuas c litteras, quibus id, quod ſcire cupiebam, cognoſcere non potui: cognovi au-

12. *Mea ſalus & mea fortunæ.*] In fortunis uxorem accuſat; in ſalute Quinctum fratrem, fratriſque filium: qui vehementer illum, poſt Pharſalicam pugnam, apud Cæſarem oppugnarunt, cum ſe dicerent auctore Marco adverſus illum arma cepiſſe. ad Att. lib. 11. epiſt. 5. 8. 9. 10. 13. 14. 15. 16. 21. *P. Manut.*

13. *Novarum me neceſſitudinum fidelitate &c.*] Alii *Neceſſitatum*, ſed in hoc nihil momenti. Quod vero in quibusdam legitur, *contra veterum inimicorum*, falſum inculcatum eſſe facile apparet paullum modo attentiori. *Camerar.*

14. *Rei, famæ, ſaluti.*] Guliel. ex veſtigiis codicis Stewech. conjectabat *rei familiari ac ſaluti:* ut ſupra ep. 7. *Habemus etiam re-*

autem id, quod mihi dubium non fuit. nam quàm fortiter ferres communes miſerias, non intellexi: quàm me amares, facilè perſpexi: ſed hoc [d] ſcieram. illud ſi ſciſſem, ad id meas litteras accommodaviſſem. 15 Sed tamen etſi anteà ſcripſi, quæ exiſtimavi [e] ſcribi oportere: tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio exiſtimares eſſe: in magno omnes, ſed tamen in communi ſumus. Quare non debes aut propriam fortunam, & præcipuam poſtulare, aut communem recuſare. Quapropter eo animo ſimus inter nos, quo ſemper fuimus. Quod de te ſperare, de [f] me præſtare poſſum. Vale.

d *alii* ſciebam.
e tibi ſcribi *Lamb.*
P. LIX.
f me autem *alii.*

rationem rei familiaris tua. ſed non video cauſam, cur vulgata omnib. mſſ. patrocinantib. ejici debeat. *Gebhard.*

15. *Sed tamen etſi.*] Adi Muret. Var. Lect. lib. XI. cap. 17. *Verburg.*

M. TULLII CICERONIS

EPISTOLARUM

LIBER QUINTUS,

AD

Q. METELLUM ET CETEROS.

EPISTOLA I.

ARG. *Queritur Metellus Celer, qui prætor anno ſuperiore fuerat Cicerone conſule, & in Galliam ex prætura proconſul iverat, Metellum Nepotem, fratrem ſuum, a Cicerone in ſenatu oppugnatum. Moralis eſt epiſtola. D. Junio Silano, M. Licinio Murena Coſſ.* [A. V. C. DCXCI.] Hanc præceſſit ep. 7. hujus lib. ſequitur quæ huic eſt ſubjecta.

Q. METELLUS, Q. F. CELER, PROCOS. M. T. CICERONI S. D.

SI vales, bene eſt. Exiſtimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, [a] nec abſentem ludibrio læſum iri, nec Metellum fratrem ob dictum, [1] capite ac fortunis per te oppugnatum iri. quem ſi parum pudor ipſius defendebat: debebat [b] vel [2] familiæ noſtræ dignitatis, vel meum ſtudium erga vos remque publicam, ſatis ſublevare. Nunc video

a *alii* neque me.

b tamen vel *MSS.*

PROCOS] *Proprat.* quibuſdam magis placet, quod hic Metellus eo tempore nondum fuiſſet Coſ. Sed tamen legimus eos etiam qui provincias conſulares regerent, *Procoſſ.* appellatos, quamvis nondum Coſſ. fuiſſent. Hic vero Metellus tunc Galliam provinciam conſularem regebat, quam Cicero in concione depoſuerat. Sunt tamen qui Præt. in Hiſpania ulteriore fuiſſe volunt. *Corrad.*

1. *Capite ac fortunis per te oppugnatum iri.*] Hoc eſt ita oppugnatum iri, ut illius omnia bona in diſcrimen veniant. Phraſis eo nobilior, quod nuſquam alibi exſtat, ſed cui tantum ſimilia reperiuntur, *damnari capite*, & *periclitari capite.* Mart. *periclitatur capite Socrates.* Neque diverſo modo Terent. in Eunuch. *Veſtem omnem miſere diſcidit; tum illam capillo conſcidit.* Etenim conſcindere capillo aliquem non eſt aliter dictum, quam oppugnare capite, ſignificat enim oblatam partem, & dicitur per intellectam præpoſitionem *in.* J. F. Gronov. *Ita capite deſerere* videtur dictum pro *in periculo capitis*, ſeu vitæ. Eo utitur Cato apud Feſtum in *ſtata ſacrificia.* Cuper.

2. *Familiæ dignitas.*] *Cum intra duodecim ferme annos*, ut ait Vellejus lib. II. *conſules Metelli fuiſſent, aut cenſores, aut triumpharint amplius duodecim.* unde illud Nævii apud Pedianum: *Fato Metelli Romæ fiunt conſules.* Originem ducebant Celer & Nepos ab eo L. Metello, qui primo Punico bello triumphavit, hoc modo: Celeris & Nepotis pater is fuit Q. Metellus Nepos, qui cum T. Didio conſul fuit, anno 655. avus Q. Metellus Balearicus, conſul anno 630. proavus Q. Metellus Macedonicus, conſul anno 610. abavus Q. Metellus, conſul anno 547. atavus L. Metellus, qui de Pœnis triumphavit, conſul anno 502. Hæc ex hiſtoriæ obſervatione. in qua Plinii ἀνιστορησίαν deprehendimus, qui Macedonici patrem putat L. Metellum, Punico triumpho clarum: cum avum fuiſſe, non patrem ſatis conſtet. Metellus autem Calvus, Macedonici frater, qui cum Fabio Serviliano conſul fuit anno 611. genuit Metellum Calvum, qui conſulatum geſſit cum L. Cotta, anno 634. hic Q. Metellum Numidicum: Numidicus Q. Metellum Pium: Pius adoptavit P. Scipionem, qui Pompeji Magni ſocer fuit. *P. Manut.*

2. Quum

video illum circumventum; me deſertum, à quibus minimè conveniebat. Itaque in luctu, & ſqualore ſum, qui provinciæ, qui exercitui præſum, qui bellum gero. quæ quoniam nec ratione, nec majorum [c] noſtrûm clementia [d] adminiſtraſtis, non erit mirandum, ſi vos pœnitebit. Te tam mobili in me meoſque eſſe animo non ſperabam. Me interea nec domeſticus dolor, nec cujuſquam injuria à republica [e] abducet. Vale.

c *ſic MSS. alii* noſtrorum.
d *alii* adminiſtratis.
e abducet nec ſeparabit. *MS.* P. B.

EPISTOLA II.

ARG. *Reſpondet ad Metelli querelam de Nepote fratre ejus oppugnato, ac primum ſua in eum officia commemorat, ut ſe amicitiæ ſatisfeciſſe oſtendat: deinde his officiis non mutuo Metellum reſpondiſſe ſignificat: nec vero a ſe fratrem ejus Nepotem oppugnatum, ſed oppugnanti ſe reſtitiſſe. Poſtremo excuſat atque etiam laudat ejus dolorem, ſuamque in tuenda amicitia conſtantiam pollicetur.* [A.V.C. DCXCI.] Hanc præceſſit epiſtola ſuperior, ſequitur ep. 5. hujus libri.

M. T. M. F. C. Q. METELLO Q. F. CELERI, PROCOS. S. D.

SI tu exercituſque valetis, bene eſt. Scribis ad me, te exiſtimaſſe, pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, numquam te à me ludibrio læſum iri. Quod cujuſmodi ſit, ſatis intelligere non poſſum: ſed tamen ſuſpicor, ad te eſſe allatum, me, in ſenatu, cùm diſputarem permultos eſſe, qui rempublicam à me conſervatam dolerent, dixiſſe; à te propinquos [f] tuos, quibus negare non potuiſſes, impetraſſe, ut ea, quæ ſtatuiſſes tibi in ſenatu de mea laude eſſe dicenda, reticeres. Quod cùm dicerem, illud adjunxi: mihi tecum ita diſpertitum officium fuiſſe in reipublicæ ſalute retinenda, ut ego urbem à domeſticis inſidiis, & ab inteſtino ſcelere; tu Italiam & ab armatis hoſtibus, & ab occulta conjuratione defenderes: atque hanc noſtram tanti & tam præclari muneris ſocietatem, à tuis propinquis labefactatam: qui, cùm tu à me rebus ampliſſimis atque honorificentiſſimis ornatus eſſes, timuiſſent, nequa mihi pars abs te voluntatis mutuæ tribueretur. Hoc in ſermone, cùm à me exponeretur, quæ mea exſpectatio fuiſſet orationis tuæ, quantoque [g] mærore verſatus eſſem: viſa eſt oratio non [h] injucunda; & mediocris

f *quidam MSS. non habent* tuos.
g in errore *Victor.*
h *alii* jucunda, ſed med.

diocris quidam eſt riſus conſecutus, non in te, ſed magis in [i] mærorem meum, & quòd me abs te cupiſſe laudari, apertè atque ingenuè confitebar. Jam hoc non poteſt in te non honorificè eſſe dictum, me in clariſſimis meis atque ampliſſimis rebus, tamen aliquod teſtimonium tuæ vocis habere voluiſſe. Quod autem ita ſcribis, *pro mutuo inter nos animo:* quid tu exiſtimes eſſe in amicitia mutuum, neſcio. equidem hoc arbitror, [3] cùm par voluntas accipitur & redditur. Ego, ſi hoc dicam, me tua cauſa prætermiſiſſe provinciam: tibi ipſe [k] levior videar eſſe. meæ enim rationes ita tulerunt: atque ejus mei conſilii majorem in dies ſingulos fructum voluptatemque capio. Illud dico, me, ut primùm in concione provinciam depoſuerim, ſtatim, quemadmodum eam tibi traderem, cogitare cœpiſſe. Nihil dico de ſortitione [l] veſtra: tantùm te ſuſpicari volo, nihil in ea re per collegam meum, me inſciente, eſſe factum. Recordare cetera: quàm citò ſenatum illo die, facta ſortitione, coegerim: quam multa de te verba fecerim, cùm tu ipſe mihi dixiſti, orationem meam non ſolùm in te honorificam, ſed etiam in collegas tuos contumelioſam fuiſſe. Jam illud [4] ſenatus conſultum, quod eo die factum eſt, [5] ea [m] præſcriptione eſt, ut, dum id exſtabit, officium meum in te obſcurum

i errorem *iidem.*

P. LX.

k *alii* lenior.

l noſtra *MSS.*

m *alii* perſcriptione.

3. *Quum par voluntas accipitur.*] Quum amamus & redamamus. Varro: *ſi datur, quod reddatur mutuum.* Vid. III. de Pec. Vet. I. 251. *J. F. Gronov.*

4. *Senatus conſultum, quod &c.*] Manut. legit præſcriptione, qui videri poteſt; mihi tamen magis arridet *perſcriptione.* Cuper.

5. *Ea præſcriptione eſt.*] Præſcriptio ejus SC. fuit:

QUOD M. TULLIUS CICERO COS. V. F. DE PROVINCIA GALLIA, QUÆ Q. CÆCILIO METELLO EVENIT, ORNANDA, D. E. R. I. C.

ut intelligere eſt ex lib. VIII. ep. 8. Ex qua formula manifeſtum eſt ſtudium & officium Ciceronis erga Metellum, in cujus gratiam ille hæc verba feciſſe, atque ad Senatum retuliſſe, dicitur. Mirifice fallitur hoc loco Manutius. De præſcriptione neceſſitatis nugæ: apud Feſtum *perſcribi* legendum eſt. Ex auctoritatibus autem præſcriptis, non poterat eſſe officium Ciceronis clarum, quia non ſolebat in iis poni ipſe Conſul. *J. F. Gronov.*

6. *Quæ numquam imminuta eſt.*] Nos *imminuta eſt.* vetuſtus enim codex *imminuta'ſt:* & hic enim & multis locis prima littera hujus monoſyllabi *eſt* vocali præcedente eliditur, ut in hac ipſa epiſtola infra, *Si humanitas appellanda'ſt, in acerbiſſima injuria.* Ubi etiam

n pro

. eſſe non poſſit. Poſteà verò, quàm profectus
lim recordere, quæ ego de te in ſenatu egerim;
ı concionibus dixerim; quas ad te litteras miſe-
Quæ cùm omnia collegeris: tu ipſe velim judi-
àtiſne videatur his omnibus rebus tuus adventus,
›roximè Romam veniſti, [n] mutuè reſpondiſſe. [n] *alii*
ſcribis de reconciliata noſtra gratia: non intelligo, mutuo.
:onciliatam eſſe dicas, [6] quæ nunquam imminuta
)uod ſcribis, non oportuiſſe Metellum fratrem
ob dictum à me oppugnari: primùm, hoc ve-
:iſtimes, animum mihi iſtum tuum vehementer
i; & fraternam plenam humanitatis ac pietatis
atem: deinde, ſi qua ego in re fratri tuo, rei·
æ cauſa, reſtiterim, ut [7] mihi ignoſcas. tam enim P. B.
micus reipublicæ, quàm qui maximè. Si verò
ſalutem contra illius impetum in me crudeliſſi-
defenderim; ſatis habeas, nihil me [o] etiam tecum [o] *alii*
fratris injuria conqueri. Quem ego cùm compe- etiamnum.
omnem ſui tribunatus conatum in meam perni-
parare atque meditari, [8] egi cum Claudia,
uxore

› ſcriptum eſt, quod ex multis antiquorum monimentis
ır ſæpe priſcos uſurpaſſe. & paullo poſt, *Nulla 'ſt a me um-*
:ntentia. Victor. Medicæus (ut adnotat Egnatius) *immi-*
& hìc & multis paſſim locis ſimili exemplo colliſis voca-
›rout in metro. quod admiſit Lambinus, utinam non novi-
ıdio! ſed ut edendum curavimus, eſt in o. Pall. (niſi quod
primorem ſyllabam truncet, *minuta eſt*) Grut. Stewech,
:ditionibus melioribus, ac omnium principe Veneta. ſicque
:ero Ep. 5. ad C. Antonium: *aliquid de noſtra conjunctione*
tum eſſe oſtenderem. vulgò malè: *quæ numquam immutata eſt.*
d.

:ibi ignoſcas.] Alii, *peto ut mihi ignoſcas*, quæ ſcriptura
ı eſt. atque Veneta maxime placet: *Ut mihi ignoſcas*, re-
ntellectu verbi *velim.* Camerar.

:i cum Claudia uxore tua.] Hæc eſt *Clodia* illa P. Clodii ſoror,
in oratione pro Cœlio Cicero vexat multis contu-
Impudica enim fuit, & exiſtimata eſt cum P. fratre ſtupri
udinem habuiſſe. Appellabant ipſam vulgo *Quadrantariam*,
ım amatorem ſuum grandem pecuniam illa popoſciſſet,
ngenii adoleſcens, qui ſine damno rei familiaris vellet li-
ı ſuam explere, *quadrantes*, abjectiſſimam pecuniam, ex
ırgenteos nummos in loculos ei immiſit: qua re cognita,
la pervulgata, illa poſtea ita appellata ſemper eſt. Tangit
:m obſcure Cicero pro Cœlio, cum inquit: *niſi forte mu-*
ns quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat bal-
neatori.

9 uxore tua, & cum veſtra ſorore Mucia, cujus erga me ſtudium pro Cn. Pompeji neceſſitudine, multis in rebus perſpexeram, ut eum ab illa injuria deterrerent. 10 Atque ille, quod te audiſſe credo, pridie kal. Januar. qua

neatori. & toto illo loco: *Audita & pervulgata & percelebrata ſermonibus res eſt.* nam quod in fine inquit, *Niſi omnia quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in iſtam quadrare apte viderentur*, alluſit illo verbo ad hoc nomen *Quadrantariam.* Plutarchus totam hiſtoriam narrat in Cicerone. Et ut obſcuriſſimum Quintiliani locum interpretari conemur, arbitramur nos *Quadrantariam Clytæmneſtram* Clodiam hanc eſſe, quam *Quadrantariam* appellaverit Cœlius ex fabula ſupra expoſita. *Clytæmneſtram* autem, quia illa conjugi ſuo Q. Metello mortem attuliſſe credita eſt, quemadmodum Clytæmneſtra Agamemnoni, quamvis hæc ferro, illa veneno graſſata in maritum ſit. Agit de hac ſuſpicione Cicero in oratione pro M. Cœl. cum inquit: *Proh Dii immortales, cur interdum in hominum ſceleribus maximis, aut connivetis, &c.* Nam in fine hujus loci apertius adhuc: *Ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipſam domum metuet ne quam vocem ejiciat? non parietes conſcios? non noctem illam funeſtam ac luctuoſam perhorreſcet?* Verba Quintiliani ſunt hæc in VIII. libro, cap. de Tropis, cum de ænigmatibus loqueretur: *Et oratores nonnunquam, ut Cœlius, Quadrantariam Clytæmneſtram.* ita enim legi debet, non ut in vulgatis *Cæcilius.* Cæcilius enim poeta Comicus fuit, non orator. Sed aliis etiam in locis apud Ciceronem, ut quondam oſtendimus, hæc nomina inter ſe commutata fuerant. Ex verbis quoque Ciceronis paullo ante citatis magnum mendum ſuſtulimus. *Victorius.*

9. *Uxore tua.*] Quomodo uxor fuerit Celeris, cum ejus fratrem P. Clodium, fratrem patruelem Celeris nominet Cicero in oratione pro Cœlio? an eadem & ſoror & conjux? ſic opinor: ut Clodius & Clodia filii fuerint Cæciliæ, ſororis ejus Metelli, qui Celerem & Nepotem genuit. *P. Manut.*

10. *Atque ille, quod te audiſſe credo, prid. Kal. Jan. qua injuria nemo unq. in annuo magiſtratu.*] Nonnulli *in aliquo magiſtratu* legunt. Nos cum meliores codices hoc loco corruptos invenerimus, vulgatam lectionem immutare, etſi nobis parum probatam, noluimus. Quid enim prodeſt, ſi non ſinceriorem & clariorem reponas, receptam quamvis parum firmam repudiare? Vetus ille codex, quem omnium longe optimum cognovimus, *in animo* habet, quam ſcripturam volui hic notare, etſi proculdubio depravatam, ut poſſint ex his veſtigiis ſtudioſi veram lectionem indagare, & ſuo loco inventam reponere. Unuſquiſque igitur nunc in veritate perveſtiganda ſe exerceat. In eodem etiam codice & altero pari fere bonitate, paullo ante hunc locum, dictio illa *credo* variata eſt, & fortaſſe corrupta: illic enim *quod te audiſſe certo* legitur. Quare niſi deſit *ſcio* aut alia vox, quæ ſenſum ejus loci perficiat, proculdubio peccatum fuiſſe librarii dicendum eſt: etſi ille quomo-

juria: nemo umquam [11] in [p] aliquo magiſtratu im- imus civis affectus eſt, ea me conſulem affecit, :mpublicam conſervaſſem: atque abeuntem ma- ı concionis habendæ poteſtate privavit; cujus in- :nihi tamen honori ſummo fuit. Nam cùm ille ıihil, niſi ut jurarem, permitteret: magna voce [12] veriſſimum pulcherrimumque jusjurandum; populus [q] idem magna voce me verè juraſſe jura- :Hac accepta tam inſigni injuria, tamen illo ipſo iſi ad Metellum communes amicos, qui agerent :o, ut de illa mente deſiſteret. quibus ille reſpon- dit,

p *alii* minimo, *alii* annuo.

q item *Lamb.*

unque negligens fuit, aut aliquam dictionem omittendo, *to* pro *credo* ſcribendo. *Victorius.* *In annuo magiſtratu*, ut am docui. Mediceus codex *in animo magiſtratu* habet: alio- dicium non reprehendo: ſed quia unicuique licet quid ipſe proferre, ſuſpicor legendum eſſe, *inani magiſtratu*, deleta ore parte mediæ vocis, priore autem cum primo monoſyl- ɔpulata: ita enim & antitheton erit, & parva immutatio Natum hic eſſe mendum arbitror ex principio conſequentis ıis. *Idem.* *Atque ille quod te audiſſe credo.*] *At ille*, ex in- Ant. Auguſtinus. pro *credo* autem legebat Pantagathus *certo.* llo poſt pro *in aliquo magiſtratu*, vetus liber habet *annuo ma- ı.* ſed ſententiæ aptius eſſet *minimo*, ut ſit ἀντίθετον vocis :quitur *conſulem.* Urſin.

In aliquo magiſtratu.] MS. Græv. *in aio. magiſtratu.* L. *in o*, ut quidam voluerunt. De magiſtr. majorib. & minor. ıııı. 15. Liv. xxxii. 26. *J. F. Gronov.*

Veriſſimum pulcherrimumque jusjurandum.] Hoc, remp. a ſe onſervatam. de quo ſic in oratione pro domo: *Reip. ſemper ſe putavi, me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate ſena- :onſenſu bonorum omnium, pro ſalute patriæ geſſiſſem, ſplendo- erbis dignitatemque retinere; præſertim cum mihi uni in hac re- udiente populo Romano, opera mea hanc urbem & hanc remp. lvam jurato dicere fas fuiſſet.* Et in Piſonem; *Ego, cum in ıe, abiens magiſtratu, dicere a tribuno pl. prohiberer, quæ con- am; cumque is mihi tantummodo, ut jurarem, permitteret; lla dubitatione juravi, rempub. atque hanc urbem mea unius eſſe ſalvam.* Idem confirmat Dio lib. xxxvii. Plutarchus au- , prohibitum Ciceronem a duobus tribunis, Metello & ı, prodidit falſo: nam Beſtia non eodem anno cum Me- tribunatum geſſit: Beſtia Cicerone conſule, quod Salluſtius dit, Metellus anno ſequenti. quod vel hic locus declarat. tribuni pl. magiſtratum inibant iv. idus Decembris. itaque eum concione privare potuit Beſtia extremo conſulatus die, :, Kalendis Januarii, cum iii. idus Dec. tribunatu abiiſſet: ı a Metello factum, qui tribunatum, antequam Cicero con- ılm abſolviſſet, inierat. *P. Manut.*

13. *Qui*

dit, ſibi non eſſe integrum. etenim paullo ante in concione dixerat, ei, [13] qui in alios animadvertiſſet indicta cauſa, [14] dicendi ipſi poteſtatem fieri non oportere. Hominem gravem, & civem egregium! qui, qua pœna ſenatus, conſenſu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem incendere, [r] & magiſtratus, ac ſenatum trucidare, bellum maximum conflare voluiſſent, eadem dignum judicaret eum, qui curiam cæde, urbem incendiis, Italiam bello liberaſſet. Itaque ego Metello, fratri tuo, præſenti reſtiti. Nam in ſenatu kal. Jan. ſic cum eo de republica diſputavi, ut ſentiret, ſibi cum viro forti & conſtanti eſſe pugnandum. A. d. tertium [s] non. Januar. cùm agere cœpiſſet, tertio quoque verbo orationis ſuæ me appellabat, mihi minabatur: [15] neque illi quidquam deliberatius fuit, quàm me, quacumque ratione poſſet, non judicio, neque diſceptatione, ſed vi atque impreſſione evertere. Hujus ego temeritati ſi virtute atque animo non reſtitiſſem, quis eſſet, qui me in conſulatu non caſu potius exiſtimaret, quàm conſilio fortem fuiſſe? Hæc ſi tu Metellum cogitare de me neſciſti, debes exiſtimare, te maximis de rebus à fratre eſſe celatum: ſin autem aliquid impertivit tibi ſui conſilii, lenis à te & facilis exiſtimari debeo, qui nihil tecum de his ipſis rebus expoſtulem. Et, ſi intelligis, non me dicto Metelli, ut ſcribis, ſed conſilio ejus, animoque in me inimiciſſimo eſſe commotum: cognoſce nunc humanitatem meam; ſi

r *alii non habent* &.

P. LXI.

s quoque non. *MSS.*

13. *Qui in alios animadvertiſſet.*] MS. *animum advertiſſet.* qui ſupplicium ſumpſiſſet de nobiliſſimis civibus non auditis, non ſervato ordine judiciorum. Hoc ſemper objecerunt poſtea Ciceroni inimici, quaſi non convicti fuiſſent illi, quaſi tempus Reip. ordinem & mores judiciorum pateretur, quaſi non omnis Senatus, non tantum Cicero, de illo ſupplicio decreviſſet. *J. F. Gronov.*

14. *Dicendi poteſtatem.*] MS. *adiciendi*; Lege, *ad dicendum*, ut eſt in Pal. *poteſtas ad dicendum*, ut Terent. Andr. I, I. *Canes ad Venandum.* Livio: *argentum ad veſcendum.* Idem.

15. *Neque illi quidquam deliberatius fuit.*] Nihil magis aut certius habuit conſtitutum; hoc planè ſibi propoſuerat. Sic Lib. XIII. ad Attic. ep. 5. *Mihi vero deliberatum eſt, abeſſe ex ea urbe.* lib. III. in Verr. *Sic habuiſti ſtatutum cum Aneio ac deliberatum, omnes qui habitant in Sicilia rejicere.* Tale eſt *mihi judicatum.* lib. VII. ep. 33. *Mihi judicatum eſt, ſi modo hoc Caſar patietur, deponere illam perſonam.* lib. II. ad Attic. ep. 12. *Tota res etiamnum fluctuat, quæ ſi deceſſerit, magis erunt judicata quæ ſcribam.* Idem.

16. *Diſſ-*

ſi humanitas appellanda eſt in acerbiſſima injuria remiſſio animi ac [16] diſſolutio. Nulla eſt à me umquam ſententia dicta in fratrem tuum, quotieſcumque aliquid eſt actum, ſedens iis aſſenſi, qui mihi leniſſimè ſentire viſi ſunt. Addam [t] & illud etiam, quod jam ego curare non debui, ſed tamen fieri non moleſtè tuli: atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adjuvi, ut ſenati conſulto meus inimicus, quia tuus frater [v] erat, ſublevaretur. Quare non ego oppugnavi fratrem tuum, ſed fratri tuo repugnavi: [17] nec in te, ut ſcribis, animo fui mobili; ſed ita ſtabili, ut in mea erga te voluntate, etiam deſertus ab officiis tuis, permanerem. Atque, hoc ipſo tempore tibi penè minitanti nobis per litteras, hoc reſcribo, atque reſpondeo: Ego dolori tuo

t *alii delent* &.

v eſt *MSS.*

P. B.

16. *Diſſolutio.*] Hæc vox apud Ciceronem & ſimiles auctores fere ponitur pro turpi atque inhoneſta negligentia; & *diſſolutus* non pro homine luxurioſo, ut nunc vulgo accipitur, ſed pro homine rerum ſuarum curam, prout decet, non gerente. Ita *diſſolutus* & *diligens* tanquam contraria inter ſe ponuntur. Sic Cornificius lib. III. ad Herenn. *Quam ille modeſtiam dicet eſſe, eam nos inertiam & diſſolutam negligentiam dicemus.* lib. III. in Verrem: *Id quod, tametſi iſti difficile eſt, tamen haud ſcio, an fieri poſſit, quoniam pater tam negligens ac diſſolutus eſt.* Ibid. lib. IV. *In communi omnium gentium religione, inque his ſacris negligentes & diſſoluti qui cupiamus eſſe, qui poſſumus.* lib. V. *Tamen intelligo maluiſſe Domitium crudelem in animadvertendo, quam in prætermittendo diſſolutum videri.* Ubi diſſolutus dicitur is, qui nullum delictum punit, & ad omnia connivet. *J. F. Gronov.*

17. *Nec in te, ut ſcribis, animo fui mobili, ſed ita ſtabili.*] Omnes ſciunt ſtabilem animum mobili oppoſitum eſſe, quod teſtimonio etiam hoc Ciceronis confirmatur: non tamen omnes *ſpondeos ſtabiles mobilibus trimetris* oppoſuiſſe Horatium in libello de Arte poetica noverunt. Corruptus enim locus ille eſt, & pro mobilibus, in cunctis impreſſis codicibus *nobilibus* legitur, cum quidam manuſcripti *mobilibus* retineant. quam veram eſſe illius loci lectionem, qui attente eum legent, facile animadvertent: tradit enim non multo ante cœptum eſſe inſeri trimetris ſpondeum, cum apud antiquos poetas in eo genere carminis raro reperiretur. Appellat autem *mobilia trimetra*, quæ ex jambis ac pedibus, qui ſyllabas breves habent, conſtarent. labuntur enim illa & miram celeritatem in ſe continent. Siquis lente hanc caſtigationem probaret & vulgata lectione teneretur, auctoritate Ariſtotelis victus ſententiam mutare debebit: qui in primo libro περὶ ποιητικῆς jambica & tetrametra κινητικὰ, id eſt, mobilia appellavit, cum antea heroicum metrum στασιμώτατον, id eſt, maxime ſtabile appellaſſet, quod multos in ſe ſpondeos recipit. *Victorius.*

18. Me

tuo non ſolùm ignoſco, ſed ſummam etiam laudem tribuo. meus enim me ſenſus, quanta vis fraterni ſit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoque æquum te judicem dolori meo præbeas: ſi acerbè, ſi crudeliter, ſi ſine cauſa ſum à tuis oppugnatus, ut ſtatuas, mihi non modò non cedendum, ſed etiam tuo, atque exercitus tui auxilio, in ejuſmodi cauſa, [x] utendum fuiſſe. Ego te mihi ſemper amicum eſſe volui: [18] me ut tibi amiciſſimum eſſe intelligeres, laboravi. maneo in voluntate, &, quoad voles tu, permanebo; citiuſque amore tui fratrem tuum odiſſe deſinam, quàm illius odio quidquam de noſtra benivolentia [y] detraham. Vale.

x tuendum *MSS.*

y *alii* detrahatur.

EPISTOLA III.

ARG. *Libri veteres hanc epiſtolam Nepotis nomine inſcribunt: quod ſi credimus ex Hiſpania miſſam, cui poſt conſulatum Nepos præfuit, ſimul credere neceſſe eſt. Scribit hæc: a ſe fratrem ſuum, aſſidue Ciceroni obtrectantem, deſpici; Ciceronem autem, qui ſuam in eum benevolentiam officiis declararet, fratris loco diligi: de provinciæ rationibus ad Lollium ſe litteras dediſſe. Amoris conſervationem petit in extremo. Moralis epiſtola: quibus conſulibus, incertum eſt, cum Nepos Hiſpaniæ triennium præfuerit, ut ex Pediano in commentario orationis pro Scauro colligitur.* [A. V. C. DCXCVII.] Hanc præceſſit ep. 6. lib. 1. ſequitur ep. 12. hujus libri.

Q. METELLUS NEP. M. T. C. S. D.

HOMINIS importuniſſimi contumeliæ, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur: &, [19] ut ſunt leves ab ejusmodi homine, à me deſpiciuntur; libenterque commutata perſona, te mihi fratris loco eſſe duco. De illo ne meminiſſe quidem volo: tametſi bis eum invitum ſervavi. De [z] meis rebus, ne vobis multitudine litterarum moleſtior eſſem, ad [a] Lollium [b] perſcripſi; de rationibus provinciæ quid vel-

z *alii* me meiſque.

a *alii* Lælium.

b prætor. ſcripſi *Guliel.*

18. *Me ut tibi amiciſſimum eſſe intelligeres.*] Non placet, quod eſt in Stewech. Grut. Pal. tert. *me autem tibi amiciſſimum eſſe laboravi.* Gebhard.

19. *Ut ſunt leves ab ejusmodi homine.*] Hæc & Veneta lectio, [illegible] *& ſunt leves ejusmodi homines.* Dicit autem contumelias a [illegible] profectas. *Camerar.* Sic ex Medicæo codice edidit Victorius, ſic [illegible] eſt in Vaticano: alias, *ut ſunt leves ejuſmodì homines.* porrò paullò[illegible] tim τὸ *bis* inficiantur Pall. tert. quart. quint. Grut. Stewech. *Gebh.*

20.

m fieri, ut is vos doceret, & commonefaceret. Si
ris, velim priſtinam tuam erga me voluntatem con-
s. Vale. F. LXII.

EPISTOLA IV.

G. *Exul opem implorat conſulis Nepotis: ſicque non imme-
beneficii futurum confirmat. P. Lentulo Spinthere, Q. Metello
Coſſ.* [A. V. C. DCXCVI.] Hanc præceſſit ep. 3. libri XIV.
ur ep. 1. lib. 1.

. C. Q. METELLO NEPOTI COS. S. D.

TTERÆ Quinti fratris, & T. Pomponii, neceſſa-
ii mei, tantum ſpei dederant, ut in te non minus
lii, quàm in tuo collega mihi conſtitutum fuerit.
ae litteras [c] ad te ſtatim miſi: per quas, ut fortuna c *ad te deeſt in MSS.*
labat, & gratias tibi egi, & de reliquo tempore
lium petii. Poſteà mihi non tam meorum litteræ,
n ſermones eorum, qui hâc iter faciebant, ani-
a tuum immutatum ſignificabant. quæ res fecit, ut
litteris obſtrepere non auderem. Nunc mihi Quin-
rater meus mitiſſimam tuam orationem, quam in
atu habuiſſes, perſcripſit: qua inductus, [20] ad te d *ſenatum MSS.*
ere ſum conatus, & abs te, quantum tua fert vo-
s, peto quæſoque, ut tuos [e] mecum ſerves po- e *vulgo* me conſerves.
, quàm propter [f] arrogantem crudelitatem tuorum f *alii* arrogantiam &.
oppugnes. Tu [21] tuas inimicitias ut reipublicæ do-
s, te viciſti: alienas [g] ut contra rempublicam con-
firmes, g vero ut MS.

. *Ad te ſcribere ſum conatus.*] Hæc eſt Veneta lectio, alii *ſum*
s. Rectè Veneti, vix enim ſe auſum ſcribere ſuperius quoque
o innuit. *Camerar.*

. *Tuas inimicitias ut reipublicæ donares.*] Quas mecum in tuo
natu ex Reip. diſſenſione ſuſceptas, in templo Jovis Opt.
. dixiſti te & temporibus & Reip. permiſſurum. *Corrad.* Ali-
amen Manut. quem vide. *donare* autem *inimicitias reipublicæ*
ſtiſſime dicitur propter rempublicam, ſive boni publici cauſſa
re inimicitias, & deponere ſimultates. Juſtin. lib. XXXII, 2.
e filio patrem eſt ignoſcere patri, & culpam pœnamve re-
re propter filium. Id. XXXVIII. 6. *Ne victum quidem memoriæ
donarent.* Apud eũnd. *donari uxori & liberis.* Petron. *Quic-
ergo eſt, dono vobis.* hoc eſt, illi condono propter vos, ve-
interceſſionem. Hæc in illorum gratiam qui hic voluerunt
ituere *condonare.* Grævius.

22. Me

firmes, adduceris? Quòd ſi mihi tua clementia opem tuleris, omnibus in rebus [22] me fore in tua poteſtate, tibi confirmo. ſin mihi neque magiſtratum, neque ſenatum, neque populum auxiliari, propter eam vim, quæ me cum republica vicit, licuerit: vide, ne, cùm velis revocare tempus omnium [h] reſervandorum, cùm, qui ſervetur, non erit, non poſſis. Vale.

h conſervandorum. *MS.*

EPISTOLA V.

ARG. *Omnia benevoli animi ſigna in C. Antonium a ſe eſſe profecta, nullam ab illo relatam gratiam, oſtendit: quod ſi gratum cognoverit, ſe non eſſe ei defuturum. Commendat in extremo Atticum. Eſt autem hic Antonius, qui collega Ciceronis fuerat in conſulatu, filius M. Antonii ſummi oratoris, patruus M. Antonii, qui poſtea remp. oppreſſit. Macedoniam hoc tempore Proconſul adminiſtrabat, Silano & Murena Coſſ.* [A. V. C. DCXCI.] Hanc præceſſit ep. 2. hujus libri, ſequitur quæ proxime ſubjecta eſt.

M. C. C. ANTONIO, M. F. IMPERATORI. S. D.

ETSI ſtatueram nullas ad te litteras mittere, niſi commendaticias, non [i] quò eas intelligerem ſatis apud te valere; ſed ne iis, qui me rogarent, aliquid de noſtra conjunctione imminutum eſſe oſtenderem: tamen, cùm T. Pomponius, homo omnium meorum in te ſtudiorum & officiorum maximè conſcius, tui cupidus, noſtri amantiſſimus, ad te proficiſceretur, ali-

i *alii* quod. P. B.

22. *Me fore in tua poteſtate.*] Pulcre dicitur *eſſe in poteſtate alicujus*, pro facere, quæ quis vult aut deſiderat; componere ſe ad voluntatem alicujus. Sic lib. II. ad Q. Fratr. *Totum ei negotium permiſi, meque in ejus poteſtate dixi fore.* id eſt, promiſi me ſtaturum omnibus illis, quæ decreverit aut ſtatuerit. lib. I. ad Attic. ep. II. *Ac ne illud mirere, cum ego ante ſignificarem tibi per literas me ſperare, illum in noſtra poteſtate fore.* liv. lib. IV. *Tamen ambo ſignificare, ſi alter vellet, ſe in poteſtate tot principum civitatis futuros.* Neque minus elegans *eſſe in auctoritate alicujus*, pro facere ea, quorum quis nobis eſt auctor. liv. lib. V. *Feroces repente minari tribunis militum, niſi in auctoritate Senatus eſſent, ſe in vincula eos duci juſſuros eſſe.* J. F. Gronov. Et ita loquebantur proprie de Senatu. liv. lib. III. c. 21. *Tribuni ſe in auctoritate patrum futuros polliciti ſunt.* Ubi tamen paulo poſt: *Conſules fuere in patrum poteſtate.* Terentius Hec. II, 2, 8. *Nam video me in illarum poteſtate eſſe.* Atque ita explicandus Nepos in Cimone: *Itaque hic & populum urbanum tenuit in ſua poteſtate.* Cuper.

23. Et

iquid mihi ſcribendum putavi; præſertim cùm aliter ſi Pomponio ſatisfacere non poſſem. Ego ſi abs te ſum-a officia deſiderem, mirum nemini videri [k] debeat. nnia enim à me in te profecta ſunt, quæ ad tuum mmodum, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem rtinerent. Pro iis rebus nullam mihi abs te [l] relatam ſe gratiam, tu es optimus teſtis. Contrà etiam eſſe iquid abs te [m] profectum, ex multis audivi. nam com-riſſe me, non audeo dicerè, ne fortè [n] id ipſum ver-um ponam, quod abs te ajunt falsò in me ſolere nferri. Sed [13] ea, quæ ad me delata ſunt, malo te Pomponio, cui non minùs moleſta fuerunt, quàm meis litteris, cognoſcere. Meus in te animus, quàm gulari officio fuerit, & ſenatus, & populus Romanus ſtis eſt. Tu quàm gratus erga me fueris, ipſe exiſti-are potes. quantum mihi debeas, ceteri [o] exiſtimant. go quæ tua cauſa anteà feci, voluntate ſum ductus poſteaque conſtantia. Sed reliqua, mihi ede, multo majus meum ſtudium, majoremque gra-atem & laborem deſiderant. Quæ ego ſi non pro-ndere ac perdere videbor: omnibus meis viribus ſtinebo. [p] ſin autem ingrata eſſe ſentiam: non com-ittam, ut tibi ipſe inſanire videar. Ea quæ ſint, & juſmodi, poteris ex Pomponio cognoſcere. atque um tibi Pomponium ita commendo, ut, quamquam ius cauſa confido te facturum eſſe omnia; tamen abs hoc petam, ut, ſi quid in te reſidet amoris erga me, [q] omne in Pomponii negotio oſtendas. Hoc mihi ni-gratius facere potes. Vale. P. LXIII.

k *alii* debet.
l redditam *MS.*
m *alii* confectum.
n jam ipſum *MSS.*
o *alii* exi-ſtiment.
p ſi autem ingr. *Lamb.* ſin ingr. *Grav.*
q eſſe *MS.*

EPISTOLA VI.

ARG. *Exponit ſuam diligentiam in eo adhibitam, ne Sextio cum C. Antonio Proconſule Quæſtor in Macedoniam iverat, ſuc-cretur. addit de domo a ſe empta, non ſine joco: de Sextii quæ ficabantur ædibus: de C. Antonio a ſe in ſenatu defenſo. M. ſalla, M. Piſone Coſſ.* [A. V. C. DCXCII.] Hanc præceſſit ſu-ior, ſequitur ep. 4. lib. XIV.

M. C.

13. *Ea quæ ad me delata ſunt.*] Valerio interprete nuntiante, llioque ſcribente, ſe audiſſe, te in pecuniis cogendis dictitare, tem mihi quæri, & a me cuſtodem communis quæſtus Hila-libertum eſſe miſſum. *Corradus.*

r L. FLACCO *MS. alii aliter.*

M. C. [r] P. [24] SEXTIO, L. F. PROQUÆSTORI, S. D.

s *alii* libr. tuus.

CUM ad me Decius, [s] librarius, veniſſet egiſſetque mecum, ut operam darem, ne tibi hoc tempore ſuccederetur: quamquam illum hominem frugi & tibi amicum exiſtimabam, tamen, quòd memoria tenebam, cujusmodi ad me litteras anteà miſiſſes, non ſatis credidi [25] homini prudenti, tam valdè eſſe mutatam voluntatem tuam. Sed poſtea quàm & Cornelia tua Terentiam convenit, & ego cum Q. Cornelio locutus ſum: adhibui diligentiam, [26] quotieſcumque ſenatus fuit, ut adeſſem, plurimumque in eo negotii habui, ut Q. [t] Fuſium, tribunum plebis, & ceteros, ad quos tu ſcripſeras, cogerem potiùs mihi credere, quàm tuis litteris. Omnino res tota in menſem Januarium rejecta erat, ſed facilè obtinebatur. Ego tua gratulatione commotus, quòd ad me pridem ſcripſeras, velle te benè evenire, quòd de Craſſo domum emiſſem: [27] emi eam ipſam domum XXXV. aliquantò poſt

t Fuſium *Grav.*

24. P. SESTIO *L. F.*] Sic Veneti, alii *Sextilio.* ſed & *procos.* quidam immutarunt in *quæſtori.* Camer. Vel hic, P. F. vel in ep. 17. hujus libri L. F. legendum videtur, quum idem ſit Seſtius. *Corrad.*

25. *Homini prudenti.*] Hæc laudatio major eſt perſona Ti. Varii. Lege: *pudenti*, id eſt, modeſto & probo. Sic ſupra II. ep. 6. Sic *miles pudens* II. Tuſc. Quæſt. 21. *J. F. Gronov.*

26. *Quotiescunque ſenatus fuit.*] Breviter ita dicebant pro quotiescunque ſenatores convenerunt; ſic etiam *alio ſenatu*, pro alio conventu ſenatus. Plin. lib. V. ep. 4. *Alio ſenatu Vicentini, ſine advocato intraverunt, dixerunt ſe deceptos.* Idem lib. IX. ep. 13. *Opportune ſenatus intra diem tertium non eſt.* Idem.

27. *Emi eam ipſam domum millibus nummûm* XXXV.] Nos antiquam ſcripturam repoſuimus, ſed ſuſpicamur hunc locum non vacare mendo. Nec enim eſt hoc pretium domus illius, quæ invidiam Ciceroni faciebat. In codice, qui eſt in Divi Marci bibliotheca, aliquantum ſpatii inane relictum eſt, ubi vulgares codices *Millibus nummum* habent. ille Mediceus contractius ſpatium habet & anguſtius. Sed etiam dubitari poteſt, quia *Domum* eſt extrema dictio lineæ, etſi non tam producta ſit linea illa, ut æqualis ſit aliis, an fortaſſe relictum ſit a librario, non quia deſit, ſed, quia numerum integrum locus ille non caperet: quem cum ipſe interrumpere & frangere nollet, citius ad initium alterius lineæ properarit. Cupio hunc locum diligentius animadverti a peritioribus: nos ut in antiquo præcipue illo ſcriptum ir-

poſt tuam gratulationem. Itaque nunc me ſcito tantum habere æris alieni, ut cupiam conjurare, ſi quiſquam ᵛrecipiat. ſed partim odio inducti me excludunt, & apertè vindicem conjurationis oderunt: partim non credunt, & à me inſidias metuunt. nec putant ei nummos deeſſe poſſe, [28] qui ex obſidione fœneratores exemerit. [29] Omnino ſemiſſibus magna copia eſt. ego autem

ᵛ me recip. alii

inveniмus, ſic & ipſum locum deſcripſimus, & quæcunque ſuſpiciones ortæ ſunt, ſignificamus. Exiſtimamus enim aliquam notam deeſſe, & eam aut ante, aut ſupra collocatam numerum hunc augendi vim habuiſſe. Nam etiam vulgata lectio non idoneum pretium illius domus ſignificat. Budæus etiam, cujus judicium in his rebus magni apud omnes eſſe debet (is enim hæc acute, & perdiligenter tractavit) numerum hunc inquinatum eſſe cenſet, legique debere arbitratur: *Tricies quinquies ſeſtertium.* Ejus opinionem confirmant noſtri vetuſtiores codices, qui duabus illis dictionibus vacant, in quibus maxime vitium eſſe putat, ut aliqua fortaſſe (ut diximus) nota deſideretur, quæ his numeris appoſita pecuniam eam redderet: aut per hos numeros (quod vix veriſimile eſt) ſumma illa ingens pecuniæ ſignificetur. Ipſe quid ſentiat de hoc loco, lib. III. De aſſe & partibus ejus expoſuit. *Victorius.* *Emi eam ipſam domum* XXXV. voluit prudentiſſimus Victorius, ſic nos, quia ſic ſcriptum reperimus in quinque Pall. in primo ac tert. ante numerum nonnihil ſpacii erat relictum, ſignificando aliquid deeſſe. Lamb. ex voluntate Budæi edidit *emi eam ipſam domum tricies quinquies* LLS. porro, *ipſam*, expungitur in Pal. tert. Grut. Stewech. *Gebhard.* XXXV. id eſt 262500. florenis.

28. *Qui ex obſidione fœneratores exemerit.*] Hoc eſt, qui homines divites, qui pecuniam locant fœnori, liberaverim præſentiſſimo periculo, quod eis a Catilina imminebat. Cic. or. ad Quirites: *tum ſe fuiſſe miſerum cum careret patria quam obſidione liberaſſet.* Plin. Paneg. de venatione: *Nec mediocre pacis decus habebatur ſubmota campis irruptio ferarum, & obſidione quadam liberatur agreſtium labor.* *Fœneratores* autem ſunt cives opulenti, qui civilibus & licitis uſuris nummos aliis locant. Cic. VII. ad Attic. ep. 7. *Quos tu bonos eſſe dicas, ſi ordines ſingulorum quærimus, non intelligo. Senatum bonum putas, per quem ſine imperio provinciæ ſunt? &c. an fœneratores? an agricolas?* ſic in multis aliis locis. Nobis hodie renteniers. Grævius.

29. *Omnino ſemiſſibus magna copia eſt.*] Et hic locus diligenter etiam conſiderandus eſt. Alii legunt *omnino ſemiſſium*, vetuſti codices *omni ſemiſſibus.* Nos lectionem eam ſecuti ſumus, quæ parum a priſcis exemplaribus diſcederet, & ſententiam eandem retineret. In *ſemiſſibus* enim clari ſunt & certi vetuſti codices. Vox illa *omnino*, quam reſtituimus, non integra in illis legitur, ut nonnihil ſcrupuli etiam reſtet. Mentionem facit hujus loci Hermolaus in II. editione Plinianarum caſtigationum lib. XIV. cap. 4. qui eandem ferè quam nos emendationem probat. Quæ ſit in vete-

 ribus

P. B. tem meis rebus geſtis hoc ſum aſſecutus, [30] ut bonum nomen exiſtimer. Domum tuam atque ædificationem omnem perſpexi & vehementer probavi. Antonium, etſi ejus in me officia omnes deſiderant: tamen

ribus exemplaribus ſcriptura, voluimus nos notum facere, cum videamus adhuc hunc locum titubare. *Victor.* *Homini ſemiſſis.*] De hoc loco diſputationes eruditorum exſtant. Veneti, *omnino ſemiſſibus*, alii *hominum ſemiſſ.* tali quodam ſenſu. Pecuniam eſſe quidem caram, ſed nihili & futiles homines viles. Sed enim amplius quærere de hoc loco placet. *Camer.* *Omnino ſemiſſibus magna copia eſt*, Victorius, quia erat in ſuis (quemadmodum eſt in Pall. quatuor, Grut.) *omni ſemiſſibus*, quod probavit Hermolaus Barbarus & ſecutus eſt. Jam quia eam ſic reperit Manutius in Thomæ Leonici libro, viſaturque in Vaticano, omnis dubitationis alea tollenda eſt. vulgo: *Homini ſemiſſis m. c. e.* Gebhardus. *Omni ſemiſſibus.*] Leg. *Bonis*, id eſt iis, quorum fides non laborat, parata facultas eſt pecuniæ mutuæ ſub ſemiſſibus uſuris, vel fœnore ſex nummorum in centenos. Uſuræ centeſimæ, vel aſſes ſunt unus nummus menſtruus in centum, & ſic duodecim annui: Uſuræ deunces eſt nummus menſtruus in centenos minus duodecima parte, & ſic undecim nummi annui. Uſuræ dextantes, decem in centenos annui. Uſuræ dodrantes, novem. Uſuræ beſſes, octo. Uſuræ ſeptunces, ſeptem. Uſuræ ſemiſſes, ſex. Uſuræ quincunces, quinque. Uſuræ trientes, quatuor. Uſuræ quadrantes, tres. Uſuræ ſextantes, duo. Uſuræ unciæ, unus in centum annuus. Vid. IV. Obſ. 9. *J. F. Gronov.* In Menteliano quoque clare ſcribitur, *omnino ſemiſſibus*. In Amſtelodam. *omni ſemiſſibus.* Sunt autem *ſemiſſes* uſuræ, cum in centum denarios quot menſibus uſuræ nomine penditur ſemis denarius, ſive octo aſſes, qui in anno faciunt ſex denarios. *Centeſima* uſuræ eſt denarius menſtruus in denarios centum, quæ in annum generant duodecim denarios. dicuntur & *aſſes uſuræ.* **twaelf van hondert in 't jaer.** Contra *unciarium fœnus*, cum pro centum denariis menſtrua uſura ſolvitur uncia centeſimæ, hoc eſt, as cum triente: hi annui ſunt duodecim trientes, hoc eſt, denarius unus ſeptendecim aſſium. **een van hondert in 't jaer.** ſententiam P. Manutii, ejuſque argumenta pluribus ſolide refellit εὖ πάνυ Gronovius, cum in libro de Pecun. vet. III. cap. 13. tum in prima & ſecunda Ἀντεξηγήσεσι, quas vide. *Grævius.*

30. *Ut bonum nomen exiſtimer.*] Id eſt debitor, qui diligenter & ad diem ſolvit. Sic Columella de R. Ruſt. lib. I. c. 7. *Nec ſane eſt vindicandum nobis quidquid licet, nec rurſus in totum remittendum, quoniam vel optima nomina non appellando fieri mala, fænerator Alphius dixiſſe rectiſſime fertur.* quaſi diceret etiam optimæ fidei debitores tarde ſolvere, ſi non admoneantur. Sic è contrario *lenta nomina* ſunt debitores, qui non ad diem ſolvunt, a quibus tardè ſive mutuum, ſive uſuras recipimus. Seneca lib. V. de Beneficiis c. 22. *Multi ſunt, qui nec negare ſciant, quod acceperint*

men [31] in ſenatu graviſſimè ac diligentiſſimè [32] defendi, ſenatumque vehementer oratione mea atque auctoritate commovi. Tu ad me velim litteras crebriùs mittas. Vale.

EPISTOLA VII.

ARG. *Gratulatur Pompejo de Mithridate victo : deinde carpit eum ut gratiæ referendæ parum ſtudioſum, quia ſibi de Catilinæ conjuratione extincta frigide gratulatus erat : ſe tamen ei tum in rep. tum in amicitia conjunctum fore ſignificat.* Scripta [A. V. C. DCXCI.] Silano & Murena Coſſ. ante ceteras omnes, quæ hoc volumine continentur. Hanc ſequitur ep. 1. hujus libri.

M. T. M. F. CICERO, CN. POMPEJO CN. F. [33] MAGNO, IMPERATORI, S. D.

[34] S. T. E. Q. V. B. E. E. V. [35] Ex litteris tuis, quas publicè miſiſti, cepi unà cum omnibus incredibilem

rint nec referre, quia non tam boni ſunt quam grati, nec tamen mali quam ingrati, ſegnes & tardi, lenta nomina, non mala. hoc eſt, qui tarde ſolvunt, ſed tamen ſolvunt. Idem lib. VII. c. 29. *Quædam nomina bona, lentus ac ſapiens creditor fecit, qui ſuſtinuit ac mora fovit.* J. F. Gronov. Ita *nomina facere*, eſt pecuniam mutuam dare, vel debitorem ſibi aliquem facere. Cicero de Offic. *Hortos emit inſtructos, nomina facit, negotium conficit.* Aſcon. in Verrinam III. *Tituli debitorum nomina dicuntur, præſertim in iis debitis, in quibus nomina ſcripta ſunt, quibus pecunia mutua data ſunt. cui rei contrarium eſt mutuas accepiſſe.* Vide viros doctos ad hæc Petronii c. 117. *Præterea habere in Africa trecenties ſeſtertium fundis nominibuſque depoſitum.* Cuper.

31. *In ſenatu.*] Cum ageretur de Antonio ex provincia ob rapinas revocando: ut ex epiſt. 10. lib. 1. ad Att. intelligo : in qua ſcriptum eſt hoc: *Pompejani prodromi nunciant, aperte Pompejum acturum, Antonio ſuccedi oportere.* Et ibidem paullo poſt, pecuniæ nominantur a C. Antonio injuſte coactæ. ea porro epiſtola iiſdem, quibus hæc, id eſt, Piſone & Meſſalla coſſ. ſcripta eſt. Revocatus tamen Antonius hoc anno non eſt, ſed in provincia manſit uſque ad conſulatum Cæſaris & Bibuli; quibus conſulibus damnatus eſt, atque etiam videtur aliquot ejus anni menſes in Macedonia fuiſſe, ſi epitomæ Livianæ verba conſiderentur. *P. Manut.*

32. *Defendi.*] Quamquam, nec licere ſibi eum defendere, nec libere, jam ad Atticum ſcripſerat, ep. 10. lib. 1. *P. Manut.*

33. MAGNO.] Hoc ei cognomen dedit Sullæ ſalutatio; cum adhuc eques Romanus, adoleſcens annos natus XXIV. Siciliam, ejecto Perperna, cæſo Carbone conſule, Marianarum partium ducibus, recuperaſſet, Africam vero XL. diebus, interfecto Cn. Do-

lem voluptatem. tantam enim ſpem otii oſtendiſti; x quantam ego ſemper omnibus, te uno fretus, pollicebar. Sed hoc ſcito, 36 tuos veteres hoſtes, novos amicos, vehementer litteris perculſos, atque 37 ex magna ſpe deturbatos, jacere. Ad me autem litteras, quas miſiſti, quamquam exiguam ſignificationem tuæ erga me voluntatis habebant, tamen mihi ſcito jucundas fuiſſe. nulla enim re tam lætari ſoleo, quàm meorum officiorum conſcientia: quibus ſi quando non y mutuè reſpondetur, apud me plus officii reſidere 38 facillimè patior. Illud non dubito, quin, ſi te mea ſum-

x quantum. *MS.*

y *ita Gebh. alii* mutuò.

Domitio, Hiarba, Numidiæ rege, capto ſubegiſſet. epitome, Vellejus, Plinius, Plutarchus, alii. *P. Manut.*

34. *S. T. E. Q. V. B. E. E. V.*] Iſtud malui cum Victorio ac Lamb. quam expreſſis verbis. Sed quod mireris, Pall. pr. quart. quint. repræſentant, *Si tibi eſt, quomodo vis, benè eſt;* ex ignoratione ac falſa interpretatione litterarum capitalium; quippe vult: *Si tu exercituſque valetis, bene eſt: ego valeo.* Gebhard.

35. *Ex literis, quas publicè miſiſti.*] Literas publicè mittere, eſt mittere litteras ad Senatum. Sic lib. xv. c. 3. *Publicè propter duas cauſas nihil ſcripſi.* & ep. 9. *Quia non putabam a me etiam non ſcribenda eſſe hæc publicè, propterea ne quidem volui ad te ſcribere, ne cum ad conſulem ſcripſiſſem, publicè ſcribere viderer.* Sic & *litera publica,* pro ſcriptis ad ſenatum, lib. x. ep. 7. *Breviorem me duæ res faciunt, una quod publicis litteris omnia ſum perſecutus.* Et *publicè* eleganter dicitur quid fieri, quod fit publica auctoritate, veluti ipſo populi aut ſenatus decreto; ita apud Terent. Eunuch. II. 2. *Nam ibi cuſtos publicè nunc eſt.* Loquitur de cuſtode portûs Athenarum. Liv. lib. v. *Hoſpitium cum eo e SC. eſt factum, donaque publicè data,* nomine ſcilicet populi vel ſenatûs. Et eod. lib. loquens de Roma a Gallis incenſa reædificanda: *Tegula publicè præbita eſt.* Vide plura ad Terentii locum citatum, & Tacit. IV. Hiſtor. 9. *J. F. Gronovius.*

36. *Tuos veteres hoſtes, novos amicos.*] Craſſum & Lucullum, Manutius. Ego vero intelligo reliquas Catilinariæ conjurationis, de quibus I Att. ep. 14. *Barbatuli juvenes totus ille grex Catilinæ.* Hos dicit veteres hoſtes Pompeji, quod ille omnibus Remp. turbare volentibus fortiſſime olim reſtiterat. Novos amicos, quia Pompejus in epiſtola de rep. per Ciceronem vindicata, & punitis ſupplicio ſontibus nullum verbum poſuerat, ne offenderet homines populares, eoque illis reconciliatus & amicus videbatur. *Idem.*

37. *Ex magna ſpe deturbatos.*] Non dubito, quin hoc loquendi genus, ut alia multa, a Græcis fontibus deduxerit, dixit enim Plato in Euthyphrone; Ἀπ' ἐλπίδος μοι καταβαλὼν μεγάλης οἴχει. *P. Manut.*

38. *Facillime patior.*] Hoc loquendi genere neque lætitia, neque mo-

ſumma erga te ſtudia parum mihi adjunxerint, reſpublica nos inter nos [z] conciliatura conjunctura que ſit. [a] Ac, ne ignores, quid ego in tuis litteris deſiderarim: ſcribam apertè, ſicut & mea natura & noſtra amicitia poſtulat. 39 Res eas geſſi, quarum aliquam in tuis litteris, & noſtræ neceſſitudinis & reipublicæ cauſa, gratulationem exſpectavi: quam ego abs te prætermiſſam eſſe arbitror, quòd [b] vererere, ne cujus animum offenderes. ſed ſcito, ea, quæ nos pro ſalute patriæ geſſimus, orbis terræ judicio ac teſtimonio comprobari. Quæ, cùm veneris, tanto conſilio, tantaque animi magnitudine à me geſta eſſe cognoſces, ut tibi multò majori, quàm Africanus 40 fuit, tamen non multò minorem, quàm [c] Lælium, facilè [d] & in republica, & in amicitia, adjunctum eſſe patiare. Vale.

z conſiliatura *MS.*
a At *MS.*
P. LXIV.
b *alii* verebare.
c *alii* Lælius fuit.
d tibi & *alii.*

EPISTOLA VIII.

ARG. *M. Licinius Craſſus, ejus P. Craſſi filius qui ſeipſum, ne in manus incideret inimicorum, occidit, ut eſt in orationibus pro Scauro & pro Sextio, Romanorum opulentiſſimus, poſtremis diebus ſecundi conſulatus ſui, contra diras & obnunciationes Atei tribuni plebis, de quibus Appianus, Plutarchus, Dio, in Syriam provinciam profectus eſt; cum apud Ciceronem in ejus generi Craſſipedis hortis cœnaſſet, ut legimus in epiſt. 9. libro I. Ad eum Cicero in provinciam ſcribit, quam ſtudioſe dignitatem ejus in ſenatu defenderit: excuſat ſuperiorum temporum ſimultatem; conſtantiam & fidem poſt gratiæ reconciliationem pollicetur, affirmans ejus honeſtati & gloriæ nullo umquam*

moleſtia ſignificatur: perinde ac ſi dicas, non laboro. probatur exemplis ep. 9. lib. I. *Facile patior ea me de repub. ſentire ac dicere, quæ maxime cum mihi, tum etiam reipub. rationibus putem conducere.* pro non invitus ea ſentio ac duco, & ep. 11. lib. VI. *Veſtorius ad me ſcripſit, te mihi gratias agere. hac prædicatio tua mihi grata eſt: eaque te uti facile patior.* Et ad Att. ep. 43. lib. XII. *Hirtium aliquid ad te συμπαθῶς de me ſcripſiſſe, facile patior.* P. Manut.

39. *Res eas geſſi.*] Quarum cauſſa ſenatus ei togato ſupplicationem decrevit; Q. Catulus parentem patriæ nominavit; L. Gellius civicam coronam deberi a rep. dixit. ep. 4. lib. XV. & in Piſonem, Gellius lib. V. cap. 6. *Idem.*

40. *Fuit, tamen non multo minorem, quàm Lælium facilè & in Rep.*] Ita Veneti. Alii, *me multo minorem*, ſed plerique libri ita: *Me non multo minorem.* Camer. Scripſi ſic auctoritate Victorii ac Vatic. codicis, nam in omnibus Pall. & Grut. *me*, non *tamen*; ſed *Lælium* non *Lælius* iidem omnes: ceterum *tibi* ex eorundem omnium conſenſu ejeci. *Gebhard.*

quam ſe loco defuturum : quiddam etiam de ſuo in filium ejus P. Craſſum amore ejuſque in ſe obſervantia interponit. Negotialis & moralis epiſtola : nam & actam in ſenatu rem narrat ; & de reliquo tempore omnia ſtudia ſine ulla exceptione promittit. Scripta L. Domitio Ahenobarbo, Ap. Claudio Pulchro Coſſ. qui Pompejo & Craſſo proxime ſucceſſerunt. [A. V. C. DCXCIX.] Hanc præceſſit ep. 48. lib. XIII. ſequitur ep. 5. lib. VII.

M. T. C. M. LICINIO P. F. CRASSO S. D.

QUANTUM meum ſtudium exſtiterit dignitatis tuæ, [41] vel tuendæ, vel etiam augendæ, non dubito, quin ad te omnes tui [e] ſcripſerint. Non enim fuit, aut mediocre, aut obſcurum, aut ejuſmodi, quod ſilentio [f] poſſet præteriri. Nam & cum conſulibus, & cum multis conſularibus tanta contentione decertavi, quanta numquam antea ulla in cauſa, ſuſcepique mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis: veterique noſtræ neceſſitudini jamdiu debitum, ſed multa varietate temporum interruptum, officium cumulatè reddidi. Neque mehercule umquam mihi tui, aut colendi, aut ornandi voluntas defuit: ſed quædam peſtes hominum, laude aliena dolentium, & te nonnumquam à me alienarunt, & me aliquando immutarunt tibi. Sed exſtitit tempus optatum mihi magis, quàm ſperatum, ut, [g] florentiſſimis tuis rebus, mea [h] perſpici poſſet, & memoria noſtræ voluntatis, & amicitiæ fides. Sum enim conſecutus, non modò ut domus tua tota, ſed ut cuncta civitas me tibi amiciſſimum eſſe cognoſceret. Itaque & præſtantiſſima omnium feminarum, uxor tua, & eximia pietate, virtute, gratia tui Craſſi, meis conſiliis, monitis, ſtudiis, actionibuſque nituntur: & ſenatus populuſque Romanus intelligit, tibi abſenti nihil eſſe tam promptum, aut tam paratum, quàm in omnibus rebus, quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ ſint acta, quæque agantur, domeſticorum tibi litteris declarari puto. De me ſic exiſtimes, ac tibi perſuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua voluntate, aut fortuitò, ad tuam amplitudinem,

e perſcripſerint *alii.*
f poſſit *MS.*
g *alii* in florent.
h proſpici. *MS.*
P. B.

41. *Vel tuendæ.*] Contra Attejum Trib. pleb. & reliquos adverſarios, ep. 8. lib. I. *Corrad.*

42. *Ne-*

dinem meis officiis ampleĉtendam incidiſſe: ſed, ut primùm forum attigerim, ſpeĉtaſſe ſemper, ut tibi poſſem quàm maximè eſſe conjunĉtus. Quo quidem ex tempore memoria teneo, neque meam tibi obſervantiam, [42] neque mihi tuam ſummam benivolentiam ac liberalitatem defuiſſe. Si [i] quæ interciderunt, non tam re, quàm ſuſpicione [43] violata: ea cùm fuerint & falſa & inania, ſint evulſa ex omni memoria vitaque noſtra. Is enim tu vir es, & eum me eſſe cupio, ut, quoniam in eadem reipublicæ tempora incidimus, conjunĉtionem amicitiamque noſtram utrique noſtrûm laudi ſperem fore. Quamobrem tu, quantum tuo judicio tribuendum [k] eſſe nobis putes, ſtatues ipſe: &, ut ſpero, ſtatues ex noſtra dignitate. Ego verò tibi profiteor atque polliceor eximium & ſingulare meum ſtudium in omni genere officii, quod ad honeſtatem & gloriam tuam ſpeĉtet. in quo, etiamſi multi mecum [l] contendent, tamen cùm reliquis omnibus, tum Craſſis tuis judicibus, omnes facile ſuperabo: quos quidem ego [m] ambo unicè diligo; ſed [44] in Marco benivolentia [n] impari. hoc magis ſum Publio deditus, quòd me, quamquam à pue-

i *alii* qua.
k *alii delent* eſſe.
l contenderint *Lamb.*
m *alii* ambos.
n *alii* pari.
P. LXV.

42. *Neque mihi tuam ſummam benevolentiam ac liberalitatem defuiſſe.*] Erat Craſſus in amicos liberalis adeo ut omnibus ſemper ejus domus pateret, pecunias inſuper ſine ullo fœnore mutuo traderet: & quum ſe militari gloria inferiorem animadverteret Pompejo, civilibus ſtudiis quam maximam poſſet auĉtoritatem & potentiam comparare nitebatur. Itaque petentibus omnibus præſto aderat officiis, patrociniis, pecuniarum etiam mutuis dationibus. Exiſtimo autem in ſupplicationibus ei decernendis laboraſſe Ciceronem. Idem certe Plutarchus eſt auĉtor, initio multas Meſopotamiæ civitates ſe ei ſponte dedentes, a Craſſo in fidem ditionemque receptas, Xenodotiam etiam vi captam. Quamobrem quum ſe Imperatorem appellatum iri putaſſet a militibus, ſpe ſua fruſtratus ſit. *Bern. Rutil.*

43. *Suſpicione violenta.*] Id eſt turbulenta. Sed Veneti *violata.* Sed verbum *interciderunt* notabit quod ſignificet, interjeĉta ſunt, cum aliàs notet interitum & abolitionem. *Camerar. Violata.*] *Violatum*, quod violaret. In fragmentis pro Gabinio: *Poſt reditum in gratiam ſi quid eſt commiſſum, id non negleĉtum, ſed violatum putatur:* id eſt, non per negligentiam, ſed per fraudem commiſſum. *J. F. Gronov.*

44. *In Marco benevolentia impari.*] Suſpeĉtum. neque enim videtur poſſe dicere Marci erga ſe non eſſe parem benevolentiam, quum jam dixit, Craſſos ambos cónſiliis, monitis, ſtudiis, aĉtionibus ipſius niti. F. *ut Marco benevolentiam impertio, ſic ma-*

à pueritia ſua ſemper, tamen hoc tempore maximè, ſicut alterum parentem, & obſervat, & diligit. Has litteras velim exiſtimes fœderis habituras eſſe vim, non epiſtolæ, meque ea, quæ 45 tibi promitto ac recipio, ſanctiſſimè o eſſe obſervaturum, diligentiſſimeque eſſe facturum. Quæ à me ſuſcepta defenſio eſt, te abſente, dignitatis tuæ: in ea jam ego, non ſolùm amicitiæ noſtræ, ſed etiam conſtantiæ meæ cauſa, permanebo. Quamobrem ſatis eſſe hoc tempore arbitratus ſum, p hoc ad te ſcribere; me, ſi quid ipſe intelligerem, aut ad voluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea ſponte id eſſe facturum: ſin autem quippiam aut à te eſſem admonitus, aut à tuis; effecturum, ut intelligeres, nihil neque te ſcripſiſſe, neque quemquam tuorum fruſtrà ad me detuliſſe. Quamobrem velim ita & ipſe ad me ſcribas de omnibus minimis, maximis, mediocribuſque rebus, ut ad hominem amiciſſimum: & tuis præcipias, ut opera, conſilio, auctoritate, gratia mea ſic utantur in omnibus, publicis, privatis, forenſibus, domeſticis, tuis, amicorum, hoſpitum, clientium tuorum negotiis; ut, quoad ejus fieri poſſit, præſentiæ tuæ deſiderium q meo labore minuatur. Vale.

o *alii delent* eſſe.

p hæc *MSS.*

q in eo *MS.*

EPISTOLA IX.

ARG. *P. Vatinius, qui tribunatum pl. geſſerat Cæſare conſule, omniaque ex ejus libidine adminiſtraverat, poſt conſulatum in Illyricum*

gis ſum Publio. Att. II. 18. *Tunc per multa ſigna benevolentiæ a bonis impertiuntur.* Ut ſic Ovid. I Met. 370. *J. F. Gronov.*

45. *Tibi promitto ac recipio.*] *Aliquid alicui recipere* eſt polliceri vel promittere ſignificatione etiam efficaciori. Sic lib. VI. ep. 13. *Panſa mihi non ſolum confirmavit, ſed etiam recepit ſe ablaturum, &c.* Philipp. V. *Promitto, recipio, ſpondeo, P. C. Cajum Cæſarem talem ſemper fore civem.* lib. I. ep. 9. *Quidque ſibi is de me recepiſſet, in memoriam redegit.* J. F. Gronov. Ad Attic. lib. II. epiſt. 22. *Sed fidem recepiſſe ſibi & ipſum & Appium de me.* Ubi potius legendum cum Gronovio *dediſſe*, vel delendum τὸ *fidem*, cum hæc loquendi ratio ſit inſolens; ſed cum mox ſequatur *hanc* poſterior ſententia minime admitti poteſt. Hæc locutio occurrit ſupra lib. I. ep. 9. Ad Atticum lib. V. ep. 17. XI, 6. XII, 13. Et plane ita Græci. Euripides Hippolyt. vs. 889.

——— ἃς ἐμοί ποτε
Ἀρὰς ὑπέσχου τρεῖς. *Cuper.*

46. VA-

cum a Cæſare dictatore miſſus, ut Appianus & Dio ſignificant, commendat ſuam dignitatem Ciceroni contra malevolorum atque invidorum obtrectationes. rebus enim proſpere geſtis, ſupplicationes, miſſis ad ſenatum litteris, petebat. Cæſare IV. *Conſule, ſine collega.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 15. hujus libri, ſequitur ep. 8. lib. IX.

[46] VATINIUS IMP. CICERONI SUO S. D.

S. V. B. E. E. V. Si tuam conſuetudinem in patrociniis tuendis ſervas, P. Vatinius cliens [r] advenit, qui pro ſe cauſam [s] dicier vult. Non, puto, repudiabis in honore, quem in periculo recepiſti. Ego autem, quem potiùs [47] adoptem, aut invocem, quàm illum, quo defendente, vincere didici? An verear, ne, qui potentiſſimorum hominum conſpirationem neglexerit pro mea ſalute, is pro honore meo, puſillorum ac malivolorum obtrectationes & [t] invidias non proſternat atque obterat? Quare, ſi me, ſicut ſoles, amas, ſuſcipe [v] me totum: atque [x] hoc, quidquid eſt oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac ſuſtinendum puta. Scis, meam fortunam, neſcio quomodo, facilè obtrectatores invenire, non meo quidem, mehercules, merito; ſed quanti id refert, ſi tamen fato neſcio quo accidit? Si [y] quis fortè fuerit, qui noſtræ dignitati obeſſe velit, peto à te, ut tuam conſuetudinem & [48] liberalitatem in me abſente defendendo mihi præſtes. Lit-

r *vulgo* ad te venit.
s dicere *Lamb.* P. B.
t *alii* injurias.
v me me tot *MS.*
x hoc *deeſt in MS.*
y qui *Grav.*

46. VATINIUS IMP. CICERONI SUO.] *Struma* dictus, quia timidam ſtruma cervicem haberet. ex quo eum, ut in Plutarcho legimus, *inflatum oratorem* Cicero per jocum appellavit. Eodemque ſpectat illud in oratione contra eum habita in ſenatu: *Repente enim te, tamquam ſerpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intuliſti.* Et in ea pro Sextio: *Si medentur reipub. qui exſecant peſtem aliquam, tamquam ſtrumam, civitatis.* Et ad Attic. ep. 9. lib. II. *Vatinii ſtrumam ſacerdotii διβάφῳ veſtiant.* *Vatinios* autem, *Vatios*, *Varos* a cruribus dictos ait Plinius lib. II. cap. 45. *P. Manut.* Ita concipitur inſcriptio in Pall. ſec. tert. quart. Gruteriano, Stewech. nam Pal. pr. quint. etiam illud IMP. exſtinguunt. vulgò prænominibus augent P. VATINIUS IMP. M. CICERONI, *Gebh.* ANTONIUS IMP. Codex vetus.

47. *Adoptem.*] Eligam patronum; vel, *Adoptem*, exoptem: ut Ciceronis filius epiſt. 24. lib. XVI, *Adoptatiſſimus adventus*, dixit, pro *exoptatiſſimus*. P. Manut.

48. *Liberalitatem.*] *Liberalis* eſt, non modo qui pecuniam largitur, ſed etiam qui quocumque officii genere ſubvenit, aut com-

Litteras ad ſenatum de rebus noſtris geſtis, quo exemplo miſeram, infra tibi perſcripſi. Dicitur mihi tuus ſervus [49] anagnoſtes fugitivus [50] cum Vardæis eſſe: de quo tu mihi nihil mandaſti: ego tamen terra marique ut conquireretur, præmandavi: & profectò tibi illum reperiam, niſi [z] ſi in Dalmatiam aufugerit: & inde tamen aliquando eruam. Tu nos fac ames. Vale. A. d. v. idus Quintiles, ex caſtris, [51] Narona.

[z] *alii delent ſi.*

EPI-

commodat. ep. 9. lib. I. in extremo. & ep. 9. lib. V. *P. Manut.*

49. *Anagnoſtes.*] Homines docti & divites apud Romanos ſolebant habere genus ejusmodi ſervorum a ſtudiis, quos *anagnoſtas* ſive *lectores* appellabant, propterea quod ſolebant dominis prælegere auctorem aliquem Græcum aut Latinum, hiſtoricum, poëtam, aut philoſophum, præſertim inter otiandum, inter cœnam, aut cum irent in hortis deambulatum lib. I. ad Attic. ep. 12. *Puer feſtivus, anagnoſtes noſter Soſitheus deceſſerat, meque plus quam ſervi mors debere videbatur, commoverat.* Ejusmodi eſt Protogenes ille, cujus meminit lib. VII. ep. I. Talis erit Plinii Zoſimus, de quo ſcribit lib. V. ep. 19. De ipſa conſuetudine videatur. Idem Plin. lib. III. ep. I. & 7. Illa, quæ prælegebantur uno verbo dicebantur ἀκροάματα, quo non ſolum idem ille Plinius aliquoties utitur, ſed etiam ipſe Cicero, lib. IV. in Verr. c. 49. pro Archia cap. 20. pro Sextio c. 116. & Sueton. Aug. c. LXXIV. ac Veſpaſ. c. XIX. *J. F. Gronov.* Solebant iſti ſervi lectores etiam quæſtiones proponere, quod patet ex aliquot veterum ſcriptorum locis, ut Sueton. Tib. LVI. Gell. lib. II. c. 22. init. & aliis. Locus autem, ſive auditorium, ubi fiebant recitationes, ἀκρόασιν vocabant. Cic. lib. XV. ad Attic. c. 17. *Ut eas vel in acroaſi audeam legere.* Notaverunt quoque viri eruditi *acroamata* deinde non tantum recitationes dictas, ſed ipſos homines, qui ſolebant recitare aliquod ſcriptum eo nomine fuiſſe vocatos, in quo ſignificatu dictum illud a Lampridio, quod Alexander Romanus imperator *nanos & nanas & moriones, & vocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos populo donaverit.* Adde Lambecium in Biblioth. Vindobon. lib. II. p. 164. *Cuper.*

50. *Cum Vardæis eſſe.*] Sic Veneti, quod verum videtur. Alii *Vardaci eſſe*, & mox *niſi in Dalmatiam*, Veneti *niſi ſi in Dalmatiam.* Camerar. Sic recte emendavit Manut. adſtipulante Vatic. & Grævii libro primo, in quo, *cum Vardæi ſe eſſe*, nec non Victor. ed. aliiſque libris melioribus. *Vardæi* Dalmatiæ populus. poſtea Ἀρδιαίους *Ardiæos* dixerunt. in Gloſſario ſunt *Bardei*. dicuntur & *Varalli.* Hos a mari in mediterranea Romani abegerunt, oram enim Dalmatiæ tenebant, coegeruntque agriculturæ vacare, teſte Strab. *Abrah. Ortelius.* Grævius.

51. *Narona.*] Liburniæ civitas, poſtea colonia facta, ad fluvium Naronem. Ptolemæo & *Narbona* dicitur, ſicut & in hac & ſeq. epiſt. in antiquo Grævii libro. hodie *Narenta* dicitur. *Idem.*

52. Qui

EPISTOLA X.

RG. *Scribit de Dionyſio ſervo, de Catilio pirata, de rebus a Dalmatia geſtis, pro quibus ſupplicationes ſibi decerni poſtulat.* V. C. DCCVIII.] *cum in urbem rediiſſet Cæſar.* Hanc præceſſit 29. lib. VII. ſequitur ep. 12. lib. IX.

P. VATINIUS CICERONI SUO S. D.

V. B. E. E. Q. V. De Dionyſio tuo adhuc nihil extrico: & eo minus, quòd me frigus Dalmaticum, od [a] illinc ejecit, etiam hîc refrigeravit. [b] Sed tamen n deſiſtam, 52 quin illum aliquando eruam. Sed men omnia mihi dura imperas. 53 De [c] Catilio neſcio id ad me ſcripſiſti deprecationis diligentiſſimæ. [d] Apa-te cum noſtro Sexto Servilio. nam mehercule ego il-n quoque amo. ſed hujuſmodi vos clientes hujus-odi cauſas recipitis? hominem unum omnium crude-imum, 54 qui tot ingenuos, matresfamiliàs, cives manos occidit, [e] arripuit, diſperdidit, regiones vaſta-? 55 Simius non ſemiſſis homo contra me arma tulit, &

a illinc *MS.*
b *alii* Et. P. LXVI.
c Caliſtio *MS.*
d Ea peragite *MS. Grav.*
e *alii* rapuit.

2. *Quin illum aliquando eruam.*] *Eruere* vox propria de latenti-& rebus defoſſis. Vid. Paſſerat. Prælect. ad Propert. lib. IV. 5. 9. *Verburg.*

3. *De Catilio neſcio quid ad me ſcripſiſti.*] De Catilia familia non mini me apud ſcriptores quidquam legiſſe; quo fit ut ſuſpicer endum eſſe *C. Atilio.* Urſinus. Sed neque hic dicitur Roma-n fuiſſe *Catilium*, ſed piratam ex Dalmatia. *Grav.*

54. *Qui tot ingenuas matresfamilias, civis R. occidit.*] Vetus nino codex elegantiorem & ſinceriorem lectionem habet, m nos accepimus. Non enim *ingenuas matresfamilias* appellat. tres enim familias & probatas mulieres, & nobiles intelligi-s; ſed *ingenuos*, *matresfamilias* ſeparatim de diverſis generibus: Orat. VI. in Verrem, *Mitto adhibitam vim ingenuis, matresfami- violatas.* Pueros enim ingenuos & honeſto loco natos nefas ſtuprare. Nam in mancipiis & libertinis quaſi impune libi-em ſuam exercebant. Quod autem addit *cives Romanos*, tri-que verbis tria hæc nefaria ſcelera exaggerat, oratorie eſt & viſſime dictum. Cujus tam elegantis locutionis nullum in vul-is codicibus veſtigium inerat. *Victorius.* De hoc loco Victorius eruit. Et paullo poſt, cum hic tum alibi ante, pro *ſimul vero iſſis homo*, *Simius non ſemiſſis homo.* pro futili & nullius pretii, upra, *hominum ſemiſſis*, ſi vera lectio eſſet. Paullo poſt, *ſi ercules Appium haberem*, Veneti *Appii os* habent. *Camer.*

5. *Simul vero ſemiſſis homo.*] Longe alia eſt in antiquis codici-bus

f cepit *MSS.* g *alii* mihi.

& eum bello [f]cepi. Sed tamen, mi Cice cere poſſum? Omnia, mehercule, cupio, imperas. Meam animadverſionem, & ſup uſurus eram in eum, quem cepiſſem, rem condono. Quid illis reſpondere poſſum, direpta, naves expugnatas, fratres, liber occiſos, 56 actione expoſtulant? 57 Si meh

bus lectio, quam libenter arripuimus: *Simius non* *lum* etiam Cicero, quem irridet, appellat, & qui propter humilitatem ejus & ſordes indignus eſſet que quos contemnunt, ita vocant, ut Ariſtopha δ' ὁ πίθηκος οὗτος γ' ὁ νῦν ἐνοχλῶν κλειγένης ὁ μ bus hic modis Catilium ignominioſe appellet, & *ſimium*, & ne viliſſimo quidem pretio illum dignu *Victorius.* *Simius.*] Deductum a ſimia, per cont lib. VII. *Hic ſimiolus, animi cauſſa, me, in quem i* *legerat.* Horatius in Serm. *neque ſimius iſte.* *Simia* mine dicebant. ep. 13. lib. VIII. *Illius ſimiæ vultu* nius in Temerario: *Quis hic eſt ſimia, qui me hodi* P. Manut. *Simius non ſemiſſis homo*, dictum in ho bum & nullius pretii. *Simii* dicuntur homines turp animo. Cicero lib. VII. ep. 2. *Hic ſimiolus anim* *quem inveheretur, delegerat.* lib. VIII. ep. 12. *Malui* *obligare, quam illius ſimii vultum ſubire.* Utroqu mine nequam. Sic & inepti imitatores dicuntu lib. I. Sat. 10.

—— —— Quos neque pulche
Hermogenes unquam legit neque ſimius

Non ſemiſſis autem, vel ſimius vel homo minimi eſt illud Catulli:

Vivamus mea Leſbia atque amemus,
Rumoresque ſenum ſeveriorum
Omnes unius æſtimemus aſſis.

Ac Perſii:

—— Dama eſt non treſſis agaſo. J.

In Horatii loco a celeb. Gronovio adducto explica Crinitus lib. I. de Honeſt. Diſcip. c. 13. Plaut. Cap *culos jam teruncii faciunt.* In Priapeis Carm. VII. *euntque rectà.* Vide etiam Donat. ad Terent. Ac Græcorum de improbis & malis proverbium eſt, τίμιον, *parvi oboli pretium.* Suidas & Apoſtol. C verb. 23. *Cuper.*

56. *Actiones expoſtulant.*] Ita legendum eſt, etiam vetuſti codices habent: non ut Manutii in poſteriore ſua editione ſcripſerunt, *Actione expoſtul.* 115. *Actionem ejus rei poſtulant.* Victor. *Expoſtula* petere a prætore in urbe, aut proprætore in provin tra hunc aut illum copiam, ſicuti *dare actionem* d

aberem, [58] in cujus locum ſuffectus ſum, tamen
ſuſtinere non poſſem. Quid ergo eſt? Faciam
ia ſedulò, quæ te ſciam velle. Defenditur à Q.
iſio, tuo diſcipulo: ſi fortè ea res poterit adverſa-
fugare. in eo maxima ſpes eſt. Nos, ſi quid erit
opus, defendes. Cæſar adhuc mihi injuriam facit:
ieis ſupplicationibus, & rebus geſtis Dalmaticis ad-
non refert: quaſi verò non juſtiſſimi triumphi in
natia res geſſerim. Nam ſi hoc exſpectandum eſt,
. totum bellum conficiam: viginti oppida ſunt Dal-
iæ antiqua: quæ ipſi ſibi aſciverunt, ampliùs ſexa-
a. hæc niſi omnia expugno, ſi mihi ſupplicationes
decernuntur, longè alia conditione ego ſum, ac
ri imperatores. Ego poſt ſupplicationes mihi decre-
in Dalmatiam profectus ſum: ſex oppida vi oppu-
ndo cepi: unum hoc, quod erat maximum, quater
.e jam captum. quattuor enim turres, & quattuor P. B.
muros

: admittebat ad agendum, hoc eſt, jus ſuum perſequendum
idicio. ſic *intendere actionem*, & *inſtruere actionem*, ſæpe legi-
Pro vulgata tamen *actione expoſtulare* ſtant Vaticanus & prin-
Palat. forſan ſcripſit Vatinius, *actione poſtulare.* illud *ex* na-
eſt ex vitioſa repetitione litteræ *e*. *actione* autem *poſtulare* dici-
ut *actione experiri*. *Poſtulare* eſſe accuſare tritum eſt & pervul-
m. Suet Jul. 23. *Mox ipſe a L. Antiſtio Trib. pleb. poſtulatus,
'lato demum collegio, obtinuit, cum reip. cauſſa abeſſet, reus ne*
:. Sic *poſtulationes* ſunt accuſationes, actiones. apud eundem
Ner. 7. *celeberrimis patronis non translatitias, ut aſſolet, & bre-
ſed maximas plurimaſque poſtulationes certatim ingerentibus.* Et
ulator, ibid. cap. 14. eſt accuſator: *In juriſdictione poſtulatoribus
ſequenti die, ac per libellos non temere reſpondit.* Grævius.
7. *Si Appii os haberem.*] Si eſſem ea, qua Appius impuden-
ep. 8. lib. IX. *Noſti os ejus adoleſcentioris Academiæ.* In Verrem:
is os hominis. Pro Cluentio: *Quod tandem os eſt illius patroni,
ad eas cauſſas ſine ulla ſcientia juris audet accedere?* Interdum
itur, *durum*, ut apud Terentium in Eun. ubi Donatus: *Os du-
, os impudens: ut contra mollis frontis dicuntur, qui ſunt re-
ntes.* Et quia ferro nihil eſt durius, propterea *ferreum Piſo-
os*, ut inſignem quandam notaret impudentiam, Cicero vo-
t in oratione contra ipſum habita. Appius hic, cui ſe ſucceſ-
Vatinius dicit, non eſt is, ad quem ſunt epiſtolæ lib. III.
bello civili, Pompejum ſecutus, jam perierat: ut auctor eſt
erius lib. I. cap. 6. *P. Manut.*
8. *In cujus locum ſuffectus ſum.*] Cui ſucceſſi in provincia Illy-
. Non eſt autem hic Appius, ad quem Cicero lib. III.
bit, quippe qui bello civili periiſſet. Val. Max. I, 6. ſed alius,
rexit Illyricum A. U. C. 706. Cæſare Dictat. II. *J. F. Gronov.*

59. *Ut*,

muros cepi, & arcem eorum totam: ex qua me nives, frigora, imbres detruſerunt: indigneque, mi Cicero, oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere ſum coactus. Quare te rogo, ſi opus erit, ad Cæſarem meam cauſam agas, meque tibi in omnis partes defendendum putes; hoc exiſtimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale. Data non. Decembribus, h Narona.

h Narbona *MS.*

EPISTOLA XI.

ARG. *Reſpondens Vatinii litteris, quæ non exſtant, ornat eum grati animi laude: ſua ſtudia pollicetur: uxori praſto futurum in omni re, ſignificat. In extrema epiſtola rogat de Dionyſio ſervo: Dalmatis imprecatur.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 18. lib. XII. ſequitur ep. 24. lib. VII.]

M. T. C. P. VATINIO, IMPERATORI, S. D.

GRATA tibi mea eſſe officia non miror. cognovi enim te gratiſſimum omnium: idque numquam deſtiti prædicare. nec enim tu mihi habuiſti modò gratiam, verum etiam cumulatiſſimè retuliſti. Quamobrem reliquis tuis rebus omnibus, pari me ſtudio erga te, & eadem voluntate cognoſces. Quòd mihi fœminam primariam, Pompejam, uxorem tuam, commendas: cum i Sura noſtro ſtatim tuis litteris lectis locutus ſum, ut ei meis verbis diceret, 59 ut, quidquid opus eſſet, mihi denuntiaret: me omnia, quæ ea vellet, ſummo ſtudio curaque facturum: itaque faciam, eamque ſi opus eſſe videbitur, ipſe conveniam. Tu tamen ei velim

i Surra *MS.*

59. *Ut, quidquid opus eſſet, mihi denuntiaret.*] Hoc eſt, quacumque in re mea opera & conſilio indigerent, me arceſſerent. *Denuntiare* enim conciſe interdum ſignificat, *jubere ut adſit & ad ſe veniat, arceſſere.* Brutus & Caſſius ad Anton. lib. XI. epiſt. 2. *Illud valde leve eſt ac nugatorium, ea re denuntiatum eſſe veteranis, quod de commodis eorum menſe Junio laturus eſſes.* hoc eſt, ideo veteranos fuiſſe arceſſitos in urbem. Idem lib. XIII. ep. 77. *Atque ut hoc tui neceſſarii ſciant, hoc me animo erga te eſſe, velim facias eos certiores, ut ſi quid tibi opus ſit, ne dubitent mihi jure ſuo denuntiare.* ſic *denunciare teſtimonium alicui.* in orat. pro Sext. Roſc. & ſæpe apud JCtos eſt jubere aliquem præſto eſſe in judicio ad dicendum teſtimonium, Sic & Græcis παραγγέλλειν hoc ſenſu accipitur. *Giſanius.*

60. In-

n ſcribas, ut nullam rem, neque tam magnam, ne-
ıe tam parvam putet, quæ mihi aut difficilis, aut pa-
ım me digna videatur. Omnia, quæ in tuis rebus
;am, & non laborioſa mihi k & honeſta videbuntur. k Sed
e Dionyſio, ſi me amas, confice. quamcumque ei *MSS.*
lem dederis, præſtabo. Si verò 60 improbus fuerit, ut
t: 61 duces eum captivum in triumpho. l Dalmatis P. LXVII.
i malè faciant, qui tibi moleſti ſunt. Sed, ut ſcribis, l Dalmatias *alii.*
:evi capientur & illuſtrabunt res tuas geſtas. ſemper
ıim habiti ſunt bellicoſi. Vale.

EPISTOLA XII.

ARG. *Petit a Luccejo, hiſtoriarum ſcriptore, ut res a ſe in con-latu geſtas litteris mandet, ut ſeparato volumine, ut ſtatim, ut ajore cum laude quam hiſtoriæ leges aut veritas ipſa patiatur. Ar-umentum proponit, a principio conjurationis Catilinæ ad reditum ıum ab exſilio: in qua temporum varietate ſummam ineſſe delecta-onem, tum rationibus ad probandum aptis, tum etiam Epaminon-æ ac Themiſtoclis docet exemplo. Et, ut impetret facilius, aucupa-ır ejus gratiam laudationis artificio. Denique, ſi non impetret, ıſum de ſe, licet invitum, ſcripturum eſſe ſignificat.* [A. V. C. ɔCXCVII.] Hanc præceſſit epiſt. 3. hujus libri, ſequitur epiſt. 7. ıb. 1.

62 M. C. L. m LUCCEIO, Q. F. S. D.

m *alii* LUCEIO.

CORAM me tecum eadem hæc agere ſæpe conan-tem deterruit pudor quidam, pænè ſubruſticus; ıuæ nunc n expromam abſens audaciùs. Epiſtola enim n *alii* exponam. ıon erubeſcit. Ardeo cupiditate incredibili, neque, ut

60. *Improbus.*] Ut redire nolit. Ergo non erat Dionyſius in po-eſtate Vatinii. quod etiam confirmatur ſuperioribus verbis: *Quam-umque ei fidem dederis, præſtabo.* Allici enim eum conditionibus, ıt ad ſe rediret, omnino Cicero volebat. conditionibus autem :um ſervo cur ageretur, ſi eſſet in poteſtate Vatinii. *P. Manut.*

61. *Duces eum captivum in triumpho.*] Quis non animadverſione lignam deputet ſcripturam Pall. pr. quint. *duces eum in triumpho aptum:* interim quoque Pall. ſec. tert. Grut. Stewech. *captum*, non ıt vulgatum *captivum.* Gebhard.

62. *M. C. L. LVCCEJO Q. F. S. D.*] Quod in Mediceo :odice conſtanter ſervatum animadvertimus id ipſi quoque cuſto-livimus, *Luccejus* ſc. eſſe illius nomen, non Lucejus. Quod ıuamvis parvi momenti eſſe videatur, non multi quoque laboris ːſt retinere, poſtquam antiquis monimentis fidem habere volu-

mus,

ut ego arbitror, reprehendenda, nomen ut noſtrum ſcriptis illuſtretur & celebretur tuis. quod etſi mihi ſæpè oſtendis te eſſe facturum: tamen ignoſcas velim huic feſtinationi meæ. Genus enim ſcriptorum tuorum, etſi erat ſemper à me vehementer exſpectatum, tamen vicit opinionem meam, meque ita vel cepit, vel incendit, ut cuperem quàm celerrimè res noſtras monumentis commendari tuis. [o] Neque enim me ſolùm commemoratio poſteritatis ad ſpem quandam immortalitatis rapit: ſed etiam illa cupiditas, ut vel auctoritate teſtimonii tui, vel indicio benivolentiæ, vel ſuavitate ingenii, [p] vivi perfruamur. Neque tamen, hæc cùm ſcribebam, eram neſcius, quantis oneribus premerere ſuſceptarum rerum, & jam inſtitutarum: ſed quia videbam, [63] Italici belli & civilis hiſtoriam jam à te pænè eſſe perfectam: dixeras autem mihi, te reliquas res ordiri: deeſſe mihi nolui, quin te admonerem, [q] ut cogitares, conjunctène malles cum [r] reliquis rebus noſtra contexere, an, ut multi Græci fecerunt, Calliſthenes Troicum bellum, Timæus Pyrrhi, Polybius Numantinum; qui omnes à perpetuis ſuis hiſtoriis ea, quæ dixi, bella ſepa-

o Non *alii.*

p divini *MS.*

q cogitare *MSS.*

r ceteris *alii.*

P. B.

mus, præterquam quod ſemper hic per duo *CC* ſcribitur, vidimus etiam Romæ in antiquo lapide hoc nomen ita ſcriptum eſſe:

D. M.
LVCCEIAE
SECVNDINAE
TI. CLAV.
PRISCVS VITRICVS
VIX. AN. II. MEN. V.

Sed alium etiam Arretii eſſe ſcimus, in quo idem nomen eodem pacto ſcriptum ſit. *Victorius.* De hac epiſtola ſic ad Atticum ſcribit: *Epiſtolam, Lucceio quam miſi, qua res meas ut ſcribat rogo, fac ut ab eo ſumas: valde bella eſt: eumque ut approperet, adhorteris, & quod mihi ſe ita facturum reſcripſit, agas gratias.* Corradus.

63. *Italici.*] Marſici, vel ſocialis. Tribus enim modis appellatur illud bellum, quod cum ſociis Italicis, indignantibus civitate ſe, lege Licinia & Mucia eſſe extruſos, varia diu fortuna & periculoſo eventu geſtum eſt. quamquam Cicero lib. II. de Off. metu judiciorum excitatum oſtendit. ſed fortaſſe utrumque fuit. primi quidem Marſi, unde Marſici belli nomen fluxit, Julio & Rutilio coſſ. arma ſumpſerunt. ſolus, confecto bello triumphavit de Aſculanis & Picentibus conſul Cn. Pompejus Strabo, Magni pater. *P. Manut.*

64. *A*

paraverunt: tu quoque [s] item civilem conjurationem ab hoſtilibus externiſque bellis [t] ſejungeres. Equidem ad noſtram laudem non multùm video intereſſe: ſed ad properationem meam quiddam intereſt, non te exſpectare, dum ad locum venias; ac ſtatim cauſam illam totam, & tempus arripere. Et ſimul, ſi uno in argumento, unaque in perſona mens tua tota verſabitur, cerno jam animo, quanto omnia uberiora atque ornatiora futura ſint. Neque tamen ignoro, quàm [v] impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam, (poteſt enim mihi denegare occupatio tua) deinde etiam, ut ornes me, poſtulem. Quid ſi illa tibi non [x] tantopere videntur ornanda? Sed tamen, qui ſemel verecundiæ fines tranſierit, eum bene & naviter oportet eſſe impudentem. Itaque te planè etiam atque etiam rogo, ut & ornes ea vehementiùs [y] etiam, quàm fortaſſe ſentis, & in eo leges hiſtoriæ negligas: gratiamque illam, de qua ſuaviſſimè quodam in prooemio ſcripſiſti, 64 à qua te [z] affici non magis potuiſſe demonſtras,

s ita *MSS.*
t non ſejung. *MS.*
v imprudenter *MSS.*
x tantò opere *MS.*
y etiam deeſt in *MS.*
z *Victor.* flecti. *alii* deflecti.

64. *A qua te affici non magis potuiſſe.*] Quidam pro *affici allici* legunt, quæ varietates oriuntur ex ambigua & corrupta antiqua lectione: in melioribus enim codicibus *affecti* ſcriptum eſt: quam vocem nos etiam diligenter conſideravimus, cenſuimuſque tutius legi poſſe *flecti* non omnino nimis longe a priſcorum exemplariorum veſtigiis, & fortaſſe ſententia non inepta. Exiſtimamus enim ut ferme colligitur ex verbis Cic. Luccejum de gratia in quodam procemio ſuarum hiſtoriarum ſcripſiſſe, ut ſe diceret libére & vere hiſtoriam explicaturum: nec unquam potuiſſe tantum alicujus in ſe gratiam, ut a veritate & fide rerum geſtarum diſcederet. Quamvis enim ſæpe gratia hortata eſſet, ut amicorum rationem haberet in rebus exponendis; ad ſeque vocaſſet, ſe ut dixerit non magis potuiſſe flecti & de via recta deduci quam Hercules a voluptatis illecebris ſibi oſtenſis & propoſitis flecti & arripi potuerit. Si cui noſtra lectio minus placebit, ipſe meliorem excogitet. ideo antiquæ lectionis omnibus copiam fecimus, ut quivis judicet; an nos conjectura fefellerit, & ſi queat, ipſe meliorem inde eliciat. *Victor.* *Affici.*] Commoveri: afficit autem gratia, cum nos ad eam, quam ratio non probat, voluntatem perducit. quamquam interdum bona de re uſurpatur hoc verbum, & abſolute; nullo caſu, ut epiſt. 6. lib. XVI. *Varie ſum affectus tuis litteris; valde priore pagina perturbatus, paullum altera recreatus.* Legunt alii, *Electi*; alii, *Allici.* Suum quique arbitrium relinquo. ego non video, cur quatuordecim veterum librorum, in quibus eſt *Allici*, conſenſum aſpernari debeam: cum præſertim nec in ſententia, neo in loquendi genere vitii quidquam eſſe videatur. *P. Manut.* Veneti *flecti.* unum pro altero ſuppoſitum apparet. *Camerar.*

 65. Me

ſtras, quàm Herculem Xenophontium illum à voluptate: ea ſi me tibi vehementiùs commendabit, ne aſpernere; amorique noſtro, pluſculum etiam quàm [a] concedet veritas, largiare. Quòd ſi te [b] adducemus, ut hoc ſuſcipias: erit (ut mihi perſuadeo) materies digna facultate & copia [c] tua. A principio enim conjurationis uſque ad reditum noſtrum videtur mihi [65] modicum quoddam corpus confici poſſe: in quo & illa poteris uti civilium commutationum ſcientia, vel in explicandis cauſis rerum novarum, vel in remediis incommodorum, cùm & reprehendes ea, quæ vituperanda duces; &, quæ placebunt, exponendis rationibus comprobabis, &, ſi liberiùs, ut [d] conſueſti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, inſidias, proditionem notabis. Multam etiam caſus noſtri tibi varietatem in ſcribendo ſuppeditabunt, plenam cujusdam voluptatis, [66] quæ vehementer animos hominum in legendo ſcripto

a *alii* concedit.
b adducerenus *MS.*
c tua *abeſt a MS.*
P. LXVIII.
d *alii* conſuevisti.

65. *Modicum corpus.*] Hoc eſt, librum, volumen. In II ad Q. Fratrem, ep. 12. *Sed utros ejus habueris libros (duo enim ſunt corpora) an utroſque neſcio.* Vitruv. *Cum corpus architecturæ ſcriberem.* Eodem modo Græcis σῶμα dicitur, & σωμάτιον. Cic. VI. ad Att. ep. I. *Hoc tuum σῶμα curabo ut habeas.* Heſych. Ι'λιὰς τῦ Ο'μήρυ σωμάτιον. Sic & *Corpus Juris*, eodem ſenſu. *Gravius.*

66. *Quæ vehementer animos hominum in legendo ſcripto retinere poſſit.*] Codex meus, quem primum ſoleo nominare, & ſane bonitate, ſi diſceſſerimus a Mediceo, primus eſt omnium eorum quos viri docti viderunt, aperit vitioſam hujus loci ſcripturam. In illo enim ſic exaratum inveni, *quæ vehementer animos hominum in legendo te ſcriptore tenere poſſit.* Primus quoque Palatinus, *in legendo te ſcripto.* Hinc conjicio Ciceronem ſcripſiſſe, *animos hominum in legendo te tenere poſſit. ſcriptore* eſt interpretatio τῦ *te*, quæ margini addita ab interprete, aut voce ſuperſcripta in contextum irrepſit, poſtea cum valde abſurdum aut nullum potius ſenſum pareret ea vox, cum *te* conjuncta & ultima ſyllaba diviſa eſt; *re* adhæſit voci ſequenti, *te* vero plane exolevit. *Te legere*, ut *me legere* apud Ovid.

Si quis in hoc artem populo non novit amandi,
Me legat: & lecto carmine doctus amet.

Et ep. Sapphus, v. 41. *At me cum legeres.* ut recte emendavit Vir Illuſtris, ac ſummi ingenii & eruditionis Nicolaus Heinſius, & de patria ſua, & de litterarum ſtudiis, & de me præclare, ſi quiſquam, meritus. *Tenere* autem ſæpiſſime eſt delectare, voluptate afficere. Cic. IV. Acad. *Adhibita vero exercitatione & arte, ut oculi pictura teneantur, aures cantibus, quis eſt, qui cernat, quanta vis eſt in ſenſibus.* Id. V. de Fin. *Ut pompa, ludis atque ejuſmodi ſpectaculis teneantur.* Plin. IV. ep. 13. *Quo genere ſpectaculi ne leviſſime quidem*

ſcripto retinere poſſit. Nihil eſt enim aptius ad delectationem lectoris, quam temporum varietates fortunæque viciſſitudines: quæ etſi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt jucundæ. Habet enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationem. Ceteris verò nulla perfunctis propria moleſtia; caſus [e] autem alienos ſine ullo dolore intuentibus, etiam ipſa miſericordia eſt jucunda. Quem enim noſtrûm ille moriens apud 67 Mantineam Epaminondas non cum quadam miſeratione [f] delectat? [g] qui tum denique ſibi avelli jubet ſpiculum, [h] poſtea quàm ei percontanti dictum eſt, clypeum eſſe ſalvum: ut etiam in vulneris dolore æquo animo cum laude moreretur. Cujus ſtudium in legendo non 68 erectum Themiſtocli fuga re-

e autem *non habet Grav.*
f miſerat *MSS.*
g quin *MS.*
h poſtquam *MSS.*

dem teneor. Cic. VII. ad fam. ep. ult. *Caſſius tuus & Dolabella noſter, vel potius uterque noſter, ſtudiis iiſdem tenentur.* Ovid. IV. Metam.

——— *verſum cum ſmilace flores*

Prætereo, dulcique animos novitate tenebo.

Sed videtur ad Ciceronis genium magis conformata oratio: ſi *ſcripto* deleatur, legaturque, *vehementer animos hominum in legendo retinere poſſit.* Grævius.

67. *Mantineam.*] Urbem Arcadiæ, nobilitatam clade Lacedæmoniorum, & victoria Epaminondæ, Thebanorum ducis. Æmilius Probus, Juſtinus lib. VI. Strabo lib. VIII. *P. Manut.*

68. *Erectum Themiſtocli fugâ redituque retinetur.*] Vetera exemplaria *Themiſtocli* ratione veteris declinationis, qua dandi caſum in hujuſcemodi nominibus pro generandi ponebant, ut *Ulyſſi* pro *Ulyſſis*, *Achilli* pro *Achillis*: ſic etiam in noſtro probatiore codice epiſt. ad Att. lib. XIII. *Non vides ipſum illum Ariſtoteli diſcipulum*, pro *Ariſtotelis.* Item ad Att. lib. IX. *Et L. conſilia, ac Theophani perſequamur.* Et eodem lib. etiam in vulgatis, *Ariarathes Ariobarzani filius*, pro *Ariobarzanis.* Hanc rem priſci & recentiores Grammatici adnotarunt, plurimis ex Vergilio, & ex oratoribus etiam, & Hiſtoricis exemplis adductis. *Victorius. Themiſtoclis fuga*, Veneti rectè *Themiſtocli*, ut *Archonidi filiam.* Quærendum autem quam fugam reditumque dicat Cicero Themiſtoclis: non enim certe rediit ille, quamvis, ut Thucydides ſcripſit, adverſis ventis delatus fuerit rurſum ad claſſem Athenienſium. Sed hoc reditum vocare certè non poſſimus. Quapropter conſiderandum, an non & hoc inter ἁμαρτήματα, quæ μνημονικὰ dicuntur, numerandum eſſe videatur, ut in animo fuerit Ciceroni tum cum hæc ſcriberet Alcibiadis hiſtoria, neque advertens ipſe poſuerit nomen Themiſtoclis. De Alcibiadis enim exilio & fuga e Sicilia, deque illius revocatione & reditu hiſtoria eſt illuſtris & copioſa, & apud Thucydidem & Xenoph. lib. I. Ἑλληνικ. *Camer. Erectum Themiſtocli fugâ redituque retinetur.* Non habent *Themiſtoclis* Pall. ſec. tert. quart. Medicæus, Vatic. editio Victorii. pro *erectum* vero Pall. ſec. quart. *ereptam:* quint. *rectum.* Stewech. *erecta:* unde Gu-

i Etiam *MS.* 69 redituque retinetur? i Etenim ordo ipſe annali mediocriter nos retinet, quaſi enumeratione faſtor At viri ſæpè excellentis ancipites variique caſus hal admirationem, exſpectationem, lætitiam, moleſtia ſpem, timorem. ſi verò exitu notabili concludunt expletur animus 70 jucundiſſima lectionis volupt

k Quod *alii.* k Quo mihi acciderit optatius, ſi in hac ſententia ris, ut à continentibus tuis ſcriptis, in quibus pe

P. B. tuam rerum geſtarum hiſtoriam complecteris, ſece hanc quaſi fabulam rerum eventorumque noſtror Habet enim varios actus, multaſque actiones & cc liorum & temporum. Ac non vereor, ne affe tiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar, hoc demonſtrem, me à te potiſſimùm ornari celeb que velle. Neque enim tu is es, 71 qui, quid neſcias: & qui non eos magis, qui te non admirer invidos, quàm eos, qui laudent, aſſentatores arbit Neque autem ego ſum ita demens, ut me ſempite gloriæ per eum commendari velim, qui non ipſe que in me commendando propriam ingenii glo conſequatur. Neque enim Alexander ille, gratiæ

Gulielm. *Erechtei*; quod non probo: deinde *tenetur* non *reti* agnoſcit idem Stewech. ac Pal. quint. Grut. *Gebhard.*

69. *Reditu.*] Reditum Themiſtoclis poſt fugam non inv forte ſecutus eſt Cicero annales, quos neque Plutarchus Probus viderint, aut quibus habendam fidem non putarint: do & de interitu ejus aliter alios exiſtimaſſe, in Bruto leg Memini, cum homo ingenioſus, indruſtriaque excellens, liaris meus Hieronymus Ferrarius, cui mortuo bene ſit, l dum opinabatur, *Interitu*, pro *Reditu*. quæ conjectura, etſ ſentit ab antiquis libris, tamen, quia cum ſententia con præternittenda non fuit. *P. Manut.*

70. *Jucundiſſima lectionis &c.*] Veneti, non certe pejus, to, ita: *Jucundiſſima lectionis voluptate, quo mihi acc.* & mo *qui quid ſis*, illi *qui qui ſis.* Camerar.

71. *Qui quid ſis neſcias.*] Commendat hanc lectionem ipſa tas, quam ſecutus quoque ſunt Victorius ac Manutius. Lam tamen ait in omnibus editis haberi *quicquid ſcis neſcias*, a ctumque eam ibat Gulielmius ex Milite Plautinâ. ſeque tam malle teſtatur Lamb. quod in nonnullis mſſ. reperiſſet *qui neſcias.* Pall. prim. ſec. quart. quint. item prima editio præfi *tu is es, qui ſis neſcius:* Pal. tert. Grut. *qui ſcis neſcius.* in exo fuiſſe notat Egnatius, *Neque enim tu es is quid id neſcia* chitectetur quod cuilibet optimum videtur, mihi edita eſt on integerrima. *Gebhard.*

72. A

ſa, ab Apelle potiſſimum pingi & à Lyſippo fingi volebat: ſed quòd illorum artem cùm ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat. [l] Atque illi artifices, corporis ſimulacra 72 ignotis nota faciebant: quæ vel ſi nulla ſint, nihilo [m] ſint tamen obſcuriores clari viri. Nec minùs [n] eſt Spartiates Ageſilaus ille [o] 73 perhibendus, qui neque pictam neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quàm 74 qui in eo genere laborarunt. unus enim 75 Xenophontis libellus in eo rege laudando facilè 76 omnes imagines [p] omnium ſtatuaſque ſuperavit. Atque hoc præſtantius mihi fuerit & ad lætitiam animi

l Atqui *alii.*
m *ita Gebh. alii* ſunt.
n enim eſt *MSS.*
o *alii* probandus.
p *alii* hominum.

72. *Ignotis nota faciebant*] *Ignotis*, poſuit, non pro iis qui ignorarentur, ſed qui ignorarent illa ſimulacra: ut id quod patitur, accipiatur pro eo quod agit: antique. nam & Plautus in Pſeudolo: *Novi*; *notis prædicas.* pro, iis qui noverunt. Et noſter in oratione pro Cœlio: *De dignitate*, *Cœlius notis ac majoribus natu*, *etiam ſine mea oratione*, *tacitus facile ipſe reſpondet.* Et in Verr. lib. VI. Livius lib. III. *Notos gratia eorum*, *turbam indignitas rei virgini conciliat.* Et Curtius: *Ignoti jumenta agebant.* P. Manut. *Ignotis.* Iis qui eos non norant. Terent. Eun. V, 2, 4. *Notus mihi quidam obviam venit.* ubi Don. *qui poſſet me agnoſcere*, *an qui me noverat.* Plaut. Pſeud. IV, 2, 39. *novi*, *notis prædicas.* Nævius Lycurgo: *Ignotæ* iteris *ſumus.* Ovid. IX. Met. 108. *Neſſus adit*, *membriſque valens*, *ſcituſque vadorum.* J. F. Gronov.

73. *Perhibendus.*] *Perhiberi* dicitur id, de quo omnes conſentiunt. *Non minus perhibendus eſt Ageſilaus*, valet non minore hominum conſenſu celebrandus. Tuſcul. I. *Tyndaridæ fratres victoriæ populi Romani nuncii fuiſſe perhibentur.* P. Manut. *Perhibendus* eſt memorandus & prædicandus. *Camerar.*

74. *Qui in eo genere laborarunt.*] Scribe: *elaborarunt*, qui operam dederunt, ut ſuæ ſtatuæ & imagines exſtarent. II, 4. *J. F. Gronov.*

75. *Xenophontis libellus in eo rege laudando.*] De Ageſilao ſermo eſt, & intelligit laudationem ipſius a Xenophonte confectam & appellatam Ageſilaum, quæ ad noſtra etiam tempora pervenit. Neque tamen ea eſt, ut quidam crediderunt, quæ inter vitas Plutarchi legitur, & mores reſque ab eo geſtas continet: liber enim ille a Plutarcho ſcriptus eſt, qui & ipſe Ageſilai vitam quemadmodum multorum clariſſimorum virorum edidit: ſed una cum aliis Xenophontis commentariis legitur. Veneti tamen Plutarchi codices, illam ut non veram Plutarchi nota illi adpoſita habent, qui error ab eo ortus eſt, qui epiſtolam confecit, qua divinum illud Plutarchi opus commendavit: in hac enim re falſus eſt. Multa quæ in ea vita leguntur, manifeſtò arguunt, illam Chæronei eſſe, & longe aliam ab ea quam monimentis litterarum Xenophon prodidit. *Victorius.*

76. *Omnes omnium.*] Cum lepore. ut ep. 32. lib. VII. *Omnia omnium*

mi & ad memoriæ dignitatem, ſi in tua ſcripta pervenero, quàm ſi [q] in ceterorùm, quod non ingenium mihi ſolum ſuppeditatum fuerit tuum, ſicut [r] Timoleonti à Timæo, aut ab Herodoto Themiſtocli, ſed etiam auctoritas clariſſimi & ſpectatiſſimi viri, & in reipublicæ maximis graviſſimiſque cauſis cogniti atque in primis probati: ut mihi non ſolùm præconium, quod, cùm in Sigæum veniſſet Alexander, ab Homero Achilli tributum eſſe dixit, ſed etiam grave teſtimonium impertitum clari hominis magnique videatur. Placet enim Hector ille mihi Nævianus, qui non tantùm laudari ſe lætatur: ſed addit etiam, à laudato viro. Quòd ſi à te non impetro, hoc eſt, ſi [s] quæ te res impedierit (neque enim fas eſſe arbitror, quidquam me rogantem, abs te non impetrare) cogar fortaſſe facere, quod nonnulli ſæpe reprehendunt. ſcribam ipſe de me: multorum tamen exemplo, & clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc ſunt in [t] hoc genere vitia. [v] & verecundiùs ipſi de ſeſe ſcribant, neceſſe eſt, ſi quid eſt laudandum: & prætereant, ſi quid [x] reprehendendum eſt. Accedit etiam, ut minor ſit fides, minor auctoritas; multi denique reprehendant: & dicant, 77 verecundiores eſſe præcones ludorum gymnicorum, qui cùm ceteris coronas [y] impoſuerint victoribus, eorumque nomina magna voce [z] pronuntiarint, cùm ipſi ante ludorum miſſionem corona donentur, alium præconem adhibeant, ne ſua voce ipſi ſe victores eſſe prædicent. Hæc nos vitare cupimus: &, ſi recipis cau-

q incertorum *MS.*
r illi duci Tim. *MS.*
P. LXIX.
s *alii* qua.
t eo *MS.*
v & ut *alii.*
x forte reprech. *MS.*
y impoſuerunt *alii.*
z *alii* pronunciarunt.

omnium dicta in me conferri. Et pro Milone: *Omnibus omnia minabatur.* Catullus de Lesbia:

Omnibus una omnes ſurripuit Veneres. P. Manut.

77. *Verecundiores eſſe pracones ludorum gymnicorum, qui &c.*] Elegantiſſima ſententia, qua etiam uſus eſt doctiſſimus vir Plutarchus in commentario quo docet, quomodo quis poſſit ſui ipſius laudes citra invidiam prædicare: nec tamen a Cicerone minus eleganter aut copioſe expoſita eſt. Græci auctoris verba hæc ſunt, quæ cum Latinis conferre inutile non erit, ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφανουμένους ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἑτέρους νικῶντας ἀναγορεύουσιν, τὴν ἀηδίαν τῆς περιαυτολογίας ἀφαιροῦντες. Victorius. Aliter tamen Nero, qui in his ſacris certaminibus *victorem ſe ipſe pronuntiabat. qua de cauſſa & praconio ubique contendit*, ut Suet. notat in ejus vita, cap. 26. Solebant enim in illis ludis, ut pulchre hic notavit Manutius, præcones etiam de victoria contendere. *Gravius.*

78. *Tem-*

cauſam noſtram, vitabimus: idque ut facias, rogamus. Ac, ne fortè mirere, cur, cùm mihi ſæpe oſtenderis, te accuratiſſimè noſtrorum temporum conſilia atque eventus litteris mandaturum, à te id nunc [a] tanto opere & tam multis verbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio ſcripſi, feſtinationis, quòd alacres animo ſumus: ut & ceteri, viventibus nobis, ex litteris tuis nos cognoſcant, & noſmetipſi vivi gloriola noſtra perfruamur. His de rebus, quid acturus ſis, ſi tibi non eſt moleſtum, reſcribas mihi velim. Si enim ſuſcipis cauſam, conficiam commentarios rerum omnium. P. B. Sin autem differs me in tempus aliud: coram tecum loquar. tu intereà non ceſſabis, & ea, quæ habes [b] inſtituta, perpolies, noſque diliges. Vale.

a *alii* tantopere.

b *MS. addit* in mente.

EPISTOLA XIII.

ARG. *Ciceronem in obitu filiæ Lucceius litteris conſolatus erat, eæ litteræ quantum profecerint, & ſimul quam omnis recuperandæ reip. ſpes amiſſa ſit, hac epiſtola demonſtrat. Cæſare IV Conſule ſine collega.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 5. lib. IV. ſequitur ep. 22. lib. XVI.

M. C. L. LUCCEIO Q. F. S. D.

QUAMQUAM ipſa conſolatio litterarum tuarum mihi gratiſſima eſt: declarat enim ſummam benivolentiam conjunctam pari prudentia: tamen illum fructum ex iis litteris vel maximum cepi, quòd te præclarè res humanas contemnentem, & optimè contra fortunam paratum armatumque cognovi. Quam quidem laudem ſapientiæ [c] ſtatuo eſſe maximam, non aliunde pendere, nec extrinſecus aut bene aut malè vivendi ſuſpenſas habere rationes. Quæ cogitatio, cùm mihi non omnino excidiſſet (etenim penitus inſederat) vi tamen [78] tempeſtatum, & concurſu calamitatum erat ali-

c autumo *MS. Grav.*

78. *Tempeſtatum.*] Adverſa tempora *Tempeſtates* vocat, tranſlatione uſus, ut ep. 3. lib. IV. *Multo ante, tamquam ex aliqua ſpecula, proſpexi tempeſtatem futuram.* Cum, inquit, ego quoque fortunæ vim contemnerem, præſidii ſatis eſſe ad omnes caſus in una virtute exiſtimaram; ab hac tamen ſententia, temporibus vexatus, prope deſciveram: ſed me labantem confirmarunt litteræ tuæ. *P. Manut.*

aliquantum [d] labefactata atque convulſa : cui te opitulari & video, & id feciſſe etiam proximis litteris, multumque profeciſſe ſentio. Itaque hoc ſæpius dicendum, tibique non ſignificandum ſolum, ſed etiam declarandum arbitror; nihil mihi eſſe potuiſſe tuis litteris gratius. Ad conſolandum autem cùm illa valent, quæ eleganter copioſéque collegiſti, tum nihil plus, quàm quòd firmitudinem gravitatemque animi tui perſpexi : quam non imitari turpiſſimum exiſtimo. 79 Itaque hoc etiam fortiorem me puto, qùàm te ipſum, præceptorem fortitudinis, quòd tu mihi videre ſpem nonnullam habere, hæc aliquando futura meliora. Caſus enim gladiatorii, P. LXX. ſimilitudineſque eæ, tum rationes in ea diſputatione à te collectæ, vetabant me reipublicæ penitus diffidere. Itaque alterum minùs mirum, fortiorem te eſſe, cùm aliquid ſperes: alterum [e] mirum, ſpe ulla teneri. Quid eſt enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque [f] eſſe fateare? Circumſpice omnia membra reipublicæ, quæ notiſſima ſunt tibi. nullum reperies pro-

d labefacta *alii.*

e *alii addunt* magis.

f *alii addunt* omne.

79. *Itaque hoc etiam fortiorem me puto.*] In vetere libro ſcriptum eſt, *atque hoc fortiorem :* quæ lectio multo quam vulgata videtur melior. *Urſinus.* Urſinus ex aliquo vetere malebat : *Atque hoc fortiorem :* quod in nullo noſtrorum comparet, & habet ille mirabiles libros, ut omninò cum Grutero noſtro exiſtimem eum plurima domi confinxiſſe, quæ deinde alii, ipſo ignaro, nobis obtruſerunt tanquam veterum exemplarium variantes lectiones. hoc ſemel dictum ſit, ne quis ignoret tanti ejus à me emendationes & animadverſiones haberi, cum præteriero. *Gebhard.* Injurius eſt Gebhardus in Fulvium Urſinum, virum non tantum ſe doctiorem, ſed etiam longe meliorem. Hactenus dentes ſuos non niſi in Lambinum exercuit, nunc, bene ſuccedente impotenti audacia, etiam Urſinum audet laceſſere mala beſtia; ſed bene habet, quum nobis aliunde conſtet Urſinum habuiſſe codices Ciceronis longe optimos, qui deinde in Bibliothecam Pontificiam immigrarunt, atque ibi in penetrali adſervantur. Vid. Joſeph. Caſtal. Adverſ. Critic. cap. 3. Decad. 1. Ceterùm ego nunc viciſſim teſtor mihi pleraque Gebhardi non placere, quum fere ſapiant neſcio quid ab elegantiæ conſuetudine remotum, & ille videatur in Ciceronem voluiſſe talia invehere, qualia quidem Latinè dicuntur, verum inter rariora ſunt referenda, nec temere toleranda, niſi ubi jam exſtant. Semper eſt in voculis, nec tamen ſemper melius eligit, ubi duorum MStorum lectiones dubiam faciunt lectionem. Hæc præter meam conſuetudinem ſunt dicta, ſed importuna pravè docti hominis protervitas videbatur certè ſemel reprimenda. *Verburg.*

80. *Iiſdem*

profectò, quod non fractum debilitatumve ſit, quæ perſequerer, ſi aut meliùs ea viderem, quàm tu vides; aut commemorare poſſem ſine dolore: quamquam tuis monitis præceptiſque omnis eſt abjiciendus dolor. Ergo & domeſtica feremus, ut cenſes: & publica paullo etiam fortiùs fortaſſe, quàm tu ipſe, qui præcipis. Te enim ſpes aliqua conſolatur, ut ſcribis: nos autem erimus etiam in [g] omnibus deſperatione fortes, ut tu tamen idem & hortaris & præcipis. Das enim mihi jucundas recordationes conſcientiæ noſtræ, rerumque earum, quas, te in primis auctore, geſſimus. Præſtitimus enim patriæ non minùs certè, quàm debuimus: plus profectò, quam eſt ab animo cujusquam, aut conſilio hominis poſtulatum. Ignoſces mihi de meipſo aliquid prædicanti. quarum enim tu rerum cogitatione nos levare ægritudine voluiſti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus moleſtiis & angoribus abducam; transferamque animum ad ea, quibus ſecundæ res ornantur, adverſæ adjuvantur: tecumque & ero tantum, quantum patietur utriuſque ætas & valitudo: &, ſi eſſe unà minùs poterimus, quàm volumus; animorum tamen conjunctione, [80] iiſdem ſtudiis ita fruemur, ut numquam non unà eſſe videamur. Vale. P. B.

g *alii* omni, *alii* omnium rerum.

EPISTOLA XIV.

ARG. *Duas ad Ciceronem Luccejus conſolatorias miſit epiſtolas; & utrique Cicero reſpondit. Lucceji prior deſideratur; Ciceronis utraque exſtat. In hac quærit primum cauſſam Luccejus, cur ab urbe Cicero abſit; laudat, ſi ſolitudinem ſequitur ut otio ad ſcribendum abundet; non probat, ſi mœroris cauſſa ob filiæ mortem ſuſcepti: deinde rationes cur dolori finem facere debeat ſubjungit. Ad rationes poſtremo, preces addit, ſibi ut hoc tribuat roganti ne diutius angatur. Claudit epiſtolam amoris & modeſtiæ ſignificatio.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 12. lib. IV. ſequitur proxime ſubjuncta.

L. LUC-

80. *Iiſdem ſtudiis.*] Sic malo, ut eſt in duobus antiquis libris, quam, ut in duodecim, *Iiſdemque ſtudiis.* copulam non video neceſſariam eſſe, & additam ſuſpicor e conjectura, quod illud, *Animorum conjunctione*, ad verbum *Fruemur*, referendum videretur: cum a ſe ipſo potius regatur; ut ſit: ideo ſimul eſſe videbimur, quia fruemur iiſdem ſtudiis, animis conjunctis. *P. Manut.*

81. *Romæ.*

L. LUCCEJUS, Q. F. M. T. C. M. F. S. D.

h paullo *MS.*

SI vales, bene eſt: valeo, ſicut ſoleo: [h] paullulo tamen etiam deteriùs, quàm ſoleo. Te requiſivi ſæpius, ut viderem. [81] Romæ quia poſtea [82] non fuiſti, [83] quàm diſceſſerat: miratus ſum, quod item nunc miror.

81. *Romæ quia poſtea non fuiſti quam a me diſceſſeras.*] Sic omnes vulgati codices nulla mendi ſuſpicione. Ipſi antiquam lectionem ſecuti ſumus, quam & genuinam & probam putamus, ut intelligat poſtquam Roma *diſceſſerat*, Cæſar ſc. quanquam nomen Cæſaris non ponit. Nihil autem mirum videri debet: de magnis enim & principibus viris ſic loquimur. Dicit igitur Luccejus Ciceronem Roma exiſſe cum Cæſar diſceſſit, nec poſtea rediiſſe dum Cæſar abeſſet. Poſſemus infinita exempla ex epiſtolis ad Atticum citare, quæ nunc prætermittemus. Speramus tamen rem claram tot exemplorum coacervatione fore. In epiſtolis ad Varronem: *Eſt igitur adventus in exſpectatione.* Sic enim olim locum illum ſolitum eſſe legi eo loco docebimus. Aliqui autem dum rem clariorem facere ſtudent, conſuetum dicendi modum corrumpunt: cum enim hanc loquendi rationem non alibi in veteribus auctoribus adnotaſſent, & noſtris etiam temporibus communem eſſe non cogitarent, locum Ciceronis depravarunt. In eandemque culpam inciderunt, eodem errore decepti, qui nuper has epiſtolas Venetiis ediderunt. Cum enim ante in vulgatis omnibus libris recte hic locus legeretur in epiſtolis ad Pætum, *Cum eſſem otioſus in Tuſculano, propterea quod diſcipulos obviam miſeram, ut ii me quam maxime conciliarent familiari ſuo* (ſermo enim proculdubio eſt de Cæſare: nec tamen nominatur, ſicque legitur in cunctis & antiquis, & ante hunc impreſſis codicibus:) hi hic etiam *Cæſari* repoſuerunt. Nos cunctis his locis antiquam & meliorem lectionem conſervavimus. *Victorius.*

82. *Non fuiſti, quàm diſceſſerat.*] Adſtipulantur quidem omnes Pall. vulgatæ lectioni *quàm à me diſceſſeras*; ſed tamen verior omnino eſt noſtra, quam acceptam referimus Victorio ac Vaticano; ſubintelligitur (ut etiam rectè notavit Lambinus) Cæſar, cujus nomen ſubticeri ſolebat, conſulantur epiſtolæ ad T. Pomponium; ſic lib. IX. ep. 6. & 17. *Gebhard.*

83. *Quam diſceſſerat.*] Antiqua hic olim a nobis, & elegans lectio reſtituta eſt, quam tamen quibuſdam non probavimus, ſpero tamen illam doctis aliis, & ingenioſis viris probatum iri. lib. VIII. epiſtolarum ad Atticum Cicero eodem pacto locutus eſt; quum enim Pompeji peccata colligeret, & omnis de eo ſermo eſſet, nomen ipſius nunquam poſuit: *Alverat Cæſarem, eundem repente timere cœperat, conditionem pacis nullam probarat, &c.* Poſſemus & alia exempla adferre; ſed hoc, quod valde accommodatum eſt, contenti erimus, & alios etiam fore arbitramur. Poſtquam autem illius elegantiſſimæ epiſtolæ, & cum magno ardore animi ſcriptæ,

tor. Non habeo certum, quæ te res hinc maximè retrahat. Si ſolitudine delectare, cùm ſcribas, & aliquid agas eorum, quorum conſueſti, gaudeo: neque reprehendo tuum conſilium. nam nihil iſto poteſt eſſe jucundius, non modò miſeris [i]his temporibus & luctuoſis, ſed etiam tranquillis & optatis: præſertim vel animo defatigato tuo, qui nunc [k]requietem quærit ex magnis occupationibus: vel erudito, qui ſemper aliquid ex ſe promat, quod alios delectet, [l]ipſum laudibus [m]illuſtret. Sin autem, ſicut hîc dum eras, lacrymis ac triſtitiæ te tradidiſti, doleo, quia doles & angere: non 84 poſſum te non, ſi concedis, [n]quod ſentimus, ut liberiùs di-

i *in MS. deeſt* his.
k requiem *alii.*
l *alii* te ipſum.
m illuſtres *iidem.*
n quod ſent. *delet Gebhard.*

ſcriptæ, mentionem fecimus, oſtendemus in Græcis verbis, quæ in ipſa incluſa ſunt, nihil vitii contineri, nec illa Ariſtophanis eſſe, quemadmodum nonnulli crediderunt, qui valde in hac re falſi ſunt. Quamvis autem hujus rei maturum tempus nondum ſit, ſemper tempeſtivum eſſe puto, ſtudioſos literarum adjuvare. In optimo noſtro epiſtolarum exemplari ita leguntur, ut a nobis exſcripta ſunt, necnon in commentariis Suidæ: quod mihi non parvum argumentum eſt, illa recte habere. Animadverti poſtea ipſa a Clemente uſurpari in VI. Stromate, & eodem pacto ibi legi, ut in epiſtolis Ciceronis, & in Commentariis Suidæ; nam vetuſtos etiam libros Suidæ inſpexi, eoſque nihil ab excuſis diſſentire cognovi: quare his tot, tamque incorruptis teſtibus de ſinceritate illius lectionis credendum puto. Qui ea nuper ad Ariſtophanis lectionem redigere voluerunt, non animadverterunt hanc præclaram ſententiam ab alio Poeta accepiſſe Ariſtophanem, & eam ad ſenſum ſuum exponendum accommodaſſe, quemadmodum crebro facit, & ut nonnullos etiam Latinos Poetas facere notum eſt. Quicquid autem ſenſui ſuo non quadrabat, lepidiſſimus comicus commutavit. Sed in extremo quod planum facit, veterem eam ſententiam fuiſſe, & non ab ipſo tunc primum prolatam; nam quod verus ipſius auctor dixerat, καὶ τὸ δίκαιον σύμμαχον ἔςαι, καὶ οὐ μήποθ᾽ ἁλῶ κατὰ πράττων, (id autem percipitur ex commentariis Clementis, & Suidæ, qui plura ejus ſententiæ verba, quam Cicero, adducunt) Ariſtophanes ita confirmavit: καὶ οὐ μήποθ᾽ ἁλῶ περὶ τὴν πόλιν ὢν ὥσπερ ἐκεῖνος δειλὸς καὶ λακκοκαταπύγων. Poſt ſententiam illam ſuis verbis expoſitam, Clemens eruditiſſimus ſcriptor hæc adjungit, quæ vim intellectumque illius non parum aperiunt: αὕτη δὲ εὐσυνειδησία τὸ ὅσιον τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δίκαιον διασώζει, καθαρὰν τὴν ψυχὴν φυλάττουσα διανοήμασι σεμνοῖς καὶ λόγοις ἁγνοῖς, καὶ τοῖς δικαίοις ἔργοις. Verba autem ipſa, quæ ſunt elegantiſſima, cum ad eum locum deveniemus, accuratius declarabimus, & omnem vim illorum ſtudioſe illuſtrabimus. *Victorius.*

84. *Non poſſum te non, ſi concedis.*] In vulgatis libris, *Nec poſſum.* malui, *Non poſſum*, ut habent omnes antiqui libri. alterum *Non*,

o videbas *MS.* dicamus, accuſare. Quid enim? tu ſolus aperta [o] non videbis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis? tu non intelliges, te querelis quotidianis nihil proficere?
p alleviare *MSS. Gulìel.* non intelliges duplicari ſollicitudines, quas [p] elevare tua te prudentia poſtulat? Quòd ſi non poſſumus aliquid proficere ſuadendo, gratia contendimus, & rogando, ſi quid noſtra cauſa vis, ut iſtis te moleſtiis laxes, &
q ad *delet Gebh.* r reddas *Idem.* s ad *delet idem.* [q] ad convictum noſtrum [r] redeas, & [s] ad [85] conſuetudinem, vel noſtram communem, vel tuam ſolius ac propriam. Cupio non obtundere te, ſi non delectare noſtro ſtudio: cupio deterrere, ne permaneas in incepto, cùm duæ res iſtæ contrariæ me conturbent: ex
P. LXXI. quibus, aut in altera mihi velim, ſi potes, obtemperes; aut in altera non offendas. Vale.

EPISTOLA XV.

ARG. *Quærenti Luccejo, cur ab urbe abſit, ejuſque ſollicitudines minuere conanti, ad utrumque reſpondet: lugere ſe non tam filiæ obitum quam reip. tempora; in urbe non eſſe, quod in ea nihil jucundum, odioſa omnia.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. proxime ſuperior, ſequitur ep. 9. hujus libri.

M. CICERO L. LUCCEIO, Q. F. S.

OMNIS amor tuus ex omnibus partibus ſe oſtendit in his litteris, quas à te proximè accepi: non ille quidem mihi ignotus, ſed tamen gratus & optatus. dicerem jucundus, niſi id verbum in omne tempus perdidiſſem. neque ob eam unam cauſam, quam tu ſuſpicaris, & in qua me, leniſſimis & amantiſſimis verbis utens, re graviter accuſas: ſed quòd, illius tanti vulne-
t debeant *MSS.* ris quæ remedia eſſe [t] debebant, ea nulla ſunt. Quid enim?

Non, quod refertur ad verbum *Accuſare*, paullò videtur durius: verum in antiquorum ſcriptis, unde haurimus ubertatem Latinæ linguæ, excuſanda omnia, non omnia tamen imitanda. quamquam hic veterum librorum diſſenſio nonnullam mendi ſuſpicionem affert. alii enim habent, *Non poſſum te nam ſi concedis*: alii, *Non poſſum te ſi non concedis*: alii, *Non poſſum te nam ſi non concedis.* P. Manut.

85. *Conſuetudinem vel noſtram.*] Luſus elegans in voce *conſuetudinis* quæ quum refertur ad τὰ *noſtram communem*, ſignificat familiarem uſum, converſationem; quum ad τὰ *tuam ſolius ac propriam*, ſignificat morem ac rationem vivendi. *J. F. Gronov.*

86. Tr

enim? ad amicoſne confugiam? quàm multi ſunt? habuimus enim ferè communes: quorum alii occiderunt; alii neſcio quo pacto [v] obduruerunt. 86 Tecum vivere poſſem equidem & maximè vellem: 87 vetuſtas, amor, conſuetudo, ſtudia paria, 88 quod vinclum quaſi deeſt noſtræ conjunctionis. [x] Poſſumuſne igitur eſſe una? nec mehercule intelligo, quid impediat. ſed certè adhuc non fuimus, cùm eſſemus vicini in Tuſculano, in Puteolano. Nam quid dicam in urbe? in qua, cùm forum commune ſit, vicinitas non requiritur. Sed caſu neſcio quo in ea tempora noſtra ætas incidit, ut, cùm maximè florere nos oporteret, tum vivere etiam puderet. Quod enim mihi poterat eſſe perfugium, ſpoliato & 89 domeſticis & forenſibus ornamentis atque

[v] obdurarunt *MS.*

[x] Poſſumne i. non e. u. *MS.*

86. *Tecum vivere poſſem equidem & maxime vellem.*] Hunc locum pænè ſolus intellexit Victorius, ut ex ipſius diſtinctione apparet, quam & nos expreſſimus. Deeſt enim particula *ſi* vel *utinam* & ſic eſt in Pall. prim. & tertio. nam Pal. ſec. *tecum equidem vivere poſſem, & max. v.* Lambinus has ſcripturas, quia in ipſius capite non oriebantur, vitioſas proclamat, mavultque ex ſuo ingenio, *Tecum vivere poſſe equidem maxime vellem*; in quem tamen propendet Pal. quart. liber dubiæ fidei: *Tecum vivere poſſem, equidem velle.* Canterus tamen correctum ibat: *Tecum vivere poſſem, equidem maximè vellem.* Pal. quint. *Tecum vivere poſſem, & maximè quidem vellem.* Catullus: *Tecum ludere ſic ut ipſa poſſem.* nam & ibi deeſt, ευκτικόν. *Gebhardus.*

87. *Vetuſtus eſt amor conſuetudo, ſtudia paria.*] In antiquis exemplaribus *vetuſtas, amor* ut nos etiam ſcripſimus. Hæc enim eſt vera hujus loci lectio, & ſic ipſe etiam alibi loquitur, ut in ep. ad D. Brutum de L. Lamia loquens, *magna vetuſtas, magna conſuetudo intercedit.* Victorius.

88. *Quod vinculum, quæ res deeſt noſtræ conjunctioni?*] Veneti, *quod vinculum quaſi deeſt*, ut ſit, *quaſi*, quodammodo. Ad Attic. VII. prope ſimiliter legitur: *Quantum quaſi ſit in trientis triente.* Camerar. *Quod vinclum quaſi deeſt noſtræ conjunctionis*, eſt in Palat. pr. ac Vatic. denique editione Victorii: niſi quod ille *conjunctioni.* Vulgati libri, *quod vinculum, quæ res deeſt.* ſed Pal. ſec. Grut. *id eſt.* ex utraque parte mendoſi. paullò poſt Pall. pr. ſec. tert. *ne mehercule.* quart. *nunc mehercule*, non *nec meherc.* & Pall. ſec. tert. Stewech. *impeditat.* legerem ergo: *Næ mehercule intelligo, quid impeditat!* uſitatum enim in re confirmanda ſeveriore, geminare aſſeverationem. Omninò antecedentia ac ſequentia hanc lectionem deſiderant. *Gebhard.*

89. *Domeſticis.*] Non domeſticis ornamentis, ſed ſolatiis: ornamentis autem forenſibus. nam, cum eum reipub. calamitatibus mœrentem conſolari filia ſoleret, domeſticum quoque, illius morte,

que ſolatiis? litteræ, credo, quibus utor aſſidue. Quid enim aliud facere poſſum? ſed neſcio quomodo ipſæ illæ [90] excludere me à portu & [y] perfugio videntur, & quaſi exprobrare, quod in ea vita maneam, in qua nihil inſit, niſi [91] propagatio miſerrimi temporis. Hîc tu ea me abeſſe urbe miraris, in qua domus nihil [z] delectare poſſit? ſummum ſit odium temporum, hominum, fori, curiæ? Itaque ſic litteris utor, in quibus conſumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuam, ſed [92] ut exiguam doloris oblivionem petam. Quòd

P. B.

y refugio *MSS.*

z delectari *MS.*

morte, ſolatium amiſerat. ep. 6. lib. IV. *Mihi, amiſſis ornamentis iis, quæ eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud ſolatium, quod ereptum eſt.* Et in eadem, paullo poſt: *Non enim, ut tum me a republica mæſtum domus excipiebat, quæ levaret; ſic nunc, domo mærens, ad rempublicam confugere poſſum, ut in ejus bonis acquieſcam.* P. Manut.

90. *Excludere me a portu & perfugio videntur.*] Eadem metaphora uſus eſt Plutarchus, & eadem verba conjunxit, cum de domo Trib. pleb. loqueretur, cujus fores claudi leges non ſinebant, ſed & noctu ac die patebant, ut quilibet omni tempore præſidio ipſius uti poſſet, in explicatione rerum R. 252. ὅθεν οὐδὲ οἰκίας αὐτῷ κλείεσθαι νενόμισται θύραν, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἀνέῳγε, καὶ μεθ' ἡμέραν ὥσπερ λιμὴν καὶ καταφυγὴ τοῖς δεομένοις. *Tanquam*, inquit, *portus quidam, ac perfugium cunctis, qui ope illorum indigerent.* Victorius.

91. *Propagatio miſerrimi temporis.*] Id eſt prolatio, productio, propagatio. Translatio eſt ducta a plantis arborum & arbuſtorum, quorum ſarmenta vel ſurculi, cum deciſi a trunco deprimuntur in terram ad novam ſtirpem faciendam, *pangi* & *propagari* dicuntur. Palladius de R. Ruſt. *Eligenda ſunt ſarmenta, quia pangimus de vite media.* Sueton. in Galba: *Cum pangi laureum ramulum placuiſſet, tale provenit lauretum &c.* Cato de R. Ruſt. c. 52. *Propagatio pomorum & aliarum arborum.* Et cap. ſeq. *Quæ diligentius propagari voles, in aulas & qualos pertuſos propagari oportet, & cum iis in ſcrobem deferri.* Hinc & plantæ, quæ ſic propagantur, dicuntur *propagines.* Horat. Epod. Carm. 2.

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.

Hinc transfertur ad alia. Sueton. in Jul. c. XXIV. *Ut in quinquennium ſibi imperium prorogaretur.* Calig. c. XXIX. *Propagari ſibi commeatum ſæpius deſiderantem.* J. F. Gronov.

92. *Ut exiguam doloris oblivionem petam.*] Tanquam quæ vetet mentem ſemper eſſe in obtutu malorum, ut alibi in Triſtibus inquit Ovidius. Nil igitur aliud videri vult Cicero utilitatis e litteris capere, quam percipitur ab iis qui ſaltatione delectantur, quibus ea ſecundum Lucianum eſt ὥσπερ τι φάρμακον ληθεδανὶ, καὶ νηπενθές τι. De Saltat. p. 948. Edit. Salm. quod Cicero expreſſit per *doloris oblivionem.* Verburg.

93. *Tam*

ɔd ſi id egiſſemus, ego atque tu, quod ne in ıtem quidem nobis veniebat, propter quotidianos tus, omne tempus unà fuiſſemus: neque me vali- ı tua offenderet, neque te mœror meus: quod, ıtum fieri poterit, conſequamur. Quid enim eſt ɩue noſtrum aptius? Propediem te igitur videbo. a motus Grav.

EPISTOLA XVI.

ʟG. *Mærentem Titium interitu filii conſolatur.* [A. V. C. IX.] Hanc præceſſit ep. I. lib. x. ſequitur ep. 4. lib. XI.

M. T. CICERO TITIO S. D.

'SI unus ex omnibus minimè ſum ad te conſolan- lum accommodatus, quòd tantum ex tuis moleſtiis doloris, ut conſolatione ipſe [b] egerem: tamen, b eguerim MS. longiùs à ſummi luctus acerbitate meus abeſſet do- quàm tuus, ſtatui noſtræ neceſſitudinis eſſe, meæ- in te benivolentiæ, non tacere 93 tanto in tuo mœ- tamdiu: ſed adhibere aliquam modicam conſolatio- , quæ levare dolorem tuum poſſet, ſi minùs ſana- otuiſſet. Eſt autem conſolatio pervulgata quidem ıaximè, quam ſemper in ore atque in animo ha- debemus, [c] homines nos ut eſſe meminerimus, c ut hom. nos MS. ːge natos, ut omnibus telis fortunæ propoſita ſit noſtra: neque [d] eſſe recuſandum, quominùs ea, d eſſe abeſt a MS. ıati ſumus, conditione vivamus: neve tam graviter P. LXXII. aſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſimus; ɪiſque aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe novi cogitemus. Neque hæ, neque ceteræ con- ones, quæ ſunt à ſapientiſſimis viris uſurpatæ, ːmoriæque [e] litteris proditæ, tantum videntur pro- e alii & litt. malè. debere, quantum ſtatus ipſe noſtræ civitatis, & ᶠprolatio temporum perditorum: cùm beatiſſimi f ita Grav. omnes alii malè. ſint,

Tanto in tuo mærore tamdiu.] Hæc omnia habet pro gloſſa ·us noſter, ſicut & illud paullo poſt, *potuiſſet* item *modicam tionem*, malletque ſolum legi, *me tacere, ſed adhibere aliqua, ıare dolorem tuum poſſent, ſi minus ſanare.* quæ tamen præfe- ıſſ. omnes. *Gebhard.*

Memoriæque literis proditæ.] Id eſt poſteritati. Sic lib. VI. ep. *m ſtudium tuum conſumas in virorum fortium factis memoriæ lis.* Hoc eſt in hiſtoria ſcribenda. Philipp. XIV. *Ne memoria poſte-*

R

ſint, qui liberos non ſuſceperunt, minùs autem miſeri, qui his temporibus amiſerunt, quàm ſi eoſdem bona, aut denique aliqua republica perdidiſſent. Quòd ſi tuum te deſiderium movet, aut ſi tuarum rerum cogitatione moeres: non facilè exhauriri tibi iſtum dolorem [g] poſſe univerſum puto. ſin illa te res cruciat, quæ magis amoris eſt, ut eorum, qui occiderunt, miſerias lugeas: ut ea non dicam, quæ ſæpiſſimè & legi & audivi, 95 nihil mali eſſe in morte, [h] in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potiùs, quàm mors [i] ducenda ſit; 96 ſin [k] ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur: hoc tamen non dubitans confirmare poſſum, ea miſceri, parari, impendere reipublicæ, quæ qui reliquerit, 97 nullo modo mihi quidem deceptus eſſe videatur. Quid eſt enim jam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati ac ſaluti loci? non mehercule, quemquam audivi hoc graviſſimo, [l] peſtilentiſſimo anno, adoleſcentulum, aut puerum mortuum, qui mihi non à diis immortalibus [m] exceptus ex his miſeriis, atque ex ini-

g *in MSS deeſt* poſſe.
h & quaſi *MSS.*
i dicenda *MS.*
k *ita MS. Grav.*
l & peſtil. *Grav.*
m *ſic Victor. Grav.* ereptus.

poſteritatique prodatur propter unius civis periculum populum Romanum &c. Sic & *poſteris prodi.* lib. VIII. c. 3. *Aliquot ex tam multis tuis monumentis exſtare, quod noſtræ amicitiæ memoria poſteris quoque prodatur velim.* Cæſar de B. Gall. lib. VII. *Cujus rei exemplum ſi non haberemus, tamen libertatis cauſa inſtitui & poſteris prodi pulcerrimum judicarim.* J. F. Gronov.

95. *Nihil mali eſſe in morte: in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quam mors, ducenda ſit; ſin ſit amiſſus, nulla videri miſeria debeat, quæ non ſentiatur.*] Hæc ſe Cicero legiſſe dicit. legerat autem cum aliorum alia, tum illud Xenophontis lib. VIII. Cyri pædiæ de ipſo Cyro moriente: cujus hæc ſunt verba ad filios: Ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν, μήτε ἢν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι, μήτε ἢν μηδὲν ἔτι ὦ. Eandem ſententiam, ut auctore Lactantio cognovimus, libro de Legibus incerto expreſſit Cicero his verbis: *Gratulemur nobis, quoniam mors aut meliorem, quam qui eſt in vita, aut certe non deteriorem eſt allatura ſtatum. nam ſine corpore, animo vigente, divina eſt vita; ſenſu carente, nihil profecto eſt mali.* Et in Hortenſio, apud Auguſtinum. *P. Manut.*

96. *Sin ſit amiſſus.*] Qua in ſententia maxime fuit Epicurus; cum ita diſputaret: *Mors nihil ad nos. nam quod diſſolutum eſt, ſenſu caret: quod ſenſu caret, nihil ad nos.* Sextus Empiricus lib. III. Pyrrh. hypot. cap. 24. *Idem.*

97. *Nullo modo mihi quidem deceptus eſſe videatur.*] *Direptus*, vel *ereptus* alii. *Vrſinus.*

98. Ni

iniquiſſima conditione vitæ, videretur. Quare, ſi tibi unum hoc detrahi poteſt, [98] nequid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe: permultùm erit ex mœrore tuo diminutum. [n] Relinquetur enim ſimplex illa jam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, ſed ad te ipſum propriè referetur: in qua non eſt jam gravitatis ac ſapientiæ tuæ, quam tu à puero præſtitiſti, ferre immoderatiùs caſum incommodorum tuorum, qui ſit ab eorum, quos [99] dilexeris, miſeria maloque [o] ſejunctus. Etenim cum ſemper te & privatis in rebus & publicis præſtitiſti, tuenda tibi ut ſit gravitas, & conſtantiæ ſerviendum. Nam, quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus [p] vetuſtate tollit, [1] id nos præcipere conſilio prudentiaque debemus. Etenim ſi nulla umquam fuit, liberis amiſſis, tam [q] imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum [r] fecerit: certè nos, quod eſt dies allatura, id conſilio [s] anteferre debemus: neque exſpectare temporis medicinam, quam repræſentare [t] ratione poſſimus. His ego litteris ſi quid profeciſſem, exiſtimabam optandum quiddam me eſſe aſſecutum: ſin minùs fortè valuiſſent, [2] officio ta-

n Relinquitur *MS.* P. B.

o dijunctus *Gebh.*

p vetuſt. *abeſt a MS.*

q imbecillis *MS.*

r fecerat *MS.*

s *alii* antecapere.

t nobis rat. *MS.*

98. *Ne quid iis, quos amaſti, mali putes contigiſſe.*] *Amiſiſti* magis placet, quam *amaſti*, veteribus libris præſertim confirmantibus. *Urſin.*

99. *Dilexeris.*] Etſi *Diligere*, minus eſt, quam *Amare*; quod patet ex illo loco ep. 14. lib. IX. *Tantum acceſſit ad amorem, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexiſſe:* & ex altero epiſt. 1. ad M. Brutum: *Clodius valde me diligit, vel, ut ἐμφατικώτερον dicam, valde me amat*; tamen hic pro *amare* accipitur. paullo enim ante dictum eſt, *Ne quid iis quos amaſti, mali putes contigiſſe.* P. Manut.

1. *Id nos præripere conſilio prudentiaque debemus.*] Quiddam in his verbis eſt, quod cum mutari juſſiſſemus, in noſtros etiam codices incuria librariorum irrepſit: *præcipere* enim, non *præripere*, legendum eſt, ex auctoritate & fide priſcorum exemplariorum, & ratione ipſa id confirmante. *Præcipere* enim *antecapere:* ut nos infinita exempla prætereamus hujus ipſius auctoris, pulcherrimum eſt in elegantiſſima illa M. Antonii epiſtola, quam Cicero in Philippicis exagitat, *Sin autem aliud me fatum manet, præcipio gaudia ſuppliciorum veſtrorum, &c.* Victorius.

2. *Officio tamen eſſe functurum.*] Sic eſt in Pall. prope omnibus, Grut. Stewech. Peck. aliàs *functum*; quod Pal. ſec. ſuo loco ignorat planè. ceterùm τὸ, *optandum*, ſicut & τὰ, *forte valuiſſent* pro gloſſematibus oboluerunt Grutero noſtro. *Gebhard.*

tamen eſſe functurum 3 benivolentiſſimi atque amiciſſimi; quem me tibi & fuiſſe ſemper exiſtimes velim, & futurum eſſe confidas.

EPISTOLA XVII.

ARG. *Excuſat tarditatem litterarum ſuarum: hortatur Sextium ut exulii caſum ſapienter fortiterque ferat. idque ut ei perſuadeat & ut afflictum conſoletur, argumenta ſumit a communi omnium hominum conditione, ab ipſius Sextii virtute, ab exemplis, a ſtatu reipublica, a Sextii filio, a judicio amicorum, ab ipſius conſcientia. poſtremo, quod ipſum ad moerorem minuendum pertinet, ſua ſtudia & officia vel ad conſolandum, vel ad levandum ejus fortunam pollicetur omnia.* [A.V.C. DCC.] Hanc præceſſit ep. 5. lib. II. ſequitur ep. 14. lib. VII.

M. C. P. SEXTIO, P. F. S. D.

NON oblivione amicitiæ noſtræ, neque intermiſſione conſuetudinis meæ, ſuperioribus temporibus ad te nullas litteras miſi; ſed quòd priora tempora in ruinis reipublicæ noſtriſque jacuerunt: poſteriora autem me à ſcribendo, tuis injuſtiſſimis atque acerbiſſimis incommodis, retardarunt. Cùm verò & intervallum jam ſatis longum fuiſſet, & tuam virtutem animique magni-
P.LXXIII. tudinem diligentiùs eſſem mecum recordatus: non putavi eſſe alienum inſtitutis meis, hæc ad te ſcribere. Ego te, P. Sexti, & primis temporibus illis, quibus in invidiam abſens, & in crimen vocabare, defendi: &, cùm in tui familiariſſimi judicio ac periculo 4 tuum crimen conjungeretur, ut potui accuratiſſimè te tuamque cauſam tutatus ſum: & proximè, recenti adventu meo, cùm

3. *Benevolentiſſimi atque amiciſſimi.*] Etſi *benevolentia* pro amore ſumitur; quia nemo fere cuiquam, niſi quem amet, bene velle beneque cupere videtur: proprie tamen *benevolus* ab amico, & *benevolentia* ab amicitia differt. quod hic locus oſtendit, & ille lib. I. de Finib. *Quos tu paullo ante tum memoriter, tum etiam amice & benevole collegiſti.* Et in oratione pro Oppio, cujus teſtimonio utitur lib. IX. Quinctilianus: *O amorem mirum! o benevolentiam ſingularem!* Ad Appium ep. 9. lib. III. major amoris vis quam benevolentiæ demonſtratur. *Nihil eſt* (inquit) *quod ſtudio, & benevolentia, vel amore potius effici non poſſit.* P. Manut.

4. *Tuum crimen conjungeretur, ut potui.*] Sic omnes mſſ. ac Victorius: alii tamen *tuum nomen conj. quàm potui.* verùm τὸ *crimen* irreptitium putat eſſe Gulielmius: neque ego diſſentio. *Gebhard.*

5. In

cùm rem aliter inſtitutam offendiſſem, ac mihi placuiſſet, ſi affuiſſem; tamen nulla re ſaluti tuæ defui: cumque eo tempore [5] invidia annonæ, inimici non ſolùm tui, verùm etiam amicorum tuorum, iniquitas totius judicii, multaque alia reipublicæ vitia, plus quàm cauſa ipſa veritaſque valuiſſent: Publio tuo neque opera, neque conſilio, neque labore, neque gratia, neque teſtimonio defui. Quamobrem, omnibus officiis amicitiæ diligenter à me ſanctéque ſervatis, ne hoc quidem prætermittendum eſſe duxi, te ut hortarer, rogaremque, ut & [6] hominem te & virum eſſe meminiſſes, id eſt, ut & communem incertumque caſum, quem neque vitare quiſquam noſtrum, nec præſtare ullo pacto poteſt, ſapienter ferres; & dolori fortiter ac fortunæ reſiſteres: cogitareſque, & in noſtra civitate, & in ceteris, quæ rerum potitæ ſunt, multis fortiſſimis atque optimis viris, injuſtis judiciis, tales caſus incidiſſe. Illud utinam ne verè ſcriberem, ea te republica carere, in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet. De tuo autem filio, vereor, ne, ſi nihil ad te ſcripſerim, [7] debitum ejus virtuti videar teſtimonium non [8] cepiſſe:

5. *Invidia annonæ inimici non ſolum tui.*] Cum ei propter annonam, quod frumentum fortaſſe in ædilitate vili pretio vendidiſſet, non modo ejus inimicus, verum amici etiam inviderent. Non eſt inuſitatum Ciceroni duobus uti generandi caſibus, ut in lib. de Senect. *Quid de P. Licinii Craſſi & pontificii & civilis juris ſtudio loquar?* Et lib. II. de Nat. deor. *Iis artibus, quarum judicium eſt oculorum.* Et Phil. 14. *Cujus imbecillitatem animi virtus, & ſpes victoriæ confirmavit.* P. Manut.

6. *Hominem te & virum.*] Ab homine ſapientiam, a viro fortitudinem poſtulat. eſt enim ἔμφασις in *Virum*: ut in epiſtola ſequenti: *Te colligas, virumque præbeas.* & Phil. 2. *Ille vir fuit, nos quidem contemnendi.* Et in quadam ad Atticum epiſtola: *Si vir eſſe volet, det præclara ſynhodia.* & in Bruto: *Vidi Mitylenis virum, & vidi plane virum.* Idem.

7. *Debitum ejus virtuti videar teſtimonium non cepiſſe.*] Non erat Lambini, jus ac majeſtatem omnibus antiquis codicibus eripere, illiſque proculcatis ſuum *dediſſe* reponere: Tenemus firmiter hoc, ex quinque Pall. Gruteriano, duobus Gulielmii, editionibus omnibus. *Gebhard.*

8. *Cepiſſe.*] Etſi, *Teſtimonium accipere*, dixit Cicero in Verrem: tamen hic malim, *Dediſſe*: quod verbum eo magis placet, quia congruit optime cum eo quod dictum eſt, *Debitum ejus virtuti.* & *Dare teſtimonium*, frequens loquendi modus apud Ciceronem, ut ep. 16. lib. XIII. *Judicii mei teſtimonium ei libenter dedi.* Et lib. III. de

piſſe: ſin autem omnia, quæ ſentio, perſcripſerim; ne [v] refricem meis litteris deſiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentiſſimè facies, ſi illius pietatem, virtutem, induſtriam, ubicumque eris, tuam eſſe, tecum eſſe duces. neç enim minus noſtra ſunt, [9] quæ animo complectimur, quàm quæ oculis intuemur. Quamobrem & illius eximia virtus, ſummuſque in te amor, magnæ tibi conſolationi debet eſſe; [x] & nos, ceterique, qui te non ex fortuna, ſed ex virtute tua pendimus, ſemperque pendemus; [10] & maximè animi tui conſcientia, cùm tibi nihil meritò accidiſſe reputabis, [y] & illud adjunges, homines ſapientes turpitudine, non caſu; & delicto ſuo, non aliorum injuria commoveri. Ego, & memoria noſtræ veteris amicitiæ, & virtute atque obſervantia filii tui [z] monitus, nullo loco deero, neque ad conſolandum, neque ad [a] levandum fortunam tuam. Tu ſi quid ad me fortè ſcripſeris, perficiam, ne te fruſtra ſcripſiſſe arbitrere.

v refrigerem *MS.* P, B.
x ut *MS.*
y ſi & *Grav.*
z admonitus *alii.*
a levandam *MSS.*

EPISTOLA XVIII.

ARG. *Conſolatoria eſt. valet autem ad conſolandum ſocietas ægritudinis: index enim benevolentiæ dolor eſt. itaque Cicero orditur a ſignificatione doloris ſui, quem ex Fabii ceperat incommodo. ſic ad Titium epiſt.* 16. *ſic Sulpicius epiſt.* 5. *lib.* IV. *& Cicero in ea qua reſpondit, levatum ſe aliqua fatetur luctus parte non ſolum oratione Sulpicii & auctoritate, verum etiam ſocietate pæne ægritudinis.* [A. V. C. DCCI.] Hanc præceſſit ep. 6. lib. II. ſequitur ep. 75. lib. XIII.

M. CICERO [11] T. FADIO S. D.

ETSI egomet, qui te conſolari cupio, conſolandus ipſe ſum; propterea quòd nullam rem graviùs jamdiu

de leg. *Tam præclarum mihi dediſti judicii tui teſtimonium.* Et alibi. *P. Manut.*

9. *Quæ animo complectitur.*] Ex jure civili, ubi docetur & animo quædam poſſideri. lib. III. §. 7. & plur. de adquir. poſſ. *J. F. Gronovius.*

10. *Et maxime animi tui conſcientia.*] Ita reſtituerunt Veneti. Alii: *Maxime etiam amici tui conſcientia.* Rutilius depravatum locum animadvertit. *Camerar.*

11. T. FADIO.] Sic eſt in Pal. quint. Vaticano. ſicque ediderе Victorius & Lambinus. vulgò *T. Fabio.* malè. Fabii enim nobiliſſimi, hic autem fuit homo novus, ut innuit ipſe Cicero. *Gebhard.*

12. *Ut*

diu tuli, quàm incommodum tuum: tamen te magnopere non hortor ſolùm, ſed etiam, pro amore noſtro, rogo atque oro, [b] te colligas, virumque præbeas, &, qua conditione omnes homines, &, quibus temporibus nati ſimus, cogites. Plus tibi virtus tua dedit, quàm fortuna abſtulit: propterea quòd adeptus es, quod non multi homines novi; amiſiſti, quæ plurimi homines nobiliſſimi. Ea denique videtur conditio impendere legum, judiciorum, temporum, ut optimè actum cum eo videatur eſſe, qui quàm leviſſima pœna ab hac republica diſceſſerit. Tu verò, qui & fortunas & liberos habeas, & nos ceteroſque neceſſitudine & benivolentia tecum conjunctiſſimos: [c] quumque magnam facultatem ſis habiturus, nobiſcum, & cum omnibus tuis vivendi: & cùm unum ſit judicium, ex tam multis, quod reprehendatur, [12] ut quod una ſententia, eaque dubia, [d] [13] potentiæ alicujus condonatum exiſtimetur: omnibus his de cauſis debes iſtam moleſtiam quàm [e] leniſſimè ferre. Meus animus erit in te liberoſque tuos ſemper, quem tu eſſe vis, & qui eſſe debet.

b ut te *MS.*

P. LXXIV.

c *ita* MSS. *alii* quique.

d potentia *MSS.*

e leviſſime *alii.*

EPISTOLA XIX.

ARG. *Cum Pompejus, Italia pulſus a Caſare, in Graciam magno cum bonorum civium comitatu, in quibus uterque conſul fuit, revocandi belli cauſſa navigaſſet: Rufus ad eum officii cauſſa, quod ea reip. caſtra eſſe videbantur, tranſire cogitabat. ejus conſilium probat Cicero; idemque ſibi jamdiu ait eſſe conſtitutum. Pompeji cauſſam meliorem judicat: de belli exitu non minus adverſa timere quam ſperare videtur ſecunda, ad extremum tacite petit, non modo ut reipublica, verum etiam amicitia ſua cauſſa in ſententia maneat. Scripta eſt poſt ſequentem, profecto jam in Graciam Pompejo, C. Marcello, L. Lentulo Coſſ.* [A. V. C. DCCIV.] Hanc præceſſit ep. 16. lib. II. ſequitur ep. 7. lib. XIV.

[14] CICERO RUFO.

[15] ETSI mihi numquam dubium fuit, quin tibi eſſem cariſſimus; tamen quotidie magis id [f] perſpicio: ex-

f perficio *MS.*

12. *Ut quod una ſententia.*] Sic Veneti. Alii: *Idque una ſententia, eaque dubia potentia al.* Rutilius *potentia* tertio caſu legit, atque ita quidem omnia planiora fuerint. *Camer.*

13. *Potentia alicujus condonatum.*] In quo reus non ob culpam, ſed

exſtatque id, quod mihi oſtenderas quibuſdam litteris; hoc g te ſtudioſiorem in me colendo fore, quàm in provincia fuiſſes, (etſi, meo judicio, nihil ad tuum pro-

g te *abeſt a MSS.*

ſed ob potentiam adverſarii, vel alicujus judicum damnatus ſit. Vid. IV. Pec. Vet. 9. *J. F. Gronov.*

14. *CICERO RVFO.*] Hos titulos epiſtolarum quemadmodum in antiquis exemplaribus invenimus, ita ſcripſimus: id alii poſtea facere neglexerunt. Quod ſi res magni ponderis non eſt, non eſt fortaſſe tam levis quam quiſpiam exiſtimaret. Ita frequenter ſcribere ſolitos eſſe veteres duobus in locis, quod nunc meminerim, teſtatur Cicero: in quibus etiam non parum referre docet, prænomina ponantur, & tituli honorumque gradus, an nominibus tantum, qui ſcribit, utatur: alter eſt in epiſtola ad Volumnium 5. *Quod ſine prænomine, familiariter ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti, &c.* alter in Oratione pro domo ſua: *Litteras in concione recitaſti, quas tibi a C. Cæſare miſſas diceres: CÆSAR PVLCHRO. Cum etiam es argumentatus amoris eſſe hoc ſignum, cum nominibus tantum uteretur: neque adſcriberet Proconſul, aut Trib. pl.* ita enim legendus ille locus eſt, non Proconſuli: pertinet enim ad Cæſarem vox illa, quemadmodum alia ad *Pulchro.* Tertium exemplum eſſe poteſt, ſi quis his contentus non ſit, titulus epiſtolæ M. Antonii, quæ in XIII Philipp. incluſa eſt. Hujus autem & ſequentis epiſtolæ nomina nuda ſunt in priſcis & bonis libris. *Victor.* *RVFO*] L. Meſcinius Rufus fuit Ciceronis in Cilicia Quæſtor, unde paullo poſt Ciceronem deceſſit, & Romam venit, Cicerone jam oræ maritimæ præfecto. *Corradus.* In vetere quodam libro *Meſcinio Rufo* hæc epiſtola inſcribitur, & recte: eſt enim *Rufus* Meſciniæ familiæ cognomen. *L.* autem hujus *Meſcinii Rufi*, ſive ejus, ut ego puto, filii mentio eſt in Auguſti denariis, quos cum eſſet Triumvir monetæ cudendæ ſignavit cum titulo L. MESCINIUS L. F. RUFUS IIIVIR. *Urſinus.*

15. *Etſi mihi nunquam dubium fuit.*] Si temporum ordo ſervatus eſſet ab eo qui has Cic. epiſtolas retulit in volumina, quædam (ut arbitror) nobis magis plana eſſent, neque in multis locis tantopere hæſitaremus. Hæc, niſi fallor, illam ſequi debebat cujus initium eſt, *Quoquo modo potuiſſem*, non præcedere. Obſcurum eſt totum negotium, de quo hic agit: quid tamen ſentiamus, libere pronuntiabimus, freti æquitate lectorum. Cum illa non multo poſt quam e provincia Cicero rediit, ſcripta ſit: hæc jam ſuſcepto civili bello, & pulſo ex Italia Pompejo, ſcripta eſt. Exornabat jam Tullius fugam, & in caſtra Pompejana proficiſci cogitabat, cupiebatque comitem habere illius conſilii & itineris Rufum: de quo ipſe Rufus in epiſtola ſua ſpem aliquam Ciceroni dederat: quod tamen cum cupide Cicero optaret, modeſte cauteque rogat: quia res multum periculi, ſi emanaſſet, habebat; ideo obſcure loquitur, ne ſi forte litteræ in alienas manus incidiſſent, aliquid mali moleſtiæque ex ea re ſuſciperet. *Victorius.*

16. Et

provinciale officium addi poteſt) quo liberius judicium eſſe poſſet tuum. Itaque me & ſuperiores litteræ tuæ admodum delectaverunt, quibus & exſpectatum meum adventum abs te amanter videbam, [16] &, cùm aliter res cecidiſſet [h] ac putaſſes, [17] te meo conſilio magnopere eſſe lætatum: & his proximis litteris magnum cepi fructum & judicii & officii tui; judicii, quòd intelligo, te, id quod omnes fortes ac boni viri facere debent, nihil putare utile eſſe, niſi quod rectum honeſtumque ſit; officii, quòd te mecum, quodcunque cepiſſem conſilii, polliceris fore: quo neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honeſtius eſſe quidquam poteſt. Mihi conſilium captum [18] jamdiu eſt: de quo ad te, non quò celandus eſſes, nihil ſcripſi anteà, ſed quia communicatio conſilii, tali tempore, quaſi quædam admonitio videtur eſſe officii, vel potiùs efflagitatio ad coeundam ſocietatem vel periculi vel laboris. Cùm verò ea tua ſit voluntas, humanitas, benivolentia erga me, libenter amplector talem animum: ſed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) ſi feceris id, quod oſtendis, magnam habebo gratiam: ſi non feceris, ignoſcam: & alterum timori, alterum mihi te negare non potuiſſe arbitrabor. Eſt enim res profectò maxima. quid rectum ſit, apparet: quid expediat, obſcurum eſt: ita tamen, ut, ſi

h & MS.

P. B.

16. *Et cum aliter cecidiſſet.*] Veneti, *aliter res cecidiſſet.* Et in fine epiſtolæ Veneti ſic habent; *Atque eodem, nec continuo poterit*; hoc ſenſu: Si tibi, quod mihi placebit, & eodem proficiſci voles, nec continuo tamen hoc fieri poterit: ut illud ad Lentulum: *Poterat utrumque præclare, ſi eſſet fides, ſi gravitas in conſularibus.* Camerar.

17. *Te meo conſilio magnopere eſſe lætatum.*] *Meo*, quod ego mihi cepiſſem, non, ut Clericus, tibi dediſſem. Et ſignificat conſilium diutius vel in provincia vel Athenis permanendi; nam ſubjicit, nullum datum a ſe conſilium Fabio. *Rutilius.*

18. *Jamdiu.*] Atticum tamen, anceps animi, ſæpe litteris conſuluit, quid ſibi agendum cenſeret. certior enim in Cæſaris caſtris victoria videbatur. ad extremum, pudore victus, ad bellum civile, tamquam ad peſtem ante oculos poſitam, profectus eſt. qua de re ſic ep. 6. lib. VI. *Valuit apud me plus pudor meus, quam timor. veritus ſum deeſſe Pompeji ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus.* P. Manut.

R 5 19. *Quare*

ſi nos ii ſumus, qui eſſe debemus, id eſt, ſtudio digni & litteris noſtris, dubitare non poſſimus, quin ea maximè conducant, quæ ſunt rectiſſima. [19] Quare tu, ſi ſimul placebit, ſtatim ad me venies. ſin idem placebit, atque [i] eodem, nec continuo [k] poteris: omnia tibi. ut nota ſint, faciam. Quidquid ſtatueris, te mihi amicum; ſin id quod opto, etiam amiciſſimum judicabo.

i eodem modo *alii.*
k poterit *MS.*

EPISTOLA XX.

ARG. *Purgat ſe Rufo querenti per litteras, quod rationes provinciæ ad ærarium, eo non exſpectato, Cicero deferre properaſſet; cum ipſe vel addita vel immutata quadam in iis cuperet. Hac argumenti ſumma eſt: partes autem ſingulæ ob ignorationem hiſtoriæ fortaſſe non ſatis apertæ. nos in tollenda obſcuritate pro viribus enitemur. Annus epiſtolæ videtur eſſe, Marcello & Lentulo Coſſ. exorto jam civili bello: quod is maxime locus indicat:* Pro ea ſpe facultatum, quam tum habebamus. *tempus autem anni poſt hiemem, id eſt, aliquanto poſt relatas rationes, ut infra demonſtrabitur. nam rationes, quas Rufus cum ipſo ad urbem non collocatas, referri ad ærarium noluerat, unde argumentum epiſtolæ manavit, quis dubitet, continuo poſt reditum Ciceronis relatas eſſe? quod ipſe juſtis de cauſſis a ſe factum dicit.* [A. V. C. DCCIV.] Hanc præceſſit ep. 11. lib. XVI. ſequitur ep. 14. lib. XIV.

CICERO RUFO.

[1] QUo modo potuiſſem, te conveniſſem, ſi eò, quò conſtitueras, venire [m] voluiſſes. Quare etſi mei commodi cauſa [n] commovere me noluiſti, tamen ita exiſtimes velim, me antelaturum fuiſſe, [20] ſi ad me mi-

1 Quoquo modo *MSS.*
m noluiſſes *MS.*
n convenire *alii.*

19. *Quare tu.*] Pene eandem ſcripturam habet Mediceus liber cum illa quam Manutius in omnibus ſuis manuſcriptis inveniſſe ſe tradit: *qua* enim in eo legitur, non *que*, quod minus a recepta lectione diſcrepat. Nam ſi forte ex *que*, *quare* fieri debet, duas litteras addere neceſſe erit: ſi ex ea ſcriptura quam nos invenimus, unam. Quid tamen facere oporteat, doctiores cogitabunt. *Victor.*

20. *Si ad me veniſſes.*] Quis non videat, ſi diligenter conſideret, legendum eſſe cum antiquis codicibus, *ſi ad me miſiſſes?* id eſt, ſi mihi notum feciſſes, ſi miſiſſes qui mihi id nunciarent. Ad D. Brutum, *Mitte ad Lupum noſtrum, ut is eas centurias conficiat.* Et hujus ſignificationis hujus verbi plurima ſunt apud Ciceronem exempla, quæ nunc in re clara non proferemus. Terentius in Eun. *Miſit porro orare, ut venirem ſerio.* Si enim Rufus ad

ſſes, voluntatem tuam commodo meo. Ad ea,
: ſcripſiſti, commodiùs equidem poſſem de ſingulis
e rebus ſcribere, ſi M. Tullius, ſcriba meus, adeſ-
à quo mihi exploratum eſt, in rationibus duntaxat
rendis, (de ceteris rebus affirmare non poſſum) ni-
eum feciſſe ſcientem, quod eſſet contra aut rem
exiſtimationem tuam. [o] dein, ſi rationum referen- P. LXXV.
ım jus vetus & mos antiquus maneret, me rela- o deinde
ım rationes, niſi tecum pro conjunctione noſtræ alii.
eſſitudinis contuliſſem, confeciſſemque, non fuiſſe.
od igitur feciſſem ad urbem, ſi conſuetudo priſtina
ıeret: [21] id, quum lege Julia relinquere rationes in
vincia neceſſe erat, eaſdemque totidem verbis re-
e ad ærarium, feci in provincia. Neque ita feci,
te ad meum arbitrium adducerem: ſed tribui tibi
tum, quantum [p] me tribuiſſe numquam [q] me pœni-
t. [r] totum enim ſcribam meum, quem tibi video
ıc eſſe ſuſpectum, tibi tradidi. tu ei M. Mindium,
rem tuum, adjunxiſti. Rationes confectæ me ab-
te ſunt tecum, ad quas ego nihil adhibui præter
ionem. Ita accepi librum à meo ſervo ſcriba, ut
ıdem acceperim à fratre tuo. Si honos is fuit, ma-
em tibi habere non potui: ſi fides, majorem tibi
ui, quàm pænè ipſi mihi. ſi providendum fuit, ne
quid

p me tibi *MS.*
q *alii delent* me.
r Tullium *alii.*

Ciceronem veniſſet, morem geſſiſſet ei Cicero nullo ſuo in-
ımodo. Dicit autem ſe antelaturum fuiſſe illius voluntatem
commodo. Quare penitus convicta vulgata lectio explodatur.
'or. *Si ad me miſiſſes*, eſt in Pal. quinto, Vaticano, Victorii
ione: fuiſſetque credo in reliquis, niſi tota hæc epiſtola deeſſet
ſecundo, tertio, Gruteriano, Stewechiano. vulgò *veniſſes*.
hard. *Mittere ad aliquem* ſignificat eleganter indicare vel
ıificare quid alicui per nuntium. Sic lib. II. ep. 16. *Mitte ad
um noſtrum, ut is nobis eas centurias conficiat.* Hoc eſt mone
a nunciis vel litteris miſſis. Lib. II. ad Attic. *Non ita ad me
tunt, Nigidium minari in concione ſe judicem, qui non adfuerit,
llaturum.* Ubi ſimiliter *mittunt* eſt explicandum per nunciant
ſcribunt. *J. F. Gronov.* Ita Græci. Lucian. de Morte Peregr.
5. Euripid. in Epiſtolis in initio. Ælian. lib. XIV. Var. Hiſt.
I. *Cuper.*
1. *Id, cum lege Julia relinquere rationes.*] De lege Julia idem
t in oratione in Piſonem. quo loco inducit ipſum cum genero
Julio Cæſare ita loquentem: *Rationes ad ærarium retuli conti-
, ſicut tua lex jubebat, neque ulla alia in re legi tuæ parui.*
torius.

22. Nec

quid aliter, ac tibi & honeſtum & utile eſſet, referretur: 22 non habui, 23 cui potius id negotii darem, quam cui dedi. Illud quidem certe factum eſt, quod lex jubebat, ut apud duas civitates, Laodicenſem, & Apamenſem, quae nobis maximae videbantur, quoniam ita neceſſe erat, 24 rationes confectas & conſolidatas de-

22. *Non habui, cui potius id negotii darem quam Tullio ſcribae.*] Sic omnes vulgati & impreſſi. Antiqui vero cuncti codices hoc loco corrupti & decurtati aliqua dictione ſunt. Nos autem & hic, & aliis multis locis rectius eſſe putavimus mutila & imperfecta multa relinquere, ut in antiquis exemplaribus inveniuntur, quam ut a nonnullis ſuppleta & reſtituta ſunt, legere: pauca autem admodum, & fortaſſe nomen Tullii tantum deſideratur. *Victorius.* *Quam darem.*] cum fide olim antiquam lectionem repoſuimus: quid autem noſtri judicii eſſet, non valde aperuimus: alii quid ipſi conjecerant expoſuerunt: quos qui probabunt, ſequi poterunt: ea nobis nimis dura & violenta videntur. *Idem, in poſterioribus.* Pantagathus aliter legit, *non habui cui potius id negotii darem quam darem illud &c.* Urſinus. *Cui potius id negotii darem* * *quam darem.* Per nos vacua potius ſit haec Ciceroni lacuna, quam ut impleatur aliorum pluvia ac ſordida aqua: ſic autem eſt in Pal. pr. ac Vaticano. nam Pal. quartus ac prima editio, *cui potius id negotii darem quam tibi*, ſic & Pal. quint. niſi quod *id negotium.* Lambinus tamen emendat *non habui cui potius id negotii darem. illud* q. vulgo, *cui potius id negotii darem, quam ſcribae meo.* Unde faciebat H. Stephanus *commendarem* quod non dicam quale ſit. Pantagathus vero referente Urſino, *non habui cui potius id negotii darem quam darem illud &c.* Gebhard. Amſtelod. & Mentel. aeque ut alii, *cui potius id negotii darem quam darem.* Sed ille meus primus hic quoque ad veram lectionem reſtituendam plus opis fert, quam quos homines eruditi evolverunt, ipſeque Mediceus. In hoc autem legitur *potius id negotii darem, quam dedi.* Non longe abit Pal. quart. & edit. prima, qui pro *dedi* legunt *tibi.* Cicero ſcripſit, *cui potius id negotii darem, quam cui dedi.* Haec iſtius perditi loci emendatio tam liquida eſt & certa, ut ne Carneades quidem de illa poſſit dubitare. *Graevius.*

23. *Cui potius id negotii darem, quam dedi.*] Sic MS. Lege: *quam cui dedi.* hoc eſt, tibi. Nemo fuit, cui tutius ac fidelius hoc negotium committi potuerit. *J. F. Gronov.*

24. *Rationes confectas & conſolidatas.*] Nos ut in antiquis *conſolutas* legimus. *Victor.* *Conſolidatas.*] Cur non mendum tollam ex divinatione in Verrem, nactus aliquam hujus rei occaſionem? Cupio enim omni tempore omnique in negotio ſtudioſos litterarum adjuvare. Scias igitur locum illum mendoſe legi, *At enim ſolum id eſt, ut me Siculi maxime velint.* alterum illud credo obſcurum eſt: legendum enim eſt *ſolidum*, hoc intellectu. Cum enim planum feciſſet antea ſe patronum fortunarum ſuarum Siculos maxime optare, idque ita confirmaſſet ut labefactari non poſſet, incipit

ineremus. Itaque huic loco primùm reſpondeo, quamquam juſtis de cauſis 25 rationes deferre prorim, tamen te exſpectaturum fuiſſe, niſi in provinelictas rationes 26 pro [s]latis haberem. [t]Quamobrem Voluſio quod ſcribis, non eſt id rationum. docueenim me periti homines; in his cùm omnium peimus, tum mihi amiciſſimus, 27 C. Camillus, 28 ad ſium transferri nomen à Valerio non potuiſſe: ſed præ-

s relatis alii.

t alii non habent Quamob. P. B.

: altero capite diſſerere. *Solidum* id ſit, id eſt, firmum, ſtaquod de gradu & ſede ſua dejici non poſſit. Quemadmoetiam nos eleganter ſermone noſtro familiari dicimus: retis enim pene Latinam vocem, eaque, cum idem ſignificare nus, paſſim utimur. *Idem, in poſterioribus.* Dicuntur ratioonfectæ & conſolidatæ paribus expenſi & accepti rationibus. Cicero lib. III. in Verr. dicit *rationes quadratas*, ubi videnſconius. Locutio eſt eo nobilior, quod vix apud ullum alium iatur. *J. F. Gronov.* *Rationes confectas & conſolidatas depone-*. Sic Pal. quint. unus Maffei, omnes denique Lambini. Quid tem *conſolidare rationes*, ſuggeſſerit Aſconius in III Verrinam; rbum *quadrarint*. *Quadrarint* (inquiens) *ſolida facta fuerint, que plus quidquam, neque minus inveniatur in ſumma. Ubi ratio ſine fraude eſt, difficile eſt ſexcenta detractis quadringentis ari vel ſolida fieri, quin minus aut plus aliquid reperiatur.* rius *conſolutas*, ex Med. Pal. pr. *ſolutas.* quart. *conſolatas*, alii *as* vel *conſignatas* habent. *Gebhard.*

Rationes referre properarim.] Ita legendum. ad ærarium puta. cauſſæ impellerent atque urgerent graves, ut primo quoque ore hoc officio edendarum ad ærarium rationum defungerer: n id dilaturum fuiſſe uſque in adventum tuum, niſi putarem a exſpectari, ut conferremus, quum jam in provincia con: & depoſitæ eſſent. nihil enim jam poterat mutari: quum nque codicem concordare oporteret. *J. F. Gronov.*

Pro latis haberem.] Videtur ſcribendum, *pro collatis.* ſupra: *ecum pro c. n. n. contuliſſem.* Idem.

C. Camillus.] Is, opinor, quem, ut ſibi amiciſſimum, not in ep. 20. lib. IX. & ep. 14. lib. XIV. & ad Atticum epiſt. 5. & ad eundem ep. 16. & 23. lib. II. *P. Manut.*

Ad Voluſium transferri nomen a Valerio.] Quod Rufus petievid. Manut. Veteres codices hic *traferri.* Qua ratione ad At- lib. XVI. *tralatum. Hunc tu tralatum in Macrocolum:* nec taſic in noſtro ſcripſimus, ne omnia velle immutare videretantum rem notaſſe antiquitatis cauſſa placuit. Ille etiam in 4 epiſtola ad Lentulum in veteribus codicibus ita ſcriptus *Cauſſam enim frequenti Senatu non magna varietate, magnaque ia eorum, qui a te cauſſam regiam alio traferebant, obtinebamus.* l etiam aliis non paucis locis obſervavimus. Nam *tralatio ranslatio* boni codices ſemper habent in libris oratoriis. Do- etiam accuratiſſimus Terentii interpres ſic veteres dixiſſe teſta-

prædes Valerianos teneri: 29 neque id erat HS. xxx ut ſcribis, ſed HS xix. Erat enim nobis v curata pecunia 30 Valerii mancipis nomine: 31 ex qua reliquum quod erat in rationibus, retuli. Sed ſic me & liberalitatis fructu privas, & diligentiæ, & (quod minimè tamen laboro) mediocris etiam prudentiæ. Liberalitatis, quòd mavis ſcribæ mei beneficio, quàm meo, 32 legatum meum, præfectumque x Q. Leptam, maxima calamitate

v cauta *MS.*

x Q. Leptam *non habet Grav.*

teſtatur, cum locum hunc in prologo Phormionis exponeret, *Et tranſdere hominem in otium:* ſic enim inquit, *Tranſdere* veteres ſonantius, quod nos lenius dicimus *tradere*, ut *tralatum*, quod nos *tranſlatum* e contrario. Conſuetudinem autem ita pronunciandi ad ætatem uſque M. Tullii productam eſſe veriſimile eſt: cum in vetuſtioribus cunctis ejus libris ita fere ſemper ſcriptum ſit. Nam Ciceronem inter veteres a Donato poni non mirum videri debet, qui tot ſeculis poſt eum fuit. Retinuiſſe etiam quædam libenter Ciceronem ab antiquioribus uſurpata notiſſimum eſt. ut poſtquam ita fere ubique in integrioribus exemplaribus ſcriptum invenitur, ita legendum omnino cenſeam: ſi auctoribus ſermo, qui eorum ætate vigebat, conſervandus eſt, & non ad poſteriorum normam & conſuetudinem conformandus. *Victor.*

29. *Neque id erat* HS XXX, *ut ſcribis.*] Repoſita eſt nota, quam habent MSS. in quibus & meus primus & Amſtelodam. legendumque videtur non *ſeſtertiis*, ſed *ſeſtertium tricies*, hoc eſt, ſeptuaginta quinque millia ſcutatorum. XIX, ſunt ſepties quadragies mille, quingenti ſcutati. *Gravius.* Tu adi Gronov. de Pec. Vet. lib. II. cap. 3. ubi hunc locum exponit contra Manutii ſententiam. *Verburg.*

30. *Valerii mancipis nomine.*] Mancipes dicuntur, qui ab haſta conducunt vel emunt, hoc eſt qui aut publica vectigalia redimunt, aut bona, quæ civitatis nomine venduntur, veluti quæ confiſcata ſunt, mercantur. Sic lib. I. in Verr. *Quid ageret cæpit cogitare, ſi opus a pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet.* in Orat. pro Roſcio Amer. *Hujus hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps fit Chryſogonus.* Publicani etiam dicuntur mancipes, ut in Divinat. *Mancipes a civitatibus pro frumento pecuniam exegerunt.* Plin. lib. III. c. 19. *Sunt ergo inſtituendi quamplures frugi mancipes,* ubi ponitur pro redemptoribus, ſeu colonis agrorum. *J. F. Gronov.* Adde Budæum in Pandect. p. 632. Gebhard. ad Nepotis Attic. Nota XIII. Sueton. Veſpaſ. c. I. *Cuper.*

31. *Ex qua reliquum, quod erat, in rationibus retuli.*] Ita diſtingue. Ejus, quo uſus non eram, quodque reſtabat inconſumtum, id retuli, populo ſcilicet, in rationibus ſcripſi vel ſcribi curavi, ſeu teſtatus ſum & reſiduum ſalvum eſſe. Manut. vult ſimul cum rationibus eam pecuniam ad ærarium relatam: quod fieri poteſt, ut quandoque factum fuerit: ſed hoc proprie verbis his non explicatur. *J. F. Gronov.*

32. *Legatum meum præfectumque Q. Leptam.*] Nihil ab ea, quæ in noſtris

ɛvatos; cùm præſertim non deberent eſſe obligati:
ntiæ, quòd exiſtimas de tanto officio meo, tanto
periculo nec y ſciſſe me quidquam, nec cogita- y feciſſe
; ſcribam, quidquid voluiſſet, cùm id mihi ne *MS.*
:aviſſet quidem, retuliſſe: 33 prudentiæ, 34 cùm z recitaſſet
à me non inſipienter excogitatam: ne cogitatam *alii.*
qui-

: impreſſis eſt, lectione diſcedendum puto: nec duas illas
ıes ullo pacto delendas cenſeo. Nam quod Manutii argu-
ım primum eſt, qui eas inducit, in antiquo libro illas non
Mediceus codex eas habet, & nos olim illi voci nominique,
exemplaris auctoritatem ſecuti, prænomen addidimus. Alia
ejuſdem argumenta nullo negotio tentari refellique poſſunt.
. Argumenta tamen Manutii non video quî poſſint labefa-
ſunt enim firmiſſima. Accedit auctoritas veterum codicum,
quos etiam meus optimus eſt, qui non agnoſcit *Q. Leptam*,
merito cum Manutio rejecimus. *Gravius.*

Prudentiæ, cum rem a me non inſipienter excogitatam quidem
] Sic plane in omnibus meis veteribus libris, duobus exceptis,
ibus eſt, *Non inſipienter quidem excogitatam:* & uno, a quo
Non. verum ne ſic quidem locus mendo vacat. non magna
tio fiet, ſi legatur; *Ne inſipienter quidem excogitatam*; nam
nonnulli legunt, *Non inſipienter excogitatam, ne cogitatam qui-
ıutas:* id ego, quod ad ſententiam attinet, non improbo:
quia plus additur, quam emendandi moderata ratio poſtulet,
i notam apponere indicem errati, quam ex fallaci & lubrica
ctura, immodico præſertim additamento, librum immutare.
tnut.

Cum rem a me non inſipienter actam, ne cogitatam quidem putes.]
:a aliquantulum ſunt in his verbis antiqua exemplaria. Quare
ıtam receptamque lectionem ſecutus ſum. Hic tamen viſum
iligentius hanc rem conſiderare, videreque an ex vetere
:ura quamvis mutila & decurtata legitima lectio conjectura
poſſit: maxime cum alii etiam, qui Manutiorum nomine has
ɔlas nuper Venetiis caſtigarunt, id facere tentaverint. Eam
: primo cum fide proponam. Sic autem in melioribus cun-
egitur, *cum rem a me non inſipienter excogitatam quidem putes*,
feſto defectu. Quod ſi licet libere ſententiam ſuam proferre,
;o hunc locum reſtituendum putarim, *cum rem a me non inſi-
r excogitatam, ne cogitatam quidem putes.* Ut ſimilitudine dua-
illarum pene earundem vocum deceptus librarius, incuria
un cum monoſyllabo, quod eam præcedebat, omiſerit: quî
s frequens eſt, & quandoque totius clauſulæ damno ſtetit.
ıs, ſi ita legas, meo judicio optimus erit, ut queratur Cicero,
:urque Rufum illam rem, quæ non ſolum a ſe cogitata ſit,
tiam acute & ſapienter excogitata, in mentem ſibi non ve-
, neque a ſe cogitatam eſſe crediſſe. *Excogitare* autem eſſe
ando quod quærebatur invenire, notiſſimum eſt. Sic autem
;arunt Veneti, *cum rem a me ne inſipienter quidem cogitatam pu-
tes,*

quidem putes. Nam & Voluſii liberandi meum fuit conſilium: &, ut multa tam gravis Valerianis prædibus, ipſique T. Mario depelleretur, à me inita ratio eſt: quam quidem omnes non ſolùm probant, ſed etiam laudant: &, ſi verum ſcire vis, hoc uni ſcribæ meo intellexi non nimiùm placere. Sed ego putavi eſſe viri boni, [35] cùm populus ſuum ſervaret, conſulere fortunis tot vel amicorum vel civium. [36] Nam de Lucejo

tes, antiqua ſcriptura in duobus verbis contaminata, & frigidiore ſane ſenſu, niſi intelligas voluiſſe Ciceronem oſtendere rem illam a ſe non tantum cogitatam, ſed perſpectam & animadverſam fuiſſe. Quare magis judicium Ruffi reprehendit, qui ab ipſo illam ne cogitatam quidem eſſe exiſtimaverit. Oſtendit autem infra ſuo conſilio geſta eſſe omnia, & a ſe initam rationem eſſe quomodo ea recte fieri poſſet. Quam etiam ſententiam recepta lectio continet, quamvis a vetere ſcriptura recedat, & (ut puto) ab aliquo ſuppleta ſit, qui ex ſuo arbitrio locum hunc reſtituere voluerit. *Victorius.* Libuit amplecti emendationem Victorii tanto opere laudatam ac probatam Lambino, eò magis, quòd cum Medicæo codice congruant Pall. tres. Veneta editio princeps; *cùm rem à me non inſipienter excogitatam quidem putes.* Veneti deinde ediderunt; *cùm rem à me ne inſipienter quidem cogitatam putes.* Vulgata tamen lectio etiam Lambino tolerabilis videbatur, *cùm rem a me non inſipienter actam, ne cogitatam quidem putes.* Gebhard.

35. *Cum populus ſuum ſervaret.*] Alii emendarunt *populis.* Nos ut in antiquis libris invenimus, & ut ratio ipſa docet, *populus.* hac ſententia, Putavi eſſe boni viri cum poſſem, nullo populi damno, commodare civibus, & eorum fortunas ſuſtentare. *Victorius.*

36. *Nam de Luccejo eſt ita actum.*] Locus non nimium certus, & ſane tota epiſtola obſcurior, & fortaſſe mendoſior: parum enim conſtans eſt ſcriptura etiam in melioribus exemplaribus. Nos, ut in antiquo illo probatiore codice invenimus, ſcripſimus. *Luccejі* autem nomen in illo ſemper per duo *c* ſcriptum eſt: hoc loco alii *Luceo* repoſuerunt, neſcio quam recte. *Victorius.* Particula, *nam*, ſæpe lectorem commode traducit ad diverſam ſententiam. ut hic, & infra, *Nam de H-S nongentis millibus.* & ep. 9. lib. I. *Nam de Appio quod ſcribis, ſicut de Cæſare, te non reprehendere: gaudeo tibi conſilium probari meum.* & ep. I. lib. VII. *Nam quid ego te athletas putem deſiderare?* & ad Attic. ep. 10. lib. III. *Nam quod me tam ſæpe, & tam vehementer objurgas.* & eodem libro ep. 15. *Nam quod purgas eos, &c. Logeum* fuiſſe fanum arbitror, in quo pecuniæ deponerentur: ubi pecunia quoque illa, in provincia Ciceronis exacta, a Rufo quæſtore juſſu Ciceronis depoſita eſt auctore Pompejo. Infra res eadem attingitur. *P. Manut.* Scaliger ad Catullum *lucello*, quod nullibi reperio, & puto verum non eſſe. alii *Lucretio*, alii *Logeo.* Gebhardus. Scaliger ad Catullum emendat, *nam de lucello eſt ita actum.* MS. prim. Græv. *Luccejo.*

Satis

eſt ita actum, ut, auctore Cn. Pompejo, [37] iſta pe-
a in fano poneretur. id ego agnovi meo juſſu eſſe
m. qua pecunia Pompejus eſt uſus, ut tua, [38] quam
n depoſuerat Seſtius. Sed [b] hæc ad te nihil intelligo
nere. Illud me non animadvertiſſe moleſtè fer-
, ut adſcriberem, te in fano pecuniam juſſu meo
ſuiſſe, niſi iſta pecunia graviſſimis eſſet certiſſi-
ue monumentis teſtata, cui data, quo ſenatus con-
, quibus tuis, quibus meis litteris P. Seſtio tradita
eſſet.

a tu depoſueras *Græv.*
b *alii* hoc.
P. LXXVI.

conſtat vitioſum eſſe τὸ *Lucejo:* ſed multo conſtat magis
iſſimum eſſe *lucello*, quod ille ſubſtituit. *Vides*, inquit, *pri-
s amicorum ac civium vocari lucellum.* Ego vero non video.
duo genera diverſiſſima ſunt, hoc *quod in fano poſitum* eſt,
æ *fortuna amicorum vel civium.* Fortunæ iſtæ ſunt ipſum pa-
nium vel bona Voluſii, & prædium Valerianorum & Marii:
a pecuniæ publicæ pars: neutra ullam lucelli hujus, quo de
r, habet imaginem. Nam cur ponebatur in fano, ſi diſtri-
da erat prætoriæ cohorti? Gronovius III. de Pec. vet. c. 17.
ius. Logæum, ſive λογεῖον eſt locus, ubi pecuniæ reponuntur,
Suida & veteri Lexico oſtendit Voſſius ad Catullum. pag. 69.
rg.

. *Iſta pecunia in fano poneretur.*] Quam tu in fano poſuiſti
juſſu, quam nunc quereris a me eſſe in rationibus referendis
rmiſſam. Veteres in fanis publicas privataſve pecunias ſole-
deponere. Cæſar III. de bell. Gall. *Epheſi a fano Dianæ de-
s antiquitus pecunias Scipio tolli jubebat.* vid. Cic. de leg. II.
& Brod. Miſcell. IV, 17. *Grævius.*

. *Quam tamen depoſuerat Sextius.*] In veteribus codicibus ſic
ut nos quoque ſcripſimus, locus hic legitur, *Qua pecunia
ejus eſt uſus, ut tua, quam tu depoſueras ex tuis.* Etſi noſtri
rii pro *tu*, *tum* perverſe, ut eſt negligens hominum genus,
ſerunt. *Sextius* ſane pro *ex tuis* habet ille vetus codex, ſed
eandem litteram, ultimam ſcilicet antecedentis dictionis &
am hujus, ut ſæpe accidit, bis inutiliter eſſe repetitam. Nam
us nomen vix unquam per *x* ſcriptum invenies in antiquis
plaribus, de quo paullo poſt. Sed tamen etſi nos antiquæ
iorem, & noſtro judicio meliorem lectionem ſecuti ſumus,
adeo certa hæc eſſe judicamus ut non velimus totam rem in
rio eruditorum relinquere. *Victorius. Ut tua, quam tu depo-
s, Seſtius.*] Sic etiam legitur, ne minima quidem varietate,
lediceo: quod olim quomodo nos præterierit, neſcio: certe
animadvertiſſemus, non tantopere laboraſſemus. *Idem in
ioribus. Quam tu*] Nullus omnino liber antiquus, quem
viderim, habet, *Quam tu:* ſed alii, *Quam tum:* alii, *Quam
n:* alii, *Tamen quam:* & poſt, *Depoſuerat*, omnes habent,
, ut in impreſſis, *Depoſueras.* quocirca valde ſuſpicor de men-
non enim placet, *Tua, quam tu depoſueras.* quid? non illam
que depoſuerat, quam abſtulit Pompejus? *P. Manut.*

S 39. Quod

eſſet. Quæ cùm viderem tot veſtigiis impreſſa, ut in his errari non poſſet: non adſcripſi id, quod tua nihil referebat. ego tamen adſcripſiſſe mallem, [c] quum id te video deſiderare. Sicut ſcribis tibi id eſſe referendum, idem ipſe ſentio: neque in eo quidquam à meis rationibus diſcrepabunt tuæ. Addes [d] enim tu, meo juſſu; 39 quod ego quidem non addidi: nec cauſa eſt, cur negem: nec, ſi eſſet, & tu nolles, negarem. Nam de H-S nongentis millibus, certè ita relatum eſt, ut tu, ſive frater tuus referri voluit. Sed, ſi quid eſt (40 cùm de logio parum gratioſum eſt) quod ego in rationibus

c *alii* quando, *alii* quoniam.
d *alii* etiam.

39. *Quod ego numquam addidi.*] Suſpecta mihi hæc lectio ſemper fuit, præſertim cum in melioribus exemplaribus aliter ſcriptum ſit, & tota etiam epiſtola non parvam obſcuritatem in ſe habeat. Mediceus ita legit, *quod ego qui non addidi*, quod diligenter conſiderandum eſt: nihil tamen adhuc certi ex vetere ſcriptura elicere potui, nam per ſe etiam vox illa *numquam* hoc in loco mihi parum probatur: etſi conjecturam noſtram non contemnendam putamus, qui olim particulam *qui* ſupervacaneam judicavimus, eamque ſuſtulimus, *non* autem retinuimus. Nunc tamen, ut unuſquiſque quid ſui conſilii ſit ſequi poſſit, antiquam ſcripturam omnibus propoſuimus. *Victorius.* *Quod e. nunq. a.*] Anton. Auguſtinus *quod ego tunc non addidi.* alii *quod ego quidem non addidi*, ſed nimis longe a vulgata ſcriptura, quamvis veteres libros ſe auctores habere dicant. *Urſinus.*

40. *Cùm de logio parùm gratioſum eſt.*] Videndum an locus hic reſpondeat ſuperiori, *Nam de Luccejo eſt ita actum.* Fortaſſe enim λογεῖον appellat locum, ubi rationes deponuntur. Quod ſi ita ſit, dubito an illic etiam *de logejo* ſcribendum ſit, nihil tamen in dubia re certi aſſerimus: ſuſpiciones noſtras proponimus, quæ nobis ex parum firma ſcriptura oriuntur, quas cupimus eadem animi ſinceritate qua proferimus accipi, & examinari: totamque rem accuratius a peritioribus perpendi & judicari. Nam quod in poſteriore loco quidam legunt *de Lucejo parum proviſum eſt*. *Logeio* habent omnes, præter hunc nuper Venetiis impreſſum, excuſi codices: & vulgata lectio in voce illa *proviſum*, quam ipſi reſtituerunt, magis mihi placet, etſi in ea etiam dictione titubat antiquus codex. Totus enim locus ſic eſt in illo melioris notæ, ne amplius lectorem ſuſpenſum teneam, & is noſtræ hæſitationi veniam det, cum videat quot difficultatibus premamur, *quom de logæo parum graviſum eſt*. ſed & antiqua ſcriptura, & ſententia etiam magis convenire mihi videtur communi & vulgatæ lectioni quam huic novæ, & ab aliquo pro ſuo ingenio excogitatæ. Nos nihil quod in medium afferamus certius habemus. *Victor.* *Quando de Luccejo parum proviſum eſt.*] Pantagathus *quom de Logæo*, vel *quom de Luccejo parum gratioſum eſt*. Urſinus. Mirum agitatus locus, quem compoſitum ivit Scaliger, & in eo mirè aliis ſatisfecit,

referendis etiam nunc corrigere poſſim : de eo
ım ſenatus conſulto non ſum uſus , quid per
:at, conſiderandum eſt. 41 te certè in pecunia
ı afferre ex meis rationibus relatis non oportuit,
. me fallit : ſunt enim alii peritiores. Illud
cave

llo pro *logio* reponendo. Nos ut in his Cimmeriis nihil
cernere poſſumus , ita nihil cupidè , nihil temerariè fe-
i volumus. habebat Mediceus: *quom de Logao parum gra-*
Ex quo emendarat Egnatius , *quando de Lucejo parum*
f. Pal. primus, quem non inferiorem bonitate Medic.
, *quomodo de logeo parum gaviſum eſt :* alii : *quandò de*
n gratum eſt. Alii: *quando de logio parum ratum viſum eſt:*
.e quod quiſque velit : Ego cum Claudiano , navabo
ıe *eximium ſtimulando vulnus acerbem.* Gebhard.
ertè in pecunia exacta ita afferre.] Ita nos quoque olim
:bamus ex melioribus codicibus , in quo tamen una in
tri librarii peccarunt : priſca certè ſcriptura hæc eſt , *in*
ıcta ita efferre. ut facile inde hæc lectio concinnari poſ-
:n tamen eſſe judicavimus, in re obſcura lectori omnia
'ictorius. Nullum mihi fore periculum judicavi ſi ſeque-
:i editionem ; & à vulgatâ unâ litterâ diſcederem; illa
'e. Ceterùm Politiani liber; *te pecunia exacta iſta.* cum
ıarto ac quinto reſtet ; *te certè in pecunia exacta iſta re-*
multum diſſentiant Lambiniani ac Medic. ut notat
:erte in pecunia exacta iſta referre. unde Dionyſius ille ni-
fecit , *te certè pecunia abs te exacta rationem referre.*
In pecunia exacta habent præter Mediceum Amſtelo-
ıtel. Palat. prim. aliique plerique omnes libri vetuſtiores.
o libro ſcriptum eſt , *te certe in pecunia exactu ita efferre.*
ıc eſt unde *pecunia* in omnes propagatum ſit membranas.
o quoniam non intelligebant ſcioli, hinc formarunt alii
ii *exacta*, unde & neceſſario *pecunia* in *pecunia* fuit refin-
alii vero *exactione.* Recte vero in meo libro ſcribitur,
exactu. Cur non veteres *exactus* ut *abactus* dixerint. Et
ɔc verbo eos non abhorruiſſe oſtendit etiam Quintil. de-
ɔ. *Sacroſanctus mercator opportunum mercis exactum puto*
ro *ita efferre* nonnulli libri legunt , *iſta referre.* Hinc Ci-
ec fuiſſe verba colligo , *te certe in pecunia exactu iſta re-*
:is rationibus relatis non oportuit. hoc eſt, te non oportuit
:s pecuniæ a te exactæ referre, quod ego in meas ratio-
arium relatas jam ante aliter retuleram. Videtur enim
ı nongenta millia in rationes ſuas retuliſſe , quæ poſtea
ım a ſe forte poſt Ciceronis deceſſum exactam quoque
ıſus. Sed viderint acutiores. Nihil in re tam obſcura
ıec mihi ipſe ſatisfacio. *Gravius.* *Ita efferri*] Sic lege. ex
ı a me relatis cauſſam capere cur mihi ſuccenſeres. Pro
aſi dolent , irati efferuntur. De haruſp. reſp. 2. *dolore me*
iracundia longius prope digreſſum. J. F. GRONOV.

cave dubites, quin ego omnia faciam, quæ intereſſe tua, aut etiam velle te exiſtimem, ſi ullo [e] modo facere poſſim. [42] Quòd ſcribis [43] de beneficiis: ſcito à me & tribunos militares, & præfectos, & [44] contubernales duntaxat meos delatos eſſe. In quo quidem ratio me ſe-

e facere modo *Grav.*

42. *Quod ſcribis de beneficiis.*] Beneficia in re militari dicebantur provectiones ad ulteriorem gradum. unde qui gratia aut commendatione alicujus ordinem meruiſſet vel provectus eſſet, beneficii illius eſſe dicitur. Sueton. Tiber. *Venit etiam in ſuſpicionem per quosdam beneficii ſui centuriones.* Ubi videndæ notæ Caſaub. Iidem *beneficiarii* dicebantur, unde Inſcriptio antiqua: *Lucius Comminius Pollio miles legionis* XIII. *gemina beneficiarius legati conſularis Lucio A. Felici, beneficiario conſulis municipi, C. Axilius Rufus ſpeculator legionis* VII. *fecit benemerito.* Cicero lib. VII. ad Famil. ep. 5. *Huic ego neque tribunatum, neque præfecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto.* Adde Obſervat. meas lib. IV. p. 123. & notas Bern. ad Juſtin. lib. XIII. c. 4. *J. F. Gronov.* De *beneficiariis* vide plura apud Salmaſ. pag. 5. ad Hiſt. Auguſtæ Scriptores. Seneca *rem beneficiariam* vocat, quam aliena ope poſſidemus, Ep. XC. *Quid haberes, quod in philoſophia ſuſpiceres, ſi beneficiaria res eſſet.* Cuper.

43. *De beneficiis.*] Proconſules, proprætores, atque etiam, ut hic locus indicat, quæſtores, cum ad urbem a provinciis reverti ſſent, eorum nomina poſt relatas rationes ad ærarium deferebant, quorum ſtrenua fidelique opera uſi eſſent. hi autem erant ex iis, quos ſecum in provinciam duxerant. qui *deferri in beneficiis* dicebantur; quod eorum virtus ac fides reip. profuiſſet. in quo erat eorum, qui deferebant, ambitio quædam, oſtendendis non modo ſuis, verum aliorum quoque beneficiis in remp. Detulerat igitur Cicero, non exſpectato quæſtore, ſuos contubernales, præfectos, tribunos mil.: quosdam autem non detulerat, ut centuriones & tribunorum mil. contubernales: de quibus ait rem eſſe in integro, ſi Rufus eos deferre velit. Morem hunc oſtendit oratio pro Archia: *In beneficiis ad ærarium delatus eſt a L. Lucullo prætore, & conſule.* Et pro Balbo: *In prætura, in conſulatu præfectum fabrûm detulit.* P. Manut.

44. *Contubernales.*] Nobiles adoleſcentes cum conſulibus, & proconſulibus, & prætoribus etiam, ut rerum uſu mature inſtruerentur, in provincias exibant. Pro Cœlio: *Profectus eſt in Africam Q. Pompejo contubernalis.* pro Plancio: *Adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo dilectus eſt, ut & contubernii neceſſitudo, & adoleſcentuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat.* In Bruto: *Qui ſe illi contubernalem fuiſſe dicebat.* Suetonius de Cæſare: *Stipendia prima in Aſia fecit, M. Thermi prætoris contubernio.* In urbe etiam contubernales erant conſulum: Cicero in conſulatu, quem peregit in urbe, contubernales habuit. unde illud in ea pro Sulla: *Lucius ille Torquatus, cum eſſet meus contubernalis in conſulatu.* Idem.

45. Sen-

ſefellit. liberum enim mihi tempus ad eos deferendos exiſtimabam dari. poſteà certior ſum factus, triginta diebus deferri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem. [45] Sane moleſtè tuli, non illa beneficia tuæ potiùs ambitioni reſervata eſſe, quàm meæ, qui ambitione nihil uterer. De centurionibus tamen, & de tribunorum militarium contubernalibus, res eſt in integro. genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Reliquum eſt de H-S centum millibus: de quibus memini mihi à te [46] Myrina litteras eſſe allatas, non mei errati, ſed tui: In quo peccatum videbatur eſſe, ſi modò erat, fratris tui, & Tullii. Sed cùm id corrigi non poſſet, quòd, jam depoſitis rationibus, ex provincia [47] deceſſemus: credo me quidem tibi pro animi mei voluntate, proque ea ſpe [48] facultatum, quam tum ha- P. B.

45. *Sane moleſte tuli non illa beneficia tua potius ambitioni reſervata eſſe, quam mea, qui ambitione nihil uterer.*] *Ambitionem* non recte interpretatur Manutius, quaſi oſtendere voluerint cohortem apud ſe fuiſſe lectiſſimorum hominum, qui beneficia in rem publicam contuliſſent. Non quidem de nihilo eſt, & potuerunt hoc quoque nonnulli reſpicere: ſed non id intelligit Cicero, cui *ambitio* eſt gratia & demonſtratio ſtudii in clientes. Significat ſe facile pati potuiſſe, ut hanc apud delatos gratiam iniret Rufus, quum ipſe deferendo non ſit ſecutus gratiam, ſed morem & veritatem, & merita. Illud haud protritum, *qui ambitione nihil uterer.* Plaut. Trinum. *Apage a te amor, non places, nihil te utor.* Cæſar III. Civ. *Si vero alteri paullum modo tribuiſſet fortuna, non eſſe uſurum conditionibus pacis eum, qui ſuperior videretur, neque fore aqua parte contentum, qui ſe omnia habiturum conſideret.* Liv. IX. *tum pacem petentes, quod uti ea, cum daretur, noluiſſent, aſpernatus.* Gronovius III. de pecun. vet. cap. 17. *Grævius.*

46. *Smyrna literas eſſe allatas.*] Vetuſti codices omnes *Myrina*, quod nos rectum judicamus; eſt autem *Myrina* Urbs in inſula Lemno, Stephano, Ptolemæo, & Strabone lib. XIII. auctoribus. Plinius etiam lib. IV. in deſcriptione Lemni, *Oppida*, inquit, *habet Ephestiam & Myrinam, in cujus forum ſolſtitio Athos ejaculatur umbras.* Victorius. *Myrina litteras eſſe allatas.*] Sic & prim. Græv. & Amſtelod. & Mentel. niſi quod in omnibus his libris ſcribatur *Mirina*. Eſt autem *Myrina* Urbs Æoliæ, de qua Vell. I, I. *Græv.*

47. *Deceſſemus.*] Sic recte Man. pro *deceſſiſſemus.* quam ſententiam male poſtea mutavit. Silius II, 457.

Tum Deus, ut liquidi diſcuſſet ſtagna profundi.

Jam abierat e provincia Cicero: itaque in rationibus, quas ſecum deportabat, Romæ referendis id corrigere non poterat, quia has cum depoſitis in provincia conſentire oportebat. *J. F. Gronov.*

48. *Facultatum.*] Hoc nomen late patet: itaque dixit Cicero lib.

habebamus, quàm humaniſſime potuerim, reſcripſiſſe. Sed neque [f] tum me humanitate litterarum mearum obligatum puto, neque tuam hodie epiſtolam de H-S centum ſic accepiſſe, ut ii accipiunt, quibus epiſtolæ per hæc tempora moleſtæ ſunt. Simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quæ ad me ſalvis legibus perveniſſet, [49] Epheſi [50] apud publicanos depoſuiſſe: id fuiſſe H-S XXII: eam [51] omnem pecuniam Pompejum abſtuliſſe: quod ego ſive æquo animo, ſive iniquo fero: tu de H-S centum æquo animo ferre debes, & exiſtimare eo minùs ad te vel de tuis cibariis, vel de mea

f *in MSS. deeſt* tum me.

lib. I. de Invent. *Facultates ſunt, aut quibus facilius fit, aut ſine quibus aliquid confici non poteſt.* Et pro Rabirio: *Quæ ſi in illo minima fuiſſent, tamen præ tuis facultatibus maxima putarentur.* & in Partitionibus, vires, animus, copiæ, opes, tempus, locus, *Facultatum* nomine comprehenduntur. *Facultatum*, ait, *infirmatione utetur, ſi aut vires, aut animum, aut copias; aut opes abfuiſſe demonſtrabit, aut alienum tempus, aut locum non idoneum.* Sumuntur & pro occaſionibus commodorum, ut ep. 15. ad Att. lib. I. *Exponis, quas facultates aut provincialium, aut urbanorum commodorum & aliis temporibus, & me ipſo conſule prætermiſeris.* Transferuntur ad ſignificationem rei familiaris, ut ep. 13. lib. II. ad Att. *Velim conſideres, ut ſit, unde nobis ſuppeditentur ſumptus neceſſarii. ſi quas habuimus facultates, eas Pompejo detulimus.* Et in Verrem lib. 2. *Sthenius ab adoleſcentia paullo ſtudioſius hæc comparabat, ſupellectilem ex ære elegantiorem & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebant, ſatis.* P. Manut.

49. *Epheſi.*] Urbs Ioniæ nobilis fuit, extra Ciceronis provinciam, cui præfuit Cicerone proconſule, Q. Thermus. ut patet epiſt. ad Att. 13. & 14. lib. V. *Idem.*

50. *Apud publicanos.*] Ciceronis amantiſſimos, eique cariſſimos: erant enim equeſtris ordinis: quem ordinem conſul cum ſenatu in gratiam reduxerat. vide illud in ep. 8. lib. I. *Ordinem conjunctiſſimum.* & ad Att. ep. 15. & 16. lib. I. *Idem.*

51. *Omnem.*] Partem potius, quam omnem: nam Cicero partem exegit, & apud Egnatium trapezitam depoſuit, ubi tutius fore videbatur. hoc duæ ad Atticum ſcriptæ epiſtolæ, ſecunda & tertia lib. II. declarant. in prima ſcripſerat hæc Cicero: *In ciſtophoro in Aſia habeo ad H-S bis & vicies.* In ſecunda, *Ex ea*, inquit, *pecunia, quæ fuit in Aſia, partem dimidiam fere exegi. tutius videbatur fore ibi, ut eſt, quam apud publicanos.* In tertia ſic: *Pecunia apud Egnatium eſt. ſit a me, ut eſt.* Deinde ſubjunxit eodem in loco: *Etſi egeo rebus omnibus: quod is quoque in anguſtiis eſt, qui cum ſumus; cui magnam dedimus pecuniam mutuam, opinantes nobis, conſtitutis rebus, eam rem etiam honori fore.* & ad eundem ep. 13. ejuſdem libri: *Si quas habuimus facultates, eas Pompejo*

mea liberalitate perveniſſe. [52] Quod ſi mihi expenſa iſta H-S centum tuliſſes, tamen, quæ tua eſt ſuavitas, quique in me amor, nolles à me hoc tempore [53] æſtimationem accipere. nam numeratum ſi cuperem, non erat. Sed hæc jocatum me putato, ut ego te exiſtimo. Ego tamen, cùm Tullius rure redierit, mittam eum ad te, ſi quid ad rem putabis pertinere. Hanc epiſtolam cur non ſcindi velim, cauſa nulla eſt. Vale.

EPISTOLA XXI.

ARG. *Meſcinio, ſui videndi cupido, mutua ſe teneri cupiditate ſignificat. ſubjungit hæc: frequentari domum ſuam a Cæſaris familiaribus; eorum tamen ſermonibus ita ſe non delectari, ut ſolitudinem, ſi*

peio tum, cum id videbamur ſapienter facere, detulimus. Quare fictam excuſationem attulit Cicero tempori ſerviens, tum ut de H-S centum millibus Rufum conſolaretur exemplo jacturæ ſuæ: tum etiam, ut ei, mutuam pecuniam, tanquam ex promiſſo debitam, poſcenti, juſtius negare videretur. *P. Manut.*

52. *Quod ſi mihi expenſa iſta HS. centum tuliſſes.*] Si mihi ea mutua dediſſes, aut in rem meam expendiſſes juſſu meo, ut juſtus tibi debitor forem. *Quod* eleganter παρέλκει. Vide not. ad Liv. XXVII, 7. Expenſam alicui ferre certam pecuniæ ſummam, eſt ſcribere in tabulis expenſi ſe credidiſſe alicui aut mutuam dediſſe certam pecuniæ ſummam, aut debere nobis aliquem tantum pecuniæ. Ideo *expenſam ferre* dicitur eleganter pro credere pecuniam, aut mutuam dare. lib. X. ad Attic. ep. 17. *Debet mihi multos nummos. nec habetur locuples, nunc ait ſe daturum, cui expenſum tulerit morari.* lib. XV. ad Attic. ep. 20. *Si te ea res nihil offendet, videas unde nummi ſint: mihi feras expenſum.* Eleganter transfertur ad alia, ut lib. VIII. ep. 4. *Mentio facta eſt de legione ea, quam expenſam tulit Cajo Cæſari Pompejus*, hoc eſt utendam dedit. Sic expenſum ferre muneribus eſt aliquid ducere pro donato, lib. II. ad Attic. ep. 4. *Pro eo tibi præſentem pecuniam ſolvi, imperavi ne tu expenſum muneribus ferres*, quaſi diceret, ne ſcriberes in tabulis tuis, te hoc donaſſe, ſive pro dono erogaſſe. *J. F. Gronov.* Vid. Caſaub. ad Sueton. Jul. c. XLVII.

53. *Æſtimationem accipere.*] Eſt accipere bona æſtimata pro debito a debitore, qui non eſt ſolvendo, ſive qui non poteſt ſatisfacere in pecunia. Sic lib. IX. ep. 16. *Non cum tam æquo animo bona perdas, non eo ſis conſilio, ut cum me hoſpitio recipias, æſtimationem te aliquam putes accipere: etiam hæc levior eſt plaga ab amico quam a debitore. Plagam* dicit pro damno, nam qui æſtimationem accipiunt, plerumque coguntur partem ſui debiti perdere. Rurſus eodem lib. ep. 18. *Quando, ut video, æſtimationes tuas vendere non poteſt.* lib. III. ep. 18. *Cajus Albinius prædia in æſtimationem accepit.* Idem.

ſi ea uti poſſit, præponat: itaque litteras colere, & ab iis & ab optimorum conſiliorum conſcientia conſolationem eam petere, quam Meſcinio quoque petendam cenſeat: Africani belli exitum appropinquare: utra pars vincat, crudelem fore victoriam: everſam funditus eſſe publicam fortunam: nihil tamen iis, qui culpa careant, horribile eſſe aut pertimeſcendum. De congreſſu, neque ſpem affert, neque adimit. valetudini ut ſerviat animoque tranquillo ſit hortatur. Index benevolentiæ, ac negotialis omnino epiſtola, licet major ejus pars officii potius quam negotii ſit, dixi enim a principio, ſpectandam eſſe cauſſam cur ſcribatur epiſtola, & ab ea ſive negotialem epiſtolam ſive moralem vocandam. nam quæ adduntur præterea, declarandi amoris gratia, licet ad officium pertineant, quia tamen argumenti propria non ſunt, nomen epiſtolæ non tribuunt. Scripta eſt Cæſare tertium, & M. Lepido Coſſ. cum Cæſar in Africa adverſus Pompeji ſocerum Scipionem & Jubam regem bellum gereret. [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 3. lib. VI. ſequitur 21. ejuſdem libri.

M. T. C. 54 L. MESCINIO S. D.

GRATÆ mihi tuæ litteræ fuerunt; ex quibus intellexi, quod etiam ſine litteris arbitrabar, te ſumma P.LXXVII. cupiditate affectum eſſe videndi mei: quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam. nam tecum eſſe, 55 ita mihi omnia, quæ opto, contingant, ut

54. L. MESCINIO.] Ita Pall. pr. quint. & alius vetus codex: nec longè abit Victorius cum ſuo *Meſcino*. vulgò *Meſſinio*. Gebhardus.

55. *Ita mihi omnia, quæ opto, contingant.*] Mediceus liber, & alii veteres *communia omnia*: in quibus verbis vitium ineſſe manifeſtum eſt: quomodo illud emendari poſſe arbitrati ſimus, ſpectari poteſt: & fortaſſe non inelegantius quam alii qui caſtigarunt *commoda omnia*: magna enim vis eſt illorum verborum, *ita mihi omnia, quæ opto, contingant*. Cupimus enim ſæpe, precamurque a Diis immortalibus non nobis tantum commoda, ſed amicis etiam & aliis qui nobis chari ſunt: non parvamque ex ea re, ſi impetramus, voluptatem capimus. Honeſtius enim eſt amicis ſuiſque commoda quam ſibi ipſi optare. Hæc ratio fecit, & alia etiam argumenta, ut priorem vocem deleremus: arbitramur enim, cum *omnia* ſcribere vellet, perperàm librarium *communia* ſcripſiſſe: cumque erratum ſuum cognoviſſet, *omnia* poſtea ſcripſiſſe, nec priorem vocem inducere curaſſe, quod multis locis facit. *Victorius. Ita mihi omnia q. o. c.*] Secutus ſum & hic editionem Victorii, præeunte tamen Lambino & eandem in ſuam admittente. vulgo, *ita mihi commoda omnia, quæ opto, contingant*: cum Pall. pr. ſec. quart. quint. habet Stewech. & Gruterianus [nec non Amſtelodam. & Mentel.] *ita mihi communia* (quart. quint. *communia mihi*) *omnia quæ opto*. His omnibus puto melius Pal. tert. *ita mihi coram omnia, quæ opto, contingant*. Nam

ut vehementer velim. 56 [g] Ut enim cùm eſſet major & g *alii* Etenim.
virorum, & civium bonorum, & jucundorum hominum, & amantium mei copia: tamen erat nemo, quicum eſſem libentiùs, quàm tecum; & pauci, quibuscum eſſem æque libenter. hoc verò tempore, cùm alii interierint, alii abſint, alii mutati voluntate ſint: unum, medius fidius, tecum diem libentiùs poſuerim, quàm hoc omne tempus cum pleriſque eorum, quibuscum vivo neceſſariò. Noli enim exiſtimare, mihi ſolitudinem non jucundiorem eſſe, qua tamen ipſa uti non licet, quàm ſermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut [h] ſummum altero. Itaque h *alii* ad ſumm.
utor eodem perfugio, quo tibi utendum cenſeo, litterulis

Nam inde ſcaturiit illud *communia.* Nam & *commoda* & *communia* additamen eſt, ut etiam poſt ep. 3. fin. τῷ *omnia* additum eſt in 5. *Gebhardus.* Primus Grævii, *Nam tecum ita eſſe communia omnia qua opto contingant, ut vehementer velim.* τὸ *communia* delere invitis omnibus codicibus temerarium eſt. Sed hic locus ex veſtigiis veterum codicum ſic reſcribendus eſt, *nam tecum eſſe mihi communia omnia, ita qua opto contingant, ut vehementer velim.* Vides nihil hic tolli, nihil immutari plane; tranſponi tantum voculam *ita*, quæ ſuo loco vitio librariorum fuit deturbata. Senſus autem eſt clariſſimus, & quæ ſequuntur clamant Ciceronem ita ſcripſiſſe. *Grævius.*

56. *Ut enim cum eſſet major.*] Hæc eſt Medicei codicis & aliorum etiam veterum lectio, quam tamen nonnulli damnant, qui olim & ipſi eam valde amaverant, etſi ut omnia componerent, infra ſuo ex ingenio lectionem mutaverant. Quam reſtituerunt lectionem, nullo modo probo. neque hoc facio concertationis ſtudio, ſed quod ita verum eſſe exiſtimo. Siquis acute perſpiciet, ſi *etenim* (quemadmodum illi volunt) legatur, videbit multo minus verba inter ſe cohærere, quam ſi priſca lectio conſervetur. Quare peccaſſe nobis non videmur, qui, ſi aliquis error eſt, una cum antiquis libris peccare voluimus. Potius animadvertendum eſt, an ſit e genere eorum quæ ſpeciem ſolœciſmi habere videntur, de quibus nos aliis in locis locuti accurate ſumus, & Paullus etiam in ſuis Scholiis ad hunc locum agit. *Victorius.* *Ita en. cum eſſ. maj.*] Sic autem habent Pall. omn. Grut. editio prima ac Victorii. Alii *etenim.* Gebhard. Palatinis ſubſcribunt Amſtelodamenſis & Mentelianus. Sed nondum locus eſt perpurgatus. recte vidit Manutius, nihil eſt quod ad *ut* referatur; recte quoque vidit Victorius æque male cohærere verba licet legatur *etenim.* Vide quid meus primus ſuggerat, in quo ſcribitur: *tu enim cum eſſes.* Ciceronem ſcripſiſſe crediderim, *Tu enim mecum cum eſſes major erat & virorum, & civium bonorum, & jucundorum hominum, & amantium mei copia, tamen erat nemo, qui*

rulis noſtris: prætereà 57 conſcientia etiam conſiliorum meorum. Ego enim is ſum, quemadmodum tu facillimè potes exiſtimare, qui nihil umquam mea potiùs, quàm meorum civium cauſa fecerim, cui niſi invidiſſet is, quem tu numquam amaſti; (me enim amabas) & ipſe beatus eſſet, & omnes boni. Ego [i] ſum, qui nullius vim [k] plus valere volui, quàm honeſtum otium: idemque, cùm illa ipſa arma, quæ ſemper timueram, plus poſſe ſenſi, quàm illum conſenſum bonorum, quem ego idem effeceram: quavis tuta conditione pacem accipere malui, quàm viribus cum valentiore pugnare. Sed & hæc, & multa alia coram brevi tempore licebit. Neque me tamen ulla res alia Romæ tenet, niſi exſpectatio rerum Africanarum. videtur enim mihi res in propinquum adducta diſcrimen. Puto autem mea nonnihil intereſſe: (quamquam id ipſum, quid interſit, non ſanè intelligo:) verumtamen, quicquid illinc nuntiatum ſit, non longè abeſſe [l] à conſiliis amicorum. Eſt enim res [m] jam in eum locum adducta, ut, quamquam multum interſit inter eorum cauſas, qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem. Sed planè animus, qui dubiis rebus forſitan fuerit infirmior, deſperatis confirmatus eſt multùm: quem etiam tuæ ſuperiores litteræ confirmarunt: [n] quibus intellexi, quàm fortiter injuriam ferres: juvitque me, tibi cùm ſummam humanitatem, tum etiam tuas litteras profuiſſe. Verum enim ſcribam: teneriore mihi animo videbare: ſicut omnes ferè, 58 Qui vita ingenua, [o] in beata civitate [p] & in libera viximus. Sed, ut

i ſum is, qui *Lamb.*
k plus *delet Gebbard.*
P. B.
l *alii* velim à.
m ipſa jam *alii.*
n *alii* ex quibus.
o & in *MS.*
p *idem MS. non habet* & in lib.

cum eſſem libentius, quam tecum. mecum abſorpſit ſequens particula *cum*; *τὸ erat* vero ultima ſyllaba *τῦ major* ac ſequens vocalis *&*: quod ſæpe factum eſſe, norunt qui non hoſpites ſunt in veteribus libris: ſic autem omnes ſalebræ ſunt ſublatæ. *Grævius.*

57. *Conſcientia conſiliorum meorum.*] Sæpe hanc ſententiam uſurpat. ep. 3. lib. IV. ep. 1. & 4. & 6. & 10. & 13. & 21. lib. VI. & ep. 3. lib. VII. quæ recitare longum eſt: indicare loca, & quaſi digitum ad fontem intendere, unde hauriant qui copiæ ſtudent, ſatis duco. *P. Manut.*

58. *Qui vita ingenua, in beata civitate & in libera viximus.*] Ovid. 1. Triſt. 4.

Illi corpus erat durum patienſque laborum:
Invalida vires ingenuaque mihi.

ı ſecunda moderatè tulimus, ſic hanc non ſolùm
ſam, [q]ſed funditus everſam fortunam fortiter fer- q alii ſed
ɔemus; ut hoc ſaltem in maximis malis boni conſe- etiam.
ur, ut mortem, quam etiam beati contemnere
mus, propterea quòd nullum ſenſum eſſet habi-
nunc ſic affecti, non modò contemnere debea-
ſed etiam optare. Tu, 59 ſi me diligis, fruere
tio, tibique perſuade, præter culpam ac [r]pecca- r pœnam
qua ſemper caruiſti, & carebis, homini accidere MS. malè.
poſſe, quod ſit [s]horribile aut pertimeſcendum. s inhono-
ſi videbitur rectè fieri poſſe, ad te veniam brevi: rabile MS.
d acciderit, ut mutandum conſilium ſit, te cer-
n faciam ſtatim. Tu ita fac cupidus mei videndi
ut iſtinc te ne moveas tam infirma valitudine, niſi
e priùs quæſieris per litteras, quid te velim facere.
relim, ut facis, diligas, valitudinique tuæ & tran-
tati animi ſervias. Vale.

Amor. 10.

Ergo ego ſuſtinui foribus tam ſæpe repulſus,
Ingenuum dura ponere corpus humo.

ial. III, 46.

In turbam incideris? cunctos umbone repellet:
Invalidum eſt nobis ingenuumque latus.

ines enim liberi & liberaliter educati neque animo, neque
ıre conſueverunt tam multa indigna iniqua pati, quam ſervi
ɔrtunam in omnia obnoxii, ut Florus III. 20. *J. F. Gronov.*
ec. *Quia in vita ingenua & in beata civitate viximus.* Forte
it Cicero, *qui in vita ingenua, & in libera civitate viximus.*
: genus loquendi, quale apud Senecam Conſol. ad Helv. cap.
Quaſi in ultima fame victurus, ſi in ſeſtertio centies vixiſſet,
o vitam finivit. & apud C. Nep. in Pomp. Att. *neque in ſeſter-*
ıties adfluentius vixerit, quam inſtituerat, de quo pluribus agit
ıov. lib. de Pec. Vet. cap. I. *Grævius.*
. *Si me diligis.*] Dubitatio videtur, quæ nulla tamen eſt. va-
ıim, pro amore in me tuo, pro eo quantum me diligis, &
trema epiſtola, *Me velim*, inquit, *ut facis, diligas*, qui lo-
x hoc dubitationem tollit. *P. Manut.*

M. TUL-

P. LXXVIII.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM LIBER SEXTUS, AD A. TORQUATUM ET CETEROS.

EPISTOLA I.

ARG. *Athenis exſulantem Torquatum, qui contra Cæſarem a Pompejo ſteterat, revocare ſtudet a ſollicitudine ac moerore animi ad tranquillitatem; in quam ſententiam colligit hæc, quæ ad conſolandum valeant: primum, ita perturbata eſſe omnia, ut ſua fortuna contentus nemo vivat: deinde, conditionem eorum, qui Romæ ſint, & ea cernant quæ quotidie fiunt, deteriorem eſſe quam eorum qui abſint: quare non eſſe ei moleſte ferendum, quod urbe careat: quod ſi ſuos ſuaque deſideret, ne hoc quidem nomine dolendum; quando illa nullo ſint in proprio periculo, nec ut meliore ſtatu fruantur, ipſum præſentem præſtare poſſe: quod vero ad ejus fortunam pertineat, nec deſperandum eſſe, nec timendum aut a Cæſare aut a Pompejanis, ſi acciderit ut vincant: ſin ob commune reipub. periculum angatur, ſolatio eſſe debere conſcientiam optimorum conſiliorum: ut virtus licet rebus omnibus deſtituta, ſe tamen ipſa ſuſtentet: nec vero eum, qui alios olim excitaverit, abjectiore eſſe animo debere: propterea, cur non aliquam ab ipſa Athenarum urbe, rationis ac moderationis parente atque altrice, doloris medicinam petat? cur non Servii Sulpicii amiciſſimi hominis ac ſapientiſſimi conſuetudine recreetur? extremum illud, quaſi extra conſolationem, ſubjungitur; quod mihi tamen ad leniendum dolorem vim habere aliquam videtur; de ſua in eum ejuſque liberos voluntate, & de ſpe proficiendi aliquid in ejus cauſſa; quod aſſiduitas uni rei dedita, vel ſi abſit auctoritas, nonnihil tamen præſtare poſſe videatur.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 29. lib. XIII. ſequitur ep. 78. ejuſdem libri.

M. CICERO A. TORQUATO S. D.

ETSI ea perturbatio eſt omnium rerum, ut ſuæ quemque fortunæ maximè pœniteat: nemoque ſit, quin ubivis, quàm [a] ibi, ubi eſt, eſſe malit: tamen mihi dubium non eſt, quin hoc tempore bono [b] viro Romæ eſſe miſerrimum ſit. Nam, etſi, quo-

a ibi *abeſt a MSS.*

b viro *abeſt a MSS.*

ımque in loco [1] quiſquis eſt, idem eſt ei ſenſus, lem acerbitas ex interitu rerum & publicarum, & n: tamen oculi augent dolorem; qui ea, quæ audiunt, intueri coguntur, nec avertere à mi- cogitationem ſinunt. Quare etſi multarum rerum :rio te angi neceſſe eſt: tamen illo dolore, quo nè te confici audio, quòd Romæ non ſis, ani- tuum libera. Etſi enim cum magna moleſtia tuos e deſideras: tamen illa quidem, quæ requiris, ſtatum tenent: nec meliùs, ſi tu adeſſes, tene- nec ſunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam :are, aut communem recuſare. De te autem ipſo, uate, eſt tuum, ſic [2] agitare animo, ut non [3] ad- ; in conſilium cogitationum tuarum deſperationem, :imorem. Nec enim is, qui in te adhuc injuſtior, c & *Grut.* tua dignitas poſtulabat, fuit, non magna ſigna dedit

Quiſquis.] *Quiſquis*, pro *Quiſque* interdum veteres uſurpa- ut hic ipſe Tuſc. 5. *Ut quicquid objectum eſt, quod modo a non ſit alienum, eo contenti non quærunt amplius.* In Ver- b. IV. *Ita odorabantur omnia; ut, ubi quidquid eſſet, aliqua invenirent.* Plautus Trinummo: *Sin unum quidquid ſigilla- placide percunctabere.* Lucretius autem ſæpiſſime. *P. Manut.*
Agitare animo.] Tribus modis hoc verbum ad eandem ſen- n accommodatur, *Agitare animo*, *Agitare in mente*, *Agi-* :mpliciter. primus hoc in loco modus oſtenditur, & pro o: *Vos & ſæpius eandem rem animis agitare & diutius uno- de teſte cogitare poteſtis.* Alter lib. I. de Nat. deor. *Habet ni- ud, quod agitet in mente.* Tertius in Verrem: *Si hoc unum cœperit, eſſe aliquod genus cogendæ pecuniæ.* Idem.
Adhibeas in conſilium cogitationum tuarum deſperationem.] Hoc ;ites de deſperando. *Adhibere in conſilium*, & *habere in con-* ıuæ proprie dicuntur de amicis ac ſapientibus viris, eleganti :tione uſurpant veteres pro cogitare, habere in mente, aut volvere. Cicero pro Cluent. *Hominis magni & ſapientis eſt in conſilio legem, religionem, æquitatem, fidem.* Poſt Redit. ıtum: *Quem P. Servilius ad ſui generis communiſque ſangui- :ta virtutesque revocavit, ut haberet in conſilio & fratrem, rerum mearum, & omnes Metellos, præſtantiſſimos cives, Acheronte excitatos.* Liv. lib. XXXVI. *Præſentibus adulando, quem metum in conſilio habeant, eodem ad impetrandam ve- :tantur.* Et eodem lib. *Philippus, qui ad id tempus fortunam lio eſſet habiturus*, hoc eſt, qui eſſet ſpectaturus, quo fortu- inclinaret. Sic Curtius lib. III. c. 5. *Fortunam meam in con- buit.* J. F. Gronov.

4. *Ta-*

P. B. dedit animi erga te mitigati. Nec tamen is ipſe, à quo ſalus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem ſalutis ſuæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti ſint; ab altera victoria tibi periculum nullum eſſe perſpicio, quod quidem ſejunctum ſit ab omnium interitu: ab altera te ipſum numquam tenuiſſe certò ſcio. Reliquum eſt, ut te id ipſum, quod ego quaſi conſolationis loco pono, maximè excruciet, commune periculum reipublicæ; cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, [4] tamen vereor, ne conſolatio nulla poſſit vera reperiri, præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cujuſque animo roboris eſt atque nervorum. Si enim bene ſentire, [d] rectéque facere, ſatis eſt ad bene beatéque vivendum, [5] [e] non vereor, ne eum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit, miſerum eſſe [6] nefas ſit dicere. Nec enim nos arbitror victoriæ præmiis ductos, patriam olim, & liberos,

d rectè *MSS.*
e *Grav. delet.* non.

4. *Tamen vereor ne conſolatio illa poſſit &c.*] Veneti & alii *nulla*, quod pro *ulla* reponendum. Nam non hoc dicit certe Cicero, metuere ſe, ut nulla conſolatio vera, id eſt firma & valida, ſed ut omnino aliqua hujuſmodi reperiri poſſit. *Camerar.*

5. *Non vereor, ne eum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit.*] Negativam particulam ante *vereor*, vetus ille codex non habet. Quæ tamen ſi non ſit, ſententiam non corrumpit. Poteſt enim cum interrogatione locus legi, quaſi dixerit, vereri debeo? &c. Nos nihil immutavimus: ſiquis veterẹ lectione magis delectatur eam reponat. *Victorius.* Interrogandi nota ſententiam alii concludendam putant. quibus aſſentirer, ſi legeretur, *Verear.* quomodo autem nunc eſt, elicitur hoc: fortaſſe nefas eſt eum appellare miſerum, qui ſe optimorum conſiliorum conſcientia ſuſtentare poſſit. nam ut, *Non vereor ne*, negationem ſignificat: ut illud ep. 7. lib. II. *Non vereor, ne quid timide, ne quid ſtulte facias:* idem eſt, ac ſi dicas, nihil te timide, nihil ſtulte facturum confido: & ep. 12. lib. V. *Non vereor, ne aſſentatiuncula quadam tuam gratiam videar aucupari.* ut igitur qui dicit, *non vereor ne*, negat, non affirmat: ſic qui ait, *vereor ne*, affirmat potius, quam negat. timet enim aliquid futurum, quod nollet. quocirca, *Vereor ne nefas ſit dicere:* valet, opinor eſſe nefas: vel fortaſſe nefas eſt dicere. Minime igitur neceſſaria eſt nota illa interrogantibus uſitata. Neque vero, *Non vereor*, legendum eſt: ne ſine cauſſa diſcedamus ab antiquis libris. *P. Manut.* Bernardinus Rutilius contendit legendum eſſe ſine negatione, *vereor, ne eum*, aut *non vereor ne non eum &c.* quod alioqui oratio repugnet Ciceronis ſententiæ.

6. *Nefas ſit dicere.*] Videtur deeſſe *non*, ut legatur *nefas non ſit dicere.* Urſinus.

7. De-

;, & fortunas reliquiſſe : ſed quoddam nobis offi-
juſtum, & pium, & 7 debitum reipublicæ, no-
ue dignitati [f] videbamur ſequi : nec cùm id facie- f videbatur vulgo.
is, tam eramus amentes, ut explorata nobis eſſet
ria. [g] Quare ſi id evenit, quod ingredientibus no- g in MSS.
ι cauſam propoſitum fuit accidere poſſe: non debe- deeſt Quare.
ita cadere animis, quaſi aliquid evenerit, quod
poſſe numquam putarimus. Simus igitur ea mente,
ratio & [i] virtus præſcribit, ut nihil in vita nobis h quam
andum, præter culpam, putemus: eaque cùm Grav.
mus, omnia humana placatè & moderatè feramus. i veritas Grav.
e hæc eò pertinet oratio, ut, perditis rebus omni-
tamen ipſa virtus ſe ſuſtentare poſſe videatur. Sed,
ſpes aliqua rebus communibus, ea tu, quicumque
eſt futurus, carere non debes. 8 Atque [k] hæc P. LXXIX.
ſcribenti [l] veniebat in mentem, me eum eſſe, cu- k hoc alii.
u deſperationem accuſare ſolitus eſſes; quemque l veniebant Grav.
ritate tua cunctantem & diffidentem excitare. Quo
m tempore non ego cauſam noſtram, ſed conſi-
improbabam. Serò enim nos iis armis adverſari
am, quæ multo antè confirmata per noſmetipſos
: dolebamque, pilis & gladiis, non conſiliis, ne-
auctoritatibus noſtris de jure publico diſceptari.
e ego ea, quæ facta ſunt, fore [m] cum dicebam, m tamen MS.
abam futura : ſed, quod & fieri poſſe, & exitio-
fore, ſi eveniſſet, videbam : id ne accideret, ti-
m : præſertim cùm, ſi mihi [n] alterumutrum de n alterutrum Grav.
u atque exitu rerum promittendum eſſet, id fu-
n, quod evenit, exploratiùs poſſem [o] promittere. o permittere MS.
im rebus præſtabamus, quæ non prodeunt in
: uſu autem armorum, & militum robore infe-
eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe,
, quo me tum eſſe oportere cenſebas. Hæc eò
ſcripſi,

Debitum reip. noſtraque dignitati videbatur, qui neque cum id
mus.] In vetere quodam libro aliter hic locus ſcriptus repe-
nihilo tamen meliore ſententia, *debitum reip. noſtraque*
ti videbamur ſequi, neque cum id faciebamus. Urſin.
Atque hæc mihi ſcribenti veniebant in mentem.] Eleganter in-
a particula *Atque* ſententiam ordimur, ut proxime, *At-*
e eo pertinet oratio. & ep. 6. *atque utebar familiariſſime Cæſare.*
Terentiam ep. 4. lib. XIV. *Atque ego, qui te confirmo, ipſe*
poſſum. P. Manut.

9. Phi-

ſcripſi, quòd mihi 9 p Philargyrus tuus omnia de te requirenti, q fideliſſimo animo (ut mihi quidem viſus eſt) narravit, te interdum ſollicitum ſolere eſſe vehementiùs: quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliqua republica ſis futurus, qui eſſe debes; aut perdita, non afflictiore conditione, quàm ceteri. Hoc verò tempus, quo exanimati omnes & ſuſpenſi ſumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quòd & in urbe ea es, ubi nata & r alta eſt ratio ac moderatio vitæ: & habes Ser. Sulpicium, quem ſemper unicè s dilexiſti; qui te profectò & benivolentia & ſapientia conſolatur. cujus ſi eſſemus & auctoritatem & conſilium ſecuti: togati potiùs potentiam, quàm armati victoriam ſubiſſemus. Sed hæc longiora fortaſſe fuerunt, quàm neceſſe fuit: illa, quæ majora ſunt, breviùs exponam. Ego habeo, cui plus, quàm tibi, debeam, neminem. quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli caſus eripuit. Qui ſim autem hoc tempore, intelligo. ſed quia nemo eſt tam afflictus, qui, ſi nihil aliud ſtudeat, niſi id quod agit, t non poſſit navare aliquid, & efficere; omne meum conſilium, operam, ſtudium, certè velim exiſtimes tibi tuiſque liberis eſſe debitum.

p tunc Phil. *alii.* q fidiſſimo *MS.* r alita *MSS.* s dilexi *MS.* P. B. t non *abeſt a MSS.*

EPISTOLA II.

ARG. *Excuſat ſe, quia rarius antea ſcripſerit: ſpem aliquam affert de reconciliato Cæſaris animo: nihil ei præcipue timendum ſignificat.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 18. lib. IX. ſequitur ep. 19. ejusdem libri.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

PETO à te, ne me putes oblivione tui rariùs ad te ſcribere, quàm ſolebam: ſed aut gravitate v valitudinis, qua tamen jam paullum videor levari; aut quòd abſim ab urbe, ut, qui ad te proficiſcantur, ſcire non poſſim. Quare velim ita ſtatutum habeas, me tui memoriam cum ſumma x benivolentia tenere, tuaſque omnes

v *ita MSS.* x *ita MSS.*

9. *Philargyrus tuus.*] In eburnea quadam apud me tabella, quæ CN. POMPEJI & M. CRASSI COS. nomina habet inſcripta, PILARGURUS LUCILI libertus notatus eſt. *Urſin.*

10. *Si*

omnes res non minori mihi curæ, quàm meas eſſe. Quod majore in varietate verſata eſt adhuc tua cauſa, quàm homines aut volebant, aut opinabantur: mihi crede, non eſt, pro malis temporum, quòd moleſtè feras. Neceſſe eſt enim aut armis urgeri rempublicam ſempiternis, aut, his poſitis, recreari aliquando, aut funditus interire. 10 Si arma valebunt: nec eos, à quibus y reciperis, vereri debes; nec eos quos adjuviſti. Si armis aut conditione poſitis, aut defatigatione abjectis, aut victoria detractis, civitas z reſpiraverit & dignitate frui tibi & fortunis licebit. Sin omnino a interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentiſſimus M. Antonius jam tum timebat, cùm tantum in-

y *alii* receſſeris, *MSS.* receperis.
z reſpirarit *MS.*
a interierit, ut *MSS.*

P. LXXX.

10. *Si arma valebunt, nec eos, à quibus receſſeris, vereri debes, nec eos quos adjuviſti.*] Etſi hic vulgatam lectionem conſervaverimus, magis tamen antiquam probamus: quæ neſcio quomodo tunc nos ſubterfugit, pro *receſſeris* enim, *reciperis* legendum eſt, ut intelligat nunc Cæſarianas partes. Si enim *receſſeris* legas, Pompejanas intelligas oportet: ab illis enim diſceſſerat poſt adverſam eorum pugnam, quod ſententiæ nullo modo quadrabit. Eædem autem erant quas adjuverat, & a quibus receſſerat, cum hic de ambabus loquatur. Aut enim armis, inquit, urgebitur Reſp. ſempiternis, quo caſu nulla tua præcipua calamitas erit, ſed ut in malis res tuæ in tuto ſunt: nec enim Cæſarianos timere debes, a quibus *reciperis* (præſenti autem tempore utitur, quia nondum res confecta erat: nam, ut ſupra inquit, *in magna varietate ejus cauſſa verſata eſt*, de qua tamen bene ſperare licebat, propter animum Cæſaris mitigatum): nec eos quos adjuviſti, hi autem erant Pompejani. Durante igitur bello, inquit, malum a neutra parte expectare debes. Illi enim, quibus faviſti, & cum quibus in rebus gerendis fuiſti, propter priſtinam ſocietatem te incolumem volent: hi autem te recipiunt, & ſuum jam numerant. Sæpe autem veteres codices propter variam, & aliquantulum inquinatam ſcripturam, primo ita perturbant, ut non mirum ſit, ſi quæ quandoque prætereunt. Nec enim facile eſt ſi quid boni lateat perſpicere. Nam parva quæque illuſio & labes optimam lectionem occulere poteſt. *Receperis* autem in illis ſcriptum eſt, cum *reciperis* eſſe deberet. Quod ſi ita ſcriptum fuiſſet, non alii fortaſſe, dum verbum illud corrigere vellent, mendoſum eſſe arbitrantes, nec ſatis ſententiam hujus loci intelligentes, deterius multò fecisſent. Eſt autem pro *i* ſæpe poſitum *e* in priſcis exemplaribus, & *i* pro *e*. Quin etiam hoc ipſum verbum eadem ratione in iiſdem codicibus ſcriptum eſt in epiſtola ad Brutum, *non recepi a Lepido Antonium*, pro *recipi*. Præterea in his verbis *quos audiviſti*, Mediceus codex *adiviſti*, facili in aliam vocem lapſu, niſi obſervatum eſſet hoc verbum per unum tantum *u* in eo exemplari ſemper legi, & aliis etiam quos vidi vetuſtis codicibus. *Victorius.*

inſtare malorum ſuſpicabatur : miſera eſt illa quidem conſolatio , tali præſertim civi & viro , ſed tamen neceſſaria , nihil eſſe præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat univerſis. Quæ vis [b] inſit in his paucis verbis (plura enim committenda epiſtolæ non erant) ſi [c] attendes, quod facis : profectò etiam ſine meis litteris intelliges , te aliquid habere quod ſperes ; nihil quod aut hoc , aut aliquo reipublicæ ſtatu timeas: omnia ſi interierint, cùm ſuperſtitem te eſſe reipublicæ, ne, ſi liceat quidem, velis , ferendam eſſe fortunam, præſertim quæ abſit à culpa. Sed hæc hactenus. Tu velim ſcribas ad me, quid agas, & ubi futurus ſis : ut aut quò ſcribam, aut quò veniam , ſcire poſſim.

b ſit *MS.*

c attendis *MS.*

EPISTOLA III.

ARG. *Quatuor utitur rationibus ad conſolandum : primum , quia maxime ad timorem mors proponitur, miſerrimum eſſe oſtendit ita vivere ut non ſit vivendum : quod malum impendeat , utracunque pars vicerit. deinde , conſolatur a communi conditione , tum , a vita innocenter traducta: poſtremo , ab ipſa etiam morte , qua malorum ſenſum adimit. Scripta eſt paucis diebus poſt primam, quam ſignificari primis verbis videmus. itaque reſtituenda videtur in ſuum locum , unde retruſa eſt in tertium.* [A.V.C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. ult. lib. XIII. ſequitur ep. 21. lib. V.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

SUPERIORIBUS litteris benivolentia magis adductus , [11] quàm quò res ita poſtularet , fui longior. Neque enim confirmatione noſtra egebat virtus tua: neque erat ea mea cauſa atque fortuna , ut , cui ipſi omnia deeſſent , alterum confirmarem. Hoc [d] item tempore brevior eſſe debeo. ſive enim nihil tum opus fuit tam multis verbis , nihilo magis nunc opus eſt : ſive tum opus fuit , illud ſatis eſt , præſertim cùm acceſſerit nihil novi. Nam etſi quotidie aliquid audimus earum rerum , quas ad te perferri exiſtimo : ſumma tamen

d *alii* autem.

11. *Quam quò res ita poſtularet.*] Ita Veneti , alii *quam quod res.* De quo vocabulo & ſupra a nobis aliquid eſt dictum. *Camerar.* Sic ex Pall. prim. quarto, quinto , Vaticano , reſcripſimus , non *quod*, ut vulgò : quomodo & lib. II. emendaſſe me recordor. ſicque legitur ep. ſeq. & lib. X. ep. 3. lib. XI. lib. XII. *Gebhard.*

12. Iis

tamen eadem eſt, & idem exitus, quem ego tam video animo, quàm ea, quæ oculis cernimus. nec verò quidquam video, quod non [e] idem te videre certò ſcio. Nam etſi, quem exitum acies habitura ſit, divinare nemo poteſt: tamen & belli exitum video; &, ſi id minùs, hoc quidem certè, cùm ſit neceſſe [f] alterumutrum vincere, qualis futura ſit vel hæc, vel illa victoria. Idque cùm optimè perſpexi, tale video, nihil ut mali videatur [g] futurum, ſi id vel antè [h] acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. [12] Ita enim vivere, ut [i] non ſit vivendum, miſerrimum eſt. mori autem nemo ſapiens miſerum [k] dixit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura, & ornatiora parietes ipſi loqui poſſe videantur. Ego tibi hoc [l] confirmo, etſi levis eſt conſolatio ex miſeriis aliorum, nihilo te nunc majore in diſcrimine eſſe, quàm quemvis [13] [m] aut eorum, qui diſceſſerint, *aut eorum, qui remanſerint.*

e *alii* item. P. B.
f *ita MSS.*
g *alii* eſſe fut.
h *vulgo* ceciderit.
i tum *Græv.*
k duxit *Idem.*
l ſentio *MS.*
m aut *abeſt a MSS.*

12. *Ita enim vivere, ut non ſit vivendum.*] Manuſcripti codices *ut tum ſit vivendum* habent: quantum autem intelligo, ex utraque lectione idoneus ſenſus elicitur: ex recepta, ut opinor, hic: Vivere amiſſa dignitate miſerrimum eſt: docti enim & graves viri rectum non eſſe judicabant vivere illi qui dignitatem perdidiſſet. Quod etiam vetere proverbio declarabatur, quo Cicero ipſe uſus eſt in epiſtola tertia ad Marium: *Ubi non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere.* Ex antiqua vero ſic: vivere ut vivendum tum eſſet; ſi Cæſar, aut Pompejani Rempubl. oppreſſerint: quod omnino eventurum Cicero arbitrabatur miſerrimum. Eam unuſquiſque lectionem ſequatur, quam veriorem putat. *Victor.* Cum omnes libri quatuor, quos ego conſului, habeant, *ut tum ſit vivendum*, nec non quatuor Pall. & tres alii, quos inſpexit Guilielmius, non dubitavi hanc lectionem hic reponere, quam recte Victorius expoſuit. *Grævius.*

13. *Aut eorum qui diſceſſerint.*] Quia uno membro deminuti hic ſunt omnes non ſolum veteres, ſed etiam recentiores manuſcripti codices, ipſe meum eſſe arbitratus ſum rem notam facere, lectoreſque admonere notha eſſe hæc verba (niſi fallor) & ſuppoſititia. Sic enim in melioribus cunctis nulla varietate legitur, *aut eorum qui diſceſſerint alteri dimicant.* Puto autem librarium in particula *aut* deceptum eſſe, totumque ſuperius membrum reliquiſſe. Ego vulgatam lectionem removere nolui, ſi quis illa delectetur. mihi non dubium eſt quin ab aliquo ſuppleta ſit eorum qui ſemper, quæ deſiderari credunt, pro ſuo arbitrio reponunt: quantum diſſentiam ab his, alibi dixi. Eſt autem & in ſequenti epiſtola alter locus, quem pariter mancum cum invenerim, eodem judicio ductus, eadem nota ſignavi. Sic autem ille proculdubio legi & de-

ſerint. alteri dimicant: alteri victorem timent. Sed hæc conſolatio levis eſt: illa gravior, qua te uti ſpero: ego certè utor. nec enim, dum ero, [n]angar ulla re, cùm omni vacem culpa: &, ſi non ero, ſenſu omnino carebo. Sed rurſus [14]γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, [o]qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maximæ curæ ſunt, &, dum vivam, erunt.

n tangar. *MSS.Grut.*
o quia hæc te *MSS.*

EPISTOLA IV.

ARG. *Tres partes habet hac epiſtola: prima eſt de propinquo belli exitu, altera ad conſolandum pertinet, tertia ſtudium ac diligentiam pollicetur in iis rebus qua ad Torquatum pertineant. Scripta eſt paullo poſt ſuperiorem proximam: nam in illa dixit, videre ſe exitum belli: in hac idem ſignificat, cum ait:* Nunc tantum videmur intelligere, non diuturnum bellum: *& in illa, nihil acceſſiſſe novi; in hac, novi nihil eſſe quod ſcriberet.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 20. hujus libri, ſequitur ep. 2. lib. IX.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

NOVI, quod ad te ſcriberem, nihil erat: & tamen, ſi quid eſſet, ſciebam te à tuis certiorem fieri ſolere. De futuris autem rebus etſi ſemper difficile eſt dicere, tamen interdum conjectura poſſis propiùs accedere, cùm eſt res ejuſmodi, cujus exitus [p] provideri poſſit. Nunc tantùm [q] videmur intelligere, non diuturnum bellum: etſi idipſum nonnullis videatur ſecus. Equi-

p prævideri *alii.*
q videor *MS.*

decurtatus in antiquis codicibus legitur. *equidem cum hæc ſcribebam, aliquid jam actum putabam: non quo, ſed quod difficilis erat conjectura.* Quot autem verbis additis reſtitutus ſit, & quam aptis, quivis nunc videt. itaque ſuam ſententiam ſequatur: nos in his plane divulſis & fractis locis, nihil habemus quod melius afferamus. *Victorius.* *Quam quemvis eorum qui diſceſſerint alteri dimicant*] Ita Pantagathus. *Urſinus.* Nec in iis codicibus, quos Grævius vidit, nec ullo Palatino hæc verba, *aut eorum qui remanſerint,* exſtant. *Grævius.*

14. Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας.] Proverbium in eos uſitatum, qui rem tanquam novam adferunt eo, ubi jam ejuſdem eſt infinita copia, quaſi diceremus aquam portare in mare. Noctuæ Palladi cum eſſent ſacræ, innumerabiles Athenis erant noctuæ, vivæ, pictæ, ſculptæ, tamquam inſigne ipſius Deæ. Utitur eodem proverbio lib. IX. ep. 3. *Sed quid ego hæc ad te, cujus domi naſcuntur? γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας.* lib. II. ad Quintum Fratrem ep. ult. *Ego te libenter, quibus rebus vis, adjuvabo, & tibi verſus, quos rogas, γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, mittam.* J. F. GRONOV.

15. Non

Equidem cùm hæc ſcribebam, aliquid jam actum puta- P. LXXXI.
bam: [15] non quò *ego certò ſciam*, ſed quòd *haud* difficilis erat conjectura. Nam cùm [16] omnis belli Mars communis, & cùm ſemper incerti exitus prœliorum ſunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, [17] ita paratæ ad [r] depugnandum eſſe dicuntur, ut, [s] utercumque vicerit, non ſit mirum futurum. Illa in dies ſingulos magis magiſque opinio hominum confirmatur, etiam ſi inter cauſas armorum aliquantum interſit, tamen inter victorias non multum interfuturum. [18] Alteros propemodum jam ſumus experti: [19] de altero, nemo eſt, quin cogitet, [t] cùm ſit metuendus iratus victor ar-

r pugnandum *alii*.
s utrumque *MS*.
t *ita Victor. alii* quàm.

15. *Non quò ego certò ſciam.*] Pantagathi conjectura, *non quorſum, quod difficilis erat conjectura.* Urſin. *Non quo ego certò ſciam.* Victorii editio: at Pall. pr. tert. Grut. prima editio *aliquid jam actum putabam non quò ſed quod difficilis erat conjectura.* Verum ad primam editionem notat Egnatius aliàs legi, *non quò ſcirem, ſed quod non difficilis erat conjectura.* Alii tamen putant legendum: *ſed quod facilis erat conjectura.* Mihi præſtant Victoriana. *Gebhard.*

16. *Omnis belli Mars communis*] Dicitur eleganter pro aleam belli ancipitem eſſe, fortunam belli ambiguam, & quod ille ait:

Inter utrumque volat dubiis victoria pennis.

Sic pro Milone: *Adde caſus, adde incertos exitus pugnarum, Martemque communem, qui ſæpe ſpoliantem jam & exultantem evertit.* Lib. III. de Orat. *Gravis eſt modus in ornatu orationis & ſæpe ſumendus, ex quo genere hæc ſunt, Martem eſſe communem &c.* Liv. lib. VII. *Quidquid hinc atque illinc communis Mars belli aufert.* Idem lib. VIII. *Communem verè Martem belli utramque aciem pari cæde proſtraviſſe*; & deinde bis eodem libro eandem locutionem adhibet. *J. F. Gronov.*

17. *Ita paratæ ad depugnandum.*] Sic veteres codices, quos ſecuti ſumus. Eſt autem *depugnare*, una pugna unoque prœlio de tota re, & toto bello decernere. Ad Atticum lib. VII. *Nec adhuc fere inveni, qui non concedendum putaret Cæſari quod poſtularet, potius quam depugnandum.* In eodem lib. *Depugnes oportet, niſi concedis.* Sæpe & alibi Cic. ne longiores ſimus in re aperta, hac utitur voce. *Victor.*

18. *Alteros propemodum jam ſumus experti.*] Cæſarianos. Et ait *propemodum*, quaſi ſignificet non omnino, & ad hæc modeſtiores fuiſſe, dum ſupererant, quos timere poterant. *J. F. Gronov.*

19. *De altero.*] Pompejo filio, præſagiunt omnes, ſi fuerit ſuperior, victoria crudeliſſime uſurum. Sen. Troad. 278.

Sed regi frenis nequit
Et ira ardens hoſtis & victoria
Commiſſa noſti. J. F. GRONOV.

 20. *Feſti-*

armatus. Hoc loco ſi videor augere dolorem tuum, quem conſolando levare [v] debeam, fateor me communium malorum conſolationem nullam invenire, præter illam: quæ tamen, ſi poſſis eam ſuſcipere, maxima eſt, quaque ego quotidie magis utor; conſcientiam rectæ voluntatis, maximam conſolationem eſſe rerum incommodarum: nec eſſe ullum magnum malum, præter culpam. A qua [x] quum tantum abſumus, ut etiam optimè ſenſerimus; eventuſque magis noſtri conſilii, quàm conſilium reprehendatur: & [y] quum præſtitimus, quod debuimus, moderatè, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non ſumo, ut te conſoler de communibus miſeriis, quæ [z] ad conſolandum, majoris ingenii, & ad ferendum, ſingularis virtutis indigent. Illud cuivis facile eſt docere, cur præcipuè tu dolere nihil debeas. Ejus enim, qui tardior in te levando fuit, quàm fore [a] putaremus, non eſt mihi dubia de tua ſalute ſententia. de aliis autem non arbitror te exſpectare quid ſentiam. Reliquum eſt, ut te angat, quòd abſis à tuis tamdiu. Res moleſta, præſertim ab iis pueris, quibus nihil poteſt eſſe [20] feſtivius. Sed, ut ad te ſcripſi anteà, tempus eſt hujusmodi, ut ſuam quiſque conditionem miſerrimam putet: &, ubi quiſque ſit, ibi eſſe minimè velit. Equidem, nos quòd Romæ ſumus, miſerrimum eſſe duco, non ſolùm quòd in malis omnibus acerbius eſt videre, quàm audire: ſed etiam, quòd [21] ad omnes caſus ſubitorum periculorum magis objecti

v debebam *alii.*
x quando *alii.*
y quando *iid.*
z & ad *alii.*
a putaramus *alii.*
P. B.

20. *Feſtivius.* Feſtivitas laudari ſolet in pueris. ep. 10. ad Att. lib. 1. *Puer feſtivus Soſitheus deceſſerat.* & pro Flacco: *Matercula ſua feſtivus filius. Feſtivus* autem eſt, qui ſermone & adſpectu hilaritatem excitat. & *Feſtivam librorum copiam* dixit Cicero, quam cum videret, lætabatur, & *feſtivam picturam* in paradoxis. *P. Manut.*

21. *Ad omnes caſus ſubitorum periculorum.*] Sic etiam locutus eſt doctiſſimus & politiſſimus poeta Catullus in Hendecaſyllabo ad Furium, *Nec caſus alios periculorum.* Totum autem carmen & elegans eſt & ſummo artificio confectum: ludit enim Furium mendicum hominem, & qui omnibus bonis fortunæ carebat, quem tamen jocans fortunatum eſſe ac beatum hominem oſtendit, cum ea ipſe quoque haberet quæ vitam beatam conſtituere exiſtimantur. Nam valentem eſſe, bene concoquere, non metuere fures, non alia incommoda, quæ opulentos homines continue angere ac ſollicitare ſolent: omnibus denique hujuſcemodi malis

jecti ſumus, quam ſi abeſſemus. etſi meipſum, conſolatorem tuum, non tantum litteræ, quibus ſemper ſtudui, quantum longinquitas temporis [b] mitigavit. Quanto fuerim dolore, meminiſti. In quo prima illa conſolatio eſt, [22] vidiſſe me prius, quàm ceteros, cùm cu-

b mitigat MS.

malis carere, eſt fortunatum eſſe: & quibuſcunque hæc ſunt, illis bene ac beate eſt, ut poeta ipſe loquitur. Eſt autem captioſa oratio: quamvis enim beati homines ipſi quoque hæc, quæ videntur commoda, habeant, non tamen neceſſario, qui ea habent, ſtatim beati ſunt: nam qui nihil, quod amittant, habent, ii quoque non metuunt fures: & qui propter egeſtatem, famem explere nequeunt, pulchre cibum concoquunt, nec cruditate unquam laborant. Hæc fallax ratio concludendi ab Ariſtotele exagitata eſt, & vitium illius accurate expoſitum in II libro de Arte dicendi, & in commentario, quem appellavit Σοφιστικὰς ἐλέγχους, ac tota denique res elegantiſſimis exemplis explicata. Late autem patet hoc vitium, quemadmodum ipſe in Elenchis oſtendit, & multos hæc captio in fraudem inducere conſuevit. Nam in Rhetorica docet eum qui cum Alexandrum Priami regis filium laudibus ornaret, argumentatus erat illum magnanimum eſſe, quod ſpreta conſuetudine multorum in Idæ montis ſolitudine degeret, hac captiuncula uſum eſſe. Quamvis enim magni animi viri multitudinem fugiant, ac ſola deſertaque loca libenter frequentent: non tamen neceſſario quicunque in ſilvis deſertiſque locis morantur, magnanimi ſunt. Inde autem error ducitur, quod putant totam rem converti, &, ut Dialectici loquuntur, τὴν ἀκολούθησιν ἀντιστρέφειν, quod falſum eſt. Eadem ratio erat ejus qui exules beatos eſſe prædicabat, quod poſſent ſedem ac domicilia ſua ponere ubicunque terrarum ipſis viſum eſſet: quia (inquit Ariſt.) hæc illis qui beati exiſtimantur, adſunt, omnes quibus hæc ſunt, beati videri poſſunt. Si quis tamen acute perſpexerit, intelliget rem magnum diſcrimen habere: aliterque (ut in exemplo Catulliano permaneamus) mendicos non metuere fures, & aliter divites: nam auget etiam vitam beatam, habere res ſuas ita clauſas & cuſtoditas ut fur damnum afferre non poſſit. Quare quum hæc captio appellatur παρὰ τὸ ἑπόμενον, deduci etiam poſſe Ariſtoteles adfirmat ad aliam quæ παρ' ἔλλειψιν vocata eſt, quod quædam deſiderentur, nec ſermo plenus & abſolutus ſit. *Victor.*

22. *Vidiſſe me prius quàm ceteros.*] Sic prima editio Pall. pr. tert. Grut. Vatic. (nam ceteros conſulere hic deſino, tempori conſulens meo) alias omnes, *vidiſſe me plus.* paullo poſt: ex iiſdem codicibus, item editione Victorii, ejuſque compilatore Lambino repoſui, *cùm cupiebam quamvis iniqua conditione pacem.* Aliter quàm ſupra lib. v. ep. 21. *quâvis tutâ conditione pacem accipere:* ſed ibi alia quoque res erat. *Gebhard.* *Plus vidiſſe* eſt locutio, qua gaudet Cicero ſignificare plus ſapuiſſe, melius conſuluiſſe. Sic in Orat. pro Lege Manil. *Sin autem vos plus tum in rep. vidiſtis.* Philipp. II. *Cum me vidiſſe plus fateretur, ſe ſperaviſſe meliora.*

cupiebam, [c] quamvis iniqua conditione, pacem. Quod etſi caſu, non divinatione mea factum eſt: tamen [d] in hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad conſolationem commune tecum eſt, ſi jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea republica avellar, qua carendum eſſe doleam, præſertim cùm id ſine ullo ſenſu futurum ſit. Adjuvat [e] etiam ætas; & acta jam vita, quæ cùm curſu ſuo benè confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quò nos jam natura ipſa pænè perduxerit. Poſtremò, is vir, vel etiam ii viri, hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur, eandem fortunam, ſi res cogat, recuſare. Equidem mihi omnia propono: nec ullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali ſit, quàm in ipſo illo, quôd timetur, deſino: præſertim cùm [f] impendeat, in quo non modò dolor nullus, verùm finis etiam doloris futurus ſit. Sed hæc ſatis multa, vel plura potiùs, quàm neceſſe fuit. facit autem non loquacitas mea, ſed benivolentia longiores epiſtolas. Servium diſceſſiſſe Athenis, moleſtè tuli. non enim dubito, quin magnæ tibi levationi ſolitus ſit eſſe quotidianus congreſſus & ſermo cùm familiariſſimi hominis, tum optimi & prudentiſſimi viri. [23] Tu velim tete, ut debes & ſoles, tua virtute ſuſtentes. Ego, quæ te velle, quæque ad te, & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia ſtudioſè diligenterque curabo: quæ cùm faciam, benivolentiam tuam erga me imitabor, merita non aſſequar. Vale.

EPISTOLA V.

ARG. *A. Cæcinam, qui non modo contra Cæſarem pro Pompejo pugnaverat, verum etiam illi, edito libro, maledixerat, patria carentem conſolatur, beneque ſperare jubet de fortunis ſuis ac de ſe ipſo. In extrema epiſtola pollicetur officia ſua, tanquam Cæcinæ meritis & vetuſtæ debita neceſſitudini. Scripta videtur paullo ante quam Cæſar in Hiſpa-*

Tale eſt lib. I. ad Attic. ep. 16. *Triumphabat Hortenſius ſe vidiſſe tantum*, id eſt tam bene providiſſe & conſuluiſſe. *J. F. Gronov.* Ita lib. III. ad Attic. ep. 14, 20, 24. lib. X. ep. 4. Familiar. lib. XV. ep. 13. *Cuper.*

23. *Tu velim teto, ut debes, & ſoles, tuâ virtute ſuſtentes.*] Ita Palat. tert. Grut. Stewechianus. vulgò, *te velim te, ut debes.* illud efficacius. *Gebhard.*

24. Qua

Hiſpaniam contra Pampeji liberos iret, nam de vivo Marcelllo & reſtituto, in ſequentibus litteris mentio fit; Marcellus autem reſtitutus eſt poſt bellum Africanum; interfectus, cum in Hiſpania pugnaretur: quod ſuo loco jam probavimus. [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 7. hujus libri, ſequitur ep. 18. eodem hoc libro.

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

QUOTIESCUMQUE filium tuum video (video autem ferè quotidiè) polliceor ei ſtudium quidem meum & operam, ſine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem, atque auctoritatem, cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque poſſim. Liber tuus & lectus eſt & legitur à me diligenter, & cuſtoditur diligentiſſimè. Res & fortunæ tuæ mihi maximæ curæ ſunt, [24] quæ quidem quotidie [g] faciliores mihi & meliores videntur; multiſque video magnæ eſſe curæ; quorum de ſtudio, & de ſua ſpe, filium ad te perſcripſiſſe certò ſcio. His autem de rebus, quas conjectura conſequi poſſumus, non mihi ſumo, ut plus ipſe [h] proſpiciam, quàm te videre atque intelligere mihi perſuaſerim: ſed tamen, quia fieri poteſt, ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto eſſe meum, quid ſentiam, exponere. Ea natura rerum eſt, & is temporum curſus, ut non poſſit iſta aut tibi, aut ceteris, fortuna eſſe diuturna; neque hærere in tam bona cauſa, & in tam bonis civibus tam acerba injuria. [25] Quare ad eam ſpem, quam extra or-

g felicio-res *alii.*

h reſpi-ciam *alii.*

P. B.

24. *Quæ quidem quotidie faciliores mihi & meliores videntur.*] Hoc eſt lætiores. Liv. XXIII. cap. 11. *Tum ſi ita faxitis Romani, veſtra res meliores facilioreſque erunt.* utroque loco male nonnulli ſubſtituerunt *feliciores.* vide ad hunc Livii locum notas Gronovii. *Grævius.*

25. *Quare ad eam ſpem, quam extra ordinem.*] Nulla varietas in Medicæo neque in aliis bonis exemplaribus. *Victorius.* Hic locus plane mendoſus & inexplicabilis eſt in libris omnibus veteribus & manuſcr. ſic enim in illis ſcriptum eſt, *Quapropter ad eam ſpem, quam de te ipſo habemus, non ſolum propter dignitatem & virtutem tuam, (hæc enim &c.) ſed etiam accedunt tua præcipua, propter eximium ingenium, ſummamque virtutem, &c.* Lambinus. Hic locus, ut edidimus, eſt in editione Victorii & Palatino primo. Tertius vero, *quàm ex ordine:* & poſt, ſicut quoque Grut. *per* non *propter*, Lambinus *de te ipſo habemus, propter dignitatem & virtutem* tuam *(h. en. orn. ſ. t. e. c. al. c.) acced. tua præc. exim. ing. ſummamque*

 doctri-

ordinem de te ipſo habemus, non ſolùm propter dignitatem, & virtutem tuam (hæc enim ornamentà ſunt tibi [i] etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua propter [26] eximium [k] ingenium ſummamque virtutem. cui, mehercules, hic, [27] cujus in poteſtate ſumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in iſta fortuna fuiſſes, niſi eo ipſo bono tuo, quo delectatur, ſe violatum [l] putaſſet. quod ipſum lenitur quotidie: ſignificaturque nobis ab iis, qui ſimul cum eo vivunt, tibi hanc ipſam opinionem ingenii apud ipſum plurimùm profuturam. Quapropter primum fac animo forti atque magno ſis. ita enim natus, [28] ita [m] eductus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum ſit: deinde ſpem quoque habeas firmiſſimam propter eas cauſas, quas ſcripſi. A me verò tibi omnia, liberiſque tuis paratiſſima eſſe, confidas velim. Id enim & vetuſtas noſtri amoris, & mea conſuetudo in meos, & tua multa erga me officia poſtulant.

i quoque *MS.*
k valde ingen. *MS.*
l *alii* putaret.
m *ita Lamb. alii* educatus.

EPISTOLA VI.

ARG. *Excuſat litterarum tarditatem: tum inducit divinationem quandam e Cæſare ipſo, & rerum temporumque natura ſumptam: poſtremo conſolatur eum propoſita fortitudinis laude, conſcientia recte factorum, delectatione litterarum, calamitate ducum vel recentium vel veterum, perturbatione reip.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. II. hujus libri, ſequitur ep. II. lib. IV.

M. T. C.

doctrinam, cui meherc. H. Stephan. leg. contendebat *quare adi eam ſpem*, & *ipſi*, non *ipſo*. Gebhard.

26. *Eximium ingenium ſummamque virtutem.*] Legendum: *ſummam eruditionem.* II de Div. 63. *& ingenio præſtanti & eruditione perfecta.* J. F. Gronov.

27. *Cujus in poteſtate ſumus.*] Ep. 7. Lib. IV. *Cogitare deberes, te fore in ejus ipſius, quem fugeres, poteſtate.* Varie ſummam Cæſaris poteſtatem oſtendit, duobus quidem modis in ea, quam proxime appellavimus, epiſtola: *Penes quem eſt poteſtas*; &, *Qui tenet remp.* in epiſtola vero octava ejuſdem libri, *Qui omnia tenet:* in nona, *Omnia delata ad unum ſunt:* in decimatertia, *Qui plurimum poteſt.* P. Manut.

28. *Ita eductus.*] Sic Græv. Ms. pro *educatus.* Liv. XXI, 43. *in prætorio patris clariſſ. imp. prope natum, certe eductum.* Ter. Eun. I, 2, 37. *Cœpit ſtudioſe omnia docere, educere, ita ut ſi eſſet filia.* J. F. Gronov.

29. Qui

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

n VEREOR, ne deſideres officium meum; quod tibi n *alii* Non
pro noſtra & meritorum multorum, & ſtudiorum, vereor.
o & partium conjunctione, deeſſe non debet: ſed ta- o & *abeſt*
men vereor, ne litterarum à me officium requiras; *a MSS.*
29 quas tibi & jam pridem & ſæpe miſiſſem, niſi quo-
tidie melius exſpectans, gratulationem, quàm confir-
mationem animi tui complecti litteris maluiſſem. Nunc,
ut ſpero, brevi gratulabimur. . Itaque in aliud tempus
id argumentum epiſtolæ p differo. His autem litteris p *alii* dif-
animum tuum, quem minimè q imbecillem eſſe & au- ferretur.
audio, & ſpero, etſi non ſapientiſſimi, at amiciſſimi q *alii* im-
hominis auctoritate, confirmandum etiam atque etiam becillum.
puto; nec iis quidem verbis, quibus te conſoler, ut af- P.LXXXIII.
flictum & r jam omni ſpe ſalutis orbatum; ſed ut eum, r jam *delet*
de cujus incolumitate non plus dubitem, quàm te me- *Grav.*
mini dubitare de mea. Nam cùm me ex republica ex-
puliſſent ii, qui illam cadere poſſe, ſtante me, non
putarunt: memini, me ex multis hoſpitibus, qui ad
me ex Aſia, in qua tu eras, s venerant, audire, t te s venerunt
de glorioſo & celeri reditu meo confirmare. Si te *MSS.*
ratio t te *abeſt a MS.*

29. *Quas tibi & jam pridem & ſæpe miſiſſem.*] Pro *& ſæpe* alii *Eſſedi*. Veneti rectè *& ſæpe*. Sed in Aldino exemplo initium epiſtolæ eſt: *Non vereor*, ut dicat, non vereri, ne alia ſua officia deſiderentur a Cæcina, tantum de literis ut excuſare ſe debere videatur. *Camerar.* Mutilatus locus, cui tamen nihil curant libri veteres. Pal. pr. *quas tibi etiam pridem eſſe dimiſiſſem.* Pal. tert. Stewech. *etiam pridem Eſcdi miſiſſem:* ſic quoque Grut. unicâ littera auctius *Eſedis*. videndum ne loci nomen deſit. vulgata autem lectio debita eſt Egnatio, cujus emendationem ad oram primæ editionis poſitam exſcribo fidei cauſa: *Quas tibi jam pridem Eſſedi miſiſſem:* Ita repoſitum eſt in libris recentioribus omnibus. Et non video quo ſenſu, quo ad *Eſſedum*. Is vetus (Medicæum intelligit) corruptus quidem eſt; habet enim, *quas tibi & jam pridem & ſe demiſiſſem.* Ego (ait porrò Egnatius) una tantum littera *d.* in *p.* mutata, fuit enim inverſa, ſic lego collimans, ut puto, ad ſcopum: *quas tibi & jam pridem & ſæpe miſiſſem.* Veneta editio antiquiſſima: *pridem è ſedi miſiſſem.* in eâ ſtatim alterâ ab initio. *& ſtudiorum & partium conjunctione*, legunt cum Victorio vulgatæ. ſed Pal. pr. tert. Grut. Stewech. poſteriorem copulam omittunt *&*. Pal. quoque tertius *partum*. Mihi libuit hîc mirari vel temeritatem vel credulitatem Manutianam *ſtudiorum parium* admittentis. *Gebhard.*

30. *Ratio*

[30] ratio quædam Etruſcæ diſciplinæ, quam à patre, nobiliſſimo atque optimo viro, acceperas, non fefellit: ne nos quidem noſtra divinatio fallet, quàm cùm ſapientiſſimorum virorum monumentis atque præceptis, plurimoque, ut tu ſcis, doctrinæ ſtudio, tum magno etiam uſu tractandæ reipublicæ, magnaque noſtrorum temporum varietate conſecuti ſumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quòd ea nos nihil in his tam obſcuris rebus, tamque perturbatis umquam omnino fefellit. Dicerem, quæ [v] ante futura dixiſſem, ni vererer, ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi ſunt teſtes, me & initio, ne conjungeret ſe cum Cæſare, monuiſſe Pompejum: & poſteà, ne ſejungeret. conjunctione frangi ſenatus opes; [x] dijunctione civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiariſſimè Cæſare: Pompejum faciebam plurimi: ſed erat meum conſilium cùm fidele Pompejo, tum ſalutare utrique. Quæ [y] prætereà [31] [z] providerim, prætereo. Nolo enim, hunc de me optimè meritum, exiſtimare, ea me ſuaſiſſe Pompejo, quibus ille ſi paruiſſet, eſſet hic quidem clarus in toga, & princeps; ſed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundum in Hiſpaniam cenſui: quod ſi feciſſet, civile bellum nullum omnino fuiſſet. [32] Rationem haberi abſentis non tam

v antea *alii.*

x *ita MSS.*

y poſtea *alii.*

z prævideerim *alii.*

P. R.

30. *Ratio quædam Etruſcæ diſciplinæ.*] Alii *vetuſtæ*. Ego Venetæ ſcripturæ adſentior, quæ eſt: *Ratio quædam Hetruſca diſciplina*, id eſt Aruſpicinæ, ut notum eſt. *Camerar.* Duo Pall. Grut. Peck. Amſtelod. Mentel. Græv. ſec. *ratio quædam vetuſta diſciplina.* Propius abſunt a ſcriptura vera duo Guilielmii codd. *ratio quædam bujuſce diſciplina.* legendum enim, ut in meo primo habetur, *ratio quædam Tuſca diſciplina.* Eſt autem *Tuſca diſciplina* ars divinandi, ut notum. Sic *Tuſci libelli* Juven. Sat. 13. *Et Tuſcis digna libellis.* & *Tuſcus augur.* Grævius.

31. *Providerim.*] Non eſt hic, *Providerim*, pro *proſpexerim*, ut ep. 4. *Interdum conjectura poſſis propius accedere, cum res eſt ejuſmodi, cujus exitus provideri poſſit:* ſed pro, operam dederim, ne acciderent: quod ſequentibus verbis oſtenditur. ſic ep. 10. *Quæ ſunt in fortuna temporibus regentur, & conſiliis noſtris providebuntur.* P. Manut.

32. *Rationem haberi abſentis.*] Hoc eſt, ut abſens inter candidatos conſulatus reciperetur. *Ratio illius* dicitur *haberi* qui in numerum candidatorum recipitur, cui licet petere magiſtratum. Eſt proprium in hac re loquendi genus. Liv. XXVII. *Si ſuum nomen dictator acciperet, comitiis interceſſurum, ſi aliorum præterquam ipſius*

pugnavi ut liceret, quàm ut, [a] quum, ipſo con- [a] *alii* quando.
pugnante, populus juſſerat, haberetur. Cauſa or-
ɔelli eſt. quid ego prætermiſi aut monitorum, aut
relarum, cùm vel iniquiſſimam pacem juſtiſſimo
ɔ anteferrem? Victa eſt auctoritas mea non tam à
ɪpejo (nam [b] is movebatur) quàm ab iis, qui duce [b] his *MSS.*
npejo freti, peropportunam & 33 rebus domeſticis,
upiditatibus ſuis illius belli victoriam fore putabant.
:ceptum bellum eſt, quieſcente me: depulſum ex
.a, manente me, quoad potui: ſed valuit apud me
: pudor meus, quàm timor. veritus ſum deeſſe
npeji ſaluti, 34 cùm ille aliquando non defuiſſet
e. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pu-
ɛ victus, ut in [c] fabulis Amphiaraus, ſic ego, pru- [c] fabula *alii.*
s, & ſciens, ad peſtem ante oculos poſitam ſum
fectus. Quo in bello nihil adverſi accidit, non
dicente me. Quare, [d] quum, ut augures & aſtro- [d] quando *alii.*
ſolent, ego quoque augur publicus 35 ex meis ſu-
.oribus prædictis conſtitui apud te auctoritatem augu-
& divinationis meæ, [e] debebit habere fidem noſtra [e] *vulgo* debet.
præ-

ɪ *ratio haberetur comitiis ſe moram non facere.* Flor. IV, 2. *Nec abnuebat ſi ratio ſui proximis comitiis haberetur.* Suet. Cæſ. 18. *cum edictis jam comitiis, ratio ejus haberi non poſſet.* Utitur Cicero ſæpe in aliis locis. Vid. Briſſon. de Form. lib. II. *Grav.*

ɪ. *Rebus domeſticis.*] Ob æs alienum: cujus diſſolvendi ſpe, e bellum exoptabant. Videtur ſignificare L. Lentulum con-n, P. Scipionem Pompeji ſocerum, Fauſtum Sullæ filium, nem, quem Sext. Pompeji ſocerum Dio vocat. de Lentulo Cæſar lib. I. bell. civ. *Lentulus æris alieni magnitudine movetur.* Scipione, Fauſto, Libone ep. 9. lib. IX. ad Attic. *Quid tu il- Scipionem, quid Fauſtum, quid Libonem prætermiſſurum ſcele- utas? quorum creditores convenire dicuntur.* Eoſdem notat . 3. lib. VII. *Maximum æs alienum ampliſſimorum virorum.* anut.

. *Cùm ille aliquando non defuiſſet meæ.*] Ex loco ſimili in ola ad Atticum puto legendum eſſe, *cum ille aliquando de- t meæ.* Urſin. *Non defuiſſet* omnes libri, quod moneo, ne facilè accedat Urſino, negationem temerè ejicienti. *Gebhard.*

. *Ex meis ſuperioribus prædictis.*] Hoc eſt, vaticiniis Plin. II. Nat. cap. 27. *Prædicta augurum.* Juſt. XII, 13. *Ibi ab Anaxar- Philoſopho compulſus eſt rurſum Magorum prædicta contemnere.* . Sat. V.

Incuſſere Deos inflantes corpora, ſi non
Prædictum ter mane caput guſtaveris alli.

eſt, quod ſuperſtitionis cauſſa guſtandum erat. *Gravius.*

36. *Ali-*

prædictio. Non igitur ex 36 alitis [f] involatu, nec è cantu ſiniſtro oſcinis, ut in noſtra diſciplina eſt; nec ex 37 tripudiis ſoliſtimis, aut ſoniviis tibi auguror; ſed ha-

[f] volatu *MSS.*

36. *Alitis involatu.*] *Involatu* pro *volatu* & mox pro *ſomniis*, *ſoniviis* Victorius reponit. *Camer.* Iſtas aves, e quarum volatu anguria captabant, dicebant proprie *alites* aut *prapetes*, ac earum voces *oſcines* ab occinendo. Feſtus: *Oſcines aves Appius Claudius eſſe ait, qua ore canentes faciunt auſpicium, ut corvus, cornix, noctua: alites autem, qua alis ac volatu, ut buteo, ſanqualis, aquila, imiſulus, vulturius, picus Martius. Feroniuſque, & parra, & in oſcinibus & in alitibus habentur.* Liv. lib. VII. loquens de M. Valerio, qui corvum propugnatorem adverſus Gallum habuit: *Si Divus, ſi Diva eſſet, qui ſibi prapetem miſiſſet, volens, propitius, adeſſet.* Ovid. utrumque expreſſit ſic:

Linguaque ſervata pennaque dixit avis.

Lingua avis eſt auſpicium profectum ab *oſcine*; *penna* ab *alite* ſive *prapete*. J. F. Gronov. Sidon. Apollin.

——— —— —— ſi mœſta volatu
Fata loquuntur aves.

Tibullus:

Nec mihi ſunt ſortes nec conſcia fibra deorum
Pracinit eventus nec mihi cantus avis.

Hinc *bona alite* pro felici auſpicio, fauſto & addicente omine. Catul. Carm. LXII.

——— ——— bona cum bona
Nubit alite virgo.

Solebant & in nuptiis contrahendis aves obſervari. Heſiod. in Dieb. ℣s 37.

Ἐν δὲ τετάρτῃ μηνὸς ἄγεσθαι εἰς οἶκον ἄκοιτιν,
Οἰωνοὺς Κρίνας οἳ ἐπ' ἔργματι τούτῳ ἄριστοι.

Ubi varias avium ſpecies recenſet Tzetzes. Vide Serv. ad Æneid. III. ℣s. 247. & add. Scalig. ad Varron. p. 153. de L. L. ut & Callim. in Lavacr. Pallad. ℣s. 124. ubi videndus Bonavent. Vulcanius. *Cuper.*

37. *Tripudiis ſoliſtimis aut ſoniviis.*] In paſtu avium veteres optabant *tripudium ſoliſtimum* & *ſonivium.* De pullis gallinaceis in iſtum uſum adhibitis nimis nota res eſt, reliqua non item. Si avide paſcentibus aliquid ex ore excideret, & ſolo illiſum reſiliret, tum *tripudium* (ita vocabant ſubſultationem cadentis ex ore cibi) *ſoliſtimum* auſpicanti nunciabat pullarius. Cicero lib. I. De Divinat. *Noſtri quidem magiſtratus auſpiciis utuntur coactis, neceſſe eſt enim offa projecta cadere frustum ex pulli ore, cum paſcitur. Quod autem ſcriptum habetis tripudium fieri, ſi ex ea quid in ſolidum ceciderit, hoc quoque, quod dixi, coactum, tripudium ſoliſtimum dicitis.* Liv. lib. X. *Tertia vigilia noctis Papyrius ſilentio ſurgit, & pullarium in auſpicium mittit.* Et paulo poſt: *Nam cum pulli non paſcerentur; pullarius auſpicium mentiri auſus; tripudium ſoliſtimum conſuli nunciavit, &c.* Feſtus: *Sonivio ſignificat in carmine ſaliari & augurali, ſonanti.* Et rurſus: *ſonivium tripudium,* ut

:o alia ſigna, quæ obſervem; quæ etſi non ſunt
iora illis, minus tamen habent vel obſcuritatis, vel
ris. Notantur autem mihi ad divinandum ſigna
lici quadam via: quarum alteram [g] duco à Cæſare g duce
; alteram è temporum civilium natura atque ra- Cæſ. MSS.
e. In Cæſare hæc ſunt: mitis, clemenſque natura, P.LXXXIV.
lis exprimitur [h] præclaro illo libro [38] Querelarum h *alii* præ-
tuarum. clarè.

it Appius Pulcher, quod ſonet, cum pullo excidit puls ex ore.
:atur etiam Feſtus in voce *pulli*, & Flor. in Epit. Livii. XIX.
. *Gronov.* His autem auſpiciis credebant non ſecus ac oraculis,
) ut Græci augurium avium Θεοπροπίαν, id eſt *oraculum*, dixe-
, Apollon. Rhod. lib. I. Argon. ℣s. 66. Sunt quoque aves quæ
ı certo hominum generi proſperæ vel infelices. *Pelicanus* bo-
ı omen eſt fabris, Antonin. Liberal. c. XI. ἴπυη avis boni
nis euntibus ad venatum, Idem c. XXI. extr. *Upupa* eſt au-
ata & terra & mari, Idem c. XI. κολοιοὶ, λαϊοὶ, &c. Sunt
ı boni auſpicii, Idem c. XIX. extr. πίφιγξ gratiſſima Diis ho-
ibuſque avis. *nycticorax* eſt κακάγγελος, Idem c. 15. extr. ut &
ὼς, c. XXI. ac *vultur*, ibid. Aves nonnullæ futuram tempeſta-
prædicunt. Vide Scalig. ad Varronem p. 36. notar. De *avi-*
Titiis vide Varronem p. 23. Quia autem aves frequenter au-
ia faciebant, hinc δύσορνις pro *inauſpicato* ſumitur apud Eurip.
Hippolyto ℣s. 759. & quia ſedentes avium volatus, ſeu de cœ-
ſervabant, hinc Græci eleganter ἐπ' ὄρνισι καθημένας ἐξετάζειν.
an. lib. VIII. c. 5. de Animal. qua in phraſi corruptum Plutar-
m in Marcello corrigit vir ſummus Iſ. Caſaubonus ad Suetonii
guſt. c. XCV. Ita apud Ælian. V. H. lib. XIV. c. 43. καθῆστο ἐπὶ
οις, *conſederat ad teſſeras.* Cuper. *Aut ſoniviis.*] Ipſe priſcam,
m reſtitui, vocem ex priſcis erui exemplaribus. Poſſe autem
i arbitror, ut in Augurali diſciplina quædam *tripudia ſonivia*
ellata ſint: ſed hæc tam obſoleta ſunt propter vetuſtatem, &
erſos ritus, ut penitus incognita ſint. Vocem certe hanc Sex.
npejus exponit, *Sonivio* inquiens *ſonanti.* Nam vulgata lectio
culdubio falſa & inepta eſt: nec enim hic de divinatione per
nia agit, quæ etſi ſit (de ea enim Artemidorus Græce copioſè
pſit), non tamen de hac intelligit: loquitur enim de Augura-
liſciplina, & ut ipſe augur, & ut ad Hetruſcum hominem, &
truſcæ diſciplinæ peritum ſcribens. Ego alibi hanc vocem non
eni, nec mirum eſt rerum tam priſcarum, ac ne unquam qui-
n vulgatarum & communium vocabula penitus ignorari. Quod
:tiam apud alios auctores hoc nomen fuit, fortaſſe quia non
ellectum, ut depravatum deletum eſt: nonnullæ enim hujuſ-
di voces niſi e veteribus, & non contaminatis exemplaribus
:ituantur, obliteratæ ſunt, & e finibus Latinæ linguæ ejectæ &
ulſæ. Videndum tamen accuratius, an hujus vocis certior
a ratio, & ſignificatio haberi poſſit. Nam quod paullo ſupra
ſcripſimus *involatu* pro *volatu* ex antiquo etiam codice accepi-
s. *Victor.*

38. Que-

tuarum. Accedit, quòd mirificè ingeniis excellentibus, quale eſt tuum, delectatur. præterea cedit multorum [i]juſtis & officio incenſis, non inanibus aut ambitioſis, voluntatibus. In quo vehementer eum conſentiens Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat ſe ſuſtinere cauſas poſſe multorum, ſi tibi, cui juſtiùs videtur iraſci poſſe, conceſſerit. Quæ eſt igitur, inquies, ſpes ab irato? Eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, è quo ſit [k]leviter adſperſus. Poſtremò homo [l]valde eſt acutus, & multum providens. intelligit, te, hominem in parte Italiæ minimè contemnenda facilè omnium nobiliſſimum, & in communi republica, cuivis ſummorum tuæ ætatis, vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Romani parem, 39 non poſſe prohibere republica diutius. Nollet hoc temporis potiùs eſſe aliquando beneficium, quàm jam ſuum. Dixi de Cæſare. nunc dicam de temporum rerùmque natura. Nemo eſt tam inimicus ei cauſæ, quam Pompejus, 40 animatus meliùs quàm paratus, ſuſceperat, qui nos malos cives dicere aut homines improbos audeat. In quo admirari ſoleo gravitatem, & juſtitiam, & ſapientiam Cæſaris. [m]numquam, niſi honorificentiſſimè, Pompejum appellat. At in ejus perſonam multa fecit aſperiùs. Armorum iſta & victoriæ ſunt facta, non Cæſaris. At nos quemadmodum eſt complexus? 41 Caſſium ſibi legavit: Brutum Galliæ præfecit: Sulpicium Græciæ: Marcellum, cui maximè ſuccenſebat, cum ſumma illius dignitate

i juſtis precibus *alii.*

k leniter *MS.*

l valide *MS.*

m qui nunq. *alii.*

38. *Querellarum tuarum.*] Querebatur de ſua calamitate, Cæſarem laudabat potius, quam accuſabat. nam hic non prior Cæcinæ liber, quem *criminoſiſſimum* vocat Suetonius, verum alter ſignificatur, de quo in epiſtola ſuperiore, & in ea, quæ poſt hanc legitur; in qua partem harum querellarum licet animadvertere. *P. Manut.*

39. *Non poſſe prohibere republ. diutius.*] Sic eſt in Pal. prim. Grut. Vat. editione Victorii. Lambinus ne non nihil novaret *prohiberi* edidit: Stewech. *prohiberi rep.* vulgò *prohibere à rep.* Gebh.

40. *Animatus melius, quam paratus.*] Hoc ſæpe objicit Pompejo. ep. 8. lib. IV. & ep. 3. lib. VII. & ad Attic. ep. 15. lib. VII. *Sumus flagitioſe imparati cum a militibus, tum a pecunia.* P. Manut.

41. *Caſſium ſibi legavit.*] Id eſt legatum ſibi fecit, aut vicarium adſumpſit, nam hoc ſenſu legatus dicitur Latinis. Sic in Orat. pro Leg. Manil. *Obtrectatum eſſe Rabirio dicam, anne Pompejo, ne legaretur A. Gabinius Pompejo expetenti ac poſtulanti.* Lib. I. ad Attic.

tate reſtituit. Quò igitur hæc ſpectant? [42] Rerum hoc
natura. & civilium temporum non patietur: nec ma- P. B.
nens, nec mutata ratio feret: primùm, ut non in
cauſa pari eadem ſit & conditio & fortuna omnium:
deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives
nulla ignominia notati non.[n] revertantur, in quam tot n reverte-
nefariorum ſcelerum condemnati reverterunt. Habes rentur MS.
augurium meum, quo, ſi quid addubitarem, non po-
tius uterer; quàm illa conſolatione, qua facilè fortem
virum ſuſtentarem: te, ſi explorata victoria arma
ſumpſiſſes pro republica (ita enim tum putabas) non ni-
mis eſſe laudandum: ſin, propter incertos exitus even-
tuſque bellorum, poſſe accidere ut vinceremur, pu-
taſſes; non debere te ad ſecundam fortunam bene pa-
ratum fuiſſe, adverſam ferre nullo modo [o] te poſſe. o te in aliis
Diſputarem etiam, quanto ſolatio tibi conſcientia tui deeſt.
facti, [p] quantæve delectationi in rebus adverſis litteræ p alii
eſſe deberent. Commemorarem non ſolùm veterum, quantæ.
ſed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum
tuorum graviſſimos caſus. Etiam externos multos cla-
ros viros nominarem. Levat enim dolorem communis
quaſi legis & humanæ conditionis recordatio. Expone-
rem etiam, quemadmodum hîc, & quanta in turba,
quantaque in confuſione rerum omnium viveremus.
neceſſe eſt enim minore deſiderio perdita republica ca-
rere, quàm bona. Sed hoc genere nihil opus eſt: in-
columem te citò, ut ſpero, vel potiùs, [43] ut perſpicio,
videbimus. intereà tibi abſenti, & huic, qui adeſt,
imagini animi & corporis tui, conſtantiſſimo atque
optimo filio tuo, ſtudium, officium, operam, laborem
meum jampridem & pollicitus ſum & detuli: nunc
hoc

Attic. ep. 2. *Ego me a Pompejo legari ita ſum paſſus, ut nulla re impedirer.* Vide etiam Lib. IV. ad Att. ep. 15. Lib. VI. ep. 2, 14. & aliis locis. *J. F. Gronov.*

42. *Rerum hoc natura &c.*] Videtur legendum, *rerum hoc naturâ non patietur: civilium temporum nec manens nec mutata ratio feret; &c.* Lambin. *Nec manens, nec mutata ratio feret.*] Amicus meus legebat, *nec communis vitæ ratio feret.* nimis a vulgata ſcripturâ recedens. *Urſinus.*

43. *Ut perſpicio.*] Sic Veneti, idque verum eſt, alii *proſpicio.* Corrigit enim quod dixerat, ſpero, in quo dubitatio ineſſet. Et clauſulam ſcripturæ Venetæ probo hanc: *ut cum firmitudine animi tui te, tum etiam ſpe optima ſuſtentes.* Camerar.

P.LXXXV. hoc amplius, quòd me amiciſſimè quotidie magis Cæſar amplectitur; familiares quidem ejus, ſicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura, ut 44 cùm firmitudine te animi, tum etiam ſpe optima ſuſtentes.

EPISTOLA VII.

ARG. *Excuſat Cæcina filium, quia Ciceroni librum ſero reddiderit. Queritur, ſibi Cæſarem iraſci, quod in eum ſcripſerit, cum ignoverit omnibus qui deos venerati ſint contra ejus ſalutem. Rurſus, omiſſam repetit libri ſui mentionem: & quam parce quamque timide tum de ipſo Cicerone tum etiam de Cæſare ſcripſerit, diligenter oſtendit. Non iturum in Aſiam, ſuadente Cicerone ut in Sicilia commoretur, confirmat. Petit ut ſibi venia poſteſtaſque redeundi a Cæſare impetretur. Librum cuſtodiri cupit, aut ita emendari, ne, ſi exeat, eius rationibus obeſſe poſſit.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 9. ſequitur ep. 5. hujus libri.

A. CÆCINA M. CICERONI S. D.

QUOD tibi non tam celeriter liber eſt redditus, ignoſce timori noſtro, & miſerere temporis. Filius, ut audio, pertimuit, (neque injuriâ) ſi liber exiſſet, q quum non tam intereſt, quo animo ſcribatur, quàm quo accipiatur, ne ea res ineptè r mihi noceret: cùm præſertim adhuc ſtili pœnas dem. Qua quidem in re ſingulari ſum fato: nam cùm s mendum ſcripturæ litura tollatur, ſtultitia fama multetur; meus error exſilio corrigitur, cujus ſumma criminis eſt, quòd armatus adverſario maledixi. Nemo noſtrûm eſt, ut opinor, quin vota victoriæ ſuæ fecerit: nemo, quin, etiam cùm de alia re immolaret, tamen eo quidem ipſo tempore, ut quamprimùm Cæſar ſuperaretur, optaret. Hoc ſi non cogitat, omnibus t rebus felix eſt. ſi ſcit & perſuaſus eſt, v quid iraſcitur ei, qui aliquid ſcripſit 45 contra ſuam voluntatem, cùm x ignorit omnibus, 46 qui

q quando *alii.* r mihi *in aliis deeſt.* s commentum *MS.* t in reb. *MS.* v cur *MS.* x ignoſcat *alii.*

44. *Cùm firmitudine te animi, tùm etiam ſpe optimâ ſuſtentes.*] Sic optimus codex Pal. primus; ſicque edidit accuratiſſimus P. Victorius. Pal. tert. Grut. editio prima paucis immutatis: *tum firmitudine animi te, tum etiam.* vulgò interpolatitiè: *ut cum fortitudine animi tui te, tum etiam ſpe optimorum ſuſtentes.* Gebhard.

45. *Contra ſuam voluntatem.*] Male hunc locum interpretatus eſt Sanctius, & contra ſuam ipſius ſententiam in Minerva lib. II. c. 12.

[46] qui multa Deos venerati ſint contra ejus ſalutem? Sed, ut eòdem revertar, cauſa hæc fuit timoris. ſcripſi de te parcè; medius fidius; & timidè, non revocans me ipſe, ſed pænè [y] refugiens. Genus autem hoc ſcripturæ, non modò liberum, ſed [47] incitatum atque [z] latum eſſe debere, quis ignorat? Solutum exiſtimatur eſſe, alteri maledicere: [a] tamen cavendum eſt; [48] ne in petulantiam incidas. impeditum, ſe ipſum laudare, ne vitium arrogantiæ ſubſequatur. ſolum verò liberum, al-

y fugiens *MSS.*
z *alii* elatum.
a tum *MS.* P. B.

c. 12. ut ad eum rectè obſervavit Perizonius, ac jam ante eum J. F. Gronov. de Centeſ. Uſur. p. 647. *Verburg.*

46. *Qui multa Deos venerati ſunt contra ejus ſalutem.*] Ita locus hic legitur in libro apud me MS. cum in aliis deſint illa, multa precari. *Urſin.* *Multa*, adverbii loco poſuit, ut Virgilius Georg. lib. IV.

—— Et ſpiritus oris
Multa reductanti obſtruitur ——

Sic locutus idem Cicero de Natur. Deor. lib. III. & pro Murena: Topicorum autem initio, *Cum*, inquit, *mihi meiſque multa ſæpe caviſſes.* Gellius libro XIII. cap. 22. *P. Manut.* *Qui multa Deos venerati ſunt contra ejus ſalutem.* Id eſt multis precibus venerati ſunt Deos in ejus pœnam & ſupplicium. Sic *venerari* ſæpe pro precari eſt apud Plautum, in Prol. Aulul. *Auri theſaurum clam omnes in medio foro defodit, venerari me & ut id ſervarem ſibi, &c.* Bacchid. Act. II. Sc. 2. *Saluto te, vicine Apollo, veneror que te, Ne Nicobulum me ſinas noſtrum ſenem prius convenire.* Et Trinum: Act. I. Sc. 2. *Larem noſtrum, uxor, venerare, ut nobis hæc habitatio bona fauſtaque eveniat.* J. F. Gronov.

47. *Incitatum atque elatum eſſe debere.*] Sic etiam in Mediceo legitur, quare hanc prorſus lectionem ſequendam cenſeo. *Victor.*

48. *Ne in petulantiam incidas.*] *Petulantia* Latinis ſignificat ſæpe maledicentiam, linguæ effuſam procacitatem, effrænem aliis obtrectandi, & acerbis dicteriis ac conviciis proſcindendi libidinem. Tacit. Hiſt. II, 27. *Poſtremo Valens e petulantia, etiam perfidiam ſpectabat.* Illam petulantiam non niſi linguæ procacitatem fuiſſe, & contumelioſa illa militum dicta, quæ jactabant: *coercitos a ſe quartadecimanos; ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipſorum manu ſitam*, præcedentia declarant. Cic. pro Cœl. *Maledictio ſi jactatur petulantius, convicium nominatur.* In II ad Att. ep. 19. *Ludis Apollinaribus Diphilus tragœdus in noſtrum Pompejum petulanter invectus eſt.* Orat. pro Muræn. *Nullum ejus petulans dictum in vita profertur.* Id. de Orat. *Si quis mihi maledicit, petulans & plane inſanus videtur.* Perſ. Sat. I.

Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.

Ubi *petulans ſplen* non eſt qui juſto majus ſpatium petat & occupet, ut exponit vir ſummus; ſed qui proclivis eſt ad aliorum vitia irridenda & ſalſis dicteriis, quæ riſum pleriſque maxime movent, traducenda. *Gravius.*

alterum laudare, de quo quidquid detrahas, nece eſt aut infirmitati aut invidiæ aſſignetur. Ac neſci an tibi gratius opportuniuſque acciderit. Nam qu
b præſtare non *alii.* [b] præclarè facere non poteram, primum erat non att gere: ſecundum beneficium, quàm [c] parciſſimè face
c peritiſſime *MS.* ſed tamen ego quidem me ſuſtinui. multa minui: m ta ſuſtuli: complura ne poſui quidem. Quemadm dum igitur ſcalarum gradus ſi alios tollas, alios in das, nonnullos malè hærentes relinquas, ruinæ pe culum ſtruas, non aſcenſum pares: ſic tot malis ci
d *alii* victum. [d] vinctum, tum fractum ſtudium ſcribendi, qu dignum auribus, aut probabile poteſt afferre? Cùm v rò ad ipſius Cæſaris nomen veni, toto corpore cont
e ipſius *alii.* miſco, non pœnæ metu, ſed [e] illius judicii. tot enim Cæſarem non novi. Quem putas animum eſ
f ut *MSS.* [f] ubi ſecum loquitur? hoc probabit: hoc verbum ſuſ
g mitto *alii.* cioſum eſt. quid ſi hoc [g] muto? at vereor, ne pe ſit. Age verò, 49 laudo aliquem. 50 num offend 51 cùm porrò offendam, quid ſi non vult? armati lum perſequitur: victi, & nondum reſtituti quid faci Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo ves tibi per Brutum, & ad excuſationem ſocium qu
h facis *alii.* ris. Ubi hoc omnium patronus [h] facit, quid me, terem tuum, nunc omnium clientem, ſentire oport In hac igitur calumnia timoris, & cæcæ ſuſpicio tormento, cùm plurima ad alieni ſenſus conjecturai non ad ſuum judicium ſcribantur, quàm difficile evadere, ſi minùs expertus es, quòd te ad om ſummum atque excellens ingenium armavit, nos ſe
P.LXXXVI. mus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi lege & auferret; aut ea conditione daret, ſi reciperes

C

49. *Laudo aliquem.*] Alium. Forte quemquam alium honeſte pello: quid ſcio an eum laudari ferat? *J. F. Gronov.*

50. *Num offendo? cùm porrò offendam.*] Lambinus, *cùm porrò offendam.* contra omnes mſſ. niſi quod in Gruter. à manu inte latrice. *Non offendo? cùm.* Deinde edidi, *ubi hoc omnium patronus eſt*, auctoritate Pal. pr. quem codicem pluris decem Lambinis co. neque aliter Vaticanus. denique legendum exiſtimat Gulielr pro *clientem ſentire oportet*; *ſentis oportere.* Cauſam non commini *Gebhard.*

51. *Quum porro offendam.*] Forte quid dixi in alicujus præj cium aut contumeliam: unde ſcio, an illum taxari nolit? *Gronovius.*

52.

correcturum, hoc eſt, ſi totum alium faceres. De Aſiatico itinere, quamquam ſumma neceſſitas premebat: ut imperaſti, feci. Te pro me quid horter? [i] vides tempus veniſſe, quo neceſſe ſit de nobis conſtitui. Nihil eſt, mi Cicero, quòd filium meum [k] exſpectes. adoleſcens eſt: omnia excogitare, vel ſtudio, vel ætate, vel metu non poteſt. Totum negotium tu ſuſtineas, oportet: in te mihi omnis ſpes eſt. Tu, pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Cæſar, tenes: à te omnia proficiſcantur, & per te ad exitum perducantur, neceſſe eſt. apud ipſum multùm, 52 apud ejus omnes plurimùm potes. unum tibi ſi perſuaſeris, non hoc eſſe tui muneris, ſi quid rogatus fueris, ut facias, (quamquam id magnum & amplum eſt) 53 ſed totum tuum [l] eſſe onus, perficies. niſi fortè aut in miſeria nimis ſtultè, aut [m] in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utrique rei excuſationem tuæ vitæ conſuetudo dat. nam quòd ita [n] conſueris pro amicis laborare, non jam ſic ſperant abs te, ſed etiam ſic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit, peto à te, ne exeat; aut ita corrigas, ne mihi noceat.

i videas *MS.*
k expertus es *MS.*
l eſt *alii.*
m inimicitia *MS.*
n conſueviſti *alii.*

EPISTOLA VIII.

ARG. *Datum ſibi a Balbo & Oppio ſcribit ut Cæcinæ liceret eſſe in Sicilia, ibique ut commoretur ſuadet.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 14. hujus libri, ſequitur proxime ſubjuncta.

M. C. A. CÆCINÆ S. D.

54 CUM eſſet mecum Largus, homo tui ſtudioſus, locutus, kalendas Jan. tibi præfinitas eſſe: quòd omni-

52. *Apud ejus omnes plurimum potes.*] P. Faber Toloſan. putat legendum, *apud ejus homines:* a quo diſſentio. Ita enim ſæpe loquitur M. Tull. *Mei omnes, Tui omnes:* ubi ſubintelligitur familiares, ſeu domeſtici, ſeu comites. *Lambinus.*

53. *Sed totum tuum eſſe onus perficies.*] In vetere libro ſcriptum eſt, *ſed totum tuum eſſe omne onus perficies*; ut fortaſſe legendum ſit, *ſed totum tuum eſſe, omnia unus perficies.* Urſinus.

54. *Cum mecum eſſet Largus.*] Solet fere Manutius adnotare, quum Cicero meminit hominis alicujus aliunde minus noti, ex qua gente is fuerit. Hic autem ſimpliciter adſcripſit, *Largus* eſſe cogno-

omnibus rebus perſpexeram, quæ Balbus & Oppius, abſente Cæſare, egiſſent, ea ſolere illi rata eſſe; egi vehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, eſſe [o] uti liceret. Qui mihi [p] conſueſſent, aut libenter polliceri, ſi quid eſſet ejusmodi, quod eorum animos non offenderet; aut etiam negare, & afferre rationem, cur negarent: 55 huic meæ rogationi potiùs non continuò reſponderunt: eodem die tamen ad me reverterunt: [q] mihi hoc dederunt, ut eſſes in Sicilia, quoad velles: ſe [r] præſtaturos, nihil ex eo te offenſionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognôſti: quid mihi placeat, puto te ſcire oportere. Actis his rebus, litteræ à te mihi redditæ ſunt, quibus à me conſilium petis, quid ſim tibi auctor: in Siciliane ſubſidas, an ad reliquias Aſiaticæ negotiationis proficiſcare. Hæc tua deliberatio non mihi convenire viſa eſt cum oratione Largi. Ille enim mecum, quaſi tibi non liceret in Sicilia diutiùs commorari, ita locutus erat: tu autem, quaſi conceſſum ſit, ita deliberas. Sed ego, ſive hoc, ſive illud eſt, in Sicilia cenſeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adjuvat crebris litteris & nuntiis, vel ad reditus celeritatem, 56 re aut impetrata, quod ſpero, aut aliqua ratione confecta. Quamobrem cenſeo [s] magno opere commorandum. 57 T. Furſano Poſtumo,

P. B.

o ita *MS.*

p conſuevíſſent *MS.*

q *alii* mihique.

r *ſic MSS. alii* præſtituros.

s *alii* magnopere.

cognomen gentis Romanæ, ipſa gente non indicata, quæ eſt Licinia, ut multis oſtendit Illuſtr. Spanhemius Diſſert. x. de Præſt. & Uſu Numiſm. p. 10. *Verburg.*

55. *Huic meæ rogationi potius non continuò reſponderunt.*] Quid mirum etiam hîc obrendi cornua Victorio à Dionyſio illo, niſi mavis Dionyſiacum dicere? ſed ab illo ſtant Pall. pr. tert. Gruter. editio princeps. vulgata quam defendit Lambinus: *Huic meæ actioni vel rogationi potius.* Gebhard.

56. *Re aut impetrata, quod ſpero, aut aliqua &c.*] Hæc eſt Veneta lectio, eademque luculentior quam alia illa: *Re aut impetrata, aut, quod ſpero, aliqua &c.* Camerar.

57. *T. Furſano Poſtumio.*] Uſitatius erat, *T. Poſtumio Furſano*, ut cognomini nomen præponeretur: tamen & cognomen interdum nomini anteponitur, ut ep. 8. lib. II. & ep. I. lib. VII. *Gallus Caninius:* & *C. Criſpus Salluſtius* in libro vel Hirtii, vel Oppii, de bello Africano, non ſemel nominatur: item *Gallus Fabius* ep. 12. lib. VIII. ad Att. & ep. 47. lib. XIII. ad eundem. Sunt, qui legant, *T. Furſanio Poſtumo.* ego malo, *Furſano Poſtumio*, teſtimonio fretus veterum librorum: &, quod ignoti *Furſanii*, *Poſtumii*, no-

mo, familiari meo, legatiſque ejus, item meis familiaribus, diligentiſſimè te commendabo, cùm venerint. erant enim [t] omnes Mutinæ. viri ſunt optimi, & tui ſimilium ſtudioſi, & mei neceſſarii. Quæ mihi venient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea ſponte faciam. Si quid ignorabo, de eo admonitus, omnium ſtudia vincam. Ego etſi coram de te cum Furfano ita loquar, ut tibi litteris meis ad eum nihil opus ſit: tamen, [v] quum tuis placuit, te habere meas litteras, quas ei redderes, morem his geſſi. earum litterarum exemplum infrà ſcriptum eſt.

t omnes *deeſt in MS.*

v *alii* quoniam.

P. LXXXVII.

EPISTOLA IX.

ARG. *Brevis eſt epiſtola, ſed perfecta commendationis exemplum.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit epiſtola proxime præcedens, ſequitur ep. 7. hujus libri.

M. T. C. T. FURFANO PROCOS. S. D.

Cum A. Cæcina tanta mihi familiaritas conſuetudoque ſemper fuit, ut nulla major eſſe poſſit. Nam & patre ejus, claro homine & forti viro, plurimùm uſi ſumus: & hunc à puero, quòd & ſpem magnam mihi afferebat ſummæ probitatis, ſummæque eloquentiæ, & vivebat mecum conjunctiſſimè, non ſolùm officiis amicitiæ, ſed etiam ſtudiis communibus, ſic ſemper dilexi, ut non ullo cum homine conjunctiùs viverem. 58 Nihil attinet me plura ſcribere. quàm mihi neceſſe eſt ejus ſalutem, & fortunas, quibuſcumque rebus poſſim, tueri, vides. reliquum eſt, ut, cùm [x] cogno-

notiſſimi, adde quod *Furfanus* appellatur ep. 15. ad Att. lib. VII. *P. Manut.* Is videtur Allieno ſucceſſiſſe, qui tempore belli Africani Prætor in Sicilia fuit. *Corrad. Furfanio* legendum hic eſſe, & in epiſtola quæ proxime ſequitur, conſtat cum ex veteribus libris, tum ex hac inſcriptione, quæ Romæ reperta eſt ad portam Capenam,

Q. FURFANIO. C. F.
NIGRINO
PROC. FABRORUM &c. *Urſin.*

58. *Nihil attinet me plura ſcribere &c.*] Hujus loci veritas hæc eſt, ſuffragante Veneto exemplo: *Nihil attinet me plura ſcribere, quam* (vel ſane *quod*) *mihi neceſſe ſit ejus ſalutem & fortunas, quibuſcunque rebus poſſim, tueri, tu vides.* Camerar.

x alii cognoverint.

x cognorim pluribus rebus, quid tu & de bonorum fortuna, & de reipublicæ calamitatibus ſentires, nihil à te petam, niſi ut ad eam voluntatem, quam tua ſponte erga Cæcinam habiturus eſſes, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me à te fieri intelligo. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

EPISTOLA X.

ARG. *Hujus epiſtolæ neque conſolatio argumentum eſt, neque auxilii alicujus promiſſio: niſi ſi amoris quædam ſignificatio, & conſolationis loco eſt, & promittere etiam aliquid videtur. Deinde excuſationem affert, quod antea non ſcripſerit: tum hortatur eum, ut conſcientia ſe ſuſtentet factorum & conſiliorum ſuorum: ſperare etiam jubet, exſulem non diu futurum: eam porro ſpem ſumit a Cæſaris clementia, a ſtatu reipub. jam reviviſcentis, a ſuo ſtudio, ab amicorum Trebiani copia. Quibus cauſſis ut forti magnoque animo ſit hortatur. Scripta videtur ante ſuperiorem proximam: nam prima illa verba;* Antea miſiſſem ad te litteras, ſi genus ſcribendi invenirem; *nullas antea Ciceronem litteras ad eum miſiſſe, perſpicue demonſtrant. Eodem anno. Quod ad hujus Trebiani familiam aut vitam pertinet, eruere ex hiſtoria nihil potui. Cæſare* III. *Lepido Coſſ.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 13. hujus libri, ſequitur ep. 8. lib. IV.

M. T. C. 59 TREBIANO S. D.

EGo quanti te faciam, ſemperque fecerim, quanti me à te fieri intellexerim, ſum mihi ipſe teſtis. Nam & conſilium tuum, vel caſus potiùs, diutiùs in armis civilibus y commorandi, ſemper mihi magno z dolori fuit: & hic eventus, 60 quòd tardiùs, quàm eſt æquum, 61 &

y commorando *MS.*
z dolore *MS.*

59. TREBIANO.] Antea legebatur *Trebatio:* poſtea Paullus Manutius veterum librorum ſecutus ſcripturam, reſtituit *Trebiano:* atque ita plane eſt in manuſcripto apud me codice. ego tamen *Trebanio* legendum puto ex auctoritate argentei nummi, & item ærei, in quibus *L. Trebani* inciſum eſt. errorem autem ex tranſpoſitione litterarum fluxiſſe arbitror ab imperitis librariis facta, qui *Trebiano* ſcripſerint pro *Trebanio.* Urſinus.

60. *Quod tardius, quam eſt æquum, & quam ego vellem, receperis fortunam & dignitatem tuam.*] Nos *recuperas:* vetus codex *reciperas* per *i*, quod fortaſſe fecit ut *receperis* jam ſcriberetur. Eſt ſane & hic & ſequenti epiſtola hoc verbum in Mediceo codice per *i* ſcriptum, *quid reciperaris cogitare:* & ſæpe eodem modo. Quandoque tamen, quod etiam in Pandectis Florentinis animadvertas, *recuperare* legas, quod hodie in uſu eſt, ſed tamen multo rarius

quam

quàm ego vellem, 62 reciperas fortunam, &
atem tuam, mihi non minori curæ eſt, quàm
mper [a] fuerunt caſus mei. Itaque & [b] Poſtumule- a *alii* fue-
x Seſtio, & ſæpiſſimè Attico noſtro, proximeque rint.
udæ, liberto tuo, totum me pateſeci, & [d] hæc P. B.
gulis ſæpe dixi, quacumque re poſſem, me tibi, b *alii* Poſtumio.
eris tuis ſatisfacere cupere; idque tu ad tuos velim c *alii*
s: hæc quidem certè, quæ in poteſtate mea ſunt, Teudo.
eram, [e] conſilium, rem, fidem meam, ſibi ad d *alii*
s res [f] parata putent. Si auctoritate & gratia tan- *omitt.* hæc.
poſſem, quantum in ea republica, de qua ita me- e *alii ad-*
ſum, poſſe deberem; tu quoque is eſſes, qui *dunt* ſtu-
, cùm omni gradu ampliſſimo digniſſimus, tum dium.
ordinis tui facile princeps. Sed, [g] quum eodem f paratam
ore eademque de cauſa noſtrûm uterque cecidit, *MS.*
x illa polliceor, quæ ſuprà ſcripſi, quæ ſunt adhuc g *alii*
; & ea, quæ prætereà videor mihi ex aliqua parte quando.
ere, tamquam ex reliquiis priſtinæ dignitatis. Ne-
enim ipſe Cæſar, ut multis rebus [h] intelligere po- h ipſe in-
eſt alienus à nobis: & omnes ferè familiariſſimi tell. *MS.*
[i] caſu devincti magnis meis veteribus officiis, me i *alii*
enter obſervant & colunt. Itaque ſi qui mihi erit quaſi.
s de tuis fortunis, id eſt, de tua incolumitate, in
ſunt omnia, [k] agendi, quod quidem quotidie ma- k agendo
x eorum ſermonibus adducor ut ſperem: agam per *MS.*
pſe, & moliar. ſingula [l] perſequi non eſt neceſſe. l proſequi
erſum ſtudium meum & benivolentiam ad te de- *MS.*

Sed [m] magni mea intereſt, hoc tuos omnes ſcire, m magis
l tuis litteris fieri poteſt: ut intelligant, omnia Ci- *MS.*
nis patere Trebiano. Hoc eò pertinet, ut nihil
exi-

ı *reciperare.* Victor. *Recuperas fort.*] Quia Mediceus *reciperas*
:, ego olim ſcripſi *recuperas*, quemadmodum tunc adnotavi.
ecuperes malunt, res ſane parvi ponderis: ſed mea, ut arbi-
, lectio verior. *Idem.*

. *Et quam ego vellem.*] Sic cenſeo hunc locum legendum: *Et*
ego vellem recuperas fortunam & dignitatem tuam: mihi non
i cura eſt, quam tibi ſemper fuerunt caſus mei. Adſtipulatur
enetum exemplar. Et poſtea *quaſi devincti*, elegans eſt
tura Veneta *caſu devincti.* Camerar.

. *Reciperas fortunam & dignitatem.*] Sic ſcripſi, quum eſſet in
tribus noſtris, & Stewech. *reciperas* ſicut in Medicæo, vel
res. Victorius ac Vatic. *recuperas.* vulgò male, *receperis.*
iard.

F. LXXXVIII. exiſtiment eſſe tam difficile, quod non pro te mihi ſuſceptum, jucundum ſit futurum.

*63 ANTEA miſiſſem ad te litteras, ſi genus ſcribendi invenirem. tali enim tempore aut conſolari, amicorum eſt, aut polliceri. Conſolatione non utebar, quòd ex multis audiebam, quàm fortiter ſapienterque ferres injuriam temporum, quàmque te vehementer conſolaretur conſcientia factorum & conſiliorum tuorum: quod quidem ſi facis, magnum fructum ſtudiorum optimorum capis, in quibus te ſemper ſcio eſſe verſatum: idque ut facias, etiam atque etiam te hortor. Simul & illud tibi, homini peritiſſimo rerum, & exemplorum, & omnis vetuſtatis, ne ipſe quidem rudis, ſed in ſtudio minùs fortaſſe, quàm vellem, at in rebus, atque uſu plus etiam, quàm vellem, verſatus, ſpondeo, tibi 64 iſtam acerbitatem & injuriam non diuturnè fore. Nam & ipſe, qui plurimùm poteſt, quotidie mihi delabi ad æquitatem, & ad rerum naturam videtur: & ipſa cauſa ea eſt, ut jam ſimul cum republica, quæ in perpetuum jacere non poteſt, neceſſariò reviviſcat, atque recreetur: quotidieque aliquid fit [n] leniùs, & liberaliùs, quàm timebamus. Quæ quoniam in temporum inclinationibus ſæpe parvis poſita ſunt: omnia momenta obſervabimus; neque ullum prætermittemus tui juvandi & levandi locum. Itaque illud alterum, quod dixi, litterarum genus, quotidie mihi, ut ſpero, fiet 65 proclivius, ut etiam polliceri poſſim. id re, quàm verbis

n levius Al.

*ANTEA miſiſſem ad te literas. In *Manutii & aliorum edd. hic novæ epiſtolæ initium eſt. Quod ſi eos ſequi vis, ut nos in ordine epiſt. conſtituendo ſecuti ſumus, ita ſtatuas.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 13. lib. IV. ſequitur ep. 7. ejuſdem libri.

63. *Ante miſiſſem ad te.*] In Venetis hoc novæ epiſtolæ initium, inſcriptæ & ipſi Trebiano. Et ita certe videtur. Confudere autem diverſas ſæpe librarii epiſtolas, ut ex iis quæ ad Atticum miſſæ ſunt, manifeſte apparet. *Camerar.*

64. *Iſtam acerbitatem & injuriam non diuturnè fore.*] Sic Pall. pr. tert. Grut. Stewech. Vatic. prima editio ac Victorii. vulgò *acerbitatem iſtam & injuriam non diuturnam fore.* Gebhard.

65. *Proclivius.*] Facilius: quia per clivos facile deſcenditur. ſic Off. lib. II. *Dictu quidem eſt proclive.* & in Lælio: *Amicitia remiſſior eſſe debet, & ad omnem comitatem facilitatemque proclivior.* In Tuſculana tamen quarta: *Hæc in bonis rebus, quod alii ad alia bona ſunt aptiores, facilitas nominetur; in malis, proclivitas; ut ſignificet lapſionem.* P. Manut.

66. M. T. C.

faciam libentius. Tu velim exiſtimes, & plu-
ımicos habere, quàm qui in iſto caſu ſint, ac
, quantum quidem ego intelligere potuerim; &
ıncedere eorum nemini. Fortem fac animum
& magnum: quod eſt in uno te. quæ ſunt in
., temporibus regentur, & conſiliis noſtris provi-
ur. P. B.

EPISTOLA XI.

*ı. Reditum in patriam Dolabellæ maxime beneficio impetra-
ciat. gratulationem ab ipſo expoſcit: gratiarum actionem re-
actaram fortunarum ut æquiore animo ferat, hortatur: quan-
ei familiaris damnum cum acquiſitæ dignitatis lucro conferri
nec privata res, cum publica ſit amiſſa, magnopere curanda
. Prædicationem ſuorum in illum officiorum ſibi non ingra-
confitetur.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit epiſtola
ſequens, ſequitur ep. 6. hujus libri.

M. C. TREBIANO S. D.

LABELLAM anteà tantummodò diligebam:
bligatus ei nihil eram. nec enim acciderat mihi
ſſe: & ille mihi debebat, quòd non defueram
riculis. Nunc tanto ſum devinctus ejus beneficio,
& anteà in re, & hoc tempore in ſalute tua cu-
ſſimè mihi ſatisfecit, ut nemini plus debeam.
ı re tibi gratulor ita vehementer, ut te quoque
gratulari, quàm gratias agere malim. alterum
ino non deſidero, alterum p verè facere poteris. o non omnino *MS.*
reliquuum eſt, quando tibi virtus & dignitas tua
n ad tuos aperuit: eſt tuæ ſapientiæ magnitudi-
animi, quid amiſeris, oblivifci; quid q recupe- p vero *Victor.*
cogitare. Vives cum tuis, vives nobiſcum. plus q *alii* recuperaveris.
ſiſti dignitatis, quàm amiſiſti rei familiaris: quæ
m eſſet jucundior, ſi ulla res eſſet publica. Ne-
, noſter familiaris, ad me ſcripſit, te mihi maxi- r *alii* acquiſiviſti.
atias agere. Hæc prædicatio tua mihi valde grata
aque te uti facilè patior, cùm apud alios, tum
cule apud Syronem, noſtrum amicum. Quæ
facimus, ea prudentiſſimo cuique maximè proba-
volumus. Te cupio videre quàm primùm.

EPI-

EPISTOLA XII.

ARG. *Gratulatur Balbo de reditu impetrato: nec amplius conſolationem eſſe neceſſariam confirmat, re jam confecta. qua in parte dum verſatur, quædam colligit ad laudem. remp. tamen plane perditam ſignificat, nec ſe medicinam ullam, præter litteras, invenire.* [A.V.C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 9. lib. IV. ſequitur ep. proxime præcedens.

[66]M. T. C. AMPIO S. D.

GRATULOR tibi, mi Balbe, veréque gratulor. nec ſum tam ſtultus, ut te uſura falſi gaudii frui velim; deinde frangi repentè, atque ita cadere, ut nulla res ad æquitatem te animi poſſit poſtea extollere. Egi tuam cauſam apertiùs, quàm [s] mea tempora ferebant. Vincebatur enim fortuna ipſa [t] debilitatæ gratiæ noſtræ tui caritate, & meo perpetuo erga te amore, culto à te diligentiſſime. Omnia promiſſa, confirmata, certa & rata ſunt, quæ ad reditum & [v] ad ſalutem tuam pertinent. [67] vidi, cognovi, interfui. Etenim omnes Cæſaris familiares ſatis opportunè habeo implicatos conſuetudine & benivolentia, ſic, ut, cùm ab illo diſceſſerint, me habeant proximum. Hoc Panſa, Hirtius, Balbus, Oppius, [68] Matius, Poſtumius, planè ita faciunt, ut me [x] unicè diligant. [69] Quod ſi mihi [y] pro me

s *alii* tempora noſtra, P.LXXXIX.
t *alii* debilitate.
v *alii non habent* ad.
x unicum *MS.*
y per *P. Man. & Grav.*

66. M.T.C. AMPIO S. D.] Vulgò T. AMPIO BALBO, contra libros, Victorii editio rectè ſolum medium nomen agnoſcit, ut & Vatic. & Grut. codices. Pal. pr. hîc in vitio leviter hæret: præſignat enim *Cicero Appio ſalutem plurimam.* Gebhard.

67. *Vidi, cognovi, interfui.*] Tribus verbis, nulla copula interpoſita, vis ſumma perficitur. tale illud pro Milone: *Eſt hac, judices, non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus.* Et Phil. 14. *Hoſtes nefarios proſtravit, fudit, occidit.* Interdum & quattuor verbis, ut in Catilinam: *Abiit, exceſſit, evaſit, erupit.* P. Manut.

68. *Matius, Poſtumius.*] Ita Pal. pr. Vat. Victor. vulgò *Marius*, malè. Codex Medicæus *Macius*, inde peccatum. ſed *Matius* Cæſarianus, cujus meminit Tranquillus. paullo poſt Pall. pr. tert. Grut. Stewech. Peck. *quod ſi mihi per me efficiendum:* non *pro me:* quod & habet prima editionum: quamvis non diſplicet, tamen nihil audeo mutare. *Gebhard.*

69. *Quod ſi mihi pro te efficiendum.*] Qui ſi nunc demum conciliandi mihi fuiſſent, ut tibi per eos conſulerem. *J. F. Gronov.*

70. Nos

me efficiendum fuiſſet, [70] non me pœniteret pro ratione temporum ita eſſe molitum. Sed [71] nihil eſt à me inſervitum temporis [z] cauſa. veteres mihi neceſſitudines cum his omnibus intercedunt: quibuſcum ego agere de te non deſtiti. Principem tamen habuimus Panſam, tui ſtudioſiſſimum, mei cupidum: qui [a] valeret apud illum non minus auctoritate, quàm gratia. Cimber autem Tullius mihi planè ſatisfecit. Valent tamen apud Cæſarem non tam ambitioſæ rogationes, quàm neceſſariæ: quam quia [b] Cimber habebat, plus valuit, quàm pro ullo alio valere potuiſſet. [72] Diploma ſtatim non eſt datum, quòd mirifica eſt improbitas in quibuſdam, qui tuliſſent acerbius, veniam tibi dari, [73] quam illi appellant tubam belli civilis: multaque ita dicunt, quaſi non [c] gaudeant id bellum incidiſſe. Quare viſum eſt occultiùs agendum, neque ullo modo divulgandum, de te jam eſſe perfectum. ſed id erit [d] perbrevi: nec dubito,

z *alii* cauſæ.
a *alii* valet.
b *alii* Cæſar. *malè.*
c doleant *MS.*
d perbreve *Lamb.*

70. *Non me pœniteret.*] Non faſtidiſſem illorum gratiam ambire, ut quidem nunc ſunt tempora, quibus multis indignis etiam adulandum eſt. *J. F. Gronov.*

71. *Nihil eſt a me inſervitum.*] Neminem colui, aut delinivi, nunc demum ob præſentem neceſſitatem. *Idem.*

72. *Diploma ſtatim non eſt datum.*] Diplomata ſunt codicilli, ſeu literæ, teſtes & indices beneficii conceſſi ab eo, qui præeſt reip. Ita hic ſignificat literas Cæſaris manu obſignatas, quibus T. Ampio reditus in patriam & incolumitas conceditur. Sic Lib. x. ad Attic. ep. 19. *De diplomate admiraris. ego autem, quia ſcripſeras te proficiſci cogitare (etenim audieram nemini licere) certe habere cenſebam.* Suet. Auguſt. c. L. *In diplomatibus libelliſque & epiſtolis ſignandis initio ſphinge uſus eſt.* Adde eundem Calig. c. XXXVIII. & Nerone, c. XX. Per excellentiam vero diplomata dicuntur literæ, quibus concedebatur uſus publici curſus, ſive vehiculationis. Senec. lib. I. De Clement. *Quoscunque ob adulterium filiæ ſuæ damnaverat Auguſtus, adeo non occidit, ut dimiſſis, quo tutiores eſſent, diplomata daret.* Plin. lib. X. ep. ult. *Si expectaſſes, donec me conſuleres, an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum eſſet.* J. F. Gronov.

73. *Quam illi appellant tubam belli civilis.*] Ita Veneti, alii *quem*, ſed utram ſcripturam rejicere meritò poſſe videar, non habeo. In fine epiſtolæ pro *profugium*, *perfugium* malim. *Camerarius.* Unica ſyllaba auctiores ſunt codices Pall. pr. tert. Grut. Stewech. Peck. editio prima: *& quam illi appellant tubam.* unde fortaſſe legendum: *dari ei, quam illi app.* vel potius, *darier, quam &c.* ut in Vatinii ad Ciceronem epiſtola. vulgò, *quem illi appellabant.* paullo ante ſcripſi ex omnibus noſtris, *quam quia Cimber hab.* cùm vulgò feratur, *quas quia* nimis pædagogicè. *Gebhard.*

74. *Abla-*

to, quin, legente te has litteras, confecta jam res futura ſit. Panſa quidem mihi; gravis homo & certus, non ſolùm confirmavit, verùm etiam recepit, perceleriter ſe [74] ablaturum diploma. Mihi tamen placuit, hæc ad te perſcribi. minùs enim te firmum ſermo [e] Eppuleiæ tuæ, lacrymæque [f] Ampiæ declarabant; quàm ſignificant tuæ litteræ: atque illæ arbitrabantur; cùm à te abeſſent ipſæ, multo in graviore te cura futurum. Quare magno opere putavi; angoris & doloris tui levandi cauſa, pro certis ad te ea, quæ eſſent certa; [g] [75] perſcribi. Scis, me antea ſic ſolitum eſſe ſcribere ad te, magis ut conſolarer fortem virum atque ſapientem, quàm [76] ut [h] exploratæ ſpem ſalutis oſtenderem;

P. B.
e *alii* Appulejæ.
f *alii* ipſæ.
g *alii* perſc. oportere.
h explorataram *Grav.*

nisi

74. *Ablaturum diploma.*] Impetraturum. Cic. in epiſtola ad Plancum quæ eſt in XVI. ad Attic. ep. 14. *Adivimus Cæſarem, verba fecimus pro Buthrotiis, liberaliſſimum decretum abſtulimus, quod eſt obſignatum ab ampliſſimis viris.* Plaut. Moſtell. IV. 1.

bene merens
Hoc pretium inde abſtuli.

Horat. lib. II. ep. 1.

——— *aufert*
Pacuvius docti famam ſenis, Atticus alti. Grævius.

75. *Perſcribi oportere.*] Verbum *oportere* abeſt a pleriſque libris MSS. quod tamen neceſſarium videtur. *Lambinus.* Recte Lambinus oſtendit neceſſarium eſſe ut τῷ *perſcribi* adjiciatur *oportere*: pendet enim ſenſus ſine hoc verbo. Immo iſtam locutionem plane repudiat Latina lingua, quæ poſtulat, *magnopere putavi mihi perſcribendum eſſe*; aut *perſcribi oportere*, ut habent editiones multæ. In meo optimo totus locus ſic legitur & diſtinguitur: *Minus enim te firmum ſermo Epuleiæ tuæ, lacrymæque Ampiæ declarabant, quam ſignificant tuæ litteræ, atque illæ arbitrabantur, cum ad te adeſſent. Ipſe multo in graviore te cura futurum quia magnopere putavi, angoris & doloris tui levandi cauſſa pro certis ad te ea, quæ eſſent certa, perſcripſi.* Videtur mihi nunc ſic reſtituendus, *Ipſe multo in graviore te cura futurum quia putavi, magnopere angoris & doloris tui levandi cauſſa pro certis ad te ea, quæ eſſent certa, perſcripſi*: tranſpoſito ſolum *magnopere*: quod me tamen adhuc ſollicitum habet, ut vix dubitem, quin Cicero aliter ſcripſerit. Videre hinc etiam licet unde illud *perſcribi* manaverit. *Grævius.*

76. *Ut exploratæ ſpem ſalutis oſtenderem.*] Prætuli hoc ex Pal. pr. tert. Stewechiano: nec longè abeunte Gruteriano: *explora te*, re præſentante. Peck. *exploraro*, unde forte legendum ſuſpicabar Gulielm. *explorato*. paullo poſt ſtatim ſcripſi ex editione principe. Grut. Pal. tert. Stewech. Peck. *niſi quam ab ipſa rep.* cùm vulgo, *niſi eam, quam &c.* Lambinus pertendat; *niſi ejus, quam &c.* Denique ex omnibus mſſ. *reſtinctus*: pro quo exſtat *exſtinctus*. Gebh.

77 It

niſi quam ab ipſa republica, cùm hic ardor reſtinctus eſſet, ſperari oportere cenſerem. Recordare tuas litteras, quibus & magnum animum mihi ſemper oſtendiſti, & ad omnes caſus ferendos conſtantem ac paratum: quod ego non mirabar, cùm recordarer, te & à primis temporibus ætatis in republica eſſe verſatum, & tuos magiſtratus in ipſa diſcrimina incidiſſe ſalutis fortunarumque communium: & in hoc ipſum bellum eſſe ingreſſum, non ſolùm uti victor, beatus; ſed [i] etiam ut ſi ita accidiſſet, victus, [k] ut ſapiens eſſes. Deinde, cùm ſtudium tuum conſumas in virorum fortium factis memoriæ prodendis, conſiderare debes, nihil tibi eſſe committendum, quamobrem eorum, quos laudas, [77] te non ſimillimum præbeas. Sed hæc oratio magis eſſet apta ad illa tempora, quæ jam effugiſti. Nunc verò tantum te para ad hæc nobiſcum ferenda: quibus ego ſi quam medicinam invenirem, tibi quoque eandem traderem. Sed eſt unum perfugium, doctrina ac litteræ, quibus ſemper uſi ſumus: quæ ſecundis rebus delectationem modò habere videbantur; nunc verò etiam ſalutem. Sed, ut ad initium revertar, cave dubites, quin omnia de ſalute ac reditu tuo perfecta ſint.

i ut etiamſi *MS.*
k & *MSS.*

P. XC.

EPISTOLA XIII.

ARG. *Bene ſperare Ligarium jubet: hortaturque ut interea fortem animum habeat. Scripta eſt poſt Africanum bellum, eodem fere tempore, quo M.' Marcellus reſtitutus eſt. quod intelligitur ex oratione pro ipſo habita, quæ exſtat.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 7. lib. IV. ſequitur ep. 10. hujus libri.

CICERO [l] LIGARIO.

l Q. LIG. *MSS.*

Etsi tali tuo tempore me aut conſolandi, aut juvandi tui cauſa ſcribere ad te aliquid pro noſtra ami-

77. *Te non ſimillimum præbeas.*] Unanimo conſenſu hanc lectionem præſtant Pall. pr. tert. Grut. Vatic. editio princeps ac Victorii. Lambinus tamen, ne nihil poſt Victorium novi addidiſſe putetur, legit, *te non quam ſimillimum præbeas.* quam tamen video exſtare in v. c. ut hîc ei ignoſcam. vulgò, *non te ſimilem præbeas.* Gebh.

78. *Quorum quidem &c.*] Veneta exempla [quæ alii poſtea ſecuti

m *alii* feci. amicitia oportebat: tamen adhuc id non [m] feceram;
quia neque lenire videbar oratione, neque levare poſſe
dolorem tuum. Poſtea verò, quàm magnam ſpem habere
cœpi, fore, ut te brevi tempore incolumem haberemus:
facere non potui, quin tibi & ſententiam
& voluntatem declararem meam. Primum igitur ſcribam,
quod intelligo, & perſpicio, non fore in te Cæſarem
duriorem. nam & res eum quotidie, & dies, &
n etiam *abeſt a MS.* opinio hominum, &, ut mihi videtur, [n] etiam ſua
natura mitiorem facit: idque cum de reliquis ſentio;
tum de te etiam audio ex familiariſſimis ejus: quibus
ego ex eo tempore, quo primùm ex Africa nuntius
venit, ſupplicare unà cum fratribus tuis non deſtiti.
o virtute & pietate. *MS.* 78 quorum quidem & [o] virtus, & pietas, & amor in te
ſingularis, & aſſidua, & perpetua cura ſalutis tuæ tantum
proficit, ut nihil ſit, quod non ipſum Cæſarem
p *alii* &. tributurum exiſtimem. [p] Sed ſi tardiùs fit, quàm volumus;
magnis occupationibus ejus, à quo omnia petuntur,
aditus ad eum difficiliores fuerunt: & ſimul Africanæ
cauſæ iratior, diutiùs velle videtur eos habere
ſollicitos à quibus ſe putat diuturnioribus eſſe moleſtiis
conflictatum. ſed hoc ipſum intelligimus eum quotidie
q fore *MS.* remiſſiùs, & placatiùs [q] ferre. Quare mihi crede, &
memoriæ manda, me tibi id [r] affirmaſſe, te in iſtis mo-
r affirmare *alii.* leſtiis diutiùs non futurum. Quum quid ſentirem, expoſui:
quid vellem tua cauſa, re potiùs declarabo,
P. B. quàm oratione: &, ſi tantum poſſem, quantum in ea
republica, de qua ita ſum meritus, ut tu exiſtimas,
poſſe debebam; 79 ne tu quidem in iſtis incommodis
eſſes. eadem enim cauſa opes meas fregit, quæ tuam
ſalutem in diſcrimen adduxit. Sed tamen, quidquid
imago veteris meæ dignitatis, quidquid reliquiæ gratiæ
valebunt; ſtudium, conſilium, opera, gratia, fides
mea, nullo loco deerit tuis optimis fratribus. Tu fac
s habui *MS.* habeas fortem animum, quem ſemper [s] habuiſti: primùm

cuti ſunt] rectiſſime ſe habere hoc loco videntur. Alii *virtute & pietate &c.* malè. *Camerar.*

79. *Ne tu quidem in iſtis incommodis eſſes.*] Cum in manuſcripto libro antè verbum *eſſes*, legatur *non*, videtur pro *ne* ſcribendum eſſe *næ*, ut ſit, *næ tu quidem in iſtis incommodis non eſſes*, elegantiore, ut videtur, ſententia. *Urſin.* Omnes tamen alii libri ſtant pro vulgata.

80. *Nam*

mùm ob eas cauſas, quas ſcripſi: deinde, quòd ea de republica ſemper voluiſti atque ſenſiſti, ut non modò ᵗcùm ſecunda ſperare debeas, ſed etiam, ſi omnia adverſa eſſent, tamen conſcientia & factorum & conſiliorum tuorum, quæcumque acciderent, fortiſſimo & maximo animo ferre deberes. t nunc Grav.

EPISTOLA XIV.

ARG. *Exordii loco ſignificatio officii & amoris eſt; narratio, quid actum cum Cæſare ſit de Ligarii incolumitate, demonſtrat: concludit epiſtolam cohortatio ad lætitiam, & conſtantis in eo juvando animi promiſſio.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 26. lib. IX. ſequitur ep. 8. hujus libri.

CICERO LIGARIO.

ME ſcito omnem ᵛmeum laborem, omnem operam, curam, ſtudium in tua ſalute conſumere. nam cùm te ſemper maximè dilexi, tum fratrum tuorum, quos æquè, atque te, ſumma benivolentia ſum complexus, ſingularis pietas amorque fraternus, nullum me patitur officii erga te, ſtudiique munus aut tempus, prætermittere. Sed quæ faciam, fecerimque pro te, ex illorum te litteris, quàm ex meis, malo cognoſcere. Quid autem ſperem, aut confidam, & exploratum habeam de ſalute tua, id tibi à me declarari volo. 80 Nam ſi ˣquis eſt timidus in magnis periculoſiſque rebus, ſemperque magis adverſos rerum exitus metuens, quàm ſperans ſecundos, is ego ſum: &, ſi hoc vitium eſt, eo me non carere confiteor. Ego idem tamen cùm 81 a. d. v. kal. intercalares priores, rogatu fratrum tuorum ve- P. XCI.

v Grav. delet meum. x quiſquam Grav.

80. *Nam ſi quis eſt timidus.*] Ita fidenter ſcribo ex Pal. tert. Gruter. Stewech. quod ita meminerim loqui Plautum Moſtellaria de hac re: *qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.* Vulgò *quiſquam.* Gebhard.

81. *A. D. Kal. intercalares priores.*] Ante diem pridie Kal. menſis intercalaris prioris, ex duobus quos interjecit Cæſar, cum annum emendaret & faſtos corrigeret. *J. F. Grono.* Videtur celeberr. Gronovius rejeciſſe omnino numerum Romanum, qui in aliis editionibus eſt V. in aliis II. in aliis autem VI. Quod ſi ratio dierum ineatur ſecundum hanc noſtram editionem, deſignatur dies vigeſimus ſextus menſis Novembris, ut clariſſime demonſtrat Phil. Munckerus in libro egregio, cui de Intercalatione variarum

veniſſem manè ad Cæſarem ; atque omnem adeundi & conveniendi [y] illius indignitatem & moleſtiam pertuliſſem : cùm fratres & propinqui tui jacerent ad pedes, & ego eſſem locutus, quæ cauſa, [82] quæ [z] tuum tempus poſtulabat : non ſolùm ex oratione Cæſaris, quæ ſanè mollis & liberalis fuit ; [83] ſed etiam ex oculis & vultu, [a] ex multis prætereà ſignis, quæ faciliùs perſpicere potui, quàm ſcribere, [b] hanc in opinionem diſceſſi, ut mihi tua ſalus dubia non eſſet. Quamobrem fac animo magno fortique ſis : &, ſi turbidiſſima ſapienter ferebas, tranquilliora læte feras. Ego tamen tuis rebus ſic adero, ut difficillimis, neque Cæſari ſolùm, ſed etiam amicis ejus omnibus, quos mihi amiciſſimos eſſe cognovi, pro te, ſicut adhuc feci, libentiſſimè ſupplicabo. Vale.

y *alii delent* illius.
z tempus tum *alii*.
a *alii* & *Lamb.* & ex.
b *alii* hac opinione.

EPISTOLA XV.

ARG. *Epiſtola brevitas argumentum non deſiderat. quis enim ei contineri non videt gratulationem, benevolentiam, officium?*

[84] CICERO BASILO S.

[85] TIBI gratulor : mihi gaudeo : te amo : tua tueor. à te amari, & quid agas, quidque [c] agatur, certior fieri volo.

c *alii* iſtic agatur.

EPI-

Gentium nomen fecit, quemque ad hujus loci illuſtrationem videre operæ eſt pretium, lib. II. c. 3. & ſequentibus. *Verburg.*

82. *Quæ tuum tempus poſtulabat.*] Amat Cicero dicere tempus tuum, pro tua præſenti fortuna, conditione, ac ſtatu. Sic in Orat. pro Archia : *Qui tot annos ita vivo, ut nullius me unquam tempore aut commodum, aut otium abſtraxerit.* Act. I. in Verrem. *Nunc quoniam pugnare contra me inſtituiſti non tam ex tua natura, quam ex iſtius cauſſa & tempore malitioſe.* J. F. Gronov.

83. *Sed etiam ex oculis & vultu.*] Poteſt enim eſſe ficta oratio : ſed oculi ſunt indices animi : itaque non tam facile mentiuntur. lib. III. de Orat. & in Oratore : libro etiam tertio de Legibus, *Oculi*, inquit, *nimis arguti, quemadmodum animo ſimus affecti, loquuntur.* Et in ep. ad M. Antonium, lib. XIV. ad Att. *Non ſolum ex oratione, ſed etiam ex vultu, & oculis, & fronte, ut ajunt, meum erga te amorem perſpicere potuiſſes.* P. Manut.

84. *CICERO BASILO.*] Is eſſe videtur qui quum Cæſarianus eſſet, in Cæſarem tamen conjuravit, & poſtea a ſervis eſt interfectus. quem L. Minutium Baſilium vocant hiſtorici. *Corrad.*

Vid.

EPISTOLA XVI.

ARG. *Mutui amoris commemoratione quaſi viam ſibi ad petendum munit: petit autem ut abſentem ſe tueatur: ſiquidem gratum fore non dubitet. Scripta quo anno interfectus eſt Caſar: ſi modo hic Bithynicus ille eſt quem Siciliae pratorem poſt Caſaris necem præfuiſſe narrat Appianus. Antonio & Dolabella Coſſ.* [A. V. C. DCCIX.] Hanc præceſſit ep. 25. lib. XVI. ſequitur ep. 24. lib. XII.

BITHYNICUS CICERONI S.

SI mihi tecum non & multæ & juſtæ cauſæ amicitiæ privatim eſſent, repeterem initia amicitiæ ex parentibus noſtris: quod faciendum iis exiſtimo, qui paternam amicitiam nullis ipſi officiis proſecuti ſunt. Itaque contentus ero noſtra ipſorum amicitia: cujus fiducia peto à te, ut abſentem me, quibuſcumque in rebus opus fuerit, tueare, ſi nullum officium [d] tuum apud me intermoriturum exiſtimas. Vale.

d tuum *abeſt à MS.* P. B.

EPISTOLA XVII.

ARG. *Scribenti Bithynico, cupere ſe remp. conſtitutam ut cum Cicerone ducere vitam poſſet, reſpondet ſe quoque eadem teneri cupiditate. deinde confirmat; ſi beneficia ſpectentur, conjunctiores ei, quam ſe, alios eſſe; ſi neceſſitudo, neminem.* [A. V. C. DCCIX.] Hanc præceſſit ep. 24. lib. XVI. ſequitur ep. 23. ejusdem libri.

M. CICERO BITHYNICO S.

86 CUM ceterarum rerum cauſa cupio eſſe aliquando rempublicam conſtitutam, tum velim mihi credas, [e] accedere id etiam, quo magis expetam promiſſum tuum,

e accidere *MS.*

Vid. ad Att. VII, 9. ubi dicetur quare BASILO ſit ſcribendum.

85. *Tibi gratulor: mihi gaudeo.*] Omnino utriuſque verbi vim vel hic unus oſtendit locus: monendus tamen lector eſt, interdum & ad nos ipſos gratulationem converti: ut ep. 11. lib. III. *Complexus igitur ſum cogitatione te abſentem, epiſtolam vero oſculatus, etiam ipſe mihi gratulatus ſum.* Et in epiſtola ad M. Brutum: *de Caſſio lætor, & reip. gratulor, mihi etiam, qui ſententiam dixerim, ut Dolabellam bello Caſſius perſequeretur.* Marcellus quoque in epiſtola ad Ciceronem, lib. IV. *Hoc ego*, inquit, *mihi gratulor.* P. Manut.

86. *Cum cæterarum rerum cauſſa.*] Non reſpondet hæc Ciceronis epiſtola, quemadmodum ego exiſtimo, ſuperiori Bithynici: id au-

tuum, quo in litteris uteris. Scribis enim, ſi ita ſit; te mecum eſſe victurum. Gratiſſima mihi tua voluntas eſt: faciſque nihil alienum [f] neceſſitudine noſtra, judiciiſque patris tui de me, ſummi viri. Nam ſic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus valuerunt, [g] aut valeant, conjunctiores tecum eſſe, quàm me; neceſſitudine, neminem. Quamobrem grata mihi eſt & memoria tua noſtræ conjunctionis, & ejus etiam augendæ voluntas.

ta MSS.
i à ceſſ.
ut MSS.

EPISTOLA XVIII.

ARG. *Audierat Lepta ſcriptam eſſe legem a Cæſare, quam ferre propediem cogitaret, cum aliis de rebus, tum de creandis municipiorum decurionibus. & , quoniam familiares quoſdam ſuos, qui præconium fecerant, fieri decuriones volebat; ideo quæſivit a Cicerone per litteras, ut ea de re quid in lege nondum promulgata ſcriptum eſſet, ex Balbo, Cæſaris familiariſſimo, cognoſceret. Reſpondit Cicero, quod ex Balbi codicillis cognoverat, licere iis qui præconium feciſſent, in decurionibus eſſe; qui facerent, vetari. Reſcribit etiam de bello Hiſpanienſi, de Leptæ negotio, de Oratore ſuo, de manſione urbana. Præceptum in extremo dat Leptæ filio, ut Heſiodum ediſcat, ac ſæpe recitet ejus verſus de virtute per ſudorem comparanda. Scripta eſt* [A. V. C. DCCVIII.] *cum Cæſar quartum conſul ſine collega, contra Pompeji liberos in Hiſpania pugnaret.* Hanc præceſſit ep. 5. hujus libri, ſequitur ep. 18. lib. XV.

CICERO LEPTÆ.

[87] SIMUL accepi à Seleuco tuo litteras, ſtatim quæſivi è Balbo per codicillos, quid eſſet [88] in lege. Reſcripſit, Eos, qui facerent præconium, vetari eſſe in

autem, qui attente ambas legerit, facile animadvertet. Scripſerat alias litteras Bithynicus ad Ciceronem, quibus cupere ſe oſtenderat cum eo vivere. Quæ aut poſtea periere, aut in hæc volumina relatæ non ſunt. *Victor.*

87. *Simul accepi a Seleuco.*] In antiquis exemplaribus *ſimul*, ſine *ac*, quod alibi apud Ciceronem legimus, ſi vetuſtis codicibus fides habeatur. Ad Atticum libro VIII. *Simul aliquid audiero ſcribam ad te.* Non, ut vulgati, *ſimulatque.* Item libro IX. in epiſtola Balbi & Oppii ad Ciceronem, *Ut ſimul Romam venerit, agat de reconciliatione gratiæ ſuæ & Pompeji.* Quamvis hic etiam impreſſi omnes *ſimulac.* videnda res diligentius: cum enim tot probati libri ſæpe eandem diverſis locis locutionem habeant, non facile exiſtimandum eſt corruptos eſſe. Rem fortaſſe aliquorum judicio parvi momenti non neglteximus. Nihil enim in hoc

in decurionibus: qui feciſſent, non vetari. Quare bono animo ſint & tui & mei familiares. neque enim erat ferendum, cùm, [89] qui hodie haruſpicinam fa-

hoc auctore non accurate, quod ad ornatum ſermonis faciat, conſiderandum eſt. *Victorius.* *Simul accepi.*] Ita ſane in Mediceo libro hic legitur: veruntamen quemadmodum poſtea animadvertimus, cum indicem epiſtolarum hujus libri conſuleremus, offendimus ſic ibi ſcriptum eſſe, *Cicero Lepta. Simulatque accepi.* Quare ſtatim ita in meo codice emendavi: non quod neſciam, (quod nonnulli me inſimulant) *Simul* etiam a bonis auctoribus ſine *Ac* aut *Atque* crebro uſurpari: frequens enim id eſt apud Poetas, & pueri omnes ſciunt. Terentius etiam in Phormione inquit: *Hic ſimul argentum repperit.* Quin ipſe potius nonnullis exemplis adlatis docui, aliis in locis ita Ciceronem locutum fuiſſe: ſed cum ex majore parte illi in vulgatis codicibus aliter legerentur, nolui videri parum firmis uti teſtibus. Multa ſunt autem quæ conceduntur Poetis, quibus qui ſoluta oratione ſcribunt, abſtinent. *Victor. in poſter.* *Simul accepi.*] Varius eſt hujus adverbii uſus; dicitur enim, *Simul atque*, *Simul ac*, *Simul ut*, *Simul.* hic quidem, ut ſcripſi olim adoleſcens, omnes libri veteres, quos tunc videre potui, habebant, *Simul accepi*, non *ſimul atque accepi*, ut eſt in vulgatis libris. itidem nunc, inſpectis omnibus libris, quos ab amicis contrahere potui, video conſentire omnes cum iis quibus olim uſus ſum. itaque diſcedendum a veteribus libris non cenſui, cum præſertim ita locutos eſſe non modo Terentium, Lucretium, Virgilium, Horatium, viderem; (nam ſermo poeticus ab oratorio nonnihil differt) verum etiam Ciceronem ipſum, ut in Acad. lib. II. *Simul tibicen inflavit, carmen agnoſcitur.* & de Fin. lib. III. *Simul autem cepit intelligentiam.* Omitto alia ejusdem generis exempla. quamquam, quibus hoc loquendi genus ignotum fuit, ii pro libidine ſæpe mutarunt *Simul* in *Simul atque*, vel *Simul ac*: in quo ſcripti libri, ſublato mendo veritatem reſtituunt. *P. Manut.* *Simul accepi à Seleuco.*] Rectiſſimè & elegantiſſimè ſic Pall. pr. tert. Grut. Peck. & Medic. vulgò: *ſimul ut accepi.* Alii *ſimulac acc.* alii *ſimul atque acc.* Memini ſic loqui ſæpiſſimè optimos auctores & in illis Curtium meum. Videantur tamen ad hunc locum Manutiana, nam eum vix linguæ Latinæ elegantiis aſperſum dixerim, qui diffiteatur aut ignoret talia. *Gebhardus.*

88. *In lege.*] Quam Cæſar, ubi Romam ex Hiſpania revertiſſet, ferre cogitabat: ſcripſerat autem vel ipſe ante quam iret in Hiſpaniam, vel, poſt profectionem, Balbus & reliqui familiares, ex ejus ſententia: ut ipſo in urbem reverſo promulgaretur, & ferretur. nam, ſi lata fuiſſet, vel etiam promulgata, non a Balbo, quid in ea eſſet, Cicero quæſiſſet. *P. Manut.*

89. *Qui hodie haruſpicinam facerent, in Senatu Romæ legerentur.*] Jocus (niſi fallor) in Cæſarem, qui in eum ordinem indigniſſimos legerat: ſupplevit enim ille Senatum: nam multi civilibus bellis Senatores defecerant. *Victorius.*

facerent, in ſenatu Romæ legerentur: eos, qui aliquando præconium feciſſent, in municipiis decuriones eſſe non licere. De [h] Hiſpaniis novi nihil, magnum tamen exercitum Pompejum habere conſtat. Nam Cæſar ipſe ad [i] vos miſit exemplum [k] Paciæci litterarum, in quo erat, [l] illi undecim eſſe legiones. ſcripſerat etiam Meſſala Q. Salaſſo, P. Curtium fratrem ejus, juſſu Pompeji, inſpectante exercitu, interfectum, quòd conſenſiſſet cum Hiſpanis quibuſdam, ſi in oppidum neſcio quod Pompejus rei frumentariæ cauſa veniſſet, eum comprehendere, ad Cæſaremque deducere. De negotio tuo, quòd ſponſor es pro Pompejo; ſi Galba [m] conſponſor tuus redierit, homo 90 in re familiari non parum diligens, non deſinam cum illo communicare, ſi quid expediri poſſit; quod videbatur mihi ille confidere. Oratorem meum tantopere à te probari vehementer gaudeo. Mihi quidem ſic perſuadeo, me, quidquid habuerim judicii de dicendo, in illum librum contuliſſe. Qui ſi eſt talis, qualem tibi videri ſcribis, ego quoque aliquid ſum: ſin aliter, non recuſo, quin, quantum de illo libro, tantumdem de mei judicii fama detrahatur. Leptam noſtrum cupio delectari jam talibus ſcriptis, etſi abeſt maturitas ætatis, [n] tamen perſonare aures ejus hujuſmodi vocibus, non eſt inutile. Me Romæ tenuit omnino Tulliæ [o] meæ 91 partus. Sed cùm ea, quemadmodum ſpero, ſatis firma ſit; teneor tamen, dum à Dolabellæ procuratoribus

h *alii* Hiſpanis.
i *alii* nos.
k *ita MSS.*
l illas *aut* ipſas *MSS.*
P. XCII.
m *alii* ſponſor.
n *ita Victor.* *alii* jam tamen.
o meæ *deeſt in MS.*

90. *In re familiari non parum diligens.*] Sic dicitur pater familias ad rem attentus, & præcipuè in ſumptibus moderandis. Sic Cicero lib. II. Offic. dicit *dare diligenter* pro dare cum modo, non prodige, nec plus quam facultates ferant: *Sæpe idoneis hominibus indigentibus de re familiari impartiendum, ſed diligenter atque moderate.* Sic lib. IV. in Verr. *Homo frugi ac diligens, qui ſua ſervare vellet.* lib. IV. ad Herenn. *Ex contrario dicitur ſic, ut ſi quis hominem prodigum & luxurioſum illudens parcum & diligentem appellet.* Plin. lib. VI. ep. 8. *Homo eſt alieni abſtinentiſſimus ſui diligens, nullis quæſtibus ſuſtinetur, nullus illi, niſi ex frugalitate reditus.* J. F. Gronov.

91. *Partus.*] Ex partu Tulliam deceſſiſſe, Plutarchus auctor eſt, bis igitur peperit, ſemel ante pugnam Pharſalicam, cum in Græciam ad Pompejum Cicero iturus eſſet; ut epiſt. ult. lib. X. ad Att. iterum, cum in Hiſpania Cæſar contra Pompeji liberos pugnaret: quod hic locus oſtendit. *P. Manut.*

92. Pri-

exigam 92 primam penſionem ; & , mehercule , tam ſum peregrinator jam , quàm ſolebam. 93 ædi- mea me p delectabant , & otium. domus eſt , quæ villarum mearum cedat : otium omni deſertiſſima one majus. Itaque ne litteræ quidem meæ impe- tur ; in quibus ſine q ulla interpellatione verſor. re , ut arbitror , priùs hîc te nos , quam iſtic tu videbis. Lepta ſuaviſſimus ediſcat Heſiodum : & at in ore ,

p *alii* delectant.

q *alii* ullo interpellatore.

94 Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα.

P. B.

E P I-

. *Primam penſionem.*] Triennio, tribus penſionibus, poſt di- um dos reddebatur : quod tempus *annuam* , *bimam* , *trimam* vocabant. dotis exactionem , *annua* , *bima* , *trima die* cele- vetuit Juſtinianus , ut eſt lib. v. Cod. Sic & Ulpianus & ponius locuti ſunt. *tertia penſionis* mentio ep. 23. lib. 11. ad *P. Manut. Exigam primam penſionem.*] Tertiam partem do- quæ primum debebatur. Annua , bima , trima die numera- r dos uxoris marito , hoc eſt , tribus penſionibus : & ſi divor- factum eſſet , eodem modo reddebatur. Vide not. ad M. cæ ſuaſor. 1. *J. F. Gronov.*

. *Ædificia mea me delectant.*] Nos ut in antiquis *delectabant* ſimus , longe diverſo ſenſu quam ſi præſenti tempore legas. rt enim rationem , cur non ſit tam peregrinator quam antea. d (inquit) peregrinabar libenter , quia ædificia mea me dele- ant & otium. Magnificas enim villas & ſumptuoſe ædificatas bat , quas ipſe *ocellos Italiæ* ad Atticum ſcribens appellat. c ea quæ quærebam in villis , domi habeo. Infert enim , *Do- eſt qua nulli mearum villarum cedat , otium omni deſertiſſima re- majus.* Victorius. *Ædificia mea me delectabant.*] In prædiis s eſſe gaudeo , & quiete frui , vitatis negotiis. Videtur autem ndum *delectant*. J. F. Gronov.

. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα.] Quod non quatuor integros Heſio- erſus , ſed primi partem ſcripſimus , in hoc etiam antiquorum cum auctoritatem ſecuti ſumus. Scimus præterea ſemper in llegationibus Ciceronem brevem & conciſum admodum eſſe , rium etiam dictionum proverbium non integrum quandoque cat , nedum quatuor totos verſus celebres & vulgatiſſimos aret. *Victorius.* Mediceus liber reliquos verſus non habet. e. ſatis enim eſt , primis verbis locum indicare. quem ſæpe em Cicero ſervavit , Heſiodi verſus hi ſunt :

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

onides etiam , apud Clementem Alexandrinum lib. iv. Stro- um , habitare virtutem in rupibus difficillimis , dixit. *P. nut.*

EPISTOLA XIX.

ARG. *Lepta ſignificaverat, diverſatum ſe eſſe apud Maculam, beneque ab eo acceptum. deinde petierat a Cicerone, ut a Balbo curam ſibi eorum ludorum impetraret, quos Cæſar devictis jam in Hiſpania Pompeji liberis, per ſingulas regiones dare cogitabat; eaque jam de re ad Balbum & Oppium ſcripſerat. De Macula reſpondet Cicero gaudere ſe quod officio functus eſſet amicitiæ humanitatique debito, ejuſque Falernum laudat. Ludorum curationem non probat. Scripta eſt revertente ad urbem Cæſare poſt Hiſpanienſe bellum.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit epiſt. 77. lib. XIII. ſequitur epiſt. 24. lib. VII.

CICERO LEPTÆ S. D.

MACULAM officio functum eſſe gaudeo. 95 ejus Falernum mihi ſemper idoneum viſum eſt diverſorio: ſi modò tecti ſatis eſt ad comitatum noſtrum recipiendum. 96 r Ceteroqui mihi locus non diſplicet: nec ea re Petrinum tuum deſeram. Nam & villa, & amœnitas illa, commorationis, non diverſorii. De curatione aliqua 97 munerum s regionum, cum Oppio locutus

r *MS.* Cetera quidem.

s *alii* regionum.

95. *Ejus Falernum.*] Villa in agro Falerno: de quo Plinius lib. XIV. cap. 6. *Falernus ager a ponte Campano læva petentibus urbanam coloniam Sullanam, nuper Capuæ contributam, incipit.* ſic Tuſculanum, Albanum, Pompejanum, Cumanum, villæ, nomine ſumpto a propinquis opidis, vel ab agro, ubi opida olim fuerant. P. Manut.

96. *Ceteroqui mihi.*] Ita Veneti. Alii *ceterum is mihi.* Et poſtea: *In quo ſit ſpes*, Veneti *ſpecies*, ut Maro:

——— *Neque enim ſpecie famave movetur.* Camer.

97. *Munerum regiorum.*] Sciebam ſane nonnullos *regionum* in ſuo codice ſcripſiſſe, contra impreſſorum & meliorum omnium codicum fidem: in quo quod illos imitarer, non fuit. Hiſtoriam hujus loci paullo poſt explicabo. Cur *regia* appellaret *munera*, paucis nunc exponam, quæ Cæſar dictator daret: quem *regem* vocat multis in locis (ut etiam *regiam* domum ejus, *Te plane viſum in regia non reprehendo*, & *reginam* uxorem) quod regiam Romæ poteſtatem haberet, & cuncta pro arbitrio ſuo adminiſtraret. Cum ſexcenta alia exempla hujus nominis afferre poſſem, uno contentus ero, quod huic rei docendæ mirifice accommodatum eſt: agitur enim in eo quoque de curatione ludorum, etſi diverſi ludi fuerint, quos curaverat Matius, ab his, quos Lepta curare cupiebat. In epiſtola ad Matium 170. *Sed te hominem doctiſſimum non fugit, ſi Cæſar rex fuerit, quod mihi quidem videtur*, & quæ ſequuntur. Quamvis autem munera per ſingulas urbis regiones

Cæ-

tus ſum. nam Balbum, poſtea quàm tu es profectus, ›n vidi. tantis pedum doloribus afficitur, ut ſe [t] con- niri nolit. Omnino de tota re, ut mihi [v] videtur, ›ientiùs faceres, ſi non curares. quod enim eo labore equi vis, nullo modo aſſequêre. tanta eſt enim inti- orum multitudo, ut ex his aliquis potiùs effluat, ıàm novo ſit aditus: præſertim qui nihil afferat, præ- r operam; in qua ille ſe dediſſe beneficium putabit, . modò ipſum ſciet) non accepiſſe. Sed tamen 98 ali- uid videbimus, in quo ſit [x] ſpecies. aliter quidem non

t conveni- re *MS.*

v videris *MSS.*

x *alii* modò ſpes.

æſar ediderit, nemo umquam *munera regionum* illa appellaret, ſi omnia me fallunt. Vocaſſe autem *regem* quandoque Cicero- :m, quem Græci τύραννον dicunt, perſpicuum eſt: unde libet ›cum in Oratione prima contra Catilinam emendare: *Si in hunc ıimadvertiſſem, crudeliter, non egregie factum eſſe dicerent.* Le- endum enim eſt, *& regie*, id eſt, τυραννικῶς. Hanc ſcripturam, ıa ſponte planam, confirmat auctoritas optimi codicis: vidi ıim librum litteris Longobardis exaratum, qui continebat hiſto- am Salluſtii, & quædam Ciceronis, in quibus erant orationes æ in L. Catilinam, in quibus ita legebatur. *Victor.*

98. *Aliquid videbimus, in quo ſit ſpes.*] Nos cum antiquis exem- laribus *ſpecies* legimus, id eſt, dignitas & honeſtas aliqua: ut d Lentulum: *Hic mea vitæ curſus offendit eos fortaſſe qui ſplendo- :m & ſpeciem hujus vitæ intuentur, &c.* Hujus vocis hoc ſigni- catu plurima exempla adjungerem, niſi tam obvia eſſent, ut qui- is per ſe facile invenire poſſet. Potius conabor hiſtoriam hujus piſtolæ ex nonnullis locis ad Atticum collectam explanare. In- :abant hoc tempore Ludi Romani, qui magnifice ſemper edi ſo- iti erant. Jamque Cæſar e bello contra liberos Cn. Pompeji ge- to revertebatur, ſcripſeratque ad Lamiam ſe ante diem ludorum łomæ futurum: nonnihilque ſe properaturum ut ludis ipſis inter- ſſet, mandaratque ut ad ludos omnia pararent. Deſiderabat gitur Lepta ſibi horum ludorum aliquam curationem tradi: cum Ɔppioque & Balbo de ea re Ciceronem agere volebat: jamque ›omum ad Balbum propter hoc negotium eum perduxerat. Rem otam ſibi diſplicere Cicero hac epiſtola ad Leptam ſcribit, nec aborandum eſſe in ea re docet: ſe tamen, quoniam tam valde lle cuperet, ei non defuturum pollicetur, operamque daturum, ut i aliquid in ea curatione, quod aliquem ſplendorem habeat, in- reniri poſſit, ab illis impetret, ut Leptæ committatur. Quod ıutem hic de hoſpitio loquitur: cogitabat obviam ire Cæſari, & ıoſpitia ſibi parabat. Nam etiam libro XIII. ad Atticum, dicit ſe id Murænam de hoſpitio ſcripſiſſe, ſed tunc Romæ erat: nunc ortaſſe jam exierat: dicit enim *ſe arbitrari Aſturæ ſibi diutius ommorandum eſſe, quoad ille quandoque veniat: ille* autem Cæſar, κατ' ἐξοχὴν· ſic enim de magnis & claris viris loqui mos eſt, ut ıos ſupra adnotavimus. *ille* enim, & *ipſi* pro nominibus propriis

modò non appetendum, ſed etiam fugiendum puto. Ego me y Aſturæ diutiùs arbitror commoraturum, quoad ille quandoque veniat. Vale.

Aſturæ IS.

EPISTOLA XX.

ARG. *Accurate multa colligit ut Toranio exſulanti perſuadeat, ne ſe commoveat. Conſolationem unam illam affert, qua etiam uſus eſt in epiſt. 4. ad Torquatum, nihil iis horribile aut extimeſcendum videri, qui tum recte vixerint, tum ætate etiam eò jam pervenerint ut vita non multum ſupereſſe videatur. Scripta belli Hiſpanienſis tempore.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit proxime ſequens, ſequitur ep. 4. hujus libri.

CICERO z TORANIO S.

: C. TREBATIO MS.

DEDERAM triduo antè pueris Cn. Plancii litteras ad te. eo nunc ero brevior, teque, ut anteà conſolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi eſſe utilius, quàm ibidem operiri, quoad ſcire poſſis, quid tibi agendum ſit. Nam præter navigationis longæ, & hiemalis, & minimè portuoſæ periculum, quod vitaveris,

P. XCIII. 99 ne illud quidem non quantivis, ſubitò cùm certi aliquid

ſumuntur, ut etiam Ariſtophanis interpres docet in Nubibus, eo loco, ἀλλ' εἴσιθι ἵνα μὴ κεῖνος ἡμῖν ἐπιτύχῃ. ſic etiam loquitur Thetis apud Homerum, τίπτε μ' ἐκεῖνος ἄνωγε μέγας θεός. & apud Pythagoricos αὐτὸς ἔφη, id eſt, Pythagoras, dicebatur. *Victorius. In quo ſit ſpecies.*] Si rem ſemel de qua hic agit, nonnulli intelligere voluiſſent (poterant autem ex epiſtolis ad Attic. omnia accipere, his enim, quæ a me pro hujus loci declaratione ſcripta ſunt, fortaſſe parum fidebant) non tam multa peccaſſent, & veterem lectionem, quæ in Mediceo eſt, a me reſtitutam, veriorem eſſe cognôſſent. Sententia hujus loci, & vis illius nominis, copioſe a me in meis caſtigationibus explicata eſt, addam tamen hujus nominis eodem ſignificatu exemplum, e primo de Oratore ad Q. Fratrem: *Et quanquam in utroque noſtrum ſummum eſſe ingenium ſtudiumque perſpexi: tamen hæc quæ ſunt in ſpecie poſita, &c.* Sed magis adhuc ſimile huic loco eſt illud in L. Piſonem, *At fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus.* nam locus ille ad Atticum non parum lucis rei, de qua hic agit, adfert, *Balbum conveni. Lepta enim de ſua vi in curatione laborans, me ad eum perduxerat.* Idem in poſter. *Aliquid videbimus, in quo ſit ſpecies.*] Aliquid inveniemus, comparabimus tibi officii vel negotii, quod ſit ſolidum, non inane, ſine corpore & ſpecie, ut loquitur Sueton. Jul. 77. *Videre*, ut 11, 16. *J. F. Gronov.*

99. *Ne illud quidem negligendum quamvis.*] *Negligendum* in antiquis

quid audieris, [1] te iſtinc poſſe proficiſci. Nihil eſt præterea, cur [a] adventibus te offerre geſtias, multa præterea me- a *alii advenientibus.*

quis codicibus non eſt, ſed ejus loco negativa eſt particula *non*, Ipſi legimus *non quantivis*, hoc ſenſu: Præter pericula & moleſtias quæ vitaris, commodum illud non parvum habendum eſt, ſed tale ut magnifaciendum ſit, ſubito cum certi aliquid audieris te iſthinc poſſe proficiſci. *Victor.* *Ne illud quidem non quantivis, quamvis ſubito*] Secutus fueram olim libros vulgatos, in quibus ita legitur, *ne illud quidem negligendum quamvis ſubito, &c.* nam manuſcripti Memmiani habent *ne illud quidem non negligendum., &c,* plane mendoſe. Unde in hanc opinionem veni, verbum *negligendum*, eſſe alienum, & foris profectum; eamque ſolam eſſe rectam & veram ſcripturam, quam P. Victorius ex illo optimo codice hauſit, *ne illud quidem non quantivis, ſubito cum certi aliquid, &c.* *Ne illud quidem non quantivis*, id eſt, illud eſt plurimi faciendum, Illud eſt quantivis æſtimandum, *poſſe ſubito, &c.* Vulgata tamen lectio tolerabilis eſt, & ſententiam continet planam & facilem. Verum quid tum poſtea, ſi non eſt Ciceronis oratio, ſed aliena? Omnino igitur Florentinam ſcripturam cenſeo eſſe amplectendam, & vulgatam reſpuendam. Sed ſcripturæ Florentinæ addendum cenſeo *quamvis*, poſt *quantivis*, ut ſit, *ne illud quidem non quantivis, quamvis ſubito, cum certi aliquid, &c.* *Quamvis ſubito* autem, id eſt, quantumvis ſubito. *Lambinus.* *Ne illud quidem non quantivis ſubito.*] Pall. primus, tertius, Gruterianus, *ne illud quidem non quamvis ſubito:* ut liqueat vel cæco illud *quantivis* degeneraſſe in *quamvis*, quod quia æquè in ſuis ſic invenit Lambinus, ut adderet aliquid poſt accuratiſſimum Victorium, ſincerum vas incruſtavit legendo *non quantivis, quamvis ſubito.* Vulgo; *ne illud quidem negligendum quamvis*; ſed noſtram lectionem architectatus eſt ex Medic. Victorius, dilaudat Lambinus, adſtruit Vaticanus. Ego bonum exagitare Manutium hic tempero. *Gebhard.*

1. *Te iſtinc poſſe proficiſci.*] Hic veteres codices & in fine hujus epiſtolæ iterum pro *iſtinc*, *iſtim* habent, neque hac epiſtola ſolum, ſed multis etiam aliis locis, etſi nos nunquam ita ſcripſimus, ne antiquitatis nimis cupidi & affectatores videremur, rem tamen quin adnotaremus facere non potuimus. Sic etiam eſt in hoc codice locus ille ad Plancum: *Ita erant omnia, quæ iſtim adferebantur, incerta.* & illud ad Tironem, *Iis enim ventis iſtim navigatur.* Et alibi etiam, idem adverbium multis locis eſt in illo codice epiſtolarum ad Atticum, quem nos omnium optimum atque integerrimum vidimus, ut ille locus in VII. *De malis noſtris tu prius audis, quam ego: iſtim enim emanant.* item ille, *Quæ mihi iſtim adferuntur? quæ hic video?* item ille in II. *Valde ego te iſtim excitarem.* Nam II Æneidos, *Illi mea triſtia facta: illi* pro *ibi* adverbium eſſe vult Donatus Terentii interpres. Et etiam alibi, *Patet iſti janua lato*, pro *iſtic* quidam intelligunt: nam Petrus Bembus in ſuo illo diſertiſſimo & elegantiſſimo de Terentianis fabulis dialogo, ſic hunc verſum legit in Phormione, *Interea ſedemus*

metuo, [1] quæ cum [b] Cilone noſtro communicavi. Quid multa? Loco opportuniore in his malis nullo eſſe potuiſti: ex quo te, quocumque opus erit, facillimè & expeditiſſimè [c] conferas. [d] Quod ſi recipiet ille ſe: ad tempus aderis. ſin ([e] quum multa accidere poſſunt) aliqua res [f] eum vel impediet vel morabitur; tu ibi eris, ubi

b Chilone *Vict.* Milone *alii.*
c confeceras *MS. Græv.*
d Quo *MSS.*
e *alii* quoniam, *Gebh.* quum vel.
f vel eum *MS.*

mus illi, intervenit. & illum item in Hecyra, *Itaque ineptus hodie dum illi ſedeo, ut quiſque venerat.* Hæc igitur quæ rara admodum, & abſurda videntur, videmus ab optimis auctoribus crebro eſſe uſurpata, & frequentius etiam inveniremus, niſi a junioribus quibuſdam caſtigatoribus tanquam menda, & errata librariorum ex omnibus fere libris ſublata eſſent. *Victorius.* *Te iſtinc poſſe proficiſci.*] Hinc potiſſimum olim adnotavimus, in antiquis codicibus *Iſtim* pro *Iſtinc* legi, citavimuſque multorum locorum teſtimonia, plura etiam nunc afferre poſſemus. Nam dum accurate verſamus priſca exemplaria, in hanc vocem crebro incidimus, vel potius raro aliter ſcriptam animadvertimus. Addimus nunc ad ea *Illim* quoque pro *Illinc* nos ſæpe poſitum in iiſdem libris animadvertiſſe: nam lib. VII. ad Attic. in optimo illo ſic legitur: *Iſta magis exſpecto, quid illim afferatur.* Accurate igitur conſiderandum, an hujus animadverſionis auxilio locus Ciceronis in epiſtola ad Brutum emendari poſſit, ſive ita adverbium hoc pronuntiare, ac ſcribere veteres ſoliti ſint, ſive frequenter in eo exſcribendo ab antiquis librariis, & eodem ſemper modo peccaretur, quod vix puto, verba Ciceronis ſunt a Quintiliano adducta lib. V. *veritus fortaſſe, ne nos in Catonem noſtrum transferremus illi mali quid eſt, etſi argumentum ſimile non erat.* Arbitror igitur legendum: *Transferremus illim aliquid, etſi argumentum, &c.* Ut ſit *Illim* pro *illinc:* nam in manuſcriptis nonnullis *Eſt* non vidi: quo facilius hic locus nunc corruptiſſimus ita reſtitui poteſt: totam tamen rem arbitrio doctiorum permittimus. Animadvertimus poſtea Germanos in ſuo Quintiliano, quem multis locis caſtigatum ediderunt, hunc etiam locum reſtituere conatos eſſe: nam ita ſcripſerunt: *Transferremus illinc mali quid: etſi, &c.* Nam quod *Eſt* ſuſtulerunt, quodque *Illinc* deſiderari in hac ſententia judicarunt, nobiſcum faciunt: non tamen ex reliquis duabus vocibus *Aliquid* componere, quod non minus deſiderari videbatur, potuerunt. *Idem in poſter.*

2. *Quæ cum Milone.*] Nos *Chilone*, ut ſit liberti nomen, Milo enim jam perierat. Vetus ſane codex *Cilone* ſine aſpiratione, ut etiam in epiſtola Sulpicii, *A. P. Magio Cilone.* Videndum igitur an ſic legi debeat ut eſt in antiquo codice. *Cilo* enim ſine aſpiratione auctore Sexto Pompejo appellabatur, cui frons eſſet eminentior, ac dextera, ſiniſtraque velut reciſa videretur: ſive *Chilo*, qui a magnitudine labiorum ſic nominabatur. Alibi etiam nomina quædam, quæ aſpirationem exigunt, ſine ea in illo ſcribuntur, ut in epiſtola ad Lucceium *Herculem Xenopontium:* & ad Pætum, *Pileros tabellarius*, pro *Xenophontium*, & *Phileros.* Victor.

3. *Ita*

ımnia ſcire poſſis. hoc mihi prorſus valde placet. eliquo, ut te ſæpe per litteras hortatus ſum, ita ı tibi perſuadeas, te in hac cauſa nihil habere, l g tibi timendum ſit, præter communem caſum ci- is: qui etſi eſt graviſſimus, tamen 3 ita viximus, & tatis jam ſumus, ut omnia, quæ non noſtra culpa s h accidant, fortiter ferre debeamus. Hîc tui es valent, ſummaque pietate te deſiderant, & dili-, & colunt. Tu & cura ut valeas, & te iſtinc ne erè commoveas.

g *ita MSS. alii delent* tibi.

h accidant *alii.*

EPISTOLA XXI.

R.G. *Conſolationis loco præterita colligit, & quid ipſe amiſſa ſalute ſentiat, quaſi exemplum ad imitandum proponit. plurimum im ad levandum dolorem valere mentis optimæ conſcientiam, iit: Toranio autem, præter communem caſum civitatis, nibil ıdum: ſe quidem pro virili curaturum omnia, quæ ad ſalutem ac liberos pertinere videbuntur.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præ- t ep. 21. ſuperioris libri, ſequitur proxime præcedens.

CICERO TORANIO S.

Tsı, cùm hæc ad te i ſcribebam, aut appropinqua- re exitus hujus calamitoſiſſimi belli, aut jam aliquid ım & confectum videbatur: tamen quotidie com- norabam, te unum in tanto exercitu mihi fuiſſe aſ- ſorem, & me tibi; ſoloſque nos vidiſſe, quantum t in eo bello mali, in quo, 4 ſpe pacis excluſa, victoria futura eſſet acerbiſſima: quæ aut interitum tura eſſet, ſi victus eſſes; aut, 5 ſi viciſſes, ſervitu- tem.

i *ita MSS. alii* ſcriberem.

. *Ita viximus, & id ætatis jam ſumus.*] Egregie ſententiam c explicavit ep. 4. *Adjuvat* (inquit) *etiam ætas & acta jam : quæ cum curſu ſuo bene confecto jam delectatur, tum vetat in im timere, quo nos jam natura ipſa pæne perduxerit.* P. Manut.

. *Spe pacis excluſa.*] Quorundam Pompejanorum culpa, qui ıpejo duce freti, peropportunam & rebus domeſticis & cupi- tibus ſuis illius belli victoriam fore putabant. ep. 1. lib. IV. 6. lib. VI. & ep. 3. lib. VII. & ep. 6. lib. IX. *P. Manut.*

. *Si viciſſes, ſervitutem.*] Injuſtos Dominos eramus habituri, ıpejum & paucos, quos ille audiebat: quanquam potius mal- , *ſi viciſſes*, propter proſcriptiones & cædes denuntiatas a ıpejanis: *aut ſi victus eſſes, ſervitutem*, nempe ſub Cæſare, d evenit. *J. F. Gronov.*

tem. Itaque ego, quem [k] tum fortes illi viri, & ſapientes, Domitii, & Lentuli, timidum eſſe dicebant (eram planè: timebam enim, ne evenirent ea, quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, & ad omnem eventum paratus ſum. Cùm aliquid videbatur caveri poſſe, tum id negligi dolebam. [l] nunc verò, everſis omnibus rebus, cùm conſilio profici nihil poſſit, una ratio videtur, quicquid evenerit, ferre moderatè; præſertim cùm omnium rerum mors ſit extremum; & mihi ſim conſcius, me, [m] quoad licuerit, dignitati reipublicæ conſuluiſſe; &, hac [n] amiſſa, ſalutem retinere voluiſſe. Hæc ſcripſi, non ut de me ipſe dicerem, ſed ut tu, qui conjunctiſſima fuiſti mecum & ſententia & voluntate, eadem cogitares. Magna enim conſolatio eſt, cùm [o] recordare, etiam ſi ſecus acciderit, te tamen rectè verèque ſenſiſſe. Atque utinam liceat aliquando aliquo reipublicæ ſtatu nos frui, [p] inter noſque conferre ſollicitudines noſtras, quas pertulimus tum, cùm timidi putabamur, quia dicebamus ea futura, quæ facta ſunt. De tuis rebus nihil eſſe, quod timeas, præter univerſæ reipublicæ interitum, tibi confirmo. De me autem ſic velim judices, quantum ego poſſim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſque tuis ſummo cum ſtudio præſtò ſemper futurum. Vale.

k tam *MS. Grut.* P. B.
l nec *MS. Grav.*
m *alii* quod.
n miſſa *MSS.*
o recordere *Lamb.*
p *alii* interque nos.

EPISTOLA XXII.

ARG. *Victo in Theſſalia Pompejo, boni cives multi ab armis diſceſſerunt: quorum alii ſpe veniæ a Cæſare impetranda, in Italiam reverſi ſunt, ut Cicero, & hic Domitius: alii eodem conſilio in Aſiam ierunt, aut in Achaia remanſerunt, ituri obviam Cæſari ex Alexandrino bello redeunti: alii vero vel quia victori ſupplicare nollent, vel quod ei ſe committere non auderent, in oppida libera, bello vacua, ſucceſſerunt, ut M. Marcellus qui Rhodi vel Mitylenis aliquandiu maluit vivere quam Romæ. Sed in Italiam primi Cicero & D. Lælius venere: unde illud ep. 7. lib. II. ad Attic.* Edixit ita, ut me exciperet & Lælium nominatim. *Domitii ſerior adventus fuit: quod & ex hac epiſtola, & ex ea ad Atticum ſcripta, quam appellavi proxime, cognoſcitur. Excuſat igitur Cicero officium ſuum, quia litteras ad eum antea non miſerit: oratque & obteſtatur, ut, cum reip. jam ſatisfecerit, incolumitati ſuæ conſulat, amicorumque, quos belli caſus eripuit, deſiderium æquo animo aut forti ſaltem ferat. In extremo pollicetur ſe omnia facturum ſtudioſiſſime, quæ ſaluti illius & dignitati conducere arbitrabitur. Cæſare* III. *& Lepido Coſſ.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 15. lib. XV. ſequitur ep. 15. lib. IV.

CICERO DOMITIO.

NON ea res me deterruit, quo minùs, poſteà quàm in Italiam veniſti, litteras ad te mitterem, quod tu ad me nullas miſeras: ſed quia nec quid tibi pollicerer, ipſe egens rebus omnibus; nec, quid ſuaderem, cùm mihimetipſi conſilium deeſſet; nec quid conſolationis afferrem in tantis malis, reperiebam. Hæc quamquam nihilo meliora ſunt, nunc etiam atque etiam multò deſperatiora, tamen inanes eſſe meas litteras, quàm nullas, malui. Ego, ſi te intelligerem plus conatum eſſe ſuſcipere reipublicæ cauſa muneris, quàm quantum præſtare potuiſſes: tamen, quibuſcumque rebus poſſem, ad eam conditionem te vivendi, quæ daretur, quæque eſſet, hortarer. Sed cùm conſilii tui benè fortiterque ſuſcepti eum tibi finem ſtatueris, quem ipſa fortuna terminum noſtrarum contentionum eſſe voluiſſet: oro obteſtorque te pro vetere noſtra conjunctione ac neceſſitudine, proque ſumma mea in te benivolentia, & tua in me [q] pari, te ut nobis, parenti, conjugi, tuiſque omnibus, quibus es, fuiſtique ſemper cariſſimus, ſalvum conſerves. [r] incolumitati tuæ tuorumque, qui ex te pendent, conſulas: quæ didiciſti, quæque ab adoleſcentia pulcherrimè à ſapientiſſimis viris tradita, memoria & ſcientia comprehendiſti, iis hoc tempore utare: quos conjunctos ſumma benivolentia plurimiſque officiis amiſiſti, eorum deſiderium, ſi non æquo animo, at forti feras. Ego, quid poſſim, neſcio: vel potiùs me parum poſſe ſentio: illud tamen tibi polliceor, me, quæcumque ſaluti dignitatique tuæ conducere arbitrabor, tanto ſtudio eſſe facturum, quanto ſemper tu & ſtudio & officio in meis rebus fuiſti. Hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam fœminam, tuique amantiſſimam, detuli. Si quid ad me ſcripſeris, ita faciam, ut te velle intellexero. Sin [s] autem tu minùs ſcripſeris: ego tamen omnia, quæ tibi utilia eſſe arbitrabor, ſummo ſtudio [t] diligenterque curabo. Vale.

P. XCIV.

[q] *alii* pariter.

[r] *alii* incolumitatique.

[s] *alii non habent* autem.

[t] *alii* diligentiaque.

P. B.

M. TUL-

M. TULLII CICERONIS
EPISTOLARUM
LIBER SEPTIMUS,
AD
M. MARIUM, ET CETEROS.

EPISTOLA I.

ARG. *Partes epiſtolæ quatuor præcipuæ ſunt. Prima, gratulatio, quod ludos Marius, omnis leporis expertes, non ſpectaverit; ſecunda, ludorum deſcriptio; tertia, Caninii defenſio, ejuſque tanquam appendix, cupiditas diſcedendi a judiciis. Poſtremus excuſationis locus eſt, quia prolixior ludorum narratio fuerit. Annum epiſtolæ conſtat eſſe quo Pompejus & Craſſus alterum conſulatum geſſerunt.* [A. V. C. DCXCVIII.] Hanc præceſſit ep. 8. lib. I. ſequitur ep. 48. lib. XIII.

M. CICERO M. MARIO S. D.

a *alii* aliquis.

b *alii omittunt* eſſe.

SI te dolor [a] aliqui corporis aut infirmitas valitudinis tuæ tenuit, [1] quo minùs ad ludos venires, fortunæ magis tribuo, quàm ſapientiæ tuæ. Sin hæc, quæ ceteri mirantur, contemnenda [b] eſſe duxiſti, &, cùm per valitudinem poſſes, venire tamen noluiſti: utrumque lætor, & ſine dolore cor-

1. *Quo minus ad ludos venires.*] Cneus Pompejus Magnus, iterum conſul, in theatri a ſe exſtructi conſecratione, ut Pedianus, Plinius lib. VII. cap. 48. Plutarchus, Dio ſcriptum reliquerunt, ludos dedit. Sed idem Plinius lib. VIII. cap. 7. datos ait in dedicatione templi Veneris Victricis: at Gellius lib. X. cap. I. in æde Victoriæ dedicanda. quæ controverſia ita ſedatur, ſi templum Veneris Victricis cum theatro dedicatum putemus. nam etſi de templo Veneris Plutarchus, ubi de theatro & ludis loquitur, mentionem

orporis te fuiſſe, & animo valuiſſe, cùm ea, quæ
ne cauſa mirantur alii, neglexeris: modò, ut tibi con-
iterit fructus otii tui; quò quidem tibi perfrui mirificè
cuit, cùm eſſes in iſta amœnitate pænè ſolus relictus.
Jequè tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo,
ex quo tibi Stabianum perforaſti, & 3 patefeciſti Seja-
num,

em nullam facit; idem tamen infra Pompejum ait, in campis
hilippicis, nocte, quæ prœlium proxima anteceſſit, ſomniaſſe,
e ſe ad theatrum, & Veneris Victricis templum ſpoliis exorna-
:. Quod autem Gellius Victoriam, non Venerem, appellat:
on differre, opinor, exiſtimavit victoriam à Venere Victrice;
uoniam utrique cognomen idem eſſet, Coeligenæ. Itaque Var-
o lib. IV. de Ling. Lat. *Hinc*, inquit, *comicus: Victrix Venus vi-
ſne hæc? non quod vincere velit Venus, ſed quod vincire & vin-
ri ipſa. Victoria ab eò quod ſuperati vinciuntur. utrique teſtis poe-
s, quod & Victoria & Venus dicitur Cæligena.* Ludorum igitur
uo genera Pompejus dedit, unum in theatro ipſo, alterum in
irco. Græci *ἀγῶνας*, id eſt, certamina, vocaverunt. Certa-
nen autem in theatro vel ſcenicum erat, vel gymnicum. ſceni-
um Pompeji fuit actione duarum tragœdiarum, Clytæmneſtræ
ttii poetæ, & equi Trojani Livii Andronici, additis Græcis
ſciſque ludis: gymnicum athletæ. In Circo, qui & Hippodro-
us & Stadium dictus eſt, equorum curſus, venationes binæ per
ies quinque, in quibus leones quingenti cæſi ſunt, pugna ele-
hantorum XX. ut ait Plinius, vel XVIII. ut Dio. Nec vero diſ-
ntire quiſquam putet aut à Cicerone Plutarchum & Dionem,
uod neque de duabus tragœdiis, neque de ludis Græcis & Oſcis,
Cicerone nominatis, mentionem ullam faciunt; aut Cicero-
em ipſum a Plutarcho & Dione, quod muſicum certamen, ab
ſis nominatum non appellat. nam & tragœdiæ & Græci Oſci-
ue ludi in ſcena dabantur: ſcenicos autem ludos Græci ſcriptores
Muſicum certamen incluſerunt: qua de re Pollux libro III.
*ῶν ἀγώνων οἱ μὲν γυμνασικοὶ, οἱ δὲ καλέμενοι σκηνικοὶ; ὀνομα-
θεῖεν ἂν Διονυσιακοί τε καὶ μεσικοί.* Latine ſic; *Certaminum alia
uidem gymnaſtica, alia vero ſcenica vocata, Dionyſiaca, & muſica
minari poſſint.* Obſcurene docet, ſcenica & muſica idem eſſe?
quitur: *οἱ δ' Ἀττικοὶ ἐ ῥαδίως λέγεσιν, ἀγῶνας μεσικὲς, ἀλλὰ
εσικῆς.* id eſt, *Attici autem non facile dicunt, certamina muſica,
d muſices.* Non igitur Attice locutus eſt Plutarchus, cum dixit,
γῶνας μεσικές. nec mirum: natus enim Chæroneæ, Bœotiæ vi-
o. at Dio Attice, *θέαν καὶ μεσικῆς, καὶ ἀγῶνος γυμνικῦ.* Idem
ollux paullo poſt: *χωρία δὲ, τῶν μὲν ςάδιον, τῶν δὲ θέατρον*
l eſt, *Loca vero*, inquit, *aliorum quidem ſtadium, aliorum autem
eatrum.* Ludos enim dari ſolitos vel in ſtadio, id eſt, Circo,
el in theatro, ſignificat etiam Varro in procemio lib. II. Rei Ruſt.
lanus (ait) *movere maluerunt in theatro ac circo patresfamiliæ, quàm
ſegetibus ac vineis.* Manut. in arg. epiſt.

3. *Ex quo tibi Stabianum perforaſti, & patefeciſti Sejanum.*] Qui-

Y dam

num, per eos dies matutina tempora lectiunculis conſumpſeris: cùm illi intereà, qui te iſtic reliquerunt, ſpectarent communes mimos ſemiſomni. Reliquas verò partes diei tu conſumebas his delectationibus, quas tibi [c] ipſe ad arbitrium tuum [d] compararas: nobis autem erant ea perpetienda, quæ ſcilicet 4 Sp. [e] Mæcius probaviſſet. Omnino, ſi quæris, ludi apparatiſſimi: ſed non tui ſtomachi. conjecturam enim facio de meo. Nam

c *alii* ipſi. d *alii* comparas. e *Vict.* Metius.

dam legunt *Scianum:* nos nihil immutàvimus, etſi veteres codices *Senum.* Puto autem nomina eſſe locorum. Nam *Stabiæ* collis celebris in agro Campano, laudatus etiam a Galeno in Therapeutica propter caſei bonitatem. *Stabias* autem oppidum fuiſſe dicit Plinius, poſteaque deletum in villas abiiſſe. Colum. etiam de eo agit in Hortulo, *Stabiæque vetuſta.* Victorius. *Patefeciſti Seianum.*] Quæ ſcriptura eſſet in Mediceo, olim expoſuimus. quamvis autem multi multa dicant, a recepta lectione diſcedendum non puto, niſi aliquid firmius veriuſque reperiatur. Exiſtimavi ſemper nomina eſſe locorum: nam de *Stabiis* dubitari non poteſt. Columella etiam in Hortulo mentionem illarum facit, *Fontibus & Stabiæ celebres.* De *Seiano* obſcurius eſt: poteſt tamen oppidi ignobilis, vel montis nomen eſſe, a quo etiam Sejanus fortaſſe vocatus ſit, qui tantam potentiam apud Tiberium Imp. conſecutus eſt. Nihil tamen nedum certi, quod ſine culpa temeritatis affirmari poſſit: nam ille Seianus a Seio poſſeſſore appellatus eſt. Qui autem *ſcenam* putant legi debere, meo judicio falluntur: quod facile intelliget, qui σκοπὸν Ciceronis hujus epiſtolæ ſcribendæ acute ſpectabit. *Idem in poſter. Et patefeciſti Miſenum.*] Alii legunt, *patefeciſti ſcenam.* alii, ut Turnebus, *ſinum*, alii *Seianum*, ut eſt impreſſum in libris vulgatis: alii *Scianum*, alii aliter. ego *Miſenum*, non longe diſcedens ab antiqua ſcriptura *ſenum.* Lambinus. *Ex quo tibi Stabianum perforaſti.*] Ex quo in Stabiano prædio tuo, prope Stabias Campani agri, feneſtram feciſti. *J. F. Gronovius.*

3. *Patefeciſti Sejanum.*] Prima editio, *ſenium:* Gruterianus, Medic. Pal. *ſenum:* & hic præterea ad oram, *ſemnium.* Pal. alter, *ſeni nuper eos dies.* Lambinus, *Miſenum*, quod ſi a libris eſt, validè probo. *Gebhard.*

4. *P. Mæcius.*] Qui poëmata a mimis in ſcena recitanda prius judicabat. eſt enim hic, ut opinor, P. Mæcius Tarpa, de quo Horatius in epiſtola ad Piſones:

——— *Si quid tamen olim*
Scripſeris, in Mæci deſcendat judicis aures,
Et patris, & noſtras.

Mæci, pro *Mæcii.* Quo loco inquit Porphyrio: *Mæcius perdiligens carminum fuit æſtimator.* & Sat. 10. lib. 1.

Quæ nec in æde ſonent certantia judice Tarpa. P. Manut.

5. Quid?

Nam primùm honoris cauſa in ſcenam redierant ii, quos ego honoris cauſa de ſcena [f]deceſſe arbitrabar. Deliciæ verò tuæ, noſter Æſopus, ejuſmodi fuit, ut ei deſinere per omnes homines liceret. is jurare cùm cœpiſſet, vox eum defecit in illo loco, SI SCIENS FALLO. Quid tibi ego alia narrem? noſti enim reliquos ludos. 5 [g]Quid? ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. Apparatus enim ſpectatio tollebat omnem [h]hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito, quin animo æquiſſimo carueris. Quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytæmneſtra? aut in equo Trojano 6 craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus & 7 equitatus in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt; delectationem tibi nullam attuliſſent. Quòd ſi tu per eos dies operam [i]dediſti Protogeni tuo, dummodò is tibi quidvis potiùs, quàm orationes meas legerit: næ tu 8 haud paullo plus, quàm quiſquam noſtrûm, delectationis

f deceſſiſſe *alii.*

P. XCV.

g Qui ne id quid. *Guliel.* Quid, quod ne id. *Lamb.*

h jocunditatem *MS.*

i dediſſes *MS.*

5. *Quid? ne id quidem leporis habuerunt.*] *Quid? quod ne id quidem leporis habuerunt*, emendavit Rivius multos abhinc annos: cujus judicium probamus. nam libri vulgati habent, *quid? ne id quidem, &c.* Lambinus. Videtur ſcribendum, *qui ne id quidem leporis habuerunt.* Urſinus.

6. *Craterarum tria millia.*] Joſephus Scaliger, vir ingenio & doctrina excellens, pro *craterarum t. m.* reſtituit *arcerarum t. m.* *Arcera* autem, genus eſt vehiculi, ut docent Varro & Nonius, & alii. *Lambinus.* Prim. Græv. *creterarum*, Amſtelodam. *createrarum.* lege, *cetrarum.* Cetræ ſunt clypei exſecti ex corio elephantino, quibus variæ gentes utebantur, Hiſpani, præcipue & Afri, aliique. Hinc *cetratæ cohortes* apud Cæſ. cetris armatæ. Hæ *cetræ* quoniam tum temporis raræ erant Romæ, tantam vim earum ſecum advexit Pompejus, ut omnes ex equo Trojano Livii Andronici prodeuntes tali clypeo fuerint inſtructi, quod magnificentiam fabulæ auxit. Sic Suetonius narrat de novo atque inaudito ſpectaculi genere, quod excogitavit Caligula, in ejus vita c. 12. *Per hunc pontem ultro citroque commeavit, biduo continenti, Primo die phalerato equo, inſigniſque quercica corona, & ſecuri, & cetra, & gladio, aureaque chlamyde.* Curt. lib. III. de Amazonibus, *Armati bipennibus levibuſque ſcutis, cetræ maxime ſpeciem reddentibus.* In Suetonii libris vulgo ſcribitur *& cætera.* Ignoratio vocis rarioris has mendas peperit. Hæc mea de hoc loco eſt ſententia, quam ſpero doctis & acutis viris me probaturum. *Grævius.*

7. *Equitatus in aliqua pugna.*] Scrib. *equitatus ut in aliqua pugna.* Lambin. Pro *aliqua* videtur legendum *Iliaca*, vel *Attica* vel aliquid tale, ut recte Anton. Auguſtinus conjecit. *Urſinus.*

8. *Haud paullo plus.*] In exprimendis rebus perſpicue majoribus, hos

tionis habuiſti. Non enim te puto 9 Græcos aut Oſcos ludos deſideraſſe; præſertim cùm 10 Oſcos ludos 11 vel in ſenatu k veſtro ſpectare poſſis; 12 Græcos l ita non ames, ut ne 13 ad villam quidem tuam via Græca ire ſoleas. Nam quid ego te athletas putem deſiderare, 14 qui gladiatores contempſeris? in quibus ipſe Pompejus

k *alii* noſtro.
l vero ita ames *MSS.*

hoc Cicero delectatur genere loquendi, ut ep. 20. ad Att. lib. VI. *Alexander, imperator haud paullo melior, quam aut tu, aut ego.* Et in Oratore: *Haud paullo melior ſcriptor Plato.* Et epiſt. 12. ad Attic. lib. II. *Civis haud paullo melior, quam iſti noſtri.* P. Manut.

9. *Græcos aut Oſcos.*] Nam hos quoque Pompejus dedit ſua quosque lingua. Similiter Brutus prætor XVI. Att. 5. *Commiſſione Græcorum frequentiam non fuiſſe.* Sueton. Oct. 45. *nullique Græco certamini interfuit, quo non, &c.* Suet. Jul. 39. *Ludos regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum hiſtriones.* Oſci vetus gens Campaniæ, & vicinæ regionis. Tacit. IV. An. 14. *Oſcum quondam ludicrum leviſſimæ apud vulgum oblectationis, quas alioquin Atellanas vocant.* Liv. VII, 2. & *Atellanum exodium.* Suet. Tib. 45. Cal. 27. Galb. 13. *J. F. Gronov.*

10. *Oſcos ludos.*] Tria ludorum genera Pompejus dedit, Latinos, Græcos, Oſcos, diverſos ſcilicet lingua, ſermone, & amictu. itaque Ennium gloriari ſolitum ait Gellius, tria corda ſe habere, quia tres linguas calleret, Latinam, Græcam, Oſcam. *Oſci a regione Campaniæ, quæ eſt Oſcos, vocati ſunt*, ut inquit Feſtus. Oſcum ludicrum leviſſimæ apud vulgum delectationis appellat Tacitus lib. IV. *P. Manut.*

11. *Vel in Senatu noſtro.*] Arpini (unde ortus erat Cicero, & ab inimicis *municeps Arpinas* vocabatur) inter decuriones ubi erant reliquiæ Oſcorum. non quod in Senatu agerentur fabulæ, ſed quia ei conſilio interveniebant Oſci, hoc eſt, Oſcorum poſteritas, (homines in veterum Oſcorum ſedibus habitantes.) Ipſam eorum conſultationem de rebus non magnis *ludos* vocat. *J. F. Gronov.*

12. *Græcos vero ita ames.*] Sic omnes vulgati, quaſi ironice dictum ſit, ſed elegantius in antiquis, *ita non ames*, id eſt, tam infenſo odio proſequare, tam longe ſis ut φιλέλλην jure dicaris. Qua & alibi locutione utitur, ut in II de Fin. *Atqui reperiemus aſotos, primum ita religioſos, ut edant de patella: deinde mortem ita non timentes, ut illud in ore habeant, &c.* Tantum, inquit, longe es ut *Græcos* ames, ut omnia quæ ejus gentis nomine appellantur ferre non poſſis, adeo ut ne ad villam quidem tuam Græca via ire velis. *Victorius.*

13. *Ad villam quidem tuam via Græca.*] Jocus elegans. Erat ibi viæ publicæ pars, quæ vocabatur via Græca, octo ſtadiorum, quam Hercules muniiſſe credebatur. Eam vitabat Marius, quod quacunque de cauſſa parum commoda eſſet. Id calumniatur lepide Cicero, quaſi id faceret odio Græcorum. *J. F. Gronov.*

14. *Qui gladiatores contempſeris.*] Non intelligit gladiatorios ludos: ſed & hic jocus eſt Cicerone dignus. Tu, qui contempſiſti

Clo-

confitetur, ſe & operam & oleum perdidiſſe. Re-
ıæ ſunt venationes binæ per dies quinque ı, magnifi-
, nemo negat. [15] ſed quæ poteſt homini eſſe [m] poli- m politico
delectatio, cùm aut homo imbecillus a valentiſſima *Manut.*
tia laniatur, aut præclara beſtia venabulo transverbe-
ur? quæ tamen, ſi videnda ſunt, ſæpe vidiſti: ne-
: nos, qui hæc [n] ſpectavimus, quidquam novi vidi- n ſpecta-
mus. mus *MSS.*

dium cum ſuis gladiatoribus, & mihi ſemper contra illius vim
ſto fuiſti, nunc delecteris athletis. *Gladiatores* etiam Ciceroni
nunquam dicuntur homines audaces ac feroces, quorum opera
i cives utebantur ad bonos vexandos & exagitandos, ſi nol-
eorum obſequi cupiditatibus. *Gravius.* Rectè quidem Græ-
, ſed tamen notandum eſt gladiatores habitos quoque fuiſſe a
ribus athletas, verum graviorum certaminum, ut deſcribit
nyſ. Halicarnaſſ. lib. VII. c. 72. in pompa ludorum: Μεθ' ὃς
ῶν ἀθλημάτων, inquit (ἠκολέθει) ἀγωνισαὶ τῶν τε κέφων
τῶν βαρέων, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα γυμνοὶ, τὸ δὲ περὶ τὴν
ὶ καλυπτόμενοι. Ubi ſtatuuntur duo athletarum genera, unum
lem leviorum certaminum, qui proprie athletæ, alterum gra-
um, qui gladiatores. Atque ita, puto, patet, cur Cicero
t Marium non deſiderare athletas, quorum certamina erant
ora quam gladiatorum, quum vel ipſos gladiatores con-
pſerit. *Verburg.*
5. *Sed quæ poteſt homini eſſe politico delectatio.*] Vetuſti omnes
ces, ut nos ſcripſimus, *homini eſſe polito* Latina voce habent.
juens autem eſt apud hunc auctorem hæc elegantes homines
ificans elegans dictio, ut etiam apud Lucretium candidiſſi-
n & facundiſſimum Romanæ linguæ ſcriptorem: lib. III.

—— *Quamvis doctrina politos*
Conſtituat pariter quoſdam, tamen &c.

ır. *Homini eſſe polito.*] Mediceus ſane liber, & Petrarchæ
u (ut putant) ſcriptus, hanc lectionem retinent, quæ non
o cur rejici debeat: eſt enim elegans & huic loco valde ac-
modata. Tantæ autem hi apud me auctoritatis ſunt, &, ni-
llor, apud alios propter fidelitatem erunt, ut teſtimonio duo-
illorum magis credam quam reliquorum omnium. II etiam de
. 194. Cicero hac voce uſus eſt: vel quod ipſum oratorem
im eſſe hominem ſignificat, quod eruditum, quod urbanum.
ci, ut opinor, hujuſmodi homines χαρίεντας appellant.
tot. lib. I. de Vita & moribus, ubi de vita beata diſſerit, in-
, τὴν δὲ εὐδαιμονίαν, καὶ οἱ πολλοὶ, καὶ οἱ χαρίεντες λέγουσι.
1. *Hom. politico.*] Vetuſtus liber habet *polito*; quem Græci
nt χαρίεντα. Urſinus. *Quæ poteſt homini eſſe polito delectatio.*]
tur imprimis *homo politus*, qui antiquiſſimarum literarum eſt
us, quamquam hic eſt, qui hiſtorias veteres, Oratores Phi-
phos, poëtas Græcos & Latinos, aut certè alterius linguæ
idiciſſet. Sic Cic. lib. II. de Orat. *Homini non hebeti, neque*
rcitato, neque communium literarum & politioris humanitatis ex-

o Elephant. extr. *MSS.* — mus. 16 o Extremus elephantorum dies fuit : in quo admiratio magna vulgi atque turbæ; delectatio nulla exſtitit. quin etiam miſericordia quædam conſecuta eſt, atque opinio ejuſmodi, eſſe quandam illi belluæ cum

P. B. — genere humano ſocietatem. 17 His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne fortè videar tibi non modò beatus,

p ne liber *alii.* — ſed p liber omnino fuiſſe, dirupi me pænè in judicio Galli Caninii, familiaris tui. Quòd ſi tam facilem populum haberem, quàm Æſopus habuit : libenter me-

q *alii* deſererem. — hercule artem q deſinerem, tecumque, & cum ſimilibus noſtri viverem. Nam me cùm antea tædebat,

r & *deeſt in MS. Grut.* — cùm r & ætas & ambitio me hortabantur, & licebat denique, quem nolebam, non defendere : tum verò hoc tempore vita nulla eſt. 18 Neque enim fructum ul-

s peto *Guliel. à MSS.* — lum laboris ex his s exſpecto : & cogor nonnumquam 19 ho-

perto. lib. XIII. ep. I. *Non quo ſit ex iſtis. eſt enim omni liberali doctrina politiſſimus.* J. F. Gronov.

16. *Extremus elephantorum dies.*] Dion lib. XXXIX. magnificentiam & apparatum horum ludorum copioſiſſime narravit : multaque de *elephantis*, & de miſericordia, quæ in animis vulgi exorta eſt, diſputavit. Quod autem Cicero inquit, *venationes binæ per dies quinque*, Dion tradit, quingentos leones quinque diebus ferro abſumptos eſſe. *Victor.*

17. *His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne forte.*] Nullam varietatem inveni in priſcis codicibus, quid tamen repente, dum hæc ſcriberem, in mentem venerit, libet exponere : lectores ipſi an penitus explodendum ſit, judicabunt. Vereor ne duæ illæ dictiones *ludis ſcenicis* vacent, & Ciceronis non ſint, ſed declaratio quondam fuerint prioris illius partis, quæ poſtea ab imperitis librariis temere huc inculcata ſit, neque Ciceroni ad Marium ſcribenti id ſignificare neceſſe erat : non enim ille ignorare poterat qui illi dies eſſent. Verum, quemadmodum diximus, tenuis hæc ſuſpicio, nec aliquid immutandum, niſi ita doctioribus viſum fuerit, cenſeo: potuit enim hoc addere, adhuc magis ſignificare volens infelicem conditionem ſuam: qui dum alii ludis oblectarentur, & a curis ſollicitudinibuſque animum reficerent, in rebus moleſtis odioſiſque implicatus eſſet. Mentionem fecit horum ludorum Cicero in Orat. contra L. Piſonem : *Inſtant poſt hominum memoriam apparatiſſimi magnificentiſſimique ludi : quales non modo nunquam fuerunt, ſed ne quomodo fieri quidem poſthac poſſint, poſſum ullo pacto ſuſpicari.* Quem locum ſic interpretatus eſt Pædianus : *Cn. Pompeji ludos ſignificat, quibus theatrum a ſe factum dedicavit, quibus ludis elephantorum pugnam primus omnium dedit in circo.* Victorius.

18. *Neque enim fructum laboris ex his exſpecto.*] Non affirmarim cujus culpa mendum hoc natum ſit : incuriâ certe commiſſum eſt, &

[19] homines non optimè de me meritos, rogatu eorum, qui bene meriti ſunt, defendere. Itaque quæro cauſas omnes aliquando vivendi arbitratu meo; teque, & iſtam rationem otii tui & laudo vehementer, & probo: quodque nos minùs interviſis, hoc fero animo æquiore, quòd, ſi Romæ eſſes, tamen neque nos lepore tuo, neque te (ſi qui eſt in me) meo frui liceret, propter moleſtiſſimas occupationes meas; quibus ſi me relaxaro, (nam ut planè exſolvam, [20] non poſtulo) te ipſum qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profectò, [21] quid ſit humaniter vivere. Tu [t] mihi iſtam imbecillitatem valitudinis tuæ ſuſtenta & tuere, ut

[t] modo *alii*.

& pro *expecto* Mediceus codex vetere ſcriptura fere habet *exſpecto* (quamvis hoc in loco *exiſpecto* mendoſe habeat) quemadmodum non multo poſt *exolvam*, & in epiſtolis Q. Ciceronis ad M. Fratrem *exſilui* gaudeo, & a me jampridem ex meo codice ſublatum erat, quemadmodum aliud etiam ſeptimo ab hoc verſu: deleri enim debet vox illa *id*. Victorius.

19. *Homines non optime de me meritos.*] Gabinium ſignificat, quem rogatu Pompeji defendit, cum ab eo conſule oppugnatus & ejectus eſſet. In oratione pro Poſtumo, defenſum a ſe Gabinium, ait, non tam ut Pompejo gratificaretur, quam ut bona fide rediiſſe videretur in gratiam. Ad Vatinium quoque ſpectavit, quem, Cæſare contendente, reum defendit. epiſt. 9. lib. I. *De Vatinio*, inquit, *primum reditus intercesſerat in gratiam per Pompejum: poſt autem, Cæſaris, ut illum defenderem, mira contentio eſt conſecuta.* Et ipſe Vatinius, cum Ciceroni odio fuiſſet, mox eo ſe patrono abſolutum, fatetur in ep. 9. lib. V. Et Valerius lib. IV. cap. 2. *Cicero Gabinium, repetundarum reum, ſummo ſtudio defendit, qui eum in conſulatu ſuo urbe expulerat. idemque P. Vatinium, dignitati ſuæ ſemper infeſtum, duobus publicis judiciis tutatus eſt.* Et Quinctilianus lib. II. c. I. *Dixit Cicero pro Gabinio & P. Vatinio, inimiciſſimis antea ſibi hominibus, & in quos orationes etiam ſcripſerat.* Divus etiam Hieronymus contra Rufinum recitat locum ex oratione Ciceronis pro Gabinio. *P. Manut.*

20. *Non poſtulo: te ipſum qui id multos annos nihil aliud commentaris, docebo.*] Accepi hanc lectionem ex editione Victorii & cod. Vaticano, utpote rectiſſimam & elegantiſſimam. Pall. duo, Gruter. tres Gulielm. *& te ipſum quidem, quod multos annos &c.* ceterum primus, ac Grut. *commentares.* Pal. alter *commentere*, à manu ſecunda. vulgatum eſt: *non poſtulo) te ipſum quidem qui multos &c.* Gebhard.

21. *Quid ſit humaniter vivere.*] Hoc eſt, ita vivere ut decet hominem elegantem & litteris humanioribus deditum. Plauto eſt, *Muſice ætatem agere.* Sic Maximus Tyrius μυσικὸς λόγους, & *homines* μυσικὸς vocat, qui Latinis ſunt politici, elegantes. *Gravius.*

ut facis, ut noſtras villas obire, [22] & mecum ſimul lecticula [y] concurſare poſſis. Hæc ad te pluribus verbis ſcripſi, quàm ſoleo, non otii abundantia, ſed amoris erga te, quòd me quadam epiſtola ſubinvitaras, ſi memoria tenes, ut ad te aliquid hujuſmodi ſcriberem, quo minùs te prætermiſiſſe ludos pœniteret. Quod ſi aſſecutus ſum, gaudeo: ſin minus, hoc me tamen [x] conſolor, quòd poſthac ad ludos venies, noſque viſes; neque in epiſtolis relinques meis ſpem aliquam delectationis tuæ. Vale.

y circumcurſare *alii.*

x conſolator. *MS.*

P. XCVI.

EPISTOLA II.

ARG. *Emere M. Marius neſcio qua bona cupiebat, quæ Cicero & alii, hæreditate relicta, poſſidebant. eam curam Ciceroni per litteras dederat; & ſimul condemnato Planco Burſa, ejus inimico gratulatus erat. De Marii negotio primum jocatur Cicero, deinde ſe diligenter curaturum confirmat. De Burſa, rem non mediocri gratulatione dignam eſſe ſignificat: præterea, calere judicia, novas leges ferri: utriſque ſe vehementer diſtineri. Scripta Ser. Sulpicio, M. Marcello Coſſ. nam T. Munacium Plancum Burſam, de cujus damnatione in hac epiſtola fit mentio, damnatum ait Dio cum primum exiit magiſtratu, id eſt, tribunatu pleb. quem geſſit Pompejo Magno tertium conſule: quem ſecuti conſules ſunt Sulpicius & Marcellus. neque vero hoc ſolum conſtat, ſcriptam eſſe hanc epiſtolam Sulpicio & Marcello Coſſ. ſed illud etiam, primis fere diebus ejus anni, antequam ſenatus Ciceroni Ciliciam provinciam decreviſſet. nam extremo Aprili menſe, aut ineunte Majo, ab urbe diſceſſit ut in provinciam iret: quod indicant epiſtolæ ad Attic. lib. v. at, cum has ad Marium dedit litteras, nondum ei decreta provincia fuerat: nec tamen eâ decretá ſtatim diſceſſit. quo argumento, & magis etiam damnatione Burſæ, quam Dio, ut dixi, confert in primos anni dies, videor poſſe confirmare ſcriptam epiſtolam paucis diebus poſt initum a Sulpicio & Marcello conſulatum.* [Scripta potius videtur A. V. C. DCCI. id eſt anno ſuperiore, Pompejo Magno III. Coſ. ſine collega, uſque ad kal. Sext. poſt quas etiam Q. Cæcilius Metellus conſulatum geſſit.] Hanc præceſſit ep. 75. lib. XIII. ſequitur ep. I. lib. III.

M. T. C. M. MARIO S. D.

MANDATUM tuum curabo diligenter. Sed homo acutus, ei mandaſti potiſſimum, cui expediret, illud

22. *Et mecum ſimul lecticula concurſare.*] Ad Q. Fratrem, *Marium autem noſtrum in lecticam mehercule conjeciſſem.* Sed etiam quod hic Cicero inquit, *Tu modo iſtam imbecillitatem valetudinis tuæ,* eodem loco ad Quintum idem traditur, *Sed hominem infirmum*

væ nire quàm plurimo. Sed eo vidiſti multum, l præfiniſti, quo ne pluris emerem. Quod ſi mihi iiſiſſes: [23] qui meus amor in te eſt; confeciſſem coheredibus. nunc, [y] quum tuum pretium novi, :itatorem potiùs apponam, quàm illud minoris væ-. ſed de joco ſatis eſt. Tuum negotium agam, ſi- debeo, diligenter. De Burſa, te gaudere certò ſed nimis verecundè mihi gratularis. Putas enim, :ribis, propter hominis ſordes, minùs me magnam : lætitiam putare. Credas mihi velim, magis me :io hoc, quàm morte inimici lætatum. Primum ι judicio malo, quàm gladio; deinde gloria potiùs i, quàm calamitate. Inprimiſque me delectavit, ım ſtudium bonorum in me exſtitiſſe contra incre- :m contentionem clariſſimi & potentiſſimi viri. Poſtre-

y *alii* quando, *alii* quoniam.

in villam apertam, ac ne rudem quidem etiam nunc, invitare Victorius.

Qui meus in te amor eſt.] Pro meo in te amore. ep. 20. lib. *tod ſi mihi expenſa iſta H-S centum tuliſſes: tamen, qua tua eſt as, quique in me amor, nolles a me hoc tempore æſtimationem 'e.* Et ep. 13. hujus libri: *Moriar, ni, qua tua gloria eſt, e malle a Cæſare conſuli, quam inaurari.* Et ep. 3. lib. VIII. *qua mea negligentia eſt, multos ſæpe dies ad te, cum hic eras, cedebam; nunc, quotidie non eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior.* iſt. 78. lib. XIII. *Cognitum, per te ipſum, qua tua natura eſt, n tua amicitia atque hoſpitio judicabis.* P. Manut.

Licitatorem potius apponam.] Hoc Rutilii placuit. Veneti & lii libri: *In licitatorem potius ponam.* Camerar. *Apponere li- em* eſt in auctione rerum venalium ſubſtituere & comparare ıem, qui ſimulando ſe velle emere, cum tamen revera no- ıgeat pretium, & veros emptores adigat ad carius emen- Sic loquitur Cicero, lib. III. de Offic. *Tollendum eſt igitur us contrahendis omne mendacium, non licitatorem venditor, nec ıtra ſe liceatur, emptor apponat.* Lib. III. in Verr. *Appoſitus 'enuiejus quidam qui emeret: is liceri non deſtitit.* Sic & in ocis dixit *apponere accuſatorem*, pro immittere, ſubornare. . in Verr. *Ille miſere defenſorem reperire neminem poterat. Ac- · apponitur civis R. de creditoribus Lampſacenorum.* lib. IV. *ıit de ſuis quendam, qui ſe dicit Diodorum Melitenſem rei ca- reum velle facere.* Et ſimiliter aliis locis. Eodem ſenſu :x *ponere* accipitur lib. VIII. ep. 12. *J. F. Gronov.* MSS. cor- , *inlicitatorem potius ponam*, quos ſequuti ſunt perperam :ius & Gebhardus. Corradus conjiciebat, *illi licitatorem po- ıponam.* Bernard. Rutil. *mihi licitatorem potius apponam.* us.

Y 5 25. Ode-

Poſtremò, vix veriſimile fortaſſe videatur, [25] oderam multo pejus hunc, quàm illum ipſum Clodium. Illum enim oppugnaram: hunc defenderam. Et ille, cùm omnis reſpublica in meo capite diſcrimen eſſet [z] habitura, magnum quiddam ſpectavit; nec [a] ſua ſponte, ſed eorum auxilio, qui me ſtante ſtare non poterant: hic ſimiolus, animi cauſa, me, [26] in quem inveheretur, delegerat; perſuaſeratque nonnullis invidis meis, ſe [27] in me emiſſarium ſemper fore. Quamobrem valde jubeo gaudere te. magna res geſta eſt. numquam ulli fortiores cives fuerunt, quàm qui auſi ſunt eum contra tantas opes ejus, à quo ipſi lecti judices erant, condemnare. Quod feciſſent numquam, niſi [b] iis dolori meus fuiſſet dolor. Nos hîc in multitudine & [c] celebritate judiciorum, & novis legibus ita diſtinemur, ut quotidie vota faciamus, [28] ne intercaletur, ut quàm primùm te videre poſſimus.

z aditura *MS.*
a *ita MSS.* *nisi* ſua quidem ſp.
P. B.
b in iis *MS.*
c crebritate *Lamb.*

E P I-

25. *Oderam multo pejus hunc.*] Epiſt. I. ad Attic. lib. XIV. *Non dubito, quin me male oderit.* Et M. Brutus in epiſt. ad Ciceronem: *Pati contumelias, pejus odero omnibus malis.* Phil. II. *Neminem veterani pejus oderunt.* Terentius in Adel. *Illud rus nulla alia de cauſa tam male odi.* Horatius: *Odi cane pejus & angue.* P. Manut.

26. *In quem inveheretur.*] Quem injuriis afficeret. in hoc verbo illud notandum, duo participia, *Invehens* ab agente verbo, *Invectus* a patiente deductum, tempore magis, quam ſignificatione, differre. Phil. 2. *Cæſar in ſenatu, aperte in te invehens, queſtus eſt.* De Nat. deor. lib. I. *Maritimus Triton pingitur natantibus invehens belluis.* Ejuſdem generis illud eſt in Bruto: *Cujus in adoleſcentiam, per medias laudes quaſi quadrigis vehentem, tranſverſa incurrit miſera fortuna reip.* P. Manut.

27. *In me emiſſarium ſemper fore.*] Dicitur *emiſſarius*, qui ab alio emiſſus & ſubornatus eſt, aut vexandi alterius cauſa, aut arcana aliorum cognoſcendi. lib. VIII. ep. 8. *Et præterea de vi reus a quodam emiſſario ſuo Titio factus eſt.* Et III. Verr. c. 42. *Magni putabant ſua intereſſe publicè potius quamvis magno emi, quàm in aliquem iſtius emiſſarium incidere.* J. F. Gronov. Adde Sueton. Galb. XV. *Solos ex omnibus Neronis emiſſariis vel maleficentiſſimos incolumes præſtitit.* Et Domit. c. XI. *Arretinus Clemens conſularis vir, e familiaribus & emiſſariis ſuis.*

28. *Ne intercaletur.*] Ne dierum interpoſitione tempus protrahatur. Indicat hic locus, pontifices intercalare ſolitos arbitratu ſuo. nam ſi annus hic eſſet intercalaris ex inſtituto Numæ, fruſtra Cicero vota faceret, ne intercalaretur. metuebat igitur, ne intercalaretur extra ordinem. quod idem timuit in adminiſtratione Ciliciæ epiſt. 9. 13. 21. ad Attic. lib. V. Contra ſequenti anno C. Curio tribunus pl. ut diem haberet longiorem ad ea perficienda,

quæ

EPISTOLA III.

ꝫ. Vituperatorum quorundam voces, diſceſſum ejus a civili ꝛrehendentium, iniquo animo ferebat, cauſſam igitur exponit, iƈto acie Pharſalica Pompejo in patriam redire maluerit, quam um renovare, vel capere tanquam exſulio locum, vel mortem ſciſcere voluntariam. Scripta poſt bellum Africanum, ut ꝛgis mentio declarat, Cæſare III. *& Lepido Coſſ.* [A. V. C. II.] Hanc præceſſit ep. 19. lib. IX. ſequitur ep. 17. ejuſdem

M. CICERO M. MARIO S. D.

ι SÆPE mihi cogitanti de communibus miſeriis, quibus tot annos [d] verſamur, & (ut video) [e] verur, ſolet in mentem venire illius [f] temporis, quo nè fuimus unà. quin etiam ipſum diem memoria . Nam a. d. III idus Majas, 29 Lentulo, & ello conſulibus, cùm in Pompejanum veſperi [g] veniſſem,

d vexamur *MS.*
e vexabimur *idem.*
f temporis recordatio *MS.*
g conceſſiſſem *MS.*

ro Cæſaris cauſſa cogitabat, intercalare cupiebat. quod quia btinuit, a ſenatu ad populum transfugit, & pro Cæſare cœpit, ut ait Cœlius ep. 9. lib. VIII. *P. Manut.* Ad ulteriojus loci illuſtrationem egregie facit Munkerus libro jam indicato de Intercal. Variar. Gent. lib. I. c. 7. quem ſuadeo ;. *Verburg.*

Lentulo & Marcello conſulibus.] Qui temporibus his per notas *ibus* ſcribunt, duobus *ſſ* uti conſueverunt, atque ita ſcri*oss.* quos non reprehendo: ſcio enim hunc morem ſcribendi m eſſe. In veteribus tamen codicibus, & in lapidibus priqui ſuperioribus ſeculis ſcripti ſint, *Cos.* ſæpe legi. Medi:odex hic *Cos.* habet. Antiquus Florentiæ lapis eſt, in quo omen eodem pacto ſcriptum invenitur,

I. CÆSARE TERT. GERMANICO CÆSARE ITER. COS.

inet autem quædam quæ ad hiſtoriam pertinent, & ſane tu indigna non ſunt. De quo eo libentius mentionem feci, qui ea quæ in lapidibus leguntur in volumen redegerunt, & ammata antiquæ urbis inſcripſerunt, truncum illud, laceue adpoſuere: in privata autem domo parieti adfixum eſt, onge a porta quam Divi Galli vulgo appellant. Quod aua in multis lapidibus ac vetuſtis libris ſcriptum ſit, culpa rum librariorumque factum eſt: nam veram illam incormque antiquitatem melius noſtri homines reddunt, ſi Quino credimus, qui primo libro inquit:, *Et Conſules geminata littera ss legimus.* Quoniam autem ea quæ ſequuntur tiliani verba mendum continent, non patiemur ipſum amplius

niſſem, tu mihi ſollicito animo præſtò fuiſti. Sollicitum autem te habebat cogitatio tum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Italia, verebare, ne officio deeſſem: [h] ſi proficiſcerer ad bellum, periculum te meum [i] commovebat. Quo tempore vidiſti profectò me quoque ita [k] conturbatum, ut non explicarem, quid eſſet optimum factu. pudori tamen malui [l] famæque cedere, quàm ſalutis meæ rationem ducere. Cujus me mei facti pœnituit, non tam propter periculum meum, quàm propter vitia multa, quæ ibi offendi, quò veneram. Primùm neque magnas copias, [m] neque bellicoſas: deinde, extra ducem, paucoſque prætereà, (de principibus loquor) [n] reliqui primùm in ipſo bello rapaces: deinde in [o] oratione ita crudeles, ut [p] ipſam victoriam horrerem: maximum autem æs alienum 30 ampliſſimorum virorum. Quid quæris? nihil boni; præter cauſam. Quæ cùm vidiſſem; deſperans victoriam, primum cœpi ſuadere pacem, cujus fueram ſemper auctor: deinde, cùm ab ea ſententia [q] Pompejus valde abhorreret, 31 ſuadere inſtitui, ut bellum duceret. Hoc

h ſin *MS.*
i valde comm. *MS.*
k perturbatum *MS.*
l quam famæ *MS.*
m neque paratas illas, neque *MS.*
n *alii* reliquos.
P. XCVII.
o opera omnes *MS.*
p ipſe *MS.*
q *MS. Grut. non habet* Pomp.

plius hunc locum inquinare, præſertim quum poſſimus ſatis tuto (niſi fallor) illud delere. In cunctis codicibus legitur, *Et Suburra cum tribus litteris notatur* b, *tertiam oſtendit:* quum legi debeat, *c tertiam.* Qui, inquit doctiſſimus rhetor, per notas *Suburra* ſcribunt, cum tribus primis litteris totum nomen intelligi velint, non *b* tertiam, ſed *c* ſcribunt. Quod ſane mirum, cum *c* in hac voce *ſuburra* non ſit. Differit autem de illis quæ ſcribuntur aliter atque enuntiantur. Ita autem, ut nos caſtigavimus, legi debere oſtendit doctiſſimus Varro lib. v. de Lingua Latina ad Ciceronem, *Sed ego a pago potius Succuſano dictam puto Succuſam: nunc ſcribitur tertia littera* c, *non* b. Qui etiam hujus rei rationem reddit, quod antiquitus *Succuſa* appellata ſit: quamvis autem poſtea nomen variatum eſſet, ratio tamen illud ſcribendi permanſerit. *Victor.*

30. *Ampliſſimorum virorum.*] Præſertim L. Lentuli conſulis, P. Scipionis, Pompeji ſoceri, Fauſti Libonis. de Lentulo Cæſar lib. I. bel. civ. *Lentulus æris alieni magnitudine, & ſpe exercitus, ac provinciarum, & regum appellandorum largitionibus movetur.* De tribus reliquis, epiſt. 9. lib. IX. ad Att. *P. Manut.*

31. *Suadere inſtitui ut bellum duceret.*] Verbum *ducere* variè adhibetur pro moram facere, ſive producere, neque cupere rem ad finem perducere. Ita non uno in loco *ducere bellum.* Vid. ep. ult. ad Brutum. *Ducere comitia* pro deferre in aliud tempus, lib. IV. ad Attic. ep. 15. *Ea comitia puto fore ut ducantur.* *Ducere judicium* in Orat. pro Flacco: *Quidnam fuit, ut judicium duceret?* Sic Cæſar lib. I. de Bell. Gall. *Diem ex die ducere Ædui.* J. F. Gronovius.

Hoc interdum [r] probabat, & in ea ſententia videbatur fore, & fuiſſet fortaſſe, niſi quadam ex pugna cœpiſſet ſuis militibus confidere. Ex eo tempore vir ille ſummus, [s] nullus imperator fuit. Signa tirone & collectitio exercitu cum legionibus robuſtiſſimis contulit. victus turpiſſimè, amiſſis etiam caſtris, ſolus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci: [t] nec putavi, cùm integri pares non fuiſſemus, fractos ſuperiores fore. Diſceſſi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas inſidias incidendum, aut deveniendum in victoris manus, aut ad [32] Jubam confugiendum, aut capiendus tamquam exſilio locus, aut conſciſcenda mors voluntaria. [v] Certè nihil fuit præterea, ſi te victori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis, quæ dixi, incommodis, nihil tolerabilius exſilio, præſertim innocenti: ubi nulla adjuncta eſt turpitudo: addo etiam, cùm ea urbe careas, in qua nihil ſit, quod videre poſſis ſine dolore. Ego cum [x] meis (ſi quidquam nunc cujuſquam eſt) etiam in meis eſſe malui. Quæ acciderunt, omnia [y] dixi futura. Veni domum, non quò optima vivendi conditio eſſet: ſed tamen, ſi eſſet aliqua [z] forma reipublicæ, tamquam in patria ut eſſem: ſi nulla, tamquam in exſilio. Mortem mihi cur conſciſcerem, cauſa nulla viſa eſt: cur optarem, multæ [a] cauſæ. Vetus eſt enim, [b] ubi non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere. Sed tamen vacare culpa, magnum eſt ſolatium: præſertim [c] cùm habeam duas res, quibus [d] me ſuſtentem; optimarum artium ſcientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum altera mihi vivo numquam eripietur; altera ne mortuo quidem. Hæc ad te ſcripſi verboſiùs, & tibi [e] moleſtus fui, quòd te cùm mei, tum reipublicæ cognovi amantiſſimum. Notum tibi omne meum conſilium eſſe volui, ut primùm ſcires, me numquam voluiſſe plus quemquam poſſe, quàm

r probat *MS.*
s nullius imperii *MS.*
t hæc *MS.*
v Certi *MS.*
x eis *MSS.*
y prædixi *MS.*
z *alii* fortuna.
a cauſæ *abeſt a MSS.*
b urbi, cum *MS.* P. B.
c quid quod habeas *MS.*
d ſuſtenter. *Idem.*
e moleſtius, quod *MS.*

32. *Jubam.*] Mauritaniæ regem, ad quem Scipio, Pompeji ſocer, poſt Pharſalicum prœlium confugit. ep. 6. lib. IX. *Quaſi utilius fuerit, eos etiam ad beſtiarum auxilium confugere, quam vel mori, vel cum ſpe, ſi non optima, at aliqua tamen, vivere.* Hic eſt ille Juba, de quo Cæſar triumphavit, ejuſque filium, qui poſtea inter ſcriptores doctiſſimus, ut ait Plutarchus, connumeratus eſt, & ad Cajum Auguſti filium, teſte Plinio, de Arabiæ rebus libros conſcripſit, in triumphum duxit, admodum infantem. *P. Manut.*

33. Ut

quàm univerſam rempublicam. Poſteà autem, quàm alicujus culpa tantum valeret unus, 33 ut obſiſti non poſſet, me voluiſſe pacem. amiſſo exercitu, & eo duce, in quo ſpes fuerat uno, 34 me voluiſſe etiam, reliquis omnibus; poſtquam non potuerim, mihi [f] ipſe finem feciſſe belli: nunc autem, ſi hæc civitas eſt, civem eſſe me; ſi non, exulem eſſe non incommodiore loco, quàm [g] ſi Rhodum, aut Mytilenas contuliſſem. Hæc tecum [h] coram malueram: ſed quia longiùs fiebat, [i] volui per litteras eadem; ut haberes quid diceres, [k] ſi quando in vituperatores meos incidiſſes. Sunt enim, qui, cùm meus interitus nihil fuerit reipublicæ profuturus, criminis loco putent eſſe, quòd vivam. Quibus ego certò ſcio non videri ſatis multos periſſe: qui ſi me audiſſent, quamvis iniqua pace, honeſtè tamen viverent. Armis enim [l] inferiores, non cauſa fuiſſent. Habes epiſtolam verboſiorem fortaſſe, quàm velles: quod tibi ita videri putabo, niſi mihi longiorem remiſeris. Ego, ſi, quæ volo, expediero, brevi tempore te, ut ſpero, videbo.

f ipſi *Grav.*
g ſi me *alii.*
h malueram coram loqui *MS.*
i voluit *MS.*
k quum *Victor.*
l miſeriores *MS.*
F. XCVIII.

EPISTOLA IV.

ARG. *Præmonet Marium de adventu ſuo in Pompejanum.* [A.V.C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 23. lib. IX. ſequitur ep. 3. lib. IV.

M. T. C. M. MARIO S. D.

A D. IX. kal. [m] in Cumanum veni cum Libone tuo, vel noſtro potius. in Pompejanum ſtatim cogito. Sed

m *alii* Junias in.

33. *Ut obſiſti non poſſet.*] Nullam controverſiam huic lectioni moveo, ſilentibus MSS. Vix tamen abeſt, quin ſcripſiſſe Ciceronem crediderim, *ut ſiſti non poſſet*, hoc eſt, ut reſpublica non poſſet ſervari, ut actum de ea eſſet. Sic enim loquebantur veteres. Liv. lib. II. *totam plebem ære alieno demerſam eſſe, nec ſiſti poſſe, niſi omnibus conſulatur.* Vide quæ de hoc loquendi genere notavit Gronovius ὁ πάνυ ad Liv. IV, cap. 12. *Grævius.*

34. *Me voluiſſe etiam, reliquis omnibus poſtquam non potuerim, mihi ipſe finem feciſſe belli.*] Hæc vera ac recta eſt diſtinctio lectioque hujus loci. Lamb. cum Manutio edixere diſtinguendum atque interpungendum, *me voluiſſe etiam reliquis omnibus: poſtquam non potuerim, mihi &c.* quâ totam ſententiæ elegantiam perire vel puer viderit. ceterum *ipſe* non *ipſi* ingerunt o. mſſ. editiones, priſca, ac Victorii. *Gebhard.*

35 *Si*

faciam antè te certiorem. Te cùm ſemper valere
io, tum certè, dum hîc ſumus. n Vides enim, n ſeptem
nto pòſt una futuri ſimus. Quare 35 ſi quod conſti- ſeq. voces
ım cum podagra habes, fac ut in alium diem diffe- deſunt in
Cura igitur, ut valeas: & me hoc biduo aut MSS. opt.
uo exſpecta. & ed. Grav.

EPISTOLA V.

R G. C. Trebatium Teſtam, juriſconſultum familiarem ſuum,
vendat C. Cæſari, Galliarum proconſuli. Scripta Domitio &
io Coſſ. quod ex epiſt. 14. lib. II. ad Q. Fratrem intelligitur.
V. C. DCXCIX.] Hanc præceſſit ep. 8. lib. 5. ſequitur proxi-
ſubjecta.

CICERO CÆSARI IMPER. S. D.

IDE, quàm mihi perſuaſerim, te me eſſe alterum,
non modò in o his rebus, quæ ad me ipſum, ſed o Grav. iis.
m in iis, quæ ad meos pertinent. C. Trebatium
itaram, quocumque exirem, mecum ducere, ut
n meis p omnibus ſtudiis, beneficiis quàm ornatiſſi- p ſtudiis, beneficiis omnibus MS.
m, domum reducerem. Sed poſtea quàm & Pom-
commoratio diuturnior erat, quàm putaram; &
mea

:. Si quod conſtitutum.] Libri aliquot veteres habent, Si quid;
tamen, Si quod. quos ſequor. nam, conſtitutum, tranſiit in
ıram nominis· ut epiſt. I. lib. XII. ad Att. Quinto Cal. igitur
onſtitutum. Et pro Cæcina: Qui ad conſtitutum experiundi juris
'u veniſſent. Et pro Cœlio: Cum ſit iis confitendum, numquam
: congreſſu quidem, & conſtituto cœpiſſe de tantis injuriis experiri.
aret, verbum juris eſſe. Si tu, inquit, curare podagram his
us conſtituiſti; differ in alium diem, ut interea ſimul cœnare
ıanto hilarius poſſimus. P. Manut. Si quod conſtitutum cum
gra habes.] Jocus dignus ingenio Tullii. Viri docti ſcholio
oſtendunt, ſe cum non intellexiſſe, cum ſignificant intelligi
ioſitum de podagra curanda. Qui cupit aliquem valere,
modo auctor eſt in morbo curationis differendæ? Immo, ſi
:a tua & familiaris, inquit, podagra patitur conſtitui ſibi,
ona fide ante conſtitutum non appellat, differ eam in aliam
ı, & fac ea careas, dum nobiſcum eris. Conſtituere alicui &
aliquo eſt convenire cum aliquo de loco & tempore coeundi.
ėn.

Hic ubi nocturnæ Numa conſtituebat amicæ.

venire ad conſtitutum Varroni, Cic. pro Cæcina, Petronio.
nov. lib. I. Obſerv. cap. I. quem vide pluribus ibi de hoc ver-
igentem. Grævius.

36. M. FU-

mea quædam tibi non ignota dubitatio, aut impedire profectionem meam videbatur, aut certè tardare: vide, quid mihi [q] ſumſerim. Cœpi velle, ea Trebatium exſpectare à te, quæ [r] ſperaſſet à me. Neque mehercule minùs ei prolixè de tua voluntate promiſi, quàm eram ſolitus de mea polliceri. Caſus verò mirificus quidam intervenit, quaſi vel teſtis opinionis meæ, vel ſponſor humanitatis tuæ. Nam cùm de hoc ipſo Trebatio cum Balbo noſtro loquerer accuratiùs domi meæ, litteræ mihi dantur à te: quibus in extremis ſcriptum erat, P. B. [36] *M. Orſium, quem mihi commendas, vel regem Galliæ faciam, [37] vel hunc Leptæ [s] delega. Si vis tu, ad me alium mitte quem ornem.* Suſtulimus manus & ego &

[q] interim ſumpſer. *Gebh.*
[r] exſpectaſſet *alii.*
[s] *Legatum* alii. *delegabo* Lamb.

36. *M. FVRIVM quem mihi commendas.*] Ego caſtigavi *M. Orſium.* vetus codex in hoc nomine nonnihil mendi continet: potius enim *Vrſivium* ibi legas. Nos & ex his veſtigiis, & ex loco in epiſtola ad Quintum Fratrem *Orſium* legendum eſſe cenſuimus: nam hunc eſſe apparet quem cum litteris ad Fratrem miſit, & quem illi commendat, & Tribunum militum eſſe dicit in Cæſaris exercitu. Verba autem hæc Cæſaris ita leguntur in omnibus antiquis exemplaribus, ut nos majoribus litteris (ut facilius diſtinguantur) ſcripſimus. *Victorius.* Nonnulli conantur oſtendere diverſum hunc eſſe, de quo hic agit Cæſar, ab eo quem Cicero commendat Quinto Fratri in epiſtola quæ eſt. 287. potuit tamen fieri ut domeſtici negotii cauſſa ab exercitu diſceſſerit & Romam venerit; vel ab Imperatore miſſus fuerit, cum autem in Gallias rediret, epiſtolam ei dederit Marcus Cicero, qua illum fratri conciliaret: nam tunc primo eum ad Cæſarem profectum non eſſe, illud aperit, quod inquit de hoc ad Fratrem ſcribens, *Eſt Tribunus militum in exercitu veſtro.* Si enim tunc primum illum ad Cæſarem miſiſſet, ita locutus non eſſet, nec affirmaſſet eum Trib. eſſe: neſciebat enim an id a Cæſare impetraturus eſſet. *Orſium* autem ipſum litteras Ciceronis ad Cæſarem attuliſſe quæ peterent ab eo ut ipſum Tribunum militum faceret, Cæſaris verbis intelligitur. *Idem in poſter.* *M. Orſium* edidit Victorius, ſic quoque eſt in Vaticano. Pal. pr. *M. Itſinum*, ſec. *Muſium.* Gruter. *Itſium.* vulgò, *M. Furium* alii, ut priſca editio, *M. Rufum.* Gebhard.

37. *Vel hunc Leptæ delega.*] Vereor ſane, ne in his verbis mendum ſit, nihil tamen auſim immutare: alii vulgatæ lectionis veſtigiis hærentes, hunc locum emendare conantur, quod prorſus faciendum non fuit: veriſimile enim eſt, in vetere ſcriptura minorem (ſi ulla eſt) labem eſſe: peritiores hoc diligenter conſiderabunt. Ad Atticum Cicero eundem modum loquendi uſurpavit; qui hic eſt in priſcis exemplaribus, 504. *Quinto delegabo, ſi quid æri meo ſuperabit, & emptionibus.* Sed etiam aliis in locis. Quare videndum eſt an omnis obſcuritas naſcatur ex rei ipſius ignoratione.

& Balbus. tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio [t] quod non fortuitum, ſed divinum videretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, ut initio mea ſponte, pòſt autem invitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Cæſar, ſic velim omni tua comitate [v] complectare, ut omnia, quæ per me poſſis adduci ut in meos conferre velis, in unum hunc conferas; de quo tibi homine hæc ſpondeo non illo vetere verbo meo, quod, cùm ad te de Milone ſcripſiſſem, jure luſiſti: ſed 38 more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur; probiorem hominem, meliorem virum, 39 pudentiorem eſſe neminem. Accedit etiam, 40 quòd fa-

t *alii* quid.

v com-plecterere. *Grut.*

ne. Quod ſi hiſtoriam illius negotii teneremus, omnia plana eſſent & in verbis nullam maculam eſſe intelligeretur. *Victorius.* Quidam docti volunt legi *vel certe proregem.* Manutius, *vel tertia legionis legatum.* Turnebus ſcripturam in uno cod. vetere repertam, integram retinens, legit *vel Lepta deleza*, libro XII. Adverſar. cap. 18. quàm minus probo. *Lambinus. Vel regem Galliæ faciam, vel Lepta legatum.*] Octavius Pantagathus exiſtimabat hunc locum non vacare mendo, atque ita corrigebat ex antiquæ ſcripturæ veſtigiis, *ut me regem Galliæ faciam Lepta delegabo.* quid ſi legas? *vel leg. III. legatum*, pro *Lepta legatum.* Urſinus. *Vel hunc Lepta delega ſicut tu.*] Sic Ms. Forte: *vel Iynge Lerinæ deligabo.* id eſt, commorationem in inſula Lerina vel Lerone tam dulcem & gratam reddam, ac ſi philtrum vel amatorium medicamentum ibi bibiſſet; ac ſi ad Lotophagos Homericos veniſſet. Lerine inſula circa Rhodani oſtia. Plin. III, 5. de Galliæ ora: *Lero & Lerina adverſus Antipolim.* Strabo IV, 185. Μετὰ δὲ τὰς Στοιχάδας ἡ Πλανασία, καὶ Λήρων, ἔχουσα κατοικίας· ἐν δὲ τῇ Λήρωνι ἐστὶ τὸ ἡρῷον τοῦ Λήρωνος· κεῖται δ' αὕτη πρὸ τῆς Ἀντιπόλεως. In ea prædia vel poſſeſſiones hic M. Orfius habuiſſe videtur. Iynges omne philtri, vel ἑλκυστικοῦ magici genus, ab avicula Iynge ſive motacilla, quæ a ſagis in hunc uſum adhibebatur. Vide Salmaſ. ad Solin. p. 943. *deligare*, quod alias *defigere.* Plin. XXVIII, 2. *defigi diris imprecationibus.* Paulus JC. V Recept. Sent. 23. *ut quem obcantarent, defigerent, obligarent.* Tibull.

—— *magico religatum brachia nodo.*

Tertull. de Spectac. *devinctiones magicas.* Auctor Ciris:

Iolciacis animum defigere votis.

Vide Salm. ad Solin. p. 1088. *J. F. Gronov.*

38. *More Romano.*] Graviſſime ep. 17. *Sic te ei tradidi, ut graviſſime diligentiſſimeque potui.* epiſt. 18. *Ego te Balbo more Romano commendabo.* P. Manut.

39. *Pudentiorem eſſe neminem.*] Hanc lectionem ex v. c. oræ primæ editionis commiſit Egnatius, conſpiciturque in Pal. pr. libro aurum contra non caro ac probato; Vatic. recepit denique Lambinus. vulgò; *prudentiorem.* Gebhard.

40. Quod

x alii ſingulari. y neq. præf. deeſt in MS. z gloriæ MSS. a alii ſumus.

familiam ducit in jure civili: x ſingularis memoria; ſumma ſcientia. Huic ego neque tribunatum, y neque præfecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: benivolentiam tuam & liberalitatem peto: neque impedio, quo minùs, ſi tibi ita placuerit, etiam hiſce eum ornes z gloriolæ inſignibus. totum denique hominem tibi ita trado de manu (ut ajunt) in manum tuam iſtam, & victoria & fide præſtantem. a 41 Simus enim

40. *Quod familiaritatem inducit.*] Sic omnes vulgati codices, omninò male. Ego veterem lectionem reſtitui, *familiam ducit.* Dicitur enim familia juriſconſultorum, familia gladiatorum, familia philoſophorum, id eſt, ſecta. Ad Attic. lib. II. *Puto enim me Dicæarcho affatim ſatisfeciſſe; reſpicio nunc ad hanc familiam, quæ mihi non modo ut requieſcam permittit: ſed reprehendit, quia non ſemper quieverim.* Ille autem *familiam ducere* dicitur, quem cæteri ejuſdem generis ſequuntur ut auctorem & ducem, ut in V Philippica: *L. quidem frater ejus, utpote qui peregre depugnaverit, familiam ducit.* In IV de Finib. dicit *ſententiam ducere familiam*, quæ majorem vim habet & majoris eſt ponderis, & quaſi caput aliarum: *Sed primum illud vide graviſſimam illam veſtram ſententiam, quæ familiam ducit, Honeſtum quod ſit, id eſſe ſolum bonum, honeſteque vivere bonorum finem: communem fore vobis cum omnibus, &c.* Non parvæ igitur auctoritatis eſſe dicit Trebatium in jure civili, habereque ſuos ſectatores. Nam quod paullo ſupra erat *prudentiorem eſſe neminem:* ego *pudentiorem*, ut in melioribus libris inveni, ſcripſi: loquitur autem & in ſecunda poſt hanc epiſtola de pudore Trebatii. Nam & in alia ſic ait: *Sæpe autem etiam, quod a te alieniſſimum eſt, ſubimpudens videbare.* Victorius. *Quod familiam ducit.*] Hunc locum antea mendoſiſſimum caſtigavimus, elegantiſſimum modum loquendi, pluribus Ciceronis exemplis adductis, explanavimus. Accuſant tamen nonnulli, quod exiſtimarim Ciceronem dixiſſe, Trebatium ipſum ducere familiam: intelligique volunt (quod non reprehendo) inter alias Trebatii laudes hoc bonum, quod legum ſcientiam habeat, & in jure civili ſingulari memoria ſit, præſtare omnibus aliis ipſius bonis. Scio Ciceronem μεταφορικῶς aliis in locis hoc modo dicendi uſum eſſe, ut in IV. de Finib. (qui locus a me olim adductus eſt) cum inquit: *Sed primum illud vide, graviſſimam illam noſtram ſententiam, quæ familiam ducit, &c.* Idem in poſter. Vid. Lipſ. Saturnal. Serm. c. XV.

41. *Sumus enim putidiuſculi.*] Excuſat ſe, quod in Trebatio commendando plura verba conſumpſerit, quam Cæſaris humanitas patiatur. *Putidum* appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi poſſit, ut de Orat. lib. III. *Nolo exprimi litteras putidius, nolo obſcurari diligentius.* Et de Offic. lib. I. *Littera neque expreſſa, neque oppreſſa: ne aut obſcurum eſſet, aut nimis putidum.* Vidi ſcriptum in quibuſdam antiquis libris, *Blandiuſculi:* ſed in pleriſque, *Puti-*

[b] putidiuſculi, quàm per te vix licet: verùm, ut licebit. Cura, ut valeas, & me, ut amas, [b] *alii* blandiuſculi

EPISTOLA VI.

G. *Trebatium deſiderium urbis vix ferentem hortatur, ut ur-banitatiſque curam & memoriam, quaſi quaſdam ineptias, ; operamque det, ut quod ei ab urbe diſcedenti propoſitum fuerat, luitate & virtute conſequatur.* [A.V.C. DCXCIX.] Hanc fit proxime præcedens epiſtola, ſequitur quæ ſtatim ſub-eſt.

CICERO TREBATIO S. D.

mnibus meis epiſtolis, quas ad Cæſarem, aut ad bum mitto, legitima quædam eſt acceſſio com-ationis tuæ, nec ea vulgaris, ſed cum aliquo in-[c]indicio meæ erga te benivolentiæ. Tu modò as iſtas, & deſideria urbis, & 42 urbanitatis depo-x, quo conſilio profectus es, id aſſiduitate & vir-[d]conſequere. Hoc tibi tam ignoſcemus nos ami-uàm ignoverunt 43 Medeæ, 44 quas Corinthum ar-cem

[c] *alii* judicio. P. XCIX.

[d] perſequere *MS.*

uli: quod magis probo. & fortaſſe *Blandiuſculi* gloſſema . *Manut.*

Urbanitatis.] Hic *urbanitas* non eſt virtus, ſed pro rebus ur-accipitur, quarum deſiderio Trebatius flagrare ſe ſignificave-piſt. 17. *Mihi interdum levis in urbis urbanitatiſque deſideria re.* P. Manut.

Medea.] Hunc locum vir excellentis ingenii Angelus Poli-primus illuſtravit. nam illud, *Quæ Corinthum, arcem altam*, *nt*; & *Matronæ opulentæ optimates*; & quæ ſequuntur, rectè x Ennio Poeta, verborum ordine nonnihil immutato, eſſe a. Græcos etiam verſus Euripidis, ab Ennio converſos, it: quos hic ſubſcribere viſum eſt.

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων.
Μή μοί τι μέμφησθ'. οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
Σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
Τοὺς δ' ἐν θυραίοις. οἱ δ' ἀφ' ἡσύχου ποδὸς
Δύσκλειαν ἐκτήσαντο, καὶ ῥᾳθυμίαν. *P. Manut.*

Quæ Corinthum, arcem altam, habebant.] Sic meliores editio-nes ac mſſ. alii tamen *Corinthum* editum tamen eſt, *Corinthi*. poſt, ad *manibus gypſatiſſimis* notavit vir doctus ad editio-principem talem gloſſam: id eſt, *fugitivis, improbiſſimis*. Gy-enim de cataſta venalicii. Talis & Medea fugitiva erat patriæ proditrix, quod & ex Politiani codice iiſdem verbis ex-ſcripſit

cem altam 45 habebant matronæ opulentæ, optimates: quibus 46 illa manibus gypſatiſſimis ᵉperſuaſit, ne ſibi vitio

ſparſis ed. MS.

ſcripſit Joannes Iſaacius Pontanus. Victorii editio ac Pal. primus ſcribunt *cypſatiſſimis*. Pal. alter ad marginem *citatiſſimis*. Gebhard.

45. *Habebant.*] Pro, *habitabant*. Plautus in Bacchidibus: *Quis iſtic habet?* Et Varro lib. IV. de Ling. Lat. *Ciſpius mons, ubi aditumus habere ſolet*. Et Digeſtorum lib. VIII. tit. 2. *Quidam Iberus, qui habet poſt horrea mea*. P. Manut.

46. *Illa manibus gypſatiſſimis.*] Veneti mutata g litera in c. Dicit autem *Illa manibus gypſatiſſimis*, id eſt candidiſſimis prædita, ut:

Ille Quirinali lituo puràque ſedebat
Succinctus trabea. Camerar.

Illa, ut perſona Comica, manibus gypſo, ut candidiores eſſent, illitis gubernans vocem, ut Petron. c. 87. *J. F. Gronov.* Licet etiam hæc verba Columnæ ad Ennium, & Manutio ad hunc locum, videantur redolere ſtylum poëticum & elocutionem Ennianam, non crediderim tamen ea a Cicerone aliunde adſumpta, quum hæc profecto ſcribat joco. Majus quid hoc loco me torquet. Nempe nondum diſcere potui, unde vir ſummus, & alii interpretes, didicerint perſonas comicas manus habuiſſe gypſo illitas; nam de veneno quod ſcribit Columna, id ejusmodi eſt, ut in cenſum venire non debeat, ut nec quod adfert ex Iſidori lib. x. Nic. Loens. Epiphill. Lib. II. c. 8. Servorum pedes creta illini ſolitos, notiſſimum eſt, & a multis obſervatum, verum de manibus mihi nihil occurrit. Nam quum Valer. Flacc. Argon. lib. II. ℣s. 150. dicit:

Picta manus, uſtoque placet tibi barbara mento,

coloratas potius quam candidas innuit. E contrariò certum eſt mulieres faciem creta, ſive gypſo aut ceruſſa, illinere ſolitas fuiſſe, & non difficile eſt demonſtratu. Alia ut mittam, ita legas apud Plinium lib. XXXV. c. 16. de creta Selinuſia: *Uſus ad mulierum maxime cutem*. Cui adde Plaut. Moſtell. Act. I. Sc. III. ℣s. 101.

PHI. *Cedo ceruſſam.* SC. *Quid ceruſſa opus eſt?* PHI. *Qui malas oblinam.*

Ut igitur dicam quod res eſt, videtur mihi Cicero ſcripſiſſe *malis gypſatiſſimis*, non *manibus*, quam vocem quum compendio ſcriptam putarent, qui nobis has epiſtolas deſcripſerunt, veram ſcripturam obſcuraverunt. Nunc omnes MSS. in *manibus* conſpirant, ſenſu aut nullo aut incommodo, quum *malis* nobis reddat ſenſum egregium. Scilicet ut mulieres, quarum malæ ſunt infucatæ, erubeſcere neſciunt, & ita nunquam coloris mutatione animi a verbis diſcrepantis ſenſum produnt, ſic Medea, quum longè aliud cogitaret, aliud diceret, vultu ſe ipſam nequaquam prodidit, ſed tanquam faciem fuco obleviſſet, mulieribus Corinthiis perſuaſit quidquid volebat. Hoc modo erunt omnia, ut credo, planiora. Nec tamen hanc meam conjecturam, cum nullo MS. adjuvetur, in textum recipi velim. Si cui hæc minus placent, is ita legat: Qui-

illæ verterent, quòd abeſſet à patria. 47 „*Nam* *i ſuam rem bene geſſere & publicam, patria procul.* *ti, qui domi ætatem agerent, propterea ſunt impro-* Quo in numero tu certè fuiſſes, niſi te extruſiſſe-, ſed plura ſcribemus aliàs. Tu, qui ceteris ca- didiciſti, in Britannia ne 48 ab eſſedariis decipia- caveto: 49 &, [f] quum Medeam agere cœpi, illud ɔer memento, „ *Qui ipſe ſibi ſapiens prodeſſe* [g] *non*, *nequidquam ſapit.* Cura ut valeas.

f quando *alii.*
g alii *nequit.*

EPI-

s illa membris Abſyrti ſparſis perſuaſit, quod quodammodo a qui in margine citatus eſt, adjuvatur. *Verburg.*

Nam multi ſuam &c.] Vid. Rutgerſ. Var. Lect. lib. VI. c. I.

Ab eſſedariis.] Iis, qui pugnant ex eſſedis. epiſtola ſequen- *ſſedum aliquod ſuadeo rapias.* ep. 10. *Spectare eſſedarios voluiſti.* ɛſar de Britannis: ita loquitur lib. V. *Illi equitatu atque eſſedis* *men progreſſi, prælium committere cœperunt.* Et paullo poſt *s hoſtium eſſedariique acriter prælio cum equitatu noſtro con-* *nt.* Videntur & apud Belgas eſſeda fuiſſe. Virgilius Georg. I.

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.

ɛ quoque, ut peregrina per luxum ſæpe amamus, eſſedo ntur ditiores. Phil. 2. *Vehebatur eſſedo tribunus pl.* P. Manut.

Et quando Medeam agere cœpi, illud ſemp. mem. Qui ipſe ſibi Ita loquitur Cicero, ut aperte oſtendat, hæc verba e Medea ı ſumpta eſſe: verſiculum autem Græcum, unde expreſſa poſuit in epiſtola ad C. Cæſarem, qua commendavit Præ- ı, & illum Euripidis eſſe docet: *Itaque ab Homeri magnilo- ɛ confero me ad vera præcepta* Εὐριπίδȣ,

Μισῶ σοφιϛὴν ὅϛις ἐχ αὑτῷ σοφός.

ɛm etiam Plutarchus in commentario, quo diſſeruit ſi ho- utiliterque pronunciatum eſt τὸ λαθὲ βιώσας. nec tamen in Euripidis Medea hic ſenarius invenitur: quomodo hic no- ſſolvi poſſit, fateor me ignorare. Nonius Marcellus cum teſtimonium e Medea adduceret; fabulæ illius nomen *exul* eſſe voluit, atque id duobus in locis, in *Eliminare* : ſic enim eum locum aliquantulum deformatum legendum ıntur: *Ennius Medea exule:*

Antiqua herilis fida cuſtos corporis,
Quid ſic ante ædes exanimata eliminas?

ıutem intelligat Medeam fabulam, quam hodie habemus, dis, dubium eſſe non poteſt: nam ſententia illa ex his ıs, qui a cuſtode liberorum Medeæ cum ejuſdem nutrice ıte pronuntiantur, accepta eſt:

Παλαιὸν οἴκων κτῆμα δεσποίνης ἐμῆς,
Τί πρὸς πύλαισι τάσδ' ἄγουσ' ἐρημίαν,
Ἕστηκας, αὐτὴ θρηνουμένη σαυτῇ κακά;

 Tertio

EPISTOLA VII.

ARG. *Studium ſuum in commendando Trebatio ſignificat: monet ut aſſiduam Cæſari operam navet, ab ejus liberalitate exſpectet omnia.* [A. V. C. DCXIX.] Hanc præceſſit epiſtola ſuperior, ſequitur proxime ſubjecta.

CICERO TREBATIO.

EGo te commendare non deſiſto: ſed, quid proficiam, ex te ſcire cupio. Spem maximam habeo in Balbo: ad quem de te diligentiſſimè & ſæpiſſimè ſcribo. Illud ſoleo mirari, non me toties accipere tuas litteras, quoties à Quinto mihi fratre [h] afferantur. In Britannia nihil eſſe audio neque auri, neque argenti. Id ſi ita eſt, eſſedum aliquod ſuadeo [i] capias, & ad nos quàm primùm recurras. 50 Sin autem ſine Britannia tamen aſſequi, [k] quod volumus, poſſumus; perfice ut ſis in familiaribus Cæſaris. multùm [l] te in eo frater adjuvabit meus, multùm Balbus: ſed, mihi crede, tuus pudor & labor plurimùm. Imperatorem liberaliſſimum, ætatem opportuniſſimam, commendationem certè ſingularem habes: ut tibi unum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare.

h *alii* afferuntur.
i *alii* rapias.
k *alii* id, quod.
l enim te *alii*.

P. B.

EPISTOLA VIII.

ARG. *Quid Cæſar ad ſe de Trebatio ſcripſerit, quid ipſe Cæſari reſponderit, officioſe ſignificat. deinde Trebatium quaſi molli brachio reprehendit, quia delatum a Cæſare tribunatum mil. recuſaverit: hortaturque ut in occaſione & facultate optima ſibi ne deſit.* [A. V. C. DCXCIX.] Hanc præceſſit epiſtola ſuperior, ſequitur proxime ſubjecta.

CI.

Tertio adhuc loco in *cernere* Nonius *Medeam exulem* hanc fabulam vocat. *Ennius Medea exule*,

Nam te ſub armis malim vitam cernere.

Eſſe autem hanc ſententiam in Græca quam habemus, notiſſimum eſt. Inde autem quiſpiam ſuſpicari poſſet duas Medeas ſcripſiſſe Euripidem, ambaſque Ennium expreſſiſſe, in Græco poëta tituli illius veſtigium nullum, quemadmodum Iphigeniæ, de qua cum duas fabulas confeciſſet, nominibus quoque ipſas ſeparavit. Docti viri totam hanc rem accurate cogitabunt, ego ſcrupulum, qui me diu ſollicitum habuit, aliis notum facere volui. *Victor.*

50. *Sin autem.*] Dubitatio videtur: ſed affirmatio eſt per dubitandi ſpeciem inducta. quaſi dicat: Cum vero ſine Britannia id, quod volumus, aſſequi poſſimus; perfice, &c. *P. Manut.*

51. *Tri-*

CICERO TREBATIO.

Cripsit ad me Cæſar perhumaniter, nondum m te ſibi ſatis eſſe familiarem propter occupationes m ſe tibi MSS.
as, ſed certè fore: cui quidem ego reſcripſi, quàm ibi gratum n eſſet futurum, ſi quàm plurimum in te n alii eſſe.
dii, officii, liberalitatis ſuæ contuliſſet. Sed ex tuis teris cognovi præproperam feſtinationem tuam: & ſiul ſum admiratus, cur 51 tribunatus commoda, mpto præſertim labore militiæ, contempſeris. Queer cum Vacerra, & Manilio: nam o Cornelio nihil o de Corn. alii.
deo dicere, cujus tu periculo ſtultus es, p quum te p quando alii.
eo ſapere didiciſſe profiteris. Quin tu urges iſtam caſionem, & facultatem, qua q melior numquam re- q nulla unq. mel. MS.
rietur? Quòd ſcribis 52 de illo r Preciano jureconſul-, ego te ei non deſino commendare. ſcribit enim ſe mihi, te ſibi gratias agere debere. De eo quid ſit, r alii Pratiano.
ra, ut ſciam. Ego veſtras litteras 53 Britannicas execto. Vale.

EPISTOLA IX.

ARG. *Litterarum officium a Trebatio requirit: monet, ne redi- in urbem præpropere cupiat.* [A.V.C. DCCXCIX.] Hanc præſit ep. 17. hujus libri, ſequitur proxime ſubjecta.

M. CI-

51. *Tribunatus commoda.*] Significantur præmia, beneficia, prilegia, ut vulgo appellamus. Vox frequens in militia apud veres, ſed non ſemper eodem ſignificatu. lib. x. ep. 24. *De mili- commodis tibi fuit cura.* Ovid. lib. I. de Arte:

Romule militibus ſciſti dare commoda ſolus.

lii vocant *præmia militia.* Suetonius tamen quoque *commoda veritorum*, & *commoda ſacerdotum* dixit in Auguſto, & in Claudio: *Naves mercatura cauſa fabricantibus magna commoda conſtituit.* F. Gronov.

52. *De illo Præciano juriſconſulto.*] Qui erat apud Cæſarem graior, ut videtur, quam Trebatius; cum ipſum Trebatium ei icero commendet. Præciorum gens Romæ fuit, unde Præcilii. itaſſe hic ex Præciis in aliam familiam adoptione tranſierat. *Manut.*

53. *Britannicas.*] Litteræ nominantur a loco, unde dantur; une *Olbienſis epiſtola*, ad Q. fratrem lib. II, *Epirotica littera*, ad tt. lib. XII. *Britannica*, ad Q. fratrem lib. III. *P. Manut.*

M. CICERO TREBATIO.

IAMDIU ignoro, quid agas, nihil enim ſcribis: neque ego ad te his duobus menſibus ſcripſeram: quia cum Quinto fratre meo non eras. quò mitterem, aut cui darem, neſciebam. Cupio ſcire quid agas, & ubi ſis hiematurus. Equidem velim cum Cæſare: 54 ſed ad eum propter ejus * nihil ſum auſus ſcribere. ad Balbum

54. *Sed ad eum propter ejus * nihil ſum auſus ſcribere.*] Ipſe huic loco mendi notam adpoſui, quod fortaſſe multi mirati ſunt, cum ſententia loci ſatis plana & aperta ſit: reprehenderent etiam, niſi quid me hoc ut facerem impulerit, explicaſſem. Primo ſcire debent omnes, me vocem illam *occupationes* in nullis paullo antiquioribus libris nedum vetuſtiſſimis legiſſe, quod mihi originem attulit ſuſpicionis. Deinde cum accuratiſſime conſideraſſem, non mihi viſa eſt ſatis digna cauſſa eſſe, quæ retraheret Ciceronem a ſcribendo, occupationes Cæſaris. Nam ſæpe ad eum Cicero ſcribebat, cum ille mirifice Ciceronis litteris delectaretur, & ipſas omni ratione eliceret: nec ea tempeſtate ullo majore negotio impediebatur, ut cavere deberet, ne ob id illi moleſtus eſſet. Nec tamen tantum temporis in legendis amicorum litteris collocatur, ut non quivis occupatiſſimus ſe ab illis de omnibus rebus certiorem fieri velit. Majus igitur quiddam eſſe puto, quod Ciceronem ab inſtituto ſuo deduceret: & ut libere omnem meam ſuſpicionem proferam, ſi aliquando conjectari datum eſt, putarim *propter ejus luctum* legendum eſſe. Conſtat enim hoc tempore Cæſaris filiam mortuam eſſe, quæ Pompejo nupta erat. Juliam ſcilicet: quod etſi valde notum ſit, tamen verba Dionis hiſtorici de hac re ponemus: ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἡ τοῦ Πομπηΐου γυνὴ θυγάτριόν τι τεκοῦσα ἀπέθανε, καὶ αὐτὴν εἴτε διαπραξαμένων τῶν τε ἐκείνου καὶ τῶν τοῦ Καίσαρος φίλων εἴτε καὶ ἄλλως πως χαρίσασθαί τινες αὐτοῖς ἐθελήσαντες συνήρπασαν, ἐπειδὴ τάχιστα τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπαίνων ἔτυχε, καὶ ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ἔθαψαν, καίτοι τοῦ Δομιτίου ἀνθισταμένου καὶ λέγοντος ἄλλα τε καὶ ὅτι οὐχ ὁσίως ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ ἄνευ τινὸς ψηφίσματος θάπτοιτο. Dicit etiam lib. III. ad Quintum, ſe ad Cæſarem non reſcripſiſſe propter ejus luctum, de obitu filiæ intelligens: *Ex Britannia Cæſar ad me Kal. Septemb. dedit litteras, quas ego accepi IV Kal. Octob. ſatis commodas de Britannicis rebus, quibus ne admirer, quod a te nullas acceperim, ſcribit, ſe ſine te fuiſſe, cum ad mare acceſſerit. Ad eas ego ei litteras nihil reſcripſi, ne gratulandi quidem cauſſa, propter ejus luctum.* De hac eadem re intelligit etiam illo loco ad Quintum, de virtute & gravitate Cæſaris, quam in ſummo dolore adhibuiſſet: *Magnam ex epiſtola tua accepi voluptatem.* Nam & ipſe Cicero ad Dolabellam ſcribens de morte Tulliæ, nondum ſatis confirmatum ſe dicit ad ſcribendum, impedit enim officia mœror: & providi omnes homines, eos

ım tamen ſcripſi. Tu deeſſe tibi noli. *ſeriùs potiùs ad* *ıs, dum plenior.* Quòd huc properes, nihil eſt, P. C. præſertim Battara mortuo. ſed tibi conſilium non deeſt.

ıs qui in dolore & luctu ſunt propter chariſſimarum perſonarum teritum nolunt afflictos & perturbatos amplius perturbare, & ulla re illis moleſti eſſe. Hæc eſt cauſa cur ſtellulam poſuem, ut lector ſcilicet locum illum attentius accuratiuſque exainet: nec tamen conjecturis fretus receptam lectionem delere olui, etſi eam nullo modo probo. Si enim ulla reponenda eſt ox, ut defectum illum ſuppleat, noſtram potiorem judico. Sed men judicio eruditorum ſtare volo. *Victorius.* *Propter ejus occutiones.*] Accurate de hoc loco in noſtris explicationibus diſſeruius, & quomodo legi poſſet non inepte (ut arbitror) ex hiſoria indicavimus: quare nihil ad ea, quæ tunc a me dicta ſunt, ldimus: defendemus tantum ipſa ab argumentis, quæ contra a nonnullis excogitata ſunt. In duobus meis antiquiſſimis & ptimis codicibus (in quibus illius vocis nullum veſtigium manet) hil ſpatii relictum eſt, quo recipi aut illa, aut alia poſſit, uemadmodum illi in ſuis relictum eſſe narrant. Quod Græcam otius vocem deeſſe credunt, quam Latinam, id parvam, aut ullam vim habet: quaſi non ſæpe in ſcribendo dictio aliqua imudentia prætermittatur, quemadmodum in optimis his etiam oris factum eſſe quandoque oſtendimus. Græcas voces Latini brarii ſcientes omittebant, ſermonis inſcitia: ſedem tamen il, ac regionem, in qua collocari poſſent, relinquebant: quod ic factum non eſt, ut teſtimonio Medicei codicis, & alterius, on multo deterioris, comprobavimus. Addo etiam, in Latinis ictoribus quandoque voces Græcas abundare, non ſolum deeſſe: uod docuiſſe, ad id quod volumus probandum, accommodatum it, & ſua ſponte etiam gratum eſſe debebit. Quintilianus libro ltimo: *Noto quidem illo, ut traditur, verſu ex Philocteta frequenr uſus, Turpe eſſe tacere, & Iſocratem pati dicere.* Sic enim legi ebet, non ut in omnibus impreſſis codicibus. Id autem & ratio ocet, & vetera exemplaria confirmant. Verſus autem, qui imortune inculcatus erat, intelligi hic, non legi debet; interpretur enim illum diligenter Quintilianus, quod non faceret, ſi in io libro poſuiſſet. Eodem modo apud eundem auctorem peccam erat lib. VIII. Sic autem legi debet: *Neque alio Platonis inven* *ſunt quatuor illa verba, quibus in illo pulcherrimo operum in Pirum deſcendiſſe ſignificat, plurimis modis ſcripta.* Voces enim illæ ræcæ κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ, intelligi debent, non adponi. *lem in poſter.* Indicio Victorii & hunc locum aſteriſco notavi, uia ſic quoque eum reperi in laudatiſſimo Pal. pr. & Gruteriano. al. alter ſic concipit: *ſed ad eum propterea nihil auſus ſum ſcribere.* uliélm. talem affectabat medicinam: *ſed ad eum properius nihil um auſ. ſc.* Victorii tamen non abſurda conjectura injicientis, *ropter ejus luctum.* Gebhard.

55. *Præſertim Battara mortuo.*] Sic Pal. pr. editio Victorii, Pall. lter., Grut. Stewech. & alius Gulielmio abuſus codex, *Baltera,* mi,

deeſt. Quid conſtitueris, cupio ſcire. [56] Cn. Octavius an Cn. Cornelius quidem tuus familiaris, ſummo genere natus, [57] terræ filius, is me, quia ſcit tuum familiarem eſſe, crebrò ad cenam invitat. adhuc non potuit perducere: ſed mihi tamen gratum eſt. Vale.

EPISTOLA X.

ARG. *Objicit hac Trebatio vitia per jocum, ambitionem, inſcitiam, paupertatem, timiditatem: deinde petit ut quamprimum ſignificet quid profecerint litteræ ad Cæſarem de eo diligenter ſcriptæ, & omnino de toto ſtatu ſuo conſiliiſque omnibus certiorem ſe faciat,* [A. V. C. DCXCIX] Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur ep. 16. hujus libri.

M. CI-

mſ. Politiani *Bactra.* vulgò *Vacerra.* paullo poſt, ex Pal. duobus, Gruteriano, editione prima edidi, *Cn. Octavius an Cn. Cornelius quidem tuus familiaris.* Victoriana unico verbulo *eſt* poſt *Octavius* auctior eſt in noſtris ἐρμήνευ. vulgò abſunt *an Cn. Cornelius quidem.* Gebhard.

56. *Cn. Octavius eſt tuus familiaris.*] Hæc verba addidimus ex vetuſtis codicibus, *an Cn. Cornelius quidem:* quæ ab Angelo olim Politiano dum hunc locum citaret, etiam reſtituta fuerant cap. 18. ſuorum Miſcellaneorum: habuimus enim & nos perveterem illum codicem, quem Philelphi fuiſſe dicit, qui etiam nunc in bibliotheca Medicea cum multis nobiliſſimiſque librorum voluminibus cuſtoditur: & illum item non adeo veterem, qui in Divi Marci bibliotheca adhuc manet. Quorum ille maxime auxilio nonnulla corrigit: & quibus nos quæcunque fere in his caſtigavimus, accepta referimus. Non ſunt autem otioſa hæc verba: oſtendunt enim illum ſibi adeo ignotum eſſe, ut ne nomen quidem hominis recordetur, ut ſi vellet eum proprio nomine appellare, neſciret utro, cum diverſa inter ſe ſint, nominaret. *Victorius.*

57. *Terræ filius.*] Sic appellabant hominem ignobilem nullis majoribus & ignoto genere ortum. Cicero ad Attic. *Huic terræ filio, neſcio cui, committere epiſtolam de tantis rebus non audebam.* Perſius Sat. III. *Et terræ eſt jam filius.* Lactant. lib. I. *Quorum virtutem miramur, eos de cœlo decidiſſe dicimus, ignotis autem parentibus natos terræ filios nominamus.* Juvenalis eoſdem *fratres gigantum* nominat, quia gigantes in fabulis poëtarum narrantur tellure matre editi: *Unde fit ut malim fraterculus eſſe gigantum.* J. F. Gronov. Serv. ad. I. Georg. ℣s. 9. *Achelous terræ filius fuiſſe dicitur, ut ſolet de his dici, quorum per antiquitatem latent parentes.* Eoſdem & *Neptuni filios* potes vocare, ſi vera ſunt, quæ notat idem Servius ad lib. III. Æneid. ℣s. 241. Græci γηλογόνες vocant, ut videre eſt apud Callim. Hym. in Jovem, ℣s. 3. ubi videnda quæ habet Scholiaſt. & Bonaventura Vulcan. in Nota.

Qui-

M. CICERO TREBATIO S. D.

LEGI tuas litteras: ex quibus intellexi, [58] te Cæſari noſtro valde jureconſultum videri. Eſt quod gaudeas, te in iſta loca veniſſe, [59] ubi aliquid ſapere [s] viderere. Quòd ſi in Britanniam quoque profectus eſſes; profectò nemo in illa tanta inſula peritior te fuiſſet. Verumtamen (rideamus, licet: ſum enim à te invitatus) ſubinvideo tibi, ultrò [t] te etiam arceſſitum ab eo, ad quem ceteri, non propter ſuperbiam ejus, ſed propter [60] occupationem adſpirare non poſſunt. Sed tu in iſta epiſtola nihil mihi ſcripſiſti de tuis rebus: quæ mehercule [v] mihi non minori curæ ſunt, quàm meæ. Valde metuo, [61] ne frigeas in hibernis, quamobrem [62] camino luculento utendum cenſeo. Idem [x] Mucio, & Manilio placebat, præſertim qui ſagis non abundares: quamquam vos nunc iſtic ſatis calere audio, quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. Sed tu [63] in re militari multo es cautior quàm in advocationibus, qui

s videare *Gebh.*
t te *delent MSS. Grut.*
v mihi *deeſt in MSS.*
x *alii* & Mucio.

Quibus adde Apollon. lib. II. ℣s 40. & ejus Scholiaſten ad lib. I. ℣s. 762. & Sciopp. Veriſim. I. 5. *Cuper.*

58. *Te Caſari valde Jureconſultum videri.*] Jocus quem non ſatis intelligimus, quia neſcimus, quid ſcripſerit Trebatius, nam quod ejus levitatem, neſcio quam, argui notat Manutius, alienum videtur. Potius *valde Jureconſultum videri* eſt ſapere videri & ſcire, quid ex uſu ſit. Pro hoc autem dixit illud, quod alio ſenſu τὸ *ſapere* tribuebatur Juriſperitis, qui Sapientes dicebantur. *J. F. Gronov.*

59. *Ubi aliquid ſapere viderere.*] Ubi non habearis de vulgo, non publici ſaporis. *Idem.*

60. *Occupationem.*] Venit in mentem nonnullis, legendum, *Occupationes*, contra veteres omnes libros, & conſuetudinem Latinæ linguæ, nam *occupatio*, quamquam ſingulare nomen, multarum tamen rerum curam æque complectitur, ut *occupationes.* ep. 17. *Si qua te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit viſus, perferto.* lib. V. ep. 12. *Poteſt mihi denegare occupatio tua.* P. Manut.

61. *Ne frigeas in hibernis.*] Ne per hiemem parum commodis tuis ſervire poſſis. *J. F. Gronov.*

62. *Camino luculento utendum cenſeo.*] Quaſi de vero frigore locutus eſſet. Sed & allegoricus ſenſus eſt, eam hibernorum partem eligas, ubi frigus, hoc eſt, paupertatem, camino luculento, id eſt, fructibus provincialibus pellere poſſis. *Idem.*

63. *In re militari multo es cautior.*] A præliis attingendis multo melius tibi caves, quam aliis cavere ſoles adhibitus in contractibus

qui neque in Oceano natare volueris, ſtudioſiſſimus homo natandi, neque [y] [64] ſpectare eſſedarios: [65] quem anteà ne Andabatam quidem defraudare poteramus. Sed jam ſatis jocati ſumus. Ego de te ad Cæſarem quàm diligenter ſcripſerim, tute ſcis: quam ſæpe, ego. Sed mehercule jam intermiſeram, ne viderer liberaliſſimi hominis meique amantiſſimi voluntati erga me diffidere. Sed tamen his litteris, quas proximè dedi, putavi eſſe hominem commonendum. id feci. quid profecerim, facias me velim certiorem: & ſimul de toto ſtatu [z] tuo, conſiliiſque omnibus. Scire enim cupio quid agas, quid exſpectes, quàm longum iſtum tuum diſceſſum à nobis futurum putes. Sic enim tibi perſuadeas velim, [a] unum mihi eſſe ſolatium, quare faciliùs poſſim pati te eſſe ſine nobis, ſi tibi eſſe id emolumento ſciam. ſin autem id non eſt: nihil duobus nobis eſt ſtultius; me, qui te non Romam [b] attraham; te, qui non huc advoles. Una mehercule noſtra vel ſevera, vel jocoſa con-

y exſpectare *MSS.*

P. B.

z tuo *deeſt in MSS.*

a te unum *MS.*

b traham *MSS.*

bus & teſtamentis ſignandis. non ob inſcitiam Trebatii, ut ratiocinatur Manutius, ſed quia plerumque accidit, utcumque caveant JC., tamen ne ſic quidem eſſe tutos. *J. F. Gronov.*

64. *Spectare eſſedarios.*] Britannos ex eſſedis prœliantes. Sed loquitur, ut de gladiatoribus eſſedariis, de quibus Lipſ. I I. Saturn. 12. *Idem.*

65. *Quem antea ne Andabatam quidem defraudare poteramus.*] Nos hic communem vulgatamque lectionem ſecuti ſumus, nulla re ab antiqua diverſam. alii *ne anabata quidem* legendum putant, permutato vocabulo & caſu. Nos tutius affirmare poſſumus de integritate hujus verbi, quam de ſignificatu reſpondere. Nonius certe ſæpe Varronem *Andabatis* citat. Eraſmus putat hic *Andabatam* vim proverbii habere, quo etiam ſæpe Divus Hieronymus uſus ſit, quos locos diligenter ille colligit, ut cum nihil amplius viderim, malim ea ab eo peti, quam hic nulla neceſſitate deſcribere. Nec tamen vir ille eruditiſſimus potuit originem hujus proverbii aperire, fuerint enim populi Anabatæ clauſis oculis pugnare ſoliti, an gladiatores quidam, qui ſic in adverſarium tenderent, ſeu potius luſus genus, ſe non compertum habere ingenue fatetur, etſi in ultimam ſententiam potius inclinat. *Victorius. Ne Andabatam quidem defraudare poteramus.*] Sic eſt in Pall. omnibus, editioneque Victorii. Grut. tamen *Andabatan*, unde forſan legendum, *Andabatā*: quaſi dicat: noluiſti adeſſe ſpectandis eſſedariis, quem novimus adeò cupidum fuiſſe ſpectandi Andabatas, ut nulla te ratione intervertere atque avertere ab eorundem ſpectaculo potuerimus. verum hoc quoque modo citat Lipſius lib. I I. Saturnal. ſermonum cap. 12. *Gebhard. Ne andabatis quidem defraudari.*] Qui adeo

greſſio, pluris erit, quàm [66] non modò hoſtes, ſed m fratres noſtri Hædui. Quare omnibus de rebus ut quàm primùm ſciam. [67] aut conſolando, aut ſilio, aut re juvero.

EPISTOLA XI.

RG. *Primum jocatur, ut ſolet, occaſione ſumpta ab interis: deinde ſuadet, ut, ſi honeſtatem facultateſque ſuas auget, eat apud Cæſarem; ſin minus, Romam ſe recipiat.* [A. V. C. DCC. nterregno.] Hanc præceſſit epiſt. 10. lib. 1. ſequitur epiſt. 1. 11.

CICERO TREBATIO.

'Isi antè Roma profectus eſſes, nunc eam certè relinqueres. quis enim tot interregnis jureconſultum iderat? Ego omnibus, [68] unde petitur, hoc conſilii de-

) delectaris ſpectaculis amphitheatralibus & muneribus glaorum, ut ne Andabatis quidem, in quibus minima voluptas introductis abeſſe ſpectaculo velis. Andabatæ oculis obſutis pugnabant. unde proverbium: *Andabatarum more pugnare*, llos, qui litigant de re, quam ambo non intelligunt. *J. F. iov.*

5. *Non modo hoſtes.*] Non dicam hoſtes: patet enim congreſſioı noſtram eſſe jucundiſſimam, hoſtes autem formidabiles & noleſtos: ſed ipſi Ædui, fratres noſtri, quorum conſuetudidelectamur. Ædui fratres populi R. cognita eorum fide, voſunt. ad Att. ep. 17. lib. 1. *Ædui, fratres noſtri, pugnant.* itus lib. 11. *Primi Ædui ſenatorum in urbe jus adepti ſunt. daid fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen populo Romano uſurpant.* Plutarchus in Cæſare. *P. Manut.*

7. *Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero.*] Senarius integer, 'erentii Heautontimorumeno translatus in hunc locum. ſic a in ea fabula cum Menedemo loquens Chremes inducı:

Iſtuc, quidquid eſt, fac me, ut ſciam.
Ne retice, ne verere, crede inquam mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero.

entius porro, ut opinor, a Plauto, paucis immutatis, acce: apud quem in Pſeudolo, actu primo, ita loquitur Pſeudolus us:

——— *Fac me certum, quid tibi eſt,*
Juvabo aut re, aut opera, aut conſilio bono.

hunc Terentii verſum reſpexit etiam epiſt. 6. lib. IX. ad Attic. 'e, inquit, *mibi hunc dolorem, aut minue ſaltem, aut conſola*:, *aut conſilio, aut quacumque re potes.* P. Manut.

8. *Unde petitur.*] Sic appellabant veteres alterum litigatorum, ſive

dederim, ut à ſingulis interregibus 69 binas advo
bi *deeſt* poſtulent. 70 Satiſne c tibi videor abs te jus civ
MSS. ciſſe? Sed heus tu, quid d agis? ecquid fit i
gas? enim te jam jocari per litteras. 71 Hæc ſigna

ſive reum in judicio privato, propterea quod actor ab e plerumque aliquid dari aut fieri oportere. Sic lib. I. de *mo ex numero diſertorum, poſtulabat, ut illi, unde peter tus atque inuſitata acceptio daretur; cujus pecunia dies fu* rent. in Prolog. Eunuchi. *Atque in theſauro ſcripſit cauſ prius unde petitur, aurum quare ſit ſuum.* Ubi irridet p ignorantiam moris judiciorum; quod ſcripſiſſet, illum u tur prius cauſam dicere. *J. F. Gronov.*

69. *Binas advocationes poſtulent.*] *Poſtulare advocationem* a prætore ſeu eo, qui juriſdictioni præeſt, tempus advoca cos, & cum iis conſultandi, de re ob quam quis eſt in tus & litem experitur; quod faciebant illi, *unde petel* mulatque petitor actionem edidiſſet, ſive poſtulaſſet. Senec. lib. IV. Contr. in procem. *Tanta illi perturbatio advocationem peteret.* Etiam numerus hominum, qui in convocabatur, dicebatur *advocatio.* Cicero in Orat. p *Nihil tam invidioſo judicio litis, tam invidioſa uterer ad* Quia autem per hanc rem mora judicio interponebatu factum eſt, ut *advocatio* etiam diceretur pro quavis mor latione. In Catalectis:

Cur differs mea lux rogata ſemper,
Cur longam petis advocationem.

Seneca Conſol. ad Martiam c. 10. *Nihil de hodierno die pri nimis magnam advocationem dedi.* Idem alibi de homine *Deinde etiam ſibi petit advocationem; ut excutienda veri tium habeat.* J. F. Gronov.

70. *Satiſne tibi videor.*] Non intelligis me loqui etiam JC.? nec fruſtra fuiſſe noſtram conſuetudinem, quum mihi jam adhæſerit aliquid de veſtro jure civili. Erat a nus interrogandi frequens antiquis per *Satin'*, vel *ſatiſn* Amph. II, 2, I. *Satin' parva res eſt voluptatum in vita.* Epi *Satin' illic homo ludibrio nos habet?* Moſtel. I, I, 73. *Sati neque quod dixi flocci exiſtumat?* Sic *Satin' ſalvæ?* Ter. 6, 8. Liv. I, 58. & XLI, 8. *Idem.*

71. *Hæc ſigna meliora ſunt.*] Hoc indicium eſt animi rebus ſuis contenti, non ſpe carentis. Ter. Andr. III, 2 *que oportet ſigna ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.* cero *hæc ſigna* ἀντὶ τοῦ *hoc ſignum.* IV Heren. 5. *Eum præmeditatum fuiſſe, ut confidentiſſime reſiſtens reſponderet, confidentiæ non innocentiæ ſunt.* XIV ad Att. 5. *ſigna bona vena moleſte fert ſe ſuſpectum eſſe Bruto.* denique ludit in quod ſi referatur ad præcedens, ſignificat indicia: ad qu tur, ſonat, quaſi pro ſtatuis dictum fuiſſet: iis enim pr villas ornabant. *Idem.*

ınt, quàm [e] in meo Tuſculano. Sed quid ſit, ſcire o. Conſuli quidem te à Cæſare ſcribis: ſed ego ti› illo conſuli mallem. quod ſi aut [f] ſit, aut futurum s; perfer iſtam militiam, & permane. Ego enim lerium tui, ſpe tuorum commodorum conſolabor. autem iſta ſunt inaniora: recipe te ad nos. Nam [g] ꝛrit hic aliquid aliquando: aut, ſi minùs, una meıle collocutio noſtra pluris erit, 72 quàm omnes arobrivæ. Denique, ſi citò te retuleris: ſermo s erit. [h] ſi diutius fruſtra abfueris: non modò Laım, ſed etiam ſodalem noſtrum 73 Valerium perti:o. Mira enim 74 perſona induci poteſt Britannici :onſulti. Hæc ego non rideo, quamvis tu rideas: le re ſeveriſſima tecum, ut ſoleo, jocor. Remoto, tibi [i] hoc amiciſſimo animo [k] præcipio, ut, ſi mea commendatione tuam dignitatem obtinebis, :ras noſtri deſiderium; honeſtatem, & facultates augeas. ſin autem iſta frigebunt, recipias te ad nos. ıia tamen, quæ vis, & tua virtute profectò & o ſummo erga te ſtudio, conſequere.

e quæ in *Lamb.*

f *alii* ſit. P. Cl.

g *alii non habent* autem.

h *alii* ſin fr. diut.

i hoc *deeſt in MS.*

k precor *MS.*

EPISTOLA XII.

ARG. *Jocatur more ſuo, & in joco reprehendit opiniones Epicuri, ipſumque Trebatium; quem Epicureum eſſe factum, ex Panſa noverat. Scripta in interregno.* [A. V. C. DCC.] Hanc præceſſit lib. II. ſequitur proxime ſubjecta.

CI-

72 *Quam omnes Samarobrinæ.*] In Gallia Belgica, ubi Cæſar tribus hybernis hyemare conſtituit. Hanc Cameracenſem urbem nunc vocant. *Corradus.* *Samarobrivæ* ſcribendum eſſe ex auctoritate Strabonis, & veterum librorum, docui in annotationibus ad Cæſarem. *Urſinus.* *Quam omn. Samarobrivæ.*] In aliis vero *Samarobriga:* metropolis Ambianorum in Gallia Belgica. hodie *Amiens:* ſic autem recte ſcribitur in melioribus libris, *Briva* & *Briga* ſunt antiqua vocabula Gallica, quæ pontem ſignificant, hinc *Samarobrivia* eſt pons Samaræ fluvii, qui per illam urbem tranſit. *Samara* eſt fluvius, qui Ptolemæo *Phrudis*, in Notitia imperii *Sombrica* dicitur, hodie *la Somme.* Grævius.

73 *Valerium.*] Volunt L. Valerium JC., ad quem ſcribit I, 20. et pio commendat III, I. quem ſi accipimus, quare eum perſtringat, ignoramus. ſi Valerium Catullum, quem nolunt, facilis explicatio, nempe ne is epigrammate ſe traducat: & eum amicum Ciceronis apparet ex epig. L. *Diſertiſſime Romuli nepotum, Quot ſunt, quotque fuere, Marce Tulli.* J. F. Gronov.

74 *Perſona induci.*] Fingi in mimo vel epigrammate aut propoſit. Nec. II. *Inducta eſt & Afranii togata.* Idem.

75. Epi-

CICERO TREBATIO.

MIRABAR, quid eſſet, quod tu mihi litteras mittere intermiſiſſes. Indicavit mihi Panſa meus, [75] Epicureum te eſſe factum. [76] O caſtra præclara! quid tu feciſſes, ſi te [77] Tarentum, & non Samarobrivam miſiſſem? Jam tum mihi non placebas, cùm idem intuebare, [78] quod & Titius familiaris meus. Sed quonam modo [79] jus civile defendes, cùm omnia tua cauſa [1] facias, [80] non civium? Ubi porro illa erit [81] formula fiduciæ, ***ut inter bonos bene agier oportet?*** [82] Quis

[1] *alii* acies.

75. *Epicureum te eſſe factum.*] Te ſectam Epicuri adamaſſe, id eſt, te omnia referre ad tui ipſius utilitatem. Erat enim dogma Epicuri, ſapientem omnia facere propter ſeſe. Qua ſententia abutebantur, qui ſe juvabant damno & publico & alieno. ſupra III, 9. *J. F. Gronov.*

76. *O caſtra præclara!*] In quibus ſcilicet homines Epicurei & voluptarii fiunt. *Idem.*

77. *Tarentum.*] Mollem civitatem, nequitiæque deditam. Horatius II. Serm. ſat. 4.

Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.

Athenæus lib. IV. ſolitos dicere Tarentinos ait, aliis laborioſam vitam, ſibi voluptariam placere. *P. Manut.*

78. *Quod & Titius familiaris meus.*] Diverſa ab hac ſcriptura eſt in Mediceo codice: ita enim ibi legitur, *quod Zeius familiaris tuus.* Quare accurate videndum: eſt an *Sejus* legi debeat, quod ſane mihi non diſplicet: pro *ſ*, enim antiqui librarii ac fabri z ſæpe ponebant, quod Romæ in multis lapidibus viſitur, & a doctis ac diligentibus viris adnotatum eſt. *Sejus* autem Ciceroni familiaris erat, quod intelligitur his verbis ex epiſt. ad Varronem 122. *Cœnabam apud Sejum, cum utrique noſtrum reddita ſunt a te literæ.* 166. *Cognoſcere ex M. Sejo arbitror, qui noſtro ſermoni interfuit.* Quia hoc nomen crebro legum interpretes uſurpant, & Trebatius juriſconſultus erat, ideo (ut opinor) aliqui, cum locum mendoſum putarent, *& Titio* repoſuerunt. *Victor.*

79. *Jus civile defendes.*] Eſt enim juſtitia virtus extra ſe patens, & magis conſulens alii, quam ſibi. Ariſt. V. Ethic. 3. Διὰ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀλλότριον ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι, ἡ δικαιοσύνη μόνη τῶν ἀρετῶν, ὅτι πρὸς ἕτερον ἐστί. Ἄλλῳ γὰρ τὰ συμφέροντα πράττει. Quomodo poteris retinere auctoritatem, tutari locum JC.? *J. F. Gronovius.*

80. *Non civium.*] Hoc non habent mei duo veteres libri: & fortaſſe additum ex ingenio, ſententia non requirente. *P. Manut.*

81. *Formula fiduciæ, ut inter bonos bene agier oportet.*] Conſentiunt priſci quos vidi, codices cum impreſſis. Et nobiliſſimus omnium Mediceus eandem quam vulgati libri lectionem ſervat: aliis

82 Quis enim [m] eſt, qui facit nihil, niſi ſua cauſa? 83 Quod jus ſtatues COMMUNI DIVIDUNDO, cum commune nihil poſſit eſſe apud eos, qui omnia [n] voluptate ſua metiuntur? Quomodò autem tibi placebit, JOVEM LAPIDEM jurare, cùm ſcias, Jovem iratum eſſe nemini poſſe? Quid porro fiet populo Ulubrano, ſi tu ſtatueris, πολιτεύεσθαι non oportere? Quare ſi planè à nobis [o] deficis, moleſtè fero: ſin Panſæ aſſentari commodum eſt, ignoſco: modò [p] ſcribe aliquando ad nos, quid agas; &, à nobis quid [q] fieri aut curari velis.

m eſt bonus *alii.* P. B.
n voluntate *MS.*
o non def. *MS.*
p *alii* ſcribas.
q *alii* agi, quid fieri.

EPISTOLA XIII.

ARG. *Intermiſſionis litterarum cauſſam exponit: quam non agnoſcente Trebatio, inde occaſionem arripit liberius jocandi. Scripta* [A. V. C. DCC.] *in interregno: quia dies adſcripta*, IV *Non. Mart. Interregnum autem ſex menſibus hoc anno fuiſſe, jam diximus.* Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur ep. 15. hujus libri.

M. CI-

aliis doctioribus quid faciendum ſit, judicandum relinquo: ipſe contra tot exemplariorum conſenſum nihil auſim ſtatuere. *Victor.* *Fiduciæ, inter bonos bene agier? quis.*] Ita legitur in libro manuſcripto. & ſane crediderim, non aliter hunc locum eſſe ſcribendum, etſi priorem lectionem conſervarim. Voces enim illæ, *ut* & *oportet*, quæ ſunt in impreſſis, additæ ſunt ab imperito, qui locutionem parum integram crederet, cum alibi a Cicerone Juriſconſultorum formulas ſine verb[o] citari non animadvertiſſet, ut de Offic. lib. III. *In fiducia* (inquit) *inter bonos bene agier?* codices enim vetuſti non habent, *ut:* & ibidem paullo poſt, *Cum dicitur, inter bonos bene agier: quicquam agi doloſe, aut malitioſe poteſt?* in Topicis etiam cap. XVII. ubi eadem hæc uſurpantur verba, manuſcripti codices ab impreſſa lectione diſſentientes, noſtram ſententiam confirmant, quam etiam Romæ doctiſſimis hominibus probavi. *P. Manut.* In vett. libris eſt, *inter bonos bene agier* ſine particula *ut*, & ſine verbo *oportet*; & ita videtur legendum. *Urſinus.* *Formula fiduciæ.*] In pignore vel hypotheca conſtituenda, excludens omnem fraudem. III. Off. 17. *Quam illa aurea, ut inter bonos bene agier oportet & ſine fraudatione.* Ibidem. *Idque verſari in tutelis, ſocietatibus, fiduciis, mandatis, rebus emtis venditis, conductis locatis.* J. F. Gronov.

82. *Quis eſt enim qui facit nihil niſi ſua cauſſa?*] Sic MSS. nempe fur aut latro, utique non bonus. *Idem.*

83. *Quod jus ſtatues communi dividundo.*] Ubi quod commune eſſe cœpit (ut ſi duo rem eandem emerint, aut duobus idem legatum, eadem hereditas obvenerit) oportet dividi, & adhibeberis JC. An ſuadebis utrique, ut ſe tantum reſpiciat, ſocium fraudet? *Idem.*

A a 84. In-

M. CICERO TREBATIO S. D.

ADEONE me injuſtum eſſe exiſtimaſti, ut tibi iraſcerer, quòd parum mihi conſtans, & nimium cupidus decedendi viderere, ob eamque cauſam me arbitrarere litteras ad te jamdiu non miſiſſe? Mihi perturbatio animi tui, quàm † primis litteris perſpiciebam, moleſtiam attulit. Neque alia ulla fuit cauſa [84] intermiſſionis epiſtolarum, niſi quòd, ubi eſſes, planè neſciebam. Hîc tu me etiam inſimulas, nec ſatisfactionem meam accipis. Audi, Teſta mi. Utrùm ſuperbiorem te pecunia facit, an quòd te imperator conſulit? Moriar, ni, quæ tua gloria eſt, puto te malle à Cæſare conſuli, quàm inaurari. Si verò utrumque eſt: quis te feret, præter me, qui omnia ferre poſſum? Sed, ut ad rem redeam, te iſtic invitum non eſſe vehementer gaudeo: &, ut illud erat moleſtum, ˢ ſic hoc eſt jucundum. Tantùm metuo, ne artificium tuum tibi parum proſit. Nam ᵗ ita audio iſtic

> [85] *Non ex jure manu conſertum, ſed magis ferro*
> [86] *Rem repetunt,*

[87] Et tu ᵛ ſoles ad vim faciundam adhiberi? neque eſt, quòd

† proximis *alii.*

s ſic h. e. juc. *deeſt in MSS.*

t *Grav:* ut.

v *ita MSS:* *alii* non ſoles.

84. *Intermiſſionis literarum.*] Veneti, *epiſtolarum.* Utraque dictio idem notat. & eligenda alterutra ſi ſit, noſtram malim. *Camerar.*

85. *Non ex jure manu conſertum.*] Non totos duos hos Ennii verſus ſcripſimus. reliquum enim poſterioris in nullis antiquis legitur. Quidam minime neceſſariam partem repoſuerunt, eaque verba omiſerunt quæ & in antiquis leguntur, & ſententiam integriorem & concinniorem reddunt, cum ſtatim illum interroget an & ipſe ad vim faciendam adhiberi ſoleat. qui autem hæc viderant, ii quoque parum caſtigata ſcripſerunt: *non* enim incommodè importunéque de ſuo addiderunt. Nollem tamen ea cum Ennii verbis conjuncta eſſe, quod vitio librariorum factum eſt in noſtris codicibus: ſeparentur igitur ab illis, cum verbiſque Ciceronis conjungantur. *Victor.*

86. *Rem repetunt.*] Ita MSS. alii integrum exhibent verſum hoc modo:

> *Rem repetunt, regnumque petunt: vadunt ſolidâ vi.*

Eſt is ex Ennii VIII. Annal. ſumptus, unde adducit Gell. lib. XX. c. 10. Operæ quoque pretium eſt videre Columnæ ad Ennium adnotationem pag. 80. edit. poſtr.

87 *Et tu ſoles ad vim faciendam adhiberi.*] Legendum eſſe, *At tu non ſoles ad vim faciendam adhiberi* ſententia ipſa clamat. hoc enim ſignificat Cicero, Vereor ne artificium tuum tibi parum pro-

quòd illam exceptionem in interdicto pertimeſcas: [88]QUOD TU PRIOR VI HOMINIBUS ARMATIS NON VENERIS. Scio enim, te non eſſe procacem in laceſſendo. Sed, ut ego quoque te aliquid admoneam [89]de ˣveſtris cautionibus; [90]Treviros vites cenſeo. audio capitales eſſe. mallem auro, ære, argento, eſſent. Sed aliàs jocabimur. Tu ad me de iſtis rebus omnibus ſcribas velim quàm diligentiſſimè. A. d. IV. non. Mart. P. CII.

ˣ noſtris *alii*.

EPI-

proſit: quia iſtic non eſt opus juriſconſulto, cum arma valeant. Nam tu quidem qui juriſconſultus es, non ſoles ad vim faciendam adhiberi. *Lambin. Et tu ſoles ad vim facundiam adhibere*, eſt in manuſcripto apud me libro. *Vrſinus.*

88. QUOD TU PRIOR VI, HOMINIBUS ARMATIS NON VENERIS.] De quo tot diverſæ ſententiæ concertationesque fuerunt: ſcripſimus ut in Mediceo eſt, nam lectionem ejus libri ſinceram & integram eſſe credimus: ut qui immutare aliquid velint, potius corrumpant quam corrigant: nam verba eſſe interdicti patet, inveniuntur ea in oratione pro Cæcina multis locis, & in Pandectis ſæpius. Hunc autem eorum ſenſum eſſe exiſtimamus, ut dicat Cicero non eſſe Trebatio pertimeſcendam exceptionem illam, qua utuntur illi ad Prætorem, qui cum confeſſi ſint ſe dejeciſſe, clamant tamen ſe non interdicto teneri, nec debere reſtituere: nam ſe *prius* ab adverſariis *vi hominibus armatis* dejectos eſſe. ſubjungit enim, *Scio enim te non eſſe procacem in laceſſendo*, ut injuriarum origo à te orta eſſe poſſit. nam ut timidum & parvi animi hominem taxat; & qui libenter pugnas turbaſque fugeret, & bello minime eſſet aptus: quibus enim valebat armis, in prœlio uti non poterat. quum autem cum juriſconſulto ſermo ſit, verbis juris frequenter utitur Cicero joci cauſſa. *Victorius.* Ut Medicæus, ità quoque Pal. concepit, neque magnopere titubat Gruterianus, tantum *omnibus* pro *hominibus* referens. Vaticanus hæc omnia ita transformat *rem repetunt, & tu ſoles ad vim faciundam adhiberi? neque eſt, quod tu prior vi hominibus armatis.* Mihi quoque interjacentia vulgò verba pro commento ac gloſſemate oboleſcunt: quod auget ſuſpicionem, quodque neque in Grut. neque editione prima *in* conſpectui ſit. Aliàs cetera ſic circumferuntur, *quod tu prior cum hominibus armatis veneris.* prima editio ſinceram lectionem ferè exhibet, ſi modo pro *in* emendes *vi*. Gebhard.

89. *De veſtris cautionibus.*] Mentionem aliquam faciam cautionum, quibus vos JC. uti ſoletis. *J. F. Gronov.*

90. *Treviros vites cenſeo &c.*] Hæc ut rectè intelligantur ſciendum eſt *treſviros*, vel *triumviros* Romæ fuiſſe duorum generum. Erant enim *treſviri* minores magiſtratus, à numero ſic appellati, quorum munus erat præeſſe carceri, damnatos punire, cognoſcere de furtis admiſſiſque ſervorum, & ejuſmodi minorum crimi-

 num

EPISTOLA XIV.

ARG. *Familiariter & jocoſe Trebatium, qui litteras nullas miſerat, objurgat.* [A. V. C. DCC.] Hanc præceſſit ep. 17. lib. v, ſequitur ep. 6. lib. II.

CICERO TREBATIO.

y Vectius *ed. vet.*

CHRYSIPPUS y Vettius, 91 Cyri architecti libertus, fecit, ut te non immemorem putarem mei. ſalutem enim verbis tuis mihi nuntiarat. Valde jam lautus es, qui gravere litteras ad me dare, homini præſertim propè domeſtico. 92 Quòd ſi ſcribere oblitus es: minùs multi

num. Horum meminit Plaut. Amphitr. I, I, 3. *Quid faciam nunc, ſi me tresviri in carcerem compegerint.* Aſin. I. 2, 5. *Ibo ego ad tresviros, veſtraque ibi nomina faxo erunt.* Hi dicebantur *capitales* [de quibus vide Ræːvard. lib. II. Var. c. 18. & Lipſ. ad v. Annal. Taciti, qui diſſentiunt] Flor. Epit. Liv. XI. *Triumviri capitales tum primum creati ſunt.* Erant alii *tresviri monetarii*, quibus pecuniæ aureæ, argenteæ, æreæ cudendæ cura incumbebat, quique vel ex Inſcriptionibus ſatis noti ſunt, in quibus ſic legitur: *C. Curtio, L. Filio Pollia Tribuno, Laticlavio legionis tertiæ decimæ gemina, triumviro auro, argento, ære. Ulp. Trajana.* Alia inſcr. *P. Plancius Pulcher triumphalis filius triumviri, auro argento, ære flando feriundo.* Utriusque generis meminit Pomponius Leg. 2. §. 30. D. de Orig. Juris. Igitur tota res eò redit, ut Cicero ludens in voce *Treviros* dicat. Treviros, id eſt nationem partim Gallicam partim Germanicam, vites cenſeo; audio capitales eſſe, id eſt tibi & Romanis, tanquam hoſtibus, capitis periculum & mortem minari, ut tresviri Romæ ſunt; mallem auro, argento, ære eſſent, id eſt mallem ut non vobis periculum crearent, ſed magnum auri, argenti, æris cumulum objicerent, ut Romæ triumviri monetales. *J. F. Gronov.* Vide porro lib. I. de Pec. Vet. c. 6. Turneb. Adverſ. lib. II. c. 27. *Juno moneta* unde ſit dicta docet Crinit. de Honeſt. Diſcip. lib. XXI. c. 4. *Cuper.*

91. *Cyri.*] Et hic libertus fuit ab architectura nobilis, de quo ep. 3. lib. II. ad Attic. & epiſtola ſecunda lib. 2. ad Q. Fratrem. hic obiit eo anno, quo P. Clodius occiſus eſt, ipſumque Clodium & Ciceronem reliquit heredem: ut ex oratione pro Milone intelligitur. *P. Manut.*

92. *Quod ſi ſcribere oblitus es.*] Luſit in hoc verbo Cicero eleganter: nam *ſcribere* dicuntur juriſconſulti, cùm clientibus ſuis ſcripto cavent. Cùm literas ad ſe nullas Trebatius mitteret, aperit Cicero quod incommodum ex ea re oriturum ſit, tranſit tamen ad alium minus communem hujus verbi ſignificatum. Minus multi jam te advocato cauſâ cadent, paucos habebis clientes, nec multi ſuas cauſas ad te deferent. In qua etiam re exponenda, carpit

multi jam, te advocato, 93 cauſâ cadent. ſin noſtri oblitus es: dabo operam, ut iſtuc veniam ante, quàm planè ex animo tuo [z] effluo. ſin æſtivorum timor te debilitat: aliquid excogita, ut feciſti de Britannia. Illud quidem perlibenter audivi ex eodem Chryſippo, te eſſe Cæſari familiarem. Sed mehercule mallem, id quod erat æquius, de tuis rebus ex tuis litteris quàm ſæpiſſimè cognoſcere. Quod certè ita fieret, ſi tu maluiſſes benivolentiæ quàm litium jura perdiſcere. Sed hæc jocati ſumus, & tuo more, & nonnihil etiam noſtro. Te valde amamus, noſque à te amari [a] cùm volumus, tum etiam confidimus.

[z] *alii* effluam.

[a] tum *alii.*

EPISTOLA XV.

ARG. *Declarat ſuum abſentis Trebatii deſiderium: gratulatur de C. Matii familiaritate.* [A. V. C. DCC.] Hanc præceſſit ep. 13. hujus libri, ſequitur ep. 18. eodem hoc libro.

CICERO TREBATIO.

QUAM ſint 94 moroſi qui amant, vel ex hoc intelligi poteſt. moleſtè ferebam [b] antea, te invitum iſtic eſſe; pungit me rurſus, quòd ſcribis eſſe te iſtic libenter. neque

[b] ante *MS.* P. B.

carpit illum, ut malum advocatum, & defenſorem cauſarum; quaſi omnes, qui ad eum patronum confugerent, cauſas amitterent, nec jus ſuum tueri poſſent. Utitur autem in ea etiam re narranda vocibus peculiaribus juriſconſultorum. Vidi antiquum exemplar Topicorum, in quo locus ille ita ſcriptus eſſet: Etenim cùm tu mihi, meiſque, multa ſæpe ſcripſiſſes. cùm formis excuſi omnes *Caviſſes.* Victor.

93. *Cauſâ cadent.*] Id eſt perdent litem apud judicem, amittent id de quo controverſia eſt. Sic lib. 1. de Orat. *Ut ei, quem defendebat, cauſâ cadere liceret.* lib. 1. de Fin. *Itaque concedo, quod modo dicebas, cadere cauſâ, ſi qui ex noſtris aliter exiſtimant.* Sueton, Calig. *Adeo ut litigatorum plerique, quod occurrere abſentes ad vadimonium non poſſent, cauſâ caderent.* J. F. Gronov. Notanda eſt differentia inter *cauſâ cadere* & *formulâ cadere*; qui formulâ cadebat poterat a prætore in integrum reſtitui, qui cauſâ, is perdebat litem. Vid. Rupert, ad Tit. de Orig. Juris p. 197, & ſeq. & Chriſt. Coler. Parerg. c. 9. *Cuper.*

94. *Moroſi.*] *Moroſus* eſt, cui non placet id, quod placere debet: vel, qui plus, quam oportet, exigit ab aliquo: vel, qui non fert, quod ferendum videtur. In Oratore: *uſque eo difficiles ac moroſi ſumus, ut nobis non ſatisfaciat ipſe Demoſthenes.* P. Manut.

neque enim mea commendatione te non delectari facilè patiebar: & nunc angor, quidquam tibi ſine me eſſe jucundum. Sed hoc tamen malo ferre nos deſiderium, quàm te non ea, quæ ſpero, conſequi. [c] Quum verò in C. [d] Matii, ſuaviſſimi doctiſſimique hominis familiaritatem veniſti, non dici poteſt quàm valde gaudeam: qui fac ut te quàm maximè diligat. mihi crede, nihil ex iſta provincia potes, quod jucundius ſit, 95 deportare. Cura, ut valeas.

EPISTOLA XVI.

ARG. *Laudare Trebatium videtur ut ſapientem, qui belli diſcrimina vitaret: ſed revera notat ut timidum: quod ſæpe facit. adſcribit quædam per jocum, de Cn. Octavio, de futuris Trebatii divitiis, de ejuſdem ſuperbia. Scripta videtur eodem anno:* [A.V.C. DCXLX.] *quod ex eo cognoſcitur, quia ſcribit Cicero & in Britanniam ire Trebatium noluiſſe, & adhuc quidem Samarobrivæ eſſe; ubi eum fuiſſe cum interreges crearentur, indicat epiſt.* 11. Hanc præceſſit ep. 10. hujus lib. ſequitur ep. 9. lib. 1.

M. CICERO TREBATIO S. D.

96 IN equo Trojano ſcis eſſe in extremo, *ſero ſapiunt.* 97 Tu tamen, mi vetule, non ſerò: [c] 98 primas, illas

95. *Deportare.*] Juſtin. xx, 2. *ſolatia ſuis pro auxiliis deportant.* Vide 1 Obſerv. 12. *J. F. Gronov.*

96. *In Equo Trojano.*] Tragœdiæ nomen, ſed utrum Livii Andronici, quem Nonius appellat in Opitula, an Nævii, quem Macrobius lib. VI. Sat. ignoro. *P. Manut.*

97. *Tu tamen mi vetule, non ſero.*] Hæc & vulgata, & antiqua hujus loci lectio eſt: nos nihil mutavimus: etſi nonnullos ſcimus pro *vetule* βαικηλε emendare conatos. Cujus tamen Græcæ vocis nullo in antiquo exemplari veſtigium ullum vidimus, ſcimus & nos βακήλεις antiquo proverbio appellatos eſſe languidos: & diſſoluto corpore homines, & potius mulieres, quam viros. Non tamen recte facere exiſtimamus, qui tam facile veterem ſcripturam tollunt. appellat autem hunc variis ſæpe cognominibus, ut *teſtam* etiam. quorum rationem ſi velis conerisque, fortaſſe non facile explicare poſſis. *Victorius. Tu tamen mi vetule.*] Reſtat nunc, ut Crinito, qui aliter hunc locum intellexit, reſpondeamus. Ipſe enim contra Politiani emendationem *Philoctetem* tuetur, multumque ſibi in ea expoſitione placet, cum dicat etiam Politianum, cum de hac re ſermonem cum eo haberet, errorem ſuum agnoviſſe, libenterque in ſuam ſententiam veniſſe: quod miror virum pertinacem in tam bona cauſa tam facile manus dediſſe, & non ani-

illas rabioſulas ſat fatuas dediſti : deinde , quòd in Britannia [99] non nimis φιλοθέωρον te præbuiſti, planè non re-

animadvertiſſe alium intellectum habere verba illa Ciceronis, quibus nititur adverſarius , & longe diverſum ab eo, quem ille credidit : nec enim puto hoc Crinitum commentum eſſe, Sunt autem hæc verba , quæ Crinitus putavit pro ſe facere ad Q. Fratrem lib. II. De Rep. *Nimium te laborare doleo , & meliorem civem eſſe , quam Philoctetam, qui acceptâ injuriâ, ea ſpectacula quærebat , quæ tibi acerba eſſe video,* Hanc autem illorum ſententiam eſſe puto. Querebatur Quintus Remp. eo tempore in magnis malis verſari : valdeque de ejus miſeriis animo cruciabatur : reprehendit hominem Marcus, quod tantum ei publica damna dolerent, & meliorem civem eum eſſe dicit, quam Philoctetam , qui accepta injuria a Græcis , in illas eos calamitates cecidiſſe gaudebat , quas Quintus in ſua Rep. eſſe moleſte ferebat. Deſiderabat Philoctetes damna & infortunia Græcis , quia ſe in inſula deſtitutum meminerat : Quintus vero etſi cum fratre graves ærumnas ob Remp. perpeſſus erat , tamen cum ſciret eam multis malis conflictari , ut bonus civis , qui injurias patriæ obliviſci debet , iniquo animo ferebat. Damnat igitur ejus conſilium Cicero , nec debere illum ob id ſe nimis macerare oſtendit, cum poſt tot accepta beneficia, nimis in ipſos ingrata Reſp. fuiſſet , ut facile ferre debeat ejus naufragia, Quam ſententiam perſequitur ad Attic. ſcribens lib. IV. in epiſt. cujus eſt initium ; *Occupationum mearum :* Tam graves enim fuerant in Ciceronem inimicorum injuriæ , & tam acerba exilii memoria; ut cum ſe a Rep. deſtitutum fuiſſe recordaretur , non poſſet aliquando in eam ſatis placato animo eſſe, *Quærebat autem ſpectacula* , intelligimus , lætitiam capiebat rem eo deductam , ut qui ſibi damnum intuliſſent , pœnas darent ſuæ petulantiæ, ut loquitur lib. x. ad Att, de Dionyſio : *Et homini non amico noſtra incommoda , tanta præſertim , ſpectaculo eſſe nollem.* Id eſt, præbere illi voluptatem, Libenter enim , qui ſe male tractatos judicant , vident in adverſa fortuna conſtitutos , quos ſibi mali cauſam fuiſſe arbitrantur, eamque delectationem capiunt ex illorum infortuniis & miſeriis , quam ex aliquo ſpectaculo capere homines conſueverunt. Nihil igitur facit ad locum hunc in epiſtola Trebatii , locus ille ad Q. Fratrem, Nos autem utrumque quemadmodum intelligi debere credimus , pluribus verbis expoſuimus : ſed res , de qua tanta controverſia extiterat, non potuit brevius explicari. *Idem in poſter. Mi vetule.*] Vetus amicule. *Vetulus ſenex* Plaut. Merc. 2,2,43. *J. F. Gronov.*

98\. *Primas illas.*] Nam te ſapere argumentum ſunt illæ litteræ, quas poſtquam illuc veniſti (nondum cognito Cæſare, nondum & loco & conditione, qua uſurus eſſes) ſcripſiſti primas, illas plenas indignationis & in[illegible]tæ pœnitentiæ, Oſtendebant enim te nolle in bello perire, [illegible]m.

99\. *Non minus Ph[illegible]eten te præbuiſti.*] Magna eſt eruditorum hominum diſſenſio in hujus loci declaratione & ſcriptura : nos tamen opinionem noſtram inter tantos auctores libere proferemus, &

reprehendo. nunc verò [1] in hibernis [f] injectus mihi videris. itaque te commovere non curas. *Uſquequaque ſapere opor-*

& fortaſſe in quo illi decepti ſint demonſtrabimus. Et primo lectionem, quam Politianus reſtituit, uno tantum parum mutato verbo, comprobamus: eadem enim exemplaria ſequimur, quibus ille adjutus commodiorem hunc locum fecit, *minus* tantum in *nimis* facili & frequenti admodum lapſu permutato. Nonnihil etiam ab eodem intellectu horum verborum diſſentimus: ni fallor enim, non parum peccat ille in hujus rei hiſtoria. Putat enim Trebatium in inſulam Britanniam acceſſiſſe, quod falſum eſt ex verbis his Ciceronis: *Qui neque in Oceano natare volueris, nec ſpectare Eſſedarios.* Item ex hoc loco confirmatur: *Sin æſtivorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut feciſti de Britannia.* Quæ declarant ſcire jam Ciceronem eum in Britanniam non profectum, cum dicat illi, ut aliquam cauſſam quærat, ne faciat, quod non ſibi commodum ſit, ut fecerat de Britannia, quò ire noluerit excuſatione quapiam uſus. Nam primo crediderat Cicero illum eò cum Cæſare iſſe. Verba autem hæc *in Britannia*, &c. quæ (ut nos putamus) Politianum in errorem induxerunt, perſuaſeruntque illi, ut crederet eò profectum Trebatium, illicque valde *philotheorum* fuiſſe, non eam habent ſententiam, quam ille exiſtimavit: ſed *in Britannia* ſic intelligo, in expeditione & negotio Britanniæ: quantum ad Britanniam, in navigatione illa, quæ in Britanniam facta eſt. Quo modo dicendi tam ſæpe utitur hic auctor, ut non millies obſervaſſe pudor ſit illis, qui aliquando ipſum viderint: nam credere Trebatium, etiamſi in Britanniam acceſſiſſet, in theatris verſatum, ſpectationibuſque operam dediſſe fugitantem prœlium, otioque ſe aſſerentem, ut ille exponit, nimis ineptum mihi videtur indignumque acerrimo hominis judicio. Paucis enim diebus, quibus in maximis periculis in inſula manſerunt, non locus erat ludis deliciiſque. Nos hic φιλοθεάμονας intelligimus φιλοθεάμονα, φιλοθεωρητήν. Sic enim Græci appellant illum, qui novas terras, novaque loca ſemper viſere vult, ſtudioque peregrinationis mirifice, ut ſitum orbis terrarum ſpectet, moreſque diverſarum gentium, & inſtituta perdiſcat: quemadmodum Plutarch. in libello περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων dicit fuiſſe Cleombrotum quendam Lacedæmonium, his verbis: Κλεόμβροτος δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος, πολλὰ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ περὶ τὴν Τρωγλοδυτικὴν γῆν πεπλανημένος, πόῤῥω δὲ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάττης ἀναπεπλευκὼς οὐ κατ' ἐμπορίαν, ἀλλ' ἀνὴρ φιλοθεάμων καὶ φιλομαθὴς, οὐσίαν δὲ ἔχων ἱκανὴν, καὶ τὸ πλείονα τῶν ἱκανῶν ἔχειν οὐκ ἄξιον πολλοῦ ποιούμενος, ἐχρῆτο τῇ σχολῇ πρὸς τὰ τοιαῦτα. Et hanc denique ſententiam eſſe horum verborum putamus, ut Cicero dicat ſe laudare conſilium Trebatii, quod non fuerit ex hoc hominum genere, qui omnia viſere cupiunt: multos enim illuc ſtudio videndæ inſulæ, quæ tunc tanquam novus orbis Romanis aperta erat, libenter acceſſiſſe veriſimile eſt, cum navigatio illa multorum periculorum & incommodorum plena eſſet. ut ſapientius feciſſe viderentur, qui neglecta gloria, contemptaque etiam

loci

oportet. id erit [2] *telum acerrimum.* Ego ſi foris cenitarem, Cn. Octavio, familiari tuo, non defuiſſem. cui tamen dixi, cùm me aliquoties invitaret: [3] Oro te, quis tu es? Sed g mehercules, extra jocum, homo bellus eſt. vellem eum tecum abduxiſſes. Quid agatis, & ecquid [4] in Italiam venturi ſitis hac hieme, fac planè ſciam.

g *alii* mehercule.

loci ſpectatione, aliquam cauſſam invenerunt, quare illuc non ierint: quod feciſſe Trebatium lætatur: ſimulque ut parum militarem virum, nec bellicæ laudis avidum, clam taxat, quod etiam aliis locis joci gratia libenter facit. *Victorius.* Veneti, *non nimis quam* φιλοθέωρον, ut *oppido quam*, *ſane quam*, ſed hæc figura ſermonis minus fortaſſe Ciceroniana videatur. Illud, *non nimis* φιλοθέωρον Victorius probat: & eſt ſane ſenſus de his verbis evidens. Sequitur verſus trochaicus tetrameter catalecticus, de veteri aliqua, ut videtur, Latina fabula: *Uſquequaque ſapere oportet; id erit telum acerrimum.* Camerar.

1. *In hibernis injectus.*] Lego *illectus*, vel *inlectus*. id eſt, delinitus, ineſcatus, captus aliqua illecebra. Lucr. 5. *J. F. Gronov.*

2. *Telum acerrimum.*] Vox *telum* ſumitur eleganter pro inſtrumento & ratione agendi, pro præſidio & adminiculo. Sic Cicero de Amicitia: *Nec vero negligenda eſt fama, nec mediocre telum ad res gerendas exiſtimare oportet benevolentiam civium.* Liv. lib. III. *Juventus quoque, quæ inter tales metus detrectationem militiæ telum acerrimum adverſus patres habere ſolita erat, bellum & arma ſpectabat.* Idem lib. IV. *Virtute pares, neceſſitate, quæ ultimum & maximum eſt telum, ſuperiores eſtis.* J. F. Gronov. Adde Curt. lib. IV. c. 14. §. 13. & Auctorem Dialogi Corrupt. Eloq. c. 12. qui pro eo c. 31. *inſtrumentum* dixit. *Cuper.* Adde etiam Hofmannum ad Oracula Sibyllina p. 469. editionis Gallæi, & Salmaſium in Exercitationibus Plinianis, quem præter alios citat Hofmannus. *Verburg.*

3. *Oro te, quis tu es?*] Eſt hæc formula, qua compellabant illos quos contemnebant præ ſe. Hinc ſuperius hunc Octavium appellavit *terræ filium.* Dux Myſorum ad Romanos apud Flor. IV. 12. *Qui vos*, inquit, *eſtis?* Et Arioviſtus apud eundem lib. III. c. 10. *Quis eſt autem Cæſar?* Ovid. epiſt. Phyllidis;

Hei mihi, ſi quæ ſim Phyllis, & unde rogas. Græv.

4. *In Italiam.*] Italia aliter jure naturæ, aliter juriſdictione terminatur: jure naturæ, Alpibus; juriſdictione, Rubicone amne: ultra quem incipiebat Ciſalpina Gallia; quæ cum Tranſalpina & Illyrico erat in imperio Cæſaris. Dixit igitur Cicero, *In Italiam*, id eſt, in Ciſalpina Gallia, quò ſe Cæſar quotannis ad conventus peragendos hieme conferre ſolitus erat. ipſe enim Commentariorum ſuorum lib. I. in extremo de ſe ipſo ita ſcripſit: *In citeriorem Galliam ad conventus agendos profectus eſt.* Et lib. II. item in extremo: *Legionibus in hiberna deductis, in Italiam profectus eſt.* Et lib. V. primis verbis: *L. Domitio, App. Claudio coſſ. diſcedens ab hibernis Cæſar in Italiam, ut quotannis facere conſueverat, legatis imperat, &c.* Et lib. VI. in extremo: *Ut inſtituerat, in Italiam ad*

 con-

ſciam. Balbus mihi confirmavit, te divitem futurum; id [h] utrùm Romano more locutus ſit, bene nummatum te futurum, an, quomodo Stoici dicunt, *omnes eſſe divites, qui cælo, & terra frui poſſint*, poſteà [i] videro. Qui iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, quòd negent te percunctantibus reſpondere. ſed tamen eſt [k] quòd gaudeas. conſtat enim inter omnes, neminem te uno Samarobrivæ juris peritiorem eſſe.

h verum *alii.*

i *alii* videbo.

k quo *MS.*

P. CIII.

EPISTOLA XVII.

ARG. *Gratulatur Trebatio, quod urbis urbanarumque rerum deſiderium aliquando depoſuerit: eumque cohortatur ut Cæſaris amicitiam plurimi faciat: quam fore fructuoſam promittit, in ſeque ipſum recipit.* [A. V. C. DCXCIX.] Hanc præceſſit ep. 8. hujus libri, ſequitur ep. 9. eodem hoc libro.

CICERO TREBATIO S. D.

EX tuis litteris, & Quinto fratri gratias egi, & te aliquando collaudare poſſum, quòd jam videris certa aliqua in ſententia conſtitiſſe. Nam primorum [l] menſium litteris tuis vehementer commovebar, quòd mihi interdum (pace tua dixerim) levis in urbis urbanitatiſque deſiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, ſæpe autem etiam, quod à te [m] alieniſſimus & ſubimpudens videbare. tamquam enim ſyngrapham ad imperatorem, non epiſtolam attuliſſes: ſic, pecunia ablata, domum redire properabas: nec tibi in mentem veniebat, eos ipſos, qui cum ſyngraphis veniſſent [n] 5 Alexandream, nummum adhuc nullum auferre potuiſſe. Ego, ſi mei commodi rationem ducerem, te mecum eſſe maximè vellem. non enim mediocri afficiebar vel voluptate ex conſuetudine noſtra, vel utilitate ex conſilio atque opera tua. Sed cùm te [o] ex ado-

l menſum *MSS.*

m *alii* alieniſſimum eſt, ſubimp.

n Alexiam *Lamb.* *male.*

o & adoleſcentiam tuam *alii.*

conventus agendos profectus eſt. Quibus exemplis utendum putavi, ut conſtaret, ab eodem Cæſare modo citeriorem Galliam, modo Italiam vocari eam imperii partem, quæ Alpibus & Rubicone amne contineretur. *P. Manut.*

5. *Alexandriam.*] Ut a Ptolemæo, Alexandrino rege, pecuniam ſuam, ei Romæ creditam exigerent. Jocatur Cicero in re vera: ut ex oratione pro Poſtumo, in qua etiam ſyngraphæ in Albano Pompeji factæ nominantur, ſatis conſtat. iidem Ptolemæi creditores ſignificantur ep. 1. lib. 1. *Idem.*

6. *Hoc,*

doleſcentia tua in amicitiam & fidem meam contuliſſes: ſemper te non modò tuendum mihi, ſed etiam augendum atque ornandum putavi. Itaque quoad opinatus ſum, me in provinciam exiturum, quæ ad te ultrò [q] attulerim, meminiſſe te credo. poſteà quàm [p] mea mutata ratio eſt, cùm viderem, me à Cæſare honorificentiſſimè tractari, & unicè diligi, hominiſque liberalitatem incredibilem, & ſingularem fidem noſſem: ſic ei te commendavi & tradidi, ut graviſſimè diligentiſſimeque potui. Quod ille ita & accepit, & mihi ſæpe litteris ſignificavit: & tibi [r] & verbis, & re oſtendit, mea commendatione ſeſe valde eſſe commotum. Hunc tu virum nactus, ſi me aut ſapere aliquid, aut velle tuâ cauſâ putas, ne dimiſeris: &, ſi [s] qua te fortè res aliquando offenderit, cùm ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit viſus, perferto, & ultima exſpectato; quæ ego tibi [t] & jucunda & honeſta præſtabo. Pluribus te hortari non debeo. tantùm moneo, neque amicitiæ confirmandæ clariſſimi ac liberaliſſimi viri, neque uberioris provinciæ, neque ætatis magis [v] idoneum tempus, ſi hoc amiſeris, te eſſe ullum umquam reperturum. [6] Hoc, quemadmodum vos ſcribere ſoletis in veſtris libris, idem Q. Cornelio videbatur. In Britanniam te profectum non eſſe [x] gaudeo, quòd & labore caruiſti, & ego te de rebus illis non audiam. Ubi ſis hibernaturus, & qua ſpe, aut conditione, perſcribas ad me velim.

p ultimo *MS.*
q detulerim *alii.*
r *alii omittunt* &.
P. B.
s *alii* quæ.
t *alii omittunt* &.
v idoneæ *Lamb.*
x *alii* vehementer gaudeo.

EPISTOLA XVIII.

ARG. *Laudat Trebatium quod videretur certa aliquando in ſententia conſtitiſſe, & velle in militia permanere. Tum jocatur in ejus par-*

6. *Hoc, quemadmodum vos ſcribere ſoletis in veſtris libris, idem Q. Cornelio videbatur.*] Ad veterem Juriſconſultorum conſuetudinem æqualium aut ſuperiorum auctoritatem ſententiis atque opinionibus ſuis adjungendi, adſpexiſſe Ciceronem certum eſt: quæ ad recentiores quoque Juriſconſultos, quorum in Pandectis reſponſa extant, permanavit atque retenta eſt, ut exemplis pene innumeris in eam rem prolatis confirmare poſſim. Celſus l. ſi cui ſimplicius. 9. D. de ſerv. *Verum conſtitit, ut qua primum viam direxiſſet, ea demum ire agere deberet, nec amplius mutanda ejus poteſtatem habere, ſicut Sabino quoque videbatur.* P. Fab. Semeſtr. 1, 21. quem vide, *Gravius.*

7. Ego

parſimonia, quia ſcripſerat in palimpſeſto. [A. V. C. DCC.] Hæc præceſſit ep. 15. hujus libri, ſequitur ep. 4. lib. II.

CICERO TREBATIO S. D.

ACCEPI à te aliquot epiſtolas uno tempore, quas tu diverſis temporibus dederas: in quibus me cetera delectarunt. Significabant enim, te iſtam militiam jam firmo animo ferre, & eſſe fortem virum & conſtantem. Quæ ego paulliſper in te ita deſideravi, non imbecillitate animi tui, ſed magis ut deſiderio noſtri te æſtuare putarem. Quare perge, ut cœpiſti: forti animo iſtam tolera militiam. Multa, mihi crede, aſſequere. 7 ego enim

7. *Ego enim renovabo commendationem, ſed tempore.*] Nos quin hæc lectio & integra & incorrupta ſit, non dubitamus: volumus tamen antiquam quandam ſcripturam a nobis animadverſam notare, quæ fortaſſe aliquem, qui eam non obſervaſſet, perturbaret, moleſtiamque ei non parvam exhiberet. ut videant omnes non poſſe quemlibet vetera exemplaria tractare. Hoc loco vetuſtiſſimus ille Mediceus codex, & alter etiam non malus, non æque tamen antiquus, pro *tempore* habent *tam*, fractam omnino & parum commodam hoc loco vocem. Ipſi unius litteræ mendum ibi eſſe exiſtimamus, deceptumque librarium *tam* pro *tem* ſcripſiſſe. Non ſemel autem in priſcis exemplaribus, ſic conciſam hanc vocem reperies: ut prima ad Atticum epiſtola in vetere illo noſtro codice ſic locus hic ſcriptus eſt, *Nos initium prenſandi facere cogitaramus eo ipſo tem. quo tuum puerum &c.* pro *tempore*, ubi vulgati codices *die* habebant, ab illis, ut putamus, repoſitum qui hanc ſcribendi rationem non animadverterant, & quid intelligi deberet ſuo ingenio ferme perſpexerant. Item ille lib. X. *Quod me mones, de vultu, & oratione, ut tem. accommodanda*, pro *ad tempus:* qui locus etiam corrupte legebatur *ad rem.* cum enim non intelligerent poſteriores librarii, nimis temere & indocte *tem* in *rem* converterunt. Harum minutarum, puſillarumque rerum inſcitia maximas perverſiones labeſque gignit in antiquis voluminibus deſcribendis. Nos tam tenuem notationem aſpernatos non eſſe neminem mirari volumus: ducti enim ſtudio juvandi pro imbecillis noſtris viribus hunc præclariſſimum auctorem, ad omnia, dum deſiderium noſtrum expleamus, deſcendimus. Cupimus autem hanc noſtram diligentiam in bonam partem accipi: illos certe, qui quandoque in hoc negotio laborarunt, ſedulitatem noſtram non contempturos credimus & ſperamus. Eo autem loco, qui paullo poſt ſequitur, *quando veſtra cautiones.* antiqui codices etiam illi probatiores & antiquiores, *cauſſationes* pro *cautiones* habent. Nos hoc erratum librarii putamus, ſed tamen non diſſimulavimus: peritiores rem ſubtilius conſiderabunt. *Victorius.*

8. Vt

nim renovabo commendationem : ſed tempore. Sic habeto, non tibi majori eſſe curæ, [8] ut iſte tuus à me diſceſſus quàm fructuoſiſſimus tibi ſit, quàm mihi. Itaque, quando [9] veſtræ [y] cautiones infirmæ ſunt; [10] Græculam tibi miſi cautionem chirographi mei. Tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias. ego enim ignaviſſimo cuique maximam fidem habeo. Sed, ut ad epiſtolas tuas redeam, cetera bellè: illud miror. quis ſolet eodem exemplo plures dare, qui ſua manu ſcribit? Nam quòd in palimpſeſto, laudo equidem parſimoniam. ſed miror, [11] quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, [12] quàm hæc ſcribere; niſi fortè [13] tuas formulas.

[y] cauſationes *MS.*

P. CIV.

8. *Ut iſte tuus a me diſceſſus fructuoſiſſimus tibi ſit.*] Veneti, & rectè quidem, *Tam fructuoſiſſimus ſit tibi, quam mihi*, id eſt tam tibi quam mihi ſit fructuoſiſſimus. *Camerar.* Lego, *quam fructuoſiſſimus tibi ſit*: eſt enim in manuſcripto mendoſe, *tam fructuoſiſſimus.* Urſinus.

9. *Veſtræ cautiones infirmæ ſunt.*] Tuum iſtic artificium tibi parum prodeſt: friget enim in bello jus civile. ep. 13. *Tantum metuo, ne iſtic artificium tuum tibi parum proſit.* Et ep. 16. *Qui iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, quod negent te percunctantibus reſpondere.* Occaſionem dubitandi in verbo, *Cautiones*, nonnulli attulerunt, affirmantes in antiquis libris eſſe, *Cauſationes.* Ego in meis omnibus, qui ſunt undecim, plane video ſcriptum, *Cautiones.* P. Manut.

10. *Græculam tibi miſi cautionem.*] Puto ſenſum eſſe, commendavi te Cæſari litteris Græcè ſcriptis. *Victor.* *Græculam tibi miſi cautionem.*] Ego tibi cavere vòlui miſſo, quod mea manu Græce ſcripſi. Manutius epiſtolam ad Cæſarem ſignificari vult; Turnebus hanc ipſam Latinam ad Trebatium, XII. Adv. 18. Sic *Græculum ferrum.* Flor. II, 7. *J. F. Gronov.*

11. *Quid in illa chartula fuerit.*] Unus Gulielmii codex: *quid in ima chartula fuerit.* Quod verò illa poſteriora verba *quàm hæc ſcribere* inducit atque ejicit Lambinus; ſolens more ſuo ingenii facit, non ex veritate ſed ex libidine. reſtant illa in libris omnibus, atque adeò editione principe, niſi quod ad eandem notet Egnatius, legi alias (ut Manut. volebat poſtea adnotatumque ad Politiani librum) *quàm exſcribere.* Canterus tamen amplius malebat, *quàm hæc exſcribere.* Gebhard.

12. *Quam hæc ſcribere.*] Verane ſit nonnullorum conjectura, alii judicabunt: meliores certe libri, ac manuſcripti fere omnes a noſtris nihil diſcrepant. Ita quondam legebatur hic locus, ut non malus omnino ſenſus ex ea ſcriptura eliceretur, atque ille quidem ſatis planus: *Quam hæc non ſcribere*, ut dicat Cicero, ſe mirari, quidnam ibi ſcriptum ante fuerit, ut ſine culpa deleri poſſet, ut quæ ſcripſerat, poſtea reponerentur. Solemus enim inſulſa malaque delere, ut bona reponamus: nihil autem deterius iis frigidiuſque

mulas. Non enim puto te meas epiſtolas delere, ut reponas tuas. An hoc ſignificas, nihil fieri? frigere te? ne chartam quidem tibi ſuppeditare? Jam iſta tua culpa eſt, qui verecundiam tecum extuleris, & non hic nobiſcum reliqueris. Ego te Balbo, cùm ad vos proficiſcetur, more Romano commendabo. Tu, ſi intervallum longius erit mearum litterarum, ne ſis admiratus. eram enim [z] abfuturus menſe Aprili. Has litteras ſcripſi in Pomptino, 14 cùm ad villam Metrilii Philemonis [a] dever-

z aſuturus. *MS.*

a *alii* divertiſſem.

que eſſe poterat. Quare oſtendit, ſe non probare conſilium ejus, & in hac re facetiſſime ludit. Veruntamen optima exemplaria diſſentiunt, unum tamen ex multis, quod negantem illam particulam haberet, ſtudio ac diligentia amicorum inventum eſt. *Vid.* *Quod hæc ſcribere.*] Suſpicor mendum ſubeſſe. Mihi enim perobſcurus eſt ſenſus, & ut libere dicam quod ſentio, legendum crederem; *quam exſcribere*, nulla propemodum mutatione facta. Depravationis enim origo, ut opinor, ea fuit: deſcribendis libris ſæpe duos præficimus, qui legat, & qui de legente excipiat, ut ſcilicet celerius & certius id muneris conficiatur. Cum autem is, qui legeret, protuliſſet *exſcribere*, credidit ſcriptor *ecſcribere*, dictum eſſe: itaque fecit in libro. Alius deinde errorem, quem per imprudentiam commiſſum debuit tollere, temeritate auxit, una dictione in duas diviſa, priori duabus litteris; & quas falſo deſiderari credidit; adſcriptis *h* & *a*, ut legeretur *hæc*, ſenſu fortaſſe commodo; ſed, ut dixi; mihi perobſcuro. Quod ſi legatur *exſcribere*, hoc dicet; video te parum diteſcere, cui charta deſit, in qua tuas formulas aut aliud quidpiam exſcribas. Ea enim ſi ſuppeditaret; nunquam profecto ad nos in palimpſeſto. Infert enim, *an hoc ſignificas; nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi ſuppeditare?* Dixit autem, *quod delere malueris, quam exſcribere*, per jocum ſignificans, non habuiſſe Trebatium in quo exſcriberet id quod deleverat, itaque ſe mirari quid fuerit in illa chartulá; quaſi moleſte ferat id periiſſe: chartæ enim inopiam oſtendit, cum ſcribat in palimpſeſto. Idem error in 3 epiſtolam VIII libri ad Atticum irrepſerat: ubi enim antea legebatur *faſces laureatos hac ferre ex Italia* nemo non videt legendum eſſe *ecferre*, ut ex vetuſtis codicibus Florentini repoſuerunt. *Idem in poſterior.* *Quam hæc ſcribere.*] Hæc ab aliquo imperito adjecta videntur. Intelligitur enim, quam ſervare & alia charta ad ſcribendam epiſtolam uti. Sic & Mur. & Lamb. *J. F. Gronov.*

13. *Tuas formulas.*] Sc. delere maluiſti, quas vos JC. multas ſcribitis. *Formulas componendarum actionum.* III Off. 14. *nondum Aquilius protulerat de dolo malo formulas.* Idem.

14. *Cum ad villam Metrilii Philemonis.*] In cunctis antea impreſſis ita legebatur: manu etiam ſcripti quos vidi, neque inter ſe, neque ab impreſſis diſſentiunt. Scripſerunt tamen nonnulli, ſatis levi conjectura ducti, *M. Æmylii Philemonis*, quos, niſi aliquid

ſem: ex qua jam audieram [15] fremitum [b] clientium b clientum
um, quos quidem tu mihi conciliaſti. Nam Ulu- ed. vet.
[6] honoris mei cauſâ vim maximam ranunculorum
commôſſe conſtabat. Cura ut valeas. vi idus April.
ɔmptino.

Epiſtolam tuam, quam accepi [19] ab L. Arruntio,
con-

:ertius invenerint, non ſequar. Non mirum autem videri , tenuis hominis ac libertini mentionem alibi non reperiri. *ius.* Cum in libris manuſcriptis varie legeretur: (quidam *Mevilii*, quidam *Metilli* habent) auſus ſum emendare *M. lii:* procul enim dubio libertus fuit adoptatus in Romanam iam, ut alii multi. Cum autem *Metriliorum* mentionem ım invenerim: & codicum vetuſtorum varietate, in quibus lectionis quaſi quædam veſtigia cernuntur: & Pediani ver- qui ejuſdem (ut opinor) liberti meminit, adductus ſum ut *Emylii* corrigerem. Libet autem ipſius Pediani locum reci- ut ſtudioſis quærendi labor abſit. is igitur ita in argumento ɔnis pro Milone, *Munatius Plancus Tribunus pl. produxerat ıcionem M. Æmylium Philemonem, notum hominem, libertum ɛpidi.* Ita tamen hoc ſentimus, ut afferentibus aliis mello- ıerlibenter de noſtra ſententia diſceſſuri ſimus. *Idem in poſteri* quæ habet Rutgerſ. lib. III. Variar. c. 3. p. 201.

Fremitum clientum meorum.] Coaxationem ranarum in palu- Pomptinis profectarum (ut fingit) ex Ulubrano, quod op- n Ciceroni commendaverat Trebatius, effeceratque ut neſcio ı eorum cauſſam apud Senatum ageret. *J. F. Gronov.*

. *Honoris mei cauſſa.*] Quaſi ut mihi obviam prodirent venien- :1, 7. *Idem.*

. *Se commoſſe.*] Ab Ulubris in Pomptinum ſaltitando ſe con- e. *Commoſſe*, ut *cognoſſe*, *decreſſe.* Idem.

. *Epiſtolam tuam, quam accepimus ab L. Aruntio.*] Ante hæc ı titulus nullus eſt in manuſcriptis codicibus, quod nos quo- ſervavimus: nec nova epiſtola hæc eſt, ſed potius addita ſu- ri. Cum enim jam litteras ſcripſiſſet, diemque, quibus dari ɔant, adpoſuiſſet, aliud in mentem rediit, quod prætermit- noluit, quemadmodum ſæpe in ſcribendo fit. Unde apud quoque pars illa epiſtolæ nomen inde accepit, quod poſt a illa jam ſcripta confecta ſit. Ex indice, qui ante ſingu- ibros in Mediceo exemplari eſt, hoc præclare etiam intelligi t. cum enim ſingulis epiſtolis tituli addantur, nulli leguntur verba illa, *epiſtolam tuam, quam accepi.* Quia tamen novum ɛrat principium litterarum poſt primum illud verum initium, ı etiam membri primæ voces adponuntur: ita enim ibi le-

CICERO TREBATIO SAL.
ACCEPI A TE ALIQUOT EPISTOLAS.
EPISTOLAM TUAM QUAM ACCEPI
AB L. ARUNTIO.

Adde

conſcidi innocentem: nihil enim habebat, quod non vo
in concione rectè legi poſſet. Sed & Arruntius ita ſe
mandaſſe ajebat, & tu adſcripſeras. Verùm illud e...
nihil te ad me poſtea ſcripſiſſe demiror, præſertim c tan
novis rebus.

c alii tantis. P. B.

EPISTOLA XIX.

ARG. *Poſt obitum Cæſaris, M. Antonio, P. Dolabella co... cum civitas reſpiraſſe, & quaſi revixiſſe reſp. videretur; re... Kalendis Jun. Antonii conſulis culpâ, ita mutata ſunt omnia, ... boni viri tum de ſtatu reipubl. tum de ſua quiſque ſalute vehemen... timere cogerentur. quæ cum Cicero vidiſſet, deſperata libertate, ... filium cepit in Græciam proficiſcendi, diſceſſitque ea mente, ut ... eſſet Kalendis Jan. quod initium cogendi ſenatus, Panſa & Hirti... conſulatum ineuntibus, fore videbatur. hanc rem attingit Cicero ep... I. lib. X. & epiſt. 25. lib. XII. & in Philippica I. & lib. III. Of... Cum igitur in Græciam proficiſcens Veliam perveniſſet; ab ipſa ... Trebatii amantiſſima, admonitus, Topicorum librum ſcripſit, de qu... jam rogatus erat a Trebatio, cum in Tuſculano ſimul eſſent. id ... ſignificat in hac epiſtola: Topica vero ipſa obſcuriora eſſe dicit, ... legenda ſine interprete: exercitationem eſſe neceſſariam, ſi expeditam in quæſtionibus habere doctrinam velit.* [A. V. C. DCCIX.] Hanc epiſtolam præceſſit proxime ſequens, ſequitur ep. 3. lib. XI.

CICERO TREBATIO S.

VIDE, quanti apud me ſis; etſi jure id quidem. non enim te amore vinco. Verumtamen [19] quod præſenti tibi propè ſubnegarem, non tribuerem certè, id ab-

Adde quod dies adſcripta non eſt, quod in fine ſuperioris epiſtolæ jam adpoſita erat. *Victorius.* Hæc omnia firmat Grævii primus, qui Mediceo hîc plane reſpondet. *Græv.*

19. *Ab L. Arruntio.*] Quidam ſcribunt *Aruntio*, unico *r*, ſed male: extat enim apud me tabella ænea, in qua ita inciſum eſt:

SUB. L. ARRUNTIO
STELLA
NAVIS. HARENARIA
QUÆ. SERVIT
IN. ÆMILIANIS. *Urſinus.*

19. *Quod præſenti tibi prope ſubnegaram, non tribuere certè id abſenti potui.*] Veneti ita, *quod præſenti tibi prope ſubnegarem, non tribuerim certè id abſenti debere non potui.* Sed in his verbis ſenſus, neſcio quomodo implicatur. quare ſic legendum hunc locum judico: *Quod præſenti tibi prope ſubnegaram, non tribueram certè, id abſenti debere non potui.* Quod enim perſolverit præſenti Trebatio, id

abſenti [d] debere non potui. Itaque, ut primùm Velia navigare cœpi, inſtitui Topica [e] Ariſtotelea conſcribere, ab ipſa urbe commonitus, amantiſſima tui. Eum librum tibi miſi Rhegio, ſcriptum, quàm [f] pleniſſimè res illa ſcribi potuit. Sin tibi quædam videbuntur obſcuriora; cogitare debebis, nullam artem litteris ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi [g] poſſe. Non longè abieris. num jus civile [h] veſtrum ex libris cognoſci poteſt? qui quamquam plurimi ſunt, [20] doctorem tamen, [i] unumque deſiderant. [k] Quamquam tu ſi attentè leges, ſi ſæpius, per te omnia conſequere, ut certè intelligas. ut verò etiam ipſi tibi loci propoſita quæſtione occurrant, exercitatione conſequere. [21] In qua quidem nos te continebimus, ſi & ſalvi redierimus, & ſalva iſta offenderimus. [l] v. kal. Sext. Rhegio.

d *forte* negare.
e *alii* Ariſtotelica.
f *ſic Victor. alii* planiſſime.
g non poſſe *MS.*
h noſtrum *Idem.*
i uſumque *Manut.* lumenque *alii.* unumquemque *Grav.*
k *alii* quin.
l *alii* Vale v. kal.

EPISTOLA XX.

ARG. *Scribit de amore Velienſium in Trebatium: & hortatur ne paternas poſſeſſiones vendat, quæ, tam miſeris temporibus, perfugium eſſe poſſint.* [A.V.C. DCCIX.] Hanc præceſſit ep. 29. lib. XI. ſequitur proxime ſuperior.

CICERO TREBATIO S. D.

AMABILIOR mihi Velia fuit, quod te ab ea ſenſi amari. Sed quid ego dicam te, quem quis non amat?

id abſenti perſolviſſe dicit, ut in Tuſcul. *Sed tibi video non poſſe deberi.* Camerar.

20. *Doctorem tamen unumque deſiderant.*] Nos cum fide in antiquis cunctis exemplaribus inventam lectionem reſtituimus, *unumque deſiderant*, nec enim vulgata lectio *lumenque deſid.* nobis valde ſatisfaciebat, & hanc non ineptum ſenſum habere judicavimus. Ipſi quoque hunc modum dicendi vulgo fere habemus, cum aliquid uno indigere dicimus qui regat & inſtituat: ut hoc in loco, qui lucem afferat rebus obſcuris. quamvis enim libri juriſconſultorum, qui jus civile continent, tot ſint, tamque explicati, non tamen ſine doctore & aliquo, qui aliquantum in illorum lectione exercitatus ſit, & quem rudes ejus diſciplinæ ſequantur, intelligi poſſunt. quaſi quivis, dum non omnino rudis ſit, poſſit hoc munus ſuſtinere. Non diſplicet tamen Paulli conjectura. nam & veſtigiis hæret priſcæ lectionis, & ſententiam idoneam habet. *Victorius.*

21. *In qua nos te continebimus.*] Ego tibi præceptor ero. Verbum proprium de magiſtris. Petron. *Nondum juvenes declamationibus conti-*

tinebantur. Gell. XIX, I. *Non parva virum auctoritate, ſatiſq*
diſcipulos juvenes continentem. J. F. Gronov.

22. *Ruſio, medius fidius.*] Hujus Rufionis meminit etia
V. 2. *Idem.*

23. *Ut ſi eſſet unus e nobis.*] Vetus liber habet, *ut ſi*
homo nobis, meliore, ut videtur, lectione. *Urſin.* Al
codd. non agnoſcunt τὸ *homo.* & jure.

24. *Unus e nobis.*] Vel Senator Romanus, ut ego, ve
tu. *J. F. Gronov.*

25. *Te non reprehendo.*] Utcumque illi eum requirant,
feciſti, quod illum pellexiſti Romam, ut præſit domui
quam paras in Lupercali. *Idem.*

26. *Lupercal.*] Locus in urbe Roma, ſic appellatus a
ſive fano Panis Luperci. Varro 4. d. L. L. 24. *Luperci, qu*
calibus in Lupercali ſacra faciebant. Juſtin. XLIII, I. *Idem.*

27. *Tamen iſtoc malo.*] Nempe ut domus tibi ſit, in q
cum vivas Romæ. *Idem.*

28. *Neque Halethem, nobilem amnem.*] *Heletem* legi deb
fluvii mentionem fecit libro XVI. epiſtolarum ad Atticum
bis, *Erat enim cum ſuis navibus apud Haletem fluvium citr*
quo in loco noſtrum illud exemplar *Heletem* habet, Strab
tio VI libri, ubi de omni illa ora agit; plures ſententias
unde *Velia* a Græcis *Helea* appellata eſſe poſſit, nonnullo
dit ab *Helete* fluvio ei nomen inditum voluiſſe. Stepha
nomen illam accepiſſe affirmat. hæc ipſius verba ſunt,
δὲ Ἐλέα ἀπὸ τοῦ παραῤῥέοντος ποταμοῦ ἡ νῦν Βελία. *Vic*
XXIV. millia a Pæſto remotus, nunc vocatur *Halente.*

29. *Quanquam illa quidem habet lotum.*] Nos antiquos
hoc etiam ſecuti ſumus, quos incorruptos eſſe cenſemus.
torum nobilitate, & quam jucunda earum opacitas eſſet
que olim in domibus æſtimarentur, Plinius docet in l

bet 31 lotum, q à quo etiam advenæ teneri ſolent: q in quo
quem tamen ſi exciderìs, multùm proſpexeris. Sed in alii.
primis

cum *loti* deliciarum cauſſa ſumma arte in domibus colerentur, advenæ autem raram arborem viſebant, & ejus jocundo aſpectu tenebantur: propter quam rem jocans (ut arbitror) jubet ipſum lotum illam exſcindere, quia ſibi eſſet ſumptus cauſſa, cum ſæpe hoſpitum domus plena eſſet. Nam in verbo illo *proſpexeris* ambiguum ſenſum eſſe puto. Videtur enim dicere, *ſi lotum exciderìs*, majus cœli ſpatium aſpicies: illa enim ſua capacitate proſpectum impedit & luminibus obſtruit: cum dicat, Rebus tuis conſules, minores enim ſumptus facies, non enim cauſſa erit advenis, cur domum tuam frequententent. Et omnia hæc facetè & cum joco, ut conſuevit. fere enim ſemper cum eo jocatur. Adverſatur ſolum antiquæ lectioni, quod *lotum* fœminino genere alii auctores appellarunt, cum ipſe maſculino uſurpet: quare accurate conſiderandum eſt, vitiumne ea parte vetus habeat, ſive eo genere contra plurimorum morem; quod vix veriſimile eſt, Ciceró appellare lotum voluerit. *Victor.* *Quanquam illa quidem habet lotum, à quo etiam advenæ teneri ſolent: quem tamen*] Hæc eſt in Mediceo ſcriptura: quæ ſi aliquid in ea mendi eſt, ea parte eſt, quod non eo genere *lotum* appellat, quo aliæ arbores appellari conſueverunt, & quo hanc ipſam Virgilius in Culice appellavit:

——— *Inter quas erat impia Lotos:*
Impia, qua ſocios Ithaci mærentis abegit.

Quam nefarium facinus lucum (dicatam alicui Deorum ſilvam) cædere veteres exiſtimarint, neceſſe non eſt docere: pleni ſunt hujus rei omnes Poëtarum libri. Dionis tamen accurati hiſtorici teſtimonium adducemus, quod etiam utile eſſe poterit, quia ſermo eſt de Turullio, cujus mentionem fecit in epiſtola ad Ciceronem C. Caſſius his verbis: *Sequebatur claſſis altera, quam anno priore in Bithynia Tullius Cimber comparaverat, cui Turullius Quæſtor præerat.* Erat Turullius ex interfectoribus Julii Cæſaris, qui in Aſiam in Antonii amicitiam venerat, & eum in multis rebus impigre adjuverat: quem tamen ille rebus male geſtis prodidit Auguſto Cæſari, ut ea ratione (ſi poſſet) ſibi illum placaret. Illico autem Turullius trucidatus eſt: & cum in inſula Co ſupplicio affectus eſſet, viſum eſt hoc non ſine conſilio ac voluntate deorum factum eſſe. Nam non multo ante ille ad claſſem ædificandam Æſculapii lucum ibi inciderat, & ex ea materia naves fabricaverat. Verba Dionis; καὶ τέλος Πούπλιον Τουρούλλιον ἐκλευτήν τε ὄντα, καὶ σφαγέα τοῦ Καίσαρος γεγονότα, τότε τε φιλικῶς οἱ συνόντα, ἐξέδωκεν αὐτῷ. Καῖσαρ δὲ τὸν μὲν Τουρούλλιον ἀπέκτεινε, καὶ (ἔτυχε γὰρ ἐκ τῆς ἐν Κῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὕλης ξύλα ἐς ναυτικὸν κεκοφὼς) δίκην τινὰ καὶ τῷ θεῷ, ὅτι ἐκεῖ ἐδικαιώθη, δοῦναι ἔδοξε. *Idem in poſter.*

30. *Habet lotum, à quo etiam advenæ teneri ſolent.*] Nos quidem, quà licet, ne pilum à Victorio diſcedimus; quod & hîc cavimus, quandoquidem illi ſecundas fert Vatic. licet hîc oppedat Manutius, quod ferè animadvertimus, cum facere animi morbo in Victorium;

 quem

primis opportunum videtur, [r] his præſertim temporibus, [32] habere perfugium, primùm eorum urbem, quibus carus ſis: deinde tuam domum, tuoſque agros, eaque remoto, ſalubri, [s] amœno loco: idque etiam mea intereſſe, mi Trebati, arbitror. Sed valebis, meaque negotia [t] videbis, meque, diis juvantibus, ante brumam exſpectabis. Ego à Sex. [v] Fadio, [x] Niconis diſcipulo, librum abſtuli, Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. O medicum ſuavem, meque docilem ad hanc diſciplinam! Sed Baſſus noſter me de hoc libro celavit: [33] te quidem non videtur. Ventus [y] increbreſcit. Cura ut valeas. XIII. kal. Sext. Velia.

r iis *MSS.*
s *alii* amœnoque.
t videbis *delet Gebh.*
v Fabio *alii.*
x Miconis *alii.*
y *Grav.* increbeſcit.

EPISTOLA XXI.

ARG. *Silii cauſſam, viri optimi, amici ſui, Trebatio commendat. Incertus videtur annus epiſtolæ: ego tamen ſuſpicor eſſe ſcriptam, quo anno Cæſar necatus eſt. Suſpicor autem ex mentione Q. Cæpionis prætoris: qui, niſi fallor, eſt M. Brutus; is, qui in Cæſarem conjuravit. geſſit enim præturam eo anno, ut ex hiſtoricorum libris, & epiſt. 2. & 3. lib. II. cognoſcitur: & Q. Cæpio vocatur in Phil. X. quod erat,*

quem quidem poſt Politianum omnium maximi, ut debeo, facio. vulgò, *locum:* aliàs *lucum:* quidam *lacum.* Canteri *terreri* locum non habet. *Gebhard.*

31. *Lucum.*] Sunt, qui *Lucum* ideo male legi credant, quod neque luci capax eſſet privata domus; & luci, quia ſacri, non ſine ſcelere incidi poſſent. Utraque ratio parùm firma. primum enim, lucum illum non intra ædes Trebatii, ſed ante eas fuiſſe, licet exiſtimare: deinde, ne Cicero putetur impie ſenſiſſe, qui eum a Trebatio cædi vellet; docet M. Cato, quo modo recte & ſine piaculo cædi lucus poſſit. Quod attinet ad veteres libros; unum tantum vidi, in quo eſt, *Lacum:* reliqui omnes habent, *Locum.* ex quo, *Lotum*, quidam legere maluerunt. quam conjecturam probare non poſſum; cum proxime ſequatur, *A quo:* quod certe ad arborem lotum referri poſſe, nemo dixerit. Præterea, luco magis quam unius arboris umbra vel forma teneri advenas, credibile eſt; quod ideo dico, quia ſequitur, *A quo etiam advenæ teneri ſolent.* Jam illud, *Multum proſpexeris*, aptius pertinere arbitror ad lucum, quam ad arborem. magis enim proſpectum lucus impedit, quam arbor: cum præſertim, *Proſpexeris*, intelligendum videatur, e totis ædibus, non ex uno tantum cubiculo, aut una ædium parte. *P. Manut.*

32. *Habere perfugium.*] Hoc verum puto, alii *profugium.* De *perfugium* alio quoque loco a me aliquid dictum. *Camerar.*

33. *Te quidem non videtur.*] Ita ſine metu morbi eſcæ maximæ videris. *J. F. Gronov.*

34. *Silii*

erat, ut arbitror, adoptatus ab avunculo Q. Servilio Cæpione; quem nominat Plutarchus in Catone Uticenſi.

CICERO TREBATIO S. D.

34 SILII cauſam te docui. is poſteà fuit apud me, cùm ei dicerem, tibi videri 35 ſponſionem illam z nos ſine periculo facere poſſe, 36 *Si bonorum Turpiliæ* z *alii* non. *poſſeſſionem, Q. Cæpio prætor ex edicto ſuo mihi dedit,* ne-

34. *Silii cauſſam te docui.*] Silio quæ lis eſſet, tibi diligenter expoſui. II Verr. 42. *Cn. Lentulum patronum Siciliæ dicere audiſtis, Siculos, cum ſe cauſſam, quæ pro his ſibi in Senatu agenda eſſet, docerent.* Pro Cluent. 70. *P. Helvidium Rufum, quum me hanc cauſſam doceat. Docet cauſſam*, cujus res agitur, cum pro ſe acturum inſtruit. *diſcit*, qui defenſurus eſt. Seneca in nobili fragmento apud Auguſtinum lib. VI. de Civ. Dei, cap. 10. *Sunt qui vadimonia ſua Deos advocent: ſunt qui libellos offerant, & illos cauſſam ſuam doceant.* Plin. III. ep. 9. *legatos interrogabam, docuiſſetne me aliquid, quod re probari poſſe confiderent.* J. F. Gronov.

35. *Sponſionem illam,*] Judicialem, ut judicio viciſſe credatur adverſarius, ni ita ſit. Vide Pithœi Adverſ. 18. *Idem.*

36. *Si bonorum Turpiliæ poſſeſſionem, Q. Cæpio prætor ex edicto ſuo mihi dedit.*] Verba ſponſionis. & ſane *ni*, & *ſi*, particulæ fere erant ſponſionum principia. *Corrad. Ni bonorum Turpiliæ poſſ.*] Sic eſſe legendum declarat formula ſponſionum, quæ concipiebantur per *ni*. Hæc autem erat controverſia: *Turpilia* teſtamentum fecerat, eoque teſtamento Silium heredem, ſive ex aſſe, ſive ex aliqua parte, fecerat. *Silius* bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas ex edicto prætoris petiverat: ſeu potius prætor edixerat, ſe bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti Silio daturum. Silius, cum cognati bona ad ſe pertinere dicerent, quia Turpilia teſtamenti factionem non habuiſſet, & ita teſtamentum non eſſet jure factum: edicto prætoris fretus ſponſionem facere cum eis cogitabat, hujuſmodi, *Ni bonorum Turpiliæ poſſeſſionem Q. Cæpio prætor ex edicto ſuo mihi dedit*, centum dare ſpondes? Sed Cicero Silii patronus, priuſquam hanc ſponſionem Silius faceret, Trebatium conſuluerat, poſſetne hanc ſponſionem facere ſine periculo. Reſponderat Trebatius, poſſe. *Servius* autem Sulpicius item conſultus, negabat; rationemque hanc afferebat, quia tabulæ teſtamenti non eſſent eæ quas inſtituiſſet is qui teſtamenti factionem non haberet. Omnino Trebatius bene reſponderat. ſatis erat enim eſſe tabulas teſtamenti, ſecundum quas bonorum poſſeſſio peteretur. Non enim quærebatur, teſtamentum eſſet ratum, an irritum; firmum, an infirmum: ſed eſſetne factum teſtamentum. Itaque ſine periculo poterat illa ſponſio fieri. *Lambin. Si bonorum.*] Man. *ni.* ea enim particula propria Sponſionum. Cic. III. Off. 19. *Quum is ſponſionem feciſſet, ni vir bonus eſſet.* Pro Quinct. c. 8. *Jubet P. Quinctium ſponſionem cum Sex. Nævio*

negare ajebat Servium, tabulas teſtamenti eſſe eas, quas inſtituiſſet is, qui factionem teſtamenti non habuerit: hoc idem Offilium dicere: tecum ſe locutum negabat: meque rogavit, ut ſe & cauſam [a] ſuam tibi commendarem. Nec vir melior, mi Teſta, nec mihi amicior P. Silio quiſquam eſt, te tamen excepto. Gratiſſimum igitur mihi feceris, ſi ad eum ultrò veneris, eique pollicitus eris. ſed, ſi me amas, quàm primùm. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

a tuam *alii.*

P. B.

EPISTOLA XXII.

ARG. *Probat auctoritate juriſconſultorum, quod dixerat dubitari, poſſetne heres, quod furtum antea factum eſſet, recte furti agere. Scriptum opinor eodem anno, quo ſuperiorem proximam.*

CICERO TREBATIO S. D.

ILLUSERAS heri inter ſcyphos: quòd dixeram, controverſiam eſſe, poſſetne heres, quod furtum anteà factum eſſet, furti rectè agere. Itaque, etſi domum 37 bene potus, ſeróque redieram, tamen 38 id caput, ubi hæc controverſia eſt, notavi, & deſcriptum tibi miſi: ut ſcires, id, quod tu neminem ſenſiſſe dicebas, Sex. Ælium, 39 M. Manilium, M. Brutum ſenſiſſe. Ego tamen Scævolæ [b] & Teſtæ aſſentior. Vale.

b & *delent MSS.*

EPISTOLA XXIII.

ARG. *Signa quædam Ciceroni, pictas potius tabellas cupienti, Gallius emerat. ex illis emptionibus nullam a ſe deſiderari, Cicero reſcribit. Tum ſubjungit ſibi eſſe vehementer gratum quod proximam domum cupiat conducere. Incertus epiſtolæ annus. non enim ſcripta videri*

vio facere, ni bona ſua ex edicto P. Burrieni prætoris XXX dies poſſeſſa eſſent. J. F. Gronov.

37. *Bene potus.*] *Bene* pro valde, ut ep. 16. *Bene nummatum:* & Aſinius ep. 32. lib. X. *Bene peculiatus.* P. Manut.

38. *Id caput.*] Eam partem libri de jure civili quæſivi. Vid. de Pec. Vet. IV, 7. *J. F. Gronov.*

39. *M. Manilium.*] Opinor hujus Manilii prænomen fuiſſe Manius, quod ita ſcribebatur, *M'* unde fluxit error, ſimilitudine litterarum, & prænominis ignoratione. In faſtis etiam Capitolinis, anno 604. video conſulem eſſe M. Manilium. nominatur lib. I. de Orator. & ibidem lib. III. & in Bruto, & apud Pomponium de Origine juris, & alibi. *P. Manut.*

40. *Tan-*

videri poteſt eodem tempore, quo illa ad Atticum libro primo, in quibus item de ſignis agitur, nam illa ante conſulatum, quod probavimus olim in Commentariis, hac vero poſt conſulatum ſcripta: quod (opinor) illa verba ſatis oſtendunt, 'Martis vero ſignum, quo mihi pacis auctori? *Præterea, de Tulliola, tanquam nupta, in hac mentio ſit: illa vero, nondum nupta, ſcripta ſunt. Accedit, quod in hac non de Xyſto, verum de particula ornanda cogitare ſe oſtendit: in illis de Xyſto, qui porticus amplior fuit, atque etiam de palæſtra & gymnaſio.*

CICERO FABIO GALLO S. D.

40 TANTUM [c] quòd ex Arpinati veneram, cùm mihi à te litteræ redditæ ſunt: ab eodémque accepi [d] Avianii litteras; in quibus hoc [e] inerat liberaliſſimum, no-

c *alii* delent quod.
d *alii* Aviani, in quib.
e *alii* erat.

40. *Tantum ex Arpinati veneram.*] Nos ex veteribus exemplaribus *tantum quod* reſtituimus. Quod primo multos miraturos credimus, & fortaſſe non nimium probaturos: aliquos etiam (qui recepta lectione non ſolum magis delectentur, verum etiam hanc, etſi non novam (non enim nunc primum in impreſſos codices migravit), tamen ut ſæpius exploſam & ejectam, nec ſatis primo aſpectu elegantem, abhorreant) fore qui noſtro judicio damnato, hanc iterum ſua ſede indigne dejicere conentur. Quod ne accidat, conabimur antiquorum exemplariorum fidem auctoritatemque tueri, oſtendentes alibi etiam Ciceronem ſic locutum eſſe, ut libro XV. epiſtolarum ad Atticum, ep. 527. quod etiam in vulgatis libris inviolatum permanſit: *Hac cum ſcriberem tantum quod exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam: hui quam timeo, quid exiſtimes.* Exiſtimamus autem nos *tantum quod* idem fere ſignificare quod *commodum*, quo frequenter utitur Cicero, ut libro XIII. ad Atticum, *Commodum diſceſſerat Hilarius librarius IV Kalen. cui dederam litteras ad te, cum venit tabellarius cum tuis litteris pridie datis.* & aliis infinitis locis: quod manifeſtum fit, ſi duo hæc loca diligenter conſideres. Sed habeo aliud etiam non parvum teſtimonium. Eſt apud me Terentius ille, quem olim Angelus Politianus cum venerandæ vetuſtatis codice (ut ſunt ejus verba) Petri Bembi contulit, ſuaque manu non tantum quæcunque in eo a vulgatis diſcrepabant, verum etiam doctas quaſdam interpretationes, quæ in ejus libri marginibus adſcriptæ erant, accurate perſcripſit, quæ & multæ ſunt, & eruditi prorſus viri, judicio etiam optimi & doctiſſimi viri Petri Bembi, qui libri illius dominus ſermonem elegantiſſimum de ipſius laudibus confecit, in quo declarationes etiam has & probat & amplexatur. Is igitur liber in Phormione, eo loco, *Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme, ſic circulri.* Dem. *id cum hoc agebam commodum:* ſupra dictionem illam *commodum* ſcriptum habet *tantum quod*, nota juxta appoſita qua Politianus ſignificabat ex antiquo exemplari ſe accepiſſe: ut nunc neque de integritate horum verborum, neque de ſen-

[41] nomina ſe facturum, cùm veniſſet, qua ego vellem die. Fac, quæſo, qui ego ſum, eſſe te. eſtne aut tui pudoris, aut noſtri, primùm [42] rogare de die: [43] deinde plus annua poſtulare? Sed eſſent, mi Galle, omnia facilia, ſi & ea mercatus eſſes, quæ ego deſiderabam, & ad eam ſummam, quam volueram. Attamen [f] iſta ipſa, quæ te emiſſe ſcribis, non ſolùm rata mihi erunt, ſed etiam grata. planè enim intelligo, te non modò ſtudio, ſed etiam amore uſum, quæ te delectarint, hominem (ut ego ſemper judicavi,) in omni judicio elegantiſſimum, quæ me digna putaris, coëmiſſe. Sed velim [44] maneat Damaſippus in ſententia. prorſus enim ex

alii ec.

ſententia dubitari amplius debeat. Credimus ſi vetera exemplaria haberemus omnium librorum M. Tullii, frequentius hujus etiam adverbii exempla reperturos nos fuiſſe: quod nunc tam raro invenimus, quia vulgati codices contaminati ſunt. quodque hoc loco auſus quiſpiam eſt ut probam lectionem perverteret, exiſtimare poſſumus aliis etiam plurimis accidiſſe. Donatus etiam Terentii interpres *commodum* ſemper per *tantum quod* declarat. *Victorius*. *Tantum quod*] Tempus indicatur proxime præteritum: quod alibi & ab ipſo Cicerone, & a Terentio, *Commodum* dicitur. *P. Manut.*

41. *Nomina ſe facturum.*] Accepti & expenſi ratio in tabulas referebatur: quæ vocabantur *Nomina*: quia debitorum & creditorum nomina ſcribebantur. *Nomina igitur facere*, eſt, id, quod Cicero pro hoc vel illo ſigno deberet, in tabulas referre. *P. Manut.* *Nomina ſe facturum.*] Se nobis crediturum, traditurumque ſtatuas, quas ab eo emimus, non præſenti pecunia, ſed in diem. *Facere nomen* eſt credere alicui, vel cum aliquo in creditum ire, ſive pecunia mutua data, ſive merce tradita, pro qua pretium non præſens, ſed in diem dictam ſolvatur. Nomen facit creditor, quum ſcribit in libro expenſi ſe alicui tantum crediſiſſe, aut mercem tradidiſſe, quam pecuniam mutuam, quave pro merce pecuniam ad diem placitam recipiat. Sen. II. de benef. 23. *Idque fiebat præſente & vidente debitore.* Cic. pro Sex. Roſc. c. I. debitor dicebatur *locare nomen*. Phæd. I, 16. etsi eundem *facere nomen* etiam dicat. Cic. III. Off. 14. Vid. Salm. de Uſur. p. 146, 147. *J. F. Gronov.*

42. *Rogare die.*] Ita videtur legendum. Emere pro quo non ſolvas, niſi ad diem. *Rogare*, puta emtum. nam quum conveniſſent, rogabat emtor: *Eſtne mihi emtum hoc?* Plaut. Epid. III, 4, 85. *Eſtne mihi emta hæc?* Pe. *iſtis legibus habere licet*. *Die*, ut Cato de R. R. 151. *die lanam & agnos vendat*. Idem.

43. *Deinde plus annua poſtulare?*] Nam & bima & trima die, id eſt, ut poſt biennium, poſt triennium ſolveretur, interdum paciſcebantur. quod ſibi non convenire judicat Cicero. *Idem.*

44. *Maneat Damaſippus in ſententia.*] Scripſerat (opinor) Gallus, emptu-

ex iſtis emptionibus nullam deſidero. Tu autem ignarus inſtituti mei, quanti ego genus [g] omninò ſignorum omnium non æſtimo, tanti iſta quatuor aut quinque [h] ſumpſiſti. Bacchas iſtas cum Muſis Metelli comparas. Quid ſimile? [45] primum, ipſas ego Muſas numquam tanti putaſſem: atque id feciſſem Muſis omnibus approbantibus. ſed tamen erat aptum bibliothecæ, ſtudiiſque noſtris congruens. Bacchis verò ubi eſt apud me locus? At pulchellæ ſunt. Novi optimè, & ſæpe vidi. nominatim tibi ſigna mihi nota mandaſſem, ſi probaſſem. [46] Ea enim ſigna ego emere ſoleo, quæ ad ſimilitudinem

g *alii* omne.

P. CVI.

h ſumpſiſſe *MS.*

empturum ea ſigna Damaſippum, ſi Ciceroni non placerent. Horatius Sat. 3. lib. II.

Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo. P. Manut.

45. *Primum,*] Lector exſpectat, *deinde:* ſed hic, ut etiam alibi, deſideratur: ſententiæ tamen nihil deeſt. nam quæ vis in *deinde*, eadem continetur in eo quod ſequitur, *Sed tamen.* vide illud ep. 9. lib. II. *Primum tibi, ut debeo, gratulor.* P. Manut.

46. *Ea enim ſigna ego emere ſoleo, quæ, ad ſimilitudinem gymnaſiorum, exornent mihi in palæſtra locum.*] Quæ ſic in palæſtra villæ meæ Tuſculanæ locum exornent, ut publicis in gymnaſiis, præſtantium virorum aut deorum ſignis locus idem exornari ſolitus eſt. *Gymnaſium* & *Palæſtra* diverſo nomine rem eandem ſignificant. *gymnaſium* enim dictum, quod in eo nudi homines luctarentur: *palæſtra* vero ἀπὸ τῆς πάλης, id eſt, a lucta, nomen accepit. In hac tamen opinione non nihil conturbor, quod in ep. 8. lib. I. ad Att. *palæſtræ* & *gymnaſii*, tamquam diverſarum rerum, mentionem fieri video. *Si quod* (inquit) οἰκεῖον *ejus loci, quem non ignoras, reperies, & maxime, quæ tibi palæſtræ gymnaſiique videbuntur eſſe.* Et Plautus in Rud. *Ex urbe ad mare huc prodimus pabulatum pro exercitio gymnaſtico & palæſtrico.* Et in Amphitr. *Omnes plateas perreptavi, gymnaſia, myropolia, Apud emporium, atque in macello, in palæſtra, atque in foro.* Rurſus idem Plautus in Bacchid. *palæſtram* a *gymnaſio* non diſtinguit: ait enim: *Ante ſolem exorientem niſi in palæſtram veneras, Gymnaſii præfecto haud mediocres pœnas penderes.* Et Quinctilianus lib. II. *Si quis palæſtræ peritus, cum in aliquod plenum pueris gymnaſium venerit.* Dubitatio tolletur, ſi patere latius *gymnaſii* nomen, quam *palæſtræ*, exiſtimemus: ut *palæſtra* gymnaſii ſit pars, in qua lucta exercetur: *gymnaſium* autem & palæſtram & alia loca complectatur: cum in eo diſputetur etiam, & deambuletur, & alia fiant. ita nomen *gymnaſii*, quamquam ab una re natum, ad alias producitur: *palæſtræ* non item. neque hanc ſententiam (ut opinor) exempla, quæ attulimus, infirmant. quis enim non intelligit, tranſire Ciceronem a parte ad totum, cum ait in epiſtola illa ad Atticum: *Quæ tibi palæſtræ gymnaſiique videbuntur eſſe?* Et hic cum inquit, *Exornent mihi in palæſtra locum;* de gymnaſii parte, luctæ di-

nem gymnaſiorum exornent: mihi in palæſtra locum 47 Martis verò ſignum quo mihi pacis auctori? Gaude nullum Saturni ſignum fuiſſe, hæc enim duo ſigna pu rem mihi æs alienum attuliſſe. Mercurii mallem aliquod fuiſſet. 48 feliciùs, puto, cum Aviamo tranſigere poſſemus. Quod tibi deſtinaras 49 trapezophoron; ſi te de lectat, habebis: ſin autem ſententiam mutaſti, ego ha bebo ſcilicet. Iſta quidem ſumma næ ego multo li bentiùs emerim diverſorium Tarracinæ, ne ſemp hoſpiti moleſtus ſim. Omnino liberti mei video eſſe culpam, 50 cui planè res certas mandaram; itemque Junii, quem puto tibi notum eſſe, Avianii familiarem. 51 Exhedria quædam mihi nova ſunt inſtituta 52 in porticula

cata, loqui videtur: in qua parte locum ſignis exornare cogitabat. *P. Manut.*

47. *Martis ſignum quo mihi.*] Et hujus particulæ uſus eſt elegans per ellipſin verbi ſubſtantivi. Perinde enim eſt, quaſi Cicero dixiſſet, quid mihi proderit ſignum Martis? quid me juvabit ſtatua illa? Ovid. lib. III. Amor. eleg. 4.

Quo tibi formoſam, ſi non niſi caſta placebat?

Notum eſt illud Horatii:

Quo mihi divitias, ſi non conceditur uti?

Quintil. Declam. II. *Quo cæco hæreditatem.* Seneca de Tranq. Animi c. IX. *Quo mihi innumerabiles libros, & bibliothecas, quorum dominus vix tota ſua vita indices legit.* J. F. Gronov. Iterum apud Quintil. Declam. XII. *Quo nunc tantum frumenti? quo claſſem commeatu gravem?* Cuper.

48. *Felicius, puto, cum Aviano tranſigere poſſemus.*] Conjectura ductus arbitror legendum eſſe *facilius.* plura hoc mihi perſuadent, & quod uſitata perverſio eſt: multis enim locis has voces confuderunt librarii, ut ubi *felicior* legendum eſſet, *facilior* legeretur: & contra ubi *facilior*, *felicior.* Præterea ſupra inquit, *ſed eſſent, mi Galle, omnia facilia.* Senſus denique totus elegantior & verior: nulla enim felicitas in hoc negotio reperiri poterat: ſed cupiebat Cicero invenire quem illa capere & delectare poſſent: ſperabatque, ſi illa quæ paullo ante expoſuit, Fabius emiſſet, faciliùs inventurum fuiſſe, qui ſe omni jactura moleſtiaque liberarent. *Victorius.*

49. *Trapezophoron.*] Per hanc vocem Rhodiginus intelligit ſtatuam, quæ poculorum menſam ſuſtineret. Vide ejus Lect. Ant. lib. VII. c. 12. *Verburg.*

50. *Cui plane res certas.*] Cui ſic expoſueram ſententiam meam, ut ſi ille mandata tibi recte edidiſſet, errare non poſſes. Vide notas ad Sen. de morte Claud. *J. F. Gronov.*

51. *Exhedria.*] Veneti inſeruere aſpirationem, alii *exedria.* Sunt autem *exhedria*, diminuta a voce *exhedra*, quidam ædificiorum veluti

ticula Tuſculani. ea volebam tabellis ornare. etenim, ſi quid generis iſtiuſmodi me delectat, pictura delectat. Sed tamen, ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, ubi ſint, quando arceſſantur, quo genere vecturæ. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, aliquem 53 Pſeudo-Damaſippum vel cum jactura reperiemus. Quod ad me de domo ſcribis iterum, jam id ego proficiſcens [i] mandabam meæ Tulliæ. Ea enim ipſa hora acceperam tuas litteras: egeram etiam cum tuo Nicia, quòd is utitur, ut ſcis, familiariter 54 Caſſio. Ut redii autem, priùs, quàm tuas legi has proximas litteras, quæſivi de mea Tullia, quid egiſſet. 55 per Liciniam ſe egiſſe dicebat. ſed opinor [k] Caſſium uti non ita multùm ſorore. 56 eam porrò negare ſe audere,

i mandaram *alii.*

P. B.

k *alii* Craſſum.

veluti receſſus, & excurrentia ſpatia cum ſedilibus, cujuſmodi porticibus ſolebant adjungi. *Camerar.*

52. *In porticula Tuſculani, ea volebam tabellis ornare.*] *Porticulas* appellat, quas Græci στοΐδια· illas autem partes domus tabulis pictis veteres ornabant, quod ex Diogene quoque Laertio intelligitur, apud quem Theophraſti doctiſſimi hominis, elegantiſſimique omnium philoſophorum in teſtamento ipſius hæc verba ſunt, εἶτα τὸ στοΐδιον οἰκοδομηθῆναι τὸ πρὸς τῷ μουσείῳ μὴ χεῖρον ἢ πρότερον, ἀναθεῖναι δὲ καὶ τοὺς πίνακας ἐν οἷς αἱ τῆς γῆς περίοδοί εἰσιν εἰς τὴν κάτω στοάν. In inferiore igitur porticu Græcus homo, & ipſe tabulas collocari mandavit, ſed in quibus terræ ambitus deſcripti eſſent, non aliquid quod poſſet coloribus, aut artificio magiſtri delectare. *Victor.*

53. *Pſeudo-Damaſippum.*] Damaſippi ſimilem; qui omnino ea ſigna emat: quod ſe Damaſippus facturum oſtenderat. ſic Pſeudo-Cato, lib. I. ad Attic. & Pſeudo-Philippus, lib. II. de Leg. *P. Manut.*

54. *Caſſio.*] Cum infra ſoror ejus *Licinia* nominetur; poſſumus opinari, vel *Craſſo* legendum; quia Craſſi Liciniæ gentis, & feminæ gentilicio nomine appellabantur; vel ſororem ejus quidem Liciniam, germanam tamen non fuiſſe: ut fratres quoque dicuntur, qui patrueles, conſobrinive ſunt: itaque mutatio neceſſaria non putetur. *P. Manut.*

55. *Per Liciniam ſe egiſſe.*] Si poteſtas tradendæ domus penes Liciniam fuiſſet, non dixiſſet Cicero, *Per Liciniam*, ſed *cum Licinia. Per Liciniam* autem *agere*, eſt Liciniæ opera uti, ut cum alio agat, nimirum cum ejus fratre Caſſio, earum ædium domino, quas Licinia habitabat: quæ tamen, quod ad ipſam attinebat, audere ſe negabat, abſente & inſciente viro migrare. *P. Manut.*

56. *Ea porro negare.*] Hæc eſt vera lectio Venetorum & aliorum librorum: *Eam porro negare*, σχετλιαστικῶς, ut: *Adeon' eſſe impotenti animo.* Et apud Ciceronem quoque alibi ſæpius. *Camer.*

57. Si

dere, cùm vir abeſſet (eſt enim profectus in Hiſpaniam [l]Dexius) illo & abſente, & inſciente, migrare. Eſt mihi gratiſſimum, tanti à te æſtimatam conſuetudinem vitæ victuſque noſtri: primùm ut eam domum ſumeres, ut non modò propè me, ſed planè mecum habitare poſſes: deinde ut migrare tanto opere feſtines. Sed ne [m]vivam, ſi tibi concedo, ut ejus rei tu cupidior ſis, quàm ego ſum. Itaque omnia experiar. Video enim quid mea interſit, quid utriuſque noſtrûm, [57] ſi quid egero, faciam ut ſcias. Tu & ad omnia reſcribes, & quando te exſpectem, facies me, ſi tibi [n]videtur, certiorem.

l *alii* Decius.

m ut viam *MS.*

n videbitur *alii.*

EPISTOLA XXIV.

ARG. *Exponit quam injuſte ſibi Tigellius iraſcatur. Cæſare quartum conſule ſine collega.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 19. lib. VI. ſequitur proxime ſubjuncta.

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

AMORIS quidem tui, quoquò me verti, veſtigia: vel proxime [58] de Tigellio. Senſi enim ex litteris tuis, valde te laboraſſe. Amo igitur voluntatem. Sed pauca de re. [59] Capius, (opinor) olim, *non omnibus dormio:* ſic ego non omnibus, mi Galle, ſervio. etſi quæ

57. *Si quid egero, faciam ut ſcias. Tu & ad omnia reſcribes.*] Pal. prim. *ſi quid egre faciamus ſcias tu, & ad omnia reſcribas.* Meus primus, *ſi quid ego faciamus ſcias tu, & ad omnia reſcribas.* Forte ſcripſit Cicero, *ſi quid egero faciam ut ſcias tu, & ad omnia reſcribas.* Grævius.

58. *De Tigellio.*] M. Tigellio Hermogene liberto, quod Hermogenis cognomen indicat. eſt enim is, de quo Horatius Sat. 9. lib. I.

Invideat quod & Hermogenes, ego canto,

& Sat. 2, 3, 10. quibus locis oſtenditur, quod hæc quoque declarat epiſtola, Tigellium canendi arte præſtitiſſe. Quid autem de Tigellio ſcripſerit ad Ciceronem Gallus, cognoſcitur ex epiſt. 47. lib. XIII. ad Attic. *De Tigellio* (ait) *ſi quid novi: qui quidem, ut mihi Gallus Fabius ſcripſit, μέμψιν ἀναφέρει mihi quandam iniquiſſimam, me Phamea defuiſſe, cum ejus cauſſam recepiſſem, &c.* P. Manut.

59. *Capius, ut opinor, olim.*] Ita ſcripſimus, ut ab aliis reſtitutum fuerat. Mediceus tamen *Citius.* Apud Feſtum Pompejum, a quo hoc proverbium explicatur, *Capius* legitur. Nec tamen eſt, quod

quæ eſt hæc ſervitus? Olim, cùm regnare exiſtimabamur, non tam ab ullis, quàm hoc tempore obſervor à familiariſſimis Cæſaris omnibus, præter iſtum. 60 Id ego in lucris pono non ferre hominem 61 peſtilentiorem patria ſua: eumque addictum jam tum puto eſſe Calvi Li-

quod teſtimonio huic firmiter credamus: ipſius enim commentarii ut improbe olim detruncati fuerunt, ita nunc multis maculis fœdati ſunt. Plutarchus in Erotico, qui totam hiſtoriam accurate exponit, nequam hunc hominem Cabbam, vel Calbam potius appellat: totus autem locus ab Eraſmo in Proverbiis expreſſus eſt. Animadvertendum tamen, quis fuerit ille Mecœnas, a quo uxorem ſuam ſubagitari tam æquo animo *Capius* hic, ſive Cabba paſſus ſit: non enim familiaris ille Auguſti Cæſaris eſſe potuit: nam antiquius ejus ætate hoc proverbium fuit: a Cicerone enim adducitur, & a Lucilio quoque, vetere poeta, celebratum fuit. Præterea in verbis Sex. Pompeji cogitandum, an *παράρεγχος* legi debeat, quod puto: quem enim locum ibi *pararencho* hoc caſu habeat non video: quamvis docti viri mendum in illis eſſe ſuſpicati non ſint. *Victor.*

60. *Id ego in lucris pono non ferre hominem peſtilentiorem patria ſua: eumque addictum jam tum puto eſſe Calvi Licinii Hipponacteo præconio.*] Manutii interpretatio non poteſt probari. Ego *Hipponacteum* carmen ab *Licinio Calvo* in ipſum *Tigellium* ſtrictum fuiſſe cenſeo. Nam quid eſt ſtudioſum eſſe verſuum? num libenter eos legere? Si quia docti & diſerti erant, auctoris ingenio, non odio ejus, in quem facti erant, placebant: ſin, quia Ciceronem oderat, & gaudebat ejus contumelia, alia gravior præceſſerat cauſſa ſimultatum, neque pro magno putaret Cicero non coli ab homine carmina in ipſum ſcripta legente. *Calvus* immo *Tigellium* olim probroſo carmine infamaverat, & meritis, opinor, inuſſerat turpitudinis notis. Hoc dicit *ἀλληγορικῶς* Cic. *addictum Hipponacteo præconio.* Præconum eſt proclamare venales, eorumque prædicare virtutes & artes, ut citius emptorem inveniant: iidem addicebant emptori, ſeu jubebant emptorem ducere emptum, ubi de pretio convenerat. Cic. pro Rab. Poſthumo repetundarum reo: *tua, Poſtume, nummo ſeſtertio a me addicuntur. O meum miſerum acerbumque præconium!* Ita proſcripſit proclamavitque Hipponacteo carmine Tigellium, & prædicavit publicavitque ejus ſcelera & vitia, & hominem duraturæ in æternum infamiæ quaſi addixit Calvus. Suſpicor autem ſupervacanea eſſe duo verba, *puto eſſe*: ut fuerit, *non ferre hominem peſtilentiorem patria ſua, eumque addictum jam tum Calvi Licinii Hipponacteo præconio.* Eum præſertim, inquit, quem jam ante tot annos prædicavit *Calvus* ut *Hipponax* Anthermum & Bupalum: quaſi præco venalem expoſuit cum ornamentis omnibus, tradiditque infamiæ velut proprium & addictum. *J. F. Gronovius.*

61. *Peſtilentiorem patria ſua.*] Tigellii patria Sardinia: de cujus peſtilenti cælo illud argumento eſt in ep. 3. lib. II. ad Q. Fr. *Quam-*

Licinii Hipponacteo præconio. At vide, quid ſuccenſeat. Phameæ cauſam [o] receperam, ipſius quidem cauſa. erat enim mihi ſanè familiaris. Is ad me venit: dixitque, judicem ſibi operam dare conſtituiſſe eo ipſo die, quo de P. Seſtio [62] in conſilium iri neceſſe erat: [63] reſpondi nullo modo me facere poſſe. [p] quum vellem alium

[o] *alii* ſuſceperam.

P. CVII.

[p] *alii* quem vellet:

Quamquam eſt hiems, tamen Sardiniam iſtam eſſe cogites. Et Martialis IV. epig. 60.

Nullo fata loco poſſis excludere, cum mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia eſt. P. Manut.

Heraldus ad iſtum Martialis locum e Strabone cauſſam adfert, & præterea Claudianum & Silium teſtes citat. *Verburg.*

62. *In conſilium iri.*] Quum judices de reo ſententias laturi, in unum coëunt, *ire in conſilium* dicuntur. non enim eunt in conſilium, ut cauſſam audiant, ſed ut, cum audierint, ſententias ferant. id adeo ex oratione C. Titii, qua legem Fanniam ſuaſit, potui intelligere. *Veniunt* (inquit de judicibus) *in comitium triſtes: jubent dicere. quorum negotium eſt, narrant. judex teſtes poſcit: ipſus it mictum. ubi redit, ait ſe omnia audiviſſe: tabulas poſcit: litteras inſpicit: vix præ vino ſuſtinet palpebras. eunt in conſilium. ibi hæc oratio: Quid mihi negotii eſt cum iſtis nugatoribus?* Hæc Macrob. recitat. idem cognoſcitur ex oratione pro Cluentio. nam, audito Scamandri accuſatore Canutio ejuſque defenſore Cicerone, judices ivere in conſilium, ut de reo pronunciarent. Et infra, ubi de judicio agitur Oppianici. Item in oratione pro Quinctio: *Cum audiret cauſſam judex Aquilius; Quoniam, inquit, tibi inſtat Hortenſius, ut eas in conſilium; a me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam, queritur, priore patrono cauſſam defendente, numquam perorari potuiſſe; non patiar iſtam manere ſuſpicionem, nos rem judicari nolle.* P. Manut. *In conſilium iri neceſſe erat.*] Magis placeret *ire*, ut ad Ciceronem referatur, ob ea quæ ſequuntur. Eſt autem antiqua formula, quæ in fragmento etiam Serviliæ legis reperitur; quod extat apud me in ære inciſum. *Verba. audeire. in. conſilium. eire. judicare. liceat. neive. judicium. dimittere. jubeto. niſei. quom. ſenatus. &c.* Urſinus.

63. *Reſpondi nullo modo me facere poſſe; quum vellem.*] Ita olim emendavi, imprimique juſſi: nam quemadmodum nunc oſtendam, in melioribus libris hæc fere ſcriptura invenitur quam Manutii probant, quamvis inſimulent me alium ſenſum ex iis verbis accepiſſe, quod culpa impreſſorum non bene interpunctionibus diſtincta ſint: quaſi ab ullo, qui penitus ſtultus non ſit, alius ullus ſenſus ex iis verbis elici poſſit. Ego autem impreſſioni non interfui, nec quæ iſtud hominum genus quotidie turbaret, corrigere potui: nam ſæpe me queſtum eſſe de iſtorum negligentia in meis ſcriptis, omnibus notum eſt. Sed his relictis: Mediceus codex hanc ſcripturam retinet, *Reſpondi me nullo modo facere poſſe, quem vellem alium diem ſi ſumpſiſſet.* & quæ ſequuntur. Non ſine aliqua omnino perverſione: aliquid enim neceſſario in ea vitii eſt,

ſive

alium diem ſi ſumpſiſſet, me ei non defuturum. Ille autem, 64 qui ſciret, ſe nepotem, bellum tibicinem habere, & ſat bonum q unctorem, diſceſſit à me, ut mî videbatur, iratior. 65 Habes Sardos venales; alium alio nequiorem. 66 Cognoſti meam cauſam, & iſtius 67 Salaconis iniquitatem. 68 Catonem tuum mihi mitte. cupio

q *alii* cantorem, *aut* auctorem. *Guliel.* victorem.

ſive prior illa, ſive poſterior lectio magis probetur. Quare ſæpe de hoc loco ſolliciti fuimus: ac quandoque veriti ſumus, ne peccaverimus, quod aliquid tunc immutarimus: nam ita peccatum eſſe potuit ab vetere librario a dictione illa *vellem*, ut in altera *quem:* peccatum enim omnino fuit. Aut enim legendum eſt *quum vellem*, ut nos tunc ſcripſimus, aut *quem vellet* quemadmodum antea in impreſſis libris legebatur: nam recepta lectio non malum intellectum habebat: declaratur enim magis per illam liberalitas Ciceronis, & cupiditas ſatisfaciendi Phameæ, quæ affirmat eum uno illo excepto omnibus aliis diebus in poteſtate ipſius fore. Hæc omnia accuratius acuti ac docti viri perpendent: & quid de tota hac re faciendum ſit ſtatuent. *Victorius.* *Reſpondi nullo modo me facere poſſe cum vellem alium diem ſi ſumpſiſſet.*] Vide num melius legatur, *reſpondi nullo modo me facere poſſe: quem vellet alium diem ſi ſumpſiſſet.* Urſinus.

64. *Qui ſciret.*] Quaſi ob hoc criſtas erigeret, & Ciceronem putaret negare ſibi nihil debere, quia Tigellii avus eſſet. *J. F. Gronov.*

65. *Habes Sardos venales &c.*] Proverbium eſt, cum deſignare volumus planè homines improbos nequitiâ & fraude inter ſe certantes, ut quis princeps ſit non facile poſſet judicari. Origo hujus proverbii hæc eſt: cum Tib. Gracchus Sardiniam inſulam ſubegiſſet, præcipua præda fuerunt homines captivi; horum fuit tantus numerus, & tanta nequitia, ut præcones, qui auctioni intererant, primum riſus cauſa dicere cœperint: *Sardi venales, alius alio nequior.* Vide Feſtum, atque illi adde Aurelium Victorem de Viris Illuſtr. c. LVII. & ibi Schottum. *Idem.*

66. *Cognoſti cauſſam meam.*] Intellexiſti & approbas juſtiſſimam meam excuſationem. Vide de Pec. vet. IV, 3. *Idem.*

67. *Salaconis.*] Cœlius lib. VII, cap. 16. *Corradus.* *Et iſtius Salaconis.*] Utitur hac eadem voce ep. 18. lib. XVI. ibi *Salaco nequiſſimus.* Σαλάκων (inquit Suidas) ὁ προσποιούμενος πλούσιος εἶναι, πένης ὤν. ἀλαζών. hoc eſt, *Salaco*, is qui ſimulat ſe divitem eſſe, cum pauper ſit. Arrogans. Alii *Salaconem* quendam, Autolyci patrem, mollem & delicatum fuiſſe tradiderunt. ab eo molles, & delicatos, & impudicos, *Salaconas* appellari: & Σαλακωνίζειν, τὸν πρωκτὸν αἰσχρῶς κινεῖν· quod Latini dicunt Cevere. Quanquam in epiſtola illa 18, alii legunt *helico*, alii *heluco*, alii *filico.* Eſt autem *Filico*, homo nullius uſus, ut docet Feſtus. *Heluco* vero, ſtupidum, hebetem, languidum ſignificat. *Lambinus.*

68. *Catonem tuum.*] Non modo Gallus, ſed & Cicero ſcripſit de laudibus Catonis Uticenſis, ut patet ex epiſtolis ad Atticum, ex Ora-

cupio enim legere. me adhuc non legiſſe, turpe utrique noſtrûm eſt.

EPISTOLA XXV.

ARG. *Epiſtolam Galli non conſciſſam ſignificat. Monenti, ut de Cæſare caute loquatur & ſcribat, gratias agit. Hortatur, ne ſcribendi exercitationem intermittat.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ſuperior epiſtola, ſequitur ep. 17. lib. XII.

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

QUOD epiſtolam conſciſſam doles, noli laborare: 69 ſalva eſt domi. petes cùm libebit. Quòd autem me

Oratore, ex lib. II. de Divinat. ex Tacito lib. IV. Plutarcho in Cæſare, & Cicerone, Gellio lib. XIII. cap. 19. Macrobio lib. VI. Lactantio lib. I. cap. 2. Scripſit & ejus ſororis filius, M. Brutus, ut ep. 45. lib. XIII. Contra Catonem vero, Ciceroni reſpondens, ſcripſit Cæſar libros duos, eoſque Anticatones inſcripſit. teſtis Cicero in epiſtolis ad Atticum, Plinius epiſt. lib. III: Quinctilianus, Juvenalis, Gellius lib. XIII. cap. 19. Suetonius, Plutarchus in Cæſare, & Cicerone, & Servius Honoratus in Virgilium. Hirtius quoque Cæſaris amicus in eodem argumento ingenium exercuit: ut ep. 44. lib. XII. ad Atticum. *P. Manut.*

69. *Salva eſt domi, petes cum libebit.*] Ita legitur in cunctis impreſſis, a quibus Mediceus diſſentit. *Domo* enim, non *domi*, habet, quæ ſcriptura ſi attente conſideretur, fortaſſe pejor inelegantiorque non erit: ita autem diſtingui debet. *Salva eſt, domo petes cum libebit.* Cum enim dixit *ſalva eſt*, eripuit illi errorem, in quo erat, qui arbitrabatur illam conſciſſam, & ex ea re dolorem capiebat: cum addidit *domo petes*, declaravit penes ſe illam eſſe, ſeque illius copiam ei facturum ſemper eſſe. *Domo petes*, dictum eſt, quemadmodum etiam *petere a Græcis, petere e macello*, aliis in locis Cicero dixit: eſt enim peculiaris ipſius locutio, non alia ratione quam *adferre domo, depromere domo.* Locus in Bruto depravatus eſt, ubi hoc ſermone, *adferre domo, depromere domo*, uſus fuerat, cum cauſam redderet, cur veteres numeris uſi non eſſent, alia autem ornamenta orationis mature uſurpaſſent: inquit enim, *Itaque tranſlata, aut facta, aut juncta verba facile ſunt cognita, quia ſumebantur e conſuetudine, quotidianoque ſermone: numerus autem non domo depromebatur, neque habebat aliquam neceſſitudinem aut cognationem cum oratione.* Ideo, inquit, oratio veterum numero caruit, quia unde numeros diſcerent, non habebant: fuit enim res operoſa & difficilis: præterea neceſſitas non cogebat illos uti numeris, quemadmodum ſæpe cogit uti verbis tranſlatis, aut factis, aut junctis, cum propria & uſitata non ſunt: non depromebatur domo: non accipi poterat a conſuetudine, domeſticoque ſermone, ſed a doctoribus petere neceſſe

me mones, valde gratum eſt: idque ut ſemper facias, rogo. Videris enim mihi vereri, ne, 70 ſi iſtum habuerimus,

ceſſe erat, vel potius diuturna accurataque obſervatione notare. In cunctis impreſſis *modo depromebatur* legitur: quæ perverſio alios quoque Ciceronis locos occupavit. Annus eſt, cum hoc animadvertimus, cumque non multis poſt diebus Petrus Bembus Romam proficiſcens hac iter faceret (vir ſummo ſtudio, ab omnibus atque uno ore ſemper laudatus, numquam tamen ſatis laudatus) noſque in itinere illum ſalutaſſemus, me autem ille humaniſſime accepit, familiariterque mecum diu locutus eſt: orto ſermone de ſtudiis literarum, & Ciceronis ſcriptis, dixi me putare hunc locum ita legi debere, & alterum etiam in oratione de Aruſpicum reſponſis, quem parva quædam labes, quæ tamen omnes fefelliſſet, fœdabat: atque ita fœdabat, ut ſplendidiſſimum lumen orationis obrueret: *Ne id quidem ſentis, conniventis illos oculos abavi tui magis optandos fuiſſe, quam hos flagrantis ſororis.* In cunctis autem impreſſis *Os* mendoſe legitur: ſunt enim antitheta, reſpondetque *Hos* ſuperiori voci *Illos*; *Flagrantis* autem dictioni *Conniventis:* neque enim eſt, ut imperiti crediderunt, generandi caſus: neque pertinet ad *Sororis*, ſed ad *Oculos.* Nam pro Cœlio etiam Cicero inquit, *Non flagrantia oculorum:* cum de eadem muliere loqueretur: & Catullus, *Flagrantia lumina* Ariadnæ, Theſei amore correptæ, appellavit. *Hos* autem, & *Illos* ſæpe dixiſſe Ciceronem cum contraria contrariis redderet, declarat etiam locus hic, qui ab ipſo quoque adducitur, cum de hoc ornatu orationis loqueretur in Oratore: *Conferte hanc pacem cum illo bello: hujus Prætoris adventum cum illius Imp. victoria: hujus cohortem impuram cum illius exercitu invicto: hujus libidines cum illius continentia: ab illo qui cepit conditas, ab hoc qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas.* Sed non fuit in his confirmandis tantopere laborandum, cum eos doctiſſimo, ac maximi judicii viro probaverimus: viſus eſt enim illis delectari, & non parum induſtriam noſtram laudavit. In epiſtola autem ad Fabium, qui receptam lectionem retinere volet, non magnopere me adverſum habebit: atque is tamen non moleſte feret, me ea occaſione alium locum manifeſte corruptum reſtituiſſe. *Victorius.*

70. *Si iſtum habuerimus.*] Mediceus liber, *niſi iſtum habuerimus.* Semper mihi ſuſpectus hic locus, ac merito quidem fuit: & eſt ſane tota epiſtola obſcurior. Quid mihi in mentem non multo ante venerit, libet narrare. Arbitror legendum eſſe, *niſi iſtum caverimus.* Quibus autem argumentis ductus hoc faciam, cum expoſuero, qui non probat, totam opinionem meam rejiciat. Sententia, ut patet, egregia eſt: intelligit enim per *iſtum*, Cæſarem, cujus voluntatem lædebant, quod perpetuum inimicum ejus laudabant, quem Gallus putabat cavendum, ac pertimeſcendum, quod quibus vellet, incommoda multa conciliare poſſet. In dictione etiam illa immutanda, nulla aut parva licentia nos uſos nunc oſtendemus. Obſervavimus aliis in locis in Mediceo codice *h* pro *c*, poſitam eſſe, ut in epiſtola Lentuli ad Ciceronem

 locus

rimus, [71] rideamus γέλωτα Σαρδόνιον. Sed heus tu, manum de tabula. magiſter adeſt citiùs, quàm putaramus. [72] Vereor ne in Catonium, Catoninos. Mi Galle, cave

locus ille ſic legitur, 179. *Præterea mihi promiſerunt Panſa & Hirtius borarn.* In antiquis etiam lapidibus ita quandoque ſcriptum eſt, ut docti & diligentes viri adnotarunt: nam ſæpenumero veteres librarios pro *v*, *b* ſcripſiſſe, & contra, magis notum eſt quam ut exemplis confirmari oporteat. Addam (quanquam vereor ne hæc mea diligentia nimia nonnullis in re ſatis aperta videatur) aliis in locis in Mediceo me obſervaſſe duo *uu*, poſita eſſe, ubi unum ſatis erat, ut in epiſtola ad Cœlium ſic locus ille legitur, 28. *Præſertim contra euum, cui ſpero me ſatisfeciſſe.* Nam apte reſpondere hoc verbum ſuperiori perſpicuum eſt. Sic enim crebro Cicero locutus eſt. 2 Philip. *Et ſimul admonent quicquam, quod cavebimus.* 11. *A quo admoniti, diligentius & vigilantius caveamus Antonium.* Memini diſertum, nobiliſſimum virum, & ſumma ingenii laude florentem, cui ego & in ſecunda & in adverſa fortuna valde amicus fui, ſed magis in perditis ipſius rebus officii gratia familiaris, qui & ipſe hunc locum depravatum eſſe cenſebat, ſic eum emendare ſolitum, *ne ſi ſtylum acuerimus.* Nondum autem quæ a me ſupra expoſita ſunt, excogitaveram, ut videre potuerim, quid ipſe acutiſſimi ingenii vir de hac mea ſuſpicione ſentiret. Illum autem nomine etiam appellarem, ſi arbitrarer hanc rem poſſe ei aliquam laudem afferre. *Victorius.*

71. *Rideamus γέλωτα Σαρδόνιον.*] Proverbium uſitatum de iis, qui in maximo ſuo damno aut pernicie rident ac jocantur, & qui per riſum & jocum in capitale periculum ſe præcipitant. Serv. in Virgil. Eclog. VII. ℣s. 41. *Immo ego Sardois videor tibi amarior herbis. In Sardinia*, ait, *naſcitur quædam herba, ut Salluſt. dicit, Apiaſtri ſimilis. hæc ora hominum rictus dolore contrahit, & quaſi ridentes interimit.* Latini eam herbam *Ranunculum* vocant. Appuleio *herba ſcelerata* dicitur. *J. F. Gronov.* Adde Tzetzem ad Heſiod. p. 52.

72. *Vereor ne in Catonium Cato nos.*] Locus valde obſcurus, nec uno modo in omnibus exemplaribus ſcriptus. Mediceus & quique optimi libri pro *Cato nos Catoninos* habent: quod non improbavi. Mendi autem notam hic appoſui, quia in priore quoque voce diverſos antiquos codices inveni: nec apud me conſtituere potui, quæ ſincerior lectio habenda eſſet. Quamvis autem certam ex tam dubio & contaminato loco ſententiam vix elici poſſe putem, tamen non veritus ſum quid ſentiam exponere. Per *magiſtrum* arbitror eum intelligere Cæſarem dictatorem. *Manum* autem *de tabula*, proverbium eſſe exiſtimo ſumptum a pueris pictorum, qui abſente magiſtro ſumpto penicillo aliquid & ipſi furtim in tabula pingere conantur. Quo repente ſuperveniente, admonentur a ceteris ut cito manum de tabula removeant, ne in illos magiſter animadvertat. Monet igitur Cic. Fabium, ut appropinquante Cæſare manum & ipſe de tabula citò auferat: ſcribebat enim Catonem, quæ ſcriptio parum Cæſari grata & jucunda eſſe poterat, &

cave putes quidquam melius, quàm epiſtolæ tuæ partem ab eo loco: *cetera labuntur.* Secretò hoc audi: tecum habeto: ne Apellæ quidem, liberto tuo, dixeris. præter [r] duo nos, loquitur iſto modo nemo: benè, maléne, videro: ſed, quidquid eſt, noſtrum eſt. [s] Urge igitur: 73 nec tranſverſum unguem (quod ajunt) à ſtilo.

[r] *alii* duos.
[s] *alii* urgeo. *forte* urgue.

& quæ inimiciſſimum illi hominem ſummis laudibus ornaret. Cum autem ſe quoque cogitaret, quia & ipſe etiam Catonem ſcripſerat, apud eum offendiſſe, ſubjungit, *vereor ne in Catonium Catoninos*, id eſt, timeo ne Cæſar commotus ira ad inferos demittat Catoni deditos, & Catonem amantes, id eſt, meipſum & te, qui Catonis laudes ſcripſimus. *Catoninos* autem pro *Catonianos* dictum videtur, quemadmodum ſæpe veteres loquutos paullo poſt oſtendam. Nam & Aulus Gellius videtur oſtendere *Catonium* pro inferis ſumi quandoque ſolitum. Sic enim lib. XVI. Noctium Atticarum, cap. 7. quod contra Laberium ſcriptum eſt, inquit, poſtquam oſtendit illum multa verba licenter novaſſe, *neque non obſoleta quoque & maculantia ex ſordidiore vulgi uſu ponit, quale eſt in Staminariis*,

Tollet bona fide vos Orcus in Catonium.

Ubi unum adnotandum eſt, quod vidi priſcum ejus ſcriptoris & valde probatum exemplar, quod *Catomum* non *Catonium* in eo verſu habet, quemadmodum in hac epiſtola in melioribus exemplaribus ſcriptum eſt: & hæc cauſſa fuit, quod e regione ejus vocis aſteriſcum appoſui. Quis enim dijudicare poſſit impreſſiſne codicibus, an potius priſcis exemplaribus major fides habenda ſit in dictione jam pridem obſoleta, & cujus certam rationem nemo aſſignare poſſit? niſi illa a Græco adverbio κάτω originem ducat, quod & ipſum inferiora & ſubterranea loca ſignificat. *Victorius.* Mediceus codex *vereor ne in Catomum Catoninos.* Ita accurate olim de hoc loco diſſerui, ut neceſſarium eſſe non exiſtimem, verbum de hac re addere: omnino enim cenſeo *Catoninos* pro *Catonianos* ſcriptum fuiſſe, & intelligi debere Catonis ſtudioſos. Nam quin, ſive *Catomum*, ſive *Catonium* legendum ſit (nihil enim certi de hac voce afferre poſſum,) ea dictione inferos & ſedem mortuorum intelligat, non dubito. *Idem in poſter.* *Vereor ne in Catonium Catoninos.*] Ita Pal. editioque Victorii; nec longè abit impreſſio prima: *In Catonem Catoninos.* Malebat tamen Victorius, ſicut & apud A. Gellium *Catomum.* Alii tamen: *ne in Catonium Cato nos.* Muretus verò pro *Catonium* malebat *Charonium* ex Polluce. Notat quoque Gulielmius ex ſuorum uno: *Catomum. Cato nos.* Vulgatum eſt: *ne in Catonem, Cato in nos:* quod licet multis logis explicet Manutius, cordatiorum tamen nemini probaverit. *Gebhard.*

73. *Nec tranſverſum unguem, quod ajunt, a ſtylo.*] Subaudi, *diſcedas.* ad Attic. lib. XIIII. *A recta conſcientia tranſverſum unguem non oportere diſcedere.* Et Acad. lib. II. *Ab hac regula mihi non licet tranſverſum, ut ajunt, unguem diſcedere.* Plautus in Aulul. *Ex iſtoc loco digitum tranſverſum, aut unguem latum ſi excesseris.* Latum

à ſtilo. is enim eſt dicendi opifex. atque equidem aliquantum jam etiam noctis aſſumo. Vale.

EPISTOLA XXVI.

ARG. *Scribit ſe in morbum incidiſſe; quia ſuaviter conditas herbas parum caute comediſſet: ſibi tamen jam eſſe melius, & manſurum in Tuſculano, quoad ſe reficiat. Scripta videtur epiſtola eo anno quo P. Lentulus & Q. Metellus Nepos conſulatum geſſere. nam Lentuli filium, cujus auguris cœna hic nominatur, eo anno augurem creatum, oratio pro Sextio declarat his verbis:* Video P. Lentulum in hoc miſero ſqualore & ſordibus: cui ſuperior annus idem & virilem patris & prætextam populi judicio togam dederit.

CICERO GALLO S. D.

t inteſtino *alii.* P. B. CUM decimum jam diem graviter ex [t] inteſtinis laborarem; neque iis, qui mea opera uti volebant, me probarem non valere, quia febrim non haberem: fugi in Tuſculanum; cùm quidem biduum ita jejunus fuiſſem, ut ne aquam quidem guſtarem. Itaque confectus languore & fame, magis tuum officium deſideravi, quàm abs te requiri putavi meum. Ego autem cùm omnes morbos reformido, tum in [v] quod Epicurum tuum Stoici malè accipiunt, 74 quia dicat, *δυσουρικὰ,*

v *alii* quo.

tum & *Tranſverſum* idem eſt. Dicitur autem eodem ſenſu, *unguem*, *digitum*, *pedem non diſcedere*, pro minimum diſcedere. In hac epiſtola tribus adagiis uſus eſt Cicero, *Rideamus γέλωτα Σαρδόνιον*, *Manum de tabula*, *Nec tranſverſum unguem*, *quod ajunt*, *a ſtylo.* quod in alia, ut opinor, non fecit. Proverbiis autem locus magis videtur eſſe, cum ad familiares familiariter ſcribimus. nam ad ſpectatos viros, in re præſertim gravi, ſententiis quidem proverbiorum ſimilibus, ut Homeri aliorumve Poëtarum verſibus, ſæpe utitur Cicero: quæ vero proverbia vere & plane ſunt, ea non ita frequenter attingit. arbitratus fortaſſe Romanæ gravitatis non eſſe proverbia inculcare: cum Græci, minus de gravitate laborantes, aliter ſenſerint. nam Demetrius, Κάλλος, ait, epiſtolis *πυκναὶ παροιμίαι· διότι δημοτικόν τι ἐστὶν ἡ παροιμία, καὶ κοινόν.* *P. Manut.*

74. *Quia dicat δυσουρικὰ καὶ δυσεντερικὰ πάθη ſibi moleſta eſſe.*] Multis modis quidam peccant in hoc loco: tria enim verba nullorum antiquorum codicum teſtimonio citato, neque ullis etiam argumentis, quæ id ſaltem confirment, adlatis, contaminant, aut tollunt. Nam quod erat in omnibus & manuſcriptis, & impreſſis libris *quia dicat* commutant, & ex illis verbis *cui dicant*, faciunt: præterea *ſibi* ab ipſis etiam in priore ſua editione re-

κὰ, καὶ δυσεντερικὰ πάθη, ſibi moleſta eſſe: quorum alterum, morbum edacitatis eſſe putant; alterum etiam turpioris intemperantiæ. Sanè δυσεντερίαν pertimueram. Sed viſa eſt mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipſa fortaſſe jam ſeneſcentis morbi remiſſio profuiſſe. Attamen, ne mirere, unde hoc acciderit, quomodove commiſerim: lex ſumptuaria, quæ videtur λιτότητα attuliſſe, ea mihi 75 fraudi fuit. Nam dum volunt iſti lauti 76 terrâ nata, quæ lege excepta ſunt, in

receptam vocem delent. Scriptura, quam ſecuti ſumus, in omnibus vetuſtis exemplaribus eſt. Sententia quam habet, diligenter a nobis in prioribus noſtris ſcriptis expoſita eſt, & auctoritatibus doctiſſimorum virorum confirmata. Quod in epiſtola ſua confeſſus eſt Epicurus, ſe torminibus ac ſtillicidio laborare, acerrimi ipſius adverſarii Stoici, occaſione ea arrepta, maledicebant illi, & affirmabant, merito id ipſi evenire, quod intemperantiſſimus eſſet, ac obſcœnis voluptatibus deditus, res tota a nobis tunc explicata. Indicavimus epiſtolam Epicuri, in qua verba illa erant, expreſſamque eſſe docuimus a Cicerone elegantiſſime: cujus tamen (ut quærendi labore alios liberemus) partem illam adducemus, quæ hoc narrat, τὴν μακαρίαν ἄγοντες καὶ ἅμα τελευτῶντες ἡμέραν τοῦ βίου, ἐγράφομεν ὑμῖν ταυτὶ, στραγγουρία τις τε παρηκολουθήκει καὶ δυσεντερικὰ πάθη ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντα τοῦ ἐν αὐτοῖς μεγέθους. Ita autem a Cicerone reddita eſt, *Cum ageremus vitæ beatum, & eundem ſupremum diem, ſcribebamus hæc. Tanti autem morbi aderant veſicæ, & torminum, ut nihil ad eorum magnitudinem poſſet accedere.* Victorius.

75. *Fraudi fuit.*] Non decepit me: ſed mihi nocuit. nam *Fraudem* pro pœna & damno veteres interdum uſurpabant, Ulpiano teſte: quod Ciceronis etiam declaratur exemplis. epiſt. ultima lib. v. ad Att. *Fit gratia Bruti S. C. ut neve Salaminiis, neve qui eis dediſſet, fraudi eſſet.* Et epiſt. ult. lib. VII. ad eundem: *Ego me ducem in civili bello, quoad de pace ageretur, negavi eſſe: non quin rectum eſſet; ſed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit.* Et Philip. v. *Cenſeo, ut iis qui in exercitu Antonii ſunt, ne ſit ea res fraudi, ſi ante Kal. Febr. ab eo diſceſſerint.* P. Manut.

76. *Terra nata, quæ lege excepta ſunt.*] Etſi nihil mendi ſit in his verbis, volui tamen ut melius hic locus intelligatur, verba ex Athenæo legis Fanniæ ſumptuariæ adponere, quæ & ipſa, omnia quæ oriuntur e terra excipiebat. Cum enim aliis cibis & dapibus modum quendam ſtatueret, olera, leguminaque, & cuncta quæ terra fert, concedebat. ſunt autem lib. VI. Δειπνοσοφιστῶν· ἐκέλευε δ' ὁ νόμος τριῶν μὲν πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι. κατὰ ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε, τοῦτο δὲ τρὶς τοῦ μηνὸς ἐγένετο· ὀψωνεῖν δὲ πλεῖον τῶν δυοῖν δραχμῶν καὶ ἡμίσεος, οὐκ ἐπέτρεπε, κρέως δὲ καπνιστοῦ δέκα πέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὀσπρίων ἑψήματα. Quod au-

in honorem adducere: fungos, x heluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuavius. in eas cùm incidiſſem in 77 cena augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodie primùm y videar cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui me oſtreis & murænis facilè abſtinebam, à 78 beta etiam & à malva deceptus ſum. Poſthac igitur erimus cautiores. Tu tamen cùm audiſſes ab Anicio (vidit enim me nauſeantem) non modò mittendi cauſam juſtam habuiſti, ſed etiam viſendi. Ego hìc cogito z commorari, quoad me reficiam. nam & vires & 79 corpus amiſi. Sed, ſi

autem Stoicos dicit male accipere ſolitos Epicurum, quod fatetur ſibi veſicæ & torminum morbos valde moleſtos eſſe: narrat hoc ipſe de ſe in epiſtola ad Idomeneum auctore Laërtio: quamvis Cicero ad Hermachum miſſam dicat lib. II. de Finib. Ibi enim elegantiſſime illam interpretatur. Græcam invenio apud Laërtium in vita Epicuri, quam non inutile erit cum Latina conferre. Erant autem infenſiſſimi Epicuro Stoici, & iniquo animo rationem & vitam illius exagitabant: nam parciſſimi illum victus fuiſſe apud optimos auctores legimus. Modeſtius ſe gerit Plutarchus, qui nedum ob hoc Epicurum maledictis inceſſat, excuſat potius tueturque exemplo temperantium ſanctorumque virorum Pherecydis & Heracliti, qui ſumma abſtinentia corporis, victuſque moderatione, moleſtiſſimis tamen ægritudinibus impliciti & conflictati ſunt: atque hoc in libello facit, quem contra illius decreta ſcripſit, cui titulus eſt: Non poſſe jocunde vivi ſecundùm Epicurum. *Victorius.*

77. *Cœna augurali.*] Augures, ſacerdotium ineuntes, collegis cœnam dabant lautam in primis atque opiparam. Varro lib. III. cap. 6. *Primus pavones augurali cœna poſuiſſe dicitur Q. Hortenſius.* Eadem *Adjicialis cœna* vocabatur. nam Plin. lib. x. cap. 20. *Pavonem*, ait, *cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius adjiciali cœna ſacerdotii.* P. Manut.

78. *A beta & malva deceptus ſum.*] Ab iſtis plantis parùm cavi. Mart. x, 48.

Exoneraturas ventrem mihi villica malvas
Attulit & varias quas habet hortus opes.

Idem XIII. 10.

Fatuæ fabrorum prandia betæ. J. F. Gronov.

79. *Corpus amiſi.*] Id eſt macrui, carnoſitatem & corpulentiam amiſi. Lucret. lib. I.

Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus.

Sic e contrario *facere corpus* apud Phædr. Fab. XLVI.

Ut reſtiterunt, unde ſic quæſo nites?
Aut quo cibo feciſti tantum corporis.

Et vocabulo *corporis* pro carne utitur Ovid. I. Amor. Eleg. 6.

Aptaque

ſi morbum depulero, facilè, ut ſpero, illa revocabo. P. CVIII.

EPISTOLA XXVII.

ARG. *Inique Gallus Ciceronem litteris accuſaverat. viciſſim igitur eum Cicero repungit. Incertus eſt hujus epiſtolæ annus. id tantum conſtat, ſcriptam eſſe Cæſare dominante. quod illa verba demonſtrant:* Et ais fore, ut te Cæſar reſtituat. *Quod ſi Gallus hic eſt P. Sextius, ut infra indicabitur, ſcripta videri poteſt vel quo anno Cæſar occiſus eſt; vel anno ſuperiore.* [Scripta eſt potius A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 8. lib. IV. ſequitur ep. 4. ejuſdem libri.

CICERO [a]M. FABIO GALLO S. D.

a M. FABIO *non habet Græv.*

80 MIROR, cur me accuſes, 81 cùm tibi id facere non liceat. quòd ſi liceret, tamen nōn debebas,

Aptaque ſubducto corpore membra dedit.

Metam. lib. VI.

Adjectoque cava ſupplentur corpore rugæ.

Sic *oſſa corpore operire* pro carne inducere eſt apud Quint. in procem. Inſtit. *Et oſſa detegunt, quæ ut eſſe & adſtringi debent, ſic corpore operienda ſunt.* Idem Decl. VIII. *Geret adſtricta nudatis oſſibus cutis, & in fame ſua homine conſumpto jam membra ſine corpore.* J. F. Gronov.

80. *Miror cur me accuſes.*] Initium hujus epiſtolæ valde mihi dubium eſt, & ſane major ejus pars brevitate ſua obſcurior: nam mordacibus eſt amariſque dictis referta, quæ quanto magis conciſe argutéque pronunciantur, tanto magis pungunt perturbantque eum, in quem dicta ſunt. Suſpicor verba illa, *Ego enim te in conſulatu obſervaram*, non eſſe Ciceronis: ſed repetita ab eo ex epiſtola Galli: quibus Gallus ipſe ſuam in Ciceronem obſervantiam illi exprobraret, cum quereretur ſe tunc ingrate ab eo deſtitutum eſſe, cum ipſe ſemper in illum fuerit officioſiſſimus, ſolemus enim in ira, ea quæ acerbe in nos dicta ſunt, & animo noſtro valde hæſerunt, cum ſtomacho ſæpius pronunciare, & etiam ea quæ perſpicue falſa ſunt, & leviter poſſumus repellere, cum riſu repetere, quemadmodum hic (ut opinor) facit. Suſpicor autem ea potius Galli eſſe; nam nec Galli Cos. fuerat, ut ea de illo a Cicerone dici poſſint: nec veriſimile eſt dicere Ciceronem, ſe, dum conſul eſſet, Gallum obſervaſſe, nec enim rectum eſt, nec decet ita loqui eum, qui in tanta dignitate fuerit, privatum ſe hominem obſervaſſe, niſi pro *obſervaram*, *conſervaram* legas. tunc enim pulchre conveniret, & poſſent omnia credi eſſe Ciceronis verba. Illius enim perſonæ optime congruunt, ut ipſe Cicero potius queratur de ingrato animo Galli: quod tamen, præterquam quod in cunctis manuſcriptis *Obſervaram* eſt, parum etiam procedit. nam ex inferioribus verbis perſpicitur potius repetere

b alii *obſer-vaveram.* bas. [82] *Ego enim te in conſulatu* b *obſervaram.* Et ab fore, ut te Cæſar reſtituat. Multa c tu quidem dicis: ſed

c ut *MS,*

tere Ciceronem quæ Fabius dixiſſet, eaque falſa oſtendere, quam ipſe querelam inſtituere. Colligitur autem manifeſto pluribus modis initium feciſſe expoſtulandi Fabium: & ex fine epiſtolæ intelligimus, ſi diligenter verba illa attendimus, Ciceronem hujus opera uſum in patefacienda conjuratione. Quare poſſumus credere Fabium dixiſſe ſe illum in conſulatu obſervaſſe: nobis ſatis viſum eſt (nec tamen non neceſſario id factum videtur) in tanta veri ignoratione ſuſpiciones noſtras indicaſſe: rem ut invenimus, ita incertam relinquimus. Parvum omnino eſt, in quo Mediceus codex ab impreſſis diſcrepat: *Plebei* enim paulo poſt non *Plebis* habet, quod tamen nos hic adnotare voluimus. Nam meminimus Priſcianum dicere ſic inveniri a recto *plebes* genitivum caſum, qui adducit etiam locum hunc Salluſtii in primo hiſtoriarum, *Plebei tribunitiam poteſtatem.* quare potuit etiam Cicero uſurpaſſe. *Victor. Miror cur me accuſes.*] Si ſemel, aut in tam longa oratione, aut ſexcentis aliis in locis Cicero ubi de Seſtio agit, ipſum Gallum appellaſſet, acutiſſimi ac diligentiſſimi viri ſententiam valde probarem, quam tamen nulla in re accuſo. Quod communem opinionem, non recentiorum modo, ſed etiam veterum quorundam ſequutus, in hac re aliquantulum deceptus ſum (ſi aliquis in ea error eſt) non me pudet. Qui enim poſt ſuperiores duas ad Fabium Gallum miſſas, ſtatim duas collocarunt, videntur & ipſi eundem eſſe hunc, & illum Gallum exiſtimaſſe. Me certe ſemper obſcuram hanc epiſtolam putaſſe, & nihil certi ad illa ſtatuere auſum eſſe, priora mea ſcripta declarant. Nam illius partem & ipſam hujuſcemodi, quæ multos fallere potuiſſet, me non inſulſe interpretatum eſſe, nemo inficias ibit. Nedum aliorum induſtriæ invideamus, nolumus afferre locum ex epiſtolis ad Qu. Fratrem, qui ſuſpicionem illam acutiſſimi hominis adjuvat: aperit enim multo ante obſcuras ſimultates inter Ciceronem & P. Seſtium fuiſſe, qui poſtea (ſi de his cum illo Cicero expoſtulat) eruperint. *idque fecimus præter hominum opinionem, qui nos ei jure ſuccenſere putabant, ut humaniſſimi gratiſſimique & ipſi, & omnibus videremur, itaque fecimus.* Et infra: *Qua tibi eo ſcribo, quod me de retinenda Seſtii gratia literis ſæpe admonuiſti.* Idem in poſter. *Cur me accuſes.*] Ludit in hoc verbo, quod poſuit pro culpes, arguas, reprehendas: at quæ ſequuntur ſonant, quaſi id poſuiſſet de accuſatione in foro coram judice. *J. F. Gronovius.*

81. *Quum tibi id non liceat.*] Male Man. Pighius propter ſortis quæſtoriæ neceſſitudinem. Divin. in Cæcil. c. 19. Fuerat autem quæſtor Ciceronis Cos. A. V. DCXC. pro Sextio. Sed & alia poteſt cauſſa dari, quia erat exſul. *Idem.*

82. *Ego enim te in conſulatu obſervaram.*] Verba ex epiſtola Galli. *Obſervare*, minus eſt, quam *colere*. Phil. II. *Cultus ſum a te, tu a me obſervatus in petitione quæſturæ.* Eſt autem *Obſervare*, cum ad aliquem honoris officiive cauſſa ſæpe accedimus, quod & locus in

ſed tibi [83] nemo credit. [84] Tribunatum plebei dicis te meâ cauſâ petiiſſe. Utinam ſemper eſſes tribunus! [85] intercеſſorem non quæreres. Negas, me audere, quod ſentiam, dicere. Quaſi tibi, cùm [d] impudenter me rogares, parum fortiter reſponderim. Hæc tibi ſcripſi, ut [86] iſto ipſo in genere, in quo aliquid poſſe vis, te nihil eſſe cognoſceres. Quòd ſi humaniter mecum queſtus eſſes, libenter tibi me & facilè purgaſſem. Non enim ingrata mihi ſunt, quæ feciſti: ſed quæ ſcripſiſti, moleſta. Me autem, propter quem ceteri liberi ſunt, tibi liberum non viſum, demiror. Nam ſi falſa fuerunt, quæ tu ad me, ut ais, detuliſti: quid tibi ego debeo? [e] ſi vera: tu es optimus teſtis, quid mihi populus Romanus debeat.

d *alii* parum pudenter.

e ſin vera *alii*.

EPI-

indicat ex Philip. II. proxime recitatus, & illud in epiſt. I. libro primo ad Attic. *Obſervat L. Domitium maxime.* Obſervamus & animo: ut cum dicimus, *Mea in te benevolentia & obſervantia.* P. Manut. *Ego enim te in Conſulatu obſervaram.*] Credibile eſt his verbis uſum Fadium in ſua epiſtola. Sed hic Cicero reddit ei ſua verba aliter accepta. Nam Fadius imputat Ciceroni cultum & officia, quæ ei præſtiterit. Cicero & ſic videtur accipere, cum ponit tanquam cauſſam, propter quam non conveniat Fadio ipſum accuſare. Intelligit autem ſe intentum in eum fuiſſe, & actiones ejus ſpeculatum, ne quæſtor de pecunia publica quid ſuffuraretur. Sic Att. VIII, 19. *tibi eſſe in animo obſervare Cæſarem.* Sueton. Jul. 65. *Subinde obſervandum ſe admonens.* J. F. Gronov.

83. *Nemo credit.*] Vel aliquid dicenti, vel pecuniam. *Idem.*

84. *Tribunatum plebei dicis te meâ cauſâ petiiſſe.*] Sic eſt in Pall. Grut. Peck. editione principe, ſicque ex Mediceo notat Victorius. Illud tamen quoque notandum, in Vaticano & Gruteriano haberi *Tribunum.* Vulgatur autem: *Tribunatum plebis dicis te meâ cauſâ petiiſſe.* ceterum Pighius lib. XVI. Annal. evincit hæc ſcribi ad T. Fadium Gallum, non ad Fabium. conſulatur. *Gebhard.*

85. *Interceſſorem non quæreres.*] Nam qui Tribunus eſt, ipſe habet jus intercedendi. Manut. non rogares, ut ego pro te apud Cæſarem intercederem. Atqui *intercedere pro aliquo*, pro deprecari, Latinum non eſt. Immo hoc confirmat, quod diximus de τῷ *nemo tibi credit.* *Intercedere pro aliquo pecuniam*, eſt, fidejubere. Phil. II, 18. *Orabat, ut contra ſuum patrem, ſi ſeſtertium ſexagies peteret, defenderem. tantum enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat.* VI Attic. I. *interceſſiſſe ſe pro iis magnam pecuniam.* Sen. ep. 119. *nolo per interceſſorem mutueris.* Hoc igitur ait, non quæreres, cujus fide & quo ſponſore quiſquam tibi crederet nummos. *J. F. Gronov.*

86. *Iſto ipſo in genere.*] Acerborum ſalium, jocandi cum morſu, pungendi ſpecie urbanitatis. *Idem.*

EPISTOLA XXVIII.

ARG. *Probat conſilium Curii, qui, rep. deſperata, in Græciam ſe contulerit: & adjungit, ſe totum, poſtea quàm libertatem amiſſam viderit, litteris & ſcriptioni tradidiſſe. Scripta Cæſare dominante.* [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 11. lib. IV. ſequitur ep. 15. lib. IX.

M. CICERO CURIO S. D.

87 MEMINI, cùm mihi deſipere videbare, 88 quòd cum iſtis potiùs viveres, quàm nobiſcum. Erat enim multò domicilium hujus urbis, (89 cùm quidem hæc urbs,) aptius humanitati & ſuavitati tuæ, quàm tota Peloponneſus, nedum Patræ. Nunc contrà & vidiſſe f mihi multùm videris, cùm, propè deſperatis his rebus, te in Græciam contuliſti, & hoc tempore non ſolùm ſapiens, g qui hinc abſis, ſed etiam beatus. quamquam, quis, qui aliquid ſapiat, nunc eſſe beatus poteſt? Sed, quod tu, cui licebat, pedibus es conſecutus, ut ibi eſſes, 90 *ubi nec Pelopidarum*, noſti cetera: nos idem propemodum conſequimur alia ratione. Cùm enim ſalu-

f *alii delent* mihi.

g quod hic *MS.*

P. B.

87. *Memini, quum deſipere.*] Fuit tempus, quum improbarem conſilium tuum, quum mihi parum pro ſano agere videbare. Sic autem Ms. *quum*, non *quod*, ut Manut. *J. F. Gronov.*

88. *Quod cum iſtis potius viveres.*] Ita melius Pall. Grut. prima editio ac Victorii. vulgatum eſt; *quod iſtic potius v.* In fine ferè epiſtolæ volebat ex conjectura Gulielmius: *alia etiam noſtra culpâ ſic acciderunt.* Malè, primò quia contra libros omnes; deinde avertit & invertit ſenſum totum: quem ſi attendiſſet, non tam temere ad emendandum profluxiſſet. *Gebhard.* *Quod cum iſtis* MSS. Non *quod iſtic.* ſc. Græculis. *J. F. Gronov.*

89. *Quum quidem hæc urbs.*] Quaſi nunc non ſit urbs, ubi dominatur tyrannus cum ſatellitibus ſuis, latronibus, exſulibus, lex nulla, mos nullus, nullus pudor. *Idem.*

90. *Ubi nec Pelopidarum.*] *Pelopidas* vocat malos cives qui remp. armis oppreſſerant. Subjungit autem, *Noſti cetera:* quia non eſt integer Poëtæ locus. verba omnia ponuntur epiſt. 30. *Cupio*, inquit, *aliquò pervenire, ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam.* & ep. 11. lib. XV. ad Attic. *Etſi ne antea quidem dubitavi, tamen nunc eo minus, evolare hinc, idque quamprimum, ubi nec Pelopidarum facta, neque famam audiam.* Nec dubito quin huc reſpexerit, cum dixit. Phil. 13. *Moveri ſedibus ſuis huic urbi melius eſt, atque in alias, ſi fieri poſſit, terras demigrare, unde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quam, &c.* P. Manut.

91. Qua

ſtationi nos dedimus amicorum; quæ ſit hoc etiam frequentiùs, quàm ſolebat, quòd, quaſi avem albam, videntur benè ſentientem civem videre: abdo me in bibliothecam. Itaque opera efficio tanta, quanta fortaſſe tu ſenties. Intellexi enim ex tuo ſermone quodam, cum [h] meam mæſtitiam & deſperationem accuſares domi tuæ, dicere [i] te, ex meis libris animum meum deſiderare. Sed mehercule & tum rempublicam lugebam, [91] quæ non ſolùm ſuis erga me, ſed etiam meis erga ſe beneficiis erat mihi carior: & hoc tempore, quamquam me non ratio ſolùm conſolatur, quæ plurimum debet valere, ſed etiam dies, quæ ſtultis quoque mederi ſolet: tamen doleo, ita rem communem eſſe dilapſam, ut ne ſpes quidem, meliùs aliquando fore, relinquatur. Nec verò nunc quidem culpa in eo eſt, in cujus poteſtate omnia ſunt, (niſi fortè id ipſum eſſe non debuit) ſed alia caſu, alia etiam noſtrâ culpâ ſic ceciderunt, ut de præteritis non ſit querendum. Reliquam ſpem nullam video. quare ad [k] prima redeo. Sapienter hæc reliquiſti, ſi conſilio: feliciter, ſi caſu.

h meam *alii non habent.*
i te *non eſt in MSS.*
k primam *ed. Ven.*

EPISTOLA XXIX.

ARG. *Memoriam declarat accepti a Cicerone beneficii, & commendaticias ab eo litteras petit ad Sulpicii ſucceſſorem. Scripta eo anno quo primum Cæſar quartum conſul fuit ſine collega, deinde, Q. Fabius cum C. Trebonio, ut patet ex epiſtola ſequenti.* [A. V. C. DCCVIII.] Hanc præceſſit ep. 11. lib. v. ſequitur ep. 10. ejuſdem libri.

CURIUS M. CICERONI SUO S.

SI vales, bene eſt. Sum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici noſtri. ergo fructus eſt tuus, [92] mancipium

91. *Quæ non ſolum ſuis erga me, ſed etiam.*] In cunctis, quos vidimus, manuſcriptis paullo antiquioribus codicibus locus hic mancus decurtatuſque eſt. Nos tamen cum vulgata lectio commoda ſit, eam loco non movimus. ſic autem legitur in illis, *quæ non ſolum ſed etiam a meis erga ſe beneficiis, &c.* procul dubio cum deſiderio nonnullarum dictionum. *Victorius. Suis erga me.*] Adnotavimus olim in antiquioribus libris hæc verba deſiderari, in Mediceo certe non leguntur: neque tamen cuique auctores fuimus ut ea deleret: propoſitum nobis fuit, vitia etiam illius codicis indicare. Alii poſtea in nonnullis ea ſe inveniſſe affirmant: qui codices

cipium illius: quod quidem 93 ſi inter ſenes coëmpti

dices utinam ſemper, quemadmodum hic fortaſſe ſunt, m
meliores eſſent. *Idem in poſter.*

92. *Mancipium illius.*] Eſt poſſeſſio, jus dominii. Hinc m
pio dare apud Plaut. in Curc. IV, 2. eſt ita dare ut proprietas t
eat ad alium. *Mancipio poſcere* Moſt. V, 1. *mancipio accipere.* Tri
II, 4. & Cicero I. ad Attic. *Gravius.*

93. *Inter nos ſenes emptionales venale proſcripſerit.*] Ipſi, *inter
nos coëmptionalis*, ut pene eſt in antiquo, ſcripſimus: ſcimus
tem varie hunc locum legi, ſed tamen confutare omnia non
ceſſe eſt, neque etiam tantopere otio abundamus, ut quæcu
cuivis in mentem venerint, referre poſſimus. Vetus ſane co
comptionalis, unius tantum defectu litteræ. Cum enim duæ v
les conjunguntur, ſæpe in hoc codice altera perit, ut *reliqui
reliquiis*, & ſic multis aliis locis. Quæ autem ſint *coëmptiones*
qui *coëmptionales ſenes*, verba propria juris, nunc pene obſ
minute pertractare animus non eſt. Ciceronis tantum locum
Oratione pro Muræna ponemus: *Sacra interire illi noluerunt:
rum ingenio ſenes ad coëmptiones faciendas interimendorum ſa
cauſſa reperti ſunt.* Noſtrum potius conſilium eſt maculas, q
poſſumus delere, quam vocabula (niſi neceſſe fuerit) interp
cum autem opus fuerit, dabimus operam, ut illa etiam pro
gnitate noſtri ingenii declaremus. *Victorius.* Pro *emptionales*
auctionales, quidam *Concionales*, alii etiam aliter. Venetam lecti
nem nos ſequimur, *Senes coëmptionales*, id eſt, qui factitant
coëmptiones. *Camer. Si inter ſenes coëmptionales venale proſcripſerit.*
Pal. prima editio, Stewech. Peckio excerpta: *ſi inter ſenes concion
les.* Grut. *ſi inter nos ſenes concionales ven.* Hotomanus vero ad L
XII. Tabularum dicit legi in vet. libro, *inter vos concionales.*
Egnatius, ad oram priſcæ editionis, annotat perſcriptum ali
eſſe in cod. vet. *inter vos ſenes*, ſicut non multum diverse ex G
indicavi. *Gebhard.* Alii ſunt *ſenes ad coëmptiones interimendorum
ſacrorum cauſſa reperti*, alii *ſenes coëmptionales.* De illis dicetur a
illum locum orationis pro Muræna. *Senes* autem *coëmptionales*
ſunt mancipia rejicula & veterana, quæ, quod non ita facil
emptorem invenirent aut minimo æſtimarentur, ſolebant vel plu
in cumulum vendi, vel quaſi mantiſſa & appendix dari meli
ribus, ut qui bene habitum conciliare cuperet, imparem cont
bernalem ſimul acciperet. Unde *ſenes coëmptionales* dicebantur,
hoc eſt, ſimul venales. Plaut. Bacchid. IV, ſc. 9.

*Nunc Priamo noſtro, ſi quis eſt emptor, coëmptionalem ſenem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplo, ubi oppidum ex
pugnavero.*

Habeo venalem ſenem coëmptionalem, hoc eſt, ex eo genere, i
quibus ſingulis vix quiſquam facit pretium, ſed qui auctioni alio-
rum accedunt. Vendam, inquit, ubi oppidum expugnavero. Sic
Curius hic dicit, ſi mihi inter rejicula iſtiuſmodi mancipia titu-
lum in venalitio pinxerit, vendideritque me, parum rei fecerit:
quia inutiles ſumus & nullius pretii. Curius ſe vix ait prodeſſe

Ai-

venale proſcripſerit, egerit non multum. 94 At illa tra prædicatio quanti eſt, nos, 95 quòd ſimus, quòd ha-

ico, cujus ſit *κτῆσις*, poſſe, niſi proſcribatur ab eo venalis :r mancipia veterana, quæ plerumque in cumulum vendun-, aut aliis rebus vel mancipiis melioribus acceſſiones dantur: quoque non multum. J. F. Gronovius IV de Pec. vet. cap. 8. m vide pluribus id explicantem, & multis egregiis illuſtran-. exemplis, aliorumque opiniones refellentem. Ceterum in) vetuſto libro non legitur *venale*; corrupte autem in eo exa-ır *perſcripſerit* pro *proſcripſerit*. Abeſſe poteſt ſine ullo ſenſus :imento *venale*. Nam *proſcribère* eſt venale proponere adpoſito lo, ſeu tabellâ appenſâ, qua ſignificatur id venale eſſe. Cic. de Off. *Itaque Calpurnius, cum demolitus eſſet cognoſſetque Clau-n ades poſtea proſcripſiſſe.* & IV ad Att. ep. 2. *Tuſculanum pro-ſi*, hoc eſt, venale propoſui. & ſæpe aliis in locis. Nec :at quod venales *κατ' ἐξοχὴν* dicuntur mancipia venui. Nam ſatis indicat locutio *proſcribere inter coëmptionales ſenes.* Ne-enim proſcribebatur niſi ſervus. Itaque ſcribendum, *quod 'em ſi inter ſenes coëmptionales proſcripſerit, egerit non multum.* :vius.

4. *At illa noſtra prædicatio quanti eſt.*] At tuus ille fructus ex longe majoris eſt. Alludit ad præcones auctionibus adhiberi :os. *J. F. Gronov.*

5. *Quòd ſimus, quòd habeamus, quòd homines exiſtimemur.*] Ita . Stewech. & editio priſca: ac Victorii. Gruterianus autem :x, *quod ſimus, habeamus, quod homines exiſtimemur.* Neque Lambini ædilitio faſtu tam bonam mercem effundere: nam verba *quod habeamus*, abjecit: rectè ergò revocantur præpo-i importunitate pulſa innoxiè; ſicut & paullo poſt, *τὸ* prius *nus*, cùm reſideat in Pall. editione prima, ac Victorii, Manu-ıe: videturquè adeò in illo libro fuiſſe, ex quo Gruterianus ſcriptus eſt: nam priore deceptus, cum putaret ſe poſterius que ſcripſiſſe, tota illa verba prætetiit; *teque ad ver lubentes vi-, & noſtra defigere deportareque tutò poſſimus.* Quod verò pro *ere* idem Dionyſius *deferre* ſeu *refigere* mavult, ſuo ingenio au-eſt & impudens omnes libros in ordinem cogendi. paullo de-:e poſt ſcripſi ex Victorii editione ac Vaticano; *Duo parietes de n fidelia dealbare:* ſicut ſupra Ep. XXV. ex Pall. atque iiſdem *r duo nos loquitur iſto modo nemo.* cum edatur ad guſtum quidem ıtorum ac veterum pædagogorum *duos:* ſed qui contra dicunt, nguâ Latinâ barbari ſunt. *Gebhard.* *Quod ſimus*, quod non mus, quod non ſimus nulli. *J. F. Gronov.* Merito nec Geb-us, nec alii Ciceronis editores hic Lambino obtemperarunt, ra librorum omnium fidem expungenti: *quod habeamus.* *Ha-*hoc loco poſitum puto ut *ἔχειν* apud Græcos pro poſſidere :: ſic *ἔχοντες* apud Ariſtoph. in Equitibus ſunt divites,

Φασὶ γάρ αὐτὸν ἐρεπτόμενον
Τὰ τῶν ἐχόντων ἀνέρων.

ut illum devorare bona divitum. *ἔχοντες ἄνδρες* ſunt divites. hinc

ha-

P. CIX. habeamus, [96] quòd homines exiſtimemur, id [l] omnia

l omnes *MS.* abs te habere? Quare, Cicero mi, perſevera conſtan-
ter nos conſervare, & Sulpicii ſucceſſori nos [97] de me-
liore nota commenda, quo faciliùs tuis præceptis ob-

m *alii* urbem. *alii aliter.* temperare poſſimus, teque ad [m] ver lubentes videre & [98] noſtra defigere deportareque tutò poſſimus. Sed, amice magne, noli hanc epiſtolam Attico oſtendere: ſine eum errare & putare me virum bonum eſſe,

n *alii* duos. nec ſolere [n] duo parietes de eadem fidelia dealbare. Ergo, patrone mi, bene vale, Tironemque meum ſaluta noſtris verbis. Dat. a. d. IV. kal. Novemb.

EPISTOLA XXX.

ARG. *Improbat ea quæ Cæſaris ex voluntate fiunt, contra leges moremque majorum: ſuam ab urbe diſcedendi cupiditatem ſignificat: Caninium, Q. Fabio pr. Kal. Jan. mortuo, conſulem in ejus locum eſſe ſurrogatum, ut in magiſtratu eſſet uſque ad Kal. Jan. Addit de litteris commendaticiis ad Acilium, Sulpicii ſucceſſorem, ſcriptis. Cæſare quinctum & M. Antonio Coſſ. quo anno, idibus Mart. Cæſar eſt interfectus.* [A. V. C. DCCIX.] Hanc præceſſit ep. 12. lib. IX. ſequitur ep. 50. lib. XIII.

CICERO CURIO S. D.

EGo verò jam te nec hortor, nec rogo, ut domum redeas, quin hinc ipſe evolare cupio, & aliquò pervenire, *ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiam.* Incredibile eſt, quàm turpiter mihi facere videar,

habentia divitiæ. Caſſius Hemina, *Habentia animos eorum inflat.* Grævius.

96. *Quod homines.*] Id eſt, homo alicujus pretii & ponderis, non deſpectus & nihili. Ter. Adelph. I, 2, 28. *Si homo eſſes.* Plaut. Epid. III, 4, 57. *pugnaviſti, homo es.* IV Att. 15. *Si vis homo eſſe, recipe te ad nos.* J. F. Gronov.

97. *De meliore nota.*] Diligentiſſime. translatio a doliis, quibus diverſæ inuruntur notæ, ut internoſcantur vina. Eodem modo Catullus ad Manlium:

> *Quare, quod ſcribit Veronæ turpe Catullo*
> *Eſſe, quod hic quiſquam de meliore nota*
> *Frigida de fœno tepefecit membra cubili.* P. Manut.

98. *Noſtra refigere.*] Sic legendum. id eſt, pecunias, quas hic habeo collocatas & fundatas & quaſi fixas liberare & redigere. nam *refigere* contrarium τῷ *figere*. Infr. XII, 1. Juſtin. IX. ult. at *defigere* eſt idem, quod *figere*. J. F. Gronov.

99. *In*

[vi]deat, qui his rebus interſim. [o] Næ tu videris multò antè [p] providiſſe, quid impenderet tum, cùm hinc profugiſti. quamquam [q] hæc etiam auditu acerba ſunt, tamen audire tolerabilius eſt, quàm videre. 99 In campo certè non fuiſti, cùm H. II. comitiis quæſtoriis inſtitutis, ſella Q. Maximi, [1] quem illi conſulem eſſe dicebant, poſita eſſet: quo mortuo nuntiato, ſella ſublata eſt. [2] Ille

o Nec MS.
p præviſſe MS.
q enim hæc and. alii.

99. *In campo certe non fuiſti, cum* H. II. *Comitiis Quæſtoriis inſtitutis.*] Hiſtoria obſcurior, & quæ ſi ignoretur, magnas tenebras huic loco offundat. Dion hiſtoricus rerum Rom. non indiligens ſcriptor, totum negotium, quemadmodum geſtum ſit, exponit, & jocum etiam Ciceronis adducit, qui ab ipſo in hac epiſtola Curio narratur (nam Plutarchus & alii auctores breviores in hac re explicanda ſunt), tradit enim quemadmodum Cæſar abſens fieri voluit Cos. & antequam urbem ingrederetur, magiſtratum cepit: nec tamen ad exitum anni tenuit, ſed poſteaquam Romæ fuit, repudiavit, & Quinto Fabio & Cajo Trebonio tradidit. Verum cum Fabius poſtremo Conſulatus die mortuus eſſet, ſubito illius loco alium Cajum inquam Caninium Conſulem fecit, qui reliquas horas conſulatum gereret. Vide Dionem lib. XLIII. Hunc etiam Ciceronis jocum in Caninium Rebilium celebravit Macrobius, qui oſtendit, non hunc tantum, ſed alios etiam illa occaſione a Cicerone, ut erat vir fœcundi ingenii, in Caninium dictos eſſe. Scrupulum alicui injicere poſſent verba illa Dionis, cum dicit, Cæſarem duos creaſſe Conſules, qui pro ſe magiſtratum eum gererent, qui hiſtoria cognita eximitur: factus enim Cos. Cæſar erat ſine collega, quod etiam ex antiquo lapide intelligitur, qui eſt in hortis Colotianis: ſic enim eſt in illo:

C. JULIUS CÆSAR IIII. SINE
CONLEGA DICT.
Q. FABIUS MAXIM.
C. TREBONIUS.
C. F. V. F.
C. CANINIUS. C. F.

Qui mirifice utilis eſſe poteſt ad hanc Ciceronis epiſtolam declarandam. Vides enim Caninium locum Fabii mortui occupaſſe, & pro illo ſubſtitutum eſſe, quamvis ſpatio H. XVII. conſulatum geſſerit. *Victor.*

1. *Quem illi conſulem eſſe dicebant.*] Ita loquitur Cicero, quia contra leges ac inſtituta civitatis factus erat, ut vere Conſul vocari non poſſet: tunc enim primo inceptum eſt, quod poſtea ab Imp. Rom. qui totam Remp. occuparunt, frequenter uſurpatum fuit: quempiam habere magiſtratum, quem aliquis vivus adhuc ſua ſponte, non aliqua re coactus, reliquiſſet. Quamvis enim *Maximus* a Cæſare cum collega ipſius Trebonio Conſul factus eſſet: vivente Cæſare, qui eo anno Conſul legibus creatus erat, magiſtratum illum habere non poterat. *Victorius.*

2. *Ille*

[2] Ille autem, qui comitiis tributis eſſet, [3] auſpicatus; centuriata habuit: cos. H. VII. renuntiavit, qui uſque ad kalendas Jan. eſſet: quæ erant futuræ manè poſtridie. Ita Caninio conſule ſcito neminem prandiſſe. nihil tamen eo conſule mali factum eſt. fuit enim mirifici vigilantia, qui ſuo toto conſulatu [4] ſomnum non viderit. Hæc tibi ridicula videntur. non enim ades. quæ ſi videres, lacrymas non teneres. Quid ſi cetera ſcribam? ſunt enim innumerabilia generis ejuſdem: quæ quidem ego non ferrem, niſi me in philoſophiæ portum contuliſſem, & niſi haberem ſocium ſtudiorum meorum, Atticum noſtrum, cujus [r] quum proprium te eſſe ſcribis mancipio, & nexu; meum autem uſu & fructu contentus [s] iſto ſum. Id enim eſt cujuſque proprium, quo quiſque fruitur atque utitur. Sed [t] hæc aliàs pluribus. Acilius, qui in Græciam cum legionibus miſſus eſt, [5] maximo meo beneficio [v] eſt. bis enim eſt à me ju-

P. D.

r quando *alii.*
s iſtorum *MSS.*
t hoc pl. *MS.*
v *alii* eſt affectus.

2. *Ille autem.*] Cæſarem intelligit, quem ſæpe ita appellat, quemadmodum docuimus in prioribus caſtigationibus, cum locum illum explicaremus, *Eſt igitur adventus in expectatione, neque tu id ignoras: ſed tamen cum ille ſcripſiſſet.* Quin hic certe per *ille* Cæſar intelligatur, negari non poteſt. *Victor.*

3. *Auſpicatus.*] Quando auſpicatus, ſi hora ſecunda inſtituit comitia? ante lucem ſcilicet: nam poſt mediam noctem auſpicari licebat: exorto autem ſole id agebant, ſuper quo auſpicati erant: auſpicatique eſſe, & egiſſe eodem die dicebantur. Hunc ego morem jam ex Gellio & Macrobio cognoveram: ſed acceſſit poſtea Plinii junioris teſtimonium in epiſtola ad Marcum, in qua ſcripſit hæc de avunculo ſuo: *Lucubrare a Vulçanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſſa, ſed ſtudendi ſtatim, a nocte multa, hieme vero ab hora ſeptima, vel, cum tardiſſime, octava, ſæpe ſexta.* Jam, Metellus Nepos conſul, ædilitia comitia habiturus, in campum ante ſolis ortum veniebat, ut auſpicaretur primum, deinde, orto ſole, comitia haberet. epiſtola 3. lib. IV. ad Attic. *P. Manut.*

4. *Somnum non viderit.*] Poſteriores enim ſex horæ noctis, habita civilis diei ratione, pertinent ad Kal. Jan. id eſt ad ſequentis anni conſules: priores vero, qui pertinent ad pridie Kal. qui conſulatus ultimus dies eſt, inſomnes ab occupato præſertim conſule ducuntur. itaque perbelle Cicero, jocum quærens, brevitatem conſulatus ad vigilantiæ laudem convertit. vide Macrobium lib. II. Sat. Plut. in Cæſare, Dionem lib. XLIII. Tacitum lib. XIX. *P. Manut.*

5. *Maximo meo beneficio affectus eſt.*] Sic omnes vulgati codices habebant: in antiquioribus dictio illa *affectus*, non eſt, quare eam delevimus; repoſitam autem ab aliquo arbitramur, qui ſine

judicio capitis, rebus ſalvis, defenſus: & eſt homo non ingratus, meque vehementer obſervat. Ad eum de te diligentiſſimè ſcripſi, eamque epiſtolam cum [x] hac conjunxi: [6] quam ille quomodo acceperit, & quid [y] tibi pollicitus ſit, velim ad me ſcribas.

x hac epiſtola *MS.* y ſibi *MS.*

EPISTOLA XXXI.

ARG. *Invitat eum ad officia mutua: & ad urbem ut redeat, veteris urbanitatis tuendæ cauſſa, rogat.* [A. V. C. DCCIX.] Hanc præceſſit ep. 9. lib. XII. ſequitur ep. 1. lib. XI.

CICERO CURIO S. D.

FACILE perſpexi ex tuis litteris, quod ſemper ſtudui, & me à te plurimi fieri, & te intelligere, quàm mihi carus eſſes. Quod [z] quum uterque noſtrûm conſecutus eſt: reliquum eſt, ut officiis certemus inter nos; quibus æquo animo vel vincam te, vel vincar abs te.

z quando *alii.*

ea ſententiam horum verborum non perciperet; quam eſſe hanc exiſtimamus, *ut maximo meo beneficio eſt*, par ſit huic, *maximo meo beneficio vivit*, id eſt, quod ſit & vivat, mihi debet. qui enim bis erat judicio capitis defenſus, vitam conſervatori ſuo debebat. Non negamus Latine dici poſſe, *affici beneficiis:* ſcimus enim ab antiquis Grammaticis obſervatum eſſe dici hoc verbum de bonis & malis, hujuſque locutionis plura extare exempla, ſed illam lectionem concinniorem venioremque judicamus. Nam & majorem vim habet: qui enim ſalutem ab aliquo accepit, potius dicetur eſſe & vivere beneficio illius, qui ſalutem dedit, quam affectus eſſe beneficio illius; hoc enim nomen de minoribus commodis dici ſolet. Eandem quaſi vim habet (ut arbitramur) hoc verbum in epiſtola ad Quintum Fratrem lib. III. cum inquit, *Cicero tuus, noſterque ſummo ſtudio eſt Paeonii ſui Rhetoris hominis, opinor, valde exercitati & boni.* Victor. *Maximo meo beneficio eſt.*] Manuſcriptus liber habet *M. m. beneficio affectuſt.* Urſinus.

6. *Quam ille cum acceperit, ecquid tibi pollicitus ſit.*] Nonnulli veteres libri, *Quo modo acceperit, & quid.* alii, *Quando acceperit, quid.* Mihi omnino rectius videtur, *Cum acceperit, ecquid.* nam pro *Cum*, ſcribebant veteres, *Quom:* unde factum, *Quo modo.* eodemque errore ab *Ecquid*, fluxit, *Et quid.* P. Manut.

7. *Propter tuas res ita contractas.*] Non damno lectionem Stewech. & Grut. *per tuas res ita contractas:* imò elegantior mihi videtur ac verior. illa verò verba *niſi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam*, videntur ex aliquo vetere poëta huc traducta à Cicerone eleganter: ideoque juſſi diverſo charactere imprimenda, tamquam integrum complexa Trochaïcum. *Gebhard.*

 8. *Tuas*

te. Acilio non fuiſſe neceſſe meas dari litteras, facilè patior. Sulpicii tibi [a] operam intelligo ex tuis litteris, non multùm opus fuiſſe, 7 propter 8 tuas res ita contractas, ut, quemadmodum ſcribis, 9 nec caput, nec pedes. Equidem vellem, 10 uti pedes haberent, ut aliquando redires. Vides enim exaruiſſe jam veterem urbanitatem: ut Pomponius noſter ſuo jure poſſit dicere, *niſi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam.* Ergo is tibi, nos ei ſuccedimus. Veni igitur, quæſo, 11 ne tamen ſemen urbanitatis una cum republica intereat.

[a] opera MS.

P. CX.

EPISTOLA XXXII.

ARG. *Scripſit hanc epiſtolam cum proconſul Ciliciæ præeſſet, Marcello & Sulpicio Coſſ. tribuno pl. deſignato Curione. Prima pars de dictis eſt, ſecunda de judiciis, tertia de rep. poſtrema de Dolabella, nondum genero.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 7. lib. II. ſequitur ep. 53. lib. XIII.

M. CICERO VOLUMNIO S. D.

12 QUOD ſine prænomine familiariter, ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti, primùm addubitavi, num

8. *Tuas res ita contractas.*] Valde implicatas, quia illi cum tricomibus & hominibus non ſolvendo res eſt. *J. F. Gronov.*

9. *Nec caput, nec pedes.*] Nec initium nec finis appareat; quin ſic turbatæ ſunt, ut neſcias, unde incipias, ubi finias. *Idem.*

10. *Uti pedes haberent.*] Uti exitum earum reperire poſſes. *Idem.*

11. *Ne tamen ſemen urbanitatis &c.*] Alii *tantum*, ſed Veneti *tamen*, elegantius, ut videtur, & ſimilem mutationem ſupra quoque annotavimus, & ſic legunt eruditi verſum Virgilianum in IV.

——— *ſi quis mihi parvulus aulâ*
Luderet Æneas, qui te tamen ore referret. Camer.

Ne tamen ſemen urbanitatis cùm Rep. intereat, eleganter Pall. Vatican. Victorii editio: licet diſplicear Manutio, quoniam hujus particulæ elegantiam capere non potuit. ſic Terent. Eunuch. *Perfice ut hæream aliquâ in parte tamen apud Thaidem.* Plura notarunt ex Salluſtio, atque eodem Terentio ſuper hac particulâ docti. Vulgò interpolatitiè nimis intruſum eſt, propugnante tamen Manutio, *tantum*, cum vel foſſor ſentire poſſit merum rus ac pus illud eſſe ad hanc noſtram lectionis elegantiam. Quidam Gulielmii codex quoque refert: *una cum rep. in totum intereat:* ex gloſſa veriſſimè. *Gebhard.*

12. Quod

num à Volumnio ſenatore eſſet, quo-cum mihi eſt magnus uſus: [13] deinde εὐτραπελία litterarum fecit, ut intelligerem, tuas eſſe. Quibus in litteris omnia mihi perjucunda fuerunt, præter illud, quòd parum diligenter poſſeſſio ſalinarum mearum à te procuratore defenditur. Ais enim, ut ego diſceſſerim, omnia omnium dicta, in [14] in his etiam [b] Seſtiana, in me conferri. Quid?

[b] Sextiana alii.

12. *Quod ſine prænomine &c.*] Quare id inſolitum fuerit viſum Ciceroni, docebit Illuſtr. Spanhem. Diſſert. x. de Præſt. & Uſu Num. p. 32.

13. *Deinde εὐτραπελία litterarum fecit.*] Quid *eutrapelia* ſit, notiſſimum eſt: utitur Ariſtoteles hac voce ſæpe lib. VIII. Ἠθικῶν, in ſecundo autem de arte dicendi, quo loco de moribus ſingularum ætatum diſſerit, naturam vimque hujus nominis expreſſit: quum enim adoleſcentes riſus ſtudioſos eſſe dixiſſet, addidit, διὸ καὶ εὐτράπελοι· ἡ γὰρ εὐτραπελία πεπαιδευμένη ὕβρις. nihil aliud eſt, inquit, εὐτραπελία, niſi eruditum & urbanum convicium. Mirifice igitur quadrabat cognomen hoc Volumnio (*Eutrapelus* enim ille dicebatur, ut oſtendit Cic. in epiſtolis ad Pætum: *Quæres ubi? apud Volumnium Eutrapelum*) ſi ex leporibus, quibus uſus eſt in epiſtola & ſalibus a quo ſcripta erat, intelligi potuit, cum aliter ſciri vix poſſet. Erat enim Volumnius quidam ſenator temporibus iiſdem, Ciceroni valde familiaris. Hic Eutrapelus, de quo Cicero loquitur, eſt Volumnius ille (ut puto) qui cum Antonium in caſtra ſecutus eſſet (delectabatur enim hujuſcemodi hominibus: neque in maximis etiam rebus has voluptates, quas mimi & ſcurræ præbent, ſpernebat) incidit in manus Bruti, & ab amicis ipſius trucidatus eſt, cum non bene illi vocem Imperatoris accepiſſent, & antea Volumnio huic irati eſſent, & alteri ejuſdem ſtudii homini Saculioni appellato, quod dicacitatem eorum, qui in ea etiam fortuna a ſcommatibus non abſtinerent, ferre non poſſent. Hæc tradit Plutarchus in M. Bruti vita his verbis: ἦν δέ τις Βολούμνιος μῖμος καὶ Σακυλίων γελωτοποιὸς ἡλωκότες, ὡς ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθεμένους τοῦ Βρούτου. & quæ ſequuntur. Nam fuiſſe illum Antonio familiarem, teſtimonio Ciceronis confirmatur, qui in XII Philip. inquit, *Addite Antonii colluſores, & ſodales, Eutrapelum, Melam, Cœlium.* Victor.

14. *In his etiam Seſtiana in me conferri.*] Quis fuerit hic *Seſtius*, cujus dicta ita inſulſa eſſent, ut proverbio locum fecerint, quærendum. Suſpicor illum intelligi, quem politiſſimus poëta Catullus & ipſe deridet, & ſecum peſſime actum eſſe tradit, quod ejus conviva eſſe voluerit: cum in illius ſcripta inciderit, quæ tantum morbum repente ei conciliarent, ut vix in agellum ſuum confugiens, atque ibi ſe diligenter curans, illum pellere potuerit:

Nam Seſtianus dum volo eſſe conviva.

Cum enim iiſdem temporibus Cicero, Catulluſque vixerint, de iiſdem etiam hominibus mentionem faciunt: nam *Seſtium* inſulſum hominem fuiſſe & ineptum ſcriptorem, ex loco illo ad At-

do Coſſ. [A. V. C. DCCVII.] Hanc præceſſit ep. 16. lib. IX. ſequitur ep. 18. ejusdem libri.

M. CICERO VOLUMNIO S. D.

QUOD declamationibus noſtris cares, damni nihil facis. Quòd Hirtio invideres, niſi eum amares, non erat cauſa invidendi: niſi fortè ipſius eloquentiæ magis, quàm, quòd me audiret, invideres. Nos enim planè, mi ſuaviſſime Volumni, aut nihil ſumus, aut nobis quidem ipſis diſplicemus, gregalibus illis, quibus, te plaudente, vigebamus, k amiſſis: ut etiam, ſi quando aliquid dignum noſtro nomine emiſimus, ingemiſcamus, quòd hæc l 21 *pinnigero, non armigero in corpore tela exerceantur*, ut ait Philoctetes apud Accium, abjecta m gloria. Sed tamen omnia mihi erunt, ſi tu veneris, hilariora: quamquam n venis, ut ipſe intelligis, in maximarum quaſi concurſum occupationum: quas ſi, ut volumus, o exceperimus, ego verò 22 multam ſalutem & foro

k emiſſis *alii.*
l alii *pennigero,*
m a gloria *MSS.*
P. CXI.
n venies *alii.*
o *alii* excluſerimus.

21. *Pinnigero, non armigero in corpore tela exerceantur.*] Quemadmodum in antiquis codicibus ſcripum inveni, ita ſcripſi: præcipue enim Medicei ſcripturam animadverſione dignam judicavi: eadem enim eſt quæ in vetuſtis lapidibus. Nam paullo ſupra *ingemeſcemus*, in eo legitur, ut in epiſt. Cæcinnæ *contremeſco*, & non multo ante ad Curium *avem alvam*, pro *albam*. Nec me latet veteres literatos viros de hac voce, quomodo ſcribenda eſſet inter ſe concertaſſe. Accurati quoque ac docti hominis verba ſunt ſuper illo Vergilii, *formidine penna. In Romano pinnæ more ſuo, contra Capri ſententiam.* Victorius. *Quod hac pinnigero &c.*] Optime apud Ovid. Metam. XIII. ỳs. 53. Ajax hæc verba explicat:

> ——— ——— *quo ſucceſſore ſagittæ*
> *Herculis utuntur, fractus morboque fameque,*
> *Velaturque aliturque avibus; volucresque petendo*
> *Debita Trojanis exercet ſpicula fatis.*

Scilicet in Lemno relictus Philoctetes utebatur ſagittis Herculis, ſine quibus Troia non poterat capi, in avibus configendis, ad quem uſum non erant factæ, quemadmodum nec Ciceronis ingenium ad Declamationes, quod aptius erat ad agendum cauſſas veras & graviſſimas. Adde Scaligeri Conject. in Varr. p. 123. Edit. Steph. *Verburg.*

22. *Multam ſalutem & foro dicam, & curiæ.*] Relinquam forum & curiam: neque cauſſas in foro agam, neque ſententiam in ſenatu dicam: quæ mihi antea curæ erant. Modus loquendi de Græco fonte derivatus. ep. 8. lib. VIII. ad Atticum: Πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundiſium.* Plato in epiſtola ad Perdiccam, & in Critone, Euripides, alii. *P. Manut.* Apud Ælianum

ſoro dicam, & curiæ; vivamque tecum multum, & [23]cum communibus [24]noſtris amatoribus. Nam & Caſſius tuus, & Dolabella noſter, vel potiùs uterque noſter, ſtudiis iiſdem tenentur, & meis æquiſſimis utuntur auribus. Opus eſt hoc limatulo & [p]polito tuo judicio, & illis interioribus litteris [q]meis, quibus ſæpe verecundiorem me in loquendo facis. Mihi enim judicatum eſt, ſi modò hoc Cæſar aut patietur aut volet, deponere illam jam perſonam, in qua me ſæpe illi ipſi probavi, ac me totum in litteras abdere, tecumque, & cum ceteris earum ſtudioſis honeſtiſſimo otio perfrui. Tu vellem, ne veritus eſſes, [25]ne [r]perinvitus legerem tuas litteras, ſi mihi (quemadmodum ſcribis) longiores fortè miſiſſes: [s]ac velim poſthac ſic ſtatuas, tuas mihi litteras longiſſimas quaſque gratiſſimas fore.

p *alii* politulo.
q eis *Lamb.*
r pluribus *MSS.*
s at *MS.*

anum ita de Calano legitur V. H. lib. v. c. 6. *Μακρὰ χαίρειν φράζας τῷ Ἀλεξάνδρῳ, καὶ Μακεδόσι, καὶ τῷ βίῳ.* & lib. XII. c. I. *μακρὰ χαίρειν εἰποῦσα τοῖς ἰατροῖς* &c. *Verburg.*

23. *Cum communibus noſtris amatoribus.*] Pall. prima editio: *cum omnibus noſtris amatoribus.* Gruterianus verò ac Stewech. ſuccinctius: *cum omnibus noſtris. Nam & Caſſius.* Nihil hic audeo mutare: quandoquidem pro vulgatâ ſtent Victorius, Lambinus, Manutius. *Gebhard.*

24. *Noſtris amatoribus.*] Forte legendum: *noſtri.* Oblectabo me cum illis, qui & te & me inſigniter & præ cæteris amant. *J. F. Gronov.*

25. *Ne pluribus legerem tuas literas.*] Hæc erat omnium impreſſorum & antiquorum codicum lectio, parum tamen ſincera, ni fallor. Quidam auſi ſunt pro *pluribus*, *perinvitus* legere: quos non reprehendimus, quippe quos imitati ſimus: vulgata lectione offenſi, & nulla meliore excogitata, aut inventa. *Victor.* Rutilio placet, *Ne perlegerem.* Suſpicemur & nos aliquid verum eſſe, *ne parum lubens.* Camer.

P. B.

M. COELII
EPISTOLARU[M]
AD
M. TULLIUM CICERONE[M]
LIBER OCTAVUS,

EPISTOLA I.

ARG. *Ex duplici hac epiſtola conſtat argumento, morali gotiali. quatenus enim excuſatione utitur Cœlius, quod alteri & laborem colligendi ac perſcribendi res urbanas delegaverat, genus eſt: reliqua narratio negotialis. Primum igitur, ut arro culpam vitet, excuſat ſe, quod rerum urbanarum commen aliena opera conficiendum curaverit: deinde ſubjungit hæc: de tiis tranſpadanorum Romæ rumorem nullum eſſe: de ſucceſſion liarum nihil relatum; de Pompejo cupere ſe aliquid cognoſcer*

EPiſtolas M. Cœlii exiſtimamus nos ſtudioſos animadve quam in vulgatis codicibus mendoſæ & corruptæ eſſent autem non ejuſdem integritatis in his vetuſtum codicem inv mus, quam in Ciceronis epiſtolis illum retinere vidimus multis partibus melior illis ſit: deſerti ea ope non potuimus nare vulnera, quæ apparent. Quicquid tamen boni potu fecimus, multa quæ trunca & mutila credimus, nulla no poſita reliquimus: nec enim unum, aut alterum locum ſi voluimus, reliquos nobis ſuſpectos tranſire, ne videremur noſtro judicio confirmaſſe & probaſſe. Quod ſi cunctis, parum confidimus, locis ſignum adponere voluiſſemus, infi fuiſſet, & quædam fortaſſe propter hujus duriorem & a rem ſtylum immerito a nobis damnata eſſent, quæ recte ſe rent. Fatemur igitur noluiſſe nos hoc periculum ſubire; e ſuum in hoc judicium relinquimus: noſtrum in re tam dul incerta non interponimus. Qui a melioribus codicibus adju jorem operam hic navare potuerint, magno nos ſibi be obligabunt: ipſi de quibuſdam, & iis quidem majoris m eorum quæ immutavimus, rationem, qua ducti id fecimu feremus. *Victor.*

I.

Caſare varia diſſipari: de Domitio, de Q. Pompejo, de Planco, de Politicis Ciceronis libris. Scripta eſt, quo anno in provinciam Cicero profectus eſt, Ser. Sulpicio & M. Marcello Coſſ. [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 3. lib. III. ſequitur ep. 4. lib. III.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

1 QUOD tibi a 2 decedens pollicitus ſum, me omnes res urbanas diligentiſſimè tibi perſcripturum: data opera paravi, qui ſic omnia perſequeretur, ut verear, ne tibi nimiùm arguta hæc ſedulitas videatur. Tametſi tu, ſcio, quàm ſis curioſus, & quàm omnibus peregrinantibus gratum ſit, minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores; tamen in hoc te deprecor, ne meum hoc officium arrogantiæ condemnes, quòd 3 hunc laborem alteri delegavi: non quin mihi ſuaviſſimum ſit, & occupato, & ad litteras ſcribendas, ut tu noſti, pigerrimo, 4 tuæ memoriæ dare operam. b Sed ipſum volumen,

a decedenti *alii*.

b Id *MS. Gravii*.

1. *Quod tibi decedens.*] Sic quidem MSS. ſed *diſcedens* legendum, id eſt, me a te ſeparans, cum te proficiſcentem proſecutus fuiſſem, & valere dixiſſem. *J. F. Gronov.*

2. *Decedens.*] Unde? ab ipſo Cicerone; quem in provinciam euntem proſecutus erat. ſic proficiſcentem Appium in Ciliciam, ſic Valerium Cicero proſecutus eſt: ut ep. 10. lib. III. & epiſt. 6. lib. XIII. ipſe Cœlius hoc iter ſignificat, ſubjungens: *Romam cum veniſſem. Decedere* autem ſimpliciter accipit Cœlius pro *diſcedere*, ut ep. 10. *Mei officii eſt, meminiſſe, qua obteſtatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris.* Uſitatius tamen eſt de magiſtratibus e provincia decedentibus: licet privatis quoque accommodetur, ut in oratione pro Quinctio: *Decedit ex Gallia Romam Nævius.* P. Manut.

3. *Hunc laborem alteri delegavi.*] Id eſt a me ad alterum tranſtuli, & alium ſubſtitui in locum meum. Sic *delegare invidiam* eſt odium, quod in te proprie caderet, ad alium transferre. Liv. lib. V. *Ipſum Dictatorem fugere invidiam, ex eo delegaſſe ad ſenatum.* Ibid. *Diſceptatio anceps ſenatui viſa, delegata ad pontifices.* lib. VII. *Vulgus aliud armatorum, velut delegata primoribus pugna, eventum ſuum in aliena virtute ponit.* Et elegantiſſime lib. XXVIII. *Patere nos omnia, qua proſpera tibi in imperio evenere, tuo conſilio adſignare, adverſa caſibus incertis belli ac fortuna delegari.* J. F. Gronov.

4. *Tua memoria dare operam.*] In tuam gratiam ſcribere, aut ſcriptum dare. Nam quæ ſcribuntur, eorum exſtat memoria, ea memoriæ traduntur. Or. pro Muræn. c. 28. Male Manutius. *Idem.*

men, quod tibi miſi, facilè, ut ego arbitror, me excuſat. Neſcio [c]quojus otii eſſet, non modò perſcribere hæc, ſed omnino animadvertere. Omnia enim ſunt ibi ſenatusconſulta, [d]edicta, [5]fabulæ, rumores: quod exemplum ſi fortè minùs te delectarit; ne moleſtiam tibi cum impenſa mea exhibeam, fac me certiorem. Si quid in republica majus actum erit, quod iſti operarii minùs commodè perſequi poſſint: & quemadmodum actum ſit, & [6]quæ exiſtimatio [e]ſecuta, quæque de eo ſpes [f]eſt, diligenter tibi perſcribemus. [7]Ut nunc eſt, nulla magnopere exſpectatio eſt. Nam & illi rumores, de comitiis Tranſpadanorum, [g]Cumarum tenus caluerunt. Romam cùm veniſſem, ne tenuiſſimam quidem [8]auditionem de ea re accepi. Præterea Marcellus quòd adhuc nihil retulit de ſucceſſione provinciarum Galliarum; & in kalendas Jun. ut mihi ipſe dixit, eam diſtulit relationem: ſanequàm eos ſermones [h]expreſſit, qui de eo tum fuerant, cùm Romæ nos eſſemus. Tu ſi Pompejum, ut volebas, offendiſti: qui tibi viſus ſit, & quam orationem habuerit tecum, quamque oſtenderit voluntatem, (ſolet enim aliud ſentire & loqui: neque tantum valere ingenio, ut non appareat, quid cupiat) fac mihi perſcribas. [9]Quod ad Cæſarem, crebri,

c quovis *MSS. & ed. vet.*

d dictæ fabulæ *iidem.*

e *alii* conſecuta.

f *alii delent* eſt.

g *alii* Comum.

P. CXII.

h *alii* repreſſit.

5. *Fabulæ.*] Comœdiæ, tragœdiæ, mimi in ſcena repræſentati. *J. F. Gronov.* *Fabulæ.*] Non ſunt hoc loco ludi ſcenici, ut vult Manutius, ſed ſermones de hoc vel illo. ut apud Suet. *Δωδεκάθεος cœna in fabulis fuit.* de ea in omnibus circulis loquebantur. Ovid.

Fabula narratur toto lepidiſſima cœlo.

ſic *fabulam vulgi fieri.* Grævius.

6. *Quæ exiſtimatio conſecuta.*] Quid de re aliqua acta judicarint, aut opinati ſint homines. *J. F. Gronov.*

7. *Ut nunc eſt.*] Pro, quomodo nunc ſe res habet. ita locutus eſt ad Atticum, ep. 4. lib. VII. & ad eundem ep. 28. lib. XII. Similiter ad eundem ep. 2. lib. XIII. *Quo modo nunc eſt.* Et Acad. IV. *Ut quidem ſe nunc cauſſa habet.* Terentius autem in Heaut. *Ut diei tempus eſt.* P. Manut.

8. *Auditionem accepi.*] Durior & horridior interdum Cœlius eſt in explicanda ſententia. quis enim ſic loquatur, *Ne tenuiſſimam quidem auditionem de ea re accepi*, pro, nihil prorſus audivi? fortaſſe hoc illud eſt, cur in eo ſordes verborum Tacitus appellet, & ſubjungat, *Amarior Cœlius:* & Quinctilianus aſperitatem ei tribuat in dicendo. *Idem.*

9. *Quod ad Cæſarcm.*] Ita MSS. ſine τοῦ *attinet*, quod ſatis inteliigitur. *J. F. Gronov.*

10. Se-

bri, & non belli de eo rumores: ſed [10] ſuſurratores duntaxat veniunt; alius equitem perdidiſſe, [11] quod opinor certè factum [i] eſt: alius ſeptimam legionem vapulaſſe; ipſum apud Bellovacos [k] circumſederi, interclusum ab reliquo exercitu: neque adhuc certi quidquam eſt, [12] neque hæc incerta tamen, vulgò jactantur: ſed inter paucos, [13] quos tu noſti, palam ſecretò narrantur: at Domitius, cùm manus ad os appoſuit. Te a. d. IX kal. Jun. [14] ſubroſtrani, ([15] quod illorum capiti

[i *ita MSS.* alii eſſe.]

[k *alii* circumſideri.]

10. *Suſurratores.*] Ita Veneti, alii *ſuſurrationes.* Camer.

11. *Quod opinor certe factum.*] MS. *quod opinor certe factum eſt alius*, leg. *quod opinor, & certe factum eſt.* Ut ad Att. VI, 3. *Q. Cicero puer legit, ut opinor, & certe, epiſtolam inſcriptam patri ſuo.* J. F. Gronov.

12. *Neque hac incerta tamen, vulgo jactantur.*] Politiani codex expungit τὸ *tamen*, neque mihi neceſſarium magnopere videtur: cùm de eo quoque ambigere videam Pal. quart. *neque hec incerta quidem cùm vulgo jact.* quintum: *neque hac incerta quidem, tamen vulgò jactantur.* Gebhard.

13. *Quos tu noſti, palàm ſecretò narrantur.*] *Palàm ſecretò* eſt a Venetis, ut hoc dicat Cœlius affirmari, & non dubiè dici illa, ſed tegi & celari. Ac noſtra quidem lectio *planè* ſuſpecta ſanè eſt mihi. Hæc vero non nimium improbatur mihi. *Camer.* Ita eſt in tribus Pall. editionibus, prima ac Florentina: ſunt tamen qui diſtinguant, *quos tu noſti palam, ſecretò narrantur.* Vulgatum eſt: *quos tu noſti planè; ſec.* poſt ſtatim in Pall. tribus, atque editione primogenita: *aut Domitius:* cùm ad eam notet Egnatius ex v. c. legi, ſicut & Politiani liber agnoſcit, *apud Domitium:* melius meo animo quàm vulgò. *Gebhard.*

14. *Subroſtrarii.*] Veneti, *ſubroſtrani*, a roſtris, quibus de hoſtium navibus detractis exornatum forum eſſet, deductum vocabulum *Roſtra*, *Roſtrarii*, ut *retia*, *retiarii*, *flammea*, *flammearii*, ut hæc forma retinenda eſſe videatur. *Camer.*

15. *Quod illorum capiti ſit.*] Formula eſt imprecandi, ut damnum, quod quis alteri imprecatus eſſet, in ipſius caput recideret. Erat ſuperſtitio veterum, ut imprecationes in ſe vel alios factas, averti & eludi putarent, ſi in illorum, qui malè eſſent precati, aut mali ominis verba dixiſſent, capita ea rejicerent. Sic apud Plaut. in Poenul. Act. III. ſc. 3. cum advocati dixiſſent alicui Martem iratum eſſe, ſubjicit alter: *Capiti veſtro iſtuc quidem.* Tibul. lib. I. eleg. 2.

Et mala ſi qua tibi dixit dementia noſtra,
Ignoſcas, capiti ſint precor iſta meo.

Virgil.

Di capiti ipſius generique reſervent.

Ad priorem locum quod attinet, notandum eſt, quod ſi cui malè dixiſſent, eumque rursus placare vellent, optare ſolebant, ut iſta

men, quod tibi miſi, facilè, ut ego arbitror, me excuſat. Neſcio [c] quojus otii eſſet, non modò perſcribere hæc, ſed omnino animadvertere. Omnia enim ſunt ibi ſenatusconſulta, [d] edicta, [5] fabulæ, rumores: quod exemplum ſi fortè minùs te delectarit; ne moleſtiam tibi cum impenſa mea exhibeam, fac me certiorem. Si quid in republica majus actum erit, quod iſti operarii minùs commodè perſequi poſſint: & quemadmodum actum ſit, & [6] quæ exiſtimatio [e] ſecuta, quæque de eo ſpes [f] eſt, diligenter tibi perſcribemus. [7] Ut nunc eſt, nulla magnopere exſpectatio eſt. Nam & illi rumores, de comitiis Tranſpadanorum, [g] Cumarum tenus caluerunt. Romam cùm veniſſem, ne tenuiſſimam quidem [8] auditionem de ea re accepi. Præterea Marcellus quòd adhuc nihil retulit de ſucceſſione provinciarum Galliarum; & in kalendas Jun. ut mihi ipſe dixit, eam diſtulit relationem: ſanequàm eos ſermones [h] expreſſit, qui de eo tum fuerant, cùm Romæ nos eſſemus. Tu ſi Pompejum, ut volebas, offendiſti: qui tibi viſus ſit, & quam orationem habuerit tecum, quamque oſtenderit voluntatem, (ſolet enim aliud ſentire & loqui: neque tantum valere ingenio, ut non appareat, quid cupiat) fac mihi perſcribas. [9] Quod ad Cæſarem, crebri,

c quovis *MSS. & ed. vet.*
d dictæ fabulæ *iidem.*
e *alii* conſecuta.
f *alii delent* eſt.
g *alii* Comum.
P. CXII.
h *alii* repreſſit.

5. *Fabulæ.*] Comœdiæ, tragœdiæ, mimi in ſcena repræſentati. *J. F. Gronov.* *Fabulæ.*] Non ſunt hoc loco ludi ſcenici, ut vult Manutius, ſed ſermones de hoc vel illo. ut apud Suet. *Δωδεκάθεος cœna in fabulis fuit.* de ea in omnibus circulis loquebantur. Ovid.

Fabula narratur toto lepidiſſima cœlo.

ſic *fabulam vulgi fieri.* Grævius.

6. *Quæ exiſtimatio conſecuta.*] Quid de re aliqua acta judicarint, aut opinati ſint homines. *J. F. Gronov.*

7. *Ut nunc eſt.*] Pro, quomodo nunc ſe res habet. ita locutus eſt ad Atticum, ep. 4. lib. VII. & ad eundem ep. 28. lib. XII. Similiter ad eundem ep. 2. lib. XIII. *Quo modo nunc eſt.* Et Acad. IV. *Ut quidem ſe nunc cauſſa habet.* Terentius autem in Heaut. *Ut diei tempus eſt.* P. Manut.

8. *Auditionem accepi.*] Durior & horridior interdum Cœlius eſt in explicanda ſententia. quis enim ſic loquatur, *Ne tenuiſſimam quidem auditionem de ea re accepi*, pro, nihil prorſus audivi? fortaſſe hoc illud eſt, cur in eo ſordes verborum Tacitus appellet, & ſubjungat, *Amarior Cœlius:* & Quinctilianus aſperitatem ei tribuat in dicendo. *Idem.*

9. *Quod ad Cæſarem.*] Ita MSS. ſine τοῦ *attinet*, quod ſatis intelligitur. *J. F. Gronov.*

10. *Se-*

bri, & non belli de eo rumores: ſed [10] ſuſurratores duntaxat veniunt; alius equitem perdidiſſe, [11] quod opinor certè factum [i] eſt: alius ſeptimam legionem vapulaſſe; ipſum apud Bellovacos [k] circumſederi, interclusum ab reliquo exercitu: neque adhuc certi quidquam eſt, [12] neque hæc incerta tamen, vulgò jactantur: ſed inter paucos, [13] quos tu noſti, palam ſecretò narrantur: at Domitius, cùm manus ad os appoſuit. Te a. d. IX kal. Jun. [14] ſubroſtrani, ([15] quod illorum capiti

i *ita MSS. alii* eſſe.
k *alii* circumſideri.

10. *Suſurratores.*] Ita Veneti, alii *ſuſurrationes.* Camer.

11. *Quod opinor certe factum.*] MS. *quod opinor certe factum eſt alius*, leg. *quod opinor, & certe factum eſt.* Ut ad Att. VI, 3. *Q. Cicero puer legit, ut opinor, & certe, epiſtolam inſcriptam patri ſuo.* J. F. Gronov.

12. *Neque hac incerta tamen, vulgo jactantur.*] Politiani codex expungit τὸ *tamen*, neque mihi neceſſarium magnopere videtur: cùm de eo quoque ambigere videam Pal. quart. *neque hac incerta quidem cùm vulgo jact.* quintum: *neque hac incerta quidem, tamen vulgò jactantur.* Gebhard.

13. *Quos tu noſti, palàm ſecretò narrantur.*] *Palàm ſecretò* eſt a Venetis, ut hoc dicat Cœlius affirmari, & non dubiè dici illa, ſed tegi & celari. Ac noſtra quidem lectio *planè* ſuſpecta ſanè eſt mihi. Hæc vero non nimium improbatur mihi. *Camer.* Ita eſt in tribus Pall. editionibus, prima ac Florentina: ſunt tamen qui diſtinguant, *quos tu noſti palam, ſecretò narrantur.* Vulgatum eſt: *quos tu noſti planè; ſec.* poſt ſtatim in Pall. tribus, atque editione primogenita: *aut Domitius:* cùm ad eam notet Egnatius ex v. c. legi, ſicut & Politiani liber agnoſcit, *apud Domitium:* melius meo animo quàm vulgò. *Gebhard.*

14. *Subroſtrarii.*] Veneti, *ſubroſtrani*, a roſtris, quibus de hoſtium navibus detractis exornatum forum eſſet, deductum vocabulum *Roſtra*, *Roſtrarii*, ut *retia*, *retiarii*, *flammea*, *flammearii*, ut hæc forma retinenda eſſe videatur. *Camer.*

15. *Quod illorum capiti ſit.*] Formula eſt imprecandi, ut damnum, quod quis alteri imprecatus eſſet, in ipſius caput recideret. Erat ſuperſtitio veterum, ut imprecationes in ſe vel alios factas, averti & eludi putarent, ſi in illorum, qui malè eſſent precati, aut mali ominis verba dixiſſent, capita ea rejicerent. Sic apud Plaut. in Poenul. Act. III. ſc. 3. cum advocati dixiſſent alicui Martem iratum eſſe, ſubjicit alter: *Capiti veſtro iſtuc quidem.* Tibul. lib. I. eleg. 2.

Et mala ſi qua tibi dixit dementia noſtra,
Ignoſcas, capiti ſint precor iſta meo.

Virgil.

Di capiti ipſius generique reſervent.

Ad priorem locum quod attinet, notandum eſt, quod ſi cui malè dixiſſent, eumque rurſus placare vellent, optare ſolebant, ut iſta

I & te urbe piti ſit!) diſſiparant periiſſe : [l]ita ut in urbe ac
Rutil. toto maximus rumor * fuerit, te à Q. Pompejo in iti
Grav. occiſum. Ego, qui ſcirem [16] Q. Pompejum B
* fuit a Q. Pomp. iid.

iſta maledicta in ſe reciderent. Apud Senec. lib. III. de Be refertur Rufum virum ſenatorii ordinis, cum Cæſari maledi ebrius, proximo die Cæſari deſcendenti in forum accurriſſe, ultro detuliſſe, & cum malam mentem ſe habuiſſe pridie ju id in ſe & filios ſuos ut recideret optaſſe. Idem lib. IV. refert M cum, qui Aſinium Pollionem offenderat, placandi ejus dixiſſe : *Quidquid mali dixi, mihi & capiti.* J. F. Gronov. Gell. lib. VI. c. 16. & Scalig. ad illud Catulli:

Quo ſigno? quaſi non totidem mox deprecor illi
Aſſidue. Cuper.

Adde etiam Heinſ. ad Ovid. Heroid. ep. XX. vs. 127.

16. *Qu. Pompejum Baulis Schœnobaticam facere.*] Hunc alii aliter caſtigarunt : ſuum autem quiſque judicium ſecutu ſuoque arbitrio in hoc uſus, quod diverſitas lectionum : Quid enim adfine habet vox *epibaticam*, cum vulgata & re nos ne una quidem littera a veteribus exemplaribus mutata *lis embaneticam facere* ſcripſimus, quam veram eſſe lectione pimus & ab eruditis probari, & corroborari : eam autem rem duximus, quæ hic ſtaret propter vetuſtorum codicum a tatem, in quibus paſſim invenitur, & quia fortaſſe non i modior ſenſus ex hac elicitur, quam ex illis, quas junior ingenio excogitarunt : cum tamen rarior ſit, & Græcum ve niſi prius recipi a peritioribus audierimus, non firmiter id t mus: cum & alia ſignificet ἐμβαίνειν, non eſt dubium quin ficet etiam in navim conſcendere, ut contra ἐκβαίνειν de na re, ut apud Ariſtophanem in Ranis, ἔμβαινε ταχέως. Et poſt, ἔμβαινε δὴ, in eadem comœdia, cum jubet de na re, ἔκβαινε, ἀπόδος τὸ ναῦλον. Appellari igitur potuit ars *e tica* eorum qui naviculariam facerent, cum eſſet ipſorum ho quens & familiare verbum, dum crebro hortarentur in aſcendere, juberentque feſtinare, qui aliquò vehi volebant: ſordidum erat & vile miniſterium. Unde dicit ſe miſerer eſuriei, qui eò deſcenderit, ut tam turpem quæſtum ſeque *Bauli* autem locus in littore Neapolitano, de quo Tacitu *Dehinc obvius in litora (nam Antio adventabat) excepit man amplexu, ducitque Baulos, id villa nomen eſt, quæ promont Miſenum inter, & Bajanum lacum flexo mari alluitur.* fortaſſe hanc ſua diligentia lectionem juvabunt, aut meli invenient. Nos tantam illi fidem habuimus, quia integram corruptam in cunctis melioribus codicibus reperimus, qu conſenſum magnifaciendum ſemper exiſtimavimus. *Victorius.* cet legere *embaneticam*, hoc eſt, naviculariam: quod Petro rio, viro erudito & nobili acceptum referes. *Corr.* Lego *Schœnoba* alii *Epibaticam*, Victorius *Embaneticam*, quæ vox ſane de origine ille tradit, durius cadit. *Camer.* *Q. Pompejum Baulis empenetica cere.*] Olim ſecutus libros vulgatos emendatiores, ſic edideram *e*

mbæneticam facere, & uſque eò, [17] ut ego miſererer jus [m] eſuriei, non ſum commotus: & hoc mendacio, [m] *eſuriæ MSS.* qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur, ptavi. Plancus quidem tuus [18] Ravennæ eſt: & magno con-

cam facere. ſed idem tamen aſſenſus eram doctiſſ. viro, Turnebo, ollegæ meo, qui conjecit legendum *empineticam facere*, ſeu potius *empeneticam*, ut intelligamus ludere & jocari Ciceronem in voce *empeneticam.* quæ oritur a verbo πεινᾶν, quod valet eſurire: quaſi dixiſſet eum artem eſuriendi facere ſeu exercere: ut dicimus, navicularíam & argentariam facere. Quin ſit autem hæc vera ſcriptura, dubium nemini eſſe debet, cum propter ſententiam, tum propterea quod libri veteres eam confirmant: qui partim ſic habent, partim *emeneticam:* nulli *embaneticam*, præter unum, qui tamen non me valde movet, cum *b* ſit fere *p* inverſum. *Lambin.* *Embaneticam fac.*] *Epibaticam* eſt in manuſcr. quodam libro: quæ vox eundem ſenſum efficit. Pantagathus legebat *embibaticam.* Urſin. *Baulis.*] Ubi Romanis exſulibus per leges licebat eſſe. hoc enim jus, teſte Polybio, fœderatæ civitates habebant; in quibus fuiſſe Bauli videntur, cum ab eo Neapolis, Præneſte, Tibur, propinqua Baulis opida, nominentur. Ἐμβαίνειν eſt navem conſcendere: Ex quo, *Embaneticam facere*, pro conſcendendi artem exercere. maritima fortaſſe mercatura victum ſibi Pompejus exſul comparabat, ad inopiam redactus, ut ex eo, quod ſequitur, liquet, *Ut ego miſererer ejus eſuriei.* Sunt, qui malint, *Embaticam:* ut maritimum Pompeji latrocinium ſignificetur: ἀπὸ τοῦ ἐμβαίνειν· unde ἐμβάτης, ſicut ἐπιβάτης, & ἀναβάτης· & inde ἐμβατικὸς potius, quam ἐμβαινετικός. Turnebus legebat, *Epineticam*, a verbo πεινᾶν, quod eſt eſurire: ut Q. Pompejus dicat eſuriendi artem facere. *P. Manut. Baulis embaneticam facere.*] Ita caſtigatiſſimus Pal. pr. Vaticani excerpta, editio prima ac Victoriana. nec diſſentiunt multa Pall. quart. quint. *bauli ſembaniticum.* Miror Lambini aviditatem, pro Turnebi *empeneticam*; cùm ſtatim de eſurie illius inſequatur. Alii *Epibaticam.* notumque *Epibaticam facere* idem eſſe quod Varroni *velaturam facere.* Gloſſ. ἐπιβάτης, *Vector.* Alii *Embaticam.* Alii nupere ἀκροβατικὴν ſubſtituunt. Vulgata lectio eſt *Schœnobaticam facere.* Duo Gulielmio conſulti, *emeniticam facere.* Grut. *Bauli ſeni beneticam facere.*] Sic MS. locus vexatus inſanum in modum. Forte, *Baulis* ἐμετικὴν *facere*, id eſt, curare ſe vomitoriis, vel vomendo. XIII. ad Att. ep. ult. Eam autem Campaniæ oram valetudinis cauſa petebant. Huic convenit illud eſuriei, id eſt, jejunitatis, famis, eſuriginis, ut Varro loquitur. *J. F. Gronov.* Tandem Iſaacus Voſſius pro *embaneticam* legit ὀμπνητικὴν, & rationem adfert ad Catull. p. 84. *Verburg.*

17. *Ut ego miſererer ejus eſuriei.*] Lege Valer. Max. lib. IV. c. 2. *Corrad.*

18. *Ravenna.*] Umbrorum colonia fuit, Strabone teſte lib. v. in Gallia ciſpadana, quæ Cæſaris provinciæ pars fuit; extra Italiæ terminos. nam Galliæ provinciæ initium ad ſuperum mare Ravenna fuit, ad inferum Luca, ipſa quoque colonia, ut oſtendit Vellejus.

congiario donatus à Cæſare, [19] nec beatus, nec bene
P. B. inſtructus eſt. Tui politici libri omnibus vigent.

EPISTOLA II.

ARG. *M. Valerius Meſſalla ante annum conſul fuerat cum Cn. Domitio Calvino, creatus ex interregno, per ambitum, ſeptimo anni menſe, ut ex Dione & Appiano cognoſcitur, accuſatus de ambitu eſt, abſolutuſque anno ante quam conſul fieret. De abſolutione igitur, quam nemo exſpectaverat, de exſibilato Hortenſio; Meſſallæ patrono, de Marcelli conſulis impetu ſedato, de conſularibus comitiis, de ſuis in ædilitate competitoribus, de pantheris, de ſyngrapha Sittiana, & commentariis rerum urbanarum breviſſime ad Ciceronem Cœlius, &, ſuo more, familiariſſime ſcribit. Tota negotialis eſt epiſtola.* [A. U. C. DCCII.] Hanc præceſſit epiſt. 8. lib. II. ſequitur proxime ſubjecta.

COELIUS CICERONI S.

CERTE, inquam, abſolutus eſt: [20] me repræſentante pronuntiatum eſt, & quidem [21] omnibus ordinibus, [n] [22] & ſingulis in unoquoque ordine ſententiis.

n ſed *MS.*

σ Vide

lejus. Ut igitur Q. Pompejo Baulis, in fœderata civitate, ſic Planco Ravennæ, quæ colonia Latina fuit, non civium Romanorum, eſſe licuit. Latinæ enim coloniæ ſuis legibus; iiſdem ſcilicet, quibus vetus Latium, Romanæ vero Romanis utebantur. *P. Manut.*

19. *Nec beatus, nec bene inſtructus.*] Nec lautam habet ſupellectilem, nec dives. Cæterum eſt ἀλληγορικόν τι, & latet jocus, quem ignoramus: perinde ut in illis, ἱμετικὴν *facientis eſurio.* J. F. Gronov.

20. *Me repræſentante pronuntiatum eſt.*] Ita in Pall. pr. quart. editione prima ac Victoriana. Vulgò *præſente.* ſtatim poſt emendavi, ex Pal. pr. Vaticano, editione Victorii, *& quidem omnibus ordinibus, & ſingulis in unoquoque ordine ſent.* Ganterus totum hoc initium ſic reformat; *certè, inquam, abſolutus eſt (me præſente pronuntiatum eſt) nec quidem omnibus ordinibus ſed ſingulis in unoquoque genere ſententiis.* Gebh. *Me repræſentante.* Sic MS. lege, *Me in re præſenti. Me*, id eſt, ἐμοῦ ὄντος. Cic. I. Off. 10. *Si conſtitueris cuipiam te advocatum in rem præſentem eſſe venturum*, id eſt, in foro præſto fore. *J. F. Gronov.*

21. *Omnibus ordinibus.*] Abſolventibus omnibus decuriis judicum, Senatoribus, Equitibus, Tribunis ærariis. *Idem.*

22. *Sed ſingulis.*] Id eſt, ut & in Senatoria decuria, & inter Equites, interque Tribunos ærarii abſolventes una ſententia vincerent, pluresque eſſent iis, qui condemnabant. Vereor ut Manutius ceperit. *Idem.*

23. Lege

o Vide modo; inquis. Non, mehercules. nihil enim umquam tam præter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. quin ego, cùm pro amicitia validiſſimè faverem ei, & me jam ad dolendum præparaſſem: poſtquàm factum eſt, obſtupui, & mihi viſus ſum captus eſſe. Quid alios putas? clamoribus ſcilicet maximis judices corripuerunt: & oſtenderunt, planè eſſe quod ferri non poſſet. Itaque relictus p 23 lege Licinia, majore eſſe periculo videtur. Acceſſit huc, quòd poſtridie ejus q abſolutionem in 24 theatrum Curionis Hortenſius introiit, puto ut ſuum gaudium gauderemus. 25 Hic tibi *ſtrepitus*, *fremitus*, *clamor tonitruum*, *&* 26 *rudentum ſibilus*. Hoc magis animadverſum eſt, quòd 27 intactus à ſibilo pervenerat Hortenſius

o *ita Lamb.*; *alii* rides? rogo.

p legi Liciniæ *alii.*

q *alii* abſolutionis.

23. *Lege Licinia.*] Lex Licinia a M. Craſſo, una cum Pompejo ſecundum Coſſ. lata in δεκάζοντας τινάς, id eſt, qui judices corrupiſſent. Dio lib. XXXIX. Itaque *relictus*, id eſt, itaque ſtatim iterum delatus, & in reos receptus (hoc vult τὸ *relictus*, non expunctum eſſe nomen ejus in albo reorum, poſt abſolutionem de ambitu, ſed in eo relictum & ſervatum) nunc magis laborare, quam prius videtur. *Majore periculo eſſe*, pro, in periculo eſſe majore, IV Famil. 15. Male Man. *J. F. Gronov.*

24. *Theatrum Curionis*] Non erit hujus theatri, quod in funebri patris munere Curio dedit, injucunda cognitio. ſic enim a Plinio deſcribitur lib. XXXVI. c. 15. *Theatra duo juxta fecit ampliſſima, e ligno, cardinum ſingulorum, verſatili ſuſpenſa libramento: in quibus utriſque, antemeridiano ludorum ſpectaculo edito, inter ſeſe averſis, ne invicem obſtreperent ſcenæ, & repente circumactis, ut contra ſtarent, poſtremo jam die deſcendentibus tabulis, & cornibus inter ſe coëuntibus faciebat amphitheatrum, & gladiatorum ſpectacula edebat.* P. Manut.

25. *Hic tibi ſtrepitus, fremitus, clamor.*] At ille paſtoritia fiſtula, ut loquitur ad Atticum, ſive ſibilo exceptus eſt, exſibilatus eſt. II Att. 12. *Gladiatoribus, quæ dominus, quæ advocati ſibilis conſciſſi ſunt.* Sed hoc eleganter explicat Coelius verſu Pacuvii, quo ille tumultum in navi oborta tempeſtate deſcripſerat. Plin. IX. ep. 26. *Quam ſtridunt funes, curvatur arbos, gubernacula gemunt.* *Rudentes* ſunt funes nautici, unde Plauti Comoedia *Rudens*. Proprie ſibilant rudentes flatu vehementi ventorum. Male Man. *Tibi* eleganter παρέλκει. *J. F. Gronov.*

26. *Rudentum ſimilis.*] Ita Victorius & Vaticanus. Lambinus unicâ voce *rudentiſibilus*, quod non ſatis poterat confodere atque expungere Gulielmius. Rivius olim, *Rudentum ſimilis ſibilus* conjecerat, quod explodit Lambinus. vulgò *ſibilus*. Gebhard.

27. *Intactus a ſibilo.*] Ingredientes in theatrum ſibilo excipiebantur ii, de quibus bene populus non exiſtimaret. de quo in oratione

r bene *di-lat Gulicl.*
ſ quoivis *Grav.*
t vixiſſe *MSS.*

tenſius ad ſenectutem. Sed tum ita [r] bene, ut in totam vitam [ſ] cuivis ſatis eſſet, & pœniteret eum jam [t] viciſſe. De republica quid tibi ſcribam, nihil habeo. Marcelli impetus reſederunt, non inertia, ſed, (ut mihi videbatur) conſilio. De comitiis conſularibus incertiſſima eſt exiſtimatio. Ego [28] incidi in competitorem nobilem, & [v] nobilem agentem. Nam M. Octavius, Cn. filius, & C. Hirrus mecum petit. Hoc ideo ſcripſi, quòd ſcio te acriter propter Hirrum nuntium noſtrorum comitiorum exſpectaturum. Tu tamen ſimul ac me deſignatum audieris, ut tibi curæ ſit, [29] quod ad pantheras attinet, rogo. Syngrapham Sittianam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum primum dedi L. Caſtrinio Pæto: ſecundum ei, qui has litteras tibi [x] dedit.

v *ita MSS. alii* ignob. egent.

P. CXIII.

x *alii* reddet.

EPISTOLA III.

ARG. *Principium epiſtolæ morale eſt. ſignificat enim Cœlius & ſuam in ſcribendo diligentiam, & quo Ciceronis abſentis deſiderio teneatur. Deinde ad negotia ſermonem convertit. Se certiorem Hirro candidatum eſſe ait: Philotimum abſenti Miloni ſatisfacturum: valde ſibi gratum fore ut eum ſuis Cicero ſcriptis ornet.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur ep. 5. lib. III.

COELIUS CICERONI S.

y *alii* me neg.
z *alii non habent* tibi.

ESTNE? vici? & tibi ſæpe, quod [y] negaras diſcedens curaturum [z] tibi, litteras mitto? eſt, ſi quidem per-

ne pro Sextio: *Qui rumore, & favore populi tenetur & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum ei mortem videri neceſſe eſt.* Et ad Att. ep. 19, 21. lib. II. *P. Manut.*

28. *Incidi in competitorem nobilem, & nobilem agentem.*] Nos veterem hanc, & ſinceriorem, ut putamus, lectionem reſtituimus. Is enim nobilem agit, qui cum non ſit, videri vult nobilis, *Agere* enim *aliquem*, eſt perſonam illam imitari & effingere. *Victor.* Veneti, pro *egentem*, *agentem*; ſed noſtra lectio in quadam ſimplicitate optima fortaſſe ſit. Paulò poſt: *Quod ad Pantheras attinet*, in Venetis additur *rogo*, ſine cauſſa, ut puto: nam illa eſt ἔλλειψις elegans. In fine epiſtolæ Veneti *reddet* pro *dedit.* Animadvertitur autem utroque tempore veteres in hujusmodi clauſulis uſos eſſe, diverſo quodam reſpectu ſcriptionis & oblationis. *Camerar.*

29. *Quod ad pantheras attinet, rogo. Syngrapham Sittianam tibi c.*] Peck. excerpta ſic concipiunt: *quod pantheras attinet, Syngrapham.* Vatic.

perferuntur quas do. Atque hoc eo diligentiùs [a] factito, quòd cùm otioſus ſum, planè, ubi delectem otiolum meum, non habeo. Tu cùm Romæ eras, hoc mihi certum ac jucundiſſimum vacanti negotium erat, tecum id otii tempus conſumere: idque non mediocriter deſidero: ut non modò mihi ſolus eſſe, ſed Romæ, te profecto, ſolitudo videatur facta: & qui (quæ mea negligentia eſt,) multos ſæpe dies ad te, cùm hîc eras, non accedebam, nunc quotidie non eſſe te, ad quem curſitem, diſcrucior. Maximè verò, ut te dies noctesque quæram, competitor Hirrus curat. Quomodo illum putas auguratus tuum competitorem dolere, & diſſimulare, me certiorem, quàm ſe, candidatum? de quo, ut, quem optas, quàm primùm nuntium accipias, tuâ medius fidius magis, quàm meâ cauſâ cupio. 30 Nam mea, ſi fio, 31 forſitan cum locupletiore referam. 32 ſed hoc uſque eò ſuave eſt, quòd, ſi acciderit, tota vita riſus nobis deeſſe non poterit. 33 Sed tanti mehercule, 34 non multùm M. Octavius 35 eorum odia, quæ

[a] *alii* facio.

Vatic. verò, ut & Victorii editio: *attinet rogo Syngrapham Sittianam:* niſi quod etiam hæc, *pyngrapham.* Gebhard.

30. *Non mea, ſi fio, forſitan cum locupletiore referam.*] Hæc eſt Victorii lectio, quam magis ac lubentius amplexus ſum, quàm Lambinianam illam: *Nam mea, ſi fio, forſitan non locupletiora referam:* quando & Peekio excerpta *cum* non τὸ *non* agnoſcant. Vulgatum eſt: *Nam me, ſi fio, forſitan non locupletiorem referam.* paullò ſuperius emendatum iverat ex conjectura Gulielmius, *dolere & diſſimulari*, quod ipſius cauſa probare non poſſum. *Idem.*

31. *Forſitan cum locupletiore referam.*] Domum ſcilicet de Comitiis. *Cum locupletiore*, cum collega, qui me eſt opulentior, & ſumtum in ludos & ſpectacula faciendo, me poteſt ſuperare. *J. F. Gronov.*

32. *Sed hoc uſque eo ſuave eſt.*] Sed Hirrum repulſam pati tantum habet ſuavitatis, ut per omnem vitam, quoties nobis ridere libebit, cauſſam ſimus habituri, hujus repulſæ recordationem. *Idem.*

33. *Sed tanti, ſed mehercule.*] Ita MS. Lege, *Sed tanti. Eſt mehercule*, id eſt, Sed tantine putas, ô Cœli, hoc quod dicis, forte cogites. Eſt profecto tanti. *Idem.*

34. *Non multum Octavius ſublevat.*] Id eſt, non leviora in ſeſe reddit & habet odia eorum, quæ Hirrum premunt, i. e. ea, quæ in Hirro homines oderunt, & propter quæ minus ei favent: ut non multo majorem fiduciam in his Comitiis habeat. Male Man. qui ait Latini ſermonis rationem requirere *Qui. Idem.*

35. *Eorum odia, quæ Hirrum premunt.*] Si dixiſſet, *Ea odia*, tiſitate

Ee

quæ Hirrum premunt, quæ permulta ſunt, ſublevat. Quod ad Philotimi liberti officium, & bona Milonis attinet: dedimus operam, ut & Philotimus quàm honeſtiſſimè Miloni abſenti, ejuſque neceſſariis ſatisfaceret, & [36] ſecundum ejus fidem & ſedulitatem exiſtimatio tua conſervaretur. Illud nunc à te peto, ſi eris, (ut ſpero) otioſus, aliquod ad nos, ut intelligamus nos tibi curæ eſſe, σύνταγμα conſcribas. Qui tibi iſtuc, inquis, in mentem venit, homini non inepto? [b] Aliquid ex tam multis tuis monumentis exſtare, quod noſtræ amicitiæ memoriam poſteris quoque [c] prodat. Cujusmodi velim, puto, quæris. Tu [d] citius, qui omnem noſti diſciplinam, quod maximè conveniat, excogitabis. [e] Genere tamen, quod & ad nos pertineat, & διδασκαλίαν quandam, ut verſetur inter manus, habeat. Vale.

P. B.

b Aliquod *Græv.*

c *alii* prodat velim, cujusm. puto.

d *alii* aptius.

e ex eo genere *alii*.

EPISTOLA IV.

ARG. *Varium eſt, ſi ſpectentur ſententiæ, hujus epiſtolæ argumentum: ſi genus, totum negotiale. uam de Meſſalla damnato, quem ante ſcripſerat abſolutum, de C. Marcello conſule deſignato, M. Claudio abſoluto, Dolabella* XV *viro creato, Lentulo repulſo, condemnato Servio tribuno pleb. deſignato, Curione ejus locum petente, Cœlius ſignificat. adjungit de comitiis & prætoriis & ſuis ædiliciis: quid actum ſit in ſenatu, quem in Cæſarem Pompejus animum oſtenderit. claudit epiſtolam commendatione rerum ſuarum.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 5. lib. III. ſequitur quæ proxime ſubjecta eſt.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

INVIDEO tibi: tam multa quotidie, quæ mirere, iſtòc perferuntur. Primùm illud, abſolutum Meſſallam:

tate dixiſſet: cum vero dixerit, *Eorum*, Latini ſermonis ratio, *Qui*, poſtulat potius quam, *Quæ*. Sed eſt hoc Cœlianum dicendi genus, id eſt plane durum & aſperum, notatum etiam, ut jam oſtendimus, a Quinctiliano & Tacito. Eandem ſolœciſmi ſpeciem agnoſco in epiſtola ſequenti, cum dixit: *In evitandis his conſiliis, qui ſe intenderant adverſarios in ejus tribunatum.* Quo in loco poſtulabat uſus Latinæ linguæ, *In evitandis eorum conſiliis.* Verum, qui ea legerit, quæ de Cœlii eloquentia, ante hujus libri interpretationem, ex antiquorum teſtimonio præfati ſumus, accuratam a Cœlio dictionem valde non exſpectabit. *P. Manut.*

36. *Et ſecundum fidem & ſedulitatem ejus.*] Et primum tua exiſtimatio & fama, dein Philotimi fides & diligentia ſalva & invio-

lam: deinde eundem condemnatum. C. Marcellum, conſulem factum: 37 M. Claudium, à repulſa [f] poſtulatum à [g] Gallis duobus: P. Dolabellam, quindecimvirum factum. Hoc tibi non invideo, caruiſſe te pulcherrimo ſpectaculo, & 38 Lentuli Cruris repulſi vultum non vidiſſe. At qua ſpe, 39 quàm certa opinione deſcenderat? quàm ipſo diffidente Dolabella? & [h] Hercules, niſi noſtri equites [i] acutiùs vidiſſent, pæne concedente adverſario ſuperaſſet. Illud te non arbitror miratum, Servium, deſignatum tribunum plebis, condemnatum: cujus locum C. Curio petiit. 40 ſanè quàm incutit multis,

f *alii* condemnatum.
g *ita Victor: alii* Galliiâ duab.
h *alii* mehercl.
i *alii* actutius.

violata eſſet. lib. v. Att. ep. 5. *Ut & tu non videreris hominem amiciſſimum in ſua calamitate premere, & libertus tuus feciſſe, quod ex officio debebat.* J. F. Gronov.

37. *M. Claudium.*] *M. Calidium* legerem, ex ep. 9. hujus lib. quæ hanc ſequi debuit. Et ſane M. Calidius cum Q. Gallio inimicitias geſſit, ut a duobus Galliis M. & Q. Calidium accuſatum intelligamus. Ne plures conjecturas perſequar. *Corrad.* Hanc conjecturam pluribus firmat Pighius ad annum V. C. DCCIII. qui conſulatur. *Gebhard.*

38. *Lentuli Suræ repulſi vultum non vidiſſe.*] Sic omnes impreſſi codices. Antiqui quos vidimus, *Cruris.* Puto cum Cœlius ſciret Lentulum illum, qui Catilinæ conjurationis ſocius ſupplicio affectus eſt, *Suram* eſſe vocatum: cujus cognominis originem, & cauſſam Plutarch. in Ciceronis vita explicat, Lentulum alium, ut ad hujus cognomen alluderet, jocosè *Crurem* appellaſſe, quem irridere vellet, ut omnes ejus familiæ ab ea corporis parte cognomen acciperent. Sed hæc conjectura eſt: vox certe illa *Cruris* cum in antiquis exemplaribus ſit, non debuit a nobis relinqui & negligi. De re tam parva, cum alibi nulla mentio fiat, relinquitur unicuique liberum ſuum judicium. Quod autem nonnulli *Spintheris* legunt, novum eſt, & ut omnes nunc vident, longe ab antiquorum codicum fide. Quare melius operam poni credimus in vetere lectione confirmanda. *Victor.* *Lentuli Cruris repulſi vultum non vidiſſe*, Vaticani & Peckii excerpta: nec ſecus Victorii editio. Vulgò, *Lentuli. Suræ.* duo Guliel. libri *à curis*: unde ille facit *à curiis*: quia curiata erant comitia. *Gebhard.*

39. *Quam certa opinione deſcenderat.*] Nimirum in Campum Martium ad comitia. Suet. Jul. 13. *Cum mane ad comitia deſcenderet; prædixiſſe matri oſculanti fertur.* Sic *deſcendere* ſimpliciter ſæpe apud Ciceronem eſt in campum, in forum ire, prodire. In Verrin. ſec. *Poſtridie mane deſcendit, Agathonum ad ſe vocat.* Et Philip. II. *Hodie non deſcendit Antonius.* Multi proceres habitabant in collibus: inde iſtud loquendi genus ortum eſt. *Grævius.*

40. *Sanè quàm incutit multis.*] Alii *ſane quam multis incutit*; at Veneti *ſanequam incutit multis*; ut non dubium ſit; quin *ſanequam* ſit complexim pronuntiandum. *Camer.*

41. Tr-

tis, qui eum, facilitatemque ejus non norunt, magnum metum. Sed, ut ſpero, & volo, &, ut ſe fert ipſe, bonos, [k] & ſenatum malet. [41] totus, ut nunc eſt, hoc ſcaturit. [l] Hujus voluntatis initium, & cauſa [m] ineſt, quòd eum non mediocriter Cæſar, qui ſolet [42] infimorum hominum amicitias ſibi qualibet impenſa adjungere, valde contempſit. Qua in re mihi videtur illud perquàm venuſtè [n] cecidiſſe: quòd à reliquis quoque uſque eò eſt animadverſum, ut Curio, qui nihil conſilio facit, [43] ratione, & inſidiis uſus videretur in evitandis [o] iis conſiliis, qui ſe intenderant adverſarios in ejus tribunatum: [44] Lælios, & Antonios, & id genus valentes

k ſervatos m. *alii.*
l *alii* Hujus autem.
m *alii* eſt.
P. CXIV.
n ceciniſſe *MS.*
o iis *non habet Grav.* eorum *alii.*

41. *Totus, ut nunc eſt, hoc ſcaturit.*] Ita Victorius. Lambinus tamen, *hic ſenaturit* neſcio quâ fiduciâ. videatur tamen Turnebus lib. XIII. cap. 20. Adverſ. vulgò *hic* pro *hoc*. Gebhard. *Scaturit* id eſt effundit, ebullit, fervide jactat, ut fons aquas ejaculatur. Etſi bellè Lambinus, *hic ſenaturit*. J. F. Gronov.

42. *Infimorum hominum amicitias.*] Nulli pecuniæ parcere, etiam in humilibus promerendis, quibus tamen aliquis aditus ad potentes eſſet. Suet. Jul. c. 27. *Idem.*

43. *Ratione & inſidiis uſus videretur.*] Nulla in re diſcrepat a vulgata lectione ſcriptura, quæ in Mediceo eſt: quare etſi quædam dura ſunt, nihil auſim immutare. *Victor.* *Ratione & inſidiis uti* eſt arte quadam, aut invento aſtuto & prudente uti. Uſus eſt elegans iſtius ablativi *ratione*. Sic Cic. Orat. II. de Leg. Agr. *Domitius, quod per cærimonias populi fieri non poterat, ratione aſſecutus eſt, ut id populi ad partes daret.* lib. V. in Verr. *Laborem itinerum facilem ſibi & jucundum ratione conſilioque reddidit.* Colum. lib. VI. de R. R. c. 2. *Eſt etiam poſt domituram mollioris generis bos, qui decumbit in ſulco, eum non ſævitia, ſed ratione cenſeo emendandum.* J. F. Gronov.

44. *Lælios & Antonios.*] Mediceus item *Lælios* nulla varietate: nam locus in epiſtola Metelli, ubi antea *Lælium* legebatur, nunc *Lollium* a nobis ope Medicei codicis caſtigatus eſt: cui ſi fidem habuimus, quod *Lollium* habuit, ubi cæteri omnes *Lælium*, non poſſumus nunc facile eidem non credere, quod *Lælios* cum omnibus aliis & impreſſis & manuſcriptis habet. Nam conjectura illa levis eſt, quod *Lollios* legendum ſit, quia illi Cæſaris amici in civili diſſenſione fuerunt: tunc enim Pompejanus erat Curio, & ſententias illas in Rep. defendebat quæ Cæſari adverſarentur, quod ab omnibus hiſtoricis traditur. Repente autem ille totus mutatus eſt, quemadmodum etiam Cœlius oſtendit, cum inquit: *Quod tibi ſupra ſcripſi, Curionem frigere, jam calet: nam frequentiſſime concerpitur: leviſſime enim qui de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit.* Victorius.

45. *Præ-*

tes dico. Has ego tibi litteras eo majore miſi intervallo, quòd comitiorum dilationes occupatiorem me habebant, & exſpectare in dies exitum cogebant, ut, confectis omnibus, te facerem certiorem. Ad kalendas Sextiles uſque exſpectavi. [45] Prætoriis moræ quædam inciderunt. Mea porrò comitia quem eventum ſint habitura, neſcio. opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem, ædilium plebis comitiis, [46] nacta ſunt. Nam [47] M. Cœlium [48] Vicinianum mentio illa fatua, quam deriſeramus olim, & promulgatio de dictatore, [49] ſubitò dejecit, & dejectum magno clamore inſecuta eſt. [50] Inde [51] Hirrum cuncti an non faciendum fla-

45. *Prætoriis.*] Prætoria comitia fieri ſtatim poſt conſularia ſolita ſunt: ſed obſtitit neſcio quid. auſpicia quidem impedimento eſſe non potuere: cum prætoria, ut lib. XIII. cap. 14. docet Gellius, iiſdem, quibus conſularia, fierent; conſularia vero facta jam eſſent. *P. Manut.*

46. *Nacta ſunt.*] Quia candidati, antequam ſua comitia fierent, aliorum quoque magiſtratuum comitiis prenſabant, ut populi voluntatem elicerent; qua perſpecta, vel confirmarentur in ſpe, vel, ſi quid eſſe adverſum intelligerent, aliqua ratione mederentur: propterea comitiis tribuniciis, qui candidati conſulares erant, prenſarunt Galba, Antonius, Cornificius: quod in epiſtola ad Atticum prima ſcriptum eſt. Sic igitur & Cœlius Hirruſque cum ædilitatem curulem peterent, ædilium pl. tamen comitiis prenſarunt. *Idem.*

47. *M. Cœlium Vicinianum.*] Ita edidit Victorius, cui planè accedunt Peckio excerpta, & alter Gulielmii liber; in quo *Vicinnianum.* Lambinus propugnat *Vinicianum*, ut & Urſinus noſter in *Licinia*, ubi invehitur in Manutium reponentem *Licinianum.* conſulatur. nos & libri iſti unicâ litterâ vulgatâ lectione alieni ſumus. *Ticinianum* enim prius legebatur. *Gebhard.*

48. *Vinicianum.*] Sic eſt apud Hirtium in vetuſtiſſimo apud me libro, ut ſit Vinicius adoptatus a Cœlio, quomodo hic legendum arbitror. Vinicia autem gens frequens eſt in *L. Vinicii* denariis cuſis ſub Auguſto. Aliud autem agebat Manutius, cum ſcripſit ſe vidiſſe apud me nummum argenteum, in quo eſſet Cœlii hujus Viniciani mentio: extat enim apud me non Cœlii, ſed CRASSI. JUNIANI denarius, cujus ego auctoritatem ſecutus, locum Ciceronis reſtitui in ep. 8. lib. III. ad Q. Fratrem. *Urſinus.*

49. *Subito dejecit.*] Subaudiendum, *ædilitate:* ut in oratione pro Murena, *Prætura dejectos:* & in Verrem, *Si me ædilitate dejeciſſes.* Hoc enim dicit: Cœlium Licinianum, cum petere cœpiſſet, revocata legis ab eo de dictatore promulgatæ memoria, ſtatim ædilitate dejecit. *P. Manut.*

50. *Inde Hirrum cuncti an non faciendum flagitare.*] Lambinus in duo-

flagitare. Spero, te celeriter, & de nobis quod ſperaſti, & de illo quod vix ſperare [p] auſus es, auditurum. De republica jam novi quidquam exſpectare deſieramus. Sed cùm ſenatus habitus eſſet ad Apollinis, a. d. XI kalend. Sext. & referretur de ſtipendio Cn. Pompeji, mentio facta eſt de legione ea, quam expenſam tulit C. Cæſari Pompejus, quo numero eſſet, 52 quo [q] appeteretur: cùm ex Gallia coactus eſſet dicere Pompejus ſe legionem abducturum, ſed non ſtatim ſub mentionem & 53 convicium 54 obtrectatorum. Inde interrogatus [r] de ſucceſſione C. Cæſaris: de qua, hoc eſt, de provinciis, placitum eſt, ut quàm primum ad urbem reverteretur Cn. Pompejus; ut coram eo de ſucceſſione provinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum Pompejus erat iturus: & ſtatim iit. puto idib. Sextil. de ea re 55 factum iri. profectò aut tranſigeretur aliquid, aut turpiter intercederetur. Nam in diſputando conjecit

p viſus *MSS. Gulielm.*

q appellaretur *Lamb.* *alii* repeteretur.

r eſt de *alii.*

P. B.

duobus ſe Memmianis reperiiſſe teſtatur: *cuncti jam ad non faciendum flag.* Nos Victorianam lectionem retinuimus à Vaticano quoque exhibitam; eò magis, quod exiguiſſima mutatione à vulgari diſtet: nam pro *jam* regeſſimus *an.* Gebhard.

51. *Hirrum cuncti jam non faciendum flagitare.*] Hoc velut præjudicium de Hirro fuit, qui & ipſe auctor Dictatoris creandi fuerat. Non faciendum, ſc. Ædilem Curulem, in quo erat eadem culpa, quæ in Viniciano. *J. F. Gronov.*

52. *Quo appeteretur.*] Forte: *quando repeteretur*, quando vellet eam revocare ac recipere a Cæſare. *Idem.*

53. *Convicium.*] Efflagitationem. nam *convicium* non modo maledictum eſt, ſed etiam vehementior ſine intermiſſione poſtulatio. unde illud in ep. 10. lib. 11. ad fratrem: *Epiſtolam hanc convicio efflagitarunt codicilli tui.* Et in oratione pro Archia: *Quæris a nobis, Gracche, cur tantopere hoc homine delectamur? quia ſuppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur, & aures convicio defeſſæ conquieſcant.* *Convicio*, pro multis vocibus multoque clamore, dixit. *P. Manut.*

54. *Obtrectatorum.*] Fortaſſe Cato, Bibulus, Domitius Ahenobarbus, Cæſaris inimici, Pompejo ob eam cauſſam obtrectabant, quod Cæſari legionem de ſuo exercitu commodaſſet. non enim, obtrectatores hic appellari Cæſaris amicos, veriſimile videtur: qui certe de removenda ab eo legione mentionem numquam intuliſſent. *Idem.*

55. *Factum iri.*] Uſitatius erat, *Actum iri.* quo modo & ipſe de eadem re locutus eſt epiſt. 9. *De provinciis*, inquit, *quod tibi ſcripſeram, idibus Sextil. actum iri; interpellat judicium Marcelli conſulis deſignati.* Nec paucis præterea confirmatur exemplis. *Idem.*

56. *Omnes*

cit illam vocem Cn. Pompejus, 56 Omnes oportere ſenatui dicto audientes eſſe. Ego tamen ſic nihil exſpecto, quomodo Paullum conſulem deſignatum primùm ſententiam dicentem. Sæpius te admoneo de ſyngrapha Sittiana. cupio enim te intelligere, eam rem ad me valde pertinere. Item de pantheris, ut Cibyratas arceſſas; cureſque ut mî vehantur. Præterea nuntiatum nobis, & pro certo jam habetur, regem Alexandrinum mortuum. quid mihi ſuadeas, quomodo regnum illud ſe habeat, quis procuret, diligenter mihi perſcribas. kalendis Sextil.

EPISTOLA V.

ARG. *Prior epiſtolæ pars moralis eſt, quia profectum a benevolentia metum Cœlii ſignificat, ne cum Parthorum copiis congreſſus Ciceronis exercitus profligetur: poſterior, quia de ſucceſſione provinciarum agit, negotialis. Hac epiſtola quo die ſcripta ſit, non apparet: ſed videtur ſuperiorem proximam paucis diebus conſecuta. nam, neque iteravit Cœlius de pantheris, quia ſcilicet paullo ante ſcripſerat; neque Curionem deſignatum eſſe tribunum pl. ſignificat, quem in proxima dixit petere: quoque magis moveor, huic & ſuperiori Cicero una reſpondet epiſtola, quæ decima eſt lib.* II. [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur ep. 9. hujus libri.

COELIUS CICERONI S.

QUA tu curâ ſis, quod ad pacem provinciæ tuæ 57 finitimarumque regionum attinet, neſcio: ego qui-

56. *Omnes oportere ſenatus dicto audientes eſſe.*] Antiqua exemplaria *Senatui* dandi caſu habent, quemadmodum etiam illum locum in hujus item epiſtola: *Utrum C. Cæſar ſenatui dicto audiens futurus non eſſet, an pararet, qui ſenatum decernere non paterentur.* M. item Varro ſic loquitur de re ruſtica, *Facilius enim his, quam minoribus natu, dicto ſunt audientes.* Cicero in VII Philippica, *Scilicet legatos ad eum miſimus, non ut pareret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed ut conditiones ferret.* Victorius. Adde J. F. Gronovii, viri omni præconio majoris, obſervata ad Liv. libro XXIX. c. 20. *Verburg.*

57. *Finitimarumque regionum.*] Quas nonnumquam incurrentes Parthi vexabant. primam vero, quam, trajecto Euphrate, qui terminus Romani imperii fuit, invadebant Parthi, Syriam fuiſſe, ex epiſtolis 1, 2, 3, 4. cognoſcitur. ceteræ vero regiones vel Romanis parebant, vel in earum ſocietate clientelaque erant, poſſeſſæ a regulis tyranniſque, aut ſuis legibus libere viventes. *P. Manut.*

s animis *MS.* quidem vehementer [s]animi pendeo. [58] Nam ſi hoc
t *MS. Sig.* more moderari. *alii* modo. [t]moderari poſſemus, ut pro viribus copiarum tuarum belli quoque exſiſteret magnitudo, &, quantum gloriæ, triumphoque opus eſſet, aſſequeremur, periculoſamque & gravem illam dimicationem evitaremus: nihil tam eſſet optandum. Nunc ſi Parthus movet aliquid: ſcio non mediocrem fore contentionem. tuus porrò exercitus [59] vix unum ſaltum tueri poteſt. Hanc autem nemo ducit rationem: ſed omnia deſiderantur ab eo (tàmquam nihil [v]denegatum ſit ei, quo minùs quàm paratiſſimus eſſet) qui publico negotio præpoſitus eſt. Accedit huc, quòd ſucceſſionem futuram propter Galliarum controverſiam non video. Tametſi hac de re puto te conſtitutum, quid facturus eſſes, habere: tamen, quo maturiùs conſtitueres, cùm hunc eventum providebam, viſum eſt, ut te facerem certiorem. Noſti enim hæc tralaticia: de Gallis conſtituetur: erit, qui intercedat: deinde alius exſiſtet, [60] qui, niſi liberè liceat de omnibus provinciis decernere ſenatui, reliquas impediat. ſic multùm, ac diu ludetur, atque ita diu, ut [61] plus biennium

v abrogatum *MS.*

P. CXV.

58. *Nam ſi hoc more moderari poſſemus.*] Ita olim in omnibus impreſſis nec non etiam manuſcriptis codicibus legebatur: ipſe conjectura ductus emendavi, *ſi hoc moderari poſſemus.*: ſupervacuamque exiſtimavi totam vocem *more*, & ex primis ſyllabis conſequentis dictionis negligentia librarii conflatam, quemadmodum antea arbitratus ſum in vetere illa ſcriptura *in animo magiſtratu* a librario peccatum eſſe, & *inani magiſtratu* legi oportere. Nonnulla ſunt hujuſcemodi menda in priſcis exemplaribus, quæ inde in libros excuſos fluxerant: eorum autem partim ſublata ſunt, partim adhuc manent. In Mediceo ſic locus ille legitur in epiſtola ad Cornificium, *Primum in ſpem libem libertatis ingreſſus ſum.* Id tamen erratum facile cognitum. *Victor.*

59. *Vix unum ſaltum.*] Qua tranſire in provinciam Ciceronis Parthi conarentur. *Vix* autem, quia duas tantum legiones Cicero habebat, ut ep. 15. lib. v. ad Att. Plutarchus ait fuiſſe duodecim millia peditum, equites MMDC. id quod oſtendit, in ſingulis legionibus ſena millia peditum fuiſſe. equitum autem numerum, vix crediderim, in Plutarcho vacare mendo. nam ſingulis legionibus tercenos adjunctos equites fuiſſe ſatis liquet. quod ſi accedant auxiliares, tantus tamen numerus non efficitur. niſi ſi, quod valere Parthos equitatu conſtabat, ideo numerus equitum auctus eſt. *P. Manut.*

60. *Qui niſi libere.*] Si Cæſari relinquentur Galliæ, nec in alias provincias ſucceſſorem deſtinari, nec de iis decerni ſinet. *J. F. Gronov.*

61. *Plus*

nium in his tricis [62] moretur. Si quid novi de republica, quod tibi ſcriberem, haberem, uſus eſſem mea conſuetudine, ut diligenter, & quid actum eſſet, & quid ex eo futurum ſperarem, perſcriberem. [63] Sanè tamquam in quodam incili ea omnia adhæſerunt. Marcellus

61. *Plus biennium.*] Non fallitur. numquam enim res, niſi civili bello, ad exitum deducta. *Plus biennium*, pro, *Plus biennio*: ut epiſt. 6. lib. VI. ad Att. *Plus annum provinciam obtinere.* P. Manut.

62. *Moretur.*] Paſſive, dixit, antiquo more. ſic in agraria 2. *Excipere nominatim agrum, qui publicus eſſe fateatur.* Idem.

63. *Sane tamquam vi quadam in Cilicia omnia adhaeſerunt.*] Nos hunc locum valde corruptum invenimus in antiquis exemplaribus: vulgati etiam codices diverſas inter ſe, & parum firmas lectiones habent: eam igitur ſumus ſecuti quam probabiliorem duximus, etſi nulli ſatis confidimus. Cum tamen neceſſe eſſet unam aliquam ex illis omnino capere (nec enim meliorem ipſi aut invenimus, aut excogitavimus) minus depravatam (niſi fallor) elegimus. Sic autem habent antiquiores codices, *ſane tanquam in quodam in Cilicia omnia adhaeſerunt.* Quæ profecto verba non parum perverſa & inquinata ſunt. Nos ea hic poſuimus, ut omnes hunc locum ſuſpectum habeant, & ut ingenioſiores videant attente, poſſintne meliorem ex his veſtigiis lectionem elicere, aut comminiſci. *Victorius. Tanquam in quod. ſilice jam omn.*] Quid de hoc loco ſentiremus, olim planum fecimus, & quam ad illum reſtituendum opem dare potuimus, tunc præbuimus. Non poſſumus in tantis anguſtiis temporis tantiſque tenebris aliquid lucis videre. Quod de eo etiam loco dicimus, qui hunc ſequitur: ille enim quoque, ut olim docuimus, minoribus maculis inquinatus eſt. *Idem in poſter. In quod. ſilice.*] Pantagathus ex antiquis libris, *ſane tanquam in quodam vecta lintre omnia adhaeſerunt.* Urſinus. *Sanè tanquam in quodam ſilice jam omnia adhaeſerunt.*] Retinuimus vulgatam lectionem, cum Victorio & Vaticani excerptis: Antiquiores codices, adnotante Victorio, habent; *ſanè tanquam in quodam in Cilicia omnia adhaeſerunt.* Libri autem Gulielmii duo *in Cilicia*: unus quidem *in Cilia*, malebat ipſe, *in quadam ſilice*. Turnebus tamen lib. XII. cap. 17. ex veſtigiis v. c. hæſitans expediebat, *in quodam cilicio*: quod per *cilicium & coactilia* aliquando liquores tranſmittuntur, ut in iis ramenta auri adhæreſcant aquâ transfuſa. Paullus Manutius, quod probabat Lambinus, *in quodam incili jam omnia adh.* utramque tamen conjecturam ingenioſam quidem, ſed fortaſſe coactiorem, & alieniorem affirmat Andreas Schottus, mavultque ex antiquæ ſcripturæ veſtigiis codic. Maff. *in quodam victilica omn. adh. in quodam fictili ea omnia adhaeſerunt*: quòd fictilia vaſa odorem ſemel imbuta retinent; Amicus porrò ejus ἀδηλος quidam volebat: *tanquam in quodam juſtitio* vel *interſtitio*. At iterum hoc ei placebat: *tanquam in quodam vitiligio*, cujus conjecturæ rationes apud ipſum videantur lib. II. cap. 21. Nodor. Denique divinabat, *fictili lucra omnia adhaeſerunt*: quâ formâ ac fictione pro-

 ximâ

cellus idem illud de provinciis urget, neque adhuc frequentem ſenatum efficere potuit. [64] Quòd ſi [x] anno præterito Curio tribunus, & eadem actio de provinciis [y] introivit: quàm facilè nunc ſit omnia impedire, [65] & quàm hoc [66] Cæſari, qui ſuâ cauſâ rempublicam non curet, [67] ſuperet, non te fallit.

[x] *alii* hoc anno.

[y] *alii* introibit.

EPI-

ximâ epiſtolâ dixiſſe videatur: *Hic nos omnes abſolvimus, &, Hercules, confecta omnia fœda & inhoneſta ſunt.* Quæ, ut ipſius pace dicam, omnia coactiora & alieniora hoc loco videntur: quamquam illius conatus litteras juvandi laude ſuâ non fraudandi ſunt. Pantagathi conjectura non prætereunda eſt: *ſanè tanquam in quodam vecta lintre omnia adhæſerunt.* eſt tamen talis, qualia omnia ipſius: hoc eſt, parum veriſimilis, licet alias argute. *Gebhard.* *Sane tanquam in quodam incili omnia adhæſerunt.*] Omnia ſtupent ac ceſſant, ut aqua quæ non currit obturato incili. Feſtus: *Inciles foſſæ, quæ in viis fiunt ad deducendam aquam, ſive derivationes de rivo communi factæ.* Cato de R. R. 155. *Per hiemem aquam de agro depelli oportet. In monte foſſas inciles puras habere oportet.* Mox; *Quum pluere incipiet, familiam cum ferreis ſarculis exire oportet, incilia aperire.* Columella 8, 9. *Ut a ſuperiore parte, ſi olla in clivo ſit, incilia excitentur.* Huc pertinet proverbium a clepſydra vel incili petitum: *Aqua hæret.* Cic. III. ad Q. ep. 8. *In hac cauſa mihi aqua hæret*, id eſt, ceſſat conſilium. Neſcio quid agere debeam. III. Off. extremo. *J. F. Gronovius.* Manutii emendationem probat etiam Salmaſius in Solinianis exercitationibus. & cum a ſcriptura vetuſtiſſimorum librorum propius abſit quam aliorum, licet non ineptæ ſint (nam & meus primus habet *tanquam in quodam incilicia*), non potui eam non probare. Verum quidem eſt, aqua non hæret in incilibus, ſed per illa derivatur aut in flumina, aut lacus, aut e fluminibus & lacubus in agros. Homines tamen & jumenta & currus hærent, ſi in *incilia* in viis facta inciderint. Sicut & hodie foſſæ fodiuntur nec admodum latæ, nec admodum profundæ a colonis ad impediendum iter ac tranſitum hominum juxta ac jumentorum per ſuos agros. Feſtus: *inciles foſſæ, quæ in viis fiunt ad deducendam aquam.* Apul. Metamorph. lib. IX. *Via lacunoſis incilibus voraginoſa.* In tali via neceſſe eſt ſæpe *hærere* currus, jumenta, homines, cum *incilia* in iis ſunt paullo profundiora. *Gravius.*

64. *Hoc ſi præterito anno.*] Sic. MS. non *Quod.* Si poſt elapſum hunc annum Curione tribuno rurſus introducetur & agitabitur actio de ſucceſſione provinciarum. *J. F. Gronov.*

65. *Et quam hoc Cæſari, qui ſuam cauſſam, remp. non curet, ſuppetat.*] Ita leg. Et Cæſari, qui curet ſuum commodum, non curet quid ex uſu ſit Reip. quam hinc ſuppetat, in promtu ſit, nempe ut omnia impediantur, non ignoras. *Idem.*

66, *Cæſari qui ſuâ cauſa remp. non curet, ſuperet.*] Libri mſſ. Lambin. hanc lectionem habent, repræſentatam quoque in editio-

ne

EPISTOLA VI.

ARG. *Scribuntur hac: Appium, qui cum Cicerone in gratiam redierat, a Dolabella eſſe accuſatum: cavendum Ciceroni, ne, ſi Appio non ſtuduerit, parum ſimpliciter & candide inimicitias depoſuiſſe videatur: uxorem a Dolabella diſceſſiſſe: poſſe ei Tulliolam, Ciceronis filiam, collocari: Pompejum valde pro Appio laborare: ſummam eſſe conſulum negligentiam: totam otioſam eſſe civitatem: Bibulum in Syria male pugnaſſe: Curionem tribunum pleb. mutata voluntate, ab optimatibus ad Cæſaris partes tranſiiſſe: Appii gratiam ſe cupere: Dolabellæ affinitas ſi probetur, celandum: niſi pantheras Græcas habeat, turpe Ciceroni futurum. Tota negotialis eſt epiſtola: ſcripta Paullo & Marcello Coſſ.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 13. lib. xv. ſequitur proxime ſubjuncta.

COELIUS CICERONI S.

NON dubito, quin perlatum ad te ſit, Appium à Dolabella reum factum: 68 ſanequàm non ea, quam exiſtimaveram, invidia. Neque enim ſtultè Appius: qui ſimulatque Dolabella acceſſit ad tribunal, introierat in urbem, triumphique poſtulationem abjecerat. Quo facto [z] retudit ſermones, paratiorque viſus eſt, quàm ſperaverat accuſator. Is nunc in te maximam ſpem habet. Scio tibi eum non eſſe odio. quàm velis eum obligare, in tua manu eſt: cum quo [a] ſimultas tibi non fuiſſet, liberius tibi de tota re eſſet. Nunc ſi 69 ad illam ſummam [b] veritatem legitimum jus exegeris: cavendum tibi erit, ne parum ſimpliciter & candidè poſuiſſe inimicitias videaris. In hanc partem porrò tutum

z *ita Victor. alii* retulit. P. B.

a *alii* ſimultates t. n. fuiſſent. *MS.* ſi ſimultas.

b *alii* ſeveritatem.

ne Victorii. Peck. quoque *ſuperet*. Vulgata lectio tota abhorret: *Cæſari & iis qui ſuam cauſam non reipub. curant, ſuppetat, non te fallit.* Gebhard.

67. *Superet.*] Superſit, reliquum ſit: id eſt, quantum in hoc Cæſar negotii ſit habiturus. ſic lib. v. de Fin. *De eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificari volunt.* & ad Att. lib. XIII. *Si quid ære meo alieno ſuperabit.* P. Manut.

68. *Sane non ea qua exiſtimaveram invidia.*] Non ita approbantibus hominibus & faventibus vapulanti, ac periculo ejus tanquam ſontis & noxii gaudentibus. *J. F. Gronov.*

69. *Ad illam ſummam veritatem.*] Summa veritas, quod in Officiis *Summum jus*, quum ait, *Summum jus, ſumma injuria. Exigere legitimum jus ad ſummam veritatem*, eſt ſtatuere, quod rigor legum & ſtrictum jus requirit. Si cum eo agis, ut ſtricto & ſevero jure agere deberes. *Idem.*

70. *Poſtu-*

tum tibi erit, ſi quid volueris, gratificari. nemo enim neceſſitudine & amicitia te deterritum ab officio dicet. Illud mihi occurrit, quòd inter [70] poſtulationem, & nominis delationem, uxor à Dolabella diſceſſit. Quid mihi diſcedens mandaris, memini; quid ego tibi ſcripſerim, te non arbitror oblitum. Non eſt jam tempus plura narrandi. Unum illud monere te poſſum: ſi res tibi non diſplicebit, tamen hoc tempore nihil de tua voluntate oſtendas, & exſpectes, quemadmodum exeat ex hac cauſa. [c] Denique invidioſum tibi ſit, ſi emanarit. Porrò, ſignificatio ulla ſi interceſſerit, clarius, quàm deceat, aut expediat, fiat. Neque [d] ille tacere eam rem poterit, quæ ſuæ ſpei tam opportuna acciderit: quæque in negotio conficiendo tanto illuſtrior erit: cùm præſertim is ſit, qui ſi pernicioſum ſciret eſſe loqui de hac re, vix tamen ſe contineret. Pompejus dicitur valde pro Appio laborare, ut etiam putent alterum utrum de filiis ad te miſſurum. Hic nos omnes abſolvimus: [71] & hercule [e] confecta omnia, fœda,

c *alii* ne quà.

d *alii* enim ille.

e confiſta *Manut.*

70. *Poſtulationem & nominis delationem.*] Prima igitur poſtulatio, ſecunda nominis delatio, poſtrema accuſatio fuit. poſtulabatur primum, ut accuſare aliquem liceret: deinde hoc impetrato, nomen ejus deferebatur: poſtremo accuſabatur. In tabula ænea Torquati Bembi, Petri filii: *De ea re ejus petitio, nominiſque delatio eſto.* Pro domo: *Sext. Propertii nomen detulit: accuſare propter calumniæ metum non eſt auſus.* Interdum *Poſtulare*, pro accuſare accipitur. *P. Manut.* *Inter poſtulationem & nominis delationem.*] Primum poſtulabat accuſator a Prætore, ut ſibi liceret nomen deferre, ubi permiſerat, conſtituebatur dies. Poſtquam is dies veniſſet, deferebat accuſator nomen, i. e. petebat, ut adverſarius reciperetur in reos. Medio igitur tempore uxor nuncium remiſit Dolabellæ. *J. F. Gronov.*

71. *Hercule confecta omnia, fœda & inhoneſta ſunt.*] Nos hunc locum in melioribus etiam exemplaribus miſerabiliter lacerum invenimus. Quia tamen variis modis legitur, quod vere ſemper accidit, cum veritas ex vetuſtiſſimis libris accipi non poteſt, cui omnes libenter acquieſcant; nos hic antiquam ſcripturam apponemus, etſi perverſam & corruptam; ut poſſit, qui voluerit, experiri, an commodiorem ullam lectionem ex ea exprimere queat, ſimulque videre, quæ circumferuntur diverſæ hujus loci lectiones quam pudenter, quamque fideliter ex antiquis fere vetuſtate deletis veſtigiis deductæ ſint. Eſt autem hæc, *& Hercules conſapta omnia fodera & inhoneſta ſunt.* Quidam legunt, *conſcripta omnia fœdera*, alii *conſilia omnia*, ut nihil incertius ſit. *Victorius.* In manuſcripto, pro *confecta* ſcriptum eſt *conſilia.* Pantagathus autem le-

fœda & inhoneſta ſunt. Conſules autem habemus ſumma diligentia: adhuc ſenatusconſultum, niſi 72 de feriis Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni noſtro 73 tribunatus conglaciat. Sed dici non poteſt, quomodo hîc omnia jaceant. Niſi 74 ego cum tabernariis & aquariis pugnarem, veternus civitatem occupaſſet. Si Parthi vos nihil calfaciunt, 75 nos hic frigore frigeſcimus. Tamen, quoquo modo hîc omnia jaceant, 76 potuit ſine Parthis. Bibulus in Amano neſcio quid cohorticularum amiſit. Hoc ſic nuntiatum eſt. Quod tibi ſuprà ſcripſi, Curionem f valde frigere; jam calet. nam 77 ferventiſſimè concerpitur. 78 Leviſſimè enim, quia P. CXVI.

f *alii non habent* valde.

legebat, *& hercules confecta omnia fœda & inhoneſta ſunt.* vel, *& hercules coëmpta omnia fœdere.* Urſinus.

72. *De feriis Latinis.*] Singulis annis in Albano monte, populi Romani Latinorumque conventu, ſacrificium fiebat, diſtributa ſingulis populis immolatarum hoſtiarum carne. *Latiar* vocabatur, quod Latiali Jovi fieret: conventus autem ille, *Feria Latina:* quarum auctor Superbus rex fuit, uno iis die dicato: poſt reges ejectos alter additus: tertius poſt fœdus cum Latinis ictum, Sp. Caſſio conſule: anno CCCXCVI. quartus. Dionyſius, Livius, Plutarchus, Cicero, alii. *P. Manut.*

73. *Tribunatus conglaciat.*] Tranſit ſine ullo motu, aut ſingulari actione, quaſi frigore devinctus & immobilis ſit. *J. F. Gronov.*

74. *Ego cum tabernariis & aquariis pugnarem.*] Erat enim ædilis, & iis, qui tabernas circa forum habebant, item, qui aquas publicas in urbem deducebant, & partiebantur inter vicinias, ob neſcio quod peccatum mulctam videtur dixiſſe, de qua certarunt ad populum. *Idem.*

75. *Nos hic frigore frigeſcimus.*] Peck. *nos nihil frigore frigeſcimus.* quemadmodum ſuperius pro *confecta*, *conſcripta.* Gulielmius pro *frigeſcimus* conjecit *rigeſcimus* non malè, niſi & ſic auctores loquerentur. *Gebhard.* Forte *ſeneſcimus*, in ſegnitiem & torporem reſoluti ſumus. *J. F. Gronov.*

76. *Potuit ſine Parthis.*] Forte: *tamen, quoquo modo hic omnia jaceant, potius ſine Parthis.* Idem.

77. *Ferventiſſime concerpitur.*] Hoc eſt, boni ſeu optimates ubique male de eo loquuntur, & ejus levitatem, quod ad Cæſaris partes transfugerit, graviſſime accuſant. Non poſſum hic Manutio ſubſcribere, qui male hunc locum interpretatur. *Grav.*

78. *Leviſſime enim, quia de intercalando non obtinuerat.*] Sermo eſt de Curione, qui cum antea ſenatum defenderet, & contra Cæſarem ſententias diceret, ſubito transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit: quod incredibilem ipſius inconſtantiam declaravit: quare vere hic Cœlius inquit, *leviſſime enim*, & quæ ſequuntur. Qui locus cum mendoſe antea legeretur, a me purgatus

quia de intercalando 79 non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæſare loqui cœpit: legemque Viariam, non diſſimilem Agrariæ Rulli, & Alimentariam, g quas jubet ædiles metiri, jactavit. hoc nondum fecerat, cùm priorem partem epiſtolæ ſcripſi. Amabo te, ſi quid, quod opus fuerit, Appio facies, 80 ponito me in h gratia. i De Dolabella integrum tibi reſerves, ſuadeo. & huic rei, de qua loquor, & dignitati tuæ, æquitatiſque opinioni k hoc ita facere expedit. 81 Turpe tibi erit l pantheras Græcas me non habere.

g qua *Guliel.* quæ *Græv.*
h *alii* gratiam.
i Dolabellam *MS.*
k *alii* te hoc.
l *alii* pantherarum greges.

EPI-

tus eſt, & ratione ipſa hortante, & auctoritate vetuſti codicis: ita enim legitur in Mediceo: quam animadverſionem ut firmam & apertam, tunc argumentis & teſtimoniis confirmandam eſſe non putavi. Manutii tamen *belliſſime* in poſteriore ſua editione, quemadmodum in priore fecerant, ſcripſerunt. *Victorius.* Veneti *Leviſſime*, nos *belliſſime*. Illud noſtrum habet εἰρωνείαν, hoc ſimplicem reprehenſionem. *Camer.*

79. *Non obtinuerat.*] A collegio pontificum. id enim Dionis oſtendit hiſtoria. & interkalandi poteſtatem penes eos fuiſſe, qui faſtis præerant, Macrobius lib. I. Sat. docet his verbis: *Dies ille, quo abundare annum diximus, eorum eſt permiſſus arbitrio, qui faſtis praerant; ut, cum vellent, interkalarent.* Et paullo poſt: *Fuit tempus, cum, propter ſuperſtitionem, interkalatio omnis amiſſa eſt: nonnumquam vero per gratiam ſacerdotum, qui cum publicanis proferri, vel imminui, conſulto anni dies volebant, modo auctio, modo retractio dierum proveniebat.* Sacerdotes autem, quos Macrobius ait faſtis præfuiſſe, pontifices fuere: quod Livii verba teſtantur lib. IX. *Civile jus* (inquit) *repoſitum in penetralibus pontificum, evulgavit; faſtoſque circa forum in albo propoſuit; ut, quando lege agi poſſet, ſciretur.* Et pontificem, cùm interkalationem petiit, Curionem ipſum fuiſſe, ex Dione cognoſcitur. *P. Manut.*

80. *Ponito me in gratia.*] Rectum eſt etiam *in gratiam*, & ſignificat conciliato mihi gratiam apud Appium. Sic lib. V. ad Attic. ep. 13. *Apud Lentulum ponam te in gratiam.* Eod. Libr. ep. 11. *Te in maxima gratia poſui, & hercule merito tuo feci.* lib. VI. ad Attic. ep. 1. *Lecta tua epiſtola gaudio exultat: etenim ſcripta bellè eſt, meque apud eum magna in gratia poſuit.* J. F. Gronov.

81. *Turpe tibi erit Pantheras Græcas me non habere.*] Lectionem hanc inventam à me in cunctis manuſcriptis, & impreſſis codicibus retinui, *Pantheras Græcas* appellat, quæ in Pamphylia & Cilicia caperentur, quibus provinciis Cicero præerat. Græci autem homines eas incolebant, ut diſtinguat ab Africanis: nam in Africa etiam naſcuntur, quod non multo poſt Cœlius declarat, cum inquit, *quæ ad ludos ei advectæ erant Africanæ.* Eaſdem a nationibus ac populis, apud quos naſcerentur, vocavit Cicero ad Atticum ſcribens, *Cybiratas.* Quam rectè igitur fecerint, qui ex ingenio legunt, *Pantherarum greges* facilè cognoſci poteſt. Vidimus

Flo-

EPISTOLA VII.

ARG. *Brevis epiſtola; quia pridie ſcripſerat pluribus verbis, nec deinde novi quidquam acciderat, præter Cornificii & Oreſtillæ filiæ nuptias, Paullæ divortium, Ocellæ adulteria. Morale principium, quia timet amoris cauſſa, ne Parthi aliquid moveant: quæ ſequuntur, ad negotiale genus pertinent.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit proxime ſuperior, ſequitur ep. 7. lib. III.

COELIUS CICERONI S.

QUAM citò tu iſtinc decedere cupias, neſcio: ego quidem eo magis, quo adhuc feliciùs [m] rem geſſiſti. Dum iſtic eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne hunc riſum meum [82] metus [n] aliqui perturbet. Breviores has litteras properanti [83] publicanorum tabellario ſubitò dedi: tuo liberto pluribus verbis ſcriptas pridie dederam. Res autem novæ nullæ ſanè acciderunt, niſi hæc vis tibi ſcribi, quæ certè vis. Cornificius [o] adoleſcens Oreſtillæ filiam ſibi deſpondit. [84] Paulla Valeria, ſoror [85] Triarii, divortium ſine cauſa, quo die

m res *MS.*

n *rectè pro* aliquis.

o *ita MSS. alii aliter.*

Florentiæ Africanam, quam devicto ſæviſſimo archipirata, regnoque quod occuparat ſpoliato, Carolus Imper. ex Africa aſportavit, Florentiæque reliquit: ibi autem cum publice aleretur, mortua eſt. *Victor.*

82. *Metus aliqui perturbent.*] Vetus codex *perturbet* ſingulari numero: frequenter autem in vetuſtis codicibus *aliqui* pro *aliquis* invenitur, ut in fine hujus epiſtolæ, *cum qua ſit aliqui deprehenſus.* Et in principio epiſtolæ ad Marium, *ſi te dolor aliqui corporis.* Victorius.

83. *Publicanorum.*] Ejus ſocietatis, quæ Aſiana vectigalia redemerat. plures enim erant publicanorum ſocietates, ep. 9. lib. XIII. *P. Manut.*

84. *Paulla.*] Raro quidem cognominibus mulieres utebantur: ſed, numquam, qui putarunt, plane falluntur. id quod, ut Plutarchi teſtimonium omittam, vel hic locus oſtendit. Sullæ vero filiam, quam Miloni nupſiſſe proxime diximus, quis neſcit Corneliam fuiſſe, cum eadem tamen Fauſtà vocaretur? quid Oreſtilla, a Cœlio & Salluſtio, quid Laterenſis a Valerio Maximo lib. VIII. cap. 2. nominata, non aperte cognomen eſt? nam a nominibus omnes appellatas, ut Valeria, Terentia, Tullia, ſatis inter omnes conſtat. Hæc vero Paulla eadem eſt, quæ Polla vocatur epiſt. 8. lib. II. quemadmodum ab aulla *olla*, ſic a Paulla *Polla. Idem.*

85. *Triarii.*] Hic eſt P. Valerius Triarius, qui Scaurum accuſaverat

die vir è provincia venturus erat, fecit. 86 Nuptura eſt D. Bruto. 87 nondum retulerat. Multa in hoc genere incredibilia, te abſente, acciderunt. Servius Ocella nemini perſuaſiſſet ſe mœchum eſſe, niſi triduo bis deprehenſus eſſet. Quæres, ubi? 88 ubi hercule ego minimè vellem. relinquo tibi quod ab aliis quæras. neque enim diſplicet mihi, imperatorem ſingulos percontari, cum qua ſit p aliqui deprehenſus.

P. B.

p *ita paulo antè.*

EPISTOLA VIII.

ARG. *Privata primum narrat de judiciis: deinde ſubjungit publica, de S. C. de Pompejo, Caſare, Curione: poſtremo, iterum de privatis agit, qua ad ipſum pertinent, id eſt, de pantheris, de ſyngrapha Sittiana, de liberto Philone, & Diogene Graco.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 6. lib. III. ſequitur ep. 9. lib. II.

M. COELIUS M. CICERONI S. D.

ETSI q de republica quæ tibi ſcribam, habeo: tamen 89 nihil, r quo magis gaviſurum te putem, habeo, quàm hoc. 90 Scito, 91 C. Sempronium Rufum, Ru-

q multa de *alii.*
r quod *Grav.*

verat Cicerone defendente, ejus Triarii filius, qui legatus L. Luculli bello Mithridatico male rem geſſerat. Sed hic eloquentia valuit, & in Bruto præclare laudatur his verbis: *Me quidem admodum delectabat etiam Triarii in illa atate plena litterata ſenectutis oratio, quanta ſeveritas in vultu, quantum pondus in verbis: quam nihil non conſideratum exibat ex ore.* Libro etiam de Finibus I. teſtimonium ei doctrinæ tribuitur. Periit civilibus armis: quod in eodem Bruto legitur. *P. Manut.*

86. *Nuptura eſt D. Bruto.*] Al. *nuptura eſt.* D. Pollam certe D. Brutus uxorem habuit, ep. 8. lib. XI. *Corrad.*

87. *Nondum retulerat.*] Locus valde obſcurus. Mediceus codex (nihil enim melius mihi facere poſſe videor, quam veterem ſcripturam in his difficultatibus indicare:) *Nondum retuleras.* Aliorum conjecturas non reprehendo, etſi illis non valde aſſentior. *Victor. Nondum retul.*] *Mundum retulerat* Pantagathus: qua quidem emendatione nihil poteſt aptius excogitari, ſive ex ingenio ea ſit, ſive ex libris veteribus. *Urſin.*

88. *Ubi hercule ego minime vellem.*] Non dubito quin *nollem* legendum ſit pro *vellem.* Idem.

89. *Nihil, quo magis te gaviſurum put.*] Meus primus, *nihil, quod magis te gaviſurum put.* Et hoc Cœlianum eſt. ſic ſuperius ep. 2. *puto, ut ſuum gaudium gauderemus.* Et inferius ep. 14. *Nunc ſurit tam gaviſos homines ſuum dolorem.* Grævius.

90. *Scito, C. Sempronium Rufum, Rufum mel ac delicias tuas.*] Ele-

Rufum mel, ac delicias tuas, 92 calumniam 93 maximo plauſu tuliſſe: [s] quæris quâ in cauſa? M. Tuccium, accuſatorem ſuum, poſt ludos Romanos reum lege Plotia de vi fecit, hoc conſilio, quòd videbat, 94 ſi extraordinarius reus nemo acceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſam eſſe dicendam. Dubium porrò illi non erat, quid futurum eſſet. Nemini hoc deferre munuſculum maluit, quàm ſuo accuſatori. Itaque ſine ullo ſubſcriptore deſcendit, & Tuccium reum fecit. At ego, ſimulatque audivi, invocatus ad ſubſellia rei [t] occurro: ſurgo, neque verbum de re facio. Totum Sempronium uſque eo perago, 95 ut Veſtorium quoque interponam, & illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro beneficio dederit, 96 ſi quid injuriis ſuis eſſet, [v] ut

[s] *ita Vict. alii* quod is in cauſa.

[t] *alii* accurro.

Elegantiſſimè ex v. c. repetiit *τὸ Rufum* Victorius, cum quo Vaticanus facit, ſecutuſque eſt in ſuâ editione Lambin. ut Catullus:

Cœli Lesbia noſtra, Lesbia illa,
Illa Lesbia, quam Catullus unam &c. Gebhard.

91. *C. Sempronium Rufum, &c.*] In melioribus codicibus repetitum eſt nomen illud *Rufum* omnino eleganter, non librariorum vitio, ut putarunt qui bis vocem illam deſcribere neglexerunt. *Victorius.*

92. *Calumniam maximo plauſu tuliſſe.*] Daneſius *juraſſe* ſcribit pro *tuliſſe* auctoribus libris manuſcriptis, quibus valde aſſentior: in fragmento enim æneo legis Serviliæ, quod eſt apud me ex muſeo Petri Bembi tranſlatum, ita inciſum eſt: *Ad. joudicem. in. eum. annum quei. ex. H. L. factus. erit. in. jous. educito. nomenq. ejus. deferto. ſei. dejuraverit calumniæ. cauſa. non. poſtulare.* Urſinus. *Calumniam tuliſſe.*] Ut *præmium ferre.* Calumniæ ſeu litis falſæ & calumnioſæ intentatæ damnatum, & id ſuæ temeritatis præmium tuliſſe. Mal. Man. *J. F. Gronov.*

93. *Maximo plauſu.*] Omnibus, qui in foro erant, lætis & gaudentibus infortunio ejus. *Idem.*

94. *Si extraordinarius nemo.*] Cui ſtatim, aliis judiciis ſepoſitis, cauſſa eſſet dicenda. Ut erat judicium de vi, quod unum, & diebus feſtis ludiſque publicis, omnibus negotiis forenſibus intermiſſis, exerceretur, ut ait Cicero pro Cœlio 1. *Idem.*

95. *Ut Veſtorium quoque interponam.*] Hic Ciceronis & Attici erat perfamiliaris, habebatque neſcio quid controverſiæ cum Sempronio, quem viciſſe tandem videtur: quum Cicero ad Atticum ſcribat, ſe illius potentiæ invidere. *Corrad.*

96. *Si quid injuriis ſuis eſſet, quo Neſtorius teneretur.*] Poſſum & hic vetuſtam ſcripturam proferre, ſi quid ex ea commodi elici poſſit. Locus certe variis & inter ſe diverſis modis legitur: quas tam incertas lectiones quivis videre poterit, & etiam alias excogitare. nos in tantis tenebris, cum nihil lucis adferre queamus,

 vetere

ᵛ quo *Grav.* quod *alii.*

ˣ *Victor.* prætore exp.

ʸ magis *MS.*

P. CXVII.

ᶻ miror *MS.*

ᵃ *alii* indicet.

ᵇ *alii* quid ſi.

ᶜ qui de ſe *MS.*

[v]ut Veſtorius teneretur. Hæc quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Servilius poſtquàm, ut cœperat, 97 omnibus in rebus turbarat, 98 nec, quod non venderet, quoiquam reliquerat; 99 maximeque nobis traditus erat invidiæ: neque Laterenſis [x] prætor, expoſtulante Pauſania, nobis patronis, QUO EA PECUNIA PERVENISSET, recipere voluit: quòd Pilius, neceſſarius Attici noſtri, de repetundis eum poſtulavit: [y] magna illico fama ſurrexit; & de damnatione ferventer loqui eſt cœptum. Quo vento projicitur Appius [z] minor, ut [a] implicet pecuniam ex bonis patris perveniſſe ad Servilium, prævaricationiſque cauſa diceret depoſitum HS. LXXXI. Admiraris amentiam. [b] immò ſi actiones ſtultiſſimas, [c] quid ſi nefarias patris confeſſiones audiſſes? 1 Mittit in conſilium eosdem illos, 2 qui

vetere ſcriptura propoſita, ad alia tranſibimus, *ſi quod injuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneret.* Victorius. *Si quid i. ſ. e. quo Veſtorius teneretur.*] Pantagathus, *ſi quod injuriis ſuis eſſet, ut Veſtorius teneretur.* idem paullo poſt, pro *prævaricationiſque cauſſam diceret depoſitum*, recte (ut opinor) ſcribebat, *prævaricationiſque cauſa dejeret depoſitum.* & infra, *a quodam Druſotettio.* Urſinus. *Si quid injuriis ſuis eſſet.*] Lege, *Si quid in Thuriis ſuis eſſet.* quemadmodum conceſſerit Veſtorio & in eum tranſtulerit poſſeſſiones & res, quas habebat in Thuriis, prope veterem Sybarin, non tamquam ob debitum, (quod ab eo exigebat Veſtorius, Sempronius abjurabat) ſed in gratiam Ciceronis arbitri inter eos ſumpti. *J. F. Gronov.*

97. *Omnibus in rebus turbarat.*] Id eſt, conturbarat, decoxerat, *Conturbaſſe*, & *conturbaſſe rationes* dicuntur decoctores. Juvenal.

Sic Pedo conturbat, Matho deficit.

Martial. IV.

Conturbabit Atlas, & non erit uncia tota,
Decidat tecum qua Pater ipſe Deum.

Et ſic conturbator eidem VII, 26. X, 96. *Idem.*

98. *Ne, quod non venderet, quoiquam reliquerat, Maximeque nobis traditus erat invidiæ.*] Ita hunc locum emendavi ex Peckio excerptis, & editione Victorii. Vulgabatur, *nec, quod non venderet, quicquam reliquerat: maxima nobis traditus erat invidia.* Vaticanus, & Victoriani, *cuiquam:* ſed quia in Peckio excerptis erat *quo inquam* cuivis proclive erat facere *quoiquam.* Gebhard.

99. *Maxima nobis traditus erat invidia.*] Suſceptus erat a ſe defendendus in reatu, admodum adverſo rumore hominum. *J. F. Gronov.*

1. *Mittit in conſilium eosdem illos &c.*] Optime hæc explicat Aſconius in Verrinam III. *Mittere judices in conſilium eſt dimittere judices ad ſententiam dicendam, ubi allegatis omnibus argumentis,*

erant

[2] qui lites æſtimarant, judices. Cùm æquo numero ſententiæ fuiſſent, [3] Laterenſis leges ignorans, pronuntiavit, [d] quod ſinguli ordines judicaſſent: [4] & ad extremum, ut [e] ſolent, non redigam. Poſtquàm diſceſſit, & pro abſoluto Servilius haberi [f] cœptus, legiſque unum & centeſimum caput legit, in quo ita erat: [5] QUOD EORUM JUDICUM MAJOR PARS JUDICARIT, ID JUS eſt

d quid *Grævi.*
e *alii* ſolet, ait, referam.
f coeptus *Lamb.*

orator dixerit, Dixi. Dicebantur quoque de *conſilio demitti*, cum ſententia pronunciata præco dixiſſet *ilicet.* Donat. ad Terent. Phorm. 1, 4, 31. *Sic judices de conſilio demittebantur, ſupremo dicto cum prætor pronuntiaſſet, ilicet: quod ſignificat ire licet.* Cuper.

2. *Qui lites æſtimarant.*] Poſt damnationem definiebatur ſumma pecuniæ, ut cognoſceretur quantum a reo eſſet exigendum. Action. 1. in Verr. *Quod P. Septimio Senatore damnato Q. Hortenſio prætore de pecuniis repetundis lis æſtimata ſit eo nomine, quod ille ob rem judicandam pecuniam accepiſſet.* Alluſit Liv. lib. XLIII. in Orat. Rhodior. *Voluntatis noſtræ tacitæ, velut litem æſtimari, veſtris inter vos ſermonibus audio.* Seneca lib. II. de Ira c. 27. *Si verum dicere ipſi nobis voluerimus, pluris litem noſtram æſtimabimus.* lib. III. de Ira c. 32. *Nunc ex imperio iræ loquimur; cum illa abierit tunc videbimus quanti ſit iſta lis æſtimanda.* J. F. Gronov. Adde Budæum part. poſt. in Pand. p. 93. & ſeq.

3. *Laterenſis leges ignorans, pronuntiavit, quod ſinguli ordines judicaſſent.*] Cum ex tribus ordinibus, qui res judicabant, duo Servilium abſolviſſent, unus condemnaſſet, univerſorum autem judicum æquo numero ſententiæ fuiſſent, Laterenſis, qui ordines, non ſententias reſpiceret, abſolutum credidit, ſeque eum in tabulas dixit abſolutum relaturum. Poſtea cum in lege repeiiſſet, non ex ordinum numero, ſed e judicum majori parte, vel abſolvendos, vel condemnandos eſſe reos: non retulit, ut dixerat, in tabulas abſolutum, ordinum judicia perſcripſit. *P. Manut.*

4. *Et ad extremum, ut ſolent &c.*] Sic omnes antiqui & novi codices, uno excepto nuper Venetiis impreſſo, habet enim ille *ut ſolet, ait, referam*, etſi poſtea iidem qui librum ipſum excudere, inter varietates exemplarium, quas ad finem libri adpoſuerunt, negativa particula addita *non referam* corrigunt: de qua lectione quid ſtatuendum ſit, alii viderint. Ego ſane parum illi confido: nam cum tantopere ab antiquis veſtigiis recedat, exiſtimo quempiam conjectura ductum ſic perturbatum & deminutum locum ſupplere voluiſſe. *Victor. Et ad extremum, ut ſolet, ait, referam.*] Manuſcriptus habet, *& ad extremum abſolutum, ait, referam.* Urſinus.

5. QUOD EORUM JUDICIUM MAJOR PARS JUDICARIT.] Vulgo *Judicum.* ſed illud antiquius, quemadmodum apud Plautum *meretricium* pro *meretricum.* Et ego apud Fabium Quintilianum inveni *Artificium* in Pal. mſ. pro *Artificum*, ſic quoque editio Antverpienſis. ſcripſi præterea *Ratumque:* pro quo Peckio excerpta *curatumque.* paullò item poſt *tranſegiſſet* ex Vaticano, & Victorii editione. Vulgatur *tranſegit.* Gebhard.

 6. Cum

JUS RATUMQUE ESTO : in tabulas abſolutum non retulit, ordinum judicia perſcripſit. poſtulante rurſus Appio, [6] cum L. Lollio [g] tranſegit, & ſe relaturum dixit. Sic nunc neque abſolutus neque damnatus Servilius de repetundis ſaucius Pilio tradetur. Nam de divinatione Appius, [7] cùm calumniam juraſſet, contendere auſus non eſt, Pilioque ceſſit: & ipſe de pecuniis repetundis à Serviliis eſt poſtulatus, & præterea [8] de vi reus à quodam emiſſario ſuo, Titio, factus eſt. Rectè hoc par habet. Quod ad rempublicam pertinet, omnino multis diebus exſpectatione Galliarum actum nihil eſt. Aliquando tamen ſæpe re dilata, & graviter acta, & planè perſpecta Cn. Pompeji voluntate in eam

g tranſegiſſet *Grav.*

6. *Cum L. Lollio tranſegit, & rel.*] Alii, *cum L. Lollio tranſegiſſe relat.* Sed hæret ſenſus in utravis ſcriptura. *Camer.*

7. *Cum calumniam juraſſet.*] Dicebatur accuſator *calumniam jurare*, cum in exordio judicii jusjurandum daret, ſe non per calumniam litem intentare adverſario, ſed ideo quod juſtas legitimasque accuſandi cauſas ſe habere exiſtimet. Inde factum eſt, ut jurare calumniam in aliquem ſignificet profiteri ſe alicujus accuſatorem. M. Seneca Contr. IX. *Item memini optimè dicere illum pro juvene adulterii reo, in quem Syriacus Vallius homo diſertiſſimus calumniam juraverat.* Contr. XIX. *Et juravit, ſi quam injuriam Cato Pollioni Aſinio accuſatori ſuo feciſſet, ſe in eum juraturum calumniam.* Liv. lib. XXXIII. *Nec ſatis habere bello viciſſe Annibalem, niſi veluti accuſatores calumniam in eum jurarent, ac nomen deferrent.* J. F. Gronovius. Vid. etiam Schottum ad poſteriorem Senecæ controv.

8. *De vi reus a quodam emiſſario ſuo eſt factus.*] Eſt certe miſerum videre, quot vulneribus confectus ſit hic M. Coelii liber, cum præſertim ea ſint quæ vix aut ne vix quidem ſanari queant. Nos quod tutius remedium viſum eſt, ubi nullam meliorem opem adferre poſſumus, veterem plagam nudamus: feliciorique medico tam deſperatum ægrotum libenter tradimus. Vetuſti igitur codices *a quodam ſuo ruſtetio factus.* ſignificat autem nota quædam in illis huic loco adpoſita depravatum eum eſſe. Quidam ex his reliquiis legunt, *a quodam ſuo emiſſario tutio eſt factus.* Nos nec damnamus, nec probamus: unuſquiſque rem ante oculos ſibi poſitam attente accurateque animadvertat, & ſecum quid agendum ſit deliberet, ſi modo dignam, in quam tantus labor inſumatur, judicarit. *Victorius.* Peccarunt noſtri librarii dum veterem ſcripturam, & maxime Medicei codicis, exſcriberent: dictionem enim omiſerunt, quæ ante *ruſteio* poni debebat, ea autem hæc eſt, *emiſſa.* Dolet peccatum illorum cauſſam fuiſſe erroris docto ac diligenti viro: & tamen quod ille ex Aſconii commentariis erutum huc accommodari poſſe cenſuit, adhuc, ſi modo verum eſt, de-

eam partem, ut eum decedere [9] poſt kalendas Martias placeret: [10] ſenatus conſultum, quod tibi miſi, factum eſt, auctoritateſque perſcriptæ. [11] *S. C. auctoritas. Pridie kal. Octob. in æde Apollinis* [12] *ſcrib. affuerunt, L. Domitius, Cn. F. Ahenobarbus, Q. Cæcilius, Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius, L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius, T. F.* [h] *Quirina, C. Lucceius C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius, C. F. Pop. Curio,* [13] *L.* [i] *Atteius, L. F. An.* P. B.

h *Quirini* MS.
i *Ateius* Græv.

defendi poteſt: quod ſcilicet ad *Tetium* pertinet: legi enim poteſt, *a quodam ſuo emiſſario eſt Tetio factus*, nam *S*, ſignificaſſe olim *Sextum* vix credo: præterea poſt *factus* in vetere exemplari *eſt* non legitur, quod verbum hic neceſſarium eſt, ut fortaſſe poſſit concinnari ex litteris illis, quæ confecto *emiſſario* e priſcis veſtigiis, reliquæ ſunt, ut nihil addi ad vulgatam lectionem niſi *Tetio* neceſſe ſit, quod tamen nec valde confirmare, nec diluere volumus: eſt enim res dura, ſed ſubtiliter excogitata. *Idem in poſter.*

9. *Poſt Kal. Mart.*] Pugnare videtur hic Cœlii locus cum Ciceronis loco ep. 3. lib. VIII. ad Attic. in quo Pompejum M. Marcello conſuli, finienti provincias Gallias Kal. Mart. reſtitiſſe, diſerte ſcriptum eſt. Nec tamen aut Cœlium, aut Ciceronem mentiri, credibile eſt. de Pompeji potius levitate & inconſtantia cogimur ſuſpicari, qui, cum reſtitiſſet Marcello conſuli, contra Cæſarem agenti, poſtea cum eodem Marcello conſenſerit de ſucceſſore Cæſari mittendo. epiſtola quidem hujus libri decima, hoc ſenſiſſe oſtenditur, ne S. C. ullum fieret: quod erat, ne Cæſari ſuccederetur, contra Marcelli conſulis relationem. *P. Manut.*

10. *Senatusconſultum factum, auctoritateſque perſcriptæ.*] SC., inquit, factum, reſpiciens ad primum, cui interceſſum non eſt: tribus, quæ ſequuntur, decretis interceſſum eſt, ideo non vocantur SCta, ſed auctoritates perſcriptæ. Vide ad lib. I. ep. 2. Mal. Man. *præſcriptæ.* J. F. Gronov.

11. *SC. auctoritas.*] Hic aliter ſumitur vocabulum *auctoritas*: ſignificat enim nomina eorum, qui præſentes fuere, quum SC. in æs incideretur, & ejus rei teſtes, auctoreſque ſunt. *Idem.*

12. *Scribendo affuerunt.*] Imminutum eſt, & ſubaudiendum, *ſenatus conſulto.* ſic enim tunc loquebantur. exempla vide epiſt. 6. lib. XV. ep. I. lib. VII. ad Att. de Oratore lib. III. Integrum autem poſuit, *ſenatus conſulto ſcribendo Lamiam affuiſſe*, ep. 29. lib. XII. *Ponor ad ſcribendum*, pro, *Ponor affuiſſe ſcribendo*, dixit epiſt. 15. lib. IX. Lampridius in Heliogabalo: *Mater ejus cum veniſſet vocata ad conſulum ſubſellia, ſcribendo affuit:* id eſt, S. C. conficiendi teſtis. *P. Manut.* *Scribendo affuerunt.*] Erat hæc ſollemnis formula, quam præmittebant ſenatusconſultis, qua ſignificatur in ſequentium ſenatorum ſententiam factum eſſe SC. ſive iis præſentibus SC. factum. vid. Briſſon. de formulis. *Græv.*

13. *L. Atteius L. F. A. N. Capito.*] Cum diu anceps in hac lectione fuiſſem, exiſtimavi tandem, non incommode ita legi poſſe: in qua ſi vitium ullum eſt, hujuſcemodi eſt quod defendi

poſſit,

An. Capito, *M. Oppius*, *M. F. Terentina. Quòd M. Marcellus conſul* [14] *V. F. de provinciis conſularibus* [15] *D. E. R. I. C. uti* [16] *L. Paullus*, *C. Marcellus conſules*, *cùm magiſtratum iniſſent*, [17] *a. d.* x. *kal. Mart. quæ in ſuo magiſtratu*

poſſit, nec abſurdam ullam ſententiam habeat. Manutii prima ſua editione litteras illas, quæ ſcrupulum habebant, & quæ ipſis & aliis negotium faceſſebant, ſuſtulerunt, atque ita ſe putarunt omni moleſtia liberare. Hanc ipſorum culpam tacui, quæ & magna eſt, & antiquis ſcriptoribus periculoſa, ſi quis quæcunque non intelligit, in illis delet. Quanto modeſtius me liberaliuſque geſſerim, dicere non oportet: nam me fidemque meam laudare mihi nunc propoſitum non eſt. Quod putant litteras illas ſejungi non oportere, non reprehendo: intelligo enim ipſas Tribum ſignificare poſſe. Si negant veteres in titulis monimentiſque non patris ſolum nomen ſed avi etiam ponere ſolitos, facile redargui poſſunt: ex Ciceronis enim libris, & aliorum optimorum auctorum hoc intelligitur. Qui Romæ priſcas inſcriptiones curioſius legerunt, paſſim hoc animadvertere potuerunt. Poſſemus infinita exempla afferre, ſed non erimus nunc pluribus citandis teſtibus, quam oporteat, ambitioſi. In magno illo volumine, quod Epigrammata antiquæ urbis inſcribitur, multis locis hoc obſervari poteſt. Sed maxime pagina 122. nec non pagina 146. in quibus plurima virorum nomina ſcripta ſunt, quæ cuncta avi quoque nomen retinent, & notis his ſemper ſignata, quibus ea tunc ſignari conſuetudo fuerat. *Victorius. Capito.*] Al. *Ancapito.* Sed ita legendum eſt, *A. N. Capito*, hoc eſt, Auli nepos Capito. *Corrad.* Verior tamen eſt ſententia Manutii, qui per *An.* Anienſem tribum ſignificari contendit. *Grav.*

14. *V. F.*] Uſitatus loquendi modus in oſtendenda relatione. nam V. F. quod eſt, *verba fecit*, idem valet quod *retulit*, apud Frontinum de aquæ ductibus. *P. Manut.*

15. *D. E. R. I. C.*] Id eſt, de ea re ita cenſuerunt. Et ſupra *V. F.* id eſt, verba fecit. Et infra *S. Q. C.* id eſt, Senatuſque conſultum. Et inferius, *S. C. A.* id eſt, Senatusconſulti auctoritas. *Lambinus.*

16. *L. Paullus*, *C. Marcellus Coſſ. deſ. cum Magiſtratum iniſſent*, *ex Kal. Mart.*] Ita leg. Paullus & Marcellus non erant Coſſ., ſed in proximum annum deſignati. Neque autem *ad ex* Latinum eſt, neque *ex a. d. Kalendas.* Nam illo *ex* ante *d*, non utebantur, niſi appoſito numero: velut *ex ante diem* IV *Kalendas*, *ex ante diem* III *Kalendas.* *Ex Kalendis* eſt aut eodem die, aut ubi primum referrent quid ad Senatum poſt eum diem. *J. F. Gronov.*

17. *Ad ex Kal. Mart.*] Locus Varronis reſtitutus magno auxilio eſt ad docendum immutari debere ordinem priorum harum vocum, & pro *ad ex Kal.* legi debere *ex ad Kal.* quemadmodum Paullus quoque emendat. Illum autem jampridem nos caſtigavimus, ſtatimque ſuſpicati ſumus, hanc eſſe hujus loci germanam lectionem. Cum Romæ, XXX fere menſes ſunt, fuiſſem, ſæpe multum-

que

giſtratu futura eſſent, de conſularibus provinciis ad ſenatum referrent, neve quid priùs ex kalendis Mart. neve quid conjunctim de ea re referretur à conſulibus, utique ejus

que cum Marcello Cervino, qui poſtea in ampliſſimum ordinem a Paullo III Pont. Max. cooptatus eſt, de ſtudiis litterarum locutus ſum: cumque ſemel ſermo incidiſſet de vetuſtis exemplaribus, dixi Florentiæ priſcum codicem Terentii Varronis inveniri, librorum quos ſcripſit de agricultura: magno ſtatim deſiderio ille affectus eſt librum hunc videndi, a meque diligenter petiit, cum Florentiam rediiſſem, darem ſaltem operam, ut cum impreſſo aliquo conferrem, & ad ſe cuncta accurate adnotata mitterem. Non potui hoc amiciſſimo & optimo viro denegare. Cumque in antiquo docuiſſem menda quædam reperiri, voluit ille notari a me locos, quos putarem caſtigatius illic legi, in impreſſis autem depravatius; in quo ei quoque morem geſſi. Hunc autem in primis notavi, quem ibi ſincere legi, in impreſſis vero mendoſiſſime judicabam. Volui autem codicem illum ſummo ſtudio a me cum antiquo collatum, communem illi eſſe cum Angelo Colotio, ſancto ac docto viro. Citavi igitur hujus rei optimos ac locupletiſſimos teſtes. Sed aliud etiam auxilium habebam, non minoris momenti, quo locum hunc Cœlii ita caſtigandum eſſe animadverteram. Nam eodem illo in lapide Colotiano, de quo ſupra mentionem feci, ita legitur, EX A. D. V. K. DEC. AD PR. KAL. JAN. SEX. Utinam integer eſſet, magnam utilitatem ſtudioſis litterarum afferret. Eſt enim Ciceronis temporibus exaratus. Utut autem eſt, & ut a me exſcribi potuit, hic eum adponemus: nam huic præcipue loco accommodatus eſt, in quo etiam bis ſunt litteræ illæ, quæ in illo lapide ſæpe leguntur, id eſt, V.F. Quin autem VERBA FECERUNT, ſignificent, dubitari non poteſt: id enim Cicero infinitis locis declarat, aperte autem in x Philipp. *Quod Panſa Cos. verba fecit de litteris:* & quæ ſequuntur.

C. JULIUS CÆSAR IIII. SINE CONLEGA DIC. L. SESTIUS P. F. I.
V. F. Q. FABIUS MAXIM. C. TREBONIUS C.F. M. CLAUDIUS M. F. LAP.
C. CANINIUS C.F. L. MUNATIUS PAUL. ÆMILIU
JULIUS CÆSAR DICT. IV. M. ÆMILIUS M.F. Q. Q. ÆMILIUS LEPID. M L O
C. JULIUS CÆSAR V. M. ANTONIUS M. F. M. APPULEJUS SEX. F. P. SI
V F. P. CORNELIUS P. F. C. SENTIUS SATURN. Q. LU.
C. VIBIUS C. F. PANSA. A. HIRTIUS A. F. V. F. M. VINUCIUS P. F.
C. JULIUS CÆSAR. Q. PELIUS. Q.F. P. CORNELIUS P. F. CN. C.
U. F. C. FURNIUS C. F. C. IV.
C. CARRINAS. C.F. P. VENTIDIUS. P. F. CL. L. DOMITIUS CN. F. P. CO.
MILIUS M. ANTONIUS V. F. L. TA
EX A. O.V. K. DEC. AD. PR. K. JAN. SEXT. M. DRUSUS L. F. L.
MUNATIUS L. F. M. ÆMILIUS M. F. M. LICINIUS M. F.
NTONIUS P. SULPICIUS CEN. LUSTR. N. F. TI. CLAUDIUS TI. F.
ANTONIUS P. SERVILIUS. P. F. M. VALERIUS. M. F.
N. DOMITIUS M.F. C. ASINIUS C. N. F.
VF. CORNELIUS. L. F. V F. P. CANIDIUS P. F. V. F. C. VALGIUS C.F.
C. CANINIUS. *Victor.*

ejus rei cauſa per [18] *dies comitiales ſenatum haberent, S. Q. C. facerent: &, cùm de ea re ad ſenatum referretur à* [k] *COSS. eorum, qui in CCC judicibus eſſent,* [19] *ſex adducere liceret.* [20] *Si quid* [l] *ea re ad populum,* [m] *ad plebemve lato opus eſſet, ut Ser. Sulpicius, M. Marcellus COSS. prætores, tribunique plebis, quibus eorum videretur, ad populum, plebemve referrent: quod ii non tuliſſent, uti, quicumque deinceps eſſent, ad populum plebemve ferrent.* [n] [21] *L. V.* [22] *Prid. kalend. Octob. in æde Apol-*

k *conſiliis* MS.
l alii *de ea re.*
m alii delent *ad.*
n *I. V.* Græv. *S. C. A.* alii.

18. *Dies comitiales.*] Per quos haberi ſenatum leges vetabant. ep. 2. lib. 11. ad Quinctum fr. *Conſecuti ſunt dies comitiales, per quos ſenatus haberi non poterat.* Et eodem libro, epiſtola Riſi: *Comitialibus diebus, qui Quirinalia ſequuntur, Appius interpretatur, non impediri ſe lege Pupia, quo minus habeat ſenatum.* Ad Lentulum autem, ep. 4. lib. 1. iidem dies ſignificantur iis verbis: *Senatus haberi ante Kal. Febr. per legem Pupiam, id quod ſcis, non poteſt.* P. Manut.

19. *Sex abducere licet.*] *Sex* vitioſum eſt. Haud dubie enim multo major numerus fuit. *Abducere*, e foro a tribunali Prætoris, ut ſcilicet frequentiorem redderent Senatum, & ejus numeri, per quem SC. poſſet confici. *J. F. Gronov.*

20. *Si qui de ea re.*] Ita ſcribendum: *quo eſt, ſi quo*, refertur enim ad *τὸ lato*. Si qui lato opus eſſet, ſi quid ferre opus eſſet, ſi qua rogatione lata opus eſſet. *Idem.*

21. *I. V.*] Antiquus Sigonii liber, *I. N.* ex quo mihi venit in mentem, non incommode legi poſſe, *IN.* conjunctis duabus illis literis I, & N. ut hoc ſignificetur, *Interceſſum.* nam, quæ ſequuntur ejuſdem relationis capita, conſenſu quidem ſenatus approbata, ſed, tribunis pl. intercedentibus, ſenatus conſulti vi & nomine caruerunt. *P. Manut.* Ubi noſtri libri & alii habent has literas *SC. A. pr. CL.* quæ ſignificant ſenatusconſulti autoritates, pr. CL. &c. in Venetis ſunt *L. V. pr. CL.* in quibus ſanè conjiciendis hærere nos fatemur. Cum enim ſignificari iis *Lectis Univerſis* incidiſſet, mox hoc minus bellum eſt viſum, ut aliud, ſi retinere Venetam ſcripturam velimus, excogitandum eſſe arbitremur. Mox vero *ſcribæ*, haud dubiè falſum. In Veneto rectè *ſcrib.* id eſt ſcribendo. Paulò pòſt *Ancapito* putat Rutilius eſſe *A. N. Capito*, id eſt Attei nepos. Nos arbitramur *A N. Capito* eſſe *Annejus*, ut totum ita fiat: *L. Attejus L. F. Annejus Capito*, ſed fateor nondum ſatis hoc firmum videri. *Camer.* *I. V. vel L. V.*] Forte: *AV.* id eſt, auctoritates, aut *A. D.* id eſt, ante diem pridie Kalendarum. ſic enim quoque loquebantur. Male Man. *IN.* quod ſignificet interceſſum, nam huic interceſſum non eſt, ideo ſupra SC. appellatur. *J. F. Gronov.*

22. *S. C. A. Pridie Kal. Oct. in æde.*] Mediceus codex cum ſupra nihil ab impreſſis hac parte diſcreparit, hic ab illis diverſus eſt: neque enim habet tres illas priores litteras, ſed earum loco I. V. ſic

Apollinis, ſcrib. affuerunt, L. Domitius, Cn. F. Ahenobarbus, Q. Cæcilius, Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Villius, L. F. Pomt. Annalis, C. Septimius, T. F. Quirina, C. Scribonius, C. F. Pop. Curio, L. Attejus L. F. An. Capito, M. Oppius, M. F. Terentina. Quòd M. Marcellus COS. V. F. de provinciis, D. E. R. I. C. ſenatum exiſtimare, neminem eorum, qui poteſtatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, [23] *quo minùs de repub.* [o] *ad ſenatum referri, ſenatusque conſultum fieri poſſit. qui impedierit,* [p] *prohibuerit, eum ſenatum exiſtimare contra rempublicam feciſſe. Si quis huic ſenatus conſulto interceſſerit, ſenatui placere, auctoritatem perſcribi, &* [24] *de ea re ad ſenatum populumque referri.* Huic ſenatus conſulto interceſſit C. Cœlius, [25] L. Vicinius, P. Cornelius, C. Vibius Panſa. *Item ſenatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Cæſaris ſunt : qui eorum ſtipendia emerita* [q] *aut cauſas, quibus de cauſis miſſi fieri debeant, habeant, ad hunc ordinem referri,* [26] *ut eorum ratio habeatur, cauſæque cognoſcantur. Si quis huic S. C. interceſſerit, ſenatui placere auctoritatem perſcribi,* [27] *& de ea re ad ſenatum populumque referri.* Huic S. C. interceſſit C. Cœlius, C. Panſa, tribuni plebis. *Itemque ſenatui placere, in Ciliciam provinciam, in*

P. CXVIII.

o alii addunt *quamprimum.*

p alii non habent. *prohibuerit.*

q alii non habent *aut.*

ſic enim in eo ſcriptum eſt, I. V. PRID. KAL. OCT. quam rem explicare, ut verum fatear, non poſſum. *Victor.*

23. *Quo minus de Po. Ro. quamprimum ad ſenatum referri.*] Ita in Mediceo ſcriptum eſt, *quo minus de Rep. Q. P. ad Senatum referri.* Hoc autem adnotavi non quod in impreſſis ullum mendum ſit, ſed ut notæ illæ ex hoc loco percipiantur: nam majorem partem hujuſcemodi notis in S. Conſultis, & hujuſcemodi rebus uſos fuiſſe veteres, planum eſt. *Idem.*

24. *De ea re ad ſenatum populumque referri.*] Mediceus liber, *de ea re publica adhuc ordinem referri.* arbitror legendum, *de ea re ad hunc ordinem referri.* Idem.

25. *L. Vicinius.*] *Vinicius* ſcribendum: quod eſt nomen familiæ in veteribus monumentis frequens. *Vicinia* autem gens apud ſcriptores, quod ſciam, non reperitur. *Urſinus.*

26. *Ut eorum ratio habeatur.*] Ut exauctorentur honeſta miſſione. Hoc addiderunt, ut veteranos Cæſaris, in quibus præcipuæ vires erant, ab eo alienarent, & ad ſe pertraherent. *J. F. Gronov.*

27. *Et de ea re ad Senatum populumque referri.*] MS. *& de ea re p. ad hunc ordinem referri.* Melius, modo deleatur τὸ *p.* Cur enim ad populum? Niſi forte quia populare erat gratumque in vulgus, ideo etiam ad populum ea de re agi volunt. *Idem.*

in [28] *octo reliquas provincias, quas* [29] *prætorii pro prætore obtinerent, eos, qui prætores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro prætore mitti oporteret, eos ſortitò in provincias mitti placere. ſi ex eo numero, quos ex S.C. in provincias ire oporteret, ad numerum non eſſent, qui in eas provincias* ^x *proficiſcerentur: tum uti quodque collegium primum prætorum fuiſſet, neque in provincias profecti eſſent, ita ſorte in provincias proficiſcerentur. ſi ii ad numerum non eſſent, tunc deinceps proximi cujuſque collegii, qui prætores fuiſſent, neque in provincias profecti eſſent, in ſortem conjicerentur, quoad is numerus effectus eſſet, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. interceſſiſſet, auctoritas perſcriberetur.* Huic ſenatus conſulto interceſſit C. Cœlius, C. Panſa, tribuni plebis. Illa præterea Cn. Pompeji ſunt animadverſa, quæ maximè confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret, ſe ante kalend. Mart. non poſſe ſine injuria de provinciis Cæſaris ſtatuere, poſt kal. Mart. ſe non dubitaturum. Cùm interrogaretur, ſi qui tum intercederent: dixit, hoc nihil intereſſe, utrùm C. Cæſar ſenatui dicto audiens futurus non eſſet, an pararet, qui ſenatum decernere non pateretur. Quid ſi, inquit alius, & conſul eſſe, & exercitum habere volet? At ille, quàm clementer! Quid ſi filius meus [30] fuſtem mihi impingere volet? His vocibus, ut exiſtimarent ho-

x alii *profecti eſſent.*

P. B.

28. *IIX. reliquas provincias.*] Prætoriæ octo provinciæ ſunt, Macedonia, Jonia, Aſia, Sicilia, Sardinia, Bithynia, Creta. octavam opinor fuiſſe Mauritaniam: cujus partem Juba rex poſſidebat: alteram partem Romanis paruiſſe cur non putem? cum Cæſar lib. I. de bello civ. ita ſcripſerit: *Ad ſenatum refertur, tota ut Italia delectus habeatur, Fauſtus Sulla pro prætore in Mauritaniam mittatur.* Africæ vero partem illam, in qua Carthago fuit, Pompejo cum utraque Hiſpania traditam eſſe, Plutarchus narrat. Pontus cum Bithynia, Corſica cum Sardinia conjungebatur. *P. Manut.*

29. *Prætorii proprætores.*] *Prætorii*, qui præturam in urbe geſſiſſent. MS. *Proprætore*, f. *Proprætoribus.* Proprie enim qui ex Prætura in provinciam abibant *Proprætores* dicebantur, ut qui ex Conſulatu, *Proconſules.* Æque autem dicebant, *Pro conſule obtinere provinciam* & *Proconſulem*; *Pro Prætore obtinere*, & *Proprætorem*; immo illud elegantius. *J. F. Gronov.*

30. *Fuſtem mihi impingere.*] Quod eſſe turpiſſimum nemo negabit. tale igitur quiddam Cæſar committet, ſi & conſul eſſe, & exer-

homines, Pompejo cum Cæſare eſſe negotium, effecit. Itaque jam, ut video, alteramutram ad conditionem deſcendere vult Cæſar, ut aut maneat, neque
31 hoc anno ſui ratio habeatur: aut, ſi deſignari poterit, decedat. Curio ſe contra eum totum parat. quid aſſequi poſſit, neſcio. Illud video, bene ſentientem, etſi nihil effecerit, cadere non poſſe. Me tractat liberaliter Curio, & mihi ſuo munere negotium impoſuit. Nam ſi mihi non dediſſet eas, quæ ad ludos ei advectæ erant Africanæ, potuit [s] ſuperſederi. Nunc, quum dare neceſſe eſt, velim tibi curæ ſit, quod à te ſemper petii, ut aliquid iſtinc beſtiarum habeamus. Sittianámque ſyngrapham tibi commendo. Libertum Philonem iſtuc miſi, & Diogenem Græcum, quibus mandata, P. CXIX. & litteras ad te dedi. eos tibi & rem, de qua miſi, velim curæ habeas. nam, quàm vehementer ad me pertineat; in iis, quas tibi illi reddent, litteris deſcripſi.

s ſuperſedere MS.

EPISTOLA IX.

ARG. *Gloriatur ædilem ſe deſignatum, Hirrum repulſum: de rep. nihil actum ſignificat: pantheras petit: Feridium commendat: addit de Pompeji ac Scipionis in Cæſarem animo: diſertum in ſua defenſione Calidium, in accuſatione frigidum appellat. Tota præter Feridii commendationem, quæ ab officio proficiſcitur, negotialis eſt epiſtola.* [A. V. C. DCII.] Hanc præceſſit ep. 5. hujus lib. ſequitur epiſt. 9. lib. XV.

C OE-

exercitum retinere volet. qui enim conſul eſſe vult, exercitum dimittit, privatuſque urbem ingreditur. Improbat hic Pompejus eam legem, quæ ut ferretur, anno proximo conſul ipſe operam dederat, ut abſentis Cæſaris in petitione conſulatus ratio haberetur. ep. 6. lib. VI. *P. Manut.*

31. *Hoc anno.*] Quo anno? an hoc, quo ſcribitur epiſtola? non petebat Cæſar, neque legitimus hic erat ad petendum annus: cum inter duos conſulatus decem anni interponerentur. quod a Sulla dictatore ad Cæſarem dictatorem ſervatum eſt, excepto anno, cum, ob ſeditiones domeſticas, Pompejus tertium conſul ſine collega creatus eſt. Ergo, *Hoc anno*, interpretor, eo, qui & imperii Gallici, & poſt primum conſulatum Cæſari decimus erat: quo quidem anno, quia neceſſe erat, ut e Gallia decederet conſulatus petendi cauſſa, quem abſentibus petere non licebat; ideo curaverat atque effecerat, ut decem tribuni pl. Pompejo III. conſule legem ferrent, ut abſentis Cæſaris in petitione conſulatus ratio haberetur. atque hoc Pompejus ipſe, ignarus ea lege ſibi perniciem ſtrui, vehementer laboravit. ep. 6. lib. VI. & 3. lib. VII. ad Atticum. *P. Manut.*

32. *Ex-*

COELIUS CICERONI S.

SIc tu, inquis, Hirrum tractaſti? Immò, ſi ſcias, quàm facilè, quàm ne contentionis quidem [t] minimæ fuerit, pudeat te, auſum illum umquam eſſe incedere tamquam tuum competitorem. Poſt repulſam verò riſus facit: civem bonum ludit, & contra Cæſarem ſententias dicit: 32 exſpectationem corripit: 33 Curionem prorſus 34 non mediocriter [v] objurgatus, 35 hac repulſa ſe mutavit. Præterea qui numquam in foro apparuerit, non multum in judiciis verſatus ſit, 36 agit cauſas liberales. 37 ſed rarò poſt meridiem. De provinciis quod tibi ſcripſeram idibus Sextil. actum iri, interpellat judicium Marcelli, conſulis deſignati. In kalend. [x] rejectum ne frequentiam quidem efficere potuerunt. Has litteras a. d. IV non. Septembr. dedi, cùm ad eam diem 38 ne [y] profligatum quidem quidquam

[t] minimum *MS.*

[v] objurgat, ac ſep. *MS.*

[x] *alii* rejecta cauſa eſt.

[y] *alii* promulgatum.

32. *Exſpectationem corripit.*] Quantum in ſe eſt, vult reddere breviorem: vetat tamdiu exſpectari in Cæſare tolerando in Galliis. Suet. Tib. 34. *Ludorum ac munerum impenſas corripuit.* J. F. Gronov.

33. *Curionem prorſus non mediocriter objurgatus, hac repulſa ſe mutavit.*] Mediceus liber, *Curionem prorſus Curionem non mediocriter objurgatus hac repulſa ſe mutavit.* Quare non aſſentior illis, qui voce hac *objurgatus* offenſi, cenſent aliter legendum eſſe: nulla enim illius lectionis in antiquis codicibus veſtigia invenio. *Victor.*

34. *Non mediocriter objurgavit.*] Ita leg. acriter reprehendit. *J. F. Gronov.*

35. *Hac repulſa ſe mutavit.*] Poſt hanc repulſam, alius, quam fuit, factus videtur. *Idem.*

36. *Agit cauſſam liberaliter.*] Vetuſti codices *liberaleis* pro *liberaliter*, Si igitur *liberaleis*, accuſandi caſu intelligas, *cauſſas* legere oportebit, ut numeros copules, vel contra facere. Non eſt autem contemnenda hæc lectio: quæ eſſent *cauſſæ liberaleis* notiſſimum eſt. Cic. etiam pro Flacco: *Atque huic eidem nuper tres equites R. honeſti & graves, cum in cauſſa liberali eum qui aſſerebatur, cognatum ſuum eſſe diceret, non crediderunt.* Victorius. *Liberalius*, Pantagathus. *Urſinus.* *Agit cauſam liberalis.*] Forte *libertatis*, ſc. publicæ, contra Cæſarem, qui eam vult opprimere. *J. F. Gronov.*

37. *Sed raro poſt meridiem.*] Quaſi dicat ita prandere luxurioſe ſolitum, ut deinde magnarum curarum obliviſceretur. *Idem.*

38. *Ne profligatum quidem quidquam erat.*] *Profligare* eleganter dicitur pro *perfectum*, *valde promotum.* Frontin. lib. II. Strat. c. 3. *Quo genere cum profligari nihil videret.* Cicero ipſe Tuſc. Quæſt. lib.

quam [z]erat. Ut video, cauſa hæc [39]integra in proximum annum transferetur: &, quantum divino, relinquendus tibi erit, qui provinciam obtineat. Nam non [a]expeditur ſucceſſio, quum Galliæ, quæ habent interceſſorem, in eandem conditionem quam ceteræ provinciæ vocantur. Hoc mihi non eſt dubium. quo tibi magis ſcripſi, ut ad hunc eventum te [b]parares. Ferè litteris omnibus tibi de pantheris ſcripſi. turpe tibi erit, Patiſcum Curioni decem pantheras miſiſſe, te non multis partibus plures: quas ipſas Curio mihi & alias Africanas decem donavit: ne putes illum tantùm [40]prædia ruſtica dare ſcire. Tu, ſi modò memoria teneres, & Cibyratas arceſſieris, itemque in Pamphiliam litteras miſeris, (nam ibi plures capi ajunt) quod voles efficies. Hoc vehementius laboro nunc, quòd ſeorſum à collega puto mihi omnia paranda. [41]Amabo te, impera tibi [c]hoc curæ. Soles libenter, ut ego, [42]majorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua, niſi loquendi, cura eſt, hoc eſt, imperandi & [d]mandandi. Nam ſimulatque erunt captæ: qui alant eas, & deportent, habes eos, quos ad Sittianam ſyngrapham miſi.

z eſſet *illâ*.

a *alii* expedietur.

b præparares *MS.*

P. M.

c hoc cura *Græv.*

d amandi *MS.*

lib. v. *Profligata jam hac & pæne ad exitum adducta quæſtio eſt.* Liv. lib. XXI. c. 40. extr. *Deos ipſos ſine ulla humana ope committere ac profligare bellum, nos autem commiſſum ac profligatum conficere.* Adde etiam Flor. lib. II. c. 15. *Atque ſi quis trium temporum monumenta conſideret, primo commiſſum bellum, profligatum ſecundo, tertio vero confectum eſſe.* Juſtin. lib. XXXI. c. 7. *Utrobique bellum profligatum.* In Monum. Ancyr. *Et ædem Saturni, cœpta, profligataque opera a patre meo perfeci.* J. F. Gronov.

39. *Integra.*] Falſum. Nam pridie Kal. Oct. factum eſt S. C. de provinciis conſularibus: niſi ſi, *Integra*, vere dictum ideo putemus, quia nihil in eo S. C. de ſucceſſione provinciarum decretum eſt, ſed in annum ſequentem actio illa translata. *P. Manut.*

40. *Prædia ruſtica donare ſcire.*] Agros pauperioribus de plebe. Alludit ad actionem Curionis de agro Campano ep. 10. Male Man. *J. F. Gronov.*

41. *Amabo te, impera tibi: hoc cura. Soles libenter, ut ego, majorem partem nihil curare.*] Placeret *Impera tibi hoc cura:* atque ita eſt in codice MS. *Urſinus.*

42. *Majorem partem.*] Pro, *Ex majore parte:* ut epiſt. 15. lib. IX. *Mihi licere, res has non omnino quidem, ſed magnam partem relinquere.* Et alibi ſæpius. Et Cæſar lib. IV. de bel. Gal. *Maximam partem lacte atque pecore vivunt.* Et Lucretius lib. III.

Non minimam partem mortis formidine aluntur. P. Manut.

43. M

miſi. Puto etiam, ſi [e] ullam ſpem mihi litteris oſtenderis, me iſtò miſſurum alios. 43 M. Feridium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum & ſtrenuum adoleſcentem, qui ad ſuum negotium iſtuc venit, tibi commendo: & te rogo, ut eum in tuorum numero habeas. Agros, 44 quos fructuarios habent [f] civitates, vult tuo beneficio, quod tibi facile & honeſtum factu eſt, immunes eſſe. gratos & bonos viros tibi obligaris. 45 Nolo te putare Favonium 46 à columnariis [g] præteritum eſſe: optimus quiſque eum [h] non fecit. 47 Pompejus tuus apertè Cæſarem & provinciam tenere

e *alii* nullam.

f *alii* Cibyratæ.

g perterritum *alii.*

h *alii* nihili.

43. *M. Fetidium.*] *Fufidium* habet antiquus liber, notum Romanæ familiæ nomen a *Fufiis* ductum; cum *Fetidia* nuſquam inveniatur. *Vrſinus.* *M. Feridium.*] Ita Pall. (nam hic redeunt meliores à turbis ſuis) Vatican. Peck. prima editio *Feridum*: Victorius *Federium.* Vulgò, *Fetidium.* Gebhard.

44. *Quos fructuarios habent civitates.*] In vetuſtis codicibus legitur *habet*, quod ſuſpicionem mihi auget: nam de mendo ob alias etiam cauſſas valde timeo. Quidam legunt *Cybiratæ*, quod diligentius conſiderandum eſt. Eſt autem in VI ad Atticum locus huic valde ſimilis & affinis, de quo non minus male exiſtimo. *Nam Cælius libertum ad me miſit & litteras accurate ſcriptas, & de pantheris: ſed a civitatibus reſcripſi, &c.* Videtur enim & illic nonnihil ineſſe mendi. Tota res accuratius animadvertenda: nihil adhuc certi habeo quod aſſeram. *Victor.* Pantagathus, *agri quos fructuarios habet Cybiratis.* Urſinus.

45. *Nolo te putare Favonium a Columnariis præteritum.*] *Faonium* ſcribendum videtur ex auctoritate veteris lapidis, cujus exemplum ſubjeci: & quidem recte ſi a φάων nomine, hoc nomen deductum eſt:

FAONIO. PATERNO. EX. EVOCAT.
QUI. SE. PROBAVIT. AN. XV.
MILITAVIT. COH. XI. VRB. ANN.
XIII. PANT. LEG. X. GEM. VIXIT
ANN. LVIII. M. VNO. DIES. XIIII. &c. *Vrſin.*

46. *A columnariis.*] Non eſt præteritus a columnariis, ſed a viris bonis: quorum numerus minor eſt. *Columnarios* dici puto viles & improbos homines, qui ad columnam Mæniam in judicium ſæpe vocarentur. Vide Pedianum in Divin. & orationem pro Cluentio. Nam qui, *Colonariis*, contra veteres omnes libros legendum exiſtimarunt, eorum jam exploſa ſententia eſt. *P. Manut.* *A columnariis*] A vulgo otioſorum urbanorum, qui conſiſterent multum circa columnas, & ſub periſtyliis fori. Ut ſupra dixit *ſubroſtranos.* J. F. Gronov.

47. *Pompejus tuus aperte, Cæſarem vetat provinciam tenere c. e. & conſulem eſſe.*] Melius (ut videtur) hic locus legitur in manuſcripto, *Pompejus tuus moleſte fert Cæſarem & provinciam tenere cum exercitu &*

tenere cum exercitu, & conſulem eſſe. tamen hanc ſententiam dixit, nullum hoc tempore ſenatusconſultum faciendum. Scipio hanc, ut kalend. Martiis de provinciis Galliis, neu quid [i] conjunctim referretur. Contriſtavit hæc ſententia Balbum Cornelium: & ſcio, eum [k] queſtum eſſe cum Scipione. Canidius in defenſione ſua fuit diſertiſſimus, in accuſatione [l] ſatis frigidus.

i conjunctum MS.
k *alii* conqueſtum.
l *alii* ſane.
P. CXX.

EPISTOLA X.

ARG. *Quid C. Caſſius, quid rex Dejotarus de Parthorum tranſitu ſcripſerint, qui ex eo ſermones excitati, quæ de Caſſio ſuſpicio, ſignificat. Subjungit de repub. quæ putet actum iri anno ſequenti. Concludit epiſtolam officio ſuo; cum ſe præſtaturum promittat, ne quid ei temporis in provinciali munere prorogetur.* [A. V. C. DCCII.] Hanc præceſſit ep. 10. lib. 11. ſequitur ep. 7. lib. ejuſdem.

COELIUS CICERONI S.

SANEQUAM litteris 48 C. Caſſii, & Dejotari, ſumus commoti. Nam Caſſius cis Euphraten copias Parthorum eſſe ſcripſit: Dejotarus, [m] profectas per Commagenem in provinciam noſtram. Ego quidem præcipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui ſcirem,

m eſſe prof. MS.

& conſulatum petiturum eſſe. Urſinus. *Pompejus tuus apertè Cæſarem & provinciam tenere cum exercitu & conſulem eſſe.*] Tutiſſimâ viâ ivimus, & hanc lectionem ex Victorii editione & Vaticano excerpſimus. Pall. tamen primus, quintus, Peckio excerpta: *& conſul ipſe tamen:* quartus verò: *& conſul ipſe tanquam hanc ſententiam.* vulgatum tamen eſt: *Pompejus tuus aperte Cæſarem vetat provinciam tenere cum exercitu & conſulem eſſe.* Gebhard. *Pompejus tuus aperte.*] Sc. dixit indignum eſſe Cæſarem velle, dum tenet provinciam cum exercitu, Conſulem deſignari. *J. F. Gronov.*

48. *C. Caſſii.*] Quæſtoris M. Craſſi a Parthis interfecti: qui reliquias exercitus Antiochiam reduxerat. ep. 10. lib. 11. *Caſſius noſter feliciter ab Antiochia hoſtem rejecerat.* Et ep. 18. lib. v. ad Attic. *Parthi*, inquit, *Euphratem tranſiverunt, duce Pacoro, Orodis regis Parthorum filio, cunctis referto copiis. Caſſius in opido Antiochia cum omni exercitu.* Et epiſt. 20. ejuſdem libri: *Rumore adventus noſtri, & Caſſio, qui Antiochia tenebatur, animus acceſſit, & Parthis timor injectus. itaque eos cedentes ab opido Caſſius inſecutus, rem bene geſſit. qua in fuga, magna auctoritate Oſaces dux Parthorum vulnus accepit, eoque interiit paucis poſt diebus.* De hac victoria ſignificatur in epiſt. 14. lib. xv. accedit Vellejus lib. 11. Juſtinus lib. XLII. Pr[illegible]

rem, quàm paratus ab exercitu eſſes, nequod hic tu-
n dignitatis MSS. multus [n] dignitati tuæ periculum afferret. Nam de vita, ſi paratior ab exercitu eſſes, timuiſſem. nunc hæc exiguitas copiarum, receſſum, non dimicationem mihi
o Hæc alii. tuam præſagiebat. [o] Hoc quomodo acciperent homines, quàm probabilis neceſſitas futura eſſet, vereor etiam nunc: neque priùs deſinam formidare, quàm tetigiſſe te Italiam audiero. Sed de Parthorum tranſitu nuntii varios ſermones excitarunt. Alius enim, Pom-
p alii non habent Pomp. pejum mittendum: alius, ab urbe [p] Pompejum non removendum: alius, Cæſarem cum ſuo exercitu: alius, conſules: nemo tamen 49 ex ſenatus conſulto privatos. Conſules autem, quia verentur, ne illud ſenatus con-
q alii &c. ſultum fiat, [q] 50 ut paludati exeant, aut contumelioſè, præter eos, ad alium res transferatur, omnino ſenatum haberi nolunt: uſque eò, ut parum diligentes in republica videantur: 51 ſed honeſtè, ſive negligentia, ſive inertia eſt, ſive ille, quem propoſui, metus latet ſub hac temperantiæ exiſtimatione, nolle provinciam. A te litteræ non venerunt: & , niſi Dejotari ſubſecutæ eſſent, in eam opinionem Caſſius venerat, quæ diripuiſſet ipſe, ut viderentur ab hoſte vaſtata, finxiſſe bellum, & Arabas in provinciam immiſiſſe, eoſque Parthos eſſe, ſenatui renuntiaſſe. Quare tibi ſuadeo,
P. B. quicumque eſt iſtic ſtatus rerum, diligenter, & cautè
r bellificatus MSS. perſcribas, 52 ne aut [r] velificatus alicui dicaris: aut aliquid,

49. *Ex SC. privatos.*] Qui in præſens Magiſtratum non gererent, nomine Procoſſ. ut Scipio in Hiſpaniam bello Punico ſecundo miſſus. *J. F. Gronov.*

50. *Ut paludati exeant.*] Ut ad bellum mittantur. Imperatores, eo die quo ad bellum profecturi erant, in Capitolio induebant *paludamentum*, ſacriſque factis & votis nuncupatis *paludati* ex urbe exibant, & in Campo Martio ſubſiſtebant, donec omnia ad iter eſſent parata. *Paludamentum* autem erat chlamys imperatoria coccinea, limbo purpureo prætexta. Vid. Ruben. de Re veſt. 1, 5. *Gravius.*

51. *Sed honeſte.*] Quicquid ſit vitii, quod eos impediat, id velant prætextu moderationis in appetenda provincia, quæ inter tam cupidos vulgo laus habebatur. *J. F. Gronov.*

52. *Ne aut velificatus alicui dicaris.*] Mirum Gebhardum recepiſſe, quod in nonnullis extat codicibus, *bellificatus*, addens ineptiſſimam rationem, ſe non poſſe excogitare, quomodo *velificatus* huc pertineat. quaſi ſit vel paullo humanior, qui ignoret *velificari* Latinis eſſe gratificari, aſſentari, aſſentando gratiam au-

quid, quod referret ſcire, [s] reticuiſſe. Nunc exitus eſt anni. nam ego has litteras a. d. XIV. kal. Decemb. ſcripſi. Planè nihil video ante kalend. Januar. agi poſſe. Noſti Marcellum, quàm tardus & parum efficax ſit: itemque [t] Servius, quàm cunctator. Cujuſmodi putas [v] hoc eſſe? aut quî id, quod nolint, conficere poſſe, qui quæ cupiunt, tamen ita frigidè [x] agunt, ut nolle exiſtimentur? Novis magiſtratibus autem, ſi Parthicum bellum erit, hæc cauſa primos menſes occupabit. Sin autem non erit iſtic bellum, aut tantum erit, ut vos aut ſucceſſores parvis additis copiis ſuſtinere poſſint, Curionem video ſe dupliciter jactaturum: primùm, ut aliquid Cæſari adimat: [y] inde ut aliquid Pompejo tribuat, [z] quidvis, quamlibet tenue munuſculum. Paullus porro non humanè de provincia loquitur. hujus cupiditati occurſurus eſt Furnius noſter. plures ſuſpicari non poſſum. Hæc novi. alia, quæ poſſunt accidere, non cerno. multa tempus afferre, & præparata multa [a] ſcio. ſed intra fines hos, quæcumque acciderint, [b] vertentur. Illud addo [c] ad actiones C. Curionis, de agro Campano: de quo negant Cæſarem laborare, ſed Pompejum valde [d] nolle, ne vacuus advenienti Cæſari pateat. Quod ad tuum deceſſum attinet, illud tibi non poſſum polliceri, me curaturum, ut tibi ſuccedatur. illud certè præſtabo, ne amplius prorogetur. Tui conſilii eſt, ſi tempus, ſi ſenatus coget, ſi honeſtè à nobis recuſari non poterit, veliſne perſeverare: mei officii eſt, meminiſſe, qua obteſtatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris.

s contiçuiſſe *MS.*
t Servium *Grav.*
v hos *Grav.*
x ajunt *MS.*
y deinde *Lamb.*
z *alii* quodvis.
a eſſe ſcio *MS.*
b vertent *MS.*
c *alii non habent* ad.
d *alii* velle. *malè.*

P. CXXI.

EPISTOLA XI.

ARG. *Cum Cicero, litteris ad ſenatum miſſis, ſupplicationes pro ſe in Amano monte bene geſta poſtulaſſet; C. Curio, tribunus pleb. Ciceronis cupidiſſimus, iratus ſenatui, quod ei poteſtas agendi cum populo eriperetur, fieri ſenatusconſultum de ſupplicationibus non patiebatur. poſtremo ventum eſt ad pactionem, permittente Curione ſenatuscon-*

aucupari. Florus lib. I, 9. *Brutus vero favori civium etiam domus ſua clade & parricidio velificatus eſt.* Cic. or. in Rullum, *Si quis veſtrum ſpe ducitur, ſe poſſe turbulenta ratione honori velificari ſuo.* Sic hoc loco monet Ciceronem Cœlius, ut quomodo ſe res habeant ibi, accurate perſcribat, nihilque gratiæ det, ne videatur ambitioſe Caſſio aſſentari. *Gravius.*

conſultum fieri; modo nulla præterea in reliquum annum ſupplicationes eriperentur. qua tota de re, & de cujuſque ſententia ac voluntate diligenter Cælius perſcribit. De rep. narrat contentiones inter Pompejum & Curionem de ſucceſſore Cæſari mittendo. Mittit commentarium rerum urbanarum. Sittianum negotium commendat. [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 5. lib. xv. ſequitur ep. 17. lib. II.

COELIUS CICERONI S.

NON diu, ſed acriter nos tuæ ſupplicationes torſerunt. incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidiſſimus, cui omnibus rationibus comitiales [53] eripiebantur, negabat ſe ullo modo pati poſſe, decerni ſupplicationes, [54] ne quod furore Paulli adeptus eſſet boni, ſua culpa videretur amiſiſſe; & prævaricator cauſæ publicæ exiſtimaretur. Itaque ad pactionem deſcendimus: & [e] confirmarunt conſules, ſe his ſupplicationibus in hunc annum non uſuros. Planè, quod utriſque conſulibus gratias agas, eſt: Paullo magis certè. Nam Marcellus ſic reſpondit ei, [f] [55] ſpem in iſtis ſupplicationibus non habere: Paullus, ſe omnino in hunc annum non edicturum. Renuntiatum nobis erat, Hirrum diutius dicturum: prendimus eum. non modò non fecit, [56] ſed, cùm de hoſtiis ageretur, & poſſet rem

[e] confirmavit conſul. *MS.*

[f] ſe ſpem *alii.*

53. *Eripiebantur.*] Quo modo? auſpiciis. dum enim ſervabatur de cælo, quæ *ſpectio* vocabatur, agere cum populo non licebat. de cælo autem ſervabant, non augures, ſed magiſtratus: quod Cicero demonſtrat in 2. Philippica, & Varro apud Nonium. Conſules igitur, alter ambove, de cælo ſervabant, ne Curio comitialibus diebus agere cum populo poſſet. erat autem hæc impediendi pernicioſis tribunorum rogationibus præclara & utilis admodum reip. ratio: qua etiam Lentulus Marcellinus conſul adverſus leges C. Catonis tribuni pl. uſus eſt: de quo ſic epiſt. 6. lib. II. ad frat. *Conſul eſt egregius Lentulus, non impediente collega: dies comitiales exemit omnes. Sic legibus pernicioſiſſimis obſiſtitur, maxime Catonis.* Dies agendi cum populo, in eadem epiſtola infra vocat Cicero. *P. Manut.*

54. *Ne quod furore Paulli adeptus eſſet boni.*] Ita Pall. quartus, quint. Vaticani & Peckio excerpta. nec diſplicet Lambini & Pal. primi lectio, *ne quod furore Paulli ademptum eſſet boni:* quia paullulum ſecedebant à vulgatâ: *ne, ſi quid furore Paulli ademptum eſſet boni.* Gebhard. Vid. J. F. Gronov. ad Plaut. Trin. Act. II, 4, 25.

55. *Se in his ſupplicationibus ſpem non habere.*] Alia ſibi eſſe adverſus Curionem præſidia, quibus confidat. Mal. Man. *J. F. Gron.*

56. *Sed cum de hoſtibus ageretur, & poſſ. rem imped. ſi ut numerarent*

mpedire, 57 ſi, ut numerarentur, poſtularet, ta-
Tantùm Catoni aſſenſus eſt; qui & locutus hóno-

rc.] Nos, *de hoſtiis* ſcripſimus cum vetuſtis codicibus
vis autem ratio ipſa, & priſcorum exemplariorum auctori-
: legendum eſſe perſuadeant, non tamen (ut verum fatea-
morem hunc *numerandi hoſtias* penitus cognitum habemus;
men ob id ſinceram (ut putamus) lectionem contempſimus:
juandoque ſperamus inveniri poſſe hanc conſuetudinem nu-
ıdi hoſtias: apud Græcos maxime Romanarum hiſtoriarum
res, qui cum externis gentibus ſcriberent, quæ Romanos
gnorabant, diligentius minutiuſque hæc pertractarunt; quæ
ı ſcriptores ut paſſim vulgoque nota præteribant. Eſt autem
error cum de eadem re ageret, in epiſtola ad Quintum Fra-
; *Interim ipſo decimo die, quo ipſum oportebat hoſtiarum nu-
ı, & militum renuntiare, &c.* Sic enim etiam eo loco ha-
antiquiores codices non *hoſtium*. Quomodo enim poterat
ım numerum qui triumphum poſtulabat, renuntiare; qui aut
ati & deleti eſſent; aut ſi manerent, fere in remotiſſimis
nibus verſarentur? Quod ſi de cæſis intelligas, oportebat
definitum quendam numerum uno prœlio cecidiſſe: cum
ı ante interfecti eſſent, quomodo tunc poterant numerari?
uis rem, quæ non præſens ſit & adſit, numerat? Multa ſunt,
nnia recenſeamus, quæ lectionem illam vulgatam coarguunt:
ıim omnino inepta & nova: ſed potius operam demus ut
m hunc & ritum hoſtiarum numerum renunciandi in poſtu-
ıe triumphi inveſtigemus: tunc enim nihil ſcrupuli reſtabit.
recte autem facere mihi videntur, qui ea, quæ non aſſe-
tur ſuo ingenio, ſtatim delent: exiſtimare enim debent eſſe
peritiores & diligentiores, multaque præterea, quæ abdita
c ſunt, cum novi quotidie Græci maxime auctores e tene-
ruantur, in lucem propediem eſſe proditura. *Victorius.* *Et
rem impedire, ſi ut num. poſt.*] Ad Atticum 393: de hoc ipſo
tio agitur, & de Hirri voce, qui & ipſe affirmabat in po-
e ſua fuiſſe, ſi voluiſſet impedire, cujus voluntas mirifice
toni grata fuit: & cum videret incipere illum ſibi placari;
oſius ei operam dedit, ſi poſſet illius gratiam diligentia ami-
m ſibi reconciliare. In Mediceo nulla varietas eſt. quod alii
gitarunt legi debere *numerus daretur* non reprehendo; nec
nopere laudo: tota res melius perciperetur, ſi mos ille nume-
i hoſtias cognitus eſſet, de quo hic & ad Quintum Fratrem
ır. Nam *hoſtibus* nullo pacto legendum cenſeo, & iis argu-
tis ductus, quæ a me olim adlata ſunt, & auctoritate priſco-
codicum, qui duobus in locis, ubi impreſſi omnes corrupti
t, fideliter, ut puto, veram lectionem cuſtodierunt. Utinam
m tam facile meam lectionem tueri poſſem, quam vulgatam
llere. *Idem in poſter.*
7. *Si, ut numeraretur.*] Feſtus: *Numera Senatum, ait quivis
tor Conſuli, cum impedimento vult eſſe, quo minus faciat &c.*

g alii decreverat.
h Certius *MS.*

norificè, non [g] decrerat ſupplicationes. [h] Tertius ad hos Favonius acceſſit. Quare pro cujuſque natura & inſtituto gratiæ ſunt agendæ: his, [58] quòd tantùm voluntatem oſtenderunt; pro ſententia, cùm impedire poſſent, non pugnarunt: Curioni verò, quòd de ſuarum actionum curſu tuâ cauſâ deflexit. Nam Furnius & Lentulus, ut debuerunt, quaſi eorum res eſſet, unà nobiſcum circumierunt, & laborarunt. Balbi quoque Cornelii operam & ſedulitatem laudare poſſum. Nam cum Curione vehementer locutus eſt; & eum, ſi aliter feciſſet, injuriam Cæſari facturum dixit: tum ejus fidem in ſuſpicionem adduxit. [i] Non [59] deerant quidem, qui [k] neque tranſigi volebant, Domitii, Scipiones, [60] quibus hac re [61] ad interceſſionem avocandam interpellantibus, venuſtiſſimè Curio reſpondit, ſe eo libentius non intercedere, quòd quoſdam, qui decernerent, videret confici nolle. Quod ad rempublicam attinet, [62] in unam cauſam omnis contentio conjecta eſt, de provinciis, [l] in quam adhuc incubuiſſe cum ſenatu Pompejus videtur, ut Cæſar [m] id. Novemb. decedat. Curio omnia potiùs ſubire conſtituit, quàm id pati. ce-

P. B.
i Nec *Grav.*
k id nunquam *Lamb.*
inique *alii.*
l *ita MSS. alii* inquam.
m *alii* ante id.

Quia ſcilicet raro convenerant juſto numero, præcipue tali negotio. Phil. 1, 5. *J. F. Gronov.*

58. *Quod tantam voluntatem oſtenderunt.*] Sic lege: ſe tibi tam benevolos oſtenderunt. *Idem.*

59. *Decrerant qui inique tranſigi volebant.*] Pantagathus mendum olim his verbis ineſſe ſuſpicatus, emendarat ex ingenio, *ſed erant qui iniquè &c.* Videtur autem rectius eſſe in manuſcripto, *nec deerant qui id nunquam tranſigi volebant, &c.* paullo ſupra idem Pantagathus pro *hoſtibus* optima conjectura legebat *hoſtiis:* &, *qui elocutus honorifice*, pro *qui de te jam locutus honorifice.* Urſinus. *Decrerant, qui inique tranſigi.*] Sic lege: qui nequaquam tranſigi volebant: vel qui mire tranſigi nolebant. Hoc enim dicit. Erant, qui ſententia ſua tibi decreviſſent ſupplicationes: cupiebant autem revera nihil fieri, & quocumque modo rem impediri. *J. F. Gronov.*

60. *Quibus hac re ad interceſſionem evocandam.*] Quibus ea de cauſa obturbantibus & laceſſentibus per amara dicta Curionem, ut is iracundia ablatus intercederet poteſtate tribunicia, & ſic SC. fieri non pateretur. *Idem.*

61. *Ad interceſſionem evocandam.*] Eliciendam a Curione irato. Vid. notas noſtras ad Senec. ep. 47. *Idem.*

62. *In unam cauſam omnis contentio conjecta, de provinciis, inquam, adhuc eſt.*] Ita legendum. Quicquid erat antea diſſenſionum, ceſſat & quieſcit, dum ducitur ſerra de provinciis. *Idem.*

63. *Senat*

ceteras ſuas abjecit actiones. Noſtri porro, quos tu bene noſti, ad extremum certamen rem deducere non audent. [63] Scena rei totius hæc; Pompejus tamquam Cæſarem non impugnet, ſed, quod illi æquum putet, conſtituat, ait Curionem quærere diſcordias. Valde autem non vult, & planè timet Cæſarem conſulem deſignari priùs, quàm exercitum & provinciam tradiderit. Accipitur ſatis malè à Curione: & totus ejus ſecundus conſulatus exagitatur. Hoc tibi dico: ſi omnibus rebus prement Curionem, [64] Cæſar defendetur. ſi interceſſorem (quod videntur) [n] reformidarint, Cæſar, quoad volet, manebit. Quam quiſque ſententiam dixerit, in commentario eſt rerum urbanarum: [o] ex quo tu, quæ digna ſunt, ſelige. multa tranſi, in primis ludorum exploſiones, & funerum, & ineptiarum ceterarum. plura habet [p] utilia. Denique malo in [q] hanc partem errare, ut, quæ non deſideras, audias, quàm quidquam, quod opus eſt, prætermittatur. Tibi curæ fuiſſe de Sittiano negotio gaudeo. Sed, quum ſuſpicaris, minùs certa fide eos tibi viſos; tamquam procurator, ſic agas, rogo.

n *alii* reformidabunt.
o *ſic Victor Grav.* è.
p Italia *MS.* talia *Guliel.*
q hac parte me *MS*

P. CXXII.

EPISTOLA XII.

ARG. *Queritur de Appii Claudii, qui cum L. Piſone cenſuram gerebat, non ingrato ſolum animo, ſed graviſſima etiam injuria: quem cum inimicum ſibi eſſe, accuſationemque cogitare comperiſſet, antevertit ipſe, eumque lege Scantinia poſtulavit.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 15. lib. 11. ſequitur ep. 14. hujus libri.

COELIUS CICERONI S.

PUDET me tibi confiteri, & queri de Appii, hominis ingratiſſimi, injuriis, qui me odiſſe, quia magna mihi debebat beneficia, cœpit: &, cùm homo avarus, ut ea ſolveret, ſibi imperare non poſſet, occultum bellum mihi indixit: ita occultum tamen, ut multi mihi renuntiarent, & ipſe facilè animadverterem,

63. *Scena rei totius hæc.*] *Summa totius rei hæc* habet liber manuſcriptus, longe quam vulgati melius. *Urſinus.*

64. *Cæſar defendetur.*] Non ab amicis, ut Manutius, ſed ab ipſo Curione, interceſſuro, quicquid in Cæſarem ſtatuent. *J. F. Gronov.*

rem, male eum de me cogitare. Poſteaquam verò 65 comperi eum collegium tentaſſe: deinde apertè cum quibuſdam locutum: cum L. Domitio, 66 ut nunc eſt, mihi inimiciſſimo [r] homine, deliberare: 67 velle hoc munuſculum deferre Cn. Pompejo: [s] ipſum reprehenderem, & ab eo deprecarèr injuriam, quem vitam mihi debere putaram, impetrare à me non potui. 68 Quid ergo eſt? Tum quidem [t] aliquot amicis, qui teſtes erant meorum in illum meritorum, locutus ſum. 69 poſteaquàm

[r] homine *abeſt a MS.*
[s] *alii* tum ipſum.
[t] cum aliquot *alii.*

65. *Comperi eum collegium tentaſſe.*] *Augurum* interpretantur. Sed multo probabilius illi, quos rejicit Manutius, *Collegam*, nempe in cenſura L. Calpurnium Piſonem, ut ſcilicet is ſecum conſentiret in notando Cœlio & infamando. *J. F. Gronov.*

66. *Ut nunc eſt.*] Vulgus ſemibarbarum diceret *pro tempore hoc*, ſeu Latinius *in præſenti*. lib. x. ep. 31. *Ego quidem conſtitui ut nunc eſt, cum exercitu proficiſci.* lib. xv. ad Attic. ep. 25. *Mihi vero deliberatum eſt, ut nunc quidem eſt, abeſſe ex urbe ea &c.* Idem.

67. *Velle hoc munuſculum deferre Cn. Pompejo: ipſum reprehenderem, & ab eo deprecarer injuriam, quem vitam mihi debere putaram, impetrare a me non potui.*] Acriter me torſit hic locus. Turbabant etiam veteres codices & Manutius. Amſtelodam. *ipſum reprehendere.* Unus Manutii, *ut ab eo deprecarer injuriam.* Cogitabam pro *ipſum reprehenderem*, ſcribendum eſſe *ipſum prenderem*, hoc eſt, obteſtarer, precarer. ſed hiabat oratio. Commodum vero mecum erat, cum hæc ſcriberem in villa ſuburbana agri Trajectini, in quam æſtivatum ieram, vir ille & eruditione & ſanctitate morum nulli noſtra ætate ſecundus Johannes Fredericus Gronovius, qui huc inviſerat ut poſt graviſſimum & diuturnum morbum, animi relaxandi gratia, aliquot dies nobiſcum poneret. Cum de litteris crebri inter nos & aſſidui fere ſermones eſſent, egi etiam cum eo de hoc loco: Non modo probabat hanc emendationem; ſed ne hians eſſet periodus, teſtabatur jam olim ſe vidiſſe legendum eſſe, *ipſum ut prenderem. Munuſculum autem deferre Pompejo*, non eſt hoc loco accuſare, ſed in gratiam Pompeji velle hoc facere, ſcilicet me notare. *Græv.*

68. *Quid ergo eſt.*] Formula connectendi. Petronius c. 2. *quid ergo eſt? Parentes objurgatione digni ſunt.* Cic. Or. pro Quint. 18. pro Roſc. Amer. 19. lib. v. ep. 5. *J. F. Gronov.*

69. *Poſteaquam illum neque iis ſatisfacere, neque animum me &c.*] Al. *poſteaquam illum ne cui ſatisfaceret quidem, me, dignum habere ſenſi. malui, &c. Satisfaceret* autem, in pecunia: ut paullo poſt. *Corradus. Poſteaquam illum ne cui ſatisfaceret quidem, me dignum habere ſenſi.*] Quid ſi contra, *Poſteaquam illum, ne qui ſibi ſatisfacerem, me dignum habere ſenſi.* Vel, *qui ei.* Nam in aliis erat, *ne quo is ſatisfaceret, &c.* Hoc enim dicit, ita ſe deſpectum ab Appio, ut ne purgari quidem apud ſe Appius voluerit: oſtenditque nihil eſſe cur tam acriter Cœlium inſectaretur. *Bernh. Rutil.*

70. *Ne*

eaquàm illum, [70] ne, cui ſatisfaceret quidem, me dignum habere ſenſi, malui collegæ ejus, homini alieniſſimo mihi, & propter amicitiam tuam non æquiſſimo, me obligare, quàm illius ſimiæ vultum ſubire. [71] Id poſtquam [v] reſciit, [x] incanduit, & me cauſam inimicitiarum quærere clamitavit, ut ſi mihi in pecunia minùs ſatisfeciſſet, per hanc ſpeciem ſimultatis eum conſectarer. [72] Poſteà non deſtitit arceſſere palàm Servium accuſatorem, inire cum Domitio conſilia: quibus cùm parum procederet, [73] ut [y] ulla lege mihi ponerent accuſatorem, compellari ea lege me voluerunt, qua dicere non poterant. Inſolentiſſimi homines [z] ſummis Circenſibus ludis meis poſtulandum me lege [a] Scantinia curant. [74] Vix hoc erat prælocutus, cùm ego Appium cenſorem

v *alii* reſcivit.
x *alii* excanduit.
y *alii* illa.
z ſummis *abeſt a MS.*
a *alii* Caninia.
P. B.

70. *Ne cui ſatisfaceret quidem.*] Satisfacit, qui ſe verbis excuſat. exempla ſunt, ep. 13. lib. VII. *Hic tu me etiam inſimulas, nec ſatisfactionem meam accipis.* Et Philip. 2. *Acceperam Cæſaris litteras, ut mihi ſatisfieri paterer a te.* Et Cæſar lib. I. bell. civ. *Per tribunos mil. egerunt, uti Cæſari ſatisfacerent.* Et alibi. *P. Manut.*

71. *Is poſtquam reſciit, incanduit.*] Legendum, *excanduit*, id eſt, ira exarſit. *J. F. Gronov.*

72. *Poſtea non deſtitit arceſſere palam Servilium.*] Videtur legendum *Polam Servilium* ex loco ſimili in epiſtola ad Atticum: & paullo infrà, *vix hoc erat Pola elocutus &c.* Urſin.

73. *Ut ulla lege mihi ponerent accuſatorem.*] Ut ſubornarent accuſatorem, qui ulla lege me poſſet accuſare. Pro *ponere accuſatorem* Cicero dicit frequentius *apponere accuſatorem.* ut V in Verr. *Apponitur his tamen accuſator, Nævius Turpio quidam, qui Cajo ſacerdote prætore injuriarum damnatus eſt.* & IV in Verr. *Apponit de ſuis canibus quendam, qui dicat ſe Diodorum Melitenſem, rei capitalis reum facere velle.* *Ponere* tamen in hoc ſenſu etiam accipitur in I Verr. *Accuſator ponitur civis Romanus de creditoribus Lampſacenorum.* Græv.

74. *Vix hoc erat prælocutus.*] Antiquiſſimus ille Mediceus codex *Pola locutus* habet. nos nihil addimus, veterem ſcripturam tantum ſignaſſe voluimus. Quare deliberent alii quomodo legendum ſit. Paullo autem ſupra idem codex *ſcanduit* habet pro *exſcanduit.* quod ſi compoſitum verbum in uſu eſt, non eſt mirandum quandoque ſimplex, etſi rarius inveniatur, a Cœlio præſertim, uſurpatum fuiſſe. *Victor.* *Vix hoc erat Pola elocutus.*] Hanc olim ipſe lectionem adnotavi ex Mediceo libro, quam tunc non reſtitui, quia non incideram in locum illum ad Q. Fratrem, ubi de *Pola* accuſatore mentio eſt, quod tamen non multo poſt feci. Neque tamen is ſum, qui aut omnia legerim, aut quæcunque legerim, memoria firmiter teneam. Unum intelligi poteſt, hanc ſinceram lectionem (ut ipſi quoque affirmant) in nullis a quibuſdam

rem eadem lege poſtulavi. Quod melius caderet, nihil vidi. Nam ſic eſt à populo, & non infimo quoque approbatum, ut majorem Appio dolorem fama, quam poſtulatio, attulerit. Præterea 75 cœpi ſacellum, in domo quod eſt, ab eo petere. Conturbat me mora ſervi hujus, qui tibi litteras attulit. Nam acceptis prioribus litteris, amplius quadraginta [b] manſit. Quid tibi ſcribam, neſcio. ſcis 76 Domitio [c] diem timori eſſe. Exſpecto te valde, & quàm primùm videre cupio. A te peto, ut meas injurias [d] proinde doleas, ut me exiſtimas & dolere & ulciſci tuas ſolere. Vale.

b *alii* dies manſ.
c *alii* idem.
d *alii* perinde.

EPISTOLA XIII.

ARG. *Gratulatur affinitate Dolabellæ, qui Tulliam, Ciceronis filiam, uxorem duxerat: de Curionis tribuni pl. interceſſione, de provinciis quid actum ſit, exponit: Hortenſii oratoris interitum ſignificat.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit epiſt. 17. lib. II. ſequitur ep. 12. lib. III.

COELIUS CICERONI S.

GRATULOR tibi affinitate viri medius fidius optimi. Nam hoc ego de illo exiſtimo. Cetera porro, quibus

dam inventam eſſe vetuſtis codicibus: quos tamen, ut ajunt, & multos & vetuſtiſſimos habuerunt. Non enim teſtimonium citarent Medicei codicis. Hoc autem ideo adnotavi, ut omnes intelligant, unum hunc & vetuſtate, & fidelitate longe omnibus aliis antecellere. *Vict. in poſter.*

75. *Cœpi ſacellum, in domo quod eſt, ab eo petere.*] Cenſorum erat curare, ut ſacella non in domo cujusquam eſſent, ſed populo paterent. itaque Livius lib. 40. ubi loquitur de Lepido & Fulvio cenſoribus, *Complura*, inquit, *ſacella publicaque ſacra, occupata a privatis, ut paterent, eſſentque populo, curarant.* Cœlius autem ut oſtenderet, Appium cenſorem officio ſuo deeſſe, petere cœpit ab eo, ut ſacellum in domo privata ne relinqueretur: cujus rei cura Appii, qui cenſor erat, eſſe debuerat. ſed libentius intellexerim de ſacello, quod ipſe Appius occupaſſet: ex quo gravior ei concitata eſſet invidia, occupatis rebus a cenſore, quas cenſor ab aliis occupatas populo reſtituere deberet. *P. Manut.* *Cœpi ſacellum*] Quaſi quod publicum eſſet, ac male occuparetur a privato. Liv. 40, 51. *Complura ſacella publica, occupata a privatis, publica ut eſſent, paterentque populo, curarunt.* J. F. Gronov.

76. *Domitio diem timori eſſe.*] Quæ a neſcio quo ei dicta erat ad judicium ſubeundum. Et illud *ſcis*, ut ep. 14. *Scis Appium Cenſorem hic oſtenta facere!* quaſi eſſet, *numquid audiſti?* Idem.

77. *Ætati*

bus adhuc ille ſibi parum utilis fuit, & [77] ætate jam ſunt decurſa, & conſuetudine atque auctoritate tua, & [e] pudore Tulliæ, ſi qua reſtabunt, confido celeriter [f] ſublatum iri. Non eſt enim pugnax in vitiis, neque hebes ad id, quod melius ſit, intelligendum. Deinde (quod maximum eſt) ego illum valde amo. [78] Velles C. Curionem noſtrum lautum interceſſionis de provinciis exitum habuiſſe. Nam cùm de interceſſione referretur, quæ relatio fiebat ex ſenatus conſulto, primaque M. Marcelli ſententia pronuntiata eſſet, [g] qui agendum cum tribunis plebis cenſebat: frequens ſenatus in alia omnia iit. [79] Stomacho eſt [h] ſcilicet Pompejus Magnus nunc ita languenti, ut vix id, quod ſibi placeat, reperiat. Transierant illuc, ut ratio eſſet ejus habenda, qui neque exercitum, neque provincias [i] tradere vellet. [80] Quemadmodum hoc Pompejus laturus ſit, cùm [k] cognoſcat, [81] quidnam reipublicæ futurum ſit,

e *alii* prudentia.
f *alii* ſublaturi.
g quæ *MS.*
h ſcil. Pomp. *delet Lamb.*
P. CXXIII.
i traderet. *Grav.*
k & cogn. *alii.*

77. *Ætate jam ſunt decurſa.*] In Palatinum primum irrepſit hujus loci gemina ac diverſa lectio: ſcribitur quippe: *atate jam ſunt decuſſa* vel *detonſa & conſuetudine atque &c.* quorum utrumque à veſtibus deſumptum mihi eſſe videtur: de ſinu enim ſordes decutiuntur; itemque floccatæ ac villoſæ detondentur. Poteſt aliunde quoque conſtare ratio. *Gebhard.* *Ætate jam ſunt decuſſa.*] Ita leg. Vitia fuerunt adoleſcentiæ, quibus jam ſe liberant. translatio a veſte, de qua decutiuntur ſordes. *J. F. Gronov.*

78. *Velles C. Curionem noſtrum lautum &c.*] Sic edidit Victorius, quod ſequuti ſumus: Palatinus nihilominus primus, Peck. excerpta, Veneta ſeu priſca editio, *Voles, Cicero, Curionem &c.* Vulgò: *Vides, Cicero, Ciceronem noſtrum.* Gebhard.

79. *Stomacho eſt ſcilicet Pompejus Magnus nunc ita languenti.*] Hoc totum, *ſcilicet Pompejus*, quod reperitur in omnibus libris vulgatis, & nonnullis calamo exaratis, delevi, ut alienum, & ex annotatione profectum: quod jam olim Paullo Manutio venerat in mentem. Atque, ut intelligas ita eſſe, incidi in unum codicem manuſcr. in quo non erat vox *magnus*, ſed hoc tantum, *Cn. Pompejus:* cum videlicet ſcriptor librarius errans, id quod eſſet Ciceronis, ejeciſſet: quod alienum & ſubdititium, retinuiſſet. *Lambin.* *Stomacho eſt ſcilicet Pompejus Magnus nunc ita languenti.*] Verba *ſcilicet Pompejus* additamentum eſſe nemo non videt. Itaque merito in ſuis editionibus ea rejecit Lambinus. *Urſinus.*

80. *Quemadmodum hoc Pompejus laturus ſit, cum cognoſcat, quidnam reip. futurum ſit.*] Pantagathus hunc locum ita legebat, *quemadmodum hoc Pompejus laturus ſit cum cognoſcat, aut quidnam reip. futurum ſit, ſi non curet, vos ſenes divites videritis,* Idem.

81. *Quidnam Reip. futurum ſit.*] Sic MSS. nempe Pompejus, utrum

l quatuor hæ voces abſunt a MSS.

ſit, [l] *ſi aut non poſſit*, [82] aut non curet, vos ſenes divites videritis. Q. Hortenſius, cùm has litteras ſcripſi, animam agebat.

EPISTOLA XIV.

ARG. *Multa complectitur hæc epiſtola: de L. Domitii Ahenobarbi repulſa in auguratu: de Saturnino, ab Cn. Domitio Calvino in judicium vocato; de Pompeji Cæſariſque diſcordia; de Appii ridicula in emendandis civitatis moribus diligentia.* [A. V. C. DCCIII.] Hanc præceſſit ep. 12. hujus lib. ſequitur ep. 5. lib. XIV.

COELIUS CICERONI S.

m & Seleuc. *alii.*

n *alii* quem noſti.

o *Grav.* cujus.

TANTI non fuit Arſacen capere, [m] Seleuciam expugnare, ut earum rerum, quæ hîc geſtæ ſunt, ſpectaculo careres. numquam tibi oculi doluiſſent, ſi in repulſa Domitii vultum vidiſſes. magna illa comitia fuerunt, & planè ſtudia ex partium ſenſu apparuerunt: perpauci [83] neceſſitudinem ſecuti officium præſtiterunt. Itaque mihi eſt Domitius inimiciſſimus, ut ne familiarem quidem ſuum [n] quemquam tam oderit, quàm me: atque eo magis, quòd [84] per injuriam ſibi putat ereptum, [o] [85] quojus ego auctor fuerim. Nunc furit, tam gaviſos homines ſuum dolorem, unumque me ſtudioſiorem Antonii. Nam Cn. Saturninum adoleſcentem ipſe

utrum præſidium & defenſor, an deſertor & proditor. *J. F. Gronov.*

82. *Si aut non curet.*] Sic legendum. Et integrum eſſet: *Si curet, aut non curet.* Et eſt ellipſis, qualis apud Tac. 13. Ann. 56. *Deeſſe nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non poteſt.* Idem.

83. *Neceſſitudinem ſecuti.*] Officium, inquit, perpauci præſtiterunt, amicitiæ habita ratio eſt, verum hoc ita Cœlius implicavit, ut ex ipſis non facile verbis exprimatur. nam, *Neceſſitudinem ſecuti*, non eſt unde pendeat, niſi referatur ad, *Perpauci.* quod ſi ſit, perpauci videbuntur neceſſitudinem ſecuti: cum tamen contraria ſit ſententia. conſtat enim dici, Perpaucos officium præſtitiſſe, quia plerique neceſſitudinem ſecuti ſint. *P. Manut.*

84. *Per injuriam ſibi putet ereptum.*] Adeo deſponderat ſibi auguratum & uni deberi putabat, ut non accepiſſe injuriam interpretetur. Forte, *ſibi putet ereptum auguratum.* J. F. Gronov.

85. *Cujus ego auctor fuerim.*] Videtur excidiſſe τὸ *rei.* Me auctorem fuiſſe putet repulſæ, quoniam & ipſe laboravi pro Antonio. *Idem.*

86. *Nunc*

ipſe Cn Domitius reum fecit, ſanè quàm ſuperiore p à vita invidioſum, quod judicium, [86] nunc in exſpectatione, q ineſt etiam in bona ſpe, poſt Sex. Peducæi abſolutionem. De ſumma republica ſæpe tibi ſcripſi, me r annum pacem non videre; & quo propiùs ea contentio, quam s fieri neceſſe eſt, accedit, eo clariùs id periculum apparet. Propoſitum hoc eſt, de quo, qui rerum potiuntur, ſunt dimicaturi: t quòd Cn. Pompejus conſtituit non pati C. Cæſarem conſulem aliter fieri, niſi exercitum, & provincias tradiderit: Cæſari autem perſuaſum eſt, ſe ſalvum eſſe non poſſe, ſi ab exercitu receſſerit. Fert illam tamen conditionem, ut [87] ambo exercitus tradant. [88] Sic illi amores, & invidioſa conjunctio, non ad occultam recedit obtrectationem, ſed ad bellum v [89] ſe erupit: neque mearum rerum x quod

p *Victor.* non *habet* à.
q *alii* eſt, etiam in.
r *alii* etiamnunc.
s videri *MS.*
t quo *Victor.*
P. B.
v *alii omittunt* ſe.

86. *Nunc in exſpectatione eſt.*] Tenet arrectos & ſuſpenſos homines, & tamen evaſurum reum putant: præſertim quum abſolutus ſit Sex. æque aut gravius nocens. *J. F. Gronov.*

87. *Ambo exercitus tradant.*] Æqua conditio videbatur: ſed hoc ſperabat Cæſar, dimiſſis ab ipſo & a Pompejo exercitibus, ſe tamen, cum vellet, facile ſuos milites, qui cum eo per tot annos vixerant, revocare poſſe. quod Pompejo de ſuis, novo delectu coactis, non item ſperare licuit. & ob hanc fortaſſe cauſſam, (ut aliæ ſileantur) oblatam a Cæſare conditionem Pompejus recuſavit. Hirtius lib. 8. de Bel. Gal. *C. Curio tribunus pl. cum Cæſaris cauſſam dignitatemque defendendam ſuſcepiſſet, ſæpe erat ſenatui pollicitus, ſi quem timor armorum Cæſaris læderet, & quoniam Pompeji dominatio atque arma non minimum terrorem foro inferrent, diſcederet uterque ab armis, exercitumque dimitteret: fore eo facto liberam & ſui juris civitatem. neque hoc tantum pollicitus eſt, ſed etiam per ſe diſceſſionem facere cœpit: quod ne fieret, conſules amicique Pompeji juſſerunt.* Id etiam ad ſenatum a Cæſare ſcriptum eſſe, & hanc ab eo, poſt belli civilis initia, conditionem eſſe delatam, ipſe demonſtrat lib. 1. de Bell. Civil. *Proficiſcatur* (ait) *Pompejus in ſuas provincias; ipſi exercitus dimittantur; diſcedant in Italia omnes ab armis; metus e civitate tollatur.* Idem confirmat Appianus, Plutarchus, & alii. *P. Manut.*

88. *Sic illi amores & invidioſa conjunctio, non ad occultam recedit obtrectationem, ſed ad bellum ſe erupit.*] Induxi hanc lectionem ex Pal. pr. (cujus tamen oræ alia allita eſt, *& in dies conditio non ad occultas recedit obtrectationes, ſed ad bellum ſe erumpit.*) editionum primariâ, ac Peckio Vaticanique excerptis: nec longè diſſidet Victorius, niſi quod elegantiam corruperit, omittendo *ſe.* editiones aliæ habent: *Sic illi jam amores & invidioſa conjunctio, non ad occultam recidit obtrectationem, ſed ad bellum erumpit.* Gebhard.

89. *Se erumpit.*] Sic liber Sigonii, & recte: ut cum proximo verbo.

x alii quid. ˣquod conſilii capiam, reperio; ʸ90 quod non dubito, y neque Grav. quin te quoque hæc deliberatio ſit perturbatura. Nam mihi cum hominibus his ᶻ& gratia & neceſſitudo eſt; z alii gratia eſt & neceſſitudo. ᵃtum cauſam illam, non homines odi. Illud te non arbitror fugere, quin homines in diſſenſione domeſtica debeant, 91 quamdiu civiliter ſine armis cernetur, honeſtiorem ſequi partem: ubi ad bellum & caſtra ventum ſit, firmiorem; & id melius ſtatuere, quod tutius a iid. tantum tamen. ſit. In hac diſcordia video, Cn. Pompejum, ſenatum, quique res judicant, ſecum habiturum: ad Cæſarem omnes, qui cum timore, aut mala ſpe vivant, acceſſuros:

verbo *Recedit*, congruat: nam ſi, *Erupit*, legatur, ut eſt in pleriſque antiquis libris, reponendum erit, *Recidit*, pro *Recedit*, contra veterum librorum auctoritatem. *Erumpit*, & *Erumpit ſe*, veteres dicebant. Cæſar l. II. Bel. Civ. *Portis ſe foras erumpunt.* Virg. lib. I. Georg.

Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diverſi erumpunt radii. ———

Et lib. IV. ibidem:

Et caput, unde altus primum ſe erumpit Enipeus.

Et lib. III. Æn.

Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem.

Lucretius lib. IV.

Tandem ubi ſe erupit nervis conjecta cupido,
Parva fit ardoris violenti pauſa parumper.

Attius Epigono, apud Nonium: *Imperitus ſtupiditate erumpit ſe, impos conſilii. Erumpere ſtomachum*, dixit Cicero ad Att. lib. XVI. ep. 3. *Lege arcano convivis tuis, ſed, ſi me amas, hilaris & bene acceptis; ne in me ſtomachum erumpant, cum ſint tibi irati.* Et Terentius Eun. *Jam ne erumpere licet hoc mihi gaudium?* Sic, *Emergit*, & *Emergit ſe*, probavit antiqua conſuetudo. Cicero de Haruſp. reſp. *Tum ſe emergit, & fertur illuc.* Nepos in Attici vita: *Quibus ex malis ut ſe emerſerat.* P. Manut.

90. *Quod non dubito.*] Modus loquendi parum fortaſſe animadverſus. nam, *Quod*, valet *Sed*: ut ep. 4. lib. XIV. *Quod utinam minus vitæ cupidi fuiſſemus.* Et Phil. 10. *Quod qui ab illo abducit exercitum; & reſpectum pulcherrimum, & præſidium firmiſſimum adimit reip.* Et Cæſar lib. II. Bel. Civ. *Quod ubi hoſtes viderunt ea.* Et lib. III. *Quod cum eſſet animadverſum, conjunctam eſſe flumini.* Varro lib. VI. Ling. Lat. *Quod cum dicunt conſpicionem, addunt cortumionem.* Livius lib. XLI. *Quod cum milites conſulis imperio dicto audientes eſſe dicerent, cum is more majorum, ſecundum vota in Capitolio nuncupata, lictoribus paludatis profectus ab urbe eſſet.* Plin. lib. XVIII. c. 23. *Quod ut hanc quoque curam determinemus.* Idem.

91. *Quam diu civiliter &c.*] Alii *certetur*, Veneti *cernetur*, quod ſi placet, *cernatur* omnino ſcribendum erit, id eſt decernatur, ut: *Inter ſe coiiſſe viros & cernere ferro.* Camer.

92. *Omnino*

ros: exercitum conferendum non eſſe. 92 omnino ſatis ſpatii ſit ad conſiderandas utriuſque copias & ad eligendam [b] partem. Propè oblitus ſum, quod maximè fuit ſcribendum. Scis Appium cenſorem hîc oſtenta facere? de ſignis & tabulis, 93 de agri modo, de ære alieno, acerrimè agere? Perſuaſum eſt ei, cenſuram, 94 lomentum aut [c] nitrum eſſe. errare mihi videtur. Nam [d] ſordes eluere [e] vult: venas ſibi omnes & viſcera

b partem tutiorem *alii.*
c *alii* vitrum.
d dum ſordes *Lamb.*
e *alii* volens.

92. *Omnino ſat ſpatii ſit.*] Forte: *Opto.* Dii velint, ne citius hoc malum nobis ſuperveniat, quam ſat temporis habuerimus ad æſtimandas utriuſque vires. *J. F. Gronov.*

93. *De agris modo.*] Reſidet hæc lectio per editiones noſtras, & Palatinum primum; quam ut introducerem, ejicienda erat vulgatior, *de agri modo.* Gebhardus. Sed non ſatis eſt lectionem ingerere, quam codices præ ſe ferunt, a quibus non facile diſcedendum. Si ea lectio fatua, inſulſa, & ſine ullo ſenſu eſt, leviſſimaque mutatione unius litterulæ optime corrigitur, quis non potius tum rationem quàm libros ſequatur? Manutius vero oſtendit omnino hic legendum eſſe, quod & alii facile videant, *de agri modo.* Grævius.

94. *Lomentum aut vitrum eſſe.*] Veteres codices omnino melius *nitrum.* Nec enim vitrum res eſt vilis, & nullius pretii, ut fere *nitrum*, quo nonnullæ gentes pro ſale utebantur in condiendis, conſervandiſque obſoniis. viriditatem etiam braſſicæ nitro reddebant: Martial.

Ne tibi pallentes moveant faſtidia caules,
Nitrata viridis braſſica fiet aquâ. Victor.

Cenſuram lomentum aut nitrum eſſe.] Cenſuram ita ſordes poſſe aut obtegere, ut *lomentum* rugas tollit; aut eluere, ut *nitro* e veſtibus eluuntur maculæ: id eſt, putat ſe cenſuræ diligentia & ſeveritate infamiam poſſe tollere eorum vitiorum, quibus antea ſe turpiter inquinavit. Philip. 1. *Ut quiſque ſordidiſſimus videbitur, ita libentiſſime ſeveritate judicandi ſordes ſuas eluet.* Maculas autem *nitro* tolli ſolitas, vel illud Hieremiæ Prophetæ indicat, cap. 2. *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam bovis: maculata es in iniquitate tua coram me dicit dominus Deus.* Quem locum attingens B. Hieronymus ep. 47. *Cavenda*, inquit, *macula, quæ nullo nitro, ſecundum Hieremiam, nulla fullonum herba elui poteſt.* P. Manut. Lomentum eſt farina fabacea, qua olim crebro utebantur mulieres ad rugas demendas, & diſſimulandam ætatem. Martial. lib. III. epig. 42.

Lomento rugas uteri quod condere tentas. J. F. Gronov.

Nitrum & *vitrum* etiam apud Cæſarem de B. G. lib. V. c. 14. inter ſe permutata ſunt in codicibus antiquis. Nec ſcio, an hoc loco *nitrum* magis conveniat quàm *vitrum*, cum lomentum & vitrum optime poſſint jungi. Vide viros doctos ad locum e Cæſare prolatum, & Salmaſ. in Tertull. de Pallio. p. 432. *Verburg.*

95. Quas

ra aperit. Curre per deos atque homines, & quid primùm hæc riſum veni: legis Scantiniæ judicium apud Druſum fieri: Appium de tabulis & ſignis agere. Crede mihi, eſt properandum. Curio noſter ſapienter id quod remiſit de ſtipendio Pompeji, feciſſe exiſtimatur. Ad ſummam, quæris, quid putem futurum. Si alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere diſcordias: 95 quas ferrum & vis
CXXIV. judicabit. uterque animo & copiis eſt paratus. Si ſine
ſummo f tuo periculo fieri poſſet, magnum & jucundum tibi
an. fortuna ſpectaculum parabat.

EPISTOLA XV.

ARG. *Prima pars epiſtolæ Pompejum vituperat; Cæſarem laudat. orto enim civili bello, tutiorem partem, non honeſtiorem, Cœlius elegerat: ut re ipſa comprobaret, quod ſcripſerat epiſtola proxima, his verbis:* Illud te non arbitror fugere, quin homines in diſſenſione domeſtica, debeant, quamdiu civiliter ſine armis certetur, honeſtiorem ſequi partem: ubi ad bellum & caſtra ventum ſit, firmiorem, & id melius ſtatuere quod tutius ſit. *Subjungit de ſua cupiditate conveniendi & alloquendi Ciceronis: de itinere ad Alpes: de Domitio, Cæſaris hoſpite, interfecto. Scripſit autem hanc epiſtolam anno ſequenti poſt ſuperiores, id eſt, Lentulo & Marcello Coſſ.* [A. V. C. DCCIV.] Hanc præceſſit ep. 8. lib. xv. ſequitur ep. 13. lib. xvi.

COELIUS CICERONI S.

ECQUANDO tu hominem 96 ineptiorem, quàm tuum Cn. Pompejum vidiſti, qui tantas turbas, quî tam nugax eſſet, commorit? Ecquem autem Cæſare noſtro acrio-

95. *Quas ferrum & vis vindicabit.*] Veneti *judicabit*, id eſt dijudicabit, id eſt *κρίνει*, ἤγουν διακρίνει, ut Xenophon: Αἱ μάχαι κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς. *Camer.*

96. *Ineptiorem.*] Qui nihil prudenter, nihil ſtrenue agat. & ſane belli civilis initio multa Pompejus peccavit, ſed illud maxime quod urbem reliquit, diſſentiente Cicerone, qui ſcripſit hæc ad Tironem ep. 11. lib. xvi. *Urbem reliquimus; quam ſapienter, aut quam fortiter, nihil attinet diſputare.* Et ad Marcellum epiſt. 7. lib. iv. *Idem etiam illa vidi, neque te conſilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeji, nec genus exercitus probare, ſemperque ſumme diffidere: qua in ſententia me quoque fuiſſe, memoria tenere te arbitror.* ad Att. autem lib. vii. Ducem ἀστρατήγητον, id eſt imperitum militandi, vocat Pompejum; & ſæpe queritur de urbe relicta. *P. Manut.*

97. *Malit*

acriorem in rebus gerendis; eodem in victoria temperatiorem, aut legiſti, aut audiſti? Quid eſt, [g] nunc tibi noſtri milites, qui duriſſimis & frigidiſſimis locis, teterrima hieme, bellum ambulando confecerunt, 97 malis orbiculatis eſſe paſti videntur? 98 Quid jam, inquis? glorioſè omnia, ſi ſcias quàm ſollicitus [h] ſim, tum hanc meam gloriam, quæ ad me nihil pertinet, derideas. 99 quæ tibi exponere, niſi coram, non poſſum: idque celeriter fore ſpero. Nam me, cùm expuliſſet ex Italia Pompejum, conſtituit ad urbem vocare. id quod jam exiſtimo confectum, [i] niſi ſi maluit [k] Pompejus Brundiſii circumſederi. Peream, ſi minima cauſa eſt properandi iſtò mihi, [l] quòd te videre & omnia intima conferre diſcupio: habeo autem quàm multa? Hui vereor (quod ſolet fieri) ne, cùm te videro, omnia obliviſcar. Sed tamen quodnam ob ſcelus iter mihi neceſſarium retro [1] ad Alpes verſus incidit? [m] Adeò quòd Intimelii in armis ſunt, neque de magna cauſa. Bellienus, verna Demetrii, qui ibi cum præſidio erat, Domitium quendam, nobilem illic, Cæſaris hoſpitem, à contraria factione

g *alii* num.
h ſum *Manut.*
i *alii* niſi malit.
k *alii* Pompejum B. circumſederi.
l *alii* niſi quod.
m *alii* Ideo.

97. *Malis orbiculatis paſtus.*] Pro delicatè nutritus, lautè alitus & educatus. Mala orbiculata erant genus pomi delicati apud antiquos, quod a forma & rotunditate dicebant orbiculatum. Columella lib. v. de R. R. c. 10. *Præterea malorum genera exquirenda, maxime Scandiana, Mariana, Orbiculata.* Et Pallad. de R. R. menſe Febr. Tit. 25. *Mala rotunda, quæ orbiculata dicuntur, ſine cura toto anno ſervari poſſunt.* J. F. Gronov.

98. *Quid jam, inquis? glorioſè omnia.*] Ex Victorii & Venetâ editione, tùm Peckiano & Palat. traduxi, niſi quod Pal. primus paullò diverſius diſtinguat: *quid jam inquis glorioſè? omnia ſi ſcias.* Publicati libri: *quid jam, inquis, glorioſum? Imò, ſi ſcias.* Gebh. *Quid? tum glorioſe, inquis, omnia.*] Sc. apud vos ſeſe habent? Ita autem legendum, non *jam.* J. F. Gronov.

99. *Quæ tibi exponere.*] Tò *quæ* non habet, cui reſpondeat. Et eſt tale, quale Salluſt. Catil. 35. *Satisfactionem ex nulla conſcientia de culpa proponere decrevi: quæ medius fidius vera licet te cognoſces.* Vid. librum III Obſerv. c. 2. Intelligitur: *quippe in iis negotiis, quæ.* Idem.

1. *Ad Alpes verſus.*] Ita veteres loquebantur. Cæſar lib. 6. Bel. G. *Labienum cum legionibus tribus ad Oceanum verſus proficiſci jubet.* Salluſtius in Jugurthino: *Metellus animadvertit fugam ad ſe verſum fieri.* Hirtius de Bello Africano: *Salluſtium prætorem ad Cercinnam inſulam verſus cum parte copiarum ire jubet.* Livius lib. 1. *In lapide ad meridiem verſus conſedit.* Feſtus: *Eam partem Eſquiliarum quæ jacet ad Vicum patricium verſus.* P. Manut.

2. Cæ-

aperuiſti. Has illico ad te litteras ſcripſi. 7 Per fortunas tuas, Cicero, per liberos, oro, obſecro, ne quid gravius de ſalute & incolumitate tua conſulas. Nam deos, hominesque, amicitiamque noſtram teſtificor, me neque temerè tibi prædixiſſe, neque temerè monuiſſe: ſed poſtquam Cæſarem convenerim, ſententiamque ejus, qualis futura eſſet, parta victoria, cognoverim, te certiorem feciſſe. Si exiſtimas eandem rationem fore Cæſari in dimittendis adverſariis, & conditionibus ferendis, erras. Nihil niſi atrox & ſævum cogitat, atque etiam loquitur. 8 Iratus [r] ſenatui exiit: his intercesſionibus planè incitatus eſt: non, mehercule, erit deprecationi locus. Quare 9 ſi tibi tu, ſi filius unicus, ſi domus, ſi ſpes tuæ reliquæ tibi [s] caræ ſunt: ſi

r *alii* ſenatu.

s curæ *MSS.*

lam teretem debemus accuratiſſimo Victorio. Pal. & priſca editio hallucinantur hic: *non enim qualis eſſet queve cognita res aperuiſti:* & vulgares editiones: *neque non tamen, quale eſſet, quod cogitares, aperuiſti.* Gebhard.

7. *Per fortunas tuas.*] Uſurpatur hic loquendi modus cum dolore, aut certe cum ſumma cupiditate obſecrantis, ut epiſt. 1. lib. XIV. *Per fortunas miſeras noſtras, vide, ne puerum perditum perdamus.* Et ad Attic. ep. 20. lib. III. *Per fortunas incumbe, ut facis.* Et ad eundem ep. 11. & 13. lib. v. *P. Manut.*

8. *Iratus ſenatu exilit.*] Sic vulgati codices, & antiqui etiam. Nos tamen ſcripſimus *exiit:* Hæc enim ipſa Cœlii epiſtola eſt etiam lib. x. ad Atticum: quo loco, etſi impreſſi *exiſtis* habent, *exiit* tamen retinet noſter ille probatior, & recte quidem, ut nos putamus. loquitur enim de Cæſare, qui Roma *exiit Senatui iratus*, quod ea, quæ volebat, ab eo impetrare non potuerit: proficiſcebatur autem in Hiſpaniam. *Exire* & alibi poſitum eſt abſolute, ut lib. x. ad Atticum, *exeamus modo.* de ſe loquitur Cicero, id eſt, ex Italia diſcedamus. Eſt autem in omnibus codicibus quibusdam locis aliquantulum ſuſpecta hæc epiſtola. Nam quod infra in vulgatis legitur *parum optimatem eſſe*, in antiquis eſt *parum adoptatim eſſe:* quod etſi non probo (perverſum enim & iniquinatum omnino eſt) nonnihil ſcrupuli tamen relinquit, non eſſe quam habemus genuinam lectionem, & fortaſſe aliter legendum locum illum eſſe. *Victorius.*

9. *Si tibi tu, ſi filius unicus.*] Hanc partem, miſerabiliter ſcriptam, non ſine magno fletu lectam eſſe a duobus pueris Ciceronibus Attico ſignificavit his verbis lib. x. ep. 9. *Lacrumæ meorum me interdum molliunt, precantium, ut de Hiſpaniis exſpectemus. M. Cœlii quidem epiſtolam, ſcriptam miſerabiliter, qua hoc idem obſecraret, ut exſpectarem, ne fortunas meas, ne unicum filium, ne meos omnes tam temere proderem, non ſine magno fletu legerunt pueri noſtri.* P. Manut.

10. At

ſi aliquid apud te nos, ſi vir optimus, gener tuus valet:
quorum fortunas non debes velle conturbare, ut eam [t] *t eorum*
cauſam, in cujus victoria ſalus noſtra eſt, odiſſe, aut *alii.*
relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra ſa-
lutem tuam habeamus. Denique illud cogita: quod of-
fenſæ fuerit in iſta cunctatione, [v] te ſubiſſe. nunc te *v alii te*
contra victorem facere, quem dubiis rebus lædere no- *prius ſub.*
luiſti: & ad eos fugatos accedere, quos reſiſtentes ſe- *P. CXXV.*
qui nolueris, ſummæ ſtultitiæ eſt. Vide, ne, dum
pudet te parum [x] optimatem eſſe, parum diligenter, *x adopta-*
quid optimum ſit, eligas. Quòd ſi totum tibi perſua- *tum MSS.*
dere non poſſum: ſaltem, dum, quid de [y] Hiſpaniis *y alii*
agamus, ſcitur, exſpecta; quas tibi nuntio adventu *Hiſpanis.*
Cæſaris fore noſtras. Quam iſti ſpem habeant, amiſſis
Hiſpaniis, neſcio. Quod porrò tuum conſilium ſit ad
deſperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc,
quod tu non dicendo mihi ſignificaſti, Cæſar audierat:
10 ac, ſimulatque, [z] have, mihi dixit, ſtatim quid de *z alii ave.*
te *alii hæc.*

10. *Ac ſimulatque hanc mihi dixit.*] Nos antiquam lectionem reſtituimus *have*. Hunc autem ſenſum hujus loci credimus eſſe, Simulatque Cæſar me ſalutavit, primis ſtatim verbis mihi narravit, quæ de te audiſſet. Audierat autem Cæſar Ciceronem parare fugam, velleque omnino ex Italia diſcedere. Quod ſi *hanc* legas, nullum inde commodum ſenſum elicere poteris. Siquis autem *have*, quia aſpirate ſcriptum eſt, ſuſpectum habet, is omnino infrequens eſt in antiquorum librorum & lapidum obſervatione, in quibus paſſim ſic ſcribitur. Eſt pulcherrimis litteris ita ſcriptus lapis Piſis: PARTHENI HAVE BENE BALEAS QUI ME SALUTAS CUM SOSSIA FILIA MEA. Item plurimi Romæ ſic leguntur: raro autem admodum aliter. Harum autem inſcriptionum cum exempla quædam ab eo petiiſſem, quo poſſem hanc ſcripturam non abolitam confirmare, magnam copiam mihi Roma miſit Marcellus Cervinus, juvenis omni laude dignus propter ſummam omnium ingenuarum artium eruditionem, & candidiſſimorum morum integritatem. Nonnulla igitur ex iis, quæ illi debeo, exemplis adferam, MACEDO HAVE. BENE VALEAS QUISQUIS ES. FECER. C. MODESTIUS MACEDO PATRI PIISSIMO, ET FORTUNATA CONIUX. CURANTE RUFINO COLLIBERTO. Item, IPHIGENIA SUAVIS HAVE, VIX. MENSIB. OCTO. Item, HAVE HYGIA ANIMA DULCISSIMA EIDIÆ SECURISSIMÆ QUÆ VIX. ANN. XVI. SIT TIBI TERRA LEVIS. Item Hoſtiæ hanc inſcriptionem eſſe idem mihi affirmavit, JULIÆ SP. F. THAIDI: HAVE THAIS: DII TIBI BENE

te audiſſet, expoſuit. negavi me ſcire: ſed tamen ab eo petii, ut ad te litteras mitteret, quibus maximè ad remanendum commoveri poſſes. Me ſecum in Hiſpaniam ducit. Nam, niſi ita faceret, ego priùs, quàm ad urbem accederem, ubicumque eſſes, ad te percurriſſem, & hoc à te præſens contendiſſem, atque omni vi te retinuiſſem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuoſque omnes funditus evertas: ne te ſciens prudenſque eò [a] demittas, unde exitum vides nullum eſſe. Quod ſi te aut voces optimatium commovent, aut nonnullorum hominum inſolentiam & jactationem ferre non potes: eligas cenſeo aliquod oppidum, vacuum à bello, dum hæc decernuntur. [b] quæ cùm confeceris: & ego te ſapienter feciſſe judicabo, & Cæſarem non offendes.

[a] *alii* dimittas.

[b] *ita Victor. alii aliter.*

EPISTOLA XVII.

ARG. *Quo tempore bellum in Pharſalia Cæſar, iterum conſul, contra Pompejum gerebat, Romæ prætor Cœlius, rerum novarum cupidus, vel quia prætori Trebonio mandatam urbanam juriſdictionem inique ferret, vel quod gravi ære alieno premeretur, magnas turbas commovit; quibus eum Servilius conſul removendum a rep. cenſuit, quæ dum in urbe agitantur, ſcripſit Cœlius hanc epiſtolam, doloris & iracundiæ plenam: in qua ſe Curionis amore, & Appii odio ab optima mente deſciviſſe, Cæſariſque partes potius, quam Pompeji, ſecutum eſſe, conqueritur: ejuſque mutationis culpam in fortunam quoque confert, quæ effecerit, ut in Hiſpania eſſet, quo tempore Cicero ad Pompeium in Græciam profectus eſt. Leviter etiam ipſum Ciceronem accuſat, quod amici officium neglexerit, paſſuſque ſit eum cum Cæſare conjungi.* [A. V. C. DCCIV.] Hanc præceſſit ep. 7. lib. XIV. ſequitur ep. 9. lib. IX.

COELIUS CICERONI S.

11 ERGO me potiùs in Hiſpania fuiſſe tum, quàm Formiis, [c] cùm tu profectus es ad Pompejum? 12 quòd

[c] antequam *alii.* P. B.

FACIANT. & aliam etiam ibidem, quam ne in re tot jam teſtimoniis clara, longiores ſimus, præteribimus: nec non Ariminі plures eandem orthographiam ſervantes. Nihil igitur dubitandum quin hæc vera ſit lectio. Cum autem in pluribus perveteribus codicibus hanc epiſtolam legerimus (quippe quæ ſit etiam inter ad Atticum,) omnes concordes ſunt in hac lectione. *Victorius.*

11. *Ergo me potius &c.*] Alii, *ergone potius.* Veneta longè ab omni-

[12] quòd utinam ut Appius Claudius in iſta parte: C. Curio quojus amicitia me paullatim in hanc perditam cauſam impoſuit, nam mihi ſentio [13] bonam mentem [d] iracundia & amore ablatam. Tum tu porrò, cùm ad te proficiſcens noctu Ariminum veniſſem, dum mihi pacis mandata das ad Cæſarem, & mirificum civem agis, amici officium neglexiſti, neque [e] mihi conſuluiſti. Neque hæc dico, quòd diffidam huic cauſæ; ſed, crede mihi, perire ſatius eſt, quàm hos videre. Quòd ſi timor [f] veſtræ crudelitatis non eſſet, ejecti jam pridem hinc eſſemus. Nam hîc nunc, præter fœneratores paucos, nec homo, nec ordo quiſquam eſt, niſi Pompejanus. Equidem jam effeci, ut maximè plebs, &, qui antea noſter fuit, populus, veſter eſſet. Cur hoc, inquis? immò [g] reliquias exſpectant. Vos invitos vincere

d *alii* iracundiæ tumore.

e me *MSS. omn.*

f noſtræ *MS.*

g *alii* reliqua expecta.

omnibus aliis ſcriptura diſcrepat, quam ſubjicere viſum: *Ergo me potius in Hiſpania fuiſſe tum quam Formiis, cum tum profectus es ad Pompejum? Quod utinam, ut Appius Claudius in iſtâ parte C. Curio, cujus amicitia me paulatim in hanc perditam cauſam impoſuit.* Camer.

12. *Quod utinam aut non Appius Claudius.*] Ita interpungebat Pantagathus. *Urſin. Quod utinam ut Appius Claudius in iſta parte C. Curio, cujus amicitia me paullatim in hanc perditam cauſam impoſuit*, Victorius edidit, & ita nos repræſentamus. Doctus tamen vir leg. putat, *quod utinam, ut Appius Claudius, in iſta parte C. Curio, cujus amicitia me paullatim in hanc impoſuit*; itaque ſcriptum in V. G. ait præter quod is habet: *in hanc partem cauſa impoſuit.* ſed illa verba, *partem cauſa*, ut gloſſema, delenda cenſet. Duas porrò, ait, reddi cauſas a Cœlio, cur partes Cæſaris ſecutus fuerit. unam amorem Curionis, quem optat ad Pompeji partem, ſicut Appius fecerit, tranſiiſſe; alteram quod ſibi Cicero nihil conſilii impertitus fuerit. Libri quoque noſtri *in hanc portam cauſam.* Vulgò *quod utinam aut non in iſta parte Appius Claudius, aut non in hac C. Curio fuiſſet.* Gebhard. *Quod utinam non Ap. Claudius in iſta, aut in hac parte Cajus Curio.*] Sic legendum & intelligendum *fuiſſet.* *τὸ quod παρέλκει.* Significat ſe odio Appii abſtinuiſſe Pompejanorum ſocietate, amore Curionis Cæſari adhæſiſſe. *J. F. Gronovius.*

13. *Bonam mentem iracundia, timore ablatam.*] Nos *iracundia, & amore* ut eſt in antiquis, legimus. etſi non ignoramus eloquentiſſimum juvenem Chriſtoph. Longolium *tumore ablatam* hinc, ut opinor, acceptum in ſuas elegantiſſimas epiſtolas tranſtuliſſe. Queritur Cœlius ſe parum felicem in hac re fuiſſe: partes enim Pompeji fugiſſe, ne cum inimiciſſimo eſſe cogeretur (illic enim erat Appius), Cæſariſque ſecutum, illectum amicitia Curionis. Iracundia igitur, & inimicitiæ cum Appio a Pompeji caſtris Cœlium

cerè [h] coegero. [14] irritavi in me Catonem. Vos dormitis: nec [i] hæc adhuc mihi videmini intelligere, quàm nos pateamus, & quàm ſimus imbecilli. Atque hoc nullius præmii ſpe [k] faciam: ſed, quod apud me plurimùm ſolet valere, doloris, atque [l] indignitatis cauſa. Quid iſtic facitis? prælium exſpectatis, [15] quod firmiſſimum eſt? Veſtras copias non novi. noſtri valde depugnare, & facilè algere, & eſurire [m] conſuerunt.

h *alii* coëgere.
i *alii omittunt* hæc.
k facio *alii*.
l indignationis *alii*.
m conſueverunt *Graev.*

lium retraxerunt, amor & familiaritas Curionis in Cæſaris amicitiam deduxerunt. Nos quod potuimus præſtitimus in his Cœlii epiſtolis: multa nos præteriiſſe fatemur. Qui meliorem codicem nacti fuerint, quæ reſtant non pauca vulnera, ſanare facilius poterunt. Alius mihi viſus eſt in hoc libro quam in cæteris Mediceus codex: nos ab eo deſtituti, quantum cupiebamus facere non potuimus: non enim divinare noſtrum conſilium eſt. *Victorius.*

14. *Irritavi in me Catonem.*] Aliter leguntur in illis, ſed adeo confuſe, & inquinate, ut pigeat meminiſſe. Nam quod nonnulli *irritavi in me Crabrones* vel *in me Cæſarem* legunt, ſunt longe a veteribus veſtigiis: & vereor ne quanto magis corrigere volunt, tanto magis contaminent. Jaceant igitur hi loci, donec ex melioribus codicibus vera lectio eluceſcat. *Victorius.* *Irritari in me Catonem.*] MSS. *Arrumtanum me Catonem*, Forte: *Alterum me Catonem*, ſc. videtis, tam ſtrenuum & implacabilem adverſarium Cæſari, quam Cato eſt. *J. F. Gronov.*

15. *Quod firmiſſimum eſt.*] Lege: *quo firmiſſimus eſt*, nempe Cæſar, quo invictus eſt. *Idem.*

FINIS TOMI PRIMI EPISTOLARUM.